M. Tört. O.
5001.
1

Magy. Tört.
O, 5001. 1. 1.

A
MOGOROVICH NEMZETSÉGBELI PETRICHEVICH
CSALÁD TÖRTÉNETE ÉS OKLEVÉLTÁRA

A
PETRICHEVICH CSALÁD
ÁLTALÁNOS TÖRTÉNETE

ELSŐ RÉSZ
I. KÖTET
1069—1526.

ÍRTA

BÁRÓ PETRICHEVICH HORVÁTH EMIL

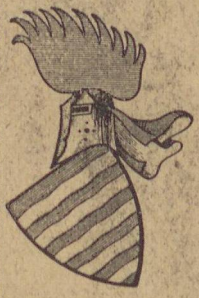

BUDAPEST 1934

SÁRKÁNY-NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Magy. Tört.
6, 5001.
5328. 1. 1.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

A MOGOROVICH NEMZETSÉGBELI PETRICHEVICH CSALÁD TÖRTÉNETE ÉS OKLEVÉLTÁRA

KIADJA

BÁRÓ PETRICHEVICH HORVÁTH EMIL

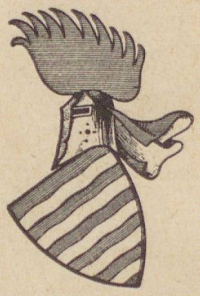

BUDAPEST 1934

A SZERZŐ KIADÁSA

M. Jort 0.5001 606 060

A PETRICHEVICH CSALÁD ÁLTALÁNOS TÖRTÉNETE

ELSŐ RÉSZ
I. KÖTET
1069—1526.

ÍRTA

BÁRÓ PETRICHEVICH HORVÁTH EMIL

BUDAPEST 1934

SÁRKÁNY-NYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG

MTA KIK 0 00004 81714 7

443404

Dedikálom e munkámat
a magyar és horvát régi
történelmi nemességnek.

M. T. AKAD. KÖNYVTÁRA
Növedéknapló
1935 év 2830 sz.

Sárkány Nyomda r.-t. Budapest, VI., Horn Ede-utca 9. Telefon: 221—90.
Igazgatók: Dr. Wessely Antal és Wessely József.

RADUCHI PETRICHEVICH CSALÁD CIMERE.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

R 1977

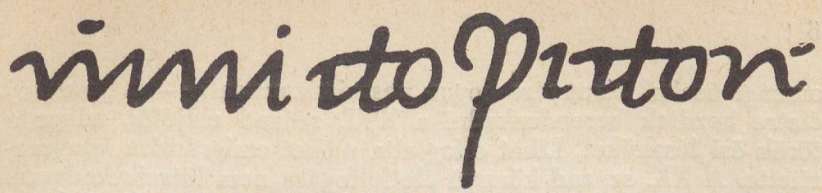

„INVICTO PECTORE", (legyőzhetetlen bátorsággal), Báthory István 1576. febr. 23. Petrichevich Horváth Kozma részére szóló birtokadománylevéléből.

ELŐSZÓ.

Elhatároztam, hogy a világtörténelem egyik legkülönösebb fordulópontján, mikor új világ emelkedik a régi romján, megírom családom, nemzetségem történetét. Több ok késztet erre. Ezek közül egyik (és nem legutolsó) az, hogy bizton tudom, hogy hosszú ideig alighanem én leszek az egyetlen, aki erre kedvet, áldozatkészséget érez és kellő ismereteket gyüjthetett. Országunk feldarabolása következtében a régen kínálkozó alkalmak ma már sokszorosan elsáncolva, idegen határok által elválasztva, csaknem lehetetlenné fogják tenni a komoly tudományos kutatást; a latin nyelvnek mindjobban hanyatló ismerete pedig csak néhány szakembernek fogja lehetővé tenni az okiratokkal való közvetlen foglalkozást, kik azonban túlhalmozva nagyrészt köztörténeti munkával, a családtörténet számára — sajnos — kevés időt fognak szentelhetni. Azonfelül oly család történetének megírásánál, mely Dalmáciából eredve Horvátországon és a mai Csonka-Magyarországon át, Erdélyben telepedett le és ott élte át az utolsó négy évszázat, — nyelvi, financiális és politikai nehézségek oly tömege fog rázúdulni a kutatóra, mely el fogja riasztani kitűzött feladata megvalósításától.

Ez a generáció, melyhez tartozom, még a klasszikus nyelvek hagyományain nevelkedett, történelmi synthezisében a régi államkapcsolatokat és a ma már más impérium alatt élő területegységek egybetartozását mint élő valóságot látta, ennélfogva nála nem hiányzik sem az egyetemes történelmi szemlélet, sem pedig nem kell mesterségesen rekonstruálnia oly kapcsolatokat, melyekben, mint politikai és államjogi realitásban élt.

A Velebitek lejtője, hol nemzetségünk ezelőtt tizenhárom századdal letelepedett, férfi koromig a Magyar Szentkorona Országaihoz tartozott s Erdély, hol ezelőtt négyszáz évvel alapított új otthont egyik águnk, még nekem is bölcsőm földje volt, de nem tudhatom, hogy utánam következő nemzedékek nem fogják-e ép oly végzetes és lemondó szkepszissel nézni a jelent és a jövőt, mint ahogy a török hódoltság alatt horvát-

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

országi őseim, bizonyára jogos pesszimizmussal, — teljesen új életre kezdtek berendezkedni a XVI. század elejétől, mikor a török ősi fészküket, Likát elfoglalta s őket emigrációra kényszerítette. A XX. század könnyű életfelfogása nem látszik kedvezni a családtörténetnek. De ez az áramlat el fog mulni s ismét kellő megbecsülésben lesz része az ősök történetének, mert örök nemes vonás és emelkedett lélekre vall, ha ápoljuk azoknak emlékét, kiknek vére ereinkben kering, kiknek gondolataiból élünk, kiknek testi és lelki konstrukciójuk határozta meg életsorsunk irányát, még akkor is, ha az ősök egyszerű, szerény szerepet vittek. De kétszeresen el nem mulasztható súlyos kötelesség összegyűjteni, megírni és kiadni mindazt, mit hazánk történetében is szereplő elődeink cselekedtek s ezáltal nekik emléket állítva egyben a köztörténelem számára is anyagot szolgáltatni.

Családunk története a horvát törzsek dalmáciai honfoglalásával kezdődik s azt négy nagy nemzeti csapás: a horvát nemzeti királyság megszűnte, a tatárjárás, a mohácsi vész és a trianoni békekötés vágja négy korszakra, melyek csaknem önmagukban befejezett, kerek egészet képeznek. Háromszor (1102, 1492, 1556) kerültek bele dinasztia változással járó nagy viharokba, de mindeniket bölcs előrelátással úgy élték át, hogy soha felségárulásba nem estek, mert az az uralkodó család, melynek hűségére felesküdtek, tényleg meg tudta tartani a hatalmat s őseink nem buktak velük. Harcosok és politikusok felváltva követték egymást nemzedékeken keresztül. II. Rudolf király (1599. nov. 24.) is megörökítette az utódoknak, hogy őseink derekasan forgatták a fegyvert: „bellica gloria claruisse perhibentur" s Báthory István, a nagy erdélyi fejedelem és lengyel király, pedig 1576. febr. 23. donációs levelében írja ezt a jelmondatnak is beillő dícséretet egyik ősünknek, hogy „invicto pectore" szolgálta királyát s a hazát.

II. Lipót 1791. május 16-án bárói diplomájában Petrichevich Horváth Kozma altábornagynak, a Mária Terézia rend vitézének „rettenthetetlen bátorságát" dícséri, melyet a hétéves és a moldvai török háborúban tanúsított.

Mint udvari emberek, diplomaták és politikusok különösen kiemelkedtek: a nemzetség első név szerint ismert őse *Petrich* Mogorovich, ki 878 után a horvát nemzeti királyság idejében volt bán, valamint a második Petrich comes de genere Mogorovich, ki 1102-ben 11 társával Kálmán királlyal megköti a sokat vitatott paktumot az Árpád-háznak a horvát trónra vonatkozó igényének elismerésére. 1322-ben *Disislavich Péter* comes de genere Mogorovich Róbert Károly bizalmi embere és Carlopagoban a záraiakkal együtt kormányzó.

1240-ben *Mogorovich János* — kit Raduchi Jánosnak is neveznek — IV. Béla testőre, udvari embere és tanácsosa (miles et consiliarius), ennek dédunokája *Raduchi Jakab*, ki Pet-

rich-től *Petrichevichnek* is neveztetik, legum doctor, Nápolyi László király principalis consiliariusa s tevékeny részt vesz abban a hatalmas diplomáciai munkában, melynek célja a Magyar Korona megszerzése és Dalmácia uralmának biztosítása. Mint Zára követe jelenik meg a turini béketraktán 1381-ben, mikor Nagy Lajos és Velence megegyeznek. *Petrichevich Pál* 1492. év hamvazó szerdáján Budán 63 társával pecsételi meg a Habsburg-ház trónöröklési igényét elismerő okiratot a Horvátszlavon nemesség nevében. Raduchi *Petrichevich János* (1518.) I. Ferdinánd, *Raduchi Petrichevich Miklós* Izabella királynő kancelláriájának tagja, s ő az erdélyi rendek követe 1552-ben Ferdinánd királyhoz. *Miketinczi Petrichevich János* († 1585) Horvátország ítélőmestere, *Miketinczi Petrichevich Gáspár* Zágráb és körösmegyei főispán, Horvátország főjegyzője, 1596-ban al-bánja, *Petrichevich Horvát Kozma* (1523—1590) fogarasi főkapitány, fejedelmi tanácsos és zarándi főispán a Báthoryak híve, Báthory István lengyel király bizalmas embere sok fontos országos ügyben, kinek hűsége és vitézsége Békes Gáspár ellen a kerelőszentpáli győzelem kivívásában nagyban megsegítette Báthoryt. *Széplaki Petrichevich Horváth János* (1556—1620) Bethlen Gábor emigrációja idején 1603-ban egyik fő bizalmasa, s mikor Bethlen az erdélyi fejedelemséget elnyeri, egy hónap alatt (1616 áprilisban) 5 donációval jutalmazza. *Széplaki Petrichevich Horváth Kozma* (1634—1690) „a híres táblafia", Apor Péter szerint, a Compillata Constitutiok egyik társ-redigatora, Thökölyt kíséri Havasalföldre két fivérével *Miklóssal* és *Ferenccel* együtt, Miklós pedig Apaffi Mihály állandó követe a császárhoz, a Leopoldinum Diploma után consiliarius.

Raduchi Petrichevich (Hreljac) György a XVI. században I. Ferdinánd, Miksa, II. Rudolf alatt udvari apród s csaknem 30 évet tölt a bécsi udvarnál különböző bizalmi állásban. *Komlódi Petrichevich György* († 1632) Brandenburgi Katalin udvarmestere. *Báró Petrichevich Horváth János* 1848-ban mint a magyar nemesi testőrség hadnagya védelmezi a bécsi forradalom idején a veszélyben levő császári-királyi családot s magyar lovas testőrségével fedezi az udvar menekülését Innsbruckba. Jutalma állandó királyi kegy, bárói, grófi rangemelés, és magasan ívelő katonai pálya, melyet mint altábornagy , vbtt. s a 12. lovas vértes ezred tulajdonosa fejez be. Nagyatyám *Petrichevich Horváth Albert* csaknem 30 évig főispán s állandóan nehéz viszonyok között teljesített szolgálatáért Szent István rendet, vbtt. és bárságot nyert. Ő volt az agyagfalvi székely gyűlés követe Br. Puchnerhez, Erdély katonai parancsnokához.

És last but not least, néhány okos, hőslelkű, szenvedő asszony. Miketinczi Gerebeni Klára, *Petrichevich György felesége* († 1540), ki a török ellen 1539-ben rettenthetetlen bátorsággal

küzdve fegyveres népével fogságba kerül s úgy váltja ki a családja, mint harcost és katonát illik, 300 arany forintért, gróf Zrínyi János aurániai perjelségi kormányzó által. *Petrichevich Klára* (†1641) oltszemi Mikó Györgyné, Lorántffy Zsuzsánna fejedelemasszony s később Brandenburgi Katalin fejedelemasszony főudvarmesternője, kinek kiterjedt levelezése nagy diplomáciai jártasságról s magas szellemi nívóról tesz tanúságot. *Petrichevich Horváth Anna* (sz. 1620), Barcsay Ákos erdélyi fejedelem első felesége. *Petrichevich Horváth Kozmáné Folthy Borbála* (1641—1710), ki fiával, *Boldizsárral* együtt Rákóczit követi Magyarországba, midőn Erdélyt a császáriak elfoglalják s a hosszú bujdosás alatt nagy alapítványt tesz, s bátor, nem csüggedő lélekkel várja Huszton Rákóczi hanyatló csillagának újbóli feltűnését. A szegény, szelíd *buzini Keglevich Katalin* (†1659), kit férje, *miketinczi Petrichevich Ferenc*, hirtelen haragjában karddal megölt; férje e miatt, mert itt fej- és jószágvesztésre ítélték, Drezdába bujdosott ki, s ott a szász választófejedelem udvarában nemes lovastestőr lesz. *Petrichevich Erzsébet* báró majd gróf szlavetichi Orsich Ferenc, Modrus megye örökös főispánja, királyi pohárnok, ezredes neje érdemeit I. Lipót 1682. április 28. donációjában külön kiemeli.

A tudomány, a művészetek és az irodalom iránt állandó vonzódás jellemezte családunk tagjait. Páratlanul áll memoire irodalmunkban az a tény, hogy azon négy évszázad eseményeiről, mialatt Erdélyben laktunk, csaknem megszakítás nélkül írták krónikáikat. *Petrichevich Horváth Kozmával* kezdődik a krónikaírók sora s folytatódik *Boldizsáron, Miklóson* át *Ferencig*, kinek hatalmas munkája összeköti a régi világot az új felvilágosult korszakkal. *Károly, Dániel, János, Lázár, Albert* csaknem napjainkig folytatták azt. Nemcsak családtörténeti jelentőségű írások ezek, melyek közreadásával Erdély XVII—XIX. századi kultúrtörténelmét óhajtjuk szolgálni.

De a nyilvánosságnak is írtak. *Petrichevich Horváth Ferenc:* Apologia Fratrum Unitariorum (1700.) műve a hitvitázó és védő írások gyöngye, mely ma sem vesztette el értékét.

Petrichevich Horváth Lázár (1807—1851) úttörő munkája a magyar társadalmi regényfaj, a pallérozott kritika és művelt irodalmi élet megteremtésére sokkal hasznosabb volt, semmint azt a népies áramlat rajongói hinni vélik.

Petrichevich Horváth Dániel (1769—1842) érdemei az erdélyi Magyar Nemzeti Színház megépítése és a magyar színjátszás organizálása körül közismertek. Ő és *Petrichevich Horváth Károly* (1776—1830) úgyis mint műfordítók, a külföldi színművek egész tömegét tették a magyar közönség számára élvezhetővé. *Petrichevich Horváth Miklós* (1829—1895) regényei és publicisztikai működése révén a kiegyezés utáni kor irodalmi életének jellegzetes alakja volt.

A betű, az írás rajongói voltak s a magyar művelődés és nyelv áldozatkész úttörői.

Családunk egyik erdélyi ága az unitárius vallásban élt János Zsigmond fejedelem óta. Védelmezői és bőkezű fundátorai voltak sokszor szorongatott egyházuknak, melynek három évszázadon át 5 főgondnokot adtak, köztük *Petrichevich Horváth Ferencet* (1732—1804), kinek köszönheti az unitárizmus, hogy a XVIII. század-közepi üldözés után ismét életre kelt. Egyházaik és iskoláik legtöbb alapítványát Petrichevich Horváth és leányágon ide egyesült Suky-család áldozatkészsége adta. Erről minden évben, az alapítók ünnepén mai napig megemlékezik a hálás egyház.

Mindenfelé szerteszéjjel porladnak őseim csontjai a csatatereken: Zárától Drezdáig, Szigetvártól Brassóig, Lengyelországban, Olaszországban csak úgy, mint Moldovában és a Balkánon, vérük hullásával áldoztak királyukért és hazájuk szabadságáért. Számtalan donáció, magas katonai és közjogi méltóságok, hét bárói és három grófi rangemelés, Mária Terézia rendek, belső titkos tanácsosságok jelzik a pályát, melyet befutottak. De ki győzné valamennyiöket felsorolni! Petrichevich Horváth Kozma 1668-i Emlékiratának bevezetése szerint: *Consilium futuri ex praeterito venit* — bárha az utódok előtt lelkesítő példa lenne a mult és őseink élete.

Hálás és büszke érzülettel teszem le az emlékezés koszorúját felidézett szellemük előtt.

Budapest, 1934. augusztus 24., Szent Bertalan napján.

Báró Petrichevich Horváth Emil.

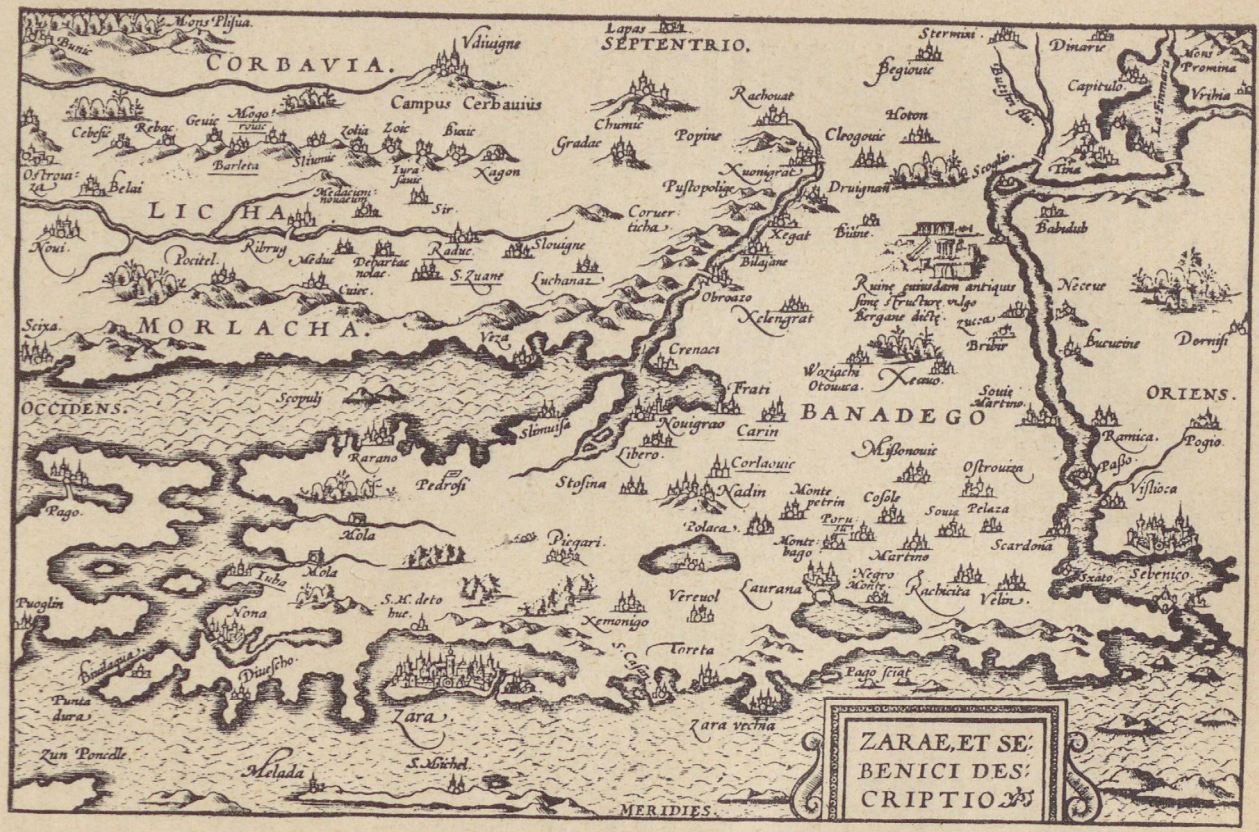

Zára és környéke egy 1580-ból származó térképen Raduch, Berlata, Ljuba stb. feltüntetésével.

I. FEJEZET.

A HORVÁT NEMZETSÉGEK ÉS A MOGOROVICH NEMZETSÉG.

Családunk története legszorosabban összefügg a horvát és a magyar nemzet sorsával. Valahányszor e két nemzet sorsában alapvető változás állott be, ebben a jó, vagy balsorsban osztozott családunk is. Nemcsak abban az értelemben, ahogy a nemzet minden tagja osztályosa nemzete sorsának, hanem abban az értelemben is, hogy a Petrichevich család történetére elhatározó befolyást gyakoroltak azok a nagy történelmi események, melyek e két nemzet életében lejátszódtak. *A Petrichevich család története a Mogorovich nemzetség történetével kezdődik*, melynek első írásbeli emléke a XI. század közepéből, 1069-ből fenn is maradt. Ezen a néven élnek családunk tagjai a tatárjárásig, mikor is mint annyi sok horvátországi nemzetség, első telepedési helyükről, a Velebit hegység nyugati lejtőjéről s az alatta elterülő tengerparti síkságról átköltöznek a Velebit keleti lejtőjére s a Velebit egyik hegyén épített Raduch várába települnek, honnan magukat Raduchiaknak (de Raduch, népies nyelven de Radynavaz) nevezik és írják. Hogy az átköltözés oka összefüggésben van a tatárjárás tanulságaival, azt egy 1253 és egy 1263-ból kelt okirat (Bulletino di Arch. IV. 70. p.) bizonyítja, mely szerint nagy átköltözések folytak ezen a területen, úgy látszik honvédelmi és birtokpolitikai okokból s a költözés iránya mindig a Velebit nyugati oldaláról a keleti oldalra. A „terra Mogorouigi", Mogorovichok földje, ahogy azt az 1069. okt. 1-én kelt okirat nevezi, kb. a későbbi Zára megye és a Velebit nyugati lejtőjén terült el, de átnyúlott a Velebit keleti oldalára is, amit az ott levő Mogorich és Mogorovich későbbi családneveknek megfelelő község- és vár-nevek igazolnak. A Mogorovichok földje a Korbaviak és Subichok települése között foglalt helyet, nagykiterjedésű, de csak síkságon termékeny, egyébként magas, erdős hegyeket foglalt magában, melyek védelemre, támadásra egyaránt kitűnő alkalmat és főleg a tenger

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

felőli gyakori rablótámadásokkal szemben teljes biztonságot nyujtottak. Előttünk úgy tetszik, hogy IV. Béla király a tatárjárás borzalmas tanulságain okulva, felismerte a tengerpart rendkívüli nagy jelentőségét, hol a szigeteknek és útvesztő lagunáinak a tatárok üldözése elől való csodálatos megmenekülését köszönhette s megkezdett egy nagyvonalú királyi birtokpolitikát oly módon, hogy részint cserék, részint adományok útján, talán szelid erőszakkal is, igyekezett áttelepíteni a tengerpart bizonyos részein a nemzetségeket; s nemzetségi birtokokból királyi földeket, királyi várak tartozékait alapította. Természetes dolog, hogy a király rendkívül lekötelezve érezte magát azért az önfeláldozó támogatásért, mellyel a horvát nemesség őt dalmáciai menekülésében védte s ezért a királyi adományok egész tömegével viszonozta a horvát nemesség hűségét. Több ilyen okiratunk maradt fenn, még több veszett el, ám abból a körülményből, hogy ha későbbi századok folyamán valamely nagy család származásának előkelőségét, vagy valamely birtokra vonatkozó jogigényét bizonyítandó az okirathamisítás bevett szokásához folyamodik, rendszerint IV. Béla okiratát hamisították s mindig azon érdemekre hivatkoztak, melyeket talán nem is élt őseik a tatárjárás alatt a király védelmében Dalmáciában szereztek, evidens, hogy sok ilyen valódi oklevél is volt.

Hogy mi volt a horvát nemzetségek élete, annak meghatározására vissza kell mennünk arra az időre, amikor a horvátok jelenlegi hazájukat elfoglalták. A horvátok Herakleos bizanci császár idejében (610—641) költöztek be arra a területre, mely a Drávától délre fekszik, inkább a tengerpart felé, semmint a Balkán-félsziget belsejébe. Ma már pontosan települési helyüket meghatározni azért sem lehet, mert mint minden honfoglalásnál, úgy itt is a földrajzi helyzet s főleg katonai szempontok időnként befolyásolták a települést. Annyi bizonyos, hogy az Adriai-tengerpartnak azt a részét, melyen kb. Lika-Korbáva megye és Dalmáciának azon része fekszik, mely a régi Zára megyét alkotta, s mely ebben az időben avar birtok volt; az utolsó avar nagy khagán Baján uralkodása után nehéz harcokkal elfoglalták. Ezen a területen telepedtek le a Gusichok, Mogorovichok és Subichok, északról délre haladva ebben a sorrendben. Középen tehát a Mogorovichok, kb. a későbbi Tenger Belgrád (Zara Vechia, Belgrad supra mare) körül a síkságon, a Velebit hegység nyugati oldalán s a Lika völgyének termékeny földjein. Ezen a területen az avarok úgynevezett uralkodó nép voltak, akik a harcos, katonailag szervezett népek szokása szerint az ott talált földművelő lakosságot rabszolgaságba igázták, velük dolgoztattak, ők maguk pedig csak a harccal, zsákmányolással s a leigázott nép némi közigazgatásával törődtek. Viszont, hogy hasznuk legyen az elfoglalt területekből, nem pusz-

tították ki az ott talált őslakosságot, csak kizsákmányolták. Ez az őslakosság minden valószínűség szerint egy neo-román elkorcsosult latin népelemből és békés, földművelő szlovénekből állott, kik közül a latin elem inkább a városokban, míg a szláv elem falvakban és tanyákon lakott. Felettük uralkodtak az avarok, adót és harácsot szedve s ez az állapot a horvátok betörésével sem változott meg lényegileg, a különbség csak annyi lett, hogy az avarok helyét a horvátok foglalták el, s hogy az ott élő szlovén népelem, bár természetében, hatalmi pozíciójában annyira különbözött a harcias horvátoktól, épen nyelvük rokonsága következtében, lassanként beleolvadt a horvátságba a nélkül, hogy jobbágyi, sőt csaknem rabszolgai helyzetében változás állt volna be. Ami nem sikerült a szlovéneknek, bár ők is a nagy szláv népcsaládnak voltak tagjai, hogy t. i. nemcsak népileg, fajilag, de szociális tekintetben is egyenlő helyzetbe kerüljenek a horvát nemzettel, az úgylátszik sikerült az avaroknak. Lehet azért, mert bár számban kevesen voltak, de a horvátok bejövetelekor ők voltak a hadi és polgári intézmények élén, lehet azért is, mert bölcseségből a délre szakadt avar törzsek elvágva a keleti fajtestvéreiktől, előnyösebbnek találták megbékülni az új hódítóval s ezek talán épen az avar harcosok kiváló katonai értékéért szívesen vették azoknak csatlakozását. Ezt ma már megfelelő történelmi emlék hiányában megállapítani nem tudjuk. Annyi azonban bizonyos, hogy Horvátország és Dalmácia ezen területén e négyféle nép-elem: a horvát, az avar, a neo-latin és a szlovén egybeolvadásából egy pompás emberfajta állott elő (Tamás spalatoi főesperes szerint: permixti ergo sunt populi isti et facti sunt gens una vita moribus consimiles unius loquele), melyet hol likai, hol dalmata, hol uszkók névvel említenek, de amely nép főleg a városokban dialektusában eltérő, erősen romanizált nyelvet beszél és sok olyan tulajdonságot mutat, mely a horvát nemzet körén belül némi különállóságra vall.

Mindenek előtt kezdjük azzal, hogy rámutatunk a tipikus horvát főhatalomnak, a „*bán*" elnevezésnek eredetére. Kétségtelenül megegyeznek nyelvészeink abban, hogy a bán szó etimológiája az utolsó avar nagy khagán Baján személynévhez vezet, s a horvátok, midőn átvették ezt a nevet, azt a főembert jelölték vele, aki kb. azon területen gyakorolta a törzsfői hatalmat, ahol azelőtt az avar khagan: Korbaviában, Likában és Gacskában. És mit látunk? Horvátországot a honfoglalás befejezésével a horvátok felosztják 12 megyére (zsupára), minden zsupa élére egy zsupánt (lat. okl. sz. comes) állítanak, azon a területen ellenben, ahol a már felsorolt 3 zsupa feküdt egy közigazgatási főhatalom maradt, de ezt nem hívják zsupánnak, hanem bánnak, s ennek hatásköre nem egy, hanem három megyére terjedt ki. Régi okleveles emlékek tanúsága szerint, azt

a méltóságot a Mogorovich nemzetség bírta örökletesen, úgy, mint ahogy a többi zsupánságokban a többi törzsek fejei álltak a katonai és polgári közigazgatás élén.

Tekintve, hogy a horvátok ebben az időben más ural-altáji néppel, mint az avarokkal, nem élnek sorsközösségben, hogy attól akár nemzetségnevet átvehettek volna, akár pedig valamely ily törzs csatlakozása megtörténhetett volna, nyilvánvaló, hogy Jireček is avar befolyást lát, midőn ural-altáji vonatkozásról ír. A nemzetek kialakulása oly folyamat, melyet figyelemmel kísérni nem lehet, az láthatatlanul és belsőleg, majdnem organikus fejlődéssel megy végbe, mint ahogy a gyümölcsfáknál az oltás után keletkezett újféleség. Mikor a kialakult új nemzet, mely a régi heterogén népelemek egybeolvadásából keletkezik, a történelem színpadán fellép, az a folyamat már be van fejezve, csak a tényt konstatáljuk, de a folyamat előttünk rejtve marad. Egy azonban bizonyos, hogy a horvát nemzet kb. 250 esztendő alatt abszorbeálta mindazokat a népelemeket, melyeket az elfoglalt új hazában talált, s egészen elenyészően csekélyszámú városi lakosságtól eltekintve, kik megőrizték neo-román nyelvüket, a X. század elején már egységes népül jelentkezik. Kb. ekkor alakul ki abban a formájában a horvát törzsszervezet, amiben a XVI. század elejéig megmaradt, mikor a török hódítás, mint árvíz, végigsöpörte Horvátországot, szétrombolta annak törzsi szervezetét, nemzeti intézményeit és faji kultúráját.

A horvát nemzetségek települése Karácsonyi János szerint ez lett volna:

Veglia szigete: Doganity, Szubinity, Tugomirity, Zudinity.

Podgorja megye: Tugomirity.

Busan megye: Sztupity.
Balog-Semjén, Hont-Pázmány, Lapcsán, Guszity.

Lika megye: Boity, *Mogorovity.*

Korbava megye: Guszity.

Lapacz megye: Lapcsán.

Czetina megye: Szvacsity.

Luka megye: Kukar.
Lapcsán.

Brebir megye: Subity.

Belgrád környéke (Szidraga megye?): Csudomirity, Dlamozanin, Hlevnanin, Kacsity, Kriscelko, Lisnicsity, Sztupity. Virevity.

Nona megye: Jamomet.

Makar megye (Primorje): Kacsity.

Hvar (Fár = Lesina) szigete: Givity, Szlavogoszt.

Legpontosabb adataink a horvát törzs- és nemzetségszervezetről, épen a Mogorovich törzsről maradtak fenn, s így elég pontosan ismerjük, nemcsak a törzsi szervezet és nemzetségi élet egyes mozzanatait, hanem a családok neveit és birtokaik helyét is. Klaič Alajos horvát történetíró a Mogorovichokról „A horvát nemzetségek a XII—XVI. századig" című munkájában a következőket írja:

Mogorović-ok (de genere Murithorum, Mogorouici, Mogorouich, nobiles Mogorovichij, de genere Mogorovich de Lyka, de genere Mogorovichij, nobiles status Mogorovich, generationis Mogorouich, a Mogorović nemes emberek közül a Likában, Slavković Paval nemes ember a Mogorović nemzetségből, Ribnik faluból, Malić Juraj nemes ember a Mogorović nemzetségből Kuklić faluból, Utišenić Mogorović Grgur, Vitosavić Benko a Mogorović asztaltól).

A Mogorović név és nemzetség a horvát történelem ősrégi idejébe nyúlik vissza. Már az 1069. évben, Nagy Péter Krešimir király idejében történik említés a Belgrad királyi város környékén levő „terra Mogorouici"-ról, amiből következtethetjük, hogy ott lakott maga a nemzetség vagy legalább is egy része a nemzetségnek.

Mogorovićokra találunk a 12. és 13. században is Zára környékén és ezen századok okirataiban több ízben említtetnek mint tanúk. Az 1240. évben IV. Béla király Mogorović Ivánnak, vitézének (militi) és főtanácsosának két falut ajándékozott: (Veterinichi és Regiane) Zára megyében, ezenkívül Ljuba várat, a várhoz tartozó földekkel együtt.

Ha ugyan nem előbb, de mindenesetre közvetlenül a tatároknak Horvátországba való betörése után (1242), a Mogorović nemzetség nagy része elköltözött vagy szétszéledt a Velebiten túl északra, az óhorvát Lika megyébe, ahol azután a nemzetség együtt maradt egészen a törökök betöréséig és Likának a törökök által való meghódításáig (1526).

Hogy IV. Béla király idejében, a tatárok betörése után sok nemzetség és család lakhelyét megváltoztatta, arra igen sok példa van. Az 1253. évben IV. Béla király kezeibe veszi a „possessiones quorundam Nobilium, videlicet Stepconis, Isani, Woynich et Kuachi, in *partibus maritimis*" s ezek helyett cserébe adja „*comitatum Draxnik* cum suis utilitatibus et pertinentiis in perpetuum". (Bulletino di archeol. IV. p. 70.) Az 1263. évben pedig IV. Béla király „a comite Petro de Lyka recepit terram *Pochytel* pro *municione* facienda, cui per banum iussit dari de terra castri in Luka (Lyka?) *terram equivalentem* ... Kaseg, Setra, stb. (Bulletino, IV. p. 70.)

A Mogorović nemzetség története Likában az 1248. évtől 1526-ig igen érdekes és tanulságos, mert gyönyörű és eléggé

teljes képet nyujt nekünk a horvát nemzetségek életéről általában. Az 1248. évben Stjepan az egész szlovén föld bánja ad partes Croatiae megy, ahova őt IV. Béla király küldte: „ad distinguendum et separandum terras Nobilium a terris Castrensibus", mert talán a tatár betörések folytán Horvátországban a birtokviszonyok zavarosak lettek s nem lehetett pontosan tudni, mi a horvát nemzetségeké és mi a királyi városoké.

Amint Stjepan bán Lika megyébe érkezett, maga köré gyüjtött huszonnégy felesketett bírót (iurati iudices), likai nemeseket és azonfelül századosokat (centurionibus ad id per nos deputatis), hogy Lika megyében elkülönítse a királyi földeket a nemesi földektől.

Ekkor per keletkezett bizonyos „Tethacsics" föld miatt, amelyről nem volt megállapítható, vajjon a (királyi) várost illeti-e vagy a „Porugh" nemzetség és fiainak nemesi öröksége-e az?

Erre a huszonnégy felesketett bíró és százados kimondta, hogy a „Tethacsics" birtok vagy föld ősidők óta, amennyire emlékezni lehet, nevezett „Porugh" és fiai, nagyapái és ősapáinak jogos tulajdona és nemesi birtoka volt, és hogy az örökösök e birtokot élvezhetik, úgy, mint a Mogorović nemzetségből származó minden nemes.

Erre „Porugh" kérte, hogy ezen „nemesi birtokának" régi határait a 24 felesketett bíró és a nemes szomszédok állapítsák meg. Ez megtörtént és a határok kipuhatoltattak: Mogorović földjei, Visoka Gorica mező a Pećnik hegyig, Morska hegy és a Dragobilj patak.

A 13. század közepén tehát a Mogorović nemzetséget már teljesen Likában találjuk. Itt pontosan tudják — mi illeti a királyi, megyei várat (castrum) Likában és mi a Mogorović nemzetség nemeseit. Magának a nemzetségnek van 24 esküt tett bírája és saját századosai. — A Mogorović nemzetség kerületének a Velebit déli részére is ki kellett terjednie, Obrovac és Posedarjaig, mert amikor a Šubić nemzetségbeli Stjepko és Jakov bribiri knézek az említett Stjepan bán rendeletére 1249-ben Posedari Slavogosta knéz birtokának határait megállapították, különösen is említés tétetik arról, hogy Posedari Slavogosta knéz határos „cum nobilibus Mogorovichy".

A 14. és 15. században Likában a Mogorović nemzetségnek különösen két családja emelkedett ki, nevezetesen a Berislavićok és Disislavićok, akik közül a Disislavićok knéz rangot is viseltek. — Az 1349. évben említés tétetik a „comes Curiacus, natus quondam comitis Disislavi et eius nepotes, comites Novak, Gregorius et Johannes fratres, filii olim comitis Petri Disislavich, et Petrus, filius quondam comitis Joannis de Lika, cuncti de genere Mogorovich."

Ezekből és egyéb emlékiratokból össze lehet állítani a likai Mogorović nemzetségből származó Disislavić knézek genealógiáját:

comes Disislav de genere Mogorovich

comes Curiacus, Disislavi natus 1322.; 1349.

comes Petrus Disislavich 1322. 1339.; 1349.; „olim".

magister Novak Disislavich de Ostrovica 1349, 1372.

Gregorius, 1349.

Johannes 1349.

Disislavić Kurjak knéz a Šubič nemzetbeli Mladen bán bukása után (1322) elfoglalta Bag (Scrisalea) helységet, amelyet Mladen a Tugomerić nemzetségtől kapott volt s ezután Disislavić Petar knéz kezdett e városon uralkodni rokonai nevében. — Az 1372. évben említés tétetik Disislavić Novak magisterről, Péter knéz fiáról, mint Ostrovica a Likában uráról. A Berislavić ház vagy család az 1349. és 1411. évekből származó okmányokban is fel van említve. — A 15. század végén, az 1490—1512. évekből származó iratokból elég világos képet nyerünk az egész Mogorović nemzetség életéről. Ezekből megállapíthatjuk azt is, hogy ezen időben a Mogorović nemzetség majdnem az egész hatalmat magához ragadta Lika megyében, annyira, hogy a valamikor velük együtt szereplő régi nemzetségekről, a Tugomerić, Čudomerić és Lagodusić nemzetségekről majdnem semmi, vagy legalább is kevés említés történik.

Az 1490. évből származó (1439-ból is van már ilyen okirat) és későbbi okiratok szerint a likai „spanstvo" vagy „knezstvo"-ban (knézség) külön nemesi bíróság alakult a nemesek részére, melynek neve: „királyi nemesi tábla a Mogorović nemes emberek közül Likában".

Ezen nemesi tábla (nemesi bíróság) székhelye eleinte „svete Marije v Crnoj Vasi", később „svetago Jurja na Skurini"-ben van. A tábla élén a „span" áll, Mogorović nemes emberek közül Likában, vagy ami ugyanaz, a királyi nemesi tábla knéze a Mogorović nemes emberek közül, ezen tisztséget viselték: Orlović Juraj (1490), Malić Petar (1495), Sladojević Juraj (1497), Korlatović Juraj (1499), Kobasić Jadrij (1499).

A span vagy knéz mellett még négy felesketett bíró (iudices iurati) alkotta a táblát, mellettük két-két felesketett adjunktus, akik a királyi bíróság határozatait végrehajtják. Amikor a knéz és a bírók együtt voltak, akkor „teljes (volt) a tábla" és az összejövetel vagy a „szokásos tárgyalások napja" a hétfő volt.

A tábla gyakran pereket intézett el, miután a „huszonnégy" tekintetes nemes ítélkező férfiú előzőleg esküt tett. A bírák élén a vezető (povodac). Az ítélkező férfiak esküt tettek különösen akkor, amikor birtokháborításról volt szó, vagy amikor pontosan kellett megállapítani a határokat. A Mogorović nemes emberek Likában falvakban és tanyákon laktak. Különösen a következő helységek és falvak említtetnek:

Bisići (likai spanstvo, bisići járás, Bisić falu), Čahovići vagy Čehovići (Čahović-ből), Črna vas (Szent Mária Črna vši-ben), Dugošani (od Dugosan), Gácelezi (Gáceleg-ből), Gvozdnica (százados Gvozdnicéből), Kasezi (Vidas Kaseg-ből, Karin Kasek-ből), Kuklići (Mogorović nemzetségből való Malić Juraj Kuklic faluból), Lucani (Lucanból), Marinćić (Marinać alatt), Podslum (Podsluni), *Radina vas (Radina v'si-ből)* (Raduch), Ribnik (Mogorović nemzetségből való Slaković Paval nemes ember Ribnik faluból, od Ribnican), Sebidraža vas (Sebidraži v'si-ben), Skurina (svetago Juraj-ban Skurinén), Stinice (Stinicén), Telić-selo (Telić seloból, od Telicán), Vrhovljani (Vrhovljanból), Zabrdo (Zabrdóból), Zahumici (Zahumićból, od Zahumnic), Žažično. — Utóbbi helyen, Žažičnón alapították az alsó zazicnai Drasković nemes emberek 1490-ben a „Gradčina" hegyen Szent Pál rendű kolostort és Szűz Máriáról nevezett templomot. Ezen kolostor a 15. század végén kultúrközpontjává vált az egész Likának.

A felsorolt helységek és faluk a Mogorović nemzetség tulajdonát képezték. De voltak a Likában megerősített városok is, amelyekben a Krbavski knézek parancsoltak. Így még 1509-ben knéz Karlović Iván tartotta a „castrum Pochytel, Belay (Belaj város és alatta Belajski város) Lovynecz, Barletha, Zlyvnyk, Novaky et Novigrad in Lykaensi comitatu" ... Iug. tört. archiv. III. p. 111. — Végül voltak a Likában akkor vlah-ok is. E tekintetben különösen figyelemreméltó az 1433. július 16-án kelt okirat: Mi Taković Antal és Herendić Ivan, a knézek, püspökök, Paval voivoda és a Vlah-bírák, névszerint Mušković Dian, Ružic Juraj, Vlkotić Matias és Jelčić Matias, valamint a Vlah-tábla adjunktusai: Sopković Ivan, Pravišić Milota, Milunović Lukač, Aladinić Tomas, Danilović Franko, Bilković Simun, Bekosevic Grgun és Čeprnić Bartol, valamennyien jó vlahhok és horvátok: mindenkinek, akit illet, tudomására adjuk, akiknek e levelünk szeme elé kerül, hogy a Szent Iván templom (Likában) összes vagyonát szabaddá tettük. Čelopekam, Kozli rog és Nadbrdo községekben és egyebütt, ahol a Szt. Ivan templomnak vagyona van, hasonlóan az említett birtokokat megkárosítani, sem ligeteit legeltetni, sem szántóit és kaszálóit használni, sem az említett jobbágyok hasznára, sem elvenni, sem ellopni, stb. Lopašić, Bihác 295—296. oldal.

A likai knézségben az említett helységekben az 1490—1515. években mintegy ötven házat vagy házközösséget találunk amelyeket kivétel nélkül mind a Mogorović nemzetséghez számíthatunk, bár nem valamennyiről állítják, hogy ezen nemzetségből valók.

Ezen házak vagy házközösségek a következők: Babić, Babonožić, Budišić, Drašković, (alsó Žažićno), Dudulović (Zahumnićból), Gonešić (Čahovićról), Hlapčić vagy Hlibčić (Zahumnićból), Jakovčić (Zahumnićból), Juričić, Jurislav (Jurislavac), Kobasić, Korlatović, Lalković, Lopušić, Lovrencič, Malić (Kuklić faluból), Mihalić, Milječić, Miserić, Mitarinić, Nelković, Orlovcić, Paladinić, *Petričević (Radina v'si-ből)*, Piričić, Plišković, Podknežinić, Požarić, Pribislavić, Radčić vagy Račić (Račić Ivan, akinek saját városa van), Radmančić (Čacelegből), Skoblić, Sladojević, Slavković (Ribnik faluból), Šliskovič, Sopčić vagy Sobčić (Ribnicani), Sopković, Starci, Sučić vagy Sudčić, Surotvić (Zabrdo-ról), Tomašić, Tvrtković, Utišenić, Vidović, Vitosavić, Vučić, Zoranić (Lucane-ből), Ždralić, Ždrubac (Ribnikből) stb.

Ezen házközösségek némelyikéről kimondottan állítják, hogy „házak" (lat. domus), mint a következőkről — Jurislav, Nelković, Paladinić, Račić, Slavković, Sopčić, Tvrtković és Vučić, [Petrichevich (iz hize = házból) 1439.]

Ezen házak közül egyesek különösen kitűnnek, úgymint a Sucić és méginkább a Nelković-ház, akik valószínűleg Vrhovljani helységben laktak.

A Nelkovićok a kir. táblánál nemcsak saját házukat képviselték, hanem a Podknezinić és Slavkovićeket, valamint az összes Vrhovljani helységeket is. A leghíresebb volt, úgylátszik, a Drasković ház (domus), amelynek egyik ága a Rogutići előnevet viselte. A Draskovićok Alsó-Zazicon laktak és 1490. november 1-én a Gradćina hegyen Szent Pálról nevezett kolostort alapítottak Szűz Máriának szentelt templommal.

A kolostort és templomot megajándékozták saját nemességükkel. A vonatkozó ajándéklevélből kivesszük, hogy a Drasković ház azon időben 35 férfitagnál többet számlált, tehát az egész ház vagy házközösség mintegy 70 lelket.

Ha az összes többi nemesi házakban is átlag ennyi lélek volt, akkor a Mogorović nemzetség Likában a 15. század végén mintegy 3500 lelket számlált volna.

Azonban ezen nagyszámú és tekintélyes Mogorović nemzetség ezután már nem sokáig maradt együtt. A Lika már 1526-ban török uralom alá került s erre a Mogorović nemzetség szétszóródott az egész megmaradt Horvátországban.

1069. Nagy Péter Krešimir király a Szt. Tamás kolostornak Belgrádban királyi földeket adományoz Rasohatica falu mellett... Rački, Doc. p. 75.

1102. Comitem Petrum de genere Murithorum. Thomas arch. (ed. Rački) p. 59, — Mogorouigi (de quo genere erant bani in Croacia) Rački, Doc. p. 75.

1164. Bona abbatissa s. Tome Belgrádban rationem habuit cum Glamozanis de terra in Mocrani iuxta terram *Mogorouizi.* Kukulj. Cod. dipl. II. 67.

1188. Ljuba Petar fia Pavas eladja „secus Rogonam" fekvő földjeit a Szt. Kuzma és Damjan Kolostornak Zárában. A tanúk között: *Gregorius Mogorouic.* Kukulj. Cod. dipl. II. 150.

1197. Zárában. A Szt. Kuzma és Damjan kolostor javára, mint tanúk szerepeltek a „de Jasseniza et terras Drazani" földek ügyében: quendam *Mogorovicum,* satis vetulum, *Mergia* nomine, testem producebas, qui etiam pro senectute nimia, proprio privatus lumine, memoratas terras de loco ad locum terminebat. Kuk. Cod. dipl. II. pag. 184.

1207. Zárában a tanúk között: *Duymo Mogorouikio.* Ljubic Starine 23. p. 186.

1208. Zárában a tanúk között: *Duymo Mogorouikio. Kuk.* Starine jug. ak. XXI. p. 244.

1240. Bela IV. confert Joanni Mogorovich, militi suo ac principali consiliario, duas villas Veterinichi et Regiane in comitatu Jadrensi, castrum quoque Ljubae (Glube) cum omnibus terris subiectis eidem castro.
Kuk., Starine jug. a. XXIII. p. 256.

1248. Nos Stephanus totius Sclavoniae banus... Quod cum nos ad praeceptum domini regis Hungariae ad partes Croatiae ad distinguendum et separandum terras Nobilium a terris Castrensibus fuissemus destinati, et tandem pervenissemus ad partes Likae, ubi una cum XXIV. juratis iudicibus Nobilium de eadem Lika, ac cum centurionibus ad id per nos deputatis, eramus consedentes, et ab iisdem iudicibus et centurionibus ad fidelitatem eorum Deo et domino regi debitam super quandam possessionem Tethacsics vocatam, utrum sit terra castri aut terra nobilium hereditaria Porugh et filiorum suorum de dicta Tethacsics, requisitum habuissemus: qui XXIV. iudices iurati et centuriones dixerunt, quod dicta possessio Tethacsics semper ad antiquo tempore, quo nec augmentare potest mens humana, fuisset iure proprio et nobili titulo avi et proavi dicti Porugh et filiorum suorum, et ut eadem possint gaudere nomine proprio, quo quorumvis nobilium status Mogorovich. Tandem dictus Porugh nos humiliter petivit, ut metas possessiones per

requisitum et testium dictorum XXIV. iuratorum et nobilium confiniorum vicinorumque suorum novas iuxta veteres metas erigi faceremus. Metae: terrae Mogorovich, campus Visoka Goricza ad montem Pecsnik, Morzka Gora et rivulus Dragobil...

Arkiv za jug. povj. XI. p. 121.

1249. Klis. Nos Stephanus banus maritimus et comes trium camporum et capitaneus Stiriae. Significamus, quod cum inter comitem Slavogostum de Possedaria et terrestres sibi vicinos respectu metarum controversia exorta fuisset, comites Stephanum et Jacobum, filios quondam Stephani de Berberio destinassemus ad faciem terrarum pro reambulatione metarum. Metae: ...exinde eundo venitur ad collem Strychaz dictum ad metas, quas tenet ipse comes Slavogostus cum nobilibus Mogorovichij...

Bulletino di archeologia e storia dalmata 1891., XIV. p. 93—95.

1339. In capitulo Nonensi. Lukaz, quondam Andreae de genere Mogorovich de Lika, Novakus, Marinus et Petrus fratres, filii quondam Berislavi, et Gregorius Tollenus de Lika, de eodem genere Mogorovich, nepotes dicti Lukazii vendunt nobilibus viris comitibus Curiako, nato quondam comitis Disislavi et suis nepotibus comitibus Novako, Gregorio et Joanni fratribus, filiis olim comitis Petri Disislavich, et Petro filio quondam comitis Joannis de Lika, cuncti de genere Mogorovich etc. etc.

Bulletino, IV. p. 87.

1372. Nominatur magister Novak Disislavich de Ostrovica de genere Mogorovich.

Bulletino, IV. p. 87.

1411. Bela IV. a comite Petro de Lyka anno 1263. recepit terram Pochytel pro municione facienda, cui per banum jussit dari de terra castri in Luka terram equivalentem... Kaseg, Setra, Scisia, Grebenar et Bratam... metasque poni. Hoc privilegium ad petitionem Myroslai, filii Novaki, dicti Berizlovichi de genere Mogorovichij transcripsit capitulum zagrabiense a. 1411.

Bulletino, IV. p. 70—71.

1446. Krbavski Ivan és Gregorije knézek ajándékoznak nobili viro Johanni filio Jurislavac *generationis Mogorouich* duas sortes terre in villa Baduchevosello in districtu de Licha nobilitatis titulo perpetuo possidendi... Ljubič. Listine IX. 249—50.

1468. Paulus comes Corbaviae ajándékoz „nobili Ivano filio q. Joannis Gucich de Jedrathynaviaz generationis Mogorovich sortem terre in villa Paprachne districtus Hyadre. Ljubić, Listine X. 417—418.

1490. június 29. Mi Orlovcić György a likai nemes emberek táblájának „span"-ja, valamint mi, ezen tábla bírái, névszerint: Pribislavic-i Starać Ivan, Ribničan-i *Sobčić Jakab*, Verhovljan-i Nelković Grgur, Dugosan-i Piričić Mátéjás, Tugomirić-i Babić Máté... igazságot és törvényeket szolgáltunk a mi városunkban Sv. Juraj na Skurini-ben... Račić Ivan nemes ember mint a saját és Martin fivérének prokurátora eladja Drasković Matijá-nak, Dolnji-Žažicon fekvő nemesi birtokát „40 és 6 už" kiterjedésben 100 dukaton. Kukuljević: Acta Croatica, p. 138.

1490. november 1. A Drasković nemes emberek Dolnja-Žažicna faluból házat és templomot alapítanak az Ur Isten és a boldogságos Szűz Mária tiszteletére és dicsőségére a Gradcina nevű hegyen s a templomot a Szt. Pál rendieknek ajándékozzák. Földeket ajándékoznak a következők: Draskovićok, Péter, Karin fia saját fiaival Tamás és Ivánnal, Simon, György fia saját fiaival Tamás, Grgur és Mihovillal, továbbá a Rogutić előnevű Karin, István fia és Iván, Márton fia... Marinac alatt ... Stinicán... Mindezt egyedül mi, fent nevezett Draskovićok együttesen, saját nemesi birtokunkból ajándékoztuk. Ezen adományunk és ajándékunk nagyobb megerősítése és hiteléül mindenekben jelen volt a Gvozdnicei százados összes fivéreivel. Kuk. Act. Cro. p. 140—144.

1493. Budišić Franko frater Mogorović nemes (a Novi-Vinodoli kolostor priorja). Kuk. Act. Cro. p. 156.

1495. Mi, Malić Péter a likai kir. nemesi tábla knéze és mi, ezen kir. tábla bírái, névszerint: a Račić házból való Račić Iván és Ribničai Zdrubać Juran és Vrhovljai Nelković Grgur és Telićan-i Vidak és Tugomeri-i Sušić Péter... a szokásos napon, hétfőn (Svet. Jurja) Skurine-i Szent Györgyön igazságot osztunk. *Petričević Petar nemes ember Radina Vsi-ből* ki akarván váltani fiát a törökök kezéből, — elád Milječić Györgynek egy „ždrib (kötél) földet Sebidrazji Vsi-ben... Felesketett adjunctusok: (B) Zoranić Fülöp Lućanból és Jakovčić Petrić Zahumnišć-ből. Kuk. Acta Croat. p. 161.

1497. okt. 30. Sz. Mária napján Črna-vsi-ben. Mi Sladojević György a Likai Mogorović nemesek jövendő „span"-ja és mi, ugyanazon nemesi kir. tábla bírái, névszerint: *Petričević Sopčić Jakab* és Zdralić-i Račić Jakab és Verhovljani Starać Ivan és Podknežinići Nevković Grgur és Tugomerići Sudčić Petar... Skoblić Mihály nemes ember vádolja a Lagodušić nemzetségbeli nemes embereket (akikhez tartoznak a Kosićok, Hrančićok, *Radušićok*, Tordčićek, Plavčićek és Vladićok) birtokháborítás miatt, akik elfoglalták tőle és lekaszálták szénakaszálóját. A Lagodušićok (nemzetség) kijelentették, hogy nem mindnyájan tették ezt, hanem a Lagodušić nemzetségből való

Vladić Jakab és Fülöp. Erre 24 vádolt tek. nemes ember az esküt letette, először Račić Ivan, akinek saját vára van és Babonožić Miklous, és Slavković Grgur és Miserič Ivan és Plisković Matij, és Zdvalić Matijás és Mihalić Petar és Radmančić Mikula és Karin Kasegről, és Vidović Juraj és Vidas Kasegről, és Babić Anton: — mind tekintetes nemes emberek a fent nevezett 12-en és a környékbeli helységekből való többi 12 nemes ember szintén esküt tett és állítja, hogy kérdéses terület Skoblić Mihály nemesi birtoka és hogy azt a nyáron a Lagodušić nemzetségbeli Vladić Jakab és Fülöp kaszálták le erőszakkal. Ezen Vladićoknak mellettük (szomszédságukban) jelöltek ki kaszálót, amely őket a Požarić-ok után megilleti. A bíróság ezután Skoblićot bevezeti nemesi birtokába. Ezután a bíróság a Lagodušićok házához ment, hogy fizessék meg az 500 dukat büntetést, mert kezüket nyujtották a Skoblić nemesi birtok után. De a Lagodušićok nem akarnak büntetéspénzt fizetni, azért a bíróság Skoblićot, — az ő kerületükben és az ő kerületükön kívül levő Broznane és Doljane és Sutpetar falukba vezeti a Lagodušićok birtokára, hogy azt Mihaly tartsa, egyenként harmadfélszáz (250) dukatokért leendő kiváltásukig. Felesketett adjunctusok: Radmančić Domjanac, Gaćelegből és Dudulović Juraj Zahumnićből. Iratott a szokásos napon Szt. Mária v. Črnoj Vsi-ben, hétfőn. Kuk. Act. Cro. 173—75.

1499. április 26. Skurina Sv. Jurajban. — Mi, Korlatović György, a likai nemes emberek kir. nemesi táblájának knéze és mi, ugyanezen tábla bírái: Starać Ivan, a Tordković házból, Nelković Grgur a Slavković házból, Radčić Jakov a Paladinić házból, Piričić Jurislav a Sopčić házból, Surotvić Ivan a Tugomerić házból, tudomásul adjuk: ... Ekkor megjelenik előttünk a kir. táblánál Slavković Paval, *Mogorović* nemzetségbeli nemes ember Ribnik faluból, Slavković Simuno fia és előadja: Urak, knéz és bírák és Kormányzó Uraim! Kérdem Önöktől a törvényt, mert a szükség kényszerít rá, ami nélkül nem lehetek meg, el szeretném adni jogos nemesi birtokomat, amely a testvéremétől és hozzámtartozóimétól el van különítve és mindent, ami az enyém a likai „spanstvo"-ban, Bisić járásban, Bisić faluban és összes kis és nagy tartozékokkal, ami ott 80 „ždrib" belső föld, ezenkívül szénakaszáló és minden, ami hozzátartozik előbb említett faluhoz, ahol ma Mitarinić Tomas szomszédos Podslum falu felől. Említett faluban kívánok adni egy fél „ždrib"-et, amely ma a Mitarinić Matija kezében van és pedig az Úr Isten és Szűz Mária tiszteletére és az ő Žažicon levő temploma és kolostora és a barátok javára az én atyám és anyám és összes hozzánktartozóink lelki üdvéért. Erre a knéz és bírák azt feleltük a fent nevezett Pavle-nek. Az a mi törvényünk, hogy menjen veled egy felesketett adjunctus és hogy

nézze meg, mit adsz el, ő előtte tedd meg közelebbi és további ajánlatodat, — a fél „ždrib"-et illetőleg, amelyet a fent említett templomnak és kolostornak kívánsz ajándékozni ,— annyit a mi törvényünk szerint nem adhatsz, ha ahhoz nem járulnak hozzá a te közelebbi és távolabbi hozzádtartozóid, kérd őket a mi pristavunk (pörösztő, törvényszéki tiszt) előtt, hogy engedjék meg neked, hogy ezen adományt megtehessed.

(Miután az adjunctus mindezt elintézte s a közelebbi és távolabbi rokonság az eladást és ajándékozást jóváhagyta, a bíróság a boldogságos Szűz Máriáról nevezett zárdának megítéli az említett földeket.) ... Ekkor megjelenik előttünk a másik részről Budišić Frano frater (Mogorović nemes) a fent említett kolostor priorja és előadja a következőket: Urak, knéz és bírák, Uraim! Adjatok erre vonatkozólag függő pecsétekkel ellátott nyilt levelet a templomnak és kolostornak. Adjunctusok: Gonešić Petar Čakovićról és Hlapčić Juraj Zahumićből... — Kuk. A. Cr. 173—9.

1499. május 8. Sv Jurajna Skurini — Mi, Korlatović Juraj a likai *Mogorović* nemes emberek kir. nemesi táblájának knéze és mi ugyanezen tábla bírái: Stavać Ivan a Tortković házból, Nelković Grgur a Slavković házból, Radčić Jakov a Paladinić házból és *Juričić adjunct a Sopčić házból,* Surotnić Ivan a Tugomerić házból, mi fent nevezettek tudomásul adjuk ama levelünk tartalma szerint örök emlékezetül minden uradalomnak, sőt minden és minden rendű embernek akit illet, és akiknek ezen nyilt levél szemük elé kerül; — hogy amikor mi a szokásos napon a mi választott városunkban Sv-Juraj na Skurinén üléseztünk... megjelent előttünk a kir. nemesi tábla előtt a *Mogorović* nemzetségbeli Slavković Paval Ribnik faluból (aki a barátoknak és a Szűz Máriáról nevezett templomnak Žažićon odaajándékozta földjeinek felerészét). Kuk. A. Cr. 175.

1499. jún. 10. Sv. Juraj na Skurine. Mi, Kobašić Jadrij, a likai nemes emberek kir. nemesi táblájának knéze és mi ezen tábla bírái: Nelković Grgur saját házából, Sopković Grgur a Jurislav házból, Radčić Jakab a Vučić házból, Hlibčić Juraj a Zahumić házból, Tugomerići Judčić Petar... jelentjük, amint azt előttünk a *Mogorović* nemzetségbeli knéz Malić Juraj nemes ember Kuklić faluból kijelentette, hogy néhai fia Petar az ő, valamint a közelebbi és távolabbiak engedélyével a Žažićon levő boldogságos Szűz Mária templomnak hagyományozott nemesi örökségéből egy „ždrib"-et Basići faluban a likai kir. tábla knézségében. Budišić Franko a kolostor priorja kéri a táblát, hogy ezen hagyományt hagyja jóvá. — Felesketett adjunctusok: Dudulović Juraj Zahumićről és Surotović Ivan Zabrda-ról. Kuk. Act. Cr. 177—78.

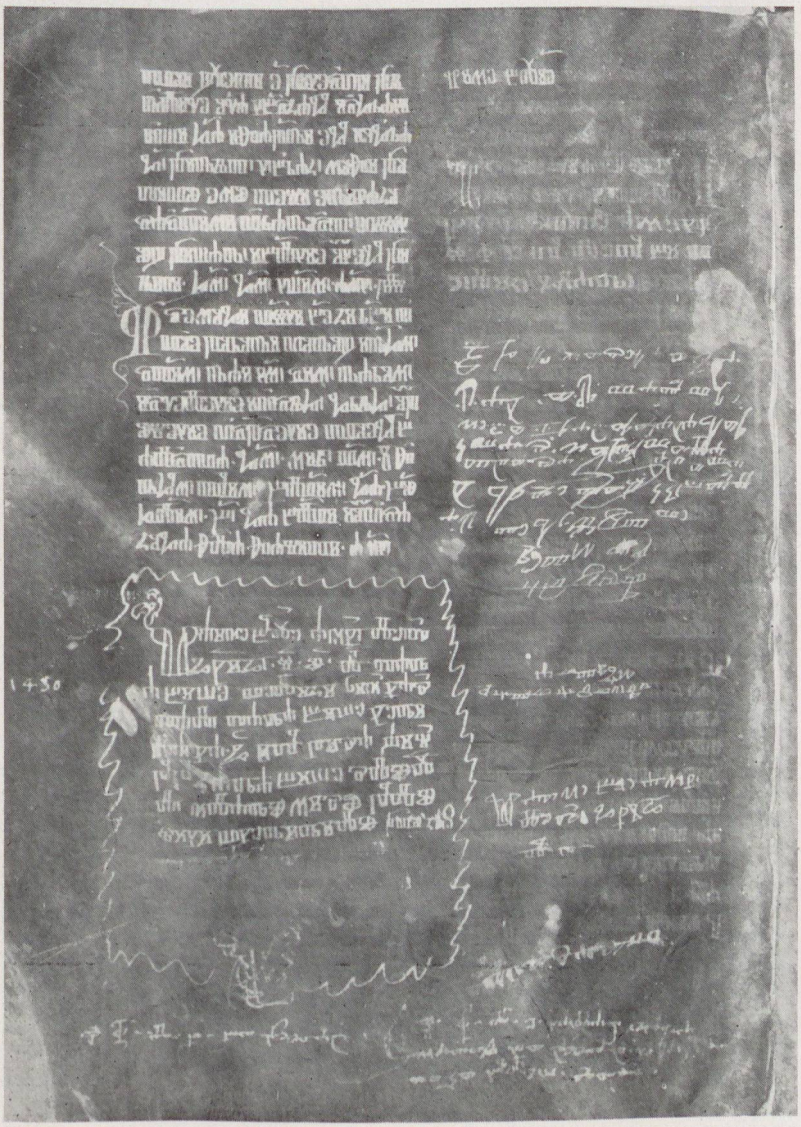

A vatikáni Prop. Fidei levéltárban őrzött ószláv missale a Petrichevich Franko és Dujmora vonatkozó bejegyzésekkel 1441. és 1449. évből.

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

1501. A knéz Perusić Gáspár és Martinko közötti perben alábbi tanúk említtetnek: Kosić Anton Lagodušićből, Tomašić Petar Telić faluból, Skoblić Mogorović Mihac, Lovrenčić Petar és Kačić Dragiša Čehovićről, Utišenić Mogorović Grgur. Kuk. Act. Cr. 183. p.

1503. Tomašić Tamás Mogorović nemes. Kuk. A. Cr. 185.

1510. És itt a helyszínen három ítélőtábla kerületéből való nemes emberek mutatták meg a földeket a Buški táblától és a Mogorović táblától és a Krbavska táblától valók. Kuk. Act. Cr. 187.

1512. Mikor Bláž pap a zengi káptalanból a Likába ment a Belaj alá ért Belajski városban, Kročić Lacko nemes ember házába, itt is velem volt Tugomeri Per Juraš nemes ember, az alispán, Kačić Dragiša Čahovićról. És itt esküt tettek a Szent Keresztre ezek a nemes emberek: Vitosavić Benko, a Mogorović táblától... Kuk. Act. Cr. 199—200.

1548. Slunji Frankapan Juraj knéz hű szolgálatokért Babonožić Nikolának a *Mogorović* nemzetségből és családból (de genere et familia) két birtokot ajándékozott, egyet Krstinje város alatt Prekovršjén kilenc jobbággyal, a másikat Mala Kladuša alatt Drmeljevon négy jobbágyi tanyával. Lopašić: Bihać. p. 188.

Eddig tart Klaič értekezése a Mogorovichokról. (Id. m. 44—54 oldal.)

Azonban Klaič e munkáját 1897-ben írta, azóta egy emberöltő telt el s a történelem-kutatás rendkívül sokat hozott napfényre, különösen három horvát történetíró, Smičiklas Tadeus, Laszovsky Emil fáradhatatlan kutatásai s a délszláv történelem kiváló ismerője, Jireček Constantin bécsi egyetemi tanár alapvető munkássága révén. Azon kutatások, melyeket a Petrichevich-család régi történelme, okirati emlékei feltárására végeztünk, szintén sok új adattal bővítik ki ismereteinket a horvát törzsekről és törzsszervezetről. Ismétlések elkerülése céljából azokat az egyes családtagok életének ismertetésénél fogjuk előadni, általánosságban csak annyit, hogy vázlatosan a horvát törzsi és nemzetségi szervezet megértésére röviden ismertetjük, hogyan tagozódott a horvát nemzet törzsekre és nemzetségekre.

A horvátoknak európai első hazájuk, melyről pontos ismereteink vannak, az úgynevezett Fehér-Horvátország, a mai Nyugat-Galícia volt. Itt éltek úgy, mint szomszédaik és közeli rokonaik, a szerbek, kik az úgynevezett Fehér-Szerbiában, a mai Kelet-Galíciában laktak. A vonulásuk iránya azonban ellentétes a hún népekével, kik a Kárpátok szorosain törnek be s vonulnak nyugat felé. A szerbek és horvátok a Kárpátokat kelet és

dél felé kerülik meg, s az Al-Duna mentén jutnak el új hazájukba, mint ahogy a többi úgynevezett északi szlávok: csehek, morvák, szlovének, szintén a Kárpát-hegyláncolat megkerülésével, de észak és nyugat felé vonulva jutnak el Csehországba, Krajnába, Karintiába, s innen szivárognak be Pannoniába.

A horvátok 7 vagy 8 törzsre oszlottak, 7 vagy 8 törzsfő vezérlete alatt. A törzsfők nevei, Bíborbanszületett Konstantinos szerint kissé elgörögösített alakban ezek: Klukász, Lobelosz, Kosences, Muchlo, Hrobatosz és két nővér, Tuga és Buga. A törzsek neveit egész határozottsággal megállapítani nem tudjuk, csak az bizonyos, hogy miként a Megyeri törzs, melyből Árpádot fejedelemmé választották, adta az egész nemzetnek a *magyar* nevet, úgy vált az egyik törzsfő, Hrobatosz neve a horvát nemzet nevévé. Egészen valószínű, hogy Klukász törzséből a Kukari nemzetség, s Tugától származnak a Tugomericsek, Bugától a Buzaniak s talán Muchlotól a Muliči, Muriči, Mogorovichok. Erre majd visszatérünk. A 7 vagy 8 törzs több nemzetségre szakadt, előbb 12-re, melyek közül 6 előkelőbb volt, később számuk megszaporodott, de sohasem homályosodott el a horvát népben az a tudat, hogy ezek a nemzetségek az ősi törzsszervezetben gyökereznek, s hogy ezen törzsekből való leszármazás biztosította számukra a nemzeti életben előkelő és kiváltságos helyzetüket. Ennek következtében személyes privilégiumként, születésüknél fogva joggal bírtak bizonyos állami méltóságok viselésére. Látni fogjuk, hogy a települési helyeiken kialakult közigazgatási egységnek, melyet közigazgatásilag és katonailag egyáltalán nem szabatos, folyton váltakozó elnevezéssel — hol bánságnak, hol kenézségnek, hol megyének, hol kerületnek, hol zsupának, vagy földrajzi fogalmilag pl. Likának, Korbaviának — neveznek, első katonai és közigazgatási méltósága bizonyos nemzetségeket illetett meg. Igen régi feljegyzések vannak arról — a spalatói káptalan levéltárában hártyás kéziraton, mely szerint a IX—XI. században az volt a szokás Horvátországban, hogyha a király gyermek hátrahagyása nélkül halt el, a 7 bán választotta meg az új királyt. Ezek a bánok a 6 horvát nemzetség tagjaiból választattak. A másik 6 nemzetség adta a comeseket. A 6 előkelőbb nemzetség, kiket a bánság megilletett (quibus pertinet banatum) a következők: Kachich, Kukari, Swachich, Chudomerich, Mogorovich, Subich. Hogy közülük melyiket érje a szerencse, arra sorsot húztak.

Jireček páratlanul mélyenjáró tanulmányai alapján a horvát nemzetségek kialakulását és helyzetét világosan látjuk. Ami a délszláv nemzetségek organizációját illeti, — mondja — az egy közös ősapától képzelt leszármazáson alapszik, mint a görög *fülé*, s alosztálya a *frátriá*, mint a római *gens*, az albán *fis*, a longobard *fara* és a skót *clan*. A horvátoknál és szerbeknél a nemzetség neve *pleme*, Horvátországban latinul *tribus*, *genus*,

generatio, progenies, parentela. A nemzetség testvérség-ekből — *bratstvo* — áll; a raguzaiaknál *fraternitá*-nak írják, s egyjelentőségű a görög *frátriá*-val. A testvérségek az egyes családokból állottak, melyeket vagy *háznak* (Kuca), a középkori horvátban *hiz*-nek, vagy rokonságnak, *rod*-nak neveztek. A nemzetségek és testvérségek nevei sok évszázadon át változatlanok maradnak, míg ellenben az egyes házak patronimikus nevei rendszerint csak atya-nevek, s minden nemzedékkel változnak.

A XII—XV. században a tengerparti Horvátországban mindig 12 nemes nemzetség jelentkezik: „duodecim generationes nobilium Croatorum", horvátul *plemena.* Fel vannak osztva *Koljena*-kra (szószerin fordítva: térdekre), ezek házakra (hize) vagy családokra. Az egyes nemesek neve: „nemzetségemberek" *plemeniti ljudi,* egyes számban nemzetségember, plemeniti clovik, avagy nemzetségi úr, *plemeniti gospodin.*

Minden nemzetségnek a XII. századtól kezdve közös, de egyszerű címere van. A zsupákban a nemzetségeknek saját külön nemesi táblájuk volt, hol a nemzetség tagjaiból álló bíróság bíráskodott. Az egyes bírák nevei mellett mindenkor pontosan felemlítik a házat, melyből való, s nemzetsége nevét. Idők folyamán hatalmas családok alakultak ki, nagy vagyonokkal és befolyással. A Kacsicsokat a bizánciak nagy számukra és hatalmukra való tekintettel népnek nevezték (to kaczikion ethnosz). A Mogorovichok 1500 körül ötven családból állottak, s egyetlenegynek, a Draskovichoknak, 35 felnőtt férfitagja volt, úgyhogy a nemzetség tagjainak száma mintegy 3500-at tett ki.

A 12 ősnemzetség mellett később új nevek bukkannak fel. Részben a régi nagy nemzetségek ágai ezek, részben újonnan szerzett területeken talált nemzetségek, jórészben narentaiak és nyugatboszniaiak, s végül a királyi szolgálatban felemelkedett új családok. A török hódítás vetett véget ennek az organizációnak a Cetina és Quarnero közti területen; de ezen ősrégi nemzetségek utódaiból északi Horvátország nemességében még ma is sokan élnek.

A Mogorovich nemzetségből a nemzeti királyok idejéből ismerjük Péter comest, ki 1102-ben egyike volt ama 12 törzsfőnek, kik Kálmán királlyal megegyeztek. De ismerünk még egy Mogorovig Pétert, ki Zdeslav (878—879) és Zwonimir király (1076—1089) közötti időben valamikor bán volt, mint ezt egy névtelen krónika említi, s így voltaképen *ez az első névszerint ismert ős.* (Kukulj. Cod. Dipl. Cr. S. D. I. 188—189.)

A 12 ősnemzetség helyzete a horvát nemzet életében kiváltságos volt. Egybehangzóan írják a fennmaradt feljegyzések, hogy belőlük választották a zsupák főnökeit, a comeseket, zsupánokat, kiket néhol bánoknak is neveznek. Hogy a „duklai névtelen pap" erről szóló feljegyzései mikor és kitől erednek, nem tudjuk, de azért nem vethetők el, mivel igen sok adatát okiratok

és egyéb emlékek, meg a hagyomány is igazolja. A 12 törzsfő már a nemzeti királyok idejében igen nagy hatalmat gyakorolt.

Rački Ferenc azt írja, hogy az utolsó horvát királyt, Slavić Pétert, voltaképen a 12 nemzetség buktatta meg, kiknek törzsfői a Zwonimir özvegye, Szép (Lepa) Jelena mellé állottak, s behívták I. László magyar királyt. Slavić Péter elhagyottan kis seregével ütközött meg a Kulpától délre a Gvozd-hegységben, de elesett, s ezt az erdőt Péter erdejének (Petrova Gvozd-nak) hívják ma is. Ugyancsak Rački írja egy más művében, hogy Kresimir Péter idejében 1069-ben Horvátországban 7 bán volt, kiket a Kachich-, Kukar-, Swachich-, Chudomerich-, Mogorovich- és Subich-nemzetségből választottak, s ezek mindegyike az ország egy-egy nagyobb területét kormányozta. Az egyik bánság már a X. század közepén a likai, korbáviai és gacskai zsupánságokat foglalta magába. Itt a Mogorovichok voltak a bánok. A vatikáni könyvtárban levő régi glagol misekönyvben 1449-ből eredő feljegyzés szerint ekkor Petrichevich Franco volt a likai knéz (comes) és ekkor volt Péter horvát bán, szintén a Mogorovich-nemzetségből. Ezt a misekönyvet 27 aranyért vette meg Petrichevich Dujmo comes és ajándékozta a Mogorovich nemesek által a Raduch melletti „Szent-Iván a Hegyen" épített zárdának, melyet azért alapítottak a Mogorovichok, hogy lelkük üdvéért imádkozzanak az alapítványból ellátott szerzetesek. E zárda romjai ma is láthatók a Raduchtól nyugatra levő magas Velebit hegyháton Lika megyében. A missalén levő két feljegyzés így szól:

> Ezt Márkus pap írta Balázs obrovai paphoz, a Szent-György-egyház káplánjának ugyancsak Obrovában, jó férfiúnak és Anatol püspök úr belső emberének.
>
> Akkoriban pedig Anatol úr örök időkre elvonta az egész likai tizedet a Szent Anselm-székesegyház javára. Abban az időben pedig a Mogorovich-uraságok egyházat alapítottak, Szent Iván a Hegyen nevűt, és valamennyien együttesen a maguk bűneiért és az összes elhunytak lelke üdvösségéért. És írtam vala ezeket a lapokat, állván szolgálatában a Szent Lukács-egyháznak az Urnak 1441-dik esztendejében.

A másik bejegyzés ez az 1449. évből:

> Krisztus nevében, amen. — Én, Balázs pap, a Bobinac nemzetségből, likai vikárius, Anatol nini püspök úr alatt, állván szolgálatában Kaszezeben, eladtam ezt a missalét a Szent Szűz Máriáról nevezett drevenoci egyháznak húsz és hét aranyakért, kifizette pedig készpénzzel ennek az egyháznak pártfogója, Petrichevich Dujam knéz, Péter vala pedig akkoriban a bán Horvátországban, alatta pedig vala Petrichevich Franko knéz Likában.

És abban az esztendőben megegyeztek volt az összes Mogorovichok a likai zsupánia (parochia) tekintetében Dujam Banich knézzel és adának kétszáz dukátokat, ő pedig Likában a parochiát átengedte nekik örök időkre, ők pedig ezt (a könyvet) átadták az egyháznak, Szent Iván a Hegyen nevűnek, örökös joggal.

Íratott a folyó 1449-dik esztendőben és akkoriban úgy vala, hogy karácsonytól kezdődően nagy jubileum fog tartatni.

(Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium, tom. VI. pars I. pag. 154—155.)

A Mogorovich-nemzetség nevének eredetét két irányban vélték megtalálni. Az egyik felfogás szerint e név patronímikus, és Hermagoras, horvátul Mogor, ősatya nevétől ered, ki a IX. században élt volna. Miután a horvát állam egyes részei a IX. században a gradezi (Új-Aquilea, Felső-Olaszországban) patriarchátus alá tartoztak, nyilvánvalóan az ottani főszentnek, Hermagorasnak a neve ezen időben megkeresztelkedés révén került Horvátországba. Épen ez igazolja e nemzetség ősiségét, mert a keresztség által e nemzetség ama régibb, a megkeresztelkedés előtti időből való nevét elvesztette. A másik feltevés az, hogy a név avar eredetű, s összefüggésben áll a Lika és Korbavia megyék területén visszamaradt avar lakosság beolvadásával. Jireček ural-altáji hangzásúnak véli a Mogorovich nevet, míg egyik jeles magyar nyelvészünk (Jakubovich Emil dr.) a mogor, magyar, megyer szótörzset látja benne. A bán (Boján) szó általánosan elfogadott etimológiája, hogy az egy avar fejedelem nevéből ered, mutatja, hogy talán sokkal erősebb volt a horvátok által ott talált avar „Herrenvolk", semhogy egy-kettőre nyomtalanul beolvadhatott volna a horvátba, s ne hagyott volna fajilag, nyelvileg is olyan nyomokat hátra, melyek az asszimiláció nehéz és lassú munkáját mutatják. Nem lehetetlen azonban az sem, hogy a Mogorovich = Murich = Murith elnevezés a Konstantinos által említett öt fivérvezér egyikétől, kit ő Muchlonak ír, ered, mivel a görög írásmód mellett az l és r betűk cseréje igen gyakori. Muchlo = Muchro. Ez esetben a Mugro-törzsből a filiációt jelentő vics képzővel jött létre a Mogorovich. A görög chi betű idegen szavakban sokszor jelez g-t és k-t is. Ezt a feltevést támogatja több más törzs nevének a többi vezértől való leszármazása.

Hogy a horvát ősi törzsszervezetről, a nemesi ős-nemzetségekről nyujthassanak képet, alkalmasnak, sőt szükségesnek látszik szószerint leközölnünk Klaič Alajos 1895. nov. 20-án a Délszláv Tudományos és Művészeti Akadémián felolvasott értekezése bevezető részét:

Ezen tárgy tanulmányozására az ismert „Memoriale" autentikus voltának és hitelességének kérdése indított, amelyet „Toma" spalatói érseki diakonnak tulajdonítanak, és amelyben az van előadva, hogy a horvát nemzetség (tribus, generatio, genus) tizenkét vezetője avagy knéze miképen választotta meg 1102-ben Kálmán magyar királyt Horvátország és Dalmácia királyának.

Ámbár még néhai dr. Rački Franjo hírneves horvát történész a „Knjizevnik"-ben (I. p. 375—383.) alaposan bebizonyította ama nevezetes memoriale hitelességét, Fesslernek „Geschichte der Ungarn" című munkája újabb kiadásában, amelyet dr. Klein rendezett, mégis ez olvasható: „Aber der Vertrag zwischen Koloman und den aufständischen Großen, dessen Abschrift der Historia Salonitana des Thomas angehängt ist und von dessen Dasein sich weder in einer Urkunde noch im Staatsleben eine Spur zeigt, verräth nich schon durch seine Uebertreibungen und andere Kennzeichen als ein unterschobenes Werk späterer Zeiten". (I. p. 203., Nota 1.)

Tanulmányozva a XII—XVI. századok „horvát állami életét" és a „memoriale" megállapításainak nyomdokain haladva, meglehetős anyagot gyüjtöttem a horvát nemzetségek vagy horvát nemességnek középkori történelmére vonatkozólag.

Ezen anyag nemcsak elegendő, hogy még jobban igazolja az említett memoriale „aksiopistia"-ját, hanem még fölötte sok és meglehetősen teljes képet nyujt az ezen nemzetségektől származó horvát nemesség szervezetéről, életéről, magán- és közjogáról. Ezen anyag bírt rá, hogy a középkori horvát nemzetségről szóló nagyobb műnek jelen előkészítő munkáját megírjam.

A horvát nemesség kérdésével eddigelé mellékesen — jóformán az összes nevesebb horvát történészek foglalkoztak. Smičiklas Tade „Poviest Hrvatska" (Horvát történelem) című gyönyörű művében több helyen említi a horvát nemzetségeket és középkori intézményeiket (I. p. 276., 510., 529.), a nemzeti dinasztiák alatt élt horvát nemzetségekről részletesen beszél dr. Rački Franjo „Horvátország a XII. század előtt" című monumentális tanulmányában. (A jugoszláv akadémia kiadása, LVII. pag. 130. és tovább, XCI. pag. 131. és XCIX. p. 103—114.) De a legtöbbet foglalkozott a horvát nemzetségekkel és azok életével Lopašić Radoslav, a horvát történelmi emlékek fáradhatatlan gyüjtője, aki jóformán minden munkájában és tárgyalásában hozott egy-egy adatot azoknak pontosabb megismerésére.

Legtöbbet azonban „Bihać és a bihaći vidék" című iratában mond (p. 15—17., 142—143., 221., 252. stb.). Ezen művek

mellett azonban a horvát nemzetségekre vonatkozó rendszeres tanulmányokkal még nem rendelkezünk.

Jelen ismertetésem az ilyirányú tanulmány előkészítő munkálatának van szánva, amely majd csak akkor fog megjelenni, ha majd a 13., 14. és 15. század horvát történelmének egyes archivumokban még elrejtett bőséges anyaga is nyilvánosságra kerül.

I.

Simeon de Nosdrogna (Nosdroija) Zára város polgára volt (civis Jadratinus) és az 1443. évben arra kérte a velencei dogét, hogy adjon neki engedélyt arra, hogy Magyarországba menjen László királyhoz, aki maga elé rendelte a Bribir községből való Ugrin horvát nemes elleni bizonyos perben, aki Talovać Matija bán alattvalója (contra Ugrinum de Berberio, subditum magnifici domini Matchi).

Ez a horvát nemes kétségtelenül „nobilis Ugrinus, filius quondam Nicolai Ugrinich de Berberio de genere Subich" lesz, akiről az 1432-es évekből származó okmányokban van szó.

Simeon de Nosdrogna zárai polgár és velencei alattvaló tehát 1443-ban pert folytat a Subich nemzetségbeli Ugrin horvát nemes, néhai Ugrinić Nikola fia, bribiri lakos ellen, és ezen per ügyében a velencei alattvaló, dogéjának engedélyével, a magyar és horvát király udvarába megy, ahová kétségtelenül azért hívatott meg, hogy a per letárgyaltassék és ítélet hozassék. A bíróság a magyar-horvát király előtt tárgyalt, mert nemes Ugrin Taloveć Matija horvát-dalmát bán alattvalója és így Ulászló horvát-magyar király alattvalója is volt.

Hogy milyen ítélet hozatott, azt nem tudjuk, valamint azt sem, hogy mi iránt folyt a per. De azt gondoljuk, hogy Horvátországban levő valamely örökségről volt szó, amelyet Nosdrogna Simeon követelt, és amelyet a Šubić nemzetségbeli nemes Ugrin bribiri lakos nem akart neki átadni. — Simeon, a velencei alattvaló, talán neje révén volt rokonságban nemes Ugrinnal és valószínűleg nejének örökségét követelte, amely Horvátországban volt és véleménye szerint nejét illette meg.

Ezen feltevésünket támogatja a zárai polgármesternek 1459-ben kelt felhívása, amelyet Živković Mihály horvát albánhoz (podban) intézett, amelyben azt kéri, hogy közölje vele a nemesekre vonatkozó örökösödési jogot, Horvátországban. Prozori Živković Mihály, a Dalmát és Horvát királyságok albánja eleget tett a zárai polgármester e felhívásának és a „Horvát nemesek táblájá"-nak bíráival közösen egy külön levélben röviden kifejtette a horvát nemesek örökösödési jogát.

Ezen nevezetes iratot szószerint idézzük:

„Magnifice domine amice noster! Ad requisitionem eiusdem vestre magnificencie nobis litteritorie factam in facto et consuetudine huius regni Crovatie in possessionibus videlicet hereditariis, eviticiis et acquisitis, vestre magnificencie certificamus, easdem consuetudines notificamus, qualiter descendunt hereditaria et patrimonialia nobilium Chrohatorum, quod omnes possessiones omnium nobilium *duodecim generationum* regni Crovatie descendunt in prolem masculinam germanis propinquis de eorum prole descendentium de uno in aliud, que possessiones dictorum nobilium non sunt alienande extraneis in eorum preiudicio, neque pro anima testare neque legare ultra tres gognaios; de possessionibus vero eviticiis et acquisitis per antecessores nobilium sive per predecessores eorum pro ut est descriptum et postmodum relicte eorum heredum, ipse possessiones transire debent per omnes descendentes ab illo, a quo ipsa bona fuerunt acquisita simili modo et conditione, prout alia bona patrimonialia antiqua transeunt de prole in prolem, ut suprascriptum est. Item de possessionibus evictis et acquisitis, quod si aliquis nobilis evicisset seu acquisivisset suo, solo evictu et acquisitu, ipse nobilis habet libertatem, ipsa bona, per ipsum evicta et acquisita, alienare, eo quia ea, que solus acquisivit, solus distribuere potest. Feminina autem proles non habet partem in possessionibus patrimonialibus, sed de bonis mobilibus debet adornari, cum transiverit ad inc (?). Quas consuetudines per presentes nostras litteras vestre magnificencie declaramus. Data Thinini feria secunda proxima ante festum beati Martini episcopi et confessoris, anno domini 1459. Michael Sifkovich de Prozor regnorum Dalmacie et Croatie vicebanus. Judices nobilium Croatorum sedis Tininiensis."

Živković Mihály al-bán ezen irata különösen érdekes és nevezetes, mert röviden és velősen elénk tárja a horvát nemességnek örökösödési jogát a középkorban.

Ránk nézve azonban ezen irat még fontosabb azért, mert megtudjuk abból, hogy a horvát eredetű nemesség a 15-ik században tizenkét nemzetséget említett (omnium nobilium duodecim generationum regni Croatie), akiktől származtatják magukat mindazok, akik magukat a horvát nemességhez számították.

Egyáltalán úgy látszik, hogy akkor valódi horvát nemesnek csak az tekintetett, aki igazolni tudta, hogy ama tizenkét nemzetség valamelyikétől származik; ezenkívül úgy látszik, hogy eme nemzetségek tagjai különleges jogokkal és szabadságokkal bírtak a horvát királyságban. Ezt a 14. századból eredő más irattal is igazolhatjuk, amely szintén tizenkét horvát nemzetséget említ.

Az 1365. évben I. Lajos király anyja Erzsébet Zára városában volt, ahová őt fia „pro reformacione status regnorum Dalmacie et Croacie ... ac cuilibet querulanti pro exhibenda iusti-

tia" céljából küldte... Amikor tehát Erzsébet így átvette a panaszokat és igazságot szolgáltatott, megjelentek előtte „Iwan et Lachkow filii Touordia et Tuerko filius Georgii Grubig" és vádolni kezdték Nepilić Ivan cetini knéz-t, mondván: „Quod ipsi in districtu de Chetyne ab auo et prehauo semper nobiles, et omni eo nobilitatis titulo, quo nobiles duodecim generacionum Regni Croatie potirentur, usi semper extitissent et hereditatem in dicto districtu Chetyne habuissent, et habere deberent. Sed idem comes Iwan (Nelipić) ipsos indebite et minus iuste exclusisset et eiecisset de eadem, nuncque ipsi per factum ipsius comitis Iwan, eorum iuribus sic indebite spoliati, ad extreme paupertatis inopiam devenissent, et sub tectis iam latitarent alienis."

Tovordija fiai, Ivan és Lacko és Grubić György fia Tvrtko azt állítják tehát, hogy ők Cetine megyében mindíg nemesek voltak nagyapjuk és ősapjuk révén, hogy élvezték a nemesi jogokat, amilyeneket a „tizenkét nemzetségből származó nemes emberek a Horvát királyságban" élveztek, és hogy Cetin megyében volt örökségük, azaz nemesi birtokuk. — Nelipić Ivan comes azonban megfosztotta őket ezen nemesi birtokuktól, s abból őket elűzte, s ezért annyira elszegényedtek, hogy idegen fedél alatt kell hajlékot keresniök.

Miután azonban Nelipić Ivan ezzel szemben állításaikat cáfolta, a királyné felhívta: „viginti duos iuratos pro exequendis iuribus nostris regalibus in regno Croacia per nos deputatos", hogy állapítsák meg a való igazságot. Erre ezen juratusok (horvátul ítélkezők) eskü alatt kijelentették és tanúsították: „Quod idem Iwan, Lachko et Tuerko ac eorum predecessores, de nobilibus duodecim generationum regni Croacie ortum et originem non habuissent, nec haberent, sed bene verum foret, ut ipsi et universitas nobilium Regni Croacie sepefatos Iwan, Lacko et Tuerko, in eo loco, quo residenciam fecissent personalem, semper numero et nomine nobilium conservassent et reputassent".

A 14-ik században tehát tudtak arról, hogy „nobiles duodecim generacionum regni Croacie"-nek van bizonyos külön „nobilitatis titulus"-uk és ezenfelül tudtak arról is, hogy ki származik és ki nem származik a „de nobilibus duodecim generacionum regni Croacie"-tól. Hogy Horvátországban általában élénk tradíciója volt annak, hogy a hazai nemességből ki melyik nemzetséghez vagy generációhoz tartozik, sőt arról is, hogy mely családok és nemzedékek számítandók a „duodecim generacionum Croatie"-hoz, arról e századból még egy bizonyítékunk van.

Az 1350. év körül „Stephanus tocius Sclavonie et Croatie banus" Luka megyében (in districtu Luke) Podbursane község mellett tartózkodott és az összes horvátokkal országgyűlést és gyűlést tartott (universis Croatie in eadem Luka convenienti-

bus). Ezen alkalommal a többi igazságot keresőkkel (de medio aliorum causidicorum consurgendo) elébe járult „Novak filius Ztanizlai, Marinus et Stephanus filii Bankij, Michael et Jacobus filii comitis Stryse, Sarachinus filius Mladochevnigh, ac Blagonya filius Stoyslavi" és kijelentették, hogy ők és őseik mindíg nemesek voltak (quod ipsi et eorum progenitores semper nobiles fuissent) és hogy őket a horvát nemességhez számították (et in numerum . . .' és követelik, hogy eziránt az összes horvátok meghallgattassanak az országgyűlésen (universos nobiles eidem nostre congregationi adherentes).

És tényleg nemcsak a 12. juratus, hanem az összes horvát nemesek is (ne quiquidem duodecim iurati, et universi nobiles Croati in eadem nostra congregatione), a következőképen nyilatkoztak: „quod prefati Novak filius Ztanizlai, Marinus et Stephanus filius Banki, Michael et Jacobus filii comitis Stryse, Sarachinus filius Mladochevnigh ac Blagonya filius Stoislai, nec non progenitores ipsorum ac tota parentela eorundem, Virovnygh (Virević) licet *de nulla generatione duodecim generationum Croatorum su . . .*, fuissent et in numero nobilium extitissent, et inter ipsos Croatos, ac prefactos Novak, Marinum, Stephanum, Michaelem, Jacobum, Sarachinum, Blagonyam . . . parentelam ipsorum de Virovnygh, *matrimonialis copula hic* et hinc celebrata fuisset, et ipsi Croati de progenie Virovnygh ipsamque . . . duxissent in uxores legitimas, et sic ipsa progenies Virovnygh in numero nobilium permansissent et nunc permanere".

A horvát nemességnek ezen nyilatkozata igen jelentős. A nemes horvátok ugyanis ezt mondják: Novak, Stanislav fia . . . és az egész Virević nemzedék (progenies) nem származik a tizenkét horvát nemzetség egyikétől sem, s őket mégis mindíg nemeseknek tekintettük és a nemesek közé számítottuk. És miért? A tizenkét horvát nemzetségből származó nemes horvátok időnként házasságot kötöttek a Virević nemzedék leszármazóival, s közülük törvényes feleségeket vettek el (t. i. akik a törvény szerint nemes nőknek tekintettek és nemes gyermekeket szültek), s így maga a Virević nemzedék is nemessé lett és az maradt. Ezen iratból tehát látjuk, hogy miképen válhatott egy nem nemes család s annak egész nemzedéke nemessé.

Hogy nemcsak egész nemzedékekről, hanem egyes családokról, sőt egyes emberekről is tudták, hogy valamely nemes nemzetségből származnak-e és melyikből, arra még egy fényes bizonyítékunk van a 13. századból.

Amikor a velenceiek az 1243. évben a Frankapan grófokat állami kiutasítással büntették, s tőlük Veglia szigetét elvették, a szigeten nagy zavar támadt, mert nem tudták, ki a nemes és ki nem az (quum esset discordia de nobilibus viris de Vegla et de sua nobilitate). Ezért a velencei doge, névszerint Marcus

Contarenus Veglia szigetén 1248-ban a vegliai nemesség közül kiválasztott „quinque nobiles viros", hogy tegyenek esküt arra, hogy meg fogják „dicere et inquirere omnes nobiles de Veglia". Ezen öt nemes ember eskü alatt a következő nemeseket sorolta fel:

„de progenie Doganich (ili Dognanis) de domo Branicii sunt nobiles: Blasiu de Clissa, Rabaldus nepos Branicii, Jassinus frater Branicii, et Petros nepos Branicii; de progenie Subinich sunt nobiles: Stephanos de Bano, Banus filius Bore, Nicolaus filius quondam Nicole, filius Mile, Vidus filius quondam Joannis Bore; de progenie Tugomorich (Rogomorich) sunt nobiles: judex Bora, Dominicus eius frater, Petrus eius nepos, Jarislaus nepos et Andreas nepos dicti Bore, Sprecia de Nicola, Lassinus filius dicti Sprecia, Andreas de Syzo (Syro), Milogne de Syzo; de progenie Zudinić (Judinich) sunt nobiles: Smina uxor quondam Simonis, Matthaeus de Perano (Mater de Jano, Dominicus de Suzura (Suçura), tunc Jarislaus filius Sclauogosti, tunc adhuc nobiles Vlcina de Domcha, Nicola eius frater, Dessa quondam filius Rambaldi, Petris Romanus, Barbanus de dicta Dessa, Priboslaus filius Jurislavi de Bescha, et Amicus de Martinusso.

Felsorolván ekként a nemeseket és négy nemzedéket (progenies), akiktől e nemesek származnak — és ezek, amint nevük igazolja, mind horvátok — a választott esküdtek így folytatják: „quod iidem nobiles nunquam dederint aliquod tributum, nec dacia comitibus, qui fuerunt hic retro in Vegla, specialiter tempore quondam nobilium virorum comitum Joannis, Guidonis et Emerici de Vegla non soluerunt dacia nec tributa.

Ezen igen nevezetes iratból kitűnik, hogy Veglia szigetén a 13. században négy horvát nemzetség élt. (Duganich, Subinich, Tugomerich, Zudinich), hogy ezen nemzetségek tagjai nemeseknek tekintettek és hogy pontosan tudták, ki, melyik nemességhez tartozik. De megtudjuk ezen okiratból a négy horvát nemzetségből származó nemesek kiváló jogait is, nevezetesen, hogy mentek voltak minden adóztatástól és a vámoktól (tributum nec dacia). — Épen az adóztatástól való mentesség volt talán és főképen az oka annak, hogy miért vigyáztak oly éberen és emlékeztek oly pontosan arra, ki, melyik horvát nemzetséghez tartozik.

Az 1248-ból származó említett okirat még más tekintetben is igen érdekes. Amidőn ama öt nemes ember felsorolta a Veglia szigeten levő összes nemeseket, akik a négy horvát nemzetségből származtak, bizonyságtételüket így adták elő: „Preterea dicimus de magistro Luciano, quod nos scimus, quod nobiles viri comites Joannes, Guido et Emericus de Vegla receperunt dominum magistrum de Vegla per nobilem, virum, et nunquam dedit aliquod tributum, vel dacia predictis comitibus qui fuerunt hic retro; sed de nobilitate domini magistri nihil scimus".

Hasonló módon említenek még három vagy négy Veglia szigeti lakost, hogy ezeket a Frankapan grófok fogadták vagy tartották (receperunt, habuerunt) nemeseknek, és hogy ezeknek nem kellett fizetniök semmi adót, sem vámot; de hozzáfűzik mindíg, mintegy tiltakozásul: „de mi ezek nemességéről nem tudunk semmit", azaz nem tudunk arról, hogy a nemes horvátok valamely nemzedékéhez vagy nemzetségéhez tartoznának. Veglia szigetén tehát a 13. század közepén, keletkezése szerint kétféle nemesség volt: a régi, született nemesség, amely származását a horvát törzsek és nemzetségektől vezette le, és a recipiált nemesség, amely úgy keletkezett, hogy a vegliai grófok egyes lakosokat vagy családokat nemesekül fogadtak és ismertek el.

Mind az egyik, mind a másik nemességnek azon előjoga volt, hogy mentes volt minden adózástól és vámfizetéstől; ezen nemességnek kötelességei szóbanforgó okiratunkban nincsenek felsorolva.

Három századon át (13—15.) történik említés a horvát történelemben a horvát nemesekről. Azon nemzetségeknek, amelyektől magukat az összes régi horvát nemesek származtatják, saját tradícióik, saját nemesi kiváltságaik, saját magánjoguk (különösen az örökösödési jog) van és saját államjoguk, amelyben kiemelten megemlíttetik azon privilégiumuk, hogy az országos uraknak nem fizetnek sem adót, sem vámot. Az 1459., 1350. évekből származó okiratok szerint ilyen horvát nemzetség (generáció) épen tizenkettő volt; az 1248-ban kelt vegliai okirat szerint magán Veglia szigetén négy nemzedék (progenies) létezett.

Felmerül most azon kérdés, mire alapítják ezen horvát nemzetségek nemességüket és előjogaikat, valamint, hogy miért emlegeti oly makacsul a „titulus nobilitatis"-t épen a tizenkét horvát nemzetség?

Kétségtelen, hogy a 13—15. századbeli horvát nemzetségek helyzete szoros összefüggésben van azzal, hogy miképen ment át a horvát királyság, a nemzeti dinastia kihalása után, az Árpád-házi királyok jogara alá.

Túlságosan is közismert a „memoriale", amelyet általában a spalatoi archidjakon és a spalatói érsekség történetírójának, Tamásnak tulajdonítanak. Ezen irat egyben azt is megmagyarázza nekünk, hogy miképen történt az, hogy épen tizenkét horvát nemzetség kapta meg a „titulus nobilitatis"-t.

Az ismert memoriale az 1102. évről ezeket mondja nekünk: „Colomanus . . . proposuit totam Chrouaciam usque ad mare dalmaticum sub suo dominio subiugare. Venit cum suo exercitu usque ad flumen Draue. Chroates vero audientes de aduentu regis congregauerunt exercitum suum, et preparauerunt se ad pugnam. Rex uero audita congregatione ipsorum misit suos

nuncios uolens ipsos graciose tractare; et pacta cum eiusdem, ut voluerint, ordinare, Chroates audita legacione domini regis, inito consilio, omnes insimul acceptauerunt, et miserunt XII. nobiles sapienciores de XII, tribubus (tribus = genus, generacio) Chrouacie... Qui venientes ad dominum regem,... ad talem concordiam deuenerunt:

1. quod omnes predicti (generationes, tribus) teneant suum pacifice et quiete;

2. quod non teneatur aliqua predictarum generacio nec eorum homines, regie maiestati solvere censum;
aliqui invaderent sua regalia confinia, tunc si dominus rex mitteret pro eis, tunc ire debeant adminus cum X. X. X. armigeris equitum de qualibet generacione prenominata suis expensis usque ad flumen Draue; inde uersus Hungariam ad expensas domini regis, usquequo exercitus durauerit, debeant permanere."

Nem bocsátkozom a különböző kérdések tárgyalásába, hogy ezen memoriale tényleg Toma archidjakontól ered-e, hogy az eredeti vagy átdolgozott alakban maradt-e ránk; nem kételkedhetünk egy percig sem annak hitelességében, s abban, amiről szól, mert mindez szépen egyezik a későbbi századok történelmével és a horvát tradícióval.

A memoriale elmondja, hogy a 12 horvát törzsfő miként kötött „pactumot" az 1102. évben Kálmán királlyal és hogyan ismerte el horvát királynak, és hogy Kálmán király pedig a nemzetségeket és ezek embereit biztosította, hogy mindenki megtartja a magáét (suum), azaz a nemességet, s ezen felül mentesítette őket az alól, hogy neki mint horvát királynak „solvere censum" adót fizessenek.

Most válik világossá, hogy a horvát nemesség, amelyik törzsét ama tizenkét nemzetségtől vezette le, mire alapította „titulus nobilitatis"-át a 14. és 15. században. Ama „pacta" az 1102. évből, amelyet ezen nemzetségek (nobiles sapienciores) családfői vagy ispánjai kötöttek Kálmán királlyal, az összes későbbi századokon át minden privilégiumaik és szabadságaiknak forrásául tekintetett, ezen 1102. évi „pacta"-t a maga Magna Chartajának tartotta, és éberen vigyázott arra, hogy vajjon azon horvátországi emberek, akik nemességükkel kevélykednek, tényleg a tizenkét nemzetség utódai-e, akik Kálmánnal a „pacta"-t megkötötték.

Most azonban azon kérdés merül fel, hogyan történt az, hogy épen tizenkét nemzetség kötött 1102-ben Kálmánnal szerződést? Vajjon nem volt több horvát nemzetség abban az időben? Lehet, hogy e szám csak úgy állapíttatott meg, talán azt akarták, hogy a horvát nemzetségek száma legyen egyenlő a zsidók nemzetségének számával, akik valamikor Kanaan földjét foglalták el? Vagy talán ezen tizenkét horvát nemzetség már

Kálmán előtt, a nemzeti dinasztiák idején is játszott valami szerepet?

Létezik egy, kissé gyanús feljegyzés a 12. vagy 13. századból, amely szerint ezen tizenkét nemzetség már a nemzeti dinasztia idején is nagy befolyást gyakorolt a horvát állam életében. Ha ezen feljegyzés nem is teljesen hiteltérdemlő, mégis igen tanulságos, mert mutatja, hogy a 12. vagy 13. század horvátjai milyennek képzelték ezen nemzetségeket a nemzeti dinasztia idejében, a 10. és 11. században, és hogy e nemzetségek a „titulus nobilitatis"-t mily módon hozták át egészen a Kálmán király előtti időkig. Ezen feljegyzés az alábbiakat tartalmazza: „Tempore transacto erat consuetudo in regno Croatorum: erant septem bani, qui eligerant regem in Croacia, quando rex sine liberis moriebatur, scilicet banus Croacie primus, banus Bosniensis secundus, banus Sclavonie tertius, banus Posige quartus, banus Podrame quintus, banus Albanie sextus, banus (S)remi septimus. Et de sex generibus Croatorum erant bani in Croacia, quos eligebant duodecim tribus Croatorum. Ex de sex aliis generacionibus erant comites in comitatibus Croacie, Kacigi, Cucari, Suaci(gi), Cudomirigi, *Mogorouigi*, Subigi: isti sunt principales, quibus pertinet banatum . . ."

Amit e feljegyzés mond, hogy a horvát királyságban a régi időkben *hét bán volt*, hét bánságban, és ahogy a horvát királyt ezek a bánok választották, amikor a királyi család kihalt, azt semmi más emlék nem támogatja, sőt ez ellentétben áll az egész történelemmel, amely nem tud Podramski, sem Albán, sem Sremski bánról. Írónk itt nyilvánvalóan tévedésben van, amelybe úgy esett, hogy a horvát király választását a német királyság mintájára képzelte, ahol a 13. században a királyt hét választó fejedelem (Churfürsten) választotta. Az író a 13. század német intézményét átvitte a 10. és 11. század Horvátországába, és hogy a hét választót megkapja, hét horvát bánt és bánságot teremtett.

Érdekesek és hitelt érdemlők azok a horvát adatok, ahol a feljegyzés írója azt mondja, hogy már a régi időkben (Kálmán előtt) a horvátoknál tizenkét nemzetség létezett (duodecim tribus) és hogy a bánok hat nemzetségből (de sex generibus), akiket névleg felsorol (Kačići, Kukari, Svačići, Čudombrići, *Mogorovići*, Šubići) — választattak, a többi hat nemzetségből pedig (de sex aliis generationibus) a horvát nemzetségek ispánjait választották.

Tény, hogy mindezt valamely más írással nem lehet alátámasztani, de azért ezen állítás nem ellenkezik szembetűnően a horvát históriával és legalább is azt mutatja, hogy a 12. és 13. század felfogása szerint a 12 nemzetség fontos szerepet játszott a horvát királyságban már a nemzeti dinasztia idején.

Amennyiben feljegyzésünk írója ama hat nemzetség neveit, akik közül valamikor a bánokat állítólag választották, csaknem ugyanazon sorrendben említi, ahogy azokat Tamás főesperes sorolta fel, — a memoriale-ban, feltételezhetnők, hogy ismerte a memoriale-t, sőt azt is gyaníthatjuk, hogy amikor feljegyzéseit írta, a memoriale előtte volt, s hogy a nemzetségek neveit abból írta ki.

A 12. és 13. század zavaros tradíciói szerint tehát a horvát nemzetségek (generaciones, tribus) fontos szerepet játszottak már a nemzeti dinasztia idején.

Toma archidjakon, szintén 13. századbeli író, felfogása szerint azonban a horvát nemzetségek már akkor kitűntek, amikor a horvátok először jelentek meg Európa déli részein, nevezetesen akkor, amikor a horvátok északi őshazájukból a Balkán félszigetre költöztek.

Ime, mit mond erről Toma művének VII. fejezetében (qualiter Salona capta est). Ő Salona és Dalmácia elestét a gótoknak és Totil hercegüknek tulajdonítja, majd így folytatja:

„Venerant de partibus Polonis, qui Lingones appellantur, cum Totila septem vel octo tribus nobilium. Hi videntes terram Chroatie aptam sibi fore ad habitandum, quia rari in ea coloni manebant, petierunt et obtinuerunt eam a duce suo. Remanentes ergo ibidem, ceperunt opprimere indigenas, et ad suum servituum subigere violenter... Permixti ergo sunt populi isti (indigenae et septem vel octo tribus nobilium de Polonia) et facti sunt gens una, uita moribusque consimiles, unius loquele..."

Toma archidjakon a 13. században úgy képzelte, hogy már Totil gót herceg idején jött Lengyelországból hét vagy nyolc „tribus nobilium", tehát hét vagy nyolc nemes nemzetség, s hogy ezek hódították meg a földet, amelyet később „Hrvatska"-nak neveztek, mert előbb meghódították az ott talált lakosságot (indigenas). — Toma szerint tehát az összes nemes emberek (nobiles) azon hét vagy nyolc nemes nemzetségnek utódai, akik még Totil korában hódították meg a horvát földet.

Érdekes, hogy Toma felfogását igazolja a horvát történelem legrégibb írója is, nevezetesen a X-ik században élt Konstantin byzanci császár, aki „de administrando imperio" című művében feljegyezte a horvát nép legősibb dolgait. Ő mondja, hogy a slavenok és avarok hosszabb időn keresztül először a római Dalmáciát győzték le, s azt vagy elpusztították, vagy elfoglalták és hogy ezután Heracleus (610—641) byzanci császár hívására jöttek le a horvátok északról, és legyőzvén az avarokat (és slaveneket), elfoglalták Dalmácia tartományt, és meghódították ezt, Konstantin szószerint a következőket írja:

Μία δὲ γενέα ἦγουν ἀθελφοὶ πὲντε, ὅ τε Κλουκὰς και ὁ Λόβελος και ὁ Κοσεντζης και ὁ Μουχλώ και ὁ Χρώβατος και ἀδελφοι δυό ἡ Τοῦγα και ἡ Βυῦγα . . . ἦλθον ἐις Δελματίαν, και ἐυρων τοὺς Αβαρεις κατήχοντας την τοιαύτην γῆν ἔκτοτε ὀυν κατεκρατήθη ἡ τοιάυτη χώρα (ἡ Δελματια) παρα τῶν Χρωβατων.

Az öt fivér és két nővér neve, akik a horvát népet északról délre állítólag vezették, kétségtelenül Toma-nak ama hét (vagy nyolc) nemzetségéé (septem vel octo tribus nobilium), akikből a horvát nép állott, amikor Dalmáciába költözött. Így értelmezik Konstantin iratát az újabb horvát történészek is.

Smičiklas ezt mondja: Az öt fivér és két nővér nevei bizonyítják, hogyan magyarázták maguknak a horvátok már akkor, a 10. században, Konstantin császár idejében különböző nemzetségeik eredetét, de sajnos, ezen neveket az író-császár iratában annyira eltorzította, hogy azoknak csak egyike mutatja egész világosan, hogy mit jelent. Ez pedig a „Hrvat".

Úgy mint minden más nemzet is ősének nevétől vette saját nemzeti nevét, így tett a horvát is. Más nevek azt igazolják, hogy a 10. században is voltak még nemzetségek, amelyek nemesi nevüket őrízték és tisztelték. Körülbelül hasonlóan vélekedik Rački is, aki ezt írja:

„A horvát nép széttelepülésének módja a megszállt Dalmáciában bizonyos fokig megvilágítható, ha figyelembe vesszük a slovjen nemzetségek eredeti társadalmi viszonyait, amelyek a széttelepedést is döntően befolyásolták és amelyeket az emlékiratokban a horvát népre vonatkozólag megerősítve találunk.

A slovenek elfoglalván az új földet, itt is megtartották ősi nemesi intézményeiket. Az új területen az egyik nemzetség a másik mellett telepedett le és elfoglalta a neki jutott földet. A nemzeti és vallási élet központja a város volt, és e körül telepedett le a rokonság a falvakban. A város rendesen a nemzetség nevét kapta, azaz a városnak nem volt külön saját neve, hanem a nemzetség nevét viselte. Ha azonban a nemzetség népes volt és több várost is alapított, utóbbiak az alapító vagy valami egyéb után neveztettek.

Genetikai értelemben a nemzetség a rokonság összessége volt. Ezen rokonságok együtt laktak a falvakban és közös nevük, közös vagyonuk és közös családfőjük volt, azaz ezen rokonságok házközösségekben éltek. A nemzetség az elfoglalt területen egy-egy „župa"-t alkotott, amelynek élén a nemzetségi župan állott.

Bizonyára a horvátok is ezen ősi slovjen intézmény szerint telepedtek le Dalmáciában.

Ha a X. század tradíciója megfelel a valóságnak, a horvátok etnografiailag csak egy nemzetséget alkottak, és ezen etnografiai nemzetség genetikailag öt (jobban mondva: hét) családra

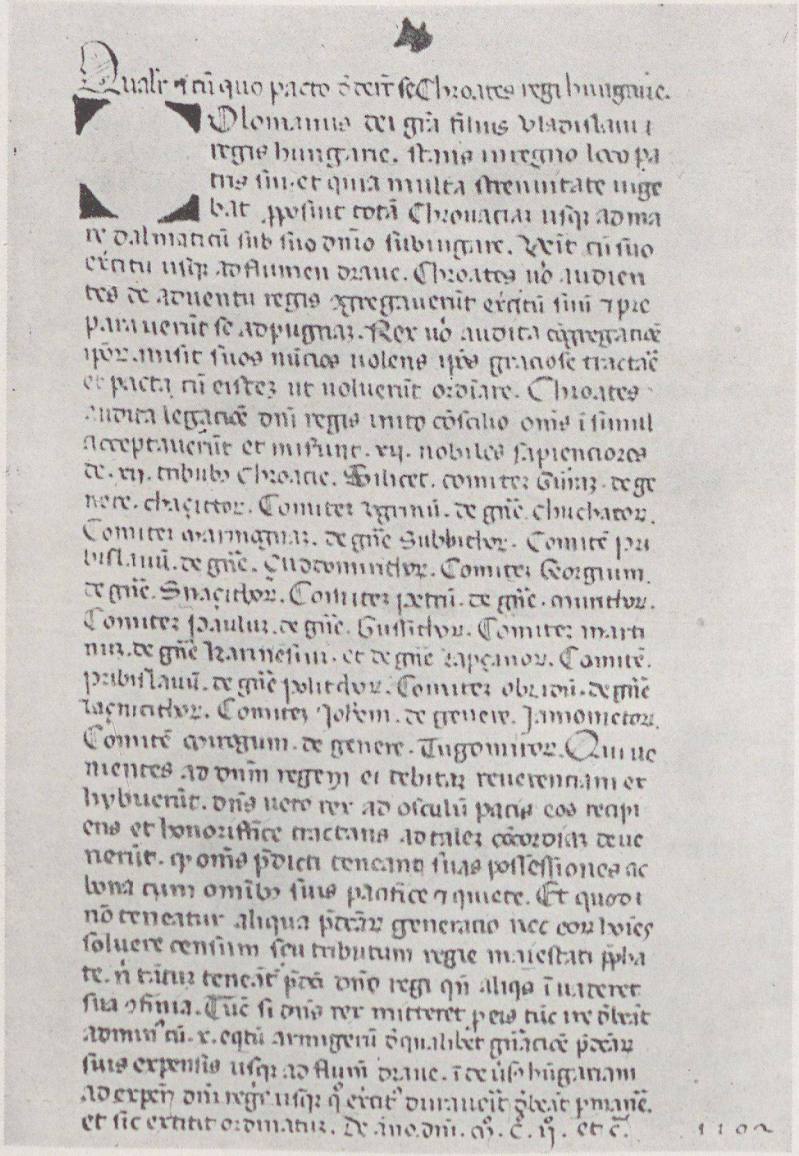

Tamás spalátói főesperes Historia Salonitana-jának azon oldala, melyen Mogorovich Péter comes említtetik az 1102. évben.

M.T. AKADEMİ
KÜTÜPHANESİ
ANKARA

(jobban mondva: nemzetségre) oszlott." (Rački. Rad. LVII. p. 130—31.)

Evo és Rački véleménye szerint a horvát nép több (genetikai) nemzetségre oszlott, amikor Heraklius (610—641) császár idején fegyverrel elfoglalta Dalmácia római tartományt és leigázta az ottani román, avar és slavon származású lakosságot. E szerint nem fogunk tévedni, ha a horvát nemesség, azaz a horvát nemes nemzetségek és „nobilitatis titulus"-ának csiráját még azon időben keressük, amikor a horvát nép hét vagy nyolc nemzetségre oszolva (septem vel octo tribus nobilium) Heraclius byzanci császár hívására északról a déli, régi Dalmácia tartományba költözött, és e földet kezében fegyverrel, meghódította és ott megtelepedett. Az összes foglaló horvátok az eredeti, bármily származású legyőzött lakossággal szemben, kiválasztott, nemes osztálynak tekintettek, ők voltak a meghódított terület urai, az összes régi lakosság pedig alattvalóik.

Hasonló processus többször is lefolyt a népek történelmében, még a horvátoknak délen való megtelepedése után is, a IX. század közepén Oroszországban, és később a IX. század végén, amikor a magyar nép nemzetségei meghódították és elfoglalták a mai Magyarországot.

II.

A horvát nemzetségek keletkezését és „titulus nobilitatis"-át az előbbi fejezetben előadott tények alapján körülbelül így magyarázzuk.

Dalmácia és szomszédos tartományai Illiria és Pannonia már a népvándorlás kezdete óta különböző népek támadásainak voltak kitéve. Az 548—611. évektől Dalmácia ellen már a slavenok is intéztek támadásokat, éspedig vagy önállóan, vagy mint a gótok szövetségesei (Totil király), és az 568. évtől mint a vad avarok (obra) szövetségesei vagy alattvalói.

Ezen időben sok sloven nemzetség telepedett meg Dalmáciában és a szomszédos tartományokban, úgyhogy a régi román népesség majdnem egészen a tengerparti megerősített városokba és szigetekre szorult. A 600. év júliusában I. Gergely pápa Maksim salonai érsekhez írt levelében így panaszkodik:

„Et quidem de Sclavorum gente, quae vobis valde imminet, affligor vehementer et conturbor; affligor in his, quae iam in vobis patior, conturbor quia per Istriae iam Italiam intrare coeperunt."

Nem kétséges, hogy a slavenok 600-ban vagy egyedül, vagy az avarokkal együtt egész Dalmáciát elpusztították vagy elfoglalták (kivéve a tengerparti városokat), úgyhogy annak

veszélye forgott fenn, hogy e tartomány teljesen az ő hatalmukba kerül és elszakad a byzanci császárságtól.

Amikor a slavenok az avarokkal együtt 600. után Dalmácia tengerparti városait is elkezdték támadni, Heraklius (610—641) byzanci császár erősen aggódott, és hogy megmentse, ami még menthető, az egyik slaven néppel, a horvátokkal egyességet kötött arra nézve, hogy ezek segítsenek neki Dalmáciában a slavenok és avarok leverésében és meghódításában, s hogy ennek ellenében az övék lesz a meghódított terület, s ők maguk telepedhetnek meg ottan.

A horvátok erre ráálltak és hét vagy nyolc nemzetségre osztva (septem vel octo tribus) Dalmáciába törtek, s hosszabb háború után legyőzték az ottani avarokat és slavenokat. Az egész dalmát föld, amelyet a hódító horvát nemzetségek elfoglaltak és ahol letelepedtek, „Hrvati"-nak (Hrvatska) neveztetett el, Dalmáciának pedig ezentúl csak néhány várost neveztek a tengerparton és a szigeteken, ahol a román lakosság megmaradt.

A horvát nép így az egész régi Dalmáciát elfoglalta, vagy legalább annak legnagyobb részét, nevezetesen a Gvozda-tól (Velike Kapele) délre a Livna és Neretva felé eső részeket.

Hogy a hét vagy nyolc horvát nemzetség a meghódított földön miképen telepedett meg, az nem állapítható meg, sőt nem tudjuk e nemzetségeknek még a neveit sem. Kivéve, amennyiben ezek ama 5 fivér és 2 nővér neveiben megmaradtak, akik a horvát nemzetségeket állítólag Dalmáciába vezették. Ezek szerint a szóban levő nemzetségek nevei a következő személynevekben tartották fenn magukat:

Klukas, Lobelos, Kosentzes, Muhlo, Hrobatos, Tuga és Buga. Különösen szembetűnő a nővérek neve: Buga és Tuga. Az oroszoknál még a X. században említik a *Buzani* nemzetséget (866—890), amely a Bug folyó mentén lakott. Horvátországban már 1070. körül van szó *Buçani* megyéről (župa), amelyet a későbbi századok horvát-glagol emlékei Bužani (Buže, Bužane grad, Buško kneštvo) néven említenek. Ha pedig létezett Bužani megye, akkor e nevet könnyen vehette attól a nemzetségtől, amely ott lakott. Már 852-ben találkozunk Horvátországban Tugari helységgel (talán a hasonlónevű nemzetség után elnevezve), és e hely lakói a latin emlékekben *Tugarani* és *Tugarini*-nek neveztetnek. A 12. században a Tugomirić családi névvel is találkozunk, és a későbbi századok glagol emlékeiben említés tétetik a Likában levő Tugomirić nemzetségről is. *Klukas* akaratlanul is emlékeztet az ó-horvát Kukari nemzetségre.

Úgy látszik azonban, hogy a Dalmáciába jött mind a hét vagy nyolc nemzetség nem maradt meg ott. Konstantin császár legalább ezt mondja: „De a Dalmáciába jött horvátok egy része elválik és Illiriát és Pannoniát hódítja meg".

Még találgatni sem lehet, hogy a hét vagy nyolc nemzetségből mennyi ment Illiriába és Pannoniába, de mindenesetre e nemzetségeknek csak kisebb része volt az, amely e tartományokba ment, mert itt a későbbi századokban is a sloven név volt túlsúlyban a horváttal szemben. Dalmáciában azonban a bevándorolt horvát nemzetségek ereje oly nagy volt, hogy a horvátok nemcsak saját területüknek adtak nevet, hanem az ott talált lakosságot is meghódították és lassan elhorvátosították. Így történt, amiről Toma archidjakon ezt mondja: „Permixti ergo sunt populi isti et facti sunt gens una, vita moribus consimiles, unius loquele". Elkeveredtek és egy néppé lettek, életmódban, erkölcseikben hasonlóak, és azonos nyelvet beszélők.

Az elhorvátosításnak processusa annál könnyebb volt, mert a sloven nemzetségek, amelyek a horvátok előtt jöttek Dalmáciába, már nyelvük szerint is kétségtelenül közeli rokonai voltak a horvátoknak, úgyhogy e nyelvek között inkább csak tájszólásbeli, dialektikai különbség volt. Ha a győztes horvátok és a legyőzött slovenek (avarok és egyáltalán a régi lakosság) között Dalmáciában egy bizonyos idő mulva minden etnografiai különbség meg is szűnt, szociális és jogi szempontból nagy különbség volt közöttük. A volt Dalmácia, most Horvátország lakossága (Dalmácia tengerparti városainak kivételével) ez időtől kezdve állandóan két főosztályra oszlott: a) a szabad és *nemes* horvátokra (egyéb sloven népeknél vlastelu, boljare, Chroatorum nobiles), akik nemzetségekre különülve az egész országban kezükben tartották a hatalmat és az egész földet, vagy legalább annak legnagyobb részét birtokolták; és b) a nem szabad emberek vagy kmet-ek (servi, ancillae), akik a nemes horvátok nemesi birtokain éltek, ott a földet művelték, s akiket a földdel együtt eladtak és elajándékozgattak.

A horvát nemzetségek életéről a volt Dalmáciában, a későbbi Horvátországban a VII—XII. századokból keveset tudunk, egyedül a XIII. század tradíciója szerint azt, hogy e nemzetségek ezen századokban többféle módon megszaporodtak, úgyhogy Horvátországban a Gvozda és Cetine (illetve Neretve) között már a XI. században mintegy tizenkét (vagy helyesen 13) nemzetség volt.

Amint a tradíció a továbbiakban állítja, eme 12 horvát nemzetség a horvát államban az összes polgári jogokat kezében tartotta, ezen nemzetségek közül választották a horvát bánságok bánjait és a horvát megyék „župán"-jait, végül a királyválasztás joga is őket illette meg, amikor az uralkodó dinasztia kihalt. Ezen 12 (helyesen 13) nemzetség végül a XII. század elején Árpádházi Kálmánt ismerte el királyul, akivel az 1102. évben „pacta"-t, azaz államszerződést kötött, amelyben magá-

nak és ezáltal a horvát királyságnak is biztosította későbbi századokra összes régi jogait és kiváltságait.

Toma archidjakon „memoriale"-jában névleg fel vannak sorolva azon horvát nemzetségek és azok családfői (seniores), akik Kálmánnal a szerződést megkötötték. Így most ismerjük a nemzetségek neveit is, amelyekhez a horvát nemesek a XI. és XII. században tartoztak. — Íme sorrendben:

„comitem *Gurram* de genere *Chacittorum*, comitem *Ugrinum* de genere *Chucharorum*, comitem *Marmognam* de genere *Subbithorum*, comitem *Pribislaum* de genere *Cuddomirithorum*, comitem *Georgium* de genere *Suacithorum*, comitem *Petrum de genere Murithorum*, comitem *Paulum* de genere *Gussithorum*, comitem *Martinum* de genere *Carinensium* et de genere *Lapzanorum*, comitem *Pribislauum* de genere *Pol(et)ithorum*, comitem *Obradum* de genere *Laznizithorum*, comitem *Johannem* de genere *Iamomet(ith)orum*, comitem *Mirognum* de genere *Tugomirorum*."

A 12. század elején tehát a nemes horvátok a következő nemzetségek között oszlottak meg: Kačići, Kukari, Šubići, Čudomerići, Svačići, *Mogorovići*, Gusići, Karinjani, Lapčani, Poletčići, Lasničići, Jamometi, Tugomiri (Tugomirići).

Ha e nemzetségek neveit megfigyeljük, azok nagyobb része patronymicus, azaz atya után nevezettek (mind ići végzettel), de vannak apellatív neveik is, amelyekről feltehető, hogy eredeti horvát nevek. Különösen szembetűnő ez ama két nemzetségnél, amelyeket egy családfő alatt együtt említenek, névszerint: Karinjani és Lapčani. A Karinjaninok nyilván Karin várostól kapták nevüket, amely körül laktak; Karin városa különben már a rómaiak idején is fennállott (Corinium). Amikor a slovének és horvátokról Dalmáciában még semmit sem tudtak. Kétségtelen, hogy a Lapćanik Lapća városról neveztettek, amely esetleg már a horvátok előtti időben is fennállott. Ezek alapján úgy gondoljuk, hogy a Karinjanik és Lapčanik eredetileg egy nemzetséget alkottak, egy patronym néven, amelyet már régen elfelejtettek; később e nemzetség Lapča-tól Karinig széledt szét és végül két nemzetségre vált szét, amelyek új apellatív neveket vettek fel azon városok után, amelyek körül laktak. Az 1102. évben azonban a népnek még élénk tudatában volt, hogy a Karinjanik és Lapćanik valamikor egyetlenegy nemzetséget alkottak, s ezért a Kálmánnal való szerződéskötéskor egy családfő (starješina) képviselte őket. Lehetséges azonban az is, hogy eredetileg az egész nemzetségnek Lapčani volt a neve, és hogy e nemzetségnek azon része, amely Karin város alá húzódott, — vette fel a Karinjani nevet. Ezen sejtelem teljes igazsággá valósul, ha a 14-ik század horvát tradícióinak hitelt adunk.

Mikor ugyanis 1360-ban I. Lajos magyar és horvát király anyját, Erzsébetet Zárába küldte „pro reformatione status regnorum Dalmatie et Croatie", elébe járult „Nasman filius Petri, Jurislavi filius Slavina, Radoslavus filius Martini, Ivan filius Matthie, Radoslavus filius Joannis, et Mladen filius Gregorii", valamennyien Lapčani nemesek (nobiles de Lapuch) a saját és nemzetségük valamennyi nemese nevében (universorum nobilium generatione de eadem), a következőket adván elő Erzsébetnek:

„Értesültünk róla, hogy bizonyos rágalmazók, akik ördögi gonoszsággal irígylik a mi jó helyzetünket, a királynőnek (Erzsébet) azt jelentették, hogy a Karin földet (terra Carin vocata), amelyen mi lakunk, az egykori Zvonimir horvát király bizonyos nemes Lapčani-nak (nobile de genere Lapuch) ajándékozta örök időkre, névszerint Wnyka (Winicha, Vinicha)-nak, éspedig akkor, amikor leányát, Klaudiát (filia clauda?) neki feleségül adta. De hogy ezen Winika (így állítják a rágalmazók) utódok nélkül halt meg, s így Karin földje ismét a királyi javakra szállt vissza(terra Karin iuri regio esset devoluta), és hogy az ezért semmi esetre sem illet meg minket (dictis nobilibus). Nevezett Wnyke-nak azonban mi vagyunk valódi örökösei és utódai, s a szóban levő Karin földet, mint örökségünket vagy nemesi birtokunkat (tamquam hereditariam) Zvonimir király óta a mai napig mi tartottuk és birtokoltuk, és egyetlen eddigi király sem háborgatott minket e föld birtoklásában. Kérjük ezért, hogy ez ügyben meghallgattassanak a juratusok, valamint a horvát királyság egész nemessége is, és ha a mi állításunk való, hogy a királynő az említett földet (Karin) minden időkre újból nekünk megerősítse."

Ezeket mondták körülbelül Erzsébet királynőnek ama Lapčani nemzetség utódai, akik még Zvonimir király ideje óta laktak Karin város kerületében, és akik e város után kezdték magukat Karinjani-nak nevezni. — Erre Lajos király anyjával, Erzsébettel együtt az egész ügyet megvizsgáltatta. Behívtak 24 juratust (XXIV. juratos pro exquirendis iuris regalibus), s ezután további 12 juratust (XII. juratos pro iudicata et comuni iustitia observanda in regno Croatie), s ezen 36 juratus (XXXVI. iurati) eskü alatt egyhangúlag a következőket nyilatkoztatta ki a királynak és anyakirálynőnek:

„Quod prefati nobiles (Nasman filius Petri, etc.) de Lapuch ipsius Viniche, cui dictus rex (Croatorum Zvanimerius) suam filiam matrimoniali foedere nubendam tradiderat et copulandam, veri heredes forent et successores, ex eoque dicta terra Karin titulo iuris hereditarii ad ipsos tamquam Vniche posteritates pertineret. Quam terram ipsi nobiles a tempore ipsius Zvanimerii regis hucusque, abque litis motione, et regum et

banorum impetitione, tam tempore pacis, quam guerre pacifice tenuissent et conservassent, et nunc conservarent."

I. Lajos királynak 1360-ban kelt adománylevele, ahonnét mindezen adatokat merítettük, megőrízte a 14. század hiteltérdemlő tradícióját, hogy a Karin körüli horvát nemesek (Karinjani) a Lapčani-k egy ágának tekinttettek, amely a többi nemzetségtől még a XI. században, Zvonimir király idején vált el, amikor a király Karin város kerületét vejének, a Lapčani nemzetségbeli nemes horvátnak ajándékozta.

Most megértjük azt is, hogy miért képviselte kevéssel ezután, 1102-ben a Kálmánnal való szerződéskötés alkalmával a Lapčanik és Karinjanikat csak *egy* családfő, s egyben megértjük azt is, hogy később, a 15. században miért tartják magukat a Karinjanik külön nemzetségnek, amikor 1433-ban mégis még ezt olvassuk: „Johanni filio condam Marini de Carino generacionis Lapzanorum".

Úgy véljük, hogy sokkal megfelelőbb, ha egy oly gondos és úttörő kutatónak, mint Klaič Alajos volt, művéből ezen összefüggő kerek részt megszakítás nélkül adjuk, annyival is inkább, mivel az magyar nyelven még nem jelent meg, s a magyar kutatók számára jórészt hozzáférhetetlen volt.

De itt kívánunk kiterjeszkedni az avar-horvát vérkeveredésre, épen azért, mert *a Mogorovich-nemzetség*, amint azt nevének legkézenfekvőbb etimológiája is mutatja, *valószínűleg avar maradvány*. Ezen megállapításra engem két olyan férfiú munkája vezetett rá, akik testestől, lelkestől horvát, illetőleg délszláv nemzeti érzéstől vannak áthatva, s kiket egyáltalán nem lehetne megvádolni azzal, hogy mindenütt, ahol csak erre történelmi lehetőség van, saját fajuk érdekeit, multjának dicsőségét ne szolgálták volna fenntartás nélkül. S hogy a két, egyébként nagytekintélyű horvát és szláv historikus: Sisič Ferdinánd és Jireček Constantin az avar-horvát vérkeveredést, mint történelmi tényt állapítja meg, ez a körülmény engem is e kérdésnek behatóbb tanulmányozására késztetett. Peisker (The expansion of The Slavs, Cambridge, 1913. II. 439—440. l.) nyomán Sisič a következőket állapítja meg: „avar néptöredékek voltak Horvátországban bizonyosan a X. század közepe táján is. Minden valószínűség szerint a Gwozd hegységben és a Zermanja között. A XI. században már teljesen elhorvátosodtak és bizony sok horvát nemes család avar eredetű". (Sisič: A horvátok történelme. I. 386. l.) Jireček csak annyit mond: „nem szláv, hanem ural-altáji nevekhez hasonlóan hangzik a Mogorovich név". (Jireček: Staat und Gesellschaft im Mittelalterlichen Serbien. I. 27—28. l.)

Kétségtelennek látszik tehát előttünk, hogy a Mogor szó azonos a magyar, megyer szavakkal, s hogy eredetét hiába keressük a horvát vagy latin nyelvben, mert ott azt megtalálni

nem fogjuk. Azt az erőltetett magyarázatot, hogy a görögből latinra fordított Hermagoras személynév elhorvátosított alakjából, a Mochorból származott volna, nem tartjuk valószínűnek. Már csak azért sem, mert akkor egy szó közepéből metszették volna ki a szókezdet és vég elhagyásával e nevet, ami igen komplikált és valószínűtlen művelet lett volna. Ellenben valószínű, hogy abban az ősi nyelvben, melyet az avarok s a különböző, törzsi szervezetük száma szerint elnevezett ogurok, tehát pl. a 10 törzsben élő onogurok, a magyarok, is beszéltek, megvolt ez a szó, még pedig valószínűleg személynév formájában, mire mutat az is, hogy mind a bessenyőknél, mind a magyaroknál ismeretes a Mog, Magor, Megyer személy és nemzetségnév. Ismerünk 1240-ből egy okiratot, mely 12 Magor-nemzetségbeli birtokosról, mint a Szent Király jobbágyairól beszél (Wenczel: Árpádkori Új Okmánytár. II. 101.). Ugyancsak több ízben fordul elő az Árpád királyok idejében a Magor, Mochor személynév. Mit jelent tehát ez a szó: Moger, Magor, Magyar? A szónak első része, a *ma, mo,* eszt-vogul nyelven földet jelent; utórésze, a *ger* vagy *gyer,* szintén megvan az északi vogul nyelvben, ami embert jelent. Ezekből világos tehát, hogy az egész szó azt teszi, amit az eszt: *ma-mas;* a vogul *ma-min,* t. i. a föld, ország embere. (Hunfalvy: Magyarország ethnografiája, 231. és 403. p.)

Eleinte csak egy törzs emberei viselték ezt a nevet, később aztán az egész nemzet nevévé lett. Az ázsiai népeknél igen szokásos, hogy magukat a föld, ország embereinek nevezik el, így pl. a bessenyő *kamgar* sem jelent egyebet, mint ezt: a Káma folyó melletti lakosok. Így aztán a *bol-gár* nevet is megfejthetjük, mert az nem más, mint *Volga melletti ember.* Valószínű, hogy az avaroknak az a törzse, amely a likai tengerpartot szállta meg, az ogur népcsalád azon részéhez tartozott, melyből a Megyer törzs sarjadzott, hiszen az egész bizonyos, hogy az avarok előretörése idején a rokonnépeknek csak egy kis része jött Pannoniába és Dalmáciába, a zöme Ázsiában maradt. Bár oly kevés avar szókincs maradt ránk — azok sem tisztán, csak eltorzított formában, sajnos, jórészt személy- és népnevek, hogy ma még azt sem tudjuk megállapítani, hogy az avar elnevezés nem azonos-e az ogorral, amire némi bizonyítékul szolgálhatna az a körülmény, hogy a horvátok és szerbek az avarokat: ogor, obor, többesben obri, ogrinek nevezték, s az általuk alapított helységeket Obrov-, Obrovacz-, Obrovo-nak stb. Az obor már igen közel áll az ovor = avarhoz.

A Mogorovichok települési területén a Nin-Zermanja mellett Brinjenél, a Kapella-hegység lábánál, Jezeranénál, az Una mellett Bihačnál, a Dubiczánál és Banjalukától nyugatra hét község viseli az Obrovac nevet, melyek valamennyien a Nagy-Kapella-, Zermanja-, s Verbac-hegyek közelében vannak. A

likai horvát dialektusban van egy szó, melyet máshol nem használnak: „oborski", ezzel a jelentőséggel: heves, durva, annyi, mint avar módra, pl. „kazati obarski" nyersen megmondani az igazságot.

Továbbá bizonyíték az erős avar behatásra, a bán szó is. Itt átadom a szót Sisičnek, mert illetékesebbnek tartom, mint horvát történészt e kérdésben való állásfoglalásban: „Igen nagy jelentőséggel bír — írja —, hogy a „bán" azon kerületben fordul elő, hol az avarokról oly sok nyom maradt fenn. Erről is Bíborbanszületett Konstantin császár tudósít minket: „káj hó boánosz auton kratej tén Kribáván, Lijdzan kaj tén Gutdzeka". (Bonni kiadás, 145.) A X. század első felében tehát a bán csak Korbaviában, Likában és Gacskában kormányoz, uralkodik.

Minden jeles nyelvész megegyezik abban, hogy a bán szó a Bajánból származik (lásd: Délszláv Akadémia Szerb-Horvát Szótára; Berneker: Szláv etymologia. I. 42.; Gombocz-Melich: Magyar etymologiai szótár. I. 257. l.). E tényekkel szembehelyezkedés volna, ha a bán szót boanus vagy boeanus alakban is, közvetlenül a VI. században élt s ismert avar khagannak, Bajánnak a nevéből származtatnánk le, mert mindenek előtt a báni méltóság kontinuitását a VI. századtól be kellene bizonyítani, ami már azért is lehetetlenség, mivel a szlávoknak vándorlásaik alatt a 7., 8. században nem voltak bánjaik. Következésképen a báni méltóság ez elnevezéssel együtt csak az avarok szétszórt maradékaitól származhat, akik a horvátok között még egy ideig megtartották különállóságukat, míg egy vagy két század után, mint a bolgárok, teljesen beleolvadtak a szlávságba. Így világosodik meg az is, hogy miért csak a horvátok ismerik a báni méltóságot, kiktől a XII. század folyamán a magyarok is átvették.

Analóg eljárás, mint lesz egy személynévből általános megjelölés a kralj, király szó, mely Karl, Károly szóból származott, mikor a szlávok Nagy Károly nevével kezdték általában, a korona viselőjét megjelölni. Nyilván azt tették az avarok is khaganjuknak a nevével. Sisič (Horvátok története. I. 56.) e felfogásával lényegében egyetértünk, csak azt kívánjuk hozzátenni, hogy a Baján szó, ha személynevet is jelentett, oly személynév, mely előkelőséget jelentett a mongol-török nyelvben. Jelentése = gazdag, szerencsés; előbb csak tulajdonságot jelző szó, majd méltóságot fejeztek ki vele, s később előkelő emberek tulajdonneve lett. Ha nem is döntő bizonyíték, de erős és elvitathatatlan jelentősége van annak, hogy Horvátországban csupán ezen a területen volt eleinte használatos a bán elnevezés, s hogy ezen a területen, ahol annyi avar elnevezésű hely van ma is, épen a Mogorovich-nemzetség tagjai viselték hosszú ideig a legfőbb közigazgatási és katonai méltóságot. Így pl. a nemzetség legelőször említett tagja, Mogorovig Péter, ki 878 után viselt

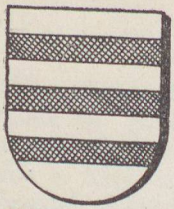

BABONOSICH

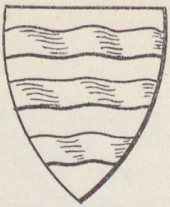

BWCHYTH

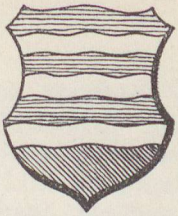

BUKOWACHKY

GOICHICH

JURISLAVICH

KOBASICH

MERNYAWCHICH

MIHALOWICH

MOGORICH

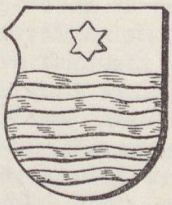

MOGOROEVICH

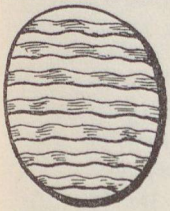

NELKOVICH

PETRICHEVICH de Miketinncz.

PETRICHEVICH de Raduch.

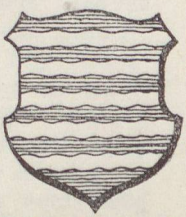

PETRICHEVICH ALIAS HRELJAG

RACICH

SOPKOVICH

VUCHICH

MOGOROVICH NEMZETSÉGBELI CSALÁDOK CIMEREI.

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

báni méltóságot a horvát nemzeti királyok idejében; Petrich comes de genere Mogorovich 1102-ben; Dizislavus comes de genere Mogorovich a XIII. században; Berislavus comes de Lika a XIII. században; Petrus comes de Lika de genere Mogorovich 1263-ban; Curiakus comes 1322-ben; Joannes comes de Lika 1349-ben viselik a comesi méltóságot, s később is Likában mindig a Mogorovich-nemzetség tartotta a főhatalmat a kezében, s a saját nemzetségi ítélőtábláján ítélkezett. 1439-ben Petrichevich Franko a likai comes.

Azt persze nem tudjuk, és sohasem is fogjuk tudni, mi történt a VII. század elején, mikor a horvátok Dalmáciának ezt a részét elfoglalták?, hogy szövetséget kötöttek-e az ott talált avar nemzetséggel, vagy véres harcok után békültek meg s keveredtek össze; azt sem tudjuk, hogy a Mogorovich nemzetség nevében s származásában is horvát-e, s csak nevének csengése véletlenül avar, avagy származásában és nevében is avar, de teljesen csatlakozván a horvát néphez, elhorvátosodott nyelvében, szervezetében, lelkületében is átörökítve felolvadt fajának megszűnt méltóságát, s megmentve az elpusztult avar birodalom utolsó roncsaként egy törzsnevet, a *Mogor* nevet, és az utolsó nagy khagan nevéből alakított *bán* szót. Ha ez így van, akkor a sors különös játéka, hogy az avarok után századok multával a honfoglaló magyaroknál az előkelőbb Dzilaosz addig uralkodott törzs helyébe a kevésbbé előkelő, de Álmos fiában, Árpádban kiváló hadvezért és államférfiút kitermelt Megyer törzs adja meg az újonnan kialakuló, egységes magyar nemzetnek a nevét, s ezáltal két évszázad után az avarok régi birtokterületén az ősi nyelven „föld emberét" jelentő Magor szó ismét megjelenik. A Mogorovich szó tehát azt jelenti, hogy dalmáciai, Dalmáciából való ember, a magyar szó pedig azt jelenti, hogy Magyarországból való ember, mert a szó első része mindig rámutat arra a területre, melyen az illető törzs, vagy nemzetség élt. Egyik kiváló nyelvészünk, dr. Jakubovics Emil, kivel e kérdés felett behatóbb eszmecserét folytattam, szintén azon felfogásának adott kifejezést, hogy a Mogorovich szó magvát jelentő szógyök a Megyer, Magyar szóval azonosnak vehető. A „vich" rag a leszármazást — a filiatiót — jelenti, = ivadékok, leszármazók, fiak, etimológiailag pedig: *a föld emberének fiai.*

Hogy a Petrichevich-család a Mogorovich-nemzetségből származik, ennek okirati bizonyítékai kerültek elő, főleg a zárai levéltárakban megőrzött ú. n. nemzetségi táblai tárgyalási jegyzőkönyvek formájában. Amint láttuk, a nemzetségek az általuk megszállott területen a bíráskodást saját ítélőtáblájukon gyakorolták, a nemzetségből választott elnök és nemzetségi bírák tanácsában. Ilyen jegyzőkönyvek a Mogorovich-nemzetségtől a XV. századból és XVI. század elejéről maradtak fenn, s ebben több családtagjuk említtetik, mint bíró. Így említtetik 1439-ben

Mihály fia Miklós a Petrichevich-házból. Ezt az okiratot érdekességénél fogva szószerint közöljük (kelt 1439., Steničnak községben).

„Istennek nevében, amen. Mi Slavkovich Simon knéz, lévén likai Knéz, a királyi tábla nemes embereivel, a Mogorovichokkal együtt, úgymint ugyanazon királyi táblának bírái, név szerint *Michalich (Mihály fia) Miklós a Petrichevich-házból* és Vladisich és ugyancsak Volenchich Péter a Kukulich-házból, ugyan Budisich Gergely a Vrhovac-házból és ugyan Veszelichich Gergely a Tugomerich-házból, és ugyan Juranich Miklous a Metke-házból, adjuk tudtára mindenkinek és mindeneknek, akiket illet és akiknek színe elé ez a mi levelünk eljut, hogy elibénk járulának a teljes királyi táblához nemes emberek, név szerint Vladisich György, Péternek fia György, a fent mondott Vladisich Györgynek fia György mondván: Knéz uram és bírák, bírói tanács és törvénylátók, talált minket a szükség és kényszerűség, amint ti tudjátok, hogy adósságba keveredtünk atyánkfiával, *Petrichevich-csel*, minek okáért zálogba akarnók vetni egynémely nemesi birtokunkat szükségünkre a ti törvényetekkel. És itt mi, Knéz és fent mondott bírák, megtekintvén az igazságos és méltányos kérelmet, adtunk nekik törvényt, amely szerint járjanak el a mi esküdt biztosunkkal és hívjanak fel minden környékbelit a mi törvényünk szerint. És a mi esküdt biztosunk ottan eljárván, ismét hozzánk visszatére a teljes királyi táblához és általunk megkérdezve előadá nekünk, hogy minden környékbelit felhívott, de senki sem akart ahhoz sietni, csak *Petrichevich Dujam*, az ők atyjukfia, aki is adott nekik erre az ő szükségükre húsz és egy arany dukátot, monetában pedig tizenöt dukátot és tíz bolancsát, a dukát pedig hat librás. A fent nevezett Vladichichek pedig ugyanezért a fentebb mondott pénzért zálogba vették Dujmánál a Ljubnicsiben levő kmetet, aki ott egész telken ül, név szerint Jedni Simont, az összes jövedelmekkel, amik csak Ljubnicsában azzal a birtokkal járnak, és ugyancsak az összes robotmunkákat a vár alatt Felső-Likán, mennyi tehát az összes részük az udvarházzal együtt, valamint a Caktinye alatt levő földdel, amely a Petricheviché mellett a határkő és Visnica között egy lapatnyi terjedelmű, a másik fele pedig a kertekig hozzájuk tartozóan megmarad. Ezekre pedig mindaddig, amíg ki nem váltják, legyen Dujem szabados a használatban utódjaival együtt, avagy az, akinek ő hagyományozná, ha pedig őt a halál találná, valamikép egyéb saját birtnokát addig az időig, amíg a fent mondott Vladichichek vagy az ők mara-

dékaik meg fogják adni a fent nevezett Dujmának, vagy az ő maradékainak, avagy akinek a fent mondott Dujam azokat hagyományozná, a fentebb említett pénzeket jó aranyban és teljes mértékkel: ha monetát, hát jó monetát, mi pedig, fentebb mondott Vladichichok, sem mi, sem a mi maradékaink nem adhatunk a fent mondott Dujmának és maradékainak, avagy akinek ő hagyományozna, mást, mint aranyat az aranyért és monetát a monetáért. Ha pediglen a fentebb mondott Dujmát valaki háborgatná avagy bántalmazná ebben a mi fentebb mondott zálogunkban, kötelességünk lészen őt védelmezni és szabadítani bármiféle embertől is, aki őt netalán ellenkezéssel venné ebben a mi zálogunkban. És hogyha mi fentebb mondott Vladisichek, avagy a mi maradékaink a fentebb mondott ügyletben nem állanának a fentebb említett Dujam mellé, vagy az ő maradékai avagy a mellé, akinek ő hagyományozná, maradjunk mi az uraságoknak száz dukátokkal és a félnek is ugyanennyivel. És ez a záloglevél légyen erőben a fentebb mondott pénzek kiváltásáig; amikor pedig mi, fentebb mondott Vladisichek, avagy a mi maradváink készpénzzel meg fogjuk találni a fentebb mondott Dujmát, avagy az ő maradváit, avagy akinek hagyományozná, és semmiféle egyéb jószággal, mint készpénzzel ne találjuk meg őt úgy, ahogy mi is tőle kaptunk. És mi Vladisichek, avagy a mi maradváink, akármikor is megadjuk a fent mondott pénzeket Dujamnak, vagy az ő maradváinak, vagy akinek ő hagyományozná, köteles Dujam is, avagy az ő maradvái tőlünk a pénzeket átvenni és a mi nemesi birtokunkat szabadon kibocsátani úgy, hogy ne légyen gabona a házban és kasza a fűben. És Dujam azt a lapatnyi földet, amit kikötött, a kiváltás után még három esztendőkig használhassa, de adjon belőle negyedrészt.

És mi knéz és bírák kiadtuk nekik a jelenvaló nyilt levelünket a mi szokásszerinti függő pecsétünk alatt, és hozzá adtuk nekik erre a mi hites hatósági biztosainkat, név szerint a tugomericsi Piplich Iványt és Zbudalo Jurichot nagyobb hitelesség kevéért az Úrnak ebben a folyó 1439-dik esztendejében. (Monumenta historico-juridica Slavorum meridionalium, tom VI. pars I. pag. 154—155.)

Ebből tehát megtudjuk azt is, hogy a Mogorovich-nemesek táblján Mihály fia (Mihalich) Miklós a Petrichevich-házból volt az első bíró, s hogy e bíró előtt Petrichevich Dujam (Duymo) 36 dukátot és 10 balancsát kölcsönöz Vladisich Péter és Györgynek, s ezért zálogba veszi a vár alatt Felső-Likában ezeknek birtokait, egy (kmet) jobbágytelket Ljubnicsiben, az udvarházakkal, a hozzátartozó földekkel és a nekik kijáró ro-

bot-munkákkal együtt. Ebben az okiratban csak az hathatna zavarólag, hogy a bírák között említés tételik Veszelichich Gergelyről a Tugomerich-házból, ki nem tartozott a Mogorovich-nemzetséghez. Erre vonatkozólag már Klaič megállapította, hogy a XIV. században a Tugomerich-nemzetség hatalmi pozíciójában megfogyatkozva, beleolvadt a Mogorovich-nemzetségbe. A Tugomerich-nemzetség eredetileg Podvorzka megyében lakott Pago szélén a tengerparton. Innen egyes szigetekre, főleg Veglia szigetére költözködtek, ahol 1281-ben de progenie Tugomerich nemesek találhatók, de már a XII. század végén Zára megyében is megjelennek, s akkor itt tanúként említtetik egy Tolisius Tugomerich. A nemzetség zöme továbbra is Podvorzka megyében maradt; székhelyük a régi Scrizia = Skorsalea volt, a mai Carlopago. A XIV. század elején a Subich nemzetségből származó erőszakos horvát bán, Mladen (1312—22) haddal leverte a Tugomericheket, elvette Carlopagot, s oda Kozma knézt a Tugomerich-nemzetségből helyezte be. 1322-ben, mikor Károly Róbert magyar király Mladent elfogatta és rabságba vetette, a korbaviai Kuriakovich comesek elfoglalják Carlopagot, s egyességet kötnek a záraiakkal, hogy a záraiak védeni fogják a várost a tengerpart felől, míg a másik felét rokonuknak, (suo propinquo) a Mogorovich-nemzetségből származó Dizislavich Péter likai comesnek adják. Ettől az időponttól kezdve, hogy a Mogorovichok uralma alá került Carlopago, elhanyatlanak a Tugomerichek, s a náluknál jóval hatalmasabb Mogorovich-nemzetségbe kezdenek beolvadni. Előmozdította e folyamatot az a körülmény is, hogy midőn a XIV. században ezen a területen magyar mintára megyék alakultak ki, Podvorzka megye Lika megyébe kebeleztetett be. Származásuk megjelölésére még használják az ilyen kifejezéseket: „Tugomerich-nemzetség", „a Tugomerich-házból", de már a XV. században nem szerepel, mint önálló nemzetség, hanem mint a Mogorovich-nemzetség része, mint a Mogorovich nemesek likai nemesi ítélőszékének bírái. A Tugomerich-nemzetségből ekkor már csak: Babich-, Suchich-, Swachich-, Veszelichich-családokat találjuk. (Klaič id. mű, 69—70. l.)

A másik bizonyíték arra, hogy a Petrichevich-család a Mogorovich-nemzetségből származott, címertani. *A Mogorovich-nemzetség ősi címere öt hullámos pólyával átszelt paizs*, mint ezt több címeres emlékből és pecsétből megállapították. *Laszowsky Emil dr.* a Horvát Régészeti Egyesület kiadványának 1896—97. évfolyamában — *„A Mogorovich-nemzetség címere"* címmel — a következőket írja: A Mogorovichok (Murithi, Mogorouici) azon 12, illetőleg 13 törzs egyike volt, melyekre a nemes horvátok a XII. század elején fel voltak osztva. A Mogorovich-nemzetség eleinte a 12—13. században Zára környékén említtetik, ahonnan nagy részük kétségtelenül a tatárok betö-

rése után a régi őshorvát Lika megyébe költözött át, ahonnan az ott élő más törzsek teljesen kiszoríttattak, úgyhogy ezek későbbi időben ritkábban említtetnek, ezek a Tugomerichek, Chudomerichek, Lagodusichek voltak. A Mogorovich-nemzetség Likában oly népes volt, hogy a XV. század végén, 3500 lelket számlál. Ily módon a Mogorovichoknak Likában élő törzse délfelé a Velebittől Oborevácig és Posedariáig a következő falvakban és tanyákon élt, amennyire ezt az okiratokból meg lehet állapítani: Bisići, Čahovići vagy Čehovići, Črna vas, Dugošani, Gaćelezi, Gvozdnica, Kasezi, Kuklići Lučani, Marinci, Podslun, Radina-vas (= Raduch), Ribnik, Sebidraža, Skurina, Stinice, Telič-selo Vrhovljani, Zabrdo, Zakumići, Žažično.

A nemzetségnek rendi törvényszéke volt, melynek élén a Likában élő Mogorovich nemes emberek közül való span állott, míg a törzs felett egy zsupán — comes — uralkodott. Már 1102-ben, tehát jóval azelőtt, hogy a nemzetség Likába költözködött, egy Petrich (Péter) comes említtetik, a Mogorovich-nemzetségből, ki Kálmán királlyal alkudozott. A 14—16. században nem egy likai zsupán, comes neve ismeretes előttünk, ezek a Disislavich-, Berislavich-házból a Mogorovich-nemzetségből származtak. Ismeretesek előttünk a Mogorovich-nemzetségi családok és házak nevei, melyeket Klaič professzor id. munkájában megemlít. Ezen házak, illetve a házközösségben élő családok neveit, melyek a Mogorovichokhoz tartoztak, az 1490—1515-ig terjedő okiratokban találjuk meg. Így élt a nemzetség együtt Likában 1526-ig, mikor a török támadás és Lika elfoglalása következtében Horvátország számos vidékére szétszóródott. Részben a Kupa (Kulpa) és Korana folyók vidékére költözködtek; később azonban a Kupán túl fekvő területeken is megtaláljuk a nemzetség egyes ágait. A Mogorovich-nemzetségre vonatkozó élő emlékként maradt meg Likában Mogorovich falu neve a gospichi járásban.

A Mogorovich-nemzetség címerét illetőleg, feltesszük a kérdést: honnan és mely időből jött a címerek használata Horvátországba, s mely emlékeken találjuk az első címereket? Nyugat-Európában a keresztes háborúk idejében, a XII. század II. felében keletkeztek a címerek. Nem lehet tehát szó Horvátországban a nemzeti uralkodók ideje alatt címerekről. Midőn a horvátok a magyarokkal szorosabb szövetségre léptek, s egyúttal Németországgal és Olaszországgal is érintkezésbe jutnak, ezektől sok új szokást vesznek át. Magyarországra a címerhasználat Németországból jött. A horvát területekre, melyek a Velebiten innen terülnek el, a címer használata kétségtelenül Magyarországról jött, a déli részekre Olaszországból. II. Endre keresztes háborúja (1217) kétségtelenül előmozdította, hogy a címerek Magyarországon és Horvátországban is használatba jöjjenek.

Horvátországban a legrégibb címereket a XIII. században

találjuk, és pedig itt is pecséteken. Majd mindenütt Európában a mágnások voltak az elsők, kik címert használtak, s később a köznemesek is. A XIII. századtól kezd a címerhasználat Horvátországban általánosabbá válni. A XV. században már mindenki, aki arra jogot vél formálni, használta, tehát minden nemes, vagyis az ős-nemzetségek leszármazottja. A régi horvát állam nemességét a horvát nemzetségek leszármazottjai, tagjai alkották. Ennek következtében minden egyes ős-nemzetség tagja nemes ember volt, kinek jogában állt a címer használata. De minő címert használhatott? Még sokáig 1102 után a horvát törzsek felett, amennyiben azok egy bizonyos területen éltek, majdnem teljesen független grófok, comesek uralkodtak. Brebir megyében, ahol a Subich-nemzetség székhelye volt, a Subichok (a Brebiri grófok), Korbaviában, ahol a Gusich-törzs lakott, a Gusichok (a Kuriakovich, Korbavich grófok) és Likában, ahol a XII—XIII. században a Mogorovich-nemzetség lakott, a likai és ostroviczai grófok, a Mogorovich-nemzetségből. Kétségtelenül ezek voltak, akik legelőbb címert használtak. A Subichok címerükbe egy sasszárnyat, a Gusichok egy libát (gusa), a Kačićok egy sárkányt (Kača) vettek fel címerül. Kétségtelen, hogy így vették fel azok a grófok is, kik a Mogorovich-nemzetségből uralkodtak, azt a címert, melyről itt szó lesz. A pecsétek azt bizonyítják, hogy ugyanaz a nemzetség tagjai ugyanazt, vagy legalább is fő ismertető jeleiben azonos címert használtak azzal a címerrel, melyet a törzsek grófjai, comesei használtak. Majdnem minden horvát nemzetség tagjai felvették grófjuk címerét, mint az egész nemzetség közös címerét, s hogy ez így történhetett, az a nemzetség szociális együttélésének bizonyítéka.

A horvát nemzetségekre vonatkozó újabb kutatások alapján, különösen Bojničić Iván dr.-nak eredményes munkássága folytán ma már néhány horvát nemzetség címerét megállapíthatjuk, névszerint a Mogorovich, Gusich és Lapchán nemes családok címereit. A Mogorovichok címerére vonatkozó bizonyítékok főforrásául, ezen nemzetség egyes tagjainak pecsétei szolgálnak. Egy 1490-ből származó glagol nyelvű okiraton, mely a zágrábi Országos Levéltárban őríztetik, függ: „Mogorich Tamás a Mogorovich-nemzetségből pecsétje", ki a nemzetségnek spanja Bužeban. Pecsétje hosszúkás, nyolcszögletű paizsban 4 keresztben fekvő hullámos pólya, felette hatágú csillag is van. Ugyanez a Tamás 1492. hamvazó szerdáján Budán van, s megpecsételi azt az okiratot, melynek értelmében a horvát főnemesek arra az esetre, ha Ulászló király utódok hátrahagyása nélkül halna meg, biztosítják a Habsburgoknak Magyar- és Horvátországra való örökségi jogát. Ezt az okiratot azonban egy római intaglioval (homorúan vésett kő) pecsételte meg, amint ez gyakran szokás volt. Ugyanezen az okiraton található Bučić, helyesebben Vučić (Vuk fia) László pecsétje is, melynek paizsát

három egyenes pólya keresztben metszi. A Délszláv Akadémia levéltárában őrzött, 1499. jún. 3. kelt glagol nyelvű okiraton a következő pecsétek lógnak: Kobasič Andrija, a likai Mogorovich nemes emberek nemzetségi bírósága grófjáé az első pecsét, három felfelé hajlott kereszt pólya felett nyolcágú csillag; Nelkovich Gergelynek, a királyi nemzetségi törvényszék bírájának pecsétje: 7 felfelé görbült kereszt pólyával; s Sopkovich Gregoré a Jurislavich-házból hasonlóan: 4 hullámos kereszt pólyával, s Racich Jakabé a Vuchich házból ugyanez. Hasonló pecsét található az 1499. jún. 10-én kelt glagol nyelvű okiraton, mely a Magyar Országos Levéltárban őríztetik. Mindezen pecsétek tulajdonosai a Mogorovich-nemzetséghez tartoztak. A Babonosich-család címere is ismeretes előttünk, mely az okiratok tanúsága szerint szintén a Mogorovich-nemzetséghez tartozik. Ettől a családtól a következő pecsétek vannak: Babonosich Juraj pecsétje 1622-ből, egy horvát nyelvű okiraton a zágrábi Országos Levéltárban, mely három kereszt pólyával metszett paizsot mutat, a paizs feletti sisakon balrafordult, emelkedő griff van. Babonosich Baltazár pecsétje 1646-ból a Délszláv Akadémia levéltárában őrzött, horvát nyelvű okiraton, ugyanolyan, mint az előbbi. Mogorovich Nicola pecsétje: 1676. jún. 4. kelt horvát nyelvű okiraton a Délszláv Akadémia levéltárában, a paizsot két egyenes pólya metszi, a paizson sisak van jobbrafordult emelkedő oroszlánnal, mely jobb lábával kivont kardot tart. Pecséteken kívül más tárgyakon is vannak a Mogorovich-nemzetség tagjainak címerei. Zengen a Szent Ferenc templomban egy emléktábla van e felírással egy sírbolt felett:

MATEVS . GOIC
ICIH . ALIAS . MO
GOROEVICH . DE
NOVACHI . IN . LIC
HA . CIVIS . SEGNIE
SIBI . SVIS . Q . POS
TERIS . VI . PO .
. M . D . L . V .

Ezen a síremléken megtaláljuk a címert is 5 keresztbe fektetett hullámos pólyával a paizsban, felette hatágú csillaggal. Ez a Goičić Matia, helyesebben Novaki Mogorovich Matia Likában kétségtelenül a Mogorovich-nemzetséghez és családhoz tartozott, és 1555-ben maga és családja számára készítette a zengi templomban ezt a sírboltot. Csodálatosan szép Mogorich Martin síremléke a Zapretich feletti Maria Gorica község plébániatemplomában. Ezen a síremléken Mogorich alakja kőbe van faragva, valamint abból a csatából egy jelenet, melyben elesett, és címere szintén. Címerpajzsában két keresztben fekvő egyenes

pólya, sisakja felett emelkedő oroszlán jobbjában kivont kardal; sírfelirata a következő:

NOBli ET GENso DNO MARTINO MOGORICH AVGUSTISSIMI CAESARis FERDINANDI III. PRAESIDII OGVL. CAPITANEo FORTISmo HEROI SUB MONTE PEROVICZA DE CAPiTAto I.
R. SVVS. EGR. MICHAEL VERNICH FIERI FECIT IO . OCTOis 1675.

A Babonosich-család címere kb. a XVII. századból, fába metszve az Osalj feletti Svetice templom oltárán található, 3 egyenes vízszintes pólyát mutat paizsában. II. Rudolf király Pilsenben 1599. dec. 24-én kelt címeres levelében, Hreljac alias Petrichevich Györgynek de Barleta et Radynavas (Raduch), valamint fiainak: Miklósnak, Vuknak, testvérének: Mihálynak régi nemességét és címerét megerősíti. A címerlevél bevezetése elmondja, hogy ezek „ex honestis et nobilibus regi nostri Croatiae de comitatu Lika" származnak. A címeres levélben a címer: kék paizs, 5 ezüst hullámos pólyával osztva. A sisaktakaró és a sisakdísz előttünk ismeretlen (azóta ez eredeti címeres levél is előkerült, s itt pontos színes facsimiléjét adjuk). Ez a címeres levél 1602-ben a horvát országgyűlésen kihirdettetett, s az eredeti az Oresjén, Brezovica melletti községben lakó Hreljac-család birtokában van; a Petrichevich-család a Mogorovich-nemzetséghez tartozott, s a mostan élő Hreljac-család őse név szerint Petrichevich Hreljac (nobilis vir Cregliac Petrichevich), 1465-ben Korbaviai Károly gróf likamegyei földjét, Bukovicát birtokául megvásárolja.

Mindezekből, amit itt előadtam, világosan látjuk, hogy az említett egyének, kik a Mogorovich-nemzetségbe tartoztak, általában egy címert használtak. Hasonlót találunk más népeknél is. Magyarországon láthatjuk, hogy ugyanazon nemzetség családjai hasonló címert viselnek, így az Aba, Gut-Keled, Hunt-Pázmán, Héder, Vigmand, Győr nemzetségek családjai. Lengyelországban is azonos közös címert használnak, mely a nemzetség címere, pl. Abdank, Dolenga, Gozymala, Polkozicz, Szlepówron, Szeliga, Pola, Nalencz, Wierzna stb.

A felsorolt címerek egész lényegtelen kis különbségtől eltekintve azonosak. E különbség egy-egy heraldikai címeralak formájában, vagy valamely hozzátétel formájában jelentkezik. Ezen hozzátételt merőben önkényes hozzáadásnak tekinthetjük, valószínűleg valamely ház vagy ennek hozzátartozói közelebbi megjelölésére használták. Az analog heraldikai képről nemcsak azt kívánom megjegyezni, hogy mindazok, kik azt használták, ugyanazon nemzetséghez tartoztak, hanem azt is, hogy ez a közös címer kétségtelenül a Mogorovich-nemzetség címere volt,

Mogorich Márton síremléke Svetije Goricaban.

mert tudjuk, hogy azon személyek, kik e címert használták, ezen törzshöz tartoztak. A címer főmotívuma bizonyos számú pólya, melyek vagy egyenesek vagy hullámosak (a csillag hozzáadását nem is kell figyelembe vennünk). A címerekről azt tartom, hogy a legrégibb címerek igen egyszerűek voltak, s így a Mogorovichok címere is, s lehet egyszerűbb kép, mint a pólyák, melyek a Mogorovichok címerében heraldikai alakok? A leírt címerekben vízszintes, hullámos és egyenes pólyákat találunk, a többség hullámos, valószínű tehát, hogy *a Mogorovich címer heraldikai képe a hullámos kereszt pólyás*, de az kétséges marad, hány ilyen pólya volt a címerben? A közölt címerekben a minimum 2, maximum 7 pólya; úgy látszik, hogy a középszám: 4—5 pólya helyes. Ennek alapján megállapíthatjuk, hogy a Mogorovich-nemzetség címerpaizsában 5 hullámos kereszt pólya van.

Felvetődik az a kérdés is, mik voltak ezen címerek színei? A pecsét és síremlék után nem lehet megállapítani, mert a pecsét vésete nincs strafirozva, s a síremléken levő címerek sincsenek színezve. Itt segít ki minket a Petrichevich-család festett címere az 1599 évbeli címeres levélből: kék paizs 5 ezüst hullámos kereszt pólya. Miután pedig tudjuk, hogy *a Petrichevich-család a Mogorovich-nemzetséghez tartozott*, úgy megtaláljuk ezen kérdés megoldásának kulcsát, s megállapíthatjuk, hogy *a Mogorovich-nemzetség címere kék paizs volt 5 ezüst, hullámos kereszt pólyával*. A Zágrábi Egyetemi Könyvtár címergyüjteményében van egy másik festett címer, mely ugyancsak a Mogorovich-nemzetségből való Babonosich-családé. Ez ezüst paizs, 3 kék egyenes kereszt pólyával, sisak dísze egy arany griff. Ezen a címeren észrevesszük, hogy elcserélték a színeket. Semmi kétség ugyanis abban, hogy a hullámos kereszt pólya a Mogorovich-nemzetség címerében vizet jelent (folyót, tengert), melyet a címertan mindenütt ezüstfehér színnel jelez. A Babonisich-család festett címere a színek elcserélése következtében hamis, s a színeket megállapítani egyedüli biztos forrásul a Petrichevich-család 1599-ben kelt címeres levele vehető, mely heraldikailag helyes címert tartalmaz. Sisakdísz és orrjegy nem állapítható meg a Mogorovich címernél, mert hol oroszlán, hol griff madár szerepel, s a takaró színe is felfedezhetetlen. De a címer lényeges részét, a pólyákat heraldikai alakul megállapíthattuk, s ez volt ezen munkának főképeni célja.

Így ír *Laszowsky* Emil dr. a Mogorovich címerről. Fejtegetésének lényegét ma, csaknem négy évtized után is, nyugodtan aláírhatjuk. Mit azóta megtudtunk, csak támogatja, megerősíti s némileg kiegészíti az általa nyujtottakat. Mindenek előtt a mellékelt egybeállítás, mely 17 család címerét közli, valamennyit a Mogorovich-nemzetségből, szemléltetően mutatja, hogy mint ragaszkodtak a nemzetségből eredt

családok a régi címerhez, legalább lényegében, s ha fel is vettek címerbővítésül címer-állatot, vagy a címertan fejlődése, illetve hanyatlása szerint több-kevesebb sisakdíszt, mindazáltal el nem homályosult bennük a közös eredet tudata, a hullámos, vagy egyenes kereszt pólyához való ragaszkodásuk.

Laszowsky dr. fejtegetését kiegészíthetjük épen az időközben eredetiben felkutatott címeres levél alapján, hogy a sisakdísz, emelkedő griff, mely jobb lábával egy ágaitól és lombjától megfosztott fatörzset tart, s hogy a címertakaró színe: ezüst, kék, s hogy a címeres levélben világos utalás van arra, hogy a család tagjai Likából a török hódítás következtében voltak kénytelenek menekülni, s hogy a család vagyonban és hadi dicsőségben gazdag volt (opibus et bellica gloria claruisse perhibentur). Ugyancsak tartalmazza a címeres levél annak megállapítását is, hogy a címer a család régi címere (tua antiqua arma), s magyarázatát adja a pólyáknak is, midőn azt mondja, hogy a kék paizson 5 hullámos folyó keresztben folyni látszik. Mi azt hisszük, hogy a sok víz: 5 pólya, 7 pólya ábrázolásával őseink a tengert kívánták jelezni, mely mellett laktak. Erre mutat később, midőn a címer naturalisztikusabb formában (a Petrichevich-család ú. n. Raduchi ágának Magyarországra költözésekor) tengerként ábrázolja a pólyákat, hogy annak tenger jellege még szembetűnőbb legyen, tengeri állatot, a Földközi-tenger egyik legveszedelmesebb ragadozóját, a tengeri farkast, a delfint veszik fel címer-állatul, hogy mindenki, aki rátekint a címerre, láthassa, hogy oly családról van szó, mely a tenger mellékéről származott. Hogy a hullámos pólyák később a címer naturalisztikusabb ábrázolásával nagy vízzé — tengerré, tóvá — változtak át, arra még két igen érdekes példát találtam ugyancsak horvát címereknél. Így a Gusich-család régi címere (1436 Korbaviai Franco comes pecsétje, Horvát Orsz. Ltár.) 3 egyenes pólya fölött a lud (gusa), míg később (1591. évből) a 3 pólyából egy nagy víz lett, tenger vagy tó, melyen úszik a címer-állat; a második példa a Babonosich-család régi címere, mely még pólyás (a szveticei templomban lévő metszett címer), míg Babonosich Margaréta címere 1617-ből (a Horvát Országos Levéltárban) már nem pólyákkal, hanem naturalisztikusan ábrázolja a tengert. A Babonosich-család szintén a Mogorovich-nemzetségből származott, előbb 3 kereszt pólyát használt címeréül, utóbb a három kereszt pólyából tenger lesz, s hogy ez még jobban szembetűnő legyen, egy tengeri hajót vesznek fel a címerükbe. Ugyanígy van ez a Petrichevich-család címerénél is, mint ezt a mellékelt sematikus egybeállítás mutatja.

Az utolsó pólyás címer, melyről tudunk, a Petrichevich Pál pecsétje 1492. hamvazó szerdáján, Budán kelt oklevélen, míg az első delfines címert, de még a pólyák felett, Petrichevich János 1530-ban használta egy Veszprémben kelt levelén. A

GUSSICH

BABONOSICH

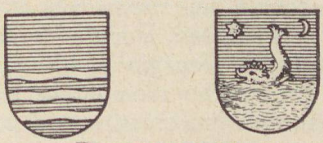

PETRICHEVICH

Miketinczi ág a pólyákat mindig megőrízte, csak címer-állatként felvette az emelkedő griffet. A Petrichevich-család ú. n. erdélyi, Széplaki és Komlódi ága még 1662-ben is használja a pólyákat. Petrichevich Horváth Kozma pecsétje is három pólyás, de a delfinnel. Petrichevich Jánosnak, Kemény János fejedelemkamarásának, ki a Nagyszőllős és Hétur közötti ütközetben fejedelme oldalán hősi halált halt, síremlékén kőbefaragott címere, mai rongált alakjában is világosan mutatja a pólyákat. Mikor Petrichevich Kozma, mint a Mária Terézia-rend lovagja 1791. május 16-án bárói rangra emeltetett, régi nemesi címerét bárói diplomájában igen művésziesen rajzolt bárói címerré egészítették ki. Ebben a bárói címerben a tengernek rajzán minden naturalizmusra való törekvés mellett is látszik, hogy az a 3 hullámos pólyából van összerakva. Úgy látszik, az udvari heraldikus ismerhette a régi címert, s ehhez mutatis mutandis alkalmazkodott.

Mindezek alapján azt hisszük, eléggé be van bizonyítva, hogy *a Petrichevich-család a Mogorovich-nemzetségből származik*, annak ősi címerét viselte, később pedig az ősi nemzetségi címer felhasználásával fejlesztette címerét a különböző korszakok ízlése és heraldikai szokása szerint.

A címeradományozó oklevél is igazolja tehát azt az egyébként okiratokon alapuló tényt, hogy a *Petrichevich-család a*

Mogorovich-nemzetségből ered, mivel ott ábrázolt címere nem más, mint a Mogorovich-nemzetség ősi címere. A heraldika itt ismét megerősíti a genealogia megállapításait, amire újabban mind több és több példa kerül elő.

A címeradományozó oklevél, melynek élén az itt hű másolatban közölt, művészileg is kiemelkedő színes címerkép van lefestve, s amelyet jelenleg a Horvát Országos Levéltárban őríznek, így szól:

Rudolphus secundus Divina favente clementia electus Romanorum Imperator, semper Augustus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclavoniae, Ramae, Serviae, Gallitiae, Lodomeriae, Cumaniae, Bulgariaeque etc. Rex, Archidux Austriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Marchio Moraviae, Dux Lucemburgae, ac superioris et inferioris Silesiae, Wiertembergae et Thekae, Princeps Sueviae, Comes Habspurgi, Tyrolis, Ferreti, Kyburgi et Goritiae, Landgravius Alsatiae, Marchio Sacri Romani Imperii supra Anasum Burgoviae ac superioris et inferioris Lusatiae, Dominus Marchiae Sclavonicae, Portus Naonis et Salinarum etc. Tibi fideli nostro egregio *Georgio Hreliacz, aliter Petrichevith* vocato, salutem et gratiae ac clementiae nostrae Caesareae et Regiae erga te continuum incrementum. Optimo et sapienti cuique principi summa semper cura enitendum est ita commissiorum sibi divinitus regnorum gubernacula moderari, pensare atque dirigere, ut diversas optimarum virtutum dotes, quae caelitus hominibus illabi solent et sine quarum cultu regna atque imperia consistere nequeunt, in subditis sibi populis non modo disquirat, intueatur et admiretur, verum etiam cum condignis praemiis, tum vero sempiternis laudibus veluti incitamentis prosequator. Etsi vero omnibus, quoad eius fieri potest, largum sese atque amabilem praestare oporteat, effusiori tamen largitate in eos utendem est, qui absque eo, quod virtute et natalium splendore caeteros antecellunt, nullos labores, nullasque curas et vigilias refugientes, quinpotius publica commoda privatis praeponentes, perpetua cura sese suis principibus gratos et acceptos reddere student. Ita sane etiam nos, sive quia hic nostrae naturae ductus est, sive quia reipsa atque usu compertum habemus, ea demum stabilissima regnorum praesidia atque munimenta esse, quae in animis hominum clementia atque liberalitate principum collocantur, nihil prius vel magis in pretio habemus quicquam, quam sanctum hunc et laudabilem maiorum nostrorum morem imitari, nempe ut viros pietate, consilio ac fortitudine, caeterisque praeclaris animorum dotibus insignes condignis honorum titulis, in perpetuam virtutum memoriam, cohonestemus. Ex quorum quidem numero dignus tu pro re praesenti occurristi, qui ob virtutem tuam Caesarea Regia nostra munificentia exorneris. Edocti namque sumus non obscuris multorum

testimoniis, te ex honestis et nobilibus regni nostri Croatiae, de comitatu Lyka ortum parentibus, qui opibus ac bellica gloria claruisse perhibentur, sed Turcica tyrannide patriis laribus expulsum, tenellum admodum in regnum nostrum Hungariae eique annexarum provinciarum transiisse, ociumque et desidiam exosum, iuventutis tuae florem liberalibus studiis et artibus consecrasse, illisque sufficienter excultus, primo quidem te in aulas serenissimorum quondam principum dominorum Ferdinandi primi et Maximiliani secundi Romanorum Imperatorum ac dominorum, avi et genitoris, praecessorum utpote nostrorum charissimorum recepisse, ubi pro posse tuo in rebus et negociis fidei et industriae tuae concreditis, uti ingenuum nobilem iuvenem decebat, per nunnullos annos ipsis fidelem, diligentem ac sedulam operam navasse illisque de sede defunctis et aetate tua maturiore accedente te ad Spectabilem et Magnificum quondam Comitem Nicolaum iuniorem de Zrinio contulisse, ibique similiter per complures annos curiae eiusdem magistri munere laudabiliter perfunctorum esse ipso que postea e vivis sublato, te servitiis quoque fidelis nostri Spectabilis ac Magnifici Comitis Georgii a Zrinio addixisse, ipsi que simili modo per multos annos fidelem tuam operam et studium ita comprobasse, ut inter charos suos familiares te habere non dubitarit, postmodum autem in variis nostris tam Hungariae quam vero Croatiae et Sclavoniae regnorum nostrorum praefatorum confiniis a triginta fere iam annis usque in praesentem diem non sine maxima rerum tuarum iactura sanguinisque effusione in expeditionibus particularibus et generalibus contra inimicissimos Christiani nominis hostes Turcas fortiter, viriliter et militariter pugnando fidelem et constantem operam tuam navasse. Qua quidem in re militari nunc quoque in praesidio nostro Carolstadiensi tanta diligentia et sedulitate versari perhiberis, ut quid iam nunc nobis de tua in patriam atque nos industria et vigilantia, fide et constantia sperandum sit, non coniectura, sed certa firmaque spe satis lucide statuas ob oculos. Ut itaque tui istiusmodi salutaris studii ac propositi deinceps quoque tanto perseverantius prosequendi ansam ex nostra Caesarea ac Regia munificentia sumas, posteritas vero tua virtutes tuas sectandi exemplar prae oculis praesto semper habeat, de Caesareae ac Regiae nostrae potestatis plenitudine et gratia speciali, te *Georgium Hreliacz aliter Petrichevich dictum, de Barleth et Radinavaz,* ac tui causa *Nicolaum* et *Wolfgangum filios,* necnon *Helenam, Margaretham ac Ursulam filias,* et *Michaelem* similiter *Hreliacz,* fratrem carnalem et uterinum utpote tuos, vestrosque haeredes ac posteros utriusque sexus universos iam natos et nascituros, denuo in coetum, numerum et ordinem verorum, antiquorum et indubitatorum a quatuor avis paternis et maternis natorum dicti regni nostri Hungariae partiumque ei subiectarum nobilium coopta-

mus, annumeramus et adscribimus, atque ab omnibus cuiusquam conditionis, status, dignitatis, honoris ac praeeminentiae existant, vos dici, nominari haberique et reputari volumus et mandamus; statuentes, ut vos vestrique liberi praenominati iam nati et nascituri, haeredesque ac posteritates utriusque sexus universae sicuti ante, ita deinceps quoque, futuris ac perpetuis semper temporibus omnibus illis gratiis, honoribus, indultis, libertatibus, iuribus, praerogativis et immunitatibus uti, frui et gaudere possitis et valeatis, quibus caeteri veri et indubitati dicti regni nostri Hungariae et partium ei subiectarum nobiles ab antiquo quomodolibet de iure vel consuetudine utuntur et gaudent. In cuius quidem gratiae et liberalitatis erga te nostrae testimonium veraeque et vetustae nobilitatis signum haec tua antiqua arma sive nobilitatis insignia, in aliqua parte aucta et illustrata: Scutum nimirum militare erectum coelestini coloris, per quod quinque flumina undulantia transversim currere seu fluere visuntur. Scuto superimposita est galea militaris clatrata sive aperta, regio diademate ornata, ex quo dimidius aureus gryphus ore hianti, lingua exerta, alisque expansis, sinistro pede ad rapiendum protenso, dextro elevato stipem sive truncum, tribos ramis decussatum, fortier apprehensum tenere cernitur. A summitate vero, sive cono galeae laciniae seu lemnisci utrinque albi et coelestini colorum in scuti extremitates sese diffundunt illudque decenter exornant; prout haec omnia in capite seu principio praesentis nostri privilegii manu et artificio pictoris dilucide ob oculos posita, suisque coloribus ornate depicta conspiciuntur. Tibi *Georgio Hreliacz, aliter Petrichevich,* ac tui causa dictis filiis et filiabus et fratri tuis, vestrisque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, denuo garatiose danda duximus et edenda. Decernentes ac ex nostra certa scientia animoque deliberato concedentes, ut tu Georgi Hreliacz ac per te dicti filii, filiae et frater tui, eadem arma seu nobilitatis insignia, veluti virtutum tuarum evidens monumentum, ubique in praeliis, certaminibus, hastiludiis, torneamentis, duellis, monomachiis aliisque omnibus et singulis rebus exercitiis militaribus et nobilitaribus, necnon sigillis, velis, cortinis, auleis, anulis, vasis, tabulis, vexillis, clypeis, tentoriis, domibus sepulchris, monumentis, generaliter vero in quorumlibet rerum et expeditionum generibus, sub merae, vetustae, syncerae ac indubitatae nobilitatis titulo ferre, gestare illisque uti, frui et gaudere in aevum possitis et valeatis, haeredesque et posteritates vestrae utriusque sexus universae, iam natae et nasciturae, valeant atque possint. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam praesentes nostrae literas privilegiales secreti nostri, quo ut Rex Hungariae utimur, impendentis munimine roboratas, tibi Georgio Hreliacz, ac per te supradictis filiis et filiabus ac fratri tuis, vestrisque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus univer-

sis dandas duximus et concedendas. Datum per manus fidelis nostri nobis dilecti Reverendi Martini Pethe de Hethes, electi episcopi Jauriensis, locique eiusdem comitis perpetui, consilarii ac per Hungariam aulae nostrae cancellarii, in civitate nostra regia Pilsna, vigesima quarta die mensis Novembris. Anno Domini millesimo quingentesimo nonagesimo nono. Regnorum nostrorum Romani vigesimo quinto, Hungariae et aliorum vigesimo octavo. Bohemiae vero anno similiter vigesimo quinto. Reverendissimis ac venerabilibus in Christo patribus dominis Joanne Kutassy electo archiepiscopo Strigoniensi, Stephano Zuhay electo Agriensi, Nicolao Zelniczey electo Zagrabiensi, Demetrio Napragy electo Transilvaniensi, Nicolao Micatio electo Varadiensi, Georgio Zalathnoky electo Quinqueecclesiensi, Andrea Monozloy electo Vesprimiensi, eodem Martino Pethe electo Jaurinensi, Francisco Forgach de Ghimes electo Nitriensi, Petro Radovitio electo Vaciensi, Fausto Verantio electo Chanadiensi, fratre Simone Bratulich electo Sirmiensi, Matthia Drascovitio electo Tininiensi, et Ludovico Wylaky electo Boznensi ecclesiarum episcopis, ecclesias Dei feliciter gubernantibus, Colocensis et Bachiensis ecclesiarum canonice unitarum metropolitana, necnon Segniensi et Modrusiensi cathedralibus sedibus vacantibus. Item spectabilibus ac magnificis comite Stephano de Bathor iudice curiae nostrae, Joanne Drascovith de Trakosthian, regnorum nostrorum Dalmatiae, Croatiae et Sclavoniae bano, comite Georgio Szechenio, tavernicorum, comite Francisco de Nadasd, agazonum, comite Toma Erdeödy de Monyorokerek, dapiferorum, Nicolo Palffy de Erdeöd, cubiculariorum, Stephano Ilieshazy, curiae nostrae, Nicolao Istvanffy de Kisazonffalva, ianitorum, et Georgio Thurzo de Bethlenfalva, pincernarum, nostrorum regalium magistratis, eodem Nicolao Palffy de Erdeöd comite Posoniensi caeterisque quamplurimis regni nostri comitatus tenentibus et honores.

Rudolphus.

Martinus Pethe electus archiepiscopus Colocensis, administrator Jauriensis.

Tiburtius Himelreich.

II. FEJEZET.

A PETRICHEVICH-CSALÁD TÖRTÉNETE A SZAKIRODALOMBAN.

Ami a Petrichevich család eredetére vonatkozó irodalmi emlékeket illeti, azok részben családtörténeti monografiákban, részben pedig úgynevezett emlékiratokban keresendők. Amenynyire értesüléseim pontosak, a legelső részletes feljegyzés *Benkő* József: Transsylvania című munkájában (Bécs, 1778.) van, és ez szabad fordításban a következő:

> A híres és nem kevés érdemeiről nevezetes Petrityevit-Horvát család újabban magát Széplaki-nak írja, Küküllő vármegye ezen községéről, ahol, mint Erdély más részeiben is mindenütt igen előkelő és gazdag birtokos nemzetség, mely Horvátországból nagyon sok más nemes családdal együtt, miután az a vidék a törökök pusztításai miatt szerfölött zaklatottá vált, Magyarországon és Erdélyben keresve biztonságot, e tartományba jött, és itt azon kor szokása szerint igazi és igenrégi Petrityevit vezetéknéve mellett a népies Horvát nevet vette fel, ami nemzetségét jelentette. Ez a család rendkívül sok jeles férfiút termelt tartományunk gyarapítására. Többek közt Petritievith Horváth Kozma (ahogy régi helyesírással írták) Bátori István erdélyi fejedelemhez, a későbbi lengyel királyhoz kerülve, Fogaras vár főkapitánya 1578 körül. Hasonlóan a mult században, midőn I. Apafi Mihály kezében az államhatalom, ugyancsak Petrityevith Horváth Kozma, a haza különböző és nagyon súlyos küzdelmeiben önzetlenül és igen hűségesen működött. Korunkban szintén III. Széplaki Petritievith Horvát Kozma a határőrök gyalogos, híres második székely-hadosztályában, mint tábornok teljesíti dicsőségesen kötelességét a határon. Ilyen családból származik a mi Ferenczünk, a kiváló jogtudós férfi, ki az unitárius vallás apológiáját — őszintén szólva

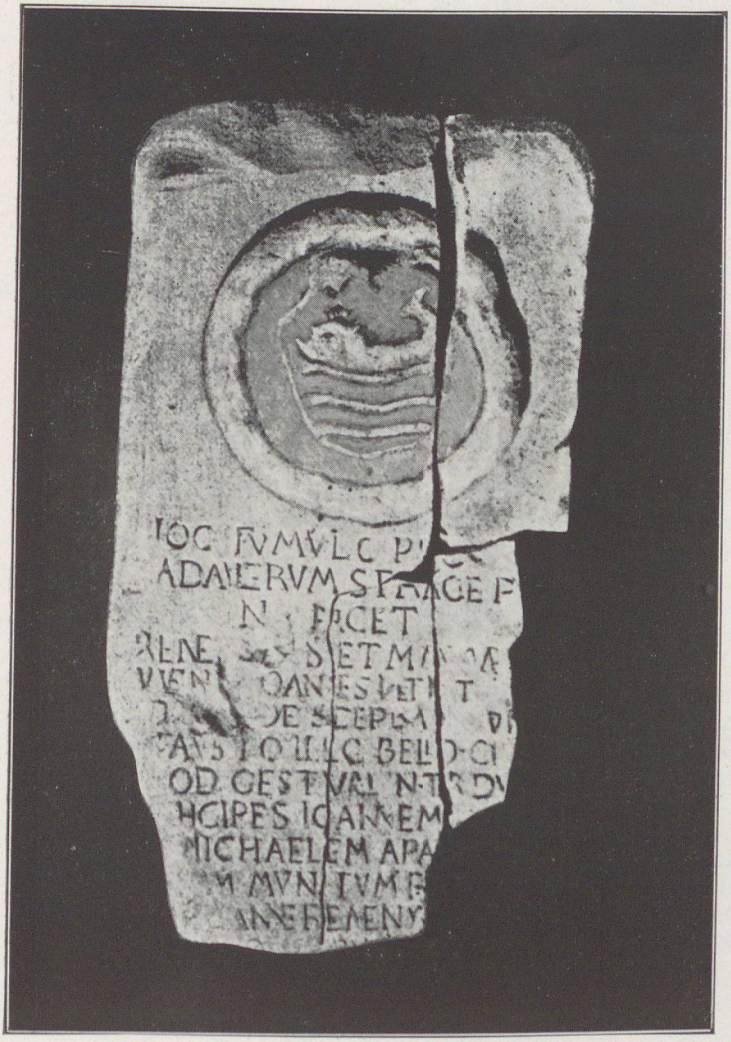

Széplaki Petrichevich Horváth János fejedelmi apród síremléke 1662-ből
a nagyszőllősi csatatéren.

M.T. AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

— a század elején közzétette e cím alatt: Apologia Fratrum Unitariorum", azaz: az Unitárius Atyafiaknak mentségére, és egyszersmind Keresztyéni értelmeknek meg-világítására rendeltetett Irás. Melyben meg-mutogattatik, hogy azok a dolgok, melyekkel az Unitaria Religio, értelem és Vallás terheltetik, és Világ előtt gyülölségessé tétetik, méltatlanul hirdettetnek. Nyom. Kolozsv. 1700. 4. Méltán kérdezzük: hogy ama híres Petricsevics család, mely ma is virágzik Horvátország Körös megyéjében, nem egy és ugyanazon eredetű-e az előbbi Petrityevit családdal? Mi őszintén, meggyőződéssel állítjuk ezt. (Benkő József: Erdély. 2. k. 529—231. l.)

Du Fresne Károly Illyricum vetus et novum c. művében (Pozsony, 1746) ezt írja:

„. . . Horum omnium cultissimi sunt fortissimique Croatae, primum Chorwi seu Chorbati, postea, Croati vel Croatae, adpellati. Namque, cum Romanis atque Hungaris coniuncti, proxime, ad Hungarorum, Germanorum et Venetorum, cultum ac humanitatem, accedunt . . . Qui ubi, cum antiquissimis Romanorum et Hungarorum familiis partim cognatione, partim adfinitatibus sunt commixti: innumerae enatae sunt inter eos stirpes Herorum, cum generis antiquitate, tum splendore natalium florentissimae. Quis enim non admiratur, inter Croates Slavoniosque veteres, Corvinos et Ujlakios duces potentissimos? Breberienses Subichios et Zrinios, Frangepanos et Szlunios, Torquatos Carlovichios, Ursinosque, comites illustrissimos. Bankbanos, Bebekos, Babonichios, Leustachios, Zudaros, Herichartos, Herwoias, Laczkovichios, Thaloczios, Derencheinos, aliosque Croatiae primores? Quis non veneratur, qui nostra adhuc aetate, in Croatia, Hungaria et Transilvania, explendescunt, Keglevichios, Erdödios, Draskovichis, Kolonichios, Banffios, Pattatichios, Brankovichios, Petthöios, Rattkaios, Draskoczios, Orehoczios, Czikulinios et Prasinskios, Comites excellentissimos? Ut, spectatissima, Gothaliorum, Bedekovicsiorum, Czinderiorum, Iagusicziorum, Oreskiorum, Vragovicziorum, *Petriczevicziorum*, Kukulovicziorum, Gerecziorum, aliorumque Equitum nomina, amittam. Quae singula, illustrem semper populum Croatorum fuisse, evidenter indicant: ex quo, tot longe nobilissimae atque ditissimae prodierunt familiae; quae hodie, non solum thronum regium fortitudine ac consilio fulciunt, verum ornant etiam regnum Hungariae, cum dignitate tum auctoritate, qua pollent, egregia gravissimaque." (II—IV. fejezet.)

Kőváry László erdélyi történikus és az erdélyi családtörténelem úttörője, sokáig követés nélkül maradt munkájában: „Erdély nevezetesebb családjai", Kolozsvár, 1854., családunk eredetére vonatkozóan a következőket írja művének 119. oldalán: „Horváth család, széplaki nemes és báró. Az úgynevezett Petrichevich — némely helyeken hibásan Petrityevity — Horváth család Horvátországból Radóchi Petrichevich névvel jött Erdélybe, itt vette fel a Horváth nevet. Kimozdulásuk okául a török általi nyugtalanításokat adják. S egy eredetűnek hiszik a mostani Horvátországban élő Petrichevich családdal".

Kőváry adatait *Nagy* Iván alapvető családtörténelmi munkájában felhasználja, és semmi újat hozzá nem tesz. Baczkamadarasi *Kiss* Bálint a Turulban (XV. kötet, 1897. évf. 29. pag.) foglalkozik családunkkal, inkább pontosabb genealógiai leszármazást, semmint a család eredetét megvilágító adatokat közöl.

Az első munka, amely komolyan foglalkozik a kérdéssel, *Sándor* Imre munkája: „A Széplaki Petrichevich-Horváth család", Kolozsvár, a Genealógiai Füzetek 1908-as évfolyamában. Külön lenyomatban is megjelent. Családunk eredetéről a következőket írja:

> „Idegenből szakadtak hozzánk, s itt testestől-lelkestől magyarrá válva, közügyeinkben nemes szenvedelemmel és áldozatkészséggel, megtéve kötelességüket, emelkedtek legkiválóbb családjaink sorába. Már nevük világosan rámutat arra, hogy Horvátországból eredtek. Ezt a föltétlenül elfogadható adatot — tudtommal — három forrás tagadja: P. H. Kozma önéletleírásában, P. H. Mózes felett tartott halotti beszéd és Engel: Monumenta nyomán Kőváry László állítja, hogy a család Dalmáciából szakadt be. Jellemző azonban, hogy a Dalmáciából való eredetet vitató forrásaink is rámutatnak az előbb használt Radóczi előnévre, s önmaguknak lesznek cáfolatául, mert itt mindenesetre a Modrus-Fiume vármegyében fekvő Radocsaj és Radocsaji községekre kell gondolnunk. Kétkedéssel fogadom Kőváry azon kijelentését is, hogy János az 1526-i jajcai bán, már széplaki Horváthnak írta magát.
>
> Ellentmondók forrásaink a beköltözés idejére nézve is. P. H. Miklós családi feljegyzéseiben Báthory István idejére teszi azt. A már említett P. H. Mózes-féle halotti beszéd, ahol az évszám is meg van jelölve, persze tévesen 1554-re. Sokkal elfogadhatóbb Kőváry László feltevése, habár azt utólag saját maga vetette el, hogy Izabella királyné alatt szakadt be." Eddig Sándor Imre.

Egyelőre nem kívánunk az ezekben a közlésekben mutatkozó tévedésekkel és történelmi hibákkal foglalkozni, csupán

felsoroljuk és ismertetjük, hogy koronként mi volt a feltevés családunk eredetére vonatkozóan. *Kőváry* László egy másik munkájában: „A magyar unitáriusok történelme, a XVIII. és a XIX. században" (Kolozsvár, 1899.), a Széplaki Petrichevich-Horváthokról a következőket írja:

„Előkelő családjaink bölcsője, kevés kivétellel, a Székelyföld és vagy otthon emelkedtek primori rangra, vagy a megyékre házasodva alkottak további családfát. Itt egy kivétellel állunk szemben. Beszakadt idegenből egy családalapító, s itt a magyar föld és levegő a nemzet szellemét lelkébe leheli. Izabella királyné alatt szakadtak be, — írtam a Nevezetesebb családok-ban. Később láttam Engelnél: Monumenta (I. 194. lap), hogy Dalmáciából jöttek, János 1526-ban, a jajcai bán már széplaki Horváthnak írja magát. Ennek lehetett fia Miklós (1547—84), aki széplaki Both Annával megalapítja az egyik legterjedelmesebb unitárius családfát."

Kempelen Béla: Magyar nemes családok című művében a VIII. kötetben a családról azt írja: Horvátországi család, amelynek magyarországi története a XIV. századig nyúlik vissza.

Kádár József Szolnok-Doboka vármegye monografiájában (Dés, VII. k. 85. oldal) így ír:

A Petrityevich (régebben Petrytyewith) Horváth család a mai Horvátországból veszi eredetét. Már 1270-ben találkozunk egyik ősével, Péterrel, aki macsói bán, s ezidőtől a horvát királyság történetében mindig szerephez jutnak e család tagjai. Radoch-ról írja még magát e család, mikor a török foglalás elől menekülve, a XVI. század derekán Magyarországon két sarja, Miklós és Kozma megjelenik, kik 1541-ben Izabella királynét és Martinuzzi Frater Utjessenovics-ot kísérik Erdélybe. Itt Miklós, ki a jelenleg is kiterjedt családnak őse, Széplaki Both Annát veszi el, s ezzel megszerzi a kükűllőmenti Széplakot, mely ma is a család ősi fészke, hol levéltára és ősi kastélya fekszik. Sok neves férfit adott Erdélynek e család, mely lassanként leteszi az ősi nevet, s helyébe származási helyének megfelelően a „Horváth" nevet veszi fel, de megtartja ősi címerét, mely tengermelléki eredetére utal (tengeren úszó delfin), s még századok multán is megemlékezik arról, hogy „ex stirpe Dalmatica" (Dalmát törzsből származik, amint ezt a megyénkbeli alsóilosvai sírkő-lelet felirata is bizonyítja).

A Magyar Heraldikai és Genealógiai Társulat által kiadott *Magyar Nemzetségi Zsebkönyv* (Budapest, 1888.) Főrangú csa-

ládok I. k. 340—341. oldalán a Petrichevich-Horváth családról ezeket írja:

> Horvátországi család, melynek egyik tagja, radochi Petrichevich Miklós, 1543-ban Erdélybe költözvén, ott Horváth néven új családot alapított. Leány-ágon 1584. júl. 10. a család birtokába jutott a kisküllőmegyei Széplaknak, melyről előnevét írja: erre a család 1616. április 22. új adományt nyer Bethlen Gábortól. — A család ev. ref.
>
> Rangemelések: A családból Kozma tábornok 1778. bárságra emeltetett, ágazata azonban benne kihalt. János-Miklós cs. k. kamarás és nejétől, branyicskai br. Jósika Jozéfától született fia Lajos és leánya Józéfa 1845. szept. 11. (Bécs) bárói rangot nyertek (6677) 1845. sz. L. Reg. Transs. XV. 366. l.); 1857. okt. 24. Ischlben. Kelt legf. elhatározással gr. Tholdy Sámuel neve, grófi rangja és címere báró Petrichevich-Horváth János-Miklós cs. k. altábornagyra ruháztatott. L. a gr. Horváth-Tholdy családot. Albert az említett János-Miklós testvérének, Farkasnak Daczó Borbálától fia, udvarhelykerületi főnök, mint a Szent István-rend lovagja 1859. nov. 29. (Bécs) osztrák bárói rangot nyert.

Kneschke Ernő Henrik *Deutsches Adels Lexicon*-jának VII. kötetében (Leipzig, 1867) 112. o. írja: Petritievich-Horváth Freiherren. Erbl. österr. Freiherrstand. Diplom von 1791. für Casimir v. Petritievich-Horváth K. K. General-Feldwachtmeister. Megerle v. Mühlfeld Erg. Band. S. 86.

Körülbelül ezzel le is zártuk azoknak az íróknak sorozatát, akik családunk történetével azon adatok alapján foglalkoztak, amelyeket Kőváry és Sándor Imre ismertek. Sajnos, ezek az adatok részint hézagosak, részint tévesek voltak. Az egész kombináció, amely az 1526-i állítólagos jajcai bán, Horváth János személyére vonatkozott, aki állítólag, Kőváry szerint, Széplaki Horváth lett volna, egy egyszerű nyomdahibán alapszik, mert az illető nem Széplaki, hanem Zedlaki Horváth volt és ebből ered aztán az egész tévedés. Különben is sem Kőváry, sem Sándor Imre nem ismert más adatokat, mint amik már publikálva voltak, vagy pedig amelyek az erdélyi nyilvános levéltárakban, vagy a család erdélyi ágának levéltárában feltalálhatók voltak. Ellenben a család Erdélybe való költözését megelőző időből csak a hagyomány s néhány családi emlékiratíró közléseit ismerték, amelynek azonban az akkori idők szokásai szerint nem tulajdonítottak nagy jelentőséget. Holott az igazság az, hogy a XVI. és a XVII. századbeli családi feljegyzések, amennyiben nem valamely birtokper számára, hanem az utódoknak tájékozásul szolgáltak, igen nagy mértékben megér-

demlik a bizalmat. Az viszont természetes, hogyha valamely birtokra vonatkozó jogi viszonyt akartak kimutatni, akkor nem késtek olyan családi összeköttetéseket létrehozni az e célra külön dotált úgynevezett családi fiskálisok, amelyek alkalmasak voltak a kérdéses vérségi összeköttetés bizonyítására, amitől ama birtok megszerzésének lehetősége függött.

A legelső ilyen családi memoár P. H. *Kozmáé* 1668. november 17-ről. Ez a memoár több példányban maradt meg. Valószínűleg egyik sem a Kozma írása. Kettő a család birtokában, egy a Vargyasi Daniel család levéltárában. Ezt használta fel publikációja alapjául *Thaly* Kálmán, amikor „Történelmi kalászok" című művében „Petrichevich-Horváth Kozma önéletírása 1634—1660" címmel kiadta, ki a család eredetéről a következőket írja:

> „Horváth János szülőatyámnak az édesatyja volt, néhai Raduczi Petrityevity Horváth Miklós, aki Dalmáciából származott volt Erdélybe, mint azt a maga temetése fölött faragott kövön a széplaki templomban láttam. Ez Horváth Miklós Erdélybe származván, szállott Széplakra, és itt elvette néhai Both János leányát, Annát, stb."

Horváth Kozma életleírása, úgy látszik, az utódok előtt nem volt mindig ismeretes, mert különböző feljegyzéseket találunk, amelyek az ő krónikájával ellentétes megállapításokat tartalmaznak. Valószínűleg mind közös eredetre vezethetők vissza, de ma már az eredetit megtalálni nem tudjuk. Csupán abból következtethetjük, hogy ilyen eredeti feljegyzés létezhetett, mert ugyanez a mese századonként visszatér. Így például az 1720 körüli időből a csikszentmihályi Sándor-család levéltárában Budapesten van egy feljegyzés, amely következőleg szól:

> Ordiemur ab anno 1543. que Nicolaus Petrityevichius Radutziensis, relicta Dalmatia in Transsylvaniam dimigravit, inque ea sedem fortunarum suarum Széplakini fixit, cognomine quoque Széplakiensi inde assumto. Hic inite ibidem matrimonio cum filia Joannis Both, Anna, ex his natus est Joannes Petrityevichius, qui omnia bona hujus gentis Horvathae Transsylvaniensia primus acquisivit, genusque duobus filiis Nicolao et Cosmo procreatis, ulterius extendit, quorum quidem posterior Cosmus, cum esset praediorum quorundam Komlodensium dominus, ibidemque ageret, Komlodini nomen assumsit, et usurpavit, summis interim in republica patria honoribus ornatus ut qui et principi a consiliis sanctioribus esset, et decimarum ad fiscum pertinentium primarius administrator, sive ut vulgo dicitur arendator, et praefectus militaris sive capitaneus Fogarasiensis hoc uno tamen infortunatus, quod tres ejus filii Stephanus, Georgius et Franciscus sine mascula stirpe

decedentes, per solas filias sangvinem genusque miscuerint cum patriciis gentibus Torotzkaianum, Mikonum et Vitéziorum.

1776. november 29-én Petrichevich-Horváth Mózes felett halotti búcsúztatót tartott valószínűleg a széplaki unitárius pap, amelynek fogalmazványa egész íven ugyancsak a csikszentmihályi Sándor-család levéltárában van. Ebben már némi összeköttetést keres a genealógus a mohácsi vész előtti időkkel is. Szó szerint közlöm ezt a részt, mert ezzel a mesével, hogy családunk 1273-ban élt Perneszi Osztupán Lászlótól származott volna, gyakran fogunk találkozni. Kezdődik pedig ez a halotti beszéd a következőképen:

Hogyha a legrövidebb napoknak kurtasága és az előszámlálásnak hosszúsága engedné ezen halottunknak genealógiájának eredetét külső országokra is kivinni, kezdhetnők első eredetét nemes Magyarországban 1273. esztendőben ezen familiának szélesen kiterjedésére született Pernyeszi Sztupán Lászlón, kinek is Orsolya feleségétől volt fia Péter, Benedeknek atyja, kinek is István, Sebestyén és Benedek. Ezen Benedeknek (ki is elsőbben makoviai, azután slavoniai bánságot és magyarországi vice-palatinusságot viselt) több nemes magyarországi részt, szerént maig is virágzó, nagyobb részint penig elenyészett ú. m. Nádasdi, Forgács, Draskovics, nagyfényességű Bátori, Bocskai, Géczi, Kapi, Keglevics, Praepostvári, alsólindvai Bánffi, Sulyok, Sibrik, Imreffi és ezeken kívül feles nevezetes familiának egyben köttetésével, külső országokon lett széles kiterjedését elhallgatván ezen nemes nagy Erdély országban származott Raduczi Petrityevity Miklós lineájának törzsökét, innéttől fogva szándékom ezt is a mennyire lehet legrövidebben elé hozni.

1554-ben beszármazván Dalmátiából Raduczi Petrityevith Miklós vette magának feleségül Komlódi Orsolyát, kinek is született amaz Báthori Zsigmond idejében az erdélyi guberniumban nagy értelmű bölcs tanácsúr Komlodi Petrityevit Horváth Kozma, de fájdalom Ferenc, István, György és Gábor fiaiban fiú ágon majdan deficiált férfiú.

Második feleségétől Széplaki Both Annától származott János, kinek is maga életében szerzett virtusait, elmejének nagyra született ezen nemes nagy Erdély országban előmeneteléről, jószágainak nagyra kiterjedésével a méltóságos királyi törvényes táblán nem régiben producaltatott és helyben hagyatott levelek eléggé megvilágosították.

Ugyanevvel a mesével találkozunk egy kéziratos genealógiai munkában, amelyet a XIX. század közepén, egyébként ala-

pos történelmi képzettségű genealógusunk, gróf Lázár Miklós írt, családunk történetéről, s amely szintén valószínűleg vagy a P. H. Mózes feletti halotti beszéd, vagy azon ősforrás alapján, amelyből a búcsúztatót írt pap is dolgozott, már kissé bővítettebb formában foglalkozik az Osztopáni Perneszi Lászlótól való eredettel. Családunk két tagja, gróf Horváth-Tholdy János és gróf Horváth-Tholdy Lajos, mindketten kutatásokat folytattak családunk eredetére vonatkozóan és ők a horvátországi ágakkal való kapcsolatot már érezték, ha nem is tudták. Sőt levelezést is folytatott Horváth János a XIX. század huszas-harmincas éveiben — mert a levél sajnos, nem tartalmaz dátumot —, amelyben egy ott élő Petrichevich-csel a közös rokonságról írnak. Horváth-Tholdy Lajos a gróf Lázár Miklós családtörténeti munkájához mintegy kiegészítésül a család eredetére vonatkozóan a következőket írja:

> Petrichevich Pál 1492-ik évben az akkori országgyűlésen Maximilian örökösödési jogát megismerő oklevél aláírói közt Horvátország urai és nemesei közt áll; továbbá 1568-ban Petrichevich János helyettes ítélőmester a pozsonyi országgyűlésre követül választatott a horvát tartományi gyűlés jegyzőkönyve szerint.

A Horváth család levéltárából egy hézagos nemzedék rend került kezembe, melynek homlokán ily sorok állanak:

> A Petrichevich-Horváth család veszi eredetét Perneszi Sztupán Lászlótól, aki (IV.) László király alatt anno 1273. Makovai (macsói) bán volt, ennek sok nagy családok és a Petrichevich-Horváthok is maradékai, de feljebb nem mehetvén a connexioval, mostan vesszük fel anno 1543 amidőn Radochi Petrichevich Miklós elhagyván Dalmátiát, Erdélybe jő, s Széplakra telepedvén, Széplakról kezd íratni.
>
> E szerint a Petrichevich család, melyből a Horváth család származott, Perneszi Sztupán Lászlótól veszi eredetét. Ugyan a Horváth család levéltárában az osztopáni Perneszy család nemzedék rendjét magában foglaló táblázat is, melyből ide iktatom a következő töredéket:

Perneszy Sztupán László 1273.	Perneszy Pető	Perneczy Péter	Perneszy György

Az osztopáni előnevet használt Perneszy család alapítója, ki alapítója valószínűleg az Osztopáni családnak is, a fentebbi sorokban mint macsói bán van feltüntetve, felhozva, azonban őt Pesty Frigyes a macsói bánok között nem említi, nála nincs is László nevű macsói bán, hanem

Roland, Egyed és János jőnek elő, mint 1273-ban szereplő bánok. Ha áll az, hogy Sztupán Lászlótól veszi eredetét a Petrichevich család, úgy alkalmasint Péter nevű unokájának egy másik fia, a fentebbi György testvére lehet a Petrichevich család alapítója. Az Osztopániak, kik Sztupán Lászlótól eredhetnek, előfordulnak 1361. Június 30-ikán kelt oklevélben (Hazai okmánytár I. k. 231. lap), melynél fogva a Somogyi Szent Egyedről nevezett convent előtt: magister Petra filius Petri de Uztupan et Georgius filius eius? és Buzád nemzetségbeliek Sármellék Back és Nemptiszeg Somogy megyei jószágaik érdemében egyességre lépnek. Itt meg kell jegyeznem ez oklevélben egy Györgynek atyja: Pető és nagybátyja: Péter, a fennebbi töredékben pedig György atyja Péter és nagyatyja Pető. Azon időben, melyben a Radochi előnevű Petrichevich Miklós Erdélyben szerepel, virágzott Miketinczi előnevű Petrichevich család is. Élt ez időben Miketinczi Petrichevich György, kinek neje Domianich Anna, ettőli fia Ferenc 1649-ben élő. Ekkor Anna is él, de már mint Nagytábori Ráttkay Pál özvegye. (Gróf Lázár Miklós kézirata: a P. H. cs. története a családi levéltárban.)

Véleményem szerint nincs kizárva az sem, hogy az egész Perneszi Osztopán-féle eredet egy leányági leszármazás felhasználásával került bele a köztudatba. Erre látszik rámutatni ez az alábbi töredék, melyet br. Kemény József közöl a Gr. Lázár-család történetében (Kolozsvár, 1858. 202. old.).

Emericus Pernyeszi de Osztopán Helena Török de Enning { Stephanus Pernyeszi { Stephanus Pernyeszi { Stephanus Pernyeszi

{ Barbara Pernyeszi Nicolai Mihálcz { Elisabetha Mihálcz Michaelis Toldalagi consiliarius et S. Capitaneus Sedium Udvarhely et Maros { Barbara Toldalagi Nicolai Petrichevich Horváth de Széplak.

Az itt említett Imrének (1470—1514) apja volt Pál (1411—1428), nagyapja Péter (1316—50), dédapja pedig Pető 1273 de Stupan, kinek apja lett volna az a László, kit a családi krónikáink említettek. (Ez a leszármazás a Daróczy-féle Magyar Nemesi Évkönyv 1923. évfolyamának 146. oldaláról van.) Talán felesleges hangsúlyoznunk, hogy ez a legenda csak annyit ér, hogy Petrichevich Horváth Miklósné Toldalagi Borbála nagyanyja valóban Osztopáni Perneszi leány volt, és így tényleg — ha leány- és oldalágon is — a felsorolt családokkal távoli rokonságban állott. A XVII. és XVIII. században írott genealógiai

mesemondás közt még elég hiteles az a rokonságlétesítés, mert a legtöbb hasonló tudákos koholmány még ennyi valóságot sem tartalmaz. Elég, ha az Esterházyaknak, Széchenyieknek, Hunyadiaknak leszármaztatásaira gondolunk. Aki tehette, legalább Attiláig és Nimródig vitte fel családját.

Ezek a munkák azonban mind csak kísérletek voltak, mert hiszen azokról a kutatásokról, amelyeket a horvát történészek a horvát ősnemesi családok származásának kiderítésére folytattak, nem voltak tájékozva. Csupán akkor vett az egész kutatás újabb irányt, amikor előkerültek a XV. századból azok a királyi táblai jegyzőkönyvek, amelyeket a Mogorovich urak tábláján vettek fel, s amelyekben már név szerint elő vannak sorolva, hogy milyen családok sarjai mely nemzetségből származnak. Körülbelül az 1900-as évek meghozták aztán a horvát genealogusok számára azt a bizonyosságot, hogy csaknem minden nagyobb családjukról megközelítő pontossággal meg tudták állapítani, hogy melyik nemzetséghez tartozott. Nagy érdeme van ebben Boinićić Ivánnak, Sisić Ferdinándnak, Laszowsky Emilnek, s főleg az úttörőnek, Klaić Alajosnak.

Ezeken az eredményeken felbuzdulva, határoztam el, hogy a kutatást olyan irányban fogom vezetni, amely alkalmas lesz arra, hogy családunknak Magyarországba való beköltözését megelőzően a család történetét kikutassuk és az összeköttetést a horvátországi és magyarországi időszakok között helyreállítsuk. Az Országos Levéltár és a Magyar Nemzeti Múzeum levéltárának teljes átkutatása nagy eredményekkel járt. Igaz, hogy e tekintetben a véletlen is, eme legnagyobb faktor minden kutatásnál, rendkívül segítségemre jött. Mindenekelőtt az a szerencsés véletlen, hogy a Brebiri Melith család irataínak jelentékeny része a családnak fiúi ágban történt kihalása után a gróf Zichy-nemzetség zsélyi levéltárába került, s ott — Istennek hála — megőríztetett, hogy továbbá Petrichevich Györgynek 1599-ben kelt címerújító levele eredetiben megkerült, hogy a XVII. század elejéről megbízható genealógiai táblák maradtak fenn, amelyek a Magyarországra beköltözött Petrichevich Horváth Miklós nagyatyjáig, Vidig tartalmaz adatokat, s végül, hogy előkerült egy pár okirat és missilis levél, amelyek Petrichevich Horváth Kozmának, a későbbi fogarasi kapitánynak és fejedelmi tanácsosnak a horvátországi ággal való rokonságát kétségen felül megállapítják — igazolni látszottak ama feltevésemet, hogy helyes úton járok, hogy ha a kutatás súlypontját Horvátországba helyezem át.

Az eredmény meglepő volt. Zágrábban, a Horvát Országos Levéltárban és a Délszláv Akadémia levéltárában, valamint a császmai káptalan levéltárában Varasdon őrzött iratoknak átkutatása mintegy 600 olyan okiratot eredményezett, amelyekről nem bírtunk tudomással, s amelyeknek egy része a mohácsi

vész előtti időre is visszahúzódik. Ezeken a nyomokon elindulva (már amennyiben a XIV. században, mikor a családi neveket néha használják, néha nem) kielégítő pontossággal meg tudjuk állapítani a nemzetségi leszármazást s a rokon családokkal való összefüggést, de az 1400 körül élt Vidnek korától az ízről-ízre való leszármazást okirati alapon teljesen ismerjük. Oly eredmény ez, amelyet a kutatás megindításakor remélni sem mertem.

Megállapította ez a kutatás először azt, hogy családunk *a Mogorovich-nemzetségből ered*, s másodszor, hogy a család tagjai Petrichevichnek írták magukat akár Raduchról, akár Miketinczről, akár Barlettáról, akár Dreznekről, akár Lusáról valók voltak, mint egy és *ugyanazon család tagjai*, s eredetileg a *„Raduchi (de Radynavasi) előnevet viselték.* Megállapítottuk azt is, hogy bármilyen előneveket használtak is az idők folyamán, *a Mogorovich-nemzetség három hullámos keresztpólyás címere volt ősi címerük*, melyet később naturalisztikus ábrázolással tengernek stilizáltak.

Időközben megjelent családtörténelmi gyüjteményes munkák és évkönyvek ezután ezen kutatások eredményeit használták fel.

Így a *Daróczy* Zoltán által szerkesztett Nemesi Évkönyv 1927—28. évfolyama így ír:

> **Petrichevich-Horváth** (Széplaki báró). (Főrendiházi örökös tagsági joggal bíró család.) A tizenkét horvát ősnemzetség (duodecim nobiles generationes Croatorum) egyikéből, a Mogorovich nemzetségből származó család, melynek első települése a Tenger-Belgrád (Biograd) melletti dalmát partvidék, ősi lakóhelye a régi Lika megyében levő Radoch vára, honnan előnevét vette. Tengermelléki eredetét mutatja a család címere is (nyilt tengeren úszó delfin). Okiratokban a nemzetség 1069-ben szerepel először. Petrus comes de genere Mogorovich 1102-ben Kálmán királlyal kötött ú. n. pactum 12 aláírója közt szerepel, melyben a tizenkét horvát ősnemzetség az Árpádház igényét a horvát trónra elismerte. A család első okiratilag ismert őse Johannes de Raduc (1268), a XIV. században Jacobus de Radoch (1348), Philippus de Radoch (1365) fordul elő számos okiratban. 1401-ben Petrichevich Jakab nápolyi László királytól új adománylevelet kap a horvátországi tengermelléken Ljuba várára Reginae és Veterinichi községekre, melyeket IV. Béla király 1240-ben hívének és tanácsosának, Mogorovich Jánosnak adományozott. Petrichevich Frankó 1439-ben likai comes, Petrichevich Pál 1492. március 7-én aláírta 62 társával a szlavon-horvát rendek nevében Miksa főherceg részére a

Habsburg ház örökösödési jogát elismerő oklevelet. A mohácsi vész előtt pár évvel a család tagjai a törökök elől Kőrös, Zágráb, Varasd megyébe költöznek, s különböző birtokaik után vesznek fel előnevet. Leghatalmasabb két ága: a Miketinczi és a Radochi, a XVI. század elején válik el egymástól. (Nemz. Múz. törzsanyag 1587. évi Fasc. 541.) A Miketinczi ág tagjait Petrichevich János és Gáspár, Horvátország helyettes ítélőmesterei, utóbbi 1596-ban albánja, és Iván báni kapitány révén a horvátországi történelemben igen jelentékeny szerepet játszott. Ezen Petrichevich Jánosnak testvére volt Petrichevich Horváth Cosma, Gyulafehérvár, később Fogaras várának főkapitánya, Báthory István fejedelmi tanácsosa és bizalmas embere. A Radochi főágazatból Vid 1450. körül szerepel, Simon 1517-ben, János 1528-ban birtokadományt nyernek Magyarországon, Miklós pedig 1544-ben feleségül veszi a Káta nemzetségből Csaholymonostori Csaholyi Katalint, kiváltja a család zálogba tett birtokait, s beiktatják az ú. n. csaholyi uradalomba. Második neje Széplaki Both János ítélőmester leánya Anna (1550.), Mikola László erdélyi alvajda mostoha leánya, kivel a küküllőmegyei Széplakon telepszik le, s megalapítja a család erdélyi ágát, mely magát Széplaki Petrichevich Horváthnak írja. Rokonságban állván az ugyancsak Mogorovich nemzetségből való Utyssenich Martinuzzi Györggyel, ennek sógorával, Perusich Gáspárral és Brebiri Melith Györggyel együtt Martinuzzi benső híveihez tartozik, s nyomban Erdélybe költözésekor Izabella királyné a kancellária tagjává nevezi ki. Ezen Miklós nagyapjától, Petrichevich Vidtől (1420.) a leszármazás megszakítás nélkül lehozható. (Gr. Zichy család zsélyi levéltára. f. 10. 434.)

Kempelen Béla: Magyar Nemes Családok című munka XI. kötetében, az 516. s köv. lapokon a VIII. kötetben közlöttek kiegészítéséül a következőket közli:

Petrichevich-Horváth, *(széplaki)*, báró. — A tizenkét horvát ős-nemzetség egyikéből, a Mogorovich-nemzetségből származó régi család, mely a dalmát partvidéken a Velebit-hegység két oldalán a régi Tenger-Belgrád-(Zaravecchia)-tól keletre telepedett le. Okiratilag először 1069. okt. 1. megtartott határjárásnál tétetik említés róla. Petrus (horvátul Petrich) „Comes de genere Mogorovich" (latinosan Murithi) 1102. egyike annak a tizenkét nemzetségfőnek, kik Kálmán királlyal megkötötték az úgynevezett pactumot, amelyben a horvátok az Árpádház igényét a horvát királyi trónra elismerték. Petrich fiai Petrichevich Raduch várában telepednek le, s innen írják magukat Raduchiaknak, később Raduchi Petrichevich-eknek. — 1240. május

15-én IV. Béla király egyik kedvelt hívének, vitézének -s tanácsosának, Mogorovich Jánosnak Ljuba várát a hozzátartozó földekkel Regiane és Veterinichi birtokokat adományozta. Ezt az adományt Nápolyi László király 1401. átírta Petrichevich Jakab részére. — 1368. szept. havában Johannes de Raduch, 1349. ápr. 23. Petrus, ezen János fia, de genere Mogorovich és 1358. jan. 18. Jacobus de Raduch fordulnak elő. — 1372. nov. 25. Zárában Jacobus de Raduch iudex examinator. — 1403. Jacobus de Raduch legis doctor és Nápolyi László király tanácsosa, aki az 1401. évi okiratban Petrichevich-nek is neveztetik. — 1439. Mihály fia Miklós, a Petrichevich-házból, a Mogorovich-nemesekkel együtt a királyi tábla bírája. — 1439. Petrichevich Frankó likai comes. Ebben az évben alapítják a Petrichevichek a többi Mogorovich-nemzetségbeliekkel együtt Raduch mellett Szent Iván hegyén a zárdát és Petrichevich Duimo comes ekkor veszi meg 27 aranyért és ajándékozza a zárdának azt a misalét, mely jelenleg a római Propaganda Fidei levéltárában őríztetik. — 1466. aug. 22. Zágrábban Petrichevich Demeter procurátort nevez. — 1492. márc. 7. Petrichevich Pál Budán aláírja és megpecsételi 62 társával együtt azt az okiratot, melyben a horvát-szlovén rendek a Habsburg-ház igényét a magyar trónra elismerték. — A XV. század utolsó negyedében a török foglalás elől a család több tagja Zágráb, Kőrös és Varasd megyébe költözött, s különböző birtokaik után különböző előneveket vettek fel. Közülük a leghatalmasabb az a horvátországi ág, amely magát Miketinc-ről írja, s amely a horvát történelemben két évszázadon át fontos szerepet játszott. Egy másik ága Magyarországra költözött, s megtartva régi előnevét, Raduchi Petrichevich-nek nevezte magát, melyhez származáshelyük megjelöléséül a Horvát melléknév került közhasználatban. — 1517. febr. 3. Raduchi Petrichevich Simon Fületinc és Kamarcsa birtokot szerezték meg. — 1518. máj. 6. Petrichevich Tamás és Pál szerepelnek. — 1524. máj. 15. *P.* András és fia János, lévai Cseh Zsigmondtól Sagovina várát szerezték meg Pozsega megyében. — 1528. febr. 22. Raduchi *P.* János I. Ferdinánd királytól Borsod megyében a hűtlenségbe esett Farkas György birtokait 40 jobbággyal nyerte adományul.

Amikor 1526. a török Likát s vele Raduch várát elfoglalta, a család összes tagjai elhagyták ősi lakhelyüket és Petrichevich Vitus comes fia János, I. Ferdinánd király kancellárjának magistere lett. Fia Miklós, sógorával Perusich Gáspárral együtt, Martinuzzi seregében zsoldos kapitány; felesége a Káta-nemzetségből származó Csáholymonostori Cháholy Katalin unokafivérével és sógorával, Brebiri Melith Györggyel megszerezte a csáholyi uradalmat (48 falu). — 1548. márc. 22. felesége magtalanul elhalván, birtokrészét eladta sógornőjének, Melith Györgyné szül. Cháholy Annának 1700 arany forintért. Erdélybe költö-

zik, s nőül vevén Mikola László erdélyi alvajda mostohaleányát, Széplaki Both Annát, vele megszerezte (1554.) a széplaki birtokot, amely azóta megszakítás nélkül a család birtokában van, s amelyről a család erdélyi ága előnevét írja. — Miklós testvérének, Györgynek Kozma nevű fia (1523—1590.) szintén Erdélyben telepedett le, ahol a Báthoryak alatt Gyulafehérvár várparancsnoka, fogarasi főkapitány, zarándi főispán és fejedelmi tanácsos lett. — 1573. szept. 12. Báthory Istvántól adományt kap Csávás, Zokoly, Kisnyulas, Szentmárton, Pagocsa birtokára, melyek a Békes Gáspár-féle felkelés miatt megnótázott Halabori Páltól koboztattak el. A Báthoryak bizalmas embere s a szentpáli csatában Békes Gáspár leverésével szerzett érdemeiért Báthory Istvántól a megnótázott Békes birtokaiból 1575. szept. 1. Oroszfája, Lompért kolozsmegyei, Veresegyháza dobokamegyei, Tancs, Detrád, Szentandrás, Szászfülpös, Pókakeresztur tordamegyei birtokokat kapta adományba. — 1578. aug. 4. Báthory Kristóf a Horváth Kozmának adományozott udvarhelyszéki Bözöd birtokot minden királyi jog alól felmentette. — 1581. máj. 7. Báthory Kristóftól az udvarhelyszéki csebi birtokra nyert adományt.

Ennek a Petrichevich-Horváth Kozmának testvére, Miketinci Petrichevich János Horvátország főjegyzője és ítélőmestere (1565—1585.); fia Gáspár Horvátország főjegyzője (1591—1596.), ítélőmestere, majd (1596.) Horvátország albánja. Leszármazóik Horvátországban a virágzó Miketinci Petrichevich-családot alapították, amely család a XVIII. század végén azonban — kihalt.

A család erdélyi ága Miklósnak János nevű fiában s ennek utódaiban él tovább. Tőlük származnak a Széplaki báró *Petrichevich-Horváth*, a Széplaki és Nagyváradi báró *Petrichevich-Horváth-Inczédy* s a Széplaki, Nagyszalontai és Feketebátori gróf *Petrichevich-Horváth-Tholdy* családok.

A családnak már fentebb említett tagjain kívül még külön is felemlítendők: *Ferenc* (1560—1603.) fogarasi főkapitány, elesett Brassónál, *György* (1570—1635.) Brandenburgi Katalin fejedelemasszony udvarmestere, *Clára* (1636.) Lórántffy Zsuzsánna I. Rákóczy Györgyné udvarmesternője, *Anna* Barcsay Ákos fejedelem első felesége, *Miklós* (1643—1699.) Apaffy Mihály kamarása, majd Küküllő megye alispánja (1673.), erdélyi országos hadi biztos (1688.), az erdélyi orsz. főkormányszék tagja, stb. — *Kozma* (1634—1690.), követ, az erdélyi tábla bírája. — *Ferenc* (1647—1699.), író, Apaffy Mihály pohárnoka (1666.), táblabíró, főkormányszéki tanácsos, Apaffy fejedelem követe Lipót királynál (1667.). — *Kozma* (1735—*1794.*), ezredes, a Mária Terézia-rend lovagja (1790.), *báró* (1791. máj. 16.), utóbb altábornagy, dandárparancsnok. — *Miklós* (1766—1814.) Küküllő megye jegyzője, orsz. táblai bíró, unitárius főgondnok

(1805.). — *Boldizsár* (1714—1777.), Kolozs megye táblabírája, unitárius főgondnok (1750.). — *Dániel* (1760—1842.), insurgens őrnagy, író és fordító, a kolozsvári Nemzeti Színház egyik alapítója. — *Lázár* (1807—1851.), író, műfordító, a M. Tud. Akadémia tagja (1844.), a „Honderű" szerkesztője (1843.). — *Mihály* (1800—1857.), közgazdász. — *János* (1801—1865.), altábornagy (1855.), kamarás, belső titkos tanácsos, számos rendjel tulajdonosa, 1845. *báró.* Ő vette fel 1857. gróf Tholdy Sámuel grófi rangját. — *Emil* (szül. 1881.), főispán, országy. képviselő, ny. államtitkár miniszteri ranggal, író, politikus, több politikai mű szerzője.

Rangemelések:

1. *Kozma* (1735—1794.), altábornagy (l. fennebb), 1791. máj. 16. *bárói* rangot nyert.

2. *János* (1801—1865.), altábornagy (l. fennebb), 1845. szept. 11. *bárói* rangra emeltetett.

3. *Albert* (1801—1874.), kamarás, belső titkos tanácsos, főkirálybíró, 1859. nov. 20. *bárságot* kapott.

4. *Miklós* (1829—1895.) és *Ödön* (1827—1906.) 1861. ápr. 4. báró Horváth-Inczédy néven *bárói* rangot nyertek.

5. *Kálmán* (1840—1926.), bárói rangot nyert 1894. máj. 30.

6. *Arthur* (szül. 1872.), *bárói* rangja 1894. május 30. kelt.

7. *János* gróf *Horváth-Tholdy néven* 1858. márc. 31. osztrák-,

8. *Lajos* 1883. máj. 22., mint *Horváth-Tholdy* magyar grófi rangot nyertek.

9. végül *Rudolf* ugyancsak *Horváth-Tholdy* néven 1888. szept. 5. emeltetett *grófi* rangra.

Címer: (ősi nemesi) kék mezőben 5 hullámos pólyával ábrázolt tengeren jobbra fordult koronás delfin; a pajzsfőben jobbról arany csillag, balról ezüst félhold (1492. Petrichevich Pál pecsétje színek nélkül).

(A Miketinci ágé) kék mezőben három ezüst és három vörös hullámos pólya felett növekvő koronás kétfarkú arany oroszlán mellső jobb lábában kardot, baljában 3 fehér rózsát tart; sisakdísz: a pajzsalak; takaró: kék-arany, vörös-ezüst.

(Bárói) a pajzsban az ősi nemesi címer, 3 sisak; sisakdíszek, 1. (középső) jobbra fordult delfin; 2. két kék bivalyszarv között ezüst csillag; 3. két kék (fekete) szárny között befelé fordult arany félhold; takaró: kék-ezüst.

A család levéltára részben a kolozsvári Erdélyi Nemzeti Múzeumban, részben báró *P.-H.* Emil birtokában Budapesten.

Kempelen Béla: *Magyar főrangú családok* (Budapest, 1931. 191—192. old.) következőleg ír:

Ősrégi horvát eredetű család a Mogorovich nemzetségből. Már a XI. század második felében említés van téve róla egy határjárásnál. Petrus (horvátul Petrich) „Comes de genere Mogorovich" (latinosan Murithi) 1102. egyike annak a 12 nemzetségfőnek, kik Kálmán királlyal megkötik az ú. n. paktumot, amelyben a horvátok elismerték az Árpádház igényét a horvát trónra. Petrichevich Pál 1492-ben 62 társával a horvát nemesség nevében a Habsburg-ház trónöröklési igényét elismeri. Tagjai előkelő hivatalokat viseltek a XVI. században, János horvátországi ítélőmester, Gáspár albán, s több ízben részesültek birtokadományozásokban. Egyik ága a XV. század végén Magyarországba költözik, s megtartva előnevét, Raduchi Petrichevich-nek nevezte magát, melyhez később — származásukra való utalással — a Horváth melléknév került. — 1528. febr. 22. Raduchi Petrichevich János I. Ferdinánd királytól Borsod megyében a hűtlenség bűnébe esett Farkas György birtokait és 40 jobbágyát kapta adományba.

A mohácsi vész (1526) után a család összes tagjai elhagyták ősi lakhelyüket: egy részük Zágráb és Kőrös megyébe költözött, s Miketinci előnevet vett fel, más része pedig Magyarországon újabb birtokokat szerzett. Főleg Erdély történelmében játszottak előkelő szerepet, s jelentékeny birtokadományban részesültek.

A család több ízben részesült rangemelésben.

Kozma (1735—1794) altábornagy, a Mária Terézia-rend vitéze 1791. máj. 16. nyert bárói rangot, azonban utódai nem lévén, ágazata benne kihalt. — 1845. szept. 11. János kamarás, belső titkos tanácsos, altábornagy emeltetett bárói rangra. — 1859. nov. 20. Albert kamarás, a Szent István-rend vitéze, v. b. t. tanácsos, főkirálybíró nyert bárói rangot. 1858. márc. 31. János altábornagyra (l. fentebb) átruháztatott a gróf Tholdy-család grófi rangja, fiának, Lajosnak pedig 1883. máj. 22. a magyar grófi rang adományoztatott, illetőleg grófi méltósága Magyarországra is kiterjesztetett (l. Horváth-Tholdy gróf). — 1861. április 4. Miklós és Ödön testvérek nyerik a bárói rangot báró Horváth-Inczédy néven. — 1894. máj. 30. aztán Kálmán (1840—1926) és unokaöccse Artur (szül. 1872.) nyerték a bárói rangot.

A Gothai Almanach családunkról legelőször 1857-ben a bárói családokról szóló kötetben ezt írja:

Horváth-Petrichevich zu Széplak. Katholisch. Siebenbürgen. Im Jahre 1543 wanderte Niclas von Petrityevity in Folge der damaligen Parteikämpfe des croatischen und küstenländischen Adels aus Croatien nach Siebenbürgen

aus, wo er mit Gütern belehnt und mit dem Namen Horváth (der Croate), welcher seinen Nachfolgern verblieben ist, bezeichnet wurde. Der k. k. General-Major Cosmus Horváth-Petrichevich zu Széplak erwarb 1778 die Freiherrenwürde, und im Jahre 1845 wird diese Auszeichnung auch auf die nachfolgende Linie übertragen.

Johann Niclas Freiherr Horváth-Petrićević zu Széplak geb. 21. Juni 1801. k. k. Kämmerer, Feldmarschall-Lieutnant und Divisionair beim 9. Armee Corps, auch Inhaber des 6. Dragoner Reg. etc. etc.

A Gothai Almanachnak a báró családokról szóló 1931. évi kötetében a 369. oldal a P. H. családról ezt írja:

Petrichevich-Horváth von Széplak. Katholisch und unitarisch. — Kroatischer, ursprünglich aus dem dalmatischen Küstenland stammender Uradel des Stammes Mogorovich, aus dem Comes Petric (Petrus) 1102. urkundl. auftritt. Das Geschlecht nannte sich nach der Burg Raduch, Komitat Lika, und nahm den Namen Petrichevich (Petrics Söhne) nach seinem Stammvater an. Urkundl. wird der Name Petrichevich 1401 zuerst erwähnt bei der Donation der Burg Ljuba und der Besitzungen Regiane und Veterinichi durch den Kg Ladislaus von Neapel für Jacobus Petrichevich. Anfang des 16. Jahrh. wanderte ein Zweig des Geschlechtes nach Siebenbürgen aus, begründete die Familie Horváth (- der Kroate)-Petrichevich und nahm von Széplak, Komitat Küküllő (seit 1554 im Besitze der Familie) diesen Beinamen hinzu. — W. (StW.): In B. auf. nat. Wellen ein rechts von einem s. Stern, links von einem gebildeten s. Halbmond begl. rechts-gew. emporschnellender s. Delphin. Auf dem H. mit b.-s. Decken der Delphin. — Vgl. Emeric Sándor: A széplaki Petrichevich-Horváth család. Genealógiai Füzetek, VI. Jahrgang. — S. auch den Art. Horváth-Tholdy im Tschb. der Gräfl. Häuser. Erste Aufn. 1857. (Horváth-Petrichevich).

Stammreihe

Johannes Mogorovich (alias de Raduch) miles, Kgl. Rat, erhält 15. Mai 1240. von Béla IV. Kg von Ungarn die Donation der Besitzungen Regiane und Veterinichi, sowie der Burg Ljuba (Glube).

|

Philippus de Raduch, urkundl. 1309.

|

Jacobus, judex, urkundl. 1358.

|

Philippus urkundl. 1365—70.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Jacobus de Raduch (alias Jacobus Petrichevich), judex urkundl. 1372 und 1396, erhält 1401 von Kg Ladislaus von Neapel die Donation der Burg Ljuba und Besitzungen Regiane und Veterinichi.

Nicolaus (a. d. H. Petrichevich), urkundl. 1439.

Vitus (Vid) Comes Petrichevich, urkundl. 1450.

Johannes Petrichevich de Raduch, Magister in der Kanzlei Kg Ferdinands I., erhält 22. Febr. 1528 eine Donation im Komitat Borsod auf 40 Leibeigene.

Nicolaus Petrichevich-Horváth de Széplak und Raduch *1499, †Széplak 14. Febr. 1563, Mitglied der kleinen Kanzlei der Kgin Izabella × I. Febr. 1545 mit Katharine Csáholy von Csáholymonostor, 1548; II. 1553 mit Anna Both von Széplak.

Ugyancsak a Gothai Almanach grófi családokat tárgyaló 1931-es évfolyamában családunk grófi ágáról ez közöltetett:

Horváth-Tholdy (des Stammes Petrichevich-Horváth von Széplak) Katholisch und unitarisch. — Kroatischer, ursprünglich aus dem dalmatischen Küstenland stammender Uradel des Stammes Mogorovich, aus dem Comes Petric (Petrus) 1102 urkundlich auftritt. Das Geschlecht nannte sich nach der Burg Raduch Komitat Lika, und nahm den Namen Petrichevich (Petrics Söhne) nach seinem Stammvater an. Urkundl. wird der Name Petrichevich 1401 zuerst erwähnt bei der Donation der Burg Ljuba und der Besitzungen Regiane und Veterinichi durch den Kg Ladislaus von Neapel für Jacobus Petrichevich. Anfang des 16. Jahrhundert wanderte ein Zweig des Geschlechtes nach Siebenbürgen aus, begründete die Familie Horváth- (der Kroate) Petrichevich und nahm von Széplak, Komitat Küküllő (seit 1554 im Besitze der Familie) diesen Beinamen hinzu. — Ungar. Baron 11. Sept. 1845 (für Johann Niklas Petrichevich-Horváth von Széplak, K. K. Km. und Gen. der Kav.); österr. Graf durch Übertragung des Namens, Wappens und Titels des Grafen Samuel Tholdy von Nagy-Szalonta und Fekete-Bátor, Letzten seines Geschlechts, Ischl 24. Okt. 1857. (Diplom. 31. März 1858, auf seinen obigen Neffen Johann Niklas Baron Petrichevich-Horváth von Széplak K. K. Feldmarschalleutnant.) W. (1858): Gesp. und bel. mit b. Herzschild, darin auf nat. Wellen ein rechts oben von einem 6 straligen g. Sterne, links oben von einem s. Halbmond begl. rechts-gew. emporschnellender nat. Delphin (StW.): rechts get., oben in B. ein r.-beklei-

deter gebogener Arm mit Krummsäbel, unten in B. ein s. Ochsenkopf, links in S. auf gr. Boden ein r.-bekl. Ungar in der Rechten einen Krummsäbel haltend. Gfnkr. und 3 gekr. H. auf dem rechten mit b.-s. Decken der g. Stern zw. rechts s., links b. Büffelhorne, auf dem mittl. mit b.—s. Decken der s. Halbmond zw. offenem schw. Adlerfluge, auf dem linken mit r.-s. Decken der Ungar wachs., in der Rechten einen Krummsäbel, in der Linken einen Türkenkopf haltend. — Vergl. Emeric Sándor: A széplaki Petrichevich-Horváth család. Genealogiai Füzetek VI. Jahrg. — S. auch Tschb. der Freiherrl. Häuser, Art. Petrichevich-Horváth von Széplak, I. Linie, 2. Ast, insbesondere die Stammreihe im Jahrg. 1931. Erste Aufn. 1859.

Siebmacher Wappenbuch-jának horvátszlavonországi kötetében 146. p. a Petrichevich családról ezeket írja: Petrichevich de Miketyncz: régi horvát ősnemességből, a Mogorovich nemzetséghez tartozó kihalt család Varasd megyéből. Petrichevich de Raduch: régi horvát nemes nemzetség valószínűleg de genere Mogorovich, mely a XVI. század közepe felé 1543-ban Petrichevich Miklóssal Erdélybe jön, s a Horváth nevet felveszi. — Ez a nemzetség a XVI. század közepétől mindig az erdélyi Széplak birtokában van, s innen írják most magukat. A család ősi származáshelye Raduch (most Raduč Lika Korbava megyében fekszik). (I. Siebmachers Großes u. allgemeines Wappenbuch. Der Adel von Kroatien u. Slavonien. Dr. Ivan v. Bojničić, 1899. Nürnberg.)

A fent idézett közlésekben családunkra előadottak nem tarthatnak számot sem teljességre, sőt minden tekintetben hitelességre sem, úgy adtuk azokat, ahogy a szakirodalomban megjelentek. Nem javítottuk ki a tévedéseket, s nem pótoltuk a hiányokat, mert e mű további folyamán mindazt közölni fogjuk, ami hiteles és történelmileg igazolható, de elmellőzünk minden — ha még oly ragyogó — mesét és feltevést, melynek bizonyítékai hiányzanak. Ami tehát ebben a fejezetben családunkról szól, az nem a mi, hanem azoknak a véleménye, akiknek neve alatt azt idéztük. A mi szerény véleményünket a könyv összes többi fejezetei — ennek az egynek kivételével — tartalmazzák. Hogy mégis közöltük ezt is, ezt csak azért tettük, mert szemléltetni óhajtottuk, hogy milyen keveset tudtak, és mily felületesen írtak ezelőtt 50—60 évvel családtörténetet, s azért is, hogy bemutassuk, hogy a levéltári kutatás eredményei hogyan változtatják meg a genealógiai romantika meséit.

III. FEJEZET.

A „MOGOROVICHOK FÖLDJE" ÉS AZ ELSŐ MOGOROVICHOK.

IV. Péter Kresimir horvát király (1058—1074.) 1069 október hó 1-én Lőrincz érsek, Rajner horvát püspök, Goizone bán és több meg nem nevezett főember előtt kibocsátott oklevélben Tenger Belgradban a Dabriza asszony vezetése alatt álló Szent Tamás apostol nevét viselő apácazárdának szabadságot és adómentességet ad s egyben királyi földet adományoz Rasochatiza faluban, s midőn leírja a föld határát, egy kutat is említ, mely *„a Mogorovichok földje"* mellett van (ad puteum qui manet iuxta terram Mogorouici). 1069-ben tehát már volt egy terület a Likában Rasochatiza mellett, mely urairól, a Mogorovichokról így neveztetett: „Mogorovichok földje". Pontosan nem ismerjük a kiterjedését, csak azt tudjuk, hogy a tengerparton terült el Zara vechia (Tenger Belgrad) mellett s hogy jelentős nagy terület volt, mert csak így nevezték meg: a Mogorovichok földje. Ezt tehát mindenki ismerte. De később is megmarad ez az elnevezés s egy század multával, 1164-ben Péter spalatói érsek, az apostoli szék legátusa említi egy oklevélben, mely nyilvánvalóan Péter Kresimir 1069-iki oklevele után készült, a „terra Mogorouici"-t. Ez a föld, mely valószínűleg az első település földje volt, tulajdonképen nemzetségünk horvátországi őshazája. Ezt megtartotta a Mogorovich nemzetség a török hódításig s még 1547-ben is Petrichevich Vid özvegye ott lakott s Petrichevich György fiai, Péter, Cosma és János ott birtokosok, bár e terület legnagyobb részét nyilvánvalóan IV. Béla idejében elcserélték a Velebit keleti lejtőin és a Lika folyó síkságán levő királyi földekkel.

Igénytelen véleményem szerint *a „terra Mogorouici" nem jelent egyebet, mint a Mogorovich-nemzetség ősi szállásbirtokát.* Hogy ez aztán az avar hódítás óta, vagy a horvátok honfoglalása idejéből ered, azt eldönteni nem tudjuk. Ha a Mogorovich-nemzetség avar eredetű, akkor már az avar hódítás (597. év)

óta élt ott a nemzetség, ha nem, úgy a VII. század közepétől (körülbelül 630. év körül) telepedhettek le.

A Mogorovichok földjét északról, keletről a Gusich, Korbaviai, délről a Subich-nemzetség földjei határolták s minden valószínűség szerint délkeleten a Karinjaniak és Lapchanok voltak szomszédjaik. Az első településről nincs pontos ismeretünk, mivel valószínű, hogy a később ismeretessé vált kővárakat nem akkor, hanem később emelték. A nemzetség nevét Mogorovich vár és falu őrzi a Lika mentén, nem messze Raduchtól és Barletától, családunk két várától, melytől előnevét vette akkor, mikor az előnevek divatba jöttek. Hogy mely helységek tartoztak a Mogorovichok földjéhez, azt láttuk fentebb (18. oldalon), de jól megjegyzendő, hogy a tatárjárás után, mint már kimutattuk, nagyarányú csere történt királyi földek és a Mogorovich-nemzetség ősi szállásbirtoka között s a nemzetség beljebb költözött a Velebiten túlra, keletre Pochitelj vára köré, míg eleinte Tenger Belgrad volt a központ. Lehet, s ez igen kézenfekvő, hogy mikor Tenger Belgrádot a velencések 1125-ben elfoglalták és lerombolták, kezdődött meg ez az átköltözés, melyet aztán IV. Bélának a tatárjárás tanulságain alapuló nagyvonalú királyi birtokpolitikája elősegített és befejezésre vitt. Miután Raduch vára a Velebit hegységen feküdt s ezen a szakaszon a tengerpartig más helység nem volt, valószínű, hogy a Mogorovich-nemzetség egy része itt már első foglaláskor telepedett le, de az is igen valószínűnek látszik, hogy a Bosznia fele mélyebben fekvő helységek, melyek a Lika folyón túl s nem a Velebit hágóin épültek, csak a tatárjárás után jutottak a nemzetség birokába.

A Mogorovichok földje kiterjedését körülbelül így állapíthatjuk meg: legészakibb pontja Gospics, nyugaton a tenger, délről Kamičać, délkeletre Osztrovicza, (beleértve Karin-t is, a beolvadt Karinjanik várát), keletre pedig a Lika völgyét a Korbaviai fennsíktól elválasztó Vrbačka staza, a Korbáviai hegység, határolják. (L. a mellékelt sematikus térképet, mely Dr. Sisić Ferdinand: Enchyridion Fontium Hist. Croaticae, Zagreb 1914. c. műve után készült, melyet a tudós szerző és Dr. Jelić Lukács állítottak össze, s mely a horvát-dalmát partvidéket ábrázolja az 1100 év körüli időben.)

A horvát-dalmát partvidék 1100 év körül.

E földterület földrajzi fekvésénél fogva egybekapcsolja a tengerparti síkságot a Velebit hegységgel és a Likai folyóvölggyel, s voltaképen kis tükre a horvát nemzet sorsának, mely az nyugati dalmát (neolatin) kultúra és a keleti hegyvidék nyersebb életfelfogása közötti közvetítésben és kiegyenlítésben kereste és találta meg történelmi hivatását. A Mogorovich-nemzetség tagjai is így kerülnek bele nyugat és kelet e kettős vonzásának hatóerejébe s a nemzetség egy része a tengerparti váro-

sokban tanul s ott keres és talál hivatalt és ott telepedik le Zengtől Raguzáig, Carlopagoban, Zárában, sőt Velence közvetítésével még Olaszországban is. A másik része a nemzetségnek ellenben megmarad katonának és földbirtokosnak és ott él az ősi törzsszervezetben s mint szűkebb hazájuk politikai és katonai vezetői szerepelnek. Nemzetségünk azon tagjai, kik a Mogorovichok földjéről elköltöznek a tengerparti városokba, magukat mindíg de Raduc (Raduchiaknak), Raduchius, Raduquius etc. írják s Raduchi Jakab, ki az 1381. évbeli turini béketárgyalásokon Zára követe volt az első, kit 1401-ben Nápolyi László király donatiós levelében Petrichevichnek is nevez őséről (de Petrich). De ez még bírja ősei első települési helyén (terra Mogorouici) Zára megyében a nemzetség régi birtokait, mint ezt az alább közlendő 1401. évbeli okiratból látni fogjuk. Előbb azonban közöljük IV. Kresimir Péter fentjelzett oklevelét a terra Mogorouici-ról:

(1069. október 1.) In nomine sancte et indiuidue trinitatis, anno quoque dominice incarnationis millesimo LXIX. indictione VI. (I) mense Octobris. Ego Chresimir rex Chroatorum atque Dalmatinorum testimonium facio cum omnibus nobilibus meis, quod monasterio sancti Thome apostoli sub manu domine Dabrize, eiusdem monasterii matris, conferro firmum stabilemque observando decerno, scilicet ut idem monasterium amodo et deinceps absque omni tributo perpetue existat liberum, ita ut nec mihi, nec meis successoribus cuiuslibet consuetudinis debito implicatum esse videatur, nisi tamen voluntariam exibe(n)s honorificenciam, quatenus omnium ancillarum dei in eodem comorantium cenubio libertas et diuturna quies omnium seclarium infestatione exempta, licencius atque instancius suo possint famulari creatori, cui se sub sacra legis iugo libentissime, subdidisse noscuntur. Quapropter iam dictum cenobium non solum libertati donamus, vereum insuper et regale territorium in loco qui Rasochatiza vocatur, incipiente ab ipsa Rasochatiza ubi sunt due funtane et vadit usque ad puteum qui manet iuxta *Terram Mogorouici*, in longitudine et in latitudine a monte Tini usque ad riuum et ibidem Smurdazani incipiente a termino vallis usque ad praedictum montem Tini. Si enim quandocumque quislibet michi successor interuenerit, huiusque mei decreti stabilitum parui penderit, et ex omnibusque a me fideliter statuta sunt, aliquid minuere vel transgredi voluerit, iram habeat omnipotens dei et omnium sanctorum super illos maneat nec non trecentorum decem et octo patrum anatematis vinculo inodetur, et in nouissimo ac tremendo examine cum diabolo suisque ministratis ac Juda traditore damne-

tur et inextinguibilis flamma incendio crucietur. Huius denique rei stabilitum palam actum et coram his testibus roboratum L(aurencio) archiepiscopo, R(ainerio) croatico episcopo, G(oizone) bano et alii plures.

Polichorion. A zárai kormányzósági levéltárban. Közölve: Kukuljević: Codex Diplomaticus I. köt. 132—133. o.

Nápolyi László 1401. július 12. birtokadomány levele pedig ez:

Ladislaus Dei gratia Ungariae, Jerusalem, Siciliae, Dalmatiae, Croatiae, Ramae, Serviae, Galitiae, Lodomeriae, Comaniae, Bulgariaeque rex, Provintiae Forcalquerii ac Pedemontis comes, omnibus Christi fidelibus, tam presentibus, quam futuris praesens scriptum inspectoris salutem in domino salvatore. Benemeritis principem providere fidiletitatis et si gratiae plenitudo suadeat obsequiorum quodam modo gratitudo compelit hanc attendentes merita sincerae devotionis et fidei viri nobilis *Jacobi Petrichevich de Petrich,* legum doctoris et militis consiliarii et fidelis nostri dilecti grata quoque utilia fructuosa et accepta servitia per eum nobis pr(a)estita et impensa, quae huc pr(a)estat ad praesens pr(a)estare non cessat et speramus eum de bono semper in melius continuatione laudabili pr(a)estiturum, ex quibus eum dignum et benemeritum quavis gratia reputamus, volentes itaque pr(a)emissorum obsequiorum intuitu gratiam sibi facere spetialem iam dicto Jacobo ac suis utriusque sexus heredibus ex suo corpore legittime descendentibus, natis iam in antea nascituris in perpetuum sortes terrae decem, sitas in villa *Vissohane* vocata, quae filiorum Radislavi nostrorum notoriorum rebellium et infidelium pr(a)efuissent, nec non confirmamus donationem factam per quondam Bellam regem, nostrum pr(a)edecessorem quondam *Joanni Mogorovich,* qui fuit miles eiusdem quondam domini regis Bellae principalis consiliarius ac eiusdem Jacobi bisavi paterni de duabus villis *Veterinichi et Regiane,* positis in comitatu Jadrae ac concedimus, sicut concessum fuit per supradictum quondam dominum regem Bellam p(raefa)to Joanni *castrum Hlubae* cum omnibus terris subiectis eidem castro pro servitute et fidelitate tunc pr(a)estita ab ipso Joanne, ut patet in literis seu privilegio diei 15 Maii 1240 a nobis viso, ad quod relatio habeatur, has quidem sortes terrae decem et bona donata ut supra per ipsorum filiorum Radislavi notorium rebellionem ac infidelitatem et l(a)esae maiestatis crimen per eos patratas co(m)missas adh(a)erendo et favendo Sygismundo marchioni Brandenburghensi

notorio hosti nostro, olim occupanti regnum nostrum Ungariae et alia regna sibi annexa ac eius fautoribus sequacinis et adh(a)erentibus fuerunt et sunt ad nos et nostram curiam legittime devoluta cum villis, opidis, pr(a)ediis, tributis, sexionibus, cobanonibus a cunctis eorum utilitatibus videlicet terris cultis et incultis, pascuis, pratis, senilibus, acquiductis, silvis, nemoribus, montibus, planis, vineis, acquis, molendinis, piscaturis, acquarumque decursibus et qualiter universis utilitatum integritatibus ac omnibus iuribus, rationibus, actionibus, iurisditionibus et pertinentiis suis cuiusvis nominis vocabulum vocitatis ad easdem sortes terr(a)e decem et dicta bona donata sita in *Veterinichi* et *Regiane* spectantibus et expectare debentibus sub isparum veris et antiquis metis et terminis ac omni iure quo hactenus tenta et possessa fuerunt. Tenore praesentium de certa nostra scientia de consilioque praelatorum et banorum regni nostri Ungariae antedicti de omni eo iure, quo ad nostram regiam pertinere dignoscuntur collationem de manibus nostris regiis ac novae nostrae donationis titulo dedimus donavimus et contulimus, immo damus, donamus et confirmamus iure perpetuo et irrevocabiliter per eum Jacobum ac dictos eius heredes tenenda, possidenda, pariter et habenda seu tenendas, possidendas, pariter et habendas praesentium patrocinio mediante investientes eundem Jacobum pro se et dictis eius heredibus de pr(a)esenti nostra donatione concessione et gratia per nostrum annulum pr(a)esentaliter ut moris est quam investituram vi robore et efficiata ver(a)e, realis ac corporalis tradictionis et assignationis dictarum sortium terrae et bonorum pr(a)edictorum volumus et decernimus obtinere superioritate et fidelitate nostris usibus quoque et consuetudinibus regnorum nostrorum Ungariae, Dalmatiae et Croatiae iuribus nostris aliis et cuiuslibet alterius semper salvis. In cuius rei testimonium praesentes literas exinde sicut fecimus et pendenti nostro sigillo iussimus communiri. Datum Jadrae per Antonium de Penna secretarium familiarem et fidelem nostrum Anno domini millesimo quadringentesimo primo die XII. mensis Julii IX indictionis regnorum nostrorum anno XV.

(XVII. sz.-beli másolat a gr. Orsich-család levéltárában.)[1]

---

[1] Az eredetit Kukuljević látta s a Starina 23. kötetében Zagreb 1890. 256. p. említi. Jelenleg két másolata ismeretes. Egyiket Ztanko Mátyás Zágrábmegyei alispán láttamozta 1644—46 közt, a családi ltárunkban fényképmásolata.

A Mogorovich nemzetség és a Petrichevich család leszármazása a XVI. századig.

I. Petrich

(Petrus) Mogorovig horvát bán 878 után, a horvát nemzeti királyság idejében

2. Petrich
(Petrus) comes de gen. Mogorovich 1102-ben megköti Kálmán királlyal az ú. n. pactumot, mint a horvát ősnemesség egyik követe

3. Gregorius
de gen. Mogorovich 1188. december 8. Zárában

4. Mergia
de gen. Mogorovich, 1197. március 1. nagyon öreg

5. Tollimirus de Lica

6. Hreljac
de generatione Mogorovich de Lica 1349. ápr. 23. néhai

7. Disislavus
comes de gen. Mogorovich 1334. ápr. 25. néhai

8. Jacobus de Lica
nob. Croatiae 1243 februárius

9. Duimo
Mogorovich 1207. márc. 9. és márc. 21.

10. Johannes
de Raduch de gen. Mogorovich 1240. máj. 15. IV. Béla király udvari embere és tanácsosa, adományt kap Regiane és Veterinichi községekre és Ljuba várára. 1268. szept. iudex Zengen

11. Berislavus
comes de Lica de gen. Mogorovich

12. Petrus
comes de Lica de gen. Mogorovich 1253. I. 26. 1263.

13. Tollimirus de Lica
de gen. Mogorovich, 1349. ápr. 23. néhai.

14. Lucas
1349. ápr. 23.

15. Curiacus
comes 1322—1349. 1349. ápr. 23.

16. Petrus
Disislavich comes 1339—1345. 1322. Carlopago kormányzója. Elesik Zara ostrománál 1345. júl. 1.

17. Johannes
comes de Lica 1349. ápr. 23. néhai.

18. Desoio Mogorovich
1348. febr. 2.

19. Jacobus de Raduch
iudex Segniae 1350. márc. 2. 1358. jan. 18. 1375. szept. 22. néhai

20. Mogor
comes de Lica 1373. máj. 14.

21. Novacus
1349. ápr. 23. 1373. máj. 14.

22. Marin (Martinsius)
1349. ápr. 23.

23. Petrus
1349. ápr. 23. 1373. máj. 14.

24. Grubonia
Mogorovich 1347.

25. Gregorius (Tollimiri)
1349. ápr. 23

26. Novak
comes, magister Disislavich de Ostrovica de gen. Mogorovich 1349, 1372. aulae miles, comes civitatis Nonae. 1352. dec. 28. donatiót kap Nagy Lajostól. 1373. dec. 31.

27. Gregorius
comes de Lica 1352. dec 28. donatiót kap.

28. Johannes
comes de Lica 1352. dec 28. donatiót kap.

29. Petrus
1349. ápr. 23.

30. Franciscus
de Raduch zengi nemes 1449. néhai

31. Philippus
de Raduch 1365. nov. 10.

32. Miroslavus
1411.

33. Andreas
Petrichevich de Lwse 1454. néhai

34. Boldizsár
zengi nemes 1449. nov. 24.

35. Mihály
a Petrichevich-házból 1439.

36. Jacobus
de Raduch alias Jacobus Petrichevich de Petrich, Nápolyi László király főtanácsosa, jogi doktor. 1401. júl. 12. adományt kap Visozane birtokra és új adományt Ljuba várára, Veterinichi és Regiane falvakra, melyet dédapjának, Mogorovich Jánosnak, IV. Béla király 1240. máj. 15-én adományozott. Zára követe a turini béketárgyaláson 1381. aug. 8. 1372—1414.

37. Demetrius
1454—1466.

38. Blasius
1459. márc. 19. 1496—1507.

39. Miklós
a Petrichevich-házból a Mogorovich nemesek tábláján bíró 1439.

40. Duimo
Petrichevich 1439. 1441-ben alapítja a többi Mogorovich nemesekkel a Szt. Iván a hegyen nevű zárdát Raduch mellett

41. Frankó
Petrichevich comes de Lica 1449.

42. Jacobus
de Raduch zengi iudex 1449. nov. 24.

43. Vid
Petrichevych de Raduch de gen. Mogorovich 1420. körül comes

44. Petrus
Lukovici Troppse Margit 1487—1507.

45. Gallus
1466. aug. 22. 1499—1513.

46. Tvertko
1487. ápr. 19.

47. Jakab
Petrichevich Sopchich 1497. okt. 30. a Mogorovich urak tábláján bíró

48. István
1487.

49. János
Petrichevich de Dresnek 1475. aug. 16. 1487.

50. György
1506.

51. Péter
Petrichevich de Raduch 1495—1506.

52. Pál
Petrichevich 1492. márc. 7. Budán a szlavon rendek nevében megpecsételi a Habsburgok trónöröklését elismerő egyességet. 1518.

53. Hreljac
(Cregliac) Petrichevich 1465. máj. 22. 1487. ápr. 19.

54. Catharina
Brebiri Melith Pálné

55. N. leány.
Korlatovich de Karin Györgyné

56. N. leány
Perusich Gáspárné de Zapleta báni helytartó (1484.)

57. N. leány
Ghiczyné

58. N. leány
Plavnói Benkovich Gáspárné

59. N. leány
Bartakovich alias Utjesenich Péterné

60. N. leány
apáca

61. János
de Radoch alias Horváth Radwzowith dictus (1524.) I. Ferdinánd kancelláriájának magistere, 1528. február 22-én kap donatiót Magyarországon. 1530. szept. 26. veszprémi provisor.

62. Johannes
1520.

63. Paulus
1518.

64. Tamás
1513—1520. Brandenburgi György őrgróf familiarisa

65. Georgius
1507—1523.

66. Simon
Petrichevich de Raduch — Fületi nci Anna 1517. febr. 3. Kamarcsa és Fületinc birtokát szerzi meg.

67. András
1524.

68. László
1524.

69. Anna asszony
1524.

70. Krisztina
leány 1524.

71. Michael
de Mykethyncz de gen. Petrichevich 1519. Horvátország h. ítélőmestere, főjegyzője.

72. Petrus
Hreljac de Raduch, Frangepán Bernát vegliai gróf familiarisa 1520.

73. György
de Radoch alias de Mykethyncz — Miketinczi Gerebeni (Vitovec, Grebinsky) Clára, lakik Miketinczen, Horvátországban, † 1537. körül.

74. Vid
de Raduch 1500. aug. 5—8. neje Clara 1547. november 8. Regyaneban (Zára megye) él, özvegy.

75. Miklós
de Radoch *1499, † 1563. febr. 14. (tem. Széplakon) Izabella királynő kisebb kancelláriájának tagja. — 1. Csáholymonostori Csáholyi Katalin. Mátészalkán lakik. Esk. 1544. † 1548. — 2. Széplaki Both Anna esk. 1553. Széplakon.

76. Dorottya
Swachich Istvánné † 1552.

77. János
nagyváradi székesegyház főesp. kanonok 1543.

A zágrábi káptalan hiteles helyi jegyzőkönyvének 28. kötete 153. oldalán ez a bejegyzés áll 1547. nov. 8-áról:

> 1547. feria tercia in octaua Dominorum Sanctorum. Egregius Petrus *Pethrychewych* filius egregii condam Georgii *Pethrychewych* de Myketyncz, oneribus et quibuslibet grauaminibus Cosme et Joannis fratrum suorum iuniorum carnalium, fassus est totales et integras porciones suas possesionarias porcionesque et iura possessionaria in possesionibus *Thernawa* et *Regyane* vocatis, ipsum iure hereditario tangentes et concernentes, quecumque sunt intra metas teritorii Jadriensis, quatenus illas omnes habeat et possideat generosa domina Clara relicta olim egregii Viti *Pethrychewych*, fratris carnalis prefati Georgii ut illa donec vixerit possideat, fructus et utilitates earundem possedeat (!) postea vero post mortem eiusdem eedem possessiones et porciones unaque possessionaria in ipsum Petrum *Pethrychewych*, fratresque et heredes eorundem reuertantur ipso facto.
>
> Protocollum Loci credibilis capituli Zagrabiensis Tom. XXVIII. p. 153.)

Ezen oklevelek tanúsítják, hogy a Mogorovichok földjén ősi jogon még a XVI. század közepén is birtokolt a Petrichevich-család, mint a Mogorovich-nemzetség leszármazottja, s hogy e birtok egy része azonos Mogorovich Jánosnak 1240-ben ott bírt birtokával. Ez a Mogorovich János, kit Johannes de Raduchnak nevez egy 1268 szept. havában kelt okirat, az 1401-ben donatiót nyert Petrichevich Jakab bisavus-ának, szépapjának mondatik.

A Petrichevich-családnak a terra Mogorouici-n fekvő *Regyane* faluban levő birtoka tárgyi bizonyítéka a Mogorovich-nemzetségből való leszármazásának, figyelemmel a fent közölt oklevelekre.

De térjünk rá most az első Mogorovich-nemzetségből származó tagokra.

1. **Mogorovig Péter** *bán 878 után.* A spalátói káptalani levéltárban hártyán, kézírással, a XII. század elejéről a Szent Péter zárda regestáiban 27—28. szám alatt ez a feljegyzés olvasható:

> (1100. év körül) Tempore transacto erat consuetudo in regno Croatorum, erant septem bani, qui eligerant regem in Croatia, quando rex sine liberis moriebatur, scilicet banus Croatiae primus, banus Bosniensis secundus, banus Sclavoniae tertius, banus Posige quartus, banus Podranie quintus, banus Albanie sextus, Banus Sremi septi-

mus. Et de sex generibus Croatorum erant bani in Croatia, quos eligebant duodecim tribus Croatorum, et de aliis sex generationibus erant comites in comitatibus Croacie, Kacigi, Cuccari, Suacigi, Cudomerigi, *Mogorouigi*, Subigi, isti sunt principales, quibus pertinet banatum, et mittunt sortem cui eorum sors dederit. Azaz magyarul: Az elmult időben az volt a szokás a Horvát Királyságban, hogy hét bán volt, kik választották a királyt Horvátországban, ha a király gyermekek hátrahagyása nélkül elhalálozott, t. i. első volt a horvátországi bán, második a boszniai bán, harmadik a szlavóniai, negyedik a pozsegai bán, ötödik a podraviai, hatodik az albániai bán és sremi bán a hetedik. És a horvátok hat nemzetségéből voltak a bánok Horvátországban, kiket a 12 horvát törzs választott és a másik 6 nemzetségből voltak a horvátországi megyékben a comes-ek. Kacigok, Kukarok, Svacigok, Cudomerigek, *Mogorovigok*, Subigok, ezek voltak az előkelőbbek, kiket megilletett a bánság és sorsot húztak a felett, kinek adja a véletlen.

1101. év körül) Isti fuerunt bani in Croatia de genere Croatorum a tempore Regis Suetopelagh usque ad tempus Suenimiri regis Croatorum: Stephanus Cucar, Saruga Cudomirigi, Quirica, *Peter Mogorovig*, Cacig ..., Marian Cacig, ... Can..., Slavaz, Mucar fuit iudex regis Cresimir Cucar, tempore Suenimiri fuit Petrus Suacig banus. Omnes isti fuerunt bani in Croatia. Azaz magyarul: Ezek voltak a horvát nemzetségekből bánok Horvátországban Svetopelagus király idejétől Svenimir horvát király idejéig: Cucar István, Cudomirig Saruga, Quirica ..., *Mogorovig Péter*, Kacig ..., Kacig Marian, Can... Slavaz, Mukar Kresimir király bírája, Cucar, Zvenimir idejében Svacig Péter volt bán, mindezek voltak a bánok Horvátországban.

(Közli: Kukuljevič Iván: Codex Dipl. Regni Croatiae Dalmatiae et Slavoniae. I. köt. 188—189. oldalon.)

Miután az említett Zvetopelagus, azaz Zdeslav horvát király 878—879-ben uralkodott, Zwonimir pedig 1076—1089 közt, Mogorovig Péternek 878—1086 közt valamikor kellett Horvátországban bánnak lennie. Természetesen itt nem oly értelemben kell a báni méltóságot venni, mint később a magyar királyok idejében, amint ezt alább látni fogjuk.

A felsorolt főurakról tudjuk, hogy ki melyik nemzetséghez tartozott. Az írás néhol olvashatatlanná vált az idők folyamán, de megállapítható, hogy a felsoroltak a Kukar, Chudomerich, Mogorovich, Kachich, Svachich, Karinjani nemzetségből valók. A feljegyzés hitelessége ma vitán felül áll a szakirodalomban.

A fentitől némileg eltér a dr. Rački által adott szöveg, ezért azt is közöljük, hogy a Kukuljević által közölttel összehasonlítható legyen:

Generationum et banorum apud Chroates usque ad XI. saec. finem serior obscuriorque memoria.

Tempore transacto erat consuetudo in regno Croatorum: erant septem bani,[1] qui eligerant regem in Croacia, quando rex sine liberis moriebatur, scilicet banus Croacie primus, banus Bosniensis secundus, banus Sclavonie tertius, banus Posige quartus, banus Podranie[2] quintus, banus Albanie sextus, banus (S)remi septimus. Et de sex generibus Croatorum erant bani in Croacia, quos eligebant duodecim tribus Croatorum. Et de aliis sex generationibus erant comites in comitatibus Croacie. Kacigi, Cucari, Suaci(gi), Cudomirigi, *Mogorouigi*, Subigi[4]: isti sunt principales, quibus pertinet banatum, et mittunt sortes cui eorum sors dedit... Isti fuerunt bani in Croacia de genere Croatorum a tempore regis Suetopelegi[5] usque ad tempus Suinimiri regis Croatorum: Stephanus Cucar, Saruba Cudomirigi, Qurica[6] ..., Mog(orouig) ..., Casi(g) ..., Car(an)[7] ..., Can... ... Slauaz ... Cucar fuit iudex regis Cresimir, Cucar. Tempore Suinimiri fuit Petrus Suacig banus. Omnes isti fuerunt bani in Chroacia. —

Registrum membran. uti videtur saec. XII., olim monasterii s. Petri in Selo, in archivo capituli Spalatensis. p. 27—28. Transsumptum in bibliotheca scientiarum academiae Zagrabiae cod. msc. nr. 287. fol. 55. V. acta nr. 111, p. 136. Rad XXVII, 101.

(Monumenta spectantia historiam Slavorum meridionalium. Volumen VII. Zagrabiae, 1877.: Documenta historiae Chroatiae periodum antiquam illustrantia. Dr. Fr. *Rački*. 486. l. 231. sz. oklevél.)

---

[1] Plures in regno banos innuit chirographum regis P. Cresimiri a. 1069. V. Acta nr. 55, p. 72; sed e documentis unus tantum singulo tempore erui potest.

[2] cf. Ivaniš „KNEZK YETHNCKH H PAMCKH", Miklošić: monum. serbica p. 279.

[3] inferior Dalmatia appellabatur etiam „Croatia *alba*". V. Kujiževnik I, 209.

[4] de quibus vide nro praeced.

[5] de quo praesb. Diocl. regnum Slavorum c. X—XIII. p. 289—290. ed. J. Lucii.

[6] Urica. Miklošić: Die Bildung der slav. Personennam. nr. 419.

[7] Karan ibid. nr. 161.

Mogorovich Péter tehát bán volt Horvátországban és pedig egész biztosan ősei földjén, melyet a legrégibb okiratok is Mogorovichok földjének neveznek a Likában. A horvát alkotmány történelem legkiválóbb ismerője Sišić Ferdinánd Geschichte der Kroaten c. művében, I. 402. o. írja:

„In der Reichsverwaltung kam neben dem Könige die wichtigste Stelle dem Banus zu, nach diesem den Županen der einzelnen Gebiete. Zum ersten Mal wird eines Banus Erwähnung getan im X. Jahrhundert, und zwar als Reichsverweser der Lika, Krbava und Gatska, höchstwahrscheinlich stand jedoch diesen Gebieten ein solcher auch zur Zeit des Fürstentums an der Spitze. Demnach gab es in älteren Zeiten nur einen Banus; für die zweite Hälfte des XI. Jahrhunderts können wir mit grosser Wahrscheinlichkeit annehmen, dass es ihrer drei gegeben hat: im eigentlichen Kroatien, in dem Lande zwischen der Drava und dem Gvozdgebirge (in dem späteren Slawonien), gleichfalls einen im ursprünglichen Bosnien. In diesen entlegenen Gebieten fungierte der Banus als des Königs Stellvertreter, so dass er in dessen Namen die höchste Zivil- und Militärgewalt, zugleich die oberste Gerichtsbarkeit, ausübte wie dies nach dem Jahre 1102 zur Regel wurde."

Mind ebből, mind más forrásokból merített szilárd meggyőződésünk, hogy a bánok a horvát nemzeti királyok idejében csaknem függetlenül kormányoztak, főleg a királyi székhelyektől távol eső vidékeken. Ezért illetik őket néha a *„knéz"* elnevezéssel is. A knéz szó eredeti jelentősége pedig fejedelem, herceg. Más szláv népeknél, oroszoknál, cseheknél, lengyeleknél ugyanez. A knéz szó az ősnémet Kunning (Fürst) szóból származik. Mielőtt a horvát uralkodók a király címet viselték, knéznek hívták őket. Amint az egyes megyék kezdenek kialakulni, azok élére kerülnek a comes-ek, zsupánok, kik a király tanácsát alkották. (communi consilio meis cum omnibus iuppanis) írja Tirpimir király 852-ben. A zsupánok az egyes megyék (zsupák) élén állottak, kivéve a terra Mogorovigi-t, hol a X. században nem volt zsupán, hanem bán és fennhatósága kiterjedt a Likára, Korbaviára és Gacskára, mint ezt Bíborbanszületett Konstantin megírja. Ilyen bán volt *Mogorovich Péter, kit első névszerint megemlíthető ősünknek ismerünk.* — A zsupánok alkotmányjogi helyzetét szintén igen élesen meghatározza Sišić (i. m. 403) a X. század végétől „a zsupák a horvát történelem őstalajában gyökereznek, sőt visszanyúlnak az ős szláv életfeltételek közé", az egyes zsupák központjait egy erős vár (grad) képezte, melyben székelt a zsupán és az egész zsupa fegyveres ereje. A nép ellenben falvakban és tanyákon élt. A zsupánok

kétségtelenül hatalomra és tekintélyre szert tett nemesi családok leszármazói voltak, bizonyos nemzetségek keretein belül örökletes jogutódlással, ők gyakorolták gyakran teljesen függetlenül a polgári és katonai hatalmat a megyék területén s az igazságszolgáltatást. Helyettesük volt: a pod-zsupán (vice comes) alantas hivatalnokuk a satnik (centenarius, százados), ki katonai és igazságszolgáltatási ügyekben a zsupán segédje volt s végül ismerjük a pristavot (poroszló), mint a törvénykezésnél végrehajtó közegét. Természetesen, mint láttuk, a nemesek felett a zsupán nem ítélkezett, csak mint az illető nemzetiségi tábla elnöke vett részt az ítélőtáblán, de nem volt ez mindig így, néha a tábla elnöke a nemzetség egy más főembere volt.

Azon a területen, hol a Mogorovich-nemzetség élt, csak a XIII. században gyakorolja zsupán, comes az állami főhatalmat, addig ott bánok uralkodtak. Egész nyugodtan mondhatjuk ezt így, mivel a távoli terület oly laza összefüggésben állott a központi főhatalommal, hogy az néha csaknem névleges volt. Hóman Bálintnak a Hóman—Szekfü-féle Magyar Történet I. kötetében 340—42. p. erről írott fejtegetéseit, melyek jórészben egyeznek a fentebb közölt forrásokon alapuló felfogásommal, épen tömör és áttekinthető egybefoglalása miatt, szószerint idézem:

„A horvát királyság hatalma tetőpontján állt. A Szávától, sőt rövid ideig talán a szlavóniai vízválasztó hegylánctól a Narentáig, az isztriai határfolyóktól és a tengerparttól a Felső-Orbász és a Boszna völgyéig minden Kresimirt uralta. Neki hódoltak a közeli szigetek lakói s az összes dalmát városok. Belgrádon, magyarosan Tengerfehérváron tartott udvarában főpapok és a hercegség korában frank mintára kialakult tisztségek viselői: az udvarispán (palatinus jupanus, curialis comes), királyi udvarbíró (regalis curiae iudex), kamarás, étekhordó, pincemester, kard- és paizshordó, ajtónálló- és vadászmester, bán és zsupánok vették körül.

A határtartományok élén már a X. században is az őrgrófra emlékeztető méltóságviselők álltak. A Velebittől Isztriáig és a Kapelán túl a Száváig terjedő északi határvidék kormányzója — ezidőben Zvonimir — az avar uralom idejéből fennmaradt bán (Baján>bán, mint Karl>kral) címet viselte s külön bánja volt — úgy látszik — Boszniának is, mikor horvát uralom alá tartozott. A narentavölgyi határtartomány, a tengerparti Maronia élén „herceg" állt. E tartományok egyébként az anyaországhoz hasonlóan zsupákra, zsupánságokra tagolódtak. Az anyaországban a X. század közepe óta kimutathatóan tizenegy zsupánság volt, többnyire a székvárról nevezve: Nona; Luka (régebben Nina) Karin várával; Sidraga Belgrád várával; Bribir; Drid vagy Mosor, melyet Konstantinosz császár Parathalassaia néven említ, a tengerparton; Clissa vagy Imota az Alsó-Cetina két

partján; Cetina Stolac várával és Chlijevno (Livno) a Cetina völgyén; Knin (Tinin) a Kerka völgyén; Pleva, másként Zagorje (= hegyentúli) a Dinári Alpokon túl a Felső-Orbász völgyén; Pset az Una forrásvidékén. A tizenkettedik zsupán volt a bán, kinek fennhatósága alá a X. század derekán három zsupa tartozott: Lika, Korbava és Gecska. E tizenkét, helyesebben tizennégy zsupánságon kívül a határvidéken és később megszerzett tartományokban is több zsupa volt. A Velebiten túl a bán hatósága alatt Bocsács, Buzsán és Vinodol zsupákat említik, a Kapela és Száva közt volt Modrus, Podgoria, Gorica, Gora és Dubica, az Una völgyén Psettől északra Poljica és Szana s ettől keletre Orbász. A két utóbbinak Horvátországhoz tartozásáról azonban nincs biztos adatunk. A narentánok déli határtartománya — Maronia vagy Morska — területén három zsupánság volt: Morska vagyis tengermellék, a közeli Brazza és Pharos szigetekkel, Rastok és Dolje. Hasonló zsupánságok keretében éltek Arbe, Veglia és Osero szigetek horvát lakosai.

A horvát zsupánság eredetében vérségi alakulat. A zsupánok itt is, mint Szlavóniában és a szerbeknél, a nemzetségi közösségek élén álló nemzetségfők voltak. A horvát királyok ezt a nemzetségi zsupánságot illesztették be a frank mintára kiépített udvaruk és országos kormányszervezetük keretébe. A zsupánok a hierarchiában és kormányzatban ugyanazt a szerepet töltötték be, mint a király által kinevezett frank gaugrófok vagy a későbbi magyar várispánok, de mégis lényegesen különböztek azoktól. A horvátoknak nem akadt Szent Istvánjuk, ki a régi vérségi szervezetek politikai hatalmát megtörte volna. A horvát hercegek és királyok megalkudtak a nemzetségeknek a szláv népeknél igen nagyerejű szokásjogán alapuló politikai hatalmával s a frank gauszervezetet vérségi alapra helyezték. Az eredeti tizenegy zsupánságnak és egy bánságnak megfelelően tizenkét kiváltságos horvát nemzetség volt s a zsupánok és bánok mindig e nemzetségekből választattak, sőt a tisztségek — minden jel szerint — öröklődtek e nemzetségek keretében. Az első hercegek hatalmának bázisa idegen hatalmak támogatása volt. Frank vagy bizanci segítségre támaszkodva uralkodtak. Ez az oka, hogy a frank és bizánci hatalom emelkedésével vagy hanyatlásával egészen a IX. század végéig különböző nemzetségek fejei követik egymást a hercegi széken. Viseszláv nonai zsupán volt, Borna és Vladiszláv a guduszkánok, vagyis Gecska zsupánjai, Domagoj és Iljikó Knin vidékéről valók, I. Tirpimir és Szedeszláv Clissa zsupánjai.

Tirpimir ivadékainak — Mutimirnak és Tomiszlávnak — érdeme, hogy a nemzetségek állandó versengésének végetvetettek s a többi szláv népeknél minduntalan belső harcokra, bomlásra vezető vérségi szervezet keretében, sőt arra támaszkodva új alapot teremtettek közel két századon át virágzó hatalmuk-

nak. E bázis a tengermelléki nemzetségeknek a Tirpimirovicsok vezetése mellett összekovácsolt szövetsége volt, mely a következményekből ítélve az etelközi vérszerződéshez hasonló keretben biztosította az örökös fejedelemséget a Tirpimirovicsoknak. Az északi nemzetségek egy része — úgy látszik — ellenállott, bizonyára ezért került élükre külön bán, mint az uralkodóház exponense. Székvára — a jelek szerint — Korbava volt. A hegyvidékiek — Knin, Pset, Pleva zsupánjai — akarva, nem akarva csatlakoztak a szövetséghez, mert erejével szemben tehetetlenekké váltak, különösen mióta Tomiszláv a dalmát városok állandó támogatását és szövetségét is megszerezte maga és utódai számára. A horvát királyi hatalom ezidő óta a tizenkét nemzetség és a dalmát városok erős szövetségén alapult s inkább a törzsszövetségi fejedelmek, a későbbi szerb zsupánok és kievi orosz nagyfejedelmek korlátozott hatalmával, semmint a nyugati keresztény királyok korlátlan hatalmával volt egyértékű. A horvát király akaratának bizonyos mértékig korlátot szabott a tizenkét előkelő nemzetség politikai hatalma. Ezeknek támogatása biztosította zavartalan uralmát. A Tirpimirovicsok jól értettek e támogatás megszerzéséhez és biztosításához, a vérségi szervezetek politikai hatalma mégis súlyos bonyodalmak csiráit rejtette magában, melyek az uralkodóház kihalta után zavarokra vezettek."

2. **Petrus comes de genere Murithorum.** (Mogorovichorum) *1102.*

Még mielőtt az utolsó horvát nemzetségi király, Slavić Péter elesett Kálmán hadával szemben 1097-ben a Gwozd erdőben, melyet azóta róla Péter erdejének (Petrova Gwozd) neveznek, a horvát törzsek felfogása már egységesen kialakult az ország jövőjét illetőleg. Alig voltak, kik nemzeti királyt óhajtottak volna, a nagy többség — s ebben főleg a dalmát-partvidék-menti nemzetségek vezettek — a Magyarországgal való uniót ennek elébe helyezték. Ekkor t. i. már megkezdődött az a nagy vallásszakadás a horvát-szerb nemzetnél, mely később végleg kettészakította ezt a két közel rokon népfajt. A keleti és nyugati vallás, s ami ezzel egy jelentőségű, a keleti, vagy nyugati kultúra kérdése vettetett fel. Bizancz vagy Róma? A horvát hegyi törzsek inkább keletre, a nyugatiak, kik a latin kultúrával állandó érintkezésben voltak, elhatározólag Róma felé orientálódtak. Megindult egy erjedési folyamat, melynek eredményében az ország határán nagy sereggel álló Kálmánt a horvát törzsek 12 knéze (comes, néha a horvátoknál starjesina, idősebb-nek nevezett törzsfői) szívesen fogadták.

Kálmán bár erős sereggel rendelkezett, nem hódítóként lépett fel, hanem mint az ország örökös királya. Jogait most már a pápa is elismerte a nélkül, hogy hűbér-

esküt követelt volna. II. Paschalis a bevonulás után külön követet küldött „Dalmáciába és Magyarországba" Ágoston bíbornok személyében, aki 1103-ban is Belgrád városában tartózkodott, hol Kálmán még 1102-ben megkoronáztatta magát. (Hóman-Szekfü, Magyar Tört. I. 360. old.)

A bán, az ispánok és a magyar katonaság a központi hatalom, a magyar és most már egyszersmind horvát királyi hatalom kormányzati és közigazgatási szervei voltak, s funkciójuk ehhez képest csak az ország kormányzására, védelmére, rendjének fenntartására, a királyi várak és javak őrizetére és kezelésére, s a királyi jogok érvényesítésére terjed ki. Aféle királyi várszervezet felállítására, aminő Szlavóniának várhálózata volt, Kálmán itt nem gondolt, mert ehhez elegendő birtokkal és néppel sem rendelkezett. Szlavónia földje a megszállással mindenestől királyi birtokká lett, szabad nemzetségei a királyi közigazgatás megszervezésével — bár szabadságuk minden sérelme nélkül — hűbéresekké, királyi vitézekké, várkatonákká lettek. Horvátországban csak a horvát királyi birtok jutott a király tulajdonába. A lakosság zöme a magyar nemességhez hasonlóan régi jogainak és kiváltságainak teljes élvezetében maradt, s továbbra is az ősi nemzetségi szokások szerint élt. A tizenkét vezető-nemzetség, a legelőkelőbb zsupáncsaládok, kiknek többsége annakidején Lászlót behívta s most Kálmánban örökös királyát üdvözölte, megtartotta addigi kiváltságos helyzetét. Formájában és szövegében itt-ott kifogásolható, de a lényeg tekintetében hitelt érdemlő XIV. századi feljegyzés szerint Kálmán az előtte hódoló tizenkét nemzetségfőt, zsupánt csókkal fogadta hívévé s őket és övéiket minden birtokukban megerősítette. Régi kiváltságaikhoz képest elismerte teljes adómentességüket és hadi kötelezettségüket Magyarország megtámadtatása esetére nemzetségenként tíz fegyverképes lovas állításában határozta meg. A hadiköltségek viselését a Dráváig a nemzetségekre rótta, azontúl azonban magára vállalta. A horvát területen birtokos egyházakat is megerősítette birtokaik élvezetében, így mindjárt koronázása után a zárai apácák Szűz Mária-kolostorát, birtokai élvezését külön oklevélben biztosítva. A horvát nép társadalmi, gazdasági és jogviszonyait a magyar király uralma miben sem érintette. Viszont az utóbbi évek zavaraiban megingott rend és közbiztonság helyreállításával életét, szabad mozgását megkönnyítette. A bizonytalanság megszűnt, mindenki szabadon mehetett bárhová, mert — Vekenega zárai apáca-fejedelemasszony szavai szerint — „isteni intésre a szentséges Kálmán király visz-

szaadta a föld és a tenger békéjét". (Hóman i. m. I. (361. old.)

Rački: A délszlávok küzdelme állami függetlenségükért a XI. században c. művében a 13. fejezetben összefoglalja a magyar-horvát államunió kialakulásának történetét. Zvonimir horvát király halála után (1088) Horvátországban nagy zür-zavar támadt, mely II. István rövid uralkodása után 1091-ben csak fokozódott. A horvátok nem tudtak megegyezni abban, kit ültessenek a trónra, s ebből példátlan zavarok támadtak. Horvát források szerint a főurak egyike I. László magyar királyhoz jött, s felhívta, hogy foglalja el a trónt; Thuróczy szerint nővére Lepa (szép) Ilona (mint Zvonimir özvegye) hívta be Lászlót. Mindkét forrás megegyezik abban, hogy akkor Horvátországban hallatlan rendetlenség és zür-zavar volt. A tizenkét horvát törzs (Kacsich, Kukar, Szvachich, Csudomerich, Mogorovich, Subich, Guszich, Lapcsán, Poletcsich, Lasznich, Janometich, Tugomirich) veszekedtek, hogy melyikből válasszák a királyt. A törzsfők közül legnagyobb pártja valami Péternek volt. A Szvachich-családból Zvonimir uralkodása alatt volt egy Szvachich Péter nevű horvát bán (tempore Zvonimiri fuit Petrus Svacig banus), valószínűleg ez az. Mindebből az következik, amit a horvát emlék és hagyomány is tart, hogy II. Péter a Szvachich-nemzetségből való volt, melynek fészke Tinin (Knin) volt.

... Magyarországban úgy fogták fel a dolgot, hogy I. László nem mint ellenség ment Horvátországba, hanem az örökösödési jog alapján, mert Szvinimir családja kihalt, és ő vele első fokú rokonságban állott (Kéza), vagy mert a gyermektelen Szvinimir országát özvegyére hagyta és ez fivérétől kért segítséget. (Bonfin II. decas, lib. pag. 224.)

I. László nagy hadsereggel átkelvén a Dráván, Horvátország szávamelléki részében nem talált ellentállásra, és a Gvozd hegyen át iparkodott az akkori Horvátország szívébe, a dalmát tengerpartra. A gvozdi (kápelai) hegyeken és fennsíkon a guzeki (gadszka), buzsi, korbaviai és likai zsupánia volt, melyekben a Guszics, Kukár, Mogorovics, Poletcsics, Lapcsán és Tugumerics nemzetségek laktak: ezek a magyarok ellen nem egyesülten védekeztek, hanem minden törzs a maga várát külön-külön védte, s így I. László „kénytelen volt sok várat megostromolni és sok harcot megvívni az egyes törzsekkel". A magyar sereg akkor főkép lovasságból állott (így László 1087-ben 20 ezer lovast ajánlott fel segítségül a németeknek), ennek pedig nehéz volt a hegyekben való harcolás, úgy hogy

csak lassan haladhatott előre. E közben hír érkezett, hogy a kunok (polovcok) és bessenyők a Kárpátokon át betörtek Magyarországba és már a Temesen túl pusztítják az országot, — erre László Horvátországot sietve elhagyta. (Margalits, Horvát történelmi Repertorium I. 412. old.)

De 1091-ben ismét visszajön, unokaöccsét, Álmost teszi királlyá, miután elfoglalta a Száva melléki Horvátországot a Kapela (Gvozd) hegységig.

Ezek szerint a kapelai hegy (Gvozd) és Dráva közötti úgynevezett pannoniai Horvátországot Álmos mint horvát király kormányozta mint önálló királyságot, ez tehát az Árpádház secundo geniturája volt s nem kebeleztetett be, sem nem kapcsoltatott ekkor Magyarországhoz ... Álmos I. Géza fia volt, bátyja Kálmán. Így 1091-ben a szávamelléki rész tényleg elszakíttatott Horvátországtól és Álmos személyében külön királyt kapott. (Margalits, i. m. I. 413. old.)

Már ekkor Szvachich Péternek nagy pártja van, kit később nemzeti királlyá is választanak. I. László magyar király halála után utóda Könyves Kálmán Velencével szemben Dalmáciára vonatkozó igényeit érvényesíteni akarván, óvatosan Velencével szövetségre lép, s csak ezután indul Horvátországba, honnan Álmos már eltávozott.

... Kálmán csak 1102-ben indulhatott Horvátországba. Erre a hadjáratra nézve az egyetlen forrás Thomas spalatói fődiakonus. (Hist. Salon. c. XVII. és az ennek végéhez fűzött Memoriale Lucius De regn. Dalm. 370. lap. Ennek hitelességét bizonyította Rački: Knjiženik I. 375—383. Büdinger is hitelesnek tartja [128. l.] mondván: „es ist die Kopie eines Gleichzeitigen".)

Midőn Kálmán hadával a Drávához ért, ott harcra kész horvát sereget talált, melyet az egyes törzsek főnökei állítottak össze és vezettek; ebből, hogy a Drávánál gyülekeztek, következik, hogy a szávamelléki rész 1095 óta ismét egyesült a másik résszel, és hogy 1102-ben a Dráva volt határvonal Magyarország és Horvátország közt. Kálmán az ügyet békésen óhajtotta elintézni, és üzenetet küldött hozzájuk, hogy jöjjenek vele egyezkedni, itt tehát nem mint ellenség lépett fel, hanem mint jogát kereső fél, ki a vitás ügyet békés egyesség útján óhajtotta elintézni. A horvát urak, ősi szokás szerint, e fontos ügyben tanácskozást tartottak, és elismervén jogát a horvát trónra, mint Lepa Ilona unokaöccséét, és elküldöttek hozzá a tizenkét

törzsből egy-egy okos férfiút, nevöket egy későbbi irat jegyezte fel („Vetus autem quod habemus M. S. C. varias continens antiquitates", ebből Kercselics Hist. eccl. Zagr. p. 74. közli a neveket). Ezek a tizenkét törzs zsupánjai lehettek. „Kálmán őket békecsókkal és tisztelettel fogadta". Singidum zágrábi püspök, kinek Kálmánra nagy befolyása volt, egyengette útját az egyességnek (Kercselics u. o.). Kercselics említett régi irata szerint az egyesség forma szerint Krizsevácon (Horvát-Kőrös) köttetett meg, melynek értelmében a nemesség adómentes volt, régi kiváltságait megerősítették, a magyar királyt haddal voltak kötelesek segíteni az ország határán belül saját költségükön, azon túl pedig a király költségén. Ezen egyességgel tényleg elismerték a királyt, s vele az Árpád-házat Horvátország törvényes királyának.

II. Péter horvát király a hozzá híven maradottakkal a kapelai (Gvozd) hegységben megvárta a Dalmácia felé törekvő Kálmánt, de elesett a csatában, Kálmán pedig folytatta útját fényes kísérettel Dalmáciába, hol „Horvát-Belgrádban a tenger mellett" még ez évben (1102) megkoronázták Horvátország és Dalmácia királyává (Lucius: De regn. Dalm. Croat. III. c. 3. Horvát-Belgrádot az oklevelek többnyire „Alba ad mare", „Belgrad supra mare" írják, hogy így megkülönböztessék Székes-Fehérvártól és Gyula-Fehérvártól. Tenger-Belgrád Zárához közel volt, a mai Zara vecchia), miután előbb királyválasztó gyűlésen királyuknak elismerték. Kálmán ez időtől fogva a „Rex Dalmatiae atque Croatiae" címet mindig használta.

Zára, Trau, Spalató ekkor Velence joghatósága alá tartoztak, Kálmán köteles volt ezeket, mint horvát király visszafoglalni, mit a velenceiek esküszegésnek minősítettek. (Dandolo Cron. ven. 265. lap. Kálmán hirtelen halálát Isten büntetésének mondja). Zárában és Spalatóban ellenállásra talált (Thomas, Hist. Salon. c. XVII.), de nem állhattak soká ellent. Kálmán belső autonómiájukat és régi szabadságukat megerősítette, mire Zára, Spalató és Trau neki hűséget esküdött. Veglia, Absari, Kercs ellenkezés nélkül meghódoltak, Arbe azonban ellenállt, míg velencei gályák támogatták, végre azonban ez is meghódolt. Erre Kálmán ünnepélyesen bevonult Spalatóba, Zárába, Traubа és Sebenikóba, itt számos adománylevelet adott ki a dalmát egyház javára, melyben régi szabadalmaikat megerősíti és újakkal gyarapítja, — az arbei püspöknek adott ilynemű oklevél megvan (Farlati III. V. 236. lap), a spalatói is 1103. június 15-ről (Farlati III. 164. l.).

Kálmán 1102—1105-ig maradt Horvátországban, és gyakran időzött ott utóbb is, teljesen helyreállítván a régi

horvát királyság integritását. Noha Kálmán 1014-ben halt meg, Dalmácia elvesztéséért reá nehezlelő Dandolo velencei krónikás mégis ad annum 1102, midőn a dalmát városokat ostromolni kezdte, azt mondja róla, hogy „post pusillum improvisa morte sublatus est, quod divino iudicio ex foedere venetis abrupto creditur contigisse" (tehát 1102 után 1114 nyomban következett!). Margalits I. k. 417—418. Klaić i. m. után.

Ez volt tehát a híres „pacta conventa" története, mely felett oly sok szócsata folyt. Ma már körülbelül eldöntött kérdés ez, s a Hóman Bálint-féle fogalmazásban (mely közeledés a horvát álláspontho z, ellentétben a régi ortodox magyar felfogással szemben), így fogadhatjuk el: „Kálmán nem hódítóként lépett fel, hanem mint az ország örökös királya". A 12 nemzetség fejével kötött egyesség célja a horvát nemesség régi kiváltságos helyzetének biztosítása. „A 12 vezető nemzetség a legelőkelőbb zsupán-családok, kiknek többsége annakidején Lászlót behívta, s most Kálmánban örökös királyát üdvözölte, megtartotta addigi kiváltságos helyzetét. Kálmán az előtte hódoló 12 nemzetségfőt (zsupánt) csókkal fogadta hívévé, s őket és övéiket minden birtokukban megerősítette. Régi kiváltságukhoz képest elismerte teljes adómentességüket és hadkötelezettségüket Magyarország megtámadtatása esetére nemzetségenként 10 fegyverképes lovas állításában állapította meg. A hadiköltségek viselését a Dráváig a nemzetségekre rótta, azontúl azonban magára vállalta."

Ennél az ünnepélyes egyezkedésnél volt jelen, mint a Mogorovich nemzetség feje, Mogorovich Péter comes, 1102. évben Krizsevácon, Kőrös megyében, nemzetsége érdekének védelmében és képviseletében.

Tamás spalatói főesperes ismeretes Memorialéjából itt közöljük azt a részt, mely arról szól, hogy miként s milyen egyességgel adták magukat a horvátok a magyar király hatalma alá. (Lásd az eredeti kézirat hasonmását.)

Qualiter et cum quo pacto dederunt se Chroates regi Hungariae. Colomanus dei gracia (rex) filius Vladislaui regis Hungarie stans in regno loco patris sui et quia multa strenuitate uigebat, proposuit totam Chrouaciam usque ad mare Dalmaticum sub suo dominio subiugare, venit cum suo exercitu usque ad flumen Draue. Chroates uero audientes de adventu regis congregauerunt exercitum suum et preparauerunt se ad pugnam. Rex uero audita congregatione ipsorum misit suos nuncios, uolens ipsos graciose tractare et pacta cum eisdem, ut uoluerunt, ordinare. Chroates audita legacione domini regis inito conscilio omnes insimul

MAGYAR
TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
KÖNYVTÁRA

acceptauerunt et miserunt XII. nobiles sapienciores de XII. tribubus Chroacie, s[c]ilicet: comitem Gurram de genere Chacittorum, comitem Vgrinum de genere Chuchacorum (!), comitem Marmognam de genere Subbithorum, comitem Pribislauum de genere Cuddomirithorum, comitem Georgium de genere Suacithorum (!), *comitem Petrum de genere Murithorum*, comitem Paulum de genere Gussithorum, comitem Martinum de genere Karinensium et de genere Lapcanorum, comitem Pribislauum de genere Polithorum, comitem Obradum de genere Lacnicithorum, comitem Johannem de genere Jamomethorum, comitem Mirogum de genere Tugomirorum. Qui uenientes ad dominum regem ei debitam reuerenciam exhybuerunt. Dominus uero rex ad osculum pacis eos recipient et honoriffice (!) tractans ad talem concordiam deuenerunt: quod omnes predicti teneant suas possessiones ac bona cum omnibus suis, pacifice et quiete, Et quod non teneatur aliqua predictarum generacio nec eorum homines soluere censum seu tributum, regie maiestati prephate, nisi tantum teneantur predicti domino regie quando aliquis inuaderet sua confinia. Tunc si dominus rex mitteret pro eis, tunc ire debeant adminus cum X. equitum armigerum de qualibet generacione predictarum suis expensis usque ad flumen Draue, inde uersus Hungariam ad expensas domini regis, usque quo exercitus durauerit debeant permanere. Et sic extitit ordinatum de anno domini M. C. II. et cetera. (Tamás spalatói főesperes memoriale.)

(Smičiklas Codex Diplomaticus Croatiae II. k. 8. old.)

3. **Mogorovich Gergely.** 1188. dec. 8-án Zárában Ljuba Péter fia, Pál unokatestvérével, Désával és társaival együtt a Szent Cosma és Damján zárda apátjának, Domonkosnak a zárda részére eladják Ragona földjét 20 római aranyért. Balázs diaconus zárai közjegyző foglalja írásba az adás-vételt, s a tanúk soraiban több horvát nemes említtetik a zárai neolatin tanúk között, így: Gregorius Mogorovich, a Lapžani testvérek és Gussich János. (Zárai Korm. lt. Polichorion 21. Smičiklas II. 232.)

4. **Mogorouiki Mergia.** 1197. március 1-én Zárában Damianus zárai comes a bírákkal és nemesekkel a Szt. Cosma és Damján zárdának Jasenice és Dračani nevű helységbeli földeket odaítéli, melyeket Kresimir horvát király adományozott a zárdának. A tárgyaláson Domokos, a zárda apátja, felmutatta Kresimir király oklevelét, s tanúkra hivatkozott, „et quondam Mogorouikium satis vetulum Mergia nomine producebas (mondja az ítélet) qui etiam pro senectute nimia proprio privatus lumine memoratas terras de loco ad locum terminabat,

dicendo quod vere prescripte terre cum omnibus terminis et pertinenciis suis non ad alium quam ad monasterium sancti Johannis de castello et ad monasterium sanctorum Cosme et Damiani quod nunc caput est, omnino pertinet". Vagyis 1197-ben él Mogorouig Mergia, ki már nagyon öreg, úgyhogy nagy öregsége miatt már csaknem elvesztette szemevilágát, de azért a peres földet helyről helyre megmutatja és teszi meg vallomását, hogy a kérdéses földek mindig a kolostoré voltak. (Polichorion a zárai Korm. levéltárban közli Smičiklas. II. 282.)

5. **Tollimirus de Lica.** IV. Béla 1253. jan. 26-án kelt oklevelében (lásd 12. alatt Péternél) említtetik mint Péter comes apja. — Közelebbit nem tudunk róla.

6. **Hreljac de gen. Mogorovich** de Lica, az 1349. ápr. 23-án (lásd alább 21. alatt Nováknál) a nini káptalan oklevelében említve mint Lukács (14.) apja.

7. **Disislavich comes de gen. Mogorovich** az 1334. ápr. 25-én Turan-ban Budislavus, Paulus és Gregorius Curják Korbaviai gróf Grabrovnik birtokot a Lapac nemzetségbeli Hemin fiainak, Hemin György és Hemének megerősíti, mely alkalommal a meghívott tanúk közt van (presentibus) comite Petro filio quondam comitis Disislavi, ac comite Curiaco fratre eius. Disislavich comes 1334. ápr. 25-én tehát már nem él, de felnőtt fai vannak, ő tehát a XIII. század második felében élhetett. Több adatunk nincs róla, de fiai sokáig még Disislavichoknak (Disisló fiainak) neveztetnek. — (Smiciklas, C. D. X. 163.)

8. **Jacobus de Lica.** 1243. február hóban a Babonich nemzetség és Zeng város lakosai közt a régen húzódó egyenetlenségek megszüntetése végett békesség jött létre, melyet a Babonich nemzetség részéről István tengermelléki bán és Babonik comessel az élükön megkötnek.

> Az oklevélben: István tengermelléki bán, Radoh, Wolchina, Sciernik Tamás, Krichko, Radoynya fia Michoval, zengi polgárokkal együtt, adják örök emlékezetül, hogy ők a Babonik és fitestvére István comesek nemzetsége és a zenggiek között, mindkét rész kárával folytatott ellenségeskedésnek megszüntetése czéljából közös tanácskozást tartván, örök békét fogadtak egymásnak. Nehogy e békesség valaha megzavartassék, a zengi bírák és az egész község megfogadták, hogy soha e békétől el nem állanak. Ha pedig megtörténnék, hogy a comesek nemzetségéből valakit valamikor megölnének, 500 márka legyen a büntetés. Továbbá a békét azzal is megerősítették, hogy ha a két fél egyikét: akár a zengiek, akár a comesek nemzetségét valahonnan ellenség — köznéven vrazsda — fenyegetné, a másik fél tartozzék a megtámadottnak fel-

segítésére minden háztól 5 dénárt gyüjteni, a mely pénz, ha a kellő időre össze nem gyüjtetnék, a köteles fél 100 dénár büntetést tartozzék fizetni. Ha továbbá valamelyik félnek seregre volna szüksége, a másik fél tartozzék mindenképpen segélyére lenni, a mit tenni ha elmulasztana, 50 romanát fizessen.

Hogy végül ez a szerződés örökös érvényű legyen, a zengiek István bánnak városokban egy kétemeletes palotát a hozzá való szőlővel ajándékoznak. Babonik és István comesek nemzetsége pedig a következő:

1. Race fiai, a kik közül jelen volt Gemizina,
2. Ladyhovych fiai, a kik közül jelen volt Drazimich,
3. Koranychanych fiai, a kik közül jelen volt Bogdan,
4. Witez Hutinyanim fiai, a kik közül jelen volt Chervey,
5. Bonyanim fiai, a kik közül jelen volt Radigoz.

Ezen kötés tanui voltak:

a) zágrábi káptalan,
b) a topliczai (topuszkoi) káptalan,
c) a templariusok kápt.
d) a horvát nemesek:

1. Corbaviai Károly,
2. *Likai Jakab,*
3. Busaczi Nemanya,
4. Gezekai Lampert,
5. a Gozd mögötti nemesek:

1. Brocusfia Márk,
2. Jaroszló,
3. Peseti Péterfia András,
4. Clochohi Wlchez és Strezelav,
5. Nedelko és Strahoan.

Végül kikötik, hogy ha a szerződők között baj adná elő magát, mindenikük csak egy-egy bírát nevezhessen: a zengiek egyet és a comesek nemzetsége egyet.

(M. H. H. Blagay-család oklevéltára. LIII—LIV. old. Smičiklas C. D. IV. 181. p.)

9. **Mogorouiki Dujmo.** 1207. március 21. tanú Zára mellett Bertalan scardonai püspök a bubjanai Szt. Péter egyházat

Szent Damján a hegyen levő zárdának erősíti meg, s az át is adatik. A tanúk közt a felvett két okiraton szerepel Mogorovich Dujmo, és rajta kívül az alapító Gusich nemzetség több tagja, valamint Kačich, Chudomir, Lisnichi Juthros és Slavomir, Virovig Tanso és Trebezo és Chudomerig Uste szerepelnek a horvát ősnemességből.

10. **Mogorovich Jánosnak,** ki Raduchi Jánosnak is neveztetik, 1240. május 15-én IV. Béla király, kinek miles-e, vitéze (testőre?), principalis consiliarius-a (királyi tanácsosa), Zára megyében két falut: Veterinich-et és Regiane-t, valamint Hluba (Ljuba) várát minden ezen várnak alárendelt földekkel pro servitute et fidelitate (szolgálatáért és hűségéért), melyet fentnevezett Mogorovich János mutatott, adományozott egy kiváltságlevélben, melyet másfél századdal később Nápolyi Lászlónak 1401-ben bemutatott ezen Mogorovich János szépunokája, Petrichevich Jakab, s melyet a király megszemlélt (a nostro viso). Az eredeti oklevél ma lappang, elveszett vagy megsemmisült. Az 1401. július 12-én kelt Nápolyi László király új adománylevele is, mely ezt megerősíti, csak most került elő, mivel Kukuljevič Iván, ki arról 1890. évben megemlékezik, nem másolta le, csupán kivonatosan közölte azt a Starine XXIII. kötetének 256. oldalán. Kutatásainkkal sikerült egy, az 1644—46 közötti évekből való másolatot feltalálnunk, melyet Zágráb megyének bemutattak, s azt Ztanko Mátyás alispán hitelesítette.

IV. Béla adománylevelét tehát csak ebből az említésből ismerjük, s annak alaki hitelességét vizsgálni nem tudjuk. De abból a tényből, hogy egyik adománybirtok (Regiane), melyet IV. Béla Mogorovich Jánosnak 1240-ben először, Nápolyi László Petrichevich Jakabnak 1401-ben újból adományozott, még 1547-ben is a Petrichevich-család birtokában volt, s azt Petrichevich György fiai, Péter, Kozma és János nagybátyjuk, Petrichevich Vid feleségének, Clárának átengedik (mint fentebb a Zágrábi Káptalan okleveléből láttuk), nyilvánvaló, hogy itt *tartalmi* valóság és tárgyi bizonyíték *van*, ezen actus hitelessége és valósága mellett. Itt ki kell térnem azon kritikai megjegyzésre, melyet Karácsonyi János dr. tett a Magyar Nemzetségek a XIV. század közepéig c. műve III. kötete, 221. lapján. „Van még egy oklevél, amely Mogorovith nembéli Jánosról, mint IV. Béla király főtanácsosáról beszél, s a királlyal e Jánosnak adatja Veteriniche és Regiane nevű Zára megyében fekvő falvakat és Ljubae (Glube) várát. Azonban IV. Béla 1240-ben nem rendelkezett Horvátországban, s legkevésbbé Zára környékén, mert Horvátország akkor öccsének, Kálmánnak kezén volt, és Zára a velenceiek birtokában. Ennélfogva e levelet hamisítványnak kell tartanunk."

Nem kívánunk a tudós szerzővel hosszasan vitatkozni, csak megjegyezzük, hogy 1. ilyen oklevél ma nincs, de akkor

sem volt, mikor ő ezt írta, mivel az csupán Nápolyi László idézett oklevelében említtetik, de ő sem egyiket, sem másikat nem láthatta; hogy 2. IV. Béla más oly adományt is megerősített, melyet Kálmán öccse adott; s hogy 3. a jelzett birtokok nem Zárában, hanem Zára megyében, oly részen voltak, melyek nem voltak a velencések kezén, sőt Ljuba vára nem is volt e megyében. Mivel ma nincs IV. Béla király-féle adománylevél, tehát egy nem létező oklevél hitelességéről vitatkozni lehetetlen, legfeljebb a Nápolyi László-féle 1401. július 12. oklevél hitelességéről lehet szó, illetve az abban a IV. Béla-féle donatióra vonatkozó említés hiteltérdemlő mivoltáról. Erről azonban majd később lesz szó Petrichevich Jakab életének ismertetésénél.

Itt csupán leközlök egy oklevelet, mely rácáfol azon hirtelen kivágott érvre, hogy Kálmán kezén (?) volt Horvátország, s ennélfogva IV. Béla ott nem donálhatott. Szól pedig ez az oklevél következőképen:

1239. november 7.

Bela dei gracia Hungarie, Dalmacie, (Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerie, Cumanieque rex, omnibus Christi fidelibus presentem paginam inspecturis), salutem in (eo qui est omnium salus et vita. Hinc est, quod ad universorum noticiam harum serie volumus) pervenire, quod carissimus frater noster rex Colomanus et dux tocius Sclavonie nobis significavit, quod cum terra Drugani filii Baylatha esset vicina cuidam predio suo nomine Werewche, considerata utilitate ipsius terre et vicinitate, eandem sibi ad predium supradictum recipiens dicto Drugano pro concambio terre illius quandam terram castri Symigiensis nomine Toplicham in Garig certis metis distinctam fecisset assignari. Cuius terre mete, sicut in litteris eiusdem fratris nostri percepimus, in hunc modum sunt notate: Quod prima meta terre Toplicha incipit in quodam monti culo, ubi est meta terra; et inde descendit ad rivulum exeuntem de ipso monte nomine Crachemer ad partem meridionalem; et inde cadit ad fluvium nomine Mechenicha, qui eundo inferius cadit ad aquam nomine Toplicha, et per illam aquam eundo pervenit ad quandam semitam, et per illam semitam eundo aliquantulum reflectitur et vadit ad aquam nomine Soploncham, et ibi sunt due arbores assignate pro metis, quarum una hungarice dicitur hasfa et altera gertiana, et per dictam aquam Soploncham vadit superius ad pontem Micha[e]l[is] bani; et de ponte eundo per pontem veterem exit ad planiciem, et de planicie eundo iuxta nemus quod wlgo cerich dicitur, pervenit ad fluvium qui Chrusech patacha vocatur versus

aquilonem, et eundo iuxta dictum fluvium pervenit ad magnam viam et transyt aquam Toplicha; et transeundo aquam vadit iuxta eandem inferius, et pervenit ad quendam fluvium, et eundem pervenit ad caput ipsius fluvii, et supra caput fluvii est via; et inde transeundo viam vadit per nemus, et exit ad planiciem, ubi est meta de arbore que tulfa dicitur; et inde eundo per ipsam planiciem pervenit iterum ad fluvium Mechenicha de orienta parte; et iuxta aquam Mechenicha eundo pervenit ad locum, ubi unus fluvius cadit in aquam supradictam, et per dictum fluvium eundo an caput ipsius fluvii pervenit ad montem pernominatum, ubi prima meta dicte terre fuit incepta, ibique terminatur. Nos igitur ipsam commutacionem ad peticionem sepedicti fratris nostri, ut perpetuam obtineot stabilitatem et nullis unquam temporibus valeat retractari, duximus confirmandam et dupplicis sigilli nostri munimine roborandam. Datum anno ab incarnatione domini M°CC°XXX° nono, VII° idus novembris, regni nostri anno quinto.

(Smičiklas, Cod. Dipl. IV. 89—90. old. Eredetije M. O. D. L. 237. N. R. A. fasc. 1598 nov. 24.)

Hogy Mogorovich Jánosnál is nem-e hasonló esettel állunk szemben, azt nem lehet — úgy egykönnyen — tagadásba venni. Hogy Kálmán herceg intézkedéseit a királynak meg kellett erősítenie, hogy azok örök érvényességet kapjanak, s hogy ezért Kálmán (dux) hercegnek a királyhoz folyamodnia kellett, s hogy a király a herceg kérésére (ad peticionem fratris nostri) kettős pecsét alatt ad örök érvényű, soha vissza nem vonandó megerősítést privilégiális levelében, — azt ez az oklevél igazolja. Ha pedig ez megtörtént 1239. nov. 7-én, épúgy lehetséges volt az félévvel később, 1240. május 15-én is, mivel Kálmán herceg közjogi helyzetében ezen idő alatt nem állt be oly változás, mely azt lehetetlenné tette volna.

Ami azt az érvet illeti, hogy Zára akkor a velencések kezén volt, tehát ott IV. Béla nem parancsolt, helyt nem fogható érv, mivel Zára megyének legnagyobb részében a magyar király parancsolt, s a kérdéses birtokok nem Zárában, hanem Zára megyének északi részében feküdtek, mely pedig magyar kézen volt, Ljuba vára pedig — tudomásunk szerint — szintén a magyar birodalomhoz tartozott. Hasonló okfejtéssel (a contrario) a török hódoltság alatt meg lehetne támadni minden olyan oklevél tartalmi hitelességét, mely pl. Zágráb városára vonatkozik, mivel Zágráb megye egy részét a török tartotta hatalma alatt. Avagy ma, mivel a zárai enclave olasz, a jugoszláv király uralkodói jogcselekményei érvényességét tagadni kellene minden, a zárai kerületben levő jugoszláv helységre nézve is.

1268. szeptember havában Zeng-en kelt okiratban Zeng város lakói és Árbe lakói békességet kötnek, hogy véget vessenek a köztük felmerült egyenetlenkedésnek. Ezen actusnál jelenvoltak közt említtetik Johannes de Raduc. Azt hisszük, az a Raduchi János azonos személy Mogorovich Jánossal, ki az 1401-ben élt Petrichevich Jakabnak szépapja, mivel a Petrichevichek Raduchi-aknak is írták magukat, s mivel az egyenes leszármazás az 1401-beli oklevéllel igazolva lévén, közel áll a feltevés, hogy idegenben (Zengen) lakóhelyük után nevezték, mert ez jellemzőbb megjelölés volt, mint a csupán patronimikus Petrichevich név. A Raduchi-ak elnevezése vele kezdődik, utolsó tagja a nemzetségnek, kit még így neveznek, Petrichevich Jakab, kit több okirat Raduchi Jakabnak is nevez. Ha nem volna elégséges a birtoklás ténye (Regiane), s a későbbi Raduchi előnév, döntő bizonyítékot képez ugyancsak Nápolyi Lászlónak két 1403-ból való oklevele, éspedig:

Nápoly, 1403. február 16.

Ladislaus rex etc. Universis presentes litteras inspecturis tam presentibus quam futuris. Sane viri nobiles *Jacobus de Raducis, legis doctor, consiliarius* et Simon de Detrice de Jadra, *milites familiares et fideles nostri dilecti,* ac ambassiatores per viros nobiles comune civitatis nostre Jadre, dilectos fideles nostros, noviter ad presentiam nostram missi, nobis pro parte predicti comunis suplicarunt humiliter, ut, cum tempore clare memorie Ludovici, dei gracia Hungarie regis nobis honorabilis, tanquam patris singuli cives vel exteri dicte civitatis per mare sal eveheretur, ducatus de auro decem pro quolibet centenario salis per eos de dicta civitate et ex pertinentiis evehendo, regie curie consveverint exhibere, concedere dicto communi, quod evehentes ipsi ducatos tantum de auro quinque predicto quolibet centenario salis, ut predicitur, evehendo ipsi nostre curie solvant, de speciali gracia dignaremur. Nos autem attendentes merita sincere devotionis et fidei dicti communis ipsius civitatis nostre Jadre erga nos laudabiliter comprobata, qui nostri status et honoris zelatores precipui in aquisitione regnorum nostrorum Hungarie et Dalmacie aliorumque eisdem annexorum commendandum prebuerunt nobis initium, per quod rationabiliter inducimur retributionis rependia premiorum nec intendentes a participio nostre gracie commune predictum excludere corroborationis status nostri in regnis eisdem Auctorem noscimus extitisse, iam dicto communi ipsius civitatis nostre Jadre harum serie de certa et speciali gracia in perpetuum concedimus ex nunc in antea dictum

commune seu speciales personas ... Dat. ut supra i. e. dat. Neapoli a. MCCCCIII., die 16. februarii.

Regst. vol. 369. (Ladisl. a. 1407.) fol. 118. Másolva: I. Kukuljevič Arkiv za Povjestnicu Jugoslavensku. VII. kötet. 49. old.

Nápoly, 1403. június 26.

Ladislaus rex etc. Universis ... Digne agit provida consideratio principis, dum levat in circuitum seu mentis occulos in obsequentium aspicientes grata servitia, illa fovet muneribus, quibus suis reditur populis maistas grata. Sane attendentes merita sincere devotionis et fidei virorum nobilium communis civitatis nostre Jadre, parcium regni nostri Dalmacie nostrorum dilectorum fidelium erga nos laudabiliter comprobata quantique nostri status et honoris zelatores precipui in acquisitione regni nostri Hungarie et aliorum regnorum sibi anexorum commendandum prebuerunt nobis initium, per quod eorum racionabiliter indicimus retributiones et rependia premiorum, nec intendentes a participio nostre gracie ipsos excludere, quos corroborationis status nostri in regni eisdem auctores noscimus extitisse; et alias in considerationem ducentes grata utilia per dictum commune prefata obsequia, quae ad presens exhibet et prestare poterit de bano in melius in futurum, quibus se dignum nostre gracie rationabiliter iam efficit iam dicto communi ipsius civitatis nostre Jadre castrum Novigradi seu castri novi, situm in dicto regno nostro Croacie ad nos et nostrum curiam ac coronam nostram Hungarie rationabiliter spectans et pertinens, quod per filios Budislavi Corbavie Comitis ex dono marchioni Brandeburgiensis regni nostri Hungarie occupatoris tenentur et occupatur indebite, cum forteliciis, hominibus, vasallis, jobagionibus, eorumque redditibus, ensibus, servitiis, domibus, productibus vineis, olivetis, jardinis, terris cultis et incultis montibus, planis, pratis, silvis, nemoribus, pascuis, arboribus, molendinis, piscariis ... aquis, aquarum decursibus, tenutis, portariis, metis confinibus, aliis juribus et pertinentiis omnibus et singulis ad dictum castrum spectantibus, et pertinentibus quovis modo, sub servitiis et cognitionibus debitis, et pro dicto castro prestari solitus iuxta usum et svetudinem regni nostri Hungarie d. C. N. S. nostroque novo et irrevocabili donacionis titulo, damus, donamus, tradimus atque concedimus tenore presencium instinctu motus proprii generose per dictum Commune Jadre a nobis et a nostris in dicto regno nostro Hungarie heredibus et successoribus tenendum et perpetuo

possidendum, investientes viros nobiles *Jacobum de Raducis* legum *doctorem, consiliarium,* et Simonem de Detrico de Jadra, *milites familiares nostros* dilectos, dictique communis ambassiatores per ipsum commune noviter ad presentiam nostram missos prodicto communi Jadre de presenti nostra concessione et gracia per proprium nostrum sigilum presentialiter, ut est moris modo premisso Quam investituram, vim et vigorem donacionis et realis assecucionis dicti castri volumus et decernimus obtinere legibus seu constitutionibus, capitulis et rescriptis quibuscumque concessionem beneficio nostro de uno in alium fieri prohibentibus, non obstantibus quoquo modo. Fidelitate insuper et superioritate nostra, predictisque servitiis et recognitionibus propterea debitis ac aliis nostris et cuislibet alterius juribus semper salvis. In cuius rei . . . dat Neapoli in absentia etc. per manum viri nob. Donati de Aretio, legum doctoris anno d. MCCCC III., die 26. Junii. Ind. XI. Regn. nostr. anno XVI.

(Regest. vol. 369. Ladisl. a. 1407. fal. 117. cf. Arkiv V. 356. Kukuljevič, Arkiv VII. 51. old.)

Ugyancsak így nevezi Petrichevich Jakabot a turini béketraktán 1381. aug. 8. és 16-án felvett jegyzőkönyv is. (Velencei ltár Ljubić Listine IV. 119—163. old.) Mivel ebben az időben olyan kevés legum doctor, miles, consiliarius (jogtudor, lovag és királyi tanácsos) volt, hogy egy néven kettőnek létezését abszolút biztossággal kizárhatjuk, s mivel ha ezen Raduchi Jakab életét később figyelemmel kísérjük, annak Petrichevich Jakabbal való azonossága épen Nápolyi László királynak tett szolgálatai, diplomáciai tevékenysége stb. révén kétségen felül áll, — figyelemmel az adományozott birtoknak sokáig (1547) a Petrichevich-család kezén való létezésére, emberileg megállapíthatjuk, hogy az a Mogorovich János, kinek IV. Béla 1240-ben birtokadományt adott, s ki az 1401-ben újra donátiót nyert Petrichevich Jakabnak szépapja volt, azonos személy az 1268 szeptemberben élt Raduchi Jánossal, ki Zeng városában tanúja volt az arbeiekkel kötött békességnek.

Úgy látszik, hogy a tatárjárás elpusztította Mogorovich János záramegyei birtokai egy részét, s mikor a tatárjárás után IV. Béla a Mogorovich-nemzetség ősi földjeit kezdi kicserélni a Velebit keleti lejtőin s a likai síkságon királyi földekkel, ekkor erősítették meg Raduch várát, melynek neve is legelőször ezen 1268. évbeli oklevélben fordul elő, s ezen időből kezdik a nemzetség azon ágát, mely oda költözött — főleg idegenben, a dalmát városokban — *Raduchiaknak* nevezni. Mogorovich János túlélte a tatárdúlást és megalapítója lesz a Mogorovich-nemzetség Raduchi ágának s vele a Petrichevich-családnak is,

mely nevet szépunokája, Raduchi Jakab viseli először a Nápolyi László-féle 1401. július 12. donátiós levélben, de épen mivel másik neve de Raduc volt, amit ott és akkor mindenki tudott, mintegy magyarázatul megemlíti az oklevél, hogy Petrichevich nevét őséről, Petrichről veszi (de Petrich) s ezzel az etimológiai afiliatiós nevet történelmivé teszi.

11. **Berislavus comes de Lica de gen. Mogorovich.** (l. a 16. alatt Péternél) Novak, Martinsius és Péter atyja, amint ezt az 1349. ápr. 23. oklevél említi. Utódaikat még egy nemzedéken át Berislavich-nak, Beriszló fiaknak nevezik.

12. **Petrus de Lica.** 1253. jan. 26-án Tengerbelgradban kelt oklevélben IV. Béla meghagyja a nini Káptalannak, hogy bizonyos Podgorje birtokot járjanak be, mivel *„comes Petrus filius Tholimiri de Lika"* aziránt panaszkodik, hogy Disislavus de genere Mogorovich őt akadályozza a birtok használatában, holott azt ő a királytól cserébe kapta Pochitelj likai vár földjeiért. Az okirat teljes egészében így szól:

> Bela dei gracia Hungariae, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque rex fidelibus nostris capitulo ecclesie Nonensi salutem et graciam. Dicit nobis fidelis noster *comes Petrus filius Tholimiri de Lika,* quod Disislaws de genere Mogorouich ipsum in quibusdam metis possesionum ipsius Podgorye vocatorum pertinentium ad villas Podhumac, Brussane et Theplussane vocatas sibi a nostra serenitate iure perpetuo pro terra alia castri in Lika Pochtel per concambium sew permutacionem pertinenciarum [!] impedit sew impedire niteretur, quam possesionem Podgorye vocatam secundum consuetudinem regni Croacie reambulare vellet, ubi de vestro indiget testimonio. Igitur fidelitati vestre firmiter precipimus et mandamus per presentes, quatenus unum ex vobis mittatis pro testimonio fidedignum, qui simul cum Iwano Pruticheuich de Staroswan vel Mladocuit Buntich [!] de genere Stupich aut Pribchwal de Kerselci habitator Skrisge siue Wyd de genere Thugomerich habitator de eadem illuc accedant ad predictam possesionem dicti comitis Petri Podgorye vocatam vicinis et commetaneis eiusdem inibi legittime conuocatis et presentibus et easdem per veras et antiquas metas reambulent, si non fuerit per aliquem contradictum; contradictores uero si qui fuerint, euocent ipsos is presenciam nostre serenitatis, racionem eorum contradiccionis reddituros: et prout ibidiem reambulatum vel contradctum fuerit, nobis fideliter rescribatis. Datum in Belgrad secundo die post festum conuersionis beati Pauli apostoli anno ab incarnatione domini millesimo ducentesimo quinquagesimo tercio, regni autem no-

stri anno decimo nono. (Smičiklas: C. D. Cr. Dalm. Slav. IV. 522—23. old.

Smičiklas az okirat valódisága ellen komoly érveket hoz fel, de a benne szereplő Péter comes neve más okiratban is előfordul.

Tíz évvel később IV. Béla ugyanezen Péter comesnek cserébe adja Pochitelj vára földje helyett Kazeg, Zcycheu, Grebenar és Bratan földeket, melyeknek pontos határait az okirat megjelöli. Ebből megtudjuk azt is, hogy Bissa falu, mely Grebenartól keletre van, az említett Péter comes faluja, s hogy a Budomerich nemzetség földjével és városával több helyen szomszédos. Az okirat ez:

[1263. január 29.] Bela dei gratia Hungarie, Dalmatie, Croatie, Rame, Seruie, Gallicie, Lodomerie, Cumanieque rex omnibus tam presentibus quam futuris litteras presentes inspecturis salutem in omnium saluatore. Regnum est, ut si aliqua a suis fidelibus recipit que sibi utilia conspicit, postmodum eisdem in consimili prouidere debeat aut maiori. Proinde ad uniuersorum noticiam volumus peruenire, quod cum a fideli nostro *comite Petro de Lyca* [!] terram Pochotil [!] pro municione facienda recepissimus, eidem per dilectum et fidelem nostrum Rolandum banum tocius Sclauonie de terra castri in Lyka terram equiualentem percepimus assignari, qui cum aliis negociis regni nostri impeditus personaliter hoc negocium exequi nequisset, prout in suis inspeximus litteris, mittendo vice sui Stephanum banum maritimum comitem trium Camporum, considerata primo sicut a nibis mandatum habuerat, quantitate seu utilitate terre Pochotil, quasdam particulas terrarum, que hiis nominibus nuncupantur: Kazeg, scilicet Zcycheu, Grebenar et Bratan que quidem non rei s[et] nominis habent magnitudinem, prout in tenore litterarum predicti bani uidimus contineri, iamdicto comiti Petro assignauit. Vnde idem comes Petrus supplicauit nobis, ut ipsas particulas terrarum predictarum nostro dignaremur priuilegio confirmare. Nos igitur ipsius peticionem iustam attendentes in hac parte easdem auctoritate presencium confirmamus in ipsius comitis Petri heredum et successorum suorum potestate perpetuo duraturas. Quarum etiam mete, prout in scriptis sub sigillis iamdicti Rolandi bani et Stephani bani maritimi nobis exhibite extiterunt, hoc ordine distinguntur. Incipit enim prima meta terre Kazeg ab ecclesia sancti Johannis Baptiste; inde uadit ad aquam satis magnam et inde uadit superius iuxta cursum dicte aque et satis longe, ad ipsam aquam currit quedam aqua

Zerchan uocata et ad illam aquam Zerchan cadit quidam paruus riuulus et ibi ad dextram partem in ipso riuulo eundo est terra ipsius Petri comitis et ad sinistram partem est terra populorum castri; et de capite ipsius riuuli tendit per unum campum et uadit ad septemtrionem super quendam riuulum Secet potok uocatum et per ipsum riuulum tendit uersus orientalem [!] et peruenit ad aquam Lyka et per ipsam aquam Lyka venit superiorius et ibi ad dextram partem remanet terra ipsius Petri comitis et ad sinistram sunt commetanei populi de Busan; et per ipsam aquam Lika [!] ueniens superius peruenit ad terram Petri comitis hereditariam Gachelig uocatam et inde uenit ad unum locum ubi est fossatum et ubi sedebant populi antiquo tempore; et inde uadit superius ad aquam Kazeg et uenit ad ecclesiam sancti Johannis prenotatam et sic terminatur. Preterea meta terre Scycheu incipit transeundo per aquam Lika super unum riuulum qui dicitur riuulus sancti Petri et inde uadit superius ad septemtrionem supra vnam columnam reclinando ad partem sinistram, que columna discernit uersus orientalem ad sinistram partem Petro comiti terram Scycheu et ad dextram Samsoni episcopo terram ecclesie sancti Petri; et de ipsa columna uadit [ad] riuum qui riuus cadit iterato [!] ad aquam Lika ad priorem locum ibique terminatur. Ad hec meta particule terre Grebenar incipit a parte orientali a uilla Byssa que est villa ipsius Petri comitis et inde tendit ad cliuum cuiusdam montis, qui mons ad partem dextram cedit Petro comiti et ad sinistram iobagionibus castri de Budem[er]ichgi; inde uenit uersus occidentem super unum montem directe super villam Grebynap [!] et ibi directe per dorsum cuiusdam montis eundo peruenit ad pontem Lygongna et inde uenit ad septemtrionem, peruenit super unum partium lapidem et inde peruenit ad uillam Byssa prenotatam. Item meta particule terre Bratnan [!] incipit ab occidente super vnum montem altum qui est inter Bratnan et Scerepeg et inde tendit uersus meridiem supra unum montem qui est supra populos Budem[er]ichigi et per ipsum montem venit iterato ad priorem locum ibique terminatur. In cuius rei testimonium et perpetuam firmitatem presentes litteras dedimus dupplicis sigilli nostri munimine communitas. Datum per manus dilecti et fidelis nostri magistri Farcasii electi Zagrabiensis habentis administracionem in ecclesia Albensi, aule nostre vicecancellarii, anno domnii millesimo ducentesimo sexagesimo tercio, quarto kalendas februarii, regni autem nostri anno vicesimo octauo. (Smičiklas: C. D. Cr. Dalm. Slav. V. 245—46. old.)

13. **Tollimirius de Lica de gen. Mogorovich.** A nonai káptalan 1349. ápr. 23. okiratában (l. 21. alatt Nováknál) említve mint Gregorius apja, de ekkor már nem él. A Mogorovich nemzetségbeli Berisló fiakkal rokon, a 14. a. Lukács neki unokaöccse s valószínűleg Hreljac fivére volt. Itt említem meg, hogy Karácsonyi: Magyar Nemz. a XIV. századig c. művének III. k. 220. o. hibásan közöl egy Andreas nevű családtagot, mert ennek neve Hreljac (latinosan genitivusban Hreljesi az 1349. ápr. 23. okiratban ezt a hibát Klaič is elkövette. l. fent, a 21. oldalon).

14. **Lukas de gen. Mogorovich.** Hreljac fia, ki eladja a Boriszló fiakkal együtt a Disisló fiaknak több likai birtokrészét, mint ezt 21. a. Nováknál részletesen látjuk.

15. **Curiacus comes de gen. Mogorovich.** Disiszló fia az 1349. ápr. 23. okiratban (l. 21. alatt Nováknál) a Beriszló fiaktól birtokot vesz Likában. Róla írja Klaič fentebb 17. oldalon közölve), hogy „Disislavich Kurjak knéz a Subich nemzetbeli Mladen bán bukása után (1322) elfoglalta Bag (Scrisalea) helyiséget, amelyet Mladen a Tugomerich nemzetségtől kapott volt s ezután Disislavich Péter knéz kezdett a városon uralkodni rokonai nevében." Kurjaknak testvére volt Péter, ki 1349-ben már mint néhai említtetik. A rokonsági leszármazást lásd Klaič után a 17. oldalon.

16. **Mogorovich Péter likai comes 1322.** Disiszló fia. A horvát nemzetségek a XIV. században nagy változáson mennek át. Mert ahogy Magyarországon a régi Árpádház-korabeli ősi nemesség kezdi elveszíteni a talajt lába alól, s helyébe egy új nemesség kerül, melyek főleg az Anjou-házbeli királyoknak tett szolgálataikért jutottak királyi kegyhez, épen így Horvátországban is lassú, de állandó változás ment végbe a nemességben, főleg a 12 ősnemesi nemzetségben.

> Klaič írja idézett művében 71—72. old., hogy: Ha szemügyre vesszük a tizenkét nemzetség sorsát, amelyek az 1102. évben a pacta conventa-t megkötötték, észre fogjuk venni, hogy egyes nemzetségek története a XII. századtól — a XVI. századig igen viruló, viszont más nemzetségek története szegényes és csak imitt-amott történik róluk mellékesen említés.
>
> Így a Kačić, Šubić, Mogorović és Lapčan nemzetségek multja nagyrészt megvan világítva, viszont a Svačić, Čudomerić, Lasničić (Lisničić) nemzetségek eseményeiről igen keveset tudunk. A Svačić nemzetségről, amelyből az utolsó hazai vérű horvát király származott, csak egyetlenegy adatunk van, a 14-ik század közepéről, amely arról szól, hogy a Nelipić knéz család ezen nemzetséghez tartozott.

Szembetűnő, hogy egyes nemzetségek története hirtelen megakad, így a Lasničić nemzetségről az 1240. év után egyáltalában nem lehet tudni semmit, és így a Svačić nemzetségről sem tudunk semmit az 1350. év után.

Míg tehát egyes nemzetségek nevei teljesen eltűnnek, állandóan *újabb nemesi nevek* jelentkeznek, amelyeket Tamás fődiakonus memorialéja nem ismer.

Ezek szerint azt kell gondolnunk, hogy némely régi nemzetségeknek nagy változásoknak kellett alávetve lenniök fejlődésöknek folyamán, hogy kétségen kívül szétszakadoztak, szétestek, szétmentek és szétköltöztek, avagy nevöket is megváltoztatták.

A horvát nemzetségek életében a XII—XVII. században általában az alábbi *változásokat vesszük észre:*

1. A régi nagy nemzetség több kisebb és új nemzetségre esik szét, ennek folytán eltűnik a régi nemzetségi név is és mind újabb és újabb nemzetségek keletkeznek.

2. A régi nemzetségből kiválik egy nemzedék vagy ág, elköltözik, és új nevet kap. — Így a Lapčan nemzetségből kivált egy ág és Karina város körül telepedett le, és ezeket ezen város után Karinjaninoknak nevezték.

3. Nem nemes nemzetségek nemesekké lesznek. — Így lett a nem nemes Virević nemzetség nemessé, mert több horvát nemes nemzetségébe nősült be.

4. A nagy nemzetség meghódítja a kisebbet, és saját nevét ruházza rá. Így kerekedett talán felül a Mogorović a Likában az alábbi nemzetségeken: Čudomirić, Lagodušić és Tugomerić, melyek a 15. században nehezen érvényesülnek a túlhatalmas Mogorović nemzetség mellett.

5. A nemzetségekből származó egyes knézi családok saját nemzetségeik zsarnokaivá lesznek, elkobozzák nemességüket és előjogaikat, s azok tagjait saját jobbágyaikká teszik. Így tettek talán a Kurjaković és Krbav hercegek is a Gusić nemzetséggel, amelyből ők maguk is származtak.

6. Több nemzetség egy megyében közös megyei nevet vett fel, és lassan elfelejti régi nevét. Ily módon három nemzetség, a Kremeničan, Tišemir és Limić nemzetség Poljička megyében „Poljičani"-nak nevezte magát.

7. A nemzetségek végül királyi privilégiumok révén is megszaporodtak. Erre ugyan nincsen példánk Horvátországban, a Gvozd és Neretva (és Hlivno) között, de van a sloven földön a Gvozda és Dráva között.

Így pl. II. Endre király 1224-ben a Klokači nemzetségnek adománylevelet adott, amellyel azt a nemes nemzetségek közé emelte és jogosítványokat is adott annak.

Azon nemzetségek soraiban, melyek a Mogorovichokba olvadtak be, ott találjuk a Tugomerich nemzetséget is.

A Tugomerićok vagy Tugomirićok (Tugomirich de progenie Tugomerich, de parantella Tugomirich, od Tugomerić).

Úgy látszik, hogy a Tugomerić nemzetség eredetileg Podgorska megyében (jupa sub alpibus) lakott, a Velebit lábánál, a tengermelléken, Pago szigettel szemben. Innen egyes házak (lakói) átköltöztek a szomszédos szigetekre, főkép Veglia szigetére, ahol az 1248. évben a „de progenie Tugomorich" nemesek találhatók. Nem kétséges, hogy egyesek már előbb a mai Dalmáciába, Zára vidékére kerültek, ahol a 12. század végén egy „Tolosius Tugomirik"-ről, mint tanúról tétetik említés.

A nemzetség magja azonban kétségtelenül továbbra is Podgorska megyében maradt, és megyei városuk valószínűleg a régi Scrisalea vagy Scrisia volt, a mai Carlopago. Ezen város Podgorska megyében feküdt, amely „a castro latine Murula vocitato Stenice (Stinica, Jablanac mellett) usque ad flumen Coprine et ecclesiam sancti Georgii in Rawna (Obrovacig, közel a Zrmanja torkolatához)" terjedt. A 14. század elején a Tugomerić nemzetséget veszély fenyegette a Šubić nemzetségből származó Mláden erőszakos horvát bán részéről (1312—1322), aki végül megtörte a Tugomerićeket, akik megyei városukat átadták neki, ez pedig a Tugomerić nemzetségbeli Kuzma herceget helyezte be a városba.

Amikor Róbert Károly király Mladen bánt Magyarországba vitte rabságba (1322), a krbavai Kurjaković hercegek elragadták Scrisaleat, azaz Carlopagot, és akkor ezek úgy egyeztek meg a záraiakkal, hogy a vár és város felerészét átengedik a záraiaknak, akik a várost a tenger felőli oldalról fogják védeni, míg a másik felerészt rokonuknak (suo propinquo) *a Mogorović nemzetségből származó Disislavić Péter likai hercegnek adták át.*[1]

---

[1] 1339. „Quod tempore, quod dominus Mladenus, tunc Croatorum banus, in domino residebat, idem dominus Mladenus locum Scrisalee (Scrisia = Bag = ma Karlobag) de manibus quorundam de parentella Tugomirich, qui ipsum locum, ut rem suam tenebant, recepit et tenuit."

Egy tanú vallja:

„Recordatur, quod banus Mladenus accepit dictum locum Scrisalee de manibus illorum de Tugomirich (parentele vocate Tugomirich), et postmodum ipsum dedit comiti Cosme (Tugomirich); ut quod postmodum dicto bano existente detento in Hungaria Curiachi usurparent locum predictum, et convenerunt cum Jadrensibus, ut medietatem ipsius loci haberent et te-

Amióta Scrisalea, azaz Carlopago a Mogorović nemzetségbeli hercegek alá került, a Tugomerić nemzetség hatalma hanyatlani kezdett.

Amikor később, a 14. században magyar mintára vármegyék alakíttattak, Podgorska megye Lika megyébe kebeleztetett be és a Tugomerić nemzetség a Mogorović nemzetséggel mintha összeolvadt volna. A 15. században történt ugyan több ízben említés a Tugomerićekről, de sohasem mint önálló nemzetségről, hanem mint a *„Mogorović nemesek likai nemesi székének"* bíráiról.

Azon időben az egykori Tugomerić nemzetségben az alábbi házakat (domus) találjuk: Babićok, Sučićok (Sudčićok) és Surotvićok. Hogy volt-e ilyen még több is, azt az ismert emlékiratból nem lehet megállapítani. (Klaić i. m. 69—70. old.)

Mogorovich Péter tehát knéz volt Likában, és a záraiakkal együtt kormányzó Carlopagoban 1322 utáni években. De úgy látszik, az Anjouknak hűséges főembere volt, mivel Nagy Lajos 1352-ben, dec. 28-án kelt birtokadománylevelében róla így emlékszik meg: „considerantesque fidelia seruicia et laude digna merita ipsius Noak, nec non prodicti Petri patris sui, qui in conflictu nostro contra Wenecenses, iura nostra legalia auide vsurpantes et detinentes, ante ciuitatem Jadram habito pro exaltacione nostri regii regiminis et honoris incremento, non formidans proponere necem vite, contra eosdem nostros emulos feruenti audacia vt vir strenuus se obiecit pugnaturos, vbi vt dominioplacit diem clausit extremum, predicatusque Nouak strennue dimicando in eodem conflictu letalia vulnera supportauit."

Péter tehát Zára ostrománál vitézül harcola „feruenti audacia ut vir strennuus", s tüzes merészséggel, mint bátor férfiú, királya szeme előtt esett el a Velencések ellen.

Ismeretes, hogy Lajosnak mily nehézségei voltak a dalmát kérdésben. Sokáig folyt a küzdelem közte és Velence között, mely végül is Lajos győzelmével végződött, bár nápolyi terveinek megvalósítása érdekében csak lassan és óvatosan haladhatott főcélja felé: a magyar tengeri hatalmasság kiépítése felé. Ebben volt nagy segítségére a horvát-dalmát nemesség egy része, köztük épen a Mogorovichok, élükön Disiszló fia Péterrel és ennek fia Novákkal, ellentétben a lázadó Subich-okkal, kik közül főleg Subich Pál és Mladen végsőkig küzdöttek Velence érdekében. Úgy látszik, ismét szemben állottak a Mogorovichok

---

nerent defendere par mare, et aliam medietatem ipsius loci dicti Curiaci dederunt cuidam comiti Petro (Biuslovich, Disislavich), suo propinquo..."
Ljubic, Listine V. p. 274—275.

és a Korbaviaiak a Subichokkal, úgy, mint harminc évvel ezelőtt Róbert Károly alatt, mikor két hatalmas törzs a Mogorovich és a Gusich (a Korbaviai knézek) együtt verték le az öreg Subich Mladent, s foglalták el Carlopagot. Disislavich Péter, ki nemzetsége legkimagaslóbb tagja volt, mindkét harcban résztvett, csakhogy 1322-ben győzedelmesen, mint az elfoglalt Pago egyik kormányzója került ki, most azonban, 1346. július 1-én, Zára előtt hősi halált halt. A velencei hajóhad tengerészeinek partraszállása következtében a két tűz közé szorult magyar királyi sereg súlyos vereséget szenvedett, sokan elestek a magyar-horvát nemességből, súlyos sebet kapott Alsólendvai Miklós (a későbbbi alsólendvai Bánffy család őse) horvát bán is.

17. **Johannes comes de Lica de gen. Mogorovich.** Az 1349. ápr. 23. okirat szerint néhai s apja Péternek (23).

18. **Desoio Mogorovich.** 1348. febr. 10-én Auraniában Ugolini de Stella Sándor zárai közjegyző által felvett okiratban, mely jelenleg a zárai tartományi ltárban őriztetik a Szent Domokos zárda iratainál 2461. sz. alatt „Draginic községben egy földet adnak Györgyfia Stipko és Miklósfia Butko, Istvánfia Ferenc fia Fűlöpnek húsz velencei kis dénárért. Az ügylet tanúi voltak Petriça-i Veselics fia István, Marangone Dessa mester Zárából és *Disoio Mogorovich* de villa Grebreniçane. (Smičiklas: C. D. XI. 438—41.)

19. **Jacobus** de Raduch (következő fejezetben a Raduchiaknál).

20. 21. 23. **Mogor, Novacus** és **Petrus** comites de Licha. Lásd 126. oldalon.

22. **Marin** (Martinsius) Beriszló fia, Novák és Péter testvére, az 1349. ápr. 23. nonai okirat szerint eladja bizonyos likamegyei földrészeit mint ezt fentebb láttuk.

24. **Grubonia** (Grucogna) Mogorovig. 1347. jan. 20-án Zárában Vitus de Slorado fia András zárai procurator végrendelkezik vagyona felől s megemlíti, hogy vett volt bizonyos földeket Mucro községben Mogorovig Grubognatól („parti mia dila dicta villa di Mocro et di tuta la compra che o comprai dal suura dicto Grucogna Mogorovig etc."), a horvát Grubognát elferdíti az olasz közjegyző Grubocna és Grubochna-ra. (Zárai Korm. ltár. Szent Domokos zárda iratai 1077. Smičiklas: C. D. X. 336.)

25. **Gregorius**, quondam Tollimiri, az 1349. ápr. 23. oklevélben mint eladó.

26. **Mogorovich Novák és fivérei, Gergely és János.** Nagy Lajos király 1352. december 28-án Kovachicza, Ztrepsa és Zamaticze királyi birtokokat, Pochitelj vár tartozékait, Disislo fia Péter fiának, Nováknak, Gergelynek és Jánosnak adományozta apjuk, Péter és Novák érdemeiért.

Ludouicus dei gracia Hungarie, Dalmacie, Croacie, Rame, Seruie, Galicie, Lodomerie, Comanie, Bulgarieque rex, princeps Salernitatus et Honoris montis sancti Angeli dominus, omnibus Christi fidelibus tam presentibus quam futuris, noticiam presencium habituris, salutem in omnium saluatore. Cum bene meritis fauor debitus impenditur et sinus dileccionis panditur fideliterque obsequentibus digna merces redditur, deus placari creditur et subditi ad fidelitatis opera exercenda deuocius incitantur, accenduntque se spe et desiderio amplioris retribucionis pie confoueri. Proinde ad universorum noticiam harum serie volumus peruenire, quod *Noak (!) filius Petri filii Dizizlo* fidelis aule nostre miles ad nostre serenitatis accedendo presenciam, suas fidelitates et seruicia nobis exhibitas et impensa proponens et declarans, quasdam possessiones nostras regales *Kowachycha, Ztrebbsche* et *Zamatiche* vocatas in districtu de Leuca (!) in regno Croacie habitas, ad castrum *nostrum Pochitel* vocatum pertinentes, a nobis sibi item *Gregorio et Johanni fratribus* suis uterinis, exclusis omnibus ceteris fratribus, proximis et cognatis ipsius, perpetuo dari et conferri postulavit. Nis itaque intuitum nostre *mentis in ipsius Nouak* supplicacionem conuenientes, (considerantesque fidelia seruicia et laude digna merita ipsius Noak, nec non predicti *Petri* patris sui, qui in conflictu nostro contra Wenecenses, iura nostra legalia auide vsurpantes et detinentes, ante ciuitatem *Jadram* habito pro exaltacione nostri regii regiminis et honoris incremento, non formidans proponere necem vite, contra eosdem nostros emulos feruenti audacia vt vir strenuus se obiecit pugnaturus, vbi vt domino placuit diem clausit extremum, predictusque *Nouak* strennue dimicando in eodem conflictu letalia vulnera supportauit). Item cum nos pro sumpmenda vindicta inexi sanguinis condam magnifici principis domini Andree beate recordacionis Jerusalem et Sycilie regis, fratris nostri karissimi, ad partes *Italie* accesseramus, idem *Noak* nobiscum proficiscendo expensarum honera et labores sudorosos subportando, non sine sui cruoris effusione, seruicia nobis exhibuit indefessa; nec pretermittendum, cum nos pridem quoddam *castellum Belz* nominatum in regno Ruzie habitum, in quo quidam Lytuani cum Ruthenis, nostris infidelibus in contumeliam nostri culminis conuenerant, cum valido nostro exercitu obsedissemus, predictus *Noak* armis succinctus ad fossatum predicti castelli, in quo fluuiorum cursus congirans ipsum castellum ambiebat, festinatis passibus properando, subiectis ipsius fossati insilit vndis et ad menia predicti castelli perueniens, actus militares vt miles agilis strennue dimicando

peregit, sub quo castello nobis intuentibus letali uulnere exitit sauciatus. In plerisque certis regni nostri negociis temporibus et locis oportunis idem Noak multiformes famulatus ad placitum nostre maiestatis continue exhibendo, animum nostrum regium per suam sollerciam quietauit. Volentes itaque et ex animo pensantes, se ipsius seruicia erga liberalitatem nostri culminis ingrata permaneant, promissis supplicacionibus eiusdem fauorabili pietate exauditis, predictas possessiones nostras legales Koachycha (!), Ztrebbiche (!) et Zamatiche vocatas in predicto districtu de Lewka (!) in regno Croacie habitas, a predicto castro nostro Pochytel aufferentes cum omnibus earum vitilitatibus, siluis videlicet, nemoribus, pratis, fenilibus, terris arabilibus cultis et incultis, fimatis et campestribus, aquis, aquarumque decursibus ac ceteris earundem pertinenciis vniuersis, sub earundem metis et terminis quibus hactenus habite extiterunt et possesse, noue donacionis nostre titulo de regie potestatis plenitudine eidem Noak et per eum predictis Gregorio et fratribus suis, exclusis omnibus aliis proximis, fratribus et cognatis eiusdem, quos videlicet omnino inporcionatos esse volumus possesionibus in eisdem, perpetuo et irreuocabiliter dedimus, donauimus et contulimus possidendas, tenendas pariter et habendas, saluis iuribus alienis. In cuius rei memoriam, perpetuamque firmitatem, presentes concessimus literas nostras priuilegiales duplicis et autentici sigilli nostri minimine roboratas. Datum per manus venerabilis in Christo patris domini Nicolai eadem et apostolica gracia episcopi ecclesie Zagrabiensis, aule nostre vicecancellarii, dilecti et fidelis nostri, anno domini M°CCC° quinquagesimo secundo, quinto kalendas mensis ianuarii, regni autem nostri anno duodecimo. Venerabilibus in Christo patribus et dominis Nicolao Strigoniensi locique eiusdem comite perpetuo et Dominico Spalatensi archiepiscopis, fratre Dionisio archielecto Colocensi, Nicolao Agriensi, Demetrio Waradiensi, Andrea Transiluano, Colomano Jauriensi, Nicolao Quinquaecclesiensi, Michaele Wachyensi, Johanne Wesprimiensi, Thoma Chanadiensi, fratribus Thoma Sirmiensi, Peregrino Boznensi, Stephano Nitriensi et Blasio Tyniniensi episcopis, ecclesias dei feliciter gubernantibus; magnificis baronibus Nicolao palatino et iudice Comanorum, Nicolao filio Laurencii woyuoda Transiluano et comite de Zonuk, Oliuerio magistro tauarnicorum nostrorum et comite domine regine genitricis nostre karissime, comite Thoma iudice curie nostre, Stephano tocius Sclauonie et Croacie, Dominico de Machow et Nicolao de Zeurino banis, Paulo magistro tauarnicorum reginalium, Leukus pin-

cernarum et dapiferorum, Dionisio agasonum ac Tuteus ianitorum nostrorum, nec non Johanne filio eiusdem Oliuerii dapiferorum reginalium magistris, Simone filio Mauricii comite Posoniense et aliis quampluribus regni nostri comitatus tenentibus et honores.

(Eredetije a hg. Esterházy levéltárban, 42. fasc. 41.) T. Smičiklas: Cod. Dip. Croatiae, Dalm. et Slav. XII. k. 142—44. old.

De már az alábbi okiratban találkozunk az apa és a három testvér nevével 1349. április 23-án a nonai káptalan egy oklevelében, mely több, nagyobb földbirtok adásvételéről szól, melyet a Mogorovich nemesek két ága egymás közt kötött.

Ez az okirat így szól:

1349. aprilis 23. Nona.

Nos capitulum universum ecclesie cathedralis Nonensis sancti Asseli, omnibus et singulis Christi fidelibus tam presentibus quam futuris, presentem paginam inspecturis. Ad universorum noticiam et perpetuam rei memoriam harum serie facimus manifestimus, quod accedentes ad nostram presenciam ibidem in dicta ecclesia, *Lukasius* quondam *Hrelsi de generacione Mogorouig de Lyka, Novachus, Martinsius et Petrus fratres,* filii *quondam Borislaui,* et *Gregorius* quondam *Tollimiri de Lyka* et de eadem *generacione Mogorouig,* nepotes dicti Lukasi, non vi vel metu aut per errorem, sed ex certa scientia et sua propria voluntate omnimoda et forma quibus melius dici potest, dederunt, vendiderunt et tradiderunt iure perpetuo in perpetuum pro se suisque heredibus et successoribus, nobilibus viris *comitibus Curiacho nato quondam comitis Dissisclaui* et suis nepotibus comiti *Nouaco, Gregorio* et *Johanni fratribus, filiis* olim comitis *Petri Dissisclauig* et *Petro filio quondam comitis Johannis de Lyka, omnibus de dicta generacione Mogorouig,* pro se suisque heredibus et successoribus, recipientibus et ementibus infrascriptas villas et possessiones eorum proprias patrimoniales, positas in Lyka; inprimis villam vocatam Schmolofzi, item villam vocatam Bilsane, item villam vocatam Sichieno, item villam vocatam Grebenari, item villam vocatam Brochinane, cum omnibus suis undecunque iuribus et pertinentiis eisdem villis pertinentibus ad habendum, tenendum et possidendum et quidquid sibi et suis heredibus et successoribus deinceps placuerit perpetuo faciendum, cum omnibus et singulis terris, pratis, pascuis, siluis, nemoribus, arboribus, lapidibus, aquis et

aquarum decursibus, iuribus et iurisdiccionibus, habenciis et pertinentiis suis, tam subtus terra, quam super terram, in integrum, omnique iuri et accioni, usui seu requisicioni eis nomine dictarum rerum aut dictis rebus modo aliquo pertinenti, et cum omnibus et singulis que infra predictos cuiuslibet predictarum villarum et rerum venditarum continentur confines vel alios si si qui forent accessibus et egressibus suis cuiuslibet earum usque in vias publicas, et cum omnibus et singulis que quelibet ipsarum villarum et rerum venditarum habet supra vel infra se, tam consuetudine, quam de iure, et hoc pro precio et nomine precii librarum *trium millium denariorum paruorum, venetorum,* quod precium predicti venditores fuerunt contenti et confessi a predictis emptoribus habuisse et recipisse, ac eis integre datum, solutum et numeratum in promta pecunia, excepcioni sibi non dati, non soluti non numerati sibique manualiter traditi dicti precii, tempore cuis contractus omnique alio iuri et legum auxilio omnio renunciantes, quas predictas villas venditas cum pertinenciis et attinenciis suis dicti venditores seu ipsorum emptorum nomine possidere constituerunt, usque quo ipsi emptores dictarum rerum possessionem acceperint corporalem, quam accipiendi sua auctoritate et retinendi deinceps eis licenciam omnimodam contulerunt, promittentes, per stipulacionem unusquisque eorum principaliter et in solidum, sine aliqua excepcione iuris uel facti se obligando dictis emptoribus pro se et eorum heredibus et succeribus stipulantibus litem, questionem uel controuersiam eis, vel eorum heredibus de dictis rebus venditis, aut aliqua parte ipsarum ullo tempore non inferre, nec inferentibus consentire, sed ipsas villas, terras et possessiones predictas et quamlibet ipsarum cum omnibus pertinenciis suis tam in proprietate, quam in possesione eis et eorum heredibus et successoribus ab omni homine et persona, collegio et universitate legitime defendere, excalumpniare, auctorizare, et disbrigare in racione, et predictam vendicionem et omnia et singula in hoc priuilegio contenta perpetuo firma et rata habere et tenere et non contra facere uel venire per se uel alios aliqua racione uel causa de iure uel de facto. Proquibus omnibus et singulis firmiter obseruandis, obligauerunt ipsi venditores dictis emptoribus se et omnia eorum bona presencia et futura, cedentes et mandantes dictis emptoribus omnia iura sibi et suis heredibus et successoribus in dictis villis et rebus venditis cum pertinenciis suis competencia undecunque et qualitercunque, nulla in ipsis resuracione facta, constituentes insuper ipsos procuratores in rem suam ponentes ipsos in locum eorum, ita

quod deinceps in iudicio et extra accionibus utilibus et directis uti et experiri possint, tam in agendo quam in defendendo et cetera facere que veri domini in suis rebus, et de rebus suis facere possunt. Asserentes dicti venditores et affirmantes dictas et villas predictas venditas liberas esse et habere libere et nulli obligatas esse, et si contrarium appareret, promiserunt, ipsos emptores indempnes penitus conseruare, dantes et concedentes per se suosque heredes et successores dicti uenditores predictis emptoribus et suis heredibus et successoribus ex certa sciencia irreuocabiliter inter uiuos plenaria potestate ac facultate dictas villas et terras cum omnibus pertinenciis que sunt uel que erunt in futurum tenendi, gaudendi usufructus dandi, donandi, vendendi, alienandi, pro animo et corpore adiudicandi et omnimoda voluntate eorum, sicut de rebus et bonis propriis faciendi, nemine eis in perpetuum contradicente. Voluerunt eciam dicti venditores, quod hoc presens priuilegium non possit infrigi, viciari vel anichilari in parte, uel in toto nullo modo uel ingenio, per testes instrumenti uel alia scriptura sine quacunque alia probacione, renunciantes expresse predicti venditores, omni iuri scriptis uel non scriptis ingratitudinis vicio, per quam venditiones revocari possint et omni auxilio iuris canonici et civilis, consuetudinibus statuis et reformatis consimilibus factis uel fiendis cuiuscunque loci, cum quibus se possent uel vellent contra predicta defendere uel tueri de iure uel de facto. In cuis rei testimonium in perpetuam firmitatem de rogatis et peticione ambarum parcium hoc nostrum contulimus priuilegium sigilli nostri de suptus pendentis munimine roborat. Actum et datum in nostra cathedrali ecclesia sancti Asseli de Nona die XXIII° mensis aprilis currentis anno natuitatis domini milesimo CCC-mo XL-mo nono, indiccione secunda, pontificatus sanctissimi in Christo patris domini nostri Clementis pape sexti anno septimo.

Az Esterházy hercegek ltárában Rep. 42. fasc. 7. Nr. 12.(Közölve Smičiklas: Codex Dipl. XI. köt. 523—25. old.)

A Mogorovich Disiszló fiai leszármazását láttuk a 17. oldalon.

A Mogorovich Beriszló fiak leszármazása az 1349. április 23. oklevél szerint:

N.

Mogorovich Hrljac de gen. Mogorovich de Lika	Berisló	Tollisius de Lika
Lukács	Novak Marthinsius Péter	Gregorius

Ezenfelül él még egy Mogorovich, a néhai (1349)

János comes de Lika fia

Péter.

A 17. oldalon közölt Mogorovichok, tehát Kurjak, Novak, Gergely, János és Péter megveszik az ősi földekből, melyek a Likában vannak, a következőket: Smolofzi, Bilsane, Zicheno, Grebenar, Brochinane falvakat minden tartozékaikkal háromezer velencei kis dénárért, mely összeget az eladó Mogorovichok, úgymint: Hrljac fia Lukács, Novak, Marthinsius, Péter Disisló fiai, és Péter János fia, hiánytalanul fel is vettek. A vételár kb. 15 márkát tett ki és annak aranyértéke 900—1000 arany koronát tehetett, melynek földértéke 500—600 holdnak (4—5 ekeföld) felelt meg (Hóman Bálint, Magyar pénztörténet. p. 501—03.). Tudjuk, hogy Dalmáciában a velencei érmerendszer volt járatos, és hogy Róbert Károly király pénzreformja a Kapellán túli területekre aligha terjedhetett ki.

De lássuk Novák további sorsát. A fenti 1349. ápr. 23-án Ninben kelt okirat szerint Péter és Novák érdemeit kívánta Nagy Lajos jutalmazni, mint az okirat mondja:

„Figyelembe véve ezen Novák hűséges szolgálatait és dícséretreméltó érdemeit, valamint atyjáét, Péterét, ki a mi törvényes jogainkat elkobzó és bitorló Velencések ellen Zára város előtt táborozva, királyi uralmunk feldicsőítése és méltóságunk növelése érdekében, nem félve életét kockára tenni, ezen vetélytársainkkal szemben heves vakmerőséggel, elszánt férfiúként rohant a harcolók közé, hol, mivel az Úrnak úgy tetszett, befejezte utolsó napját, és az előbb említett Novák ugyanazon ütközetben lankadatlan küzdelme közepett halálos sebet szerzett.

Szintúgy, midőn mi a hajdani (néhai) nagyságos uralkodónak, a boldogemlékezetű Endre úrnak, Jeruzsálem és Szicilia királyjának, a mi kedves testvérünk ártatlan vérének megboszszulására Itália részeibe mentünk, ezen Novák velünk jőve a hadi költségeket is magára vállalta a fáradságos munka mellett, s vére hullatásával tanúsított nekünk fáradhatatlan szolgálatot, nem mellőzhetjük, hogy midőn mi korábban az orosz birodalomban levő bizonyos Belcz nevű várat, amelyben a litvánok a ruthénekkel, a mi hitszegőinkkel a mi tekintélyünk csorbítá-

sára szövetkeztek, nagy hadsereggel körülzártuk, a fentemlített Novák fegyveresen gyors léptekkel a jelzett vár árkához sietvén, melyben kanyargós vízfolyás folyta körül, elérvén a várat ezen árok hullámaiba ugrott és a mondott vár falára jutva hadi tettét, mint vérbeli katona hajtotta végre elszánt küzdelmében, s midőn mi a vár alá érkeztünk, halálos sebbel sebesülten állt elénk. Ezen Novák alkalmas időkben és helyeken országunknak számtalan és valódi megpróbáltatásaiban sokféle szolgálatot teljesített a mi felségünk tetszésére s királyi lelkünk az ő derekségében megnyugodott."

Nem tudjuk, hogy a nápolyi hadjáratban hol sebesült meg Mogorovich Novák, mert az oklevél ezt elhallgatja, de azt tudjuk, hogy a költséges hadjáratban saját költségén vett részt, ami abban az időben igen jelentékeny pénzbe került a hadjárat hosszadalmas volta és a nagy távolság miatt. Nem vélünk tévedni, ha az aulae miles = testőr szóból arra következtetünk, hogy Mogorovich Novák is abban a kisded csapatban volt, melyre Lajos király személyes védelme volt bízva.

Az oroszországi ú. n. litván hadjáratban Mogorovich Novák tetteiről már többet mond az oklevél.

Pór Antal írja:

> ... 1352. évi február hava 22. napján Lajos király kiindult seregével Budáról, hogy Kieystut litván fejedelem gyalázatos esküszegését megfenyítse. Márcz. 12-én már Szanokon volt, 21-én pedig Belcz vára alatt egyesült a lengyel király nagy hadseregével, mely a nevezett vár megvételére érkezett oda.
>
> Minden arra mutat, hogy az ezévi hadjárat nem volt szerencsés a szövetséges lengyel-magyar hadakra.
>
> A litvaiak a tatárokkal és oroszokkal szövetségben, pusztítva bekalandozták Lodomériát és Galiciát. Részletet azonban azon fölül, amit a hazai kútfőkből meríthetünk, keveset tudunk.
>
> Belcz alá érkezvén, a királyok fölszólították a várnagyot, neve szerint Drozgét, adja meg a várat. De ez ügyes ember nyolcz napig ámító szavakkal tartogatta őket, miközben várát erősítette és a védelemmel teljesen elkészült; ekkor aztán kereken megszakított minden alkudozást. A bosszús királyok ostromra vezették tehát seregeiket. A csapatok meggázolták a várnak csaknem embermélységű árkait. Nehéz fegyverzetökkel nyakig láboltak a vízben, és midőn a töltés közelébe érkezének, a kilőtt nyilak, lehajított kövek és fahasábok özöne fogadta őket. Lajos királyt, ki itt is elül járt, fején érte a „sulyok" s a földre teritette; az elaléltat Perényi Miklós vette a hátára és vitte vissza a vizen keresztül. Rokonának, Oppelni

László herczegnek azon alkalommal, hogy első ért föl valamely toronyra, sisakját lekapták fejéről, őt pedig lelökték, hogy majdnem agyonütötte magát. Rátót nemzetségbeli Lorántfia Lestákot, a király kedves udvarmesterét és somogyi vármegye-ispánt, a kő mellén érte és úgy a földre sujtotta, hogy holta napjáig megsinlette. Simont, a Móricz fiát (a Pok nemzetségből) az alsó árokból félholtan hozták vissza. Szécsi Miklós (a Balog nemzetségből), Bebek Balázs és István (az Ákos nemzetségből) iszonyú sebeket vettek. Ez utóbbi (Bebek István) királyi zászlótartó kezében négy zászlórudat törtek el: de ő tovább is ott tartotta volna magát, hanem ötödik zászlója már nem volt és mellőle mind elmenekültek. Ellerbach Pupelint (Puppli) nyillal sebezték meg, Albert nürnbergi várgrófot pedig valamely lezuhanó kő vagy fahasáb úgy leverte lábáról, hogy el kellett szállitani a palánktól; magához se tért, csak az ostrom után. Délig tartott az ostrom. A magyarok és lengyelek közt annyi volt a sebesült, hogy annak se szeri, se száma. (Pór Antal: Nagy Lajos. 270—71. old. — Történelmi életrajzok.)

Belz alatt sebesült meg Mogorovich Novák súlyosan a király szeme láttára s ekkor tanúsított vitézségéért külön megdícséri Nagy Lajos. Novák 1359. június 16-án még él, mert ekkor Széchi Miklós horvát bán a közte és Brebiri János fia Máthé közt bizonyos Gerbenar-i földek közti pereskedésben a bán engedelme nélkül jogtalanul eljárt Radinich fia Pribisló likai satnikot (századost) és társait fejvesztésre ítélte. (Jug. Ak. Cod. Dipl. 1359. Smič. C. D. XII. 578.) Hogy azonban azon Novac comes de Licha, kihez, valamint két rokonához, Péter és Mogor comites de Licha, XI. Gergely pápa Avignonból 1373. május 14-én kelt pápai brevet intéz, azonos-e ezzel a Péterfia Novákkal vagy egy későbbi tagja a Mogorovich nemzetségnek, eldönteni nem tudjuk. Novák Zára ostrománál már harcol és megsebesül, tehát legalább 20—22 éves lehetett ekkor (1346), 1324 körül születhetett s így ötven éves volt 1373-ban, ami nem volna nagy kor ugyan, de tekintve súlyos sebesüléseit a nápolyi és a litván hadjáratban, lehetséges, hogy ez a két Novák nem azonos személy. A rendkívül érdekes oklevél így szól:

1373. május 14. Avignone. Gregorius XI. papa Ludovicum, Hungariae et Croatiae regem, certiorem facit sequestrasse se pro camera apostolica per Michaelem, episcopum Scardonensem, reditus episcopatus Nonensis . . .

Carissimo in Christo filio Ludovico,regi Ungarie illustri, salutem etc. Cum venerabilis frater noster Demetrius, episcopus Nonensis, camere nostre apostolice in diuersis pecuniarum sumis et rebus aliis legitime teneatur,

de quibus eidem camere satisfacere non curauit neque curat, et propterea [nos providere vo]lentes dicte camere, fructus episcopatus Nonensis, reseruata congrua sustentacione pro dicto episcopo Nonensi, venerabili fratri nostro Michaeli, episcopo Scardonensi, [mandauimus] ad finem, quod indempnitati dicte camere nostre consulat ac fauor regine eidem Michaeli episcopo in recollogendis huiusmodi fructibus et prouentibus dicti episcopatus Nonensis sit plurimum optimus. Serenitatem tuam rogamus et hortamur attencius, quatenus pro nostra et apostolice sedis reverentia prefatum Michaelem episcopum in premissis, prout plene confidimus, recommendatum habere sinceritas tua uelit. Datum Avinione, II. idus maii, anno tercio.

Eodem modo: Dilecto filio nobili uiro Nouaco, comiti de Licha...

Dilecto filio Petro, comiti de Licha...

Nobili uiro Magor, comiti de Licha... (Smičiklas: Cod. Dipl. Croatiae, Dalm. et Slav. XIV. 522. old.)

XI. Gergely pápa tehát az apostoli széknek óhajtja a scardonai püspök útján sequestrálni a nini püspökség jövedelmét s erre felkéri Nagy Lajos magyar királyt és a három Mogorovichot, Novák, Péter és Mogor likai comeseket. A levelek közt az eltérés csupán annyi, hogy a király megszólítása: „Krisztusban legkedvesebb fiúnk!", míg a három likai comes-é: „Szeretett fiúnk, nemes férfiú, likai comes!". Bár Nagy Lajos alatt a helyzet javult s a magyar korona tekintélye a tengerparti részekben is növekedett, némileg arra mutat ez a pápai intézkedés, hogy biztosabbnak vélte a pápa, ha a Mogorovich nemzetségbeli likai comeseket külön felkéri. Olyan lazán és gyenge szálakkal volt a dalmát partvidék Magyarországhoz fűzve, hogy a helyzetet — a püspök információja alapján — jól ismerő XI. Gergely pápa az ügy érdekében valónak találta a likai comesek külön felkérését is. Hogy itten nem csak hivatali állás utáni megjelölésként használja a comes szót, hanem az a nemzetségben örökletes kiváltságos rangot és hatalmat jelent, azt bizonyítja az is, hogy mind a három Mogorovich így neveztetik. Novákról tudjuk, hogy 1373. dec. 3-án nini comes volt, de sem Péterről, sem Mogorról nem. Érdekes a Mogor ősi névnek visszatérése évszázak után!

A Zárai Kormányzósági levéltárban van egy pergamenre írott oklevél (Smičiklas: Cod. Dipl. XIV. 559.), mely Nini Dénes végrendeletét tartalmazza 1373. dec. 31-ről s ebben a bevezetés így szól: In Christi nomine amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo trecentesimo septuagessimo tercio, indictione vndecima, die ultimo mensis decembris, None; regnante serenissimo principe domino nostro domino Ludouico, dei gracia

illustrissimo rege Vngarie, temporeque reuerendi in Christo patris domini Demetrii de Mathafaris, dei et apostolice sedis gratia Nonensis episcopi ac egregii et potentis viri domini comitis Nouachi *de generatione Mogorouig*, nunc honorabilis comitis ciuitatis None.

Ekkor tehát Nin-ben „egregius és potens vir dominus comes Novak de generatione Mogorouig nunc honorabilis comes civitatis Nonae", azaz nemes és hatalmas férfi Novák comes úr a Mogorovich-nemzetségből Nin városnak és kerületének comese volt. Ez hivatalos állást jelent, kb. a gau-grófnak felelt meg — mutatis mutandis — az Anjouk alatt. Tudjuk, II. András királyunk 1205. aug. 1-én Nin város részére kiadott privilegiális leveléből, hogy szabadon választották comesüket, s hogy ez ítélkezett felettük, s hogy ott sem a hercegnek, sem a bánnak, vagy a vicebánnak jurisdictiója nem volt, hanem csakis a comesnek. (Fejér: Cod. Dipl. VII. 5. 166—70.) Azt is tudjuk ebből, hogy a nini kerületből Ljuba várához tartozó földek ki voltak véve, mert azok a Szent János ispotályos lovagoké voltak. Nona és Ljuba közelsége magyarázatát adja annak, hogy miért törekedtek a Mogorovich-nemzetség tagjai mindannyian, hogy e vár környékén bírjanak földeket. A Mogorovich urak szomszédos birtokosok lévén, Nona város polgársága szívesen választott belőlük comes-t, mivel az által védelmet és nyugalmat biztosítottak maguknak. Így látjuk ezt más tengerparti városnál is, hol a Subich-, Gusich-nemzetség tagjaiból találkozunk igen gyakran comesekkel. Ezt a szokást Velence is támogatja, mert a fennhatósága alatt álló városok védelmét a szárazföld felől nem kellett neki vállalnia, ezt elvégezték helyette a hatalmas horvát nemzetségek, kikből választották a városok kormányzóját, a comeseket. A tulajdonképeni autonómia hivatalnokai a judexek voltak, hasonlítván a mai polgármesterhez, míg a comes jogállása leginkább a német-frank gaugrófé volt. Tekintélye és ereje szerint többé-kevésbbé önkényúr volt.

27. **Gregorius comes de Lica** és

28. **Johannes comes de Lica.** Kik 1352. dec. 28-án fivérük Novák és apjok Péter érdemeiért donatiót kapnak, mint ezt fentebb 21. alatt Nováknál láttuk.

29. **Petrus,** Beriszló fia a Mogorovich nemzetségből, mint eladó szerepel az 1349. ápr. 23. okiratban fivéreivel Marinnal és Novákkal.

Itt említjük meg, mint utolsót a *Mogorovich nemzetségből*, ki még a nemzetség és nem a család nevén említtetik:

32. **Miroslavus**-t, ki a fentebb 21. oldalon közölt 1411. évbeli okirat kivonata szerint Beriszló fia Novak fia volt, s kinek kérésére a zágrábi káptalan átírja IV. Bélának 1263. évbeli, 12. a. Péternél közölt oklevelet a Pochitelj vár tartozékait képező földek cseréjéről.

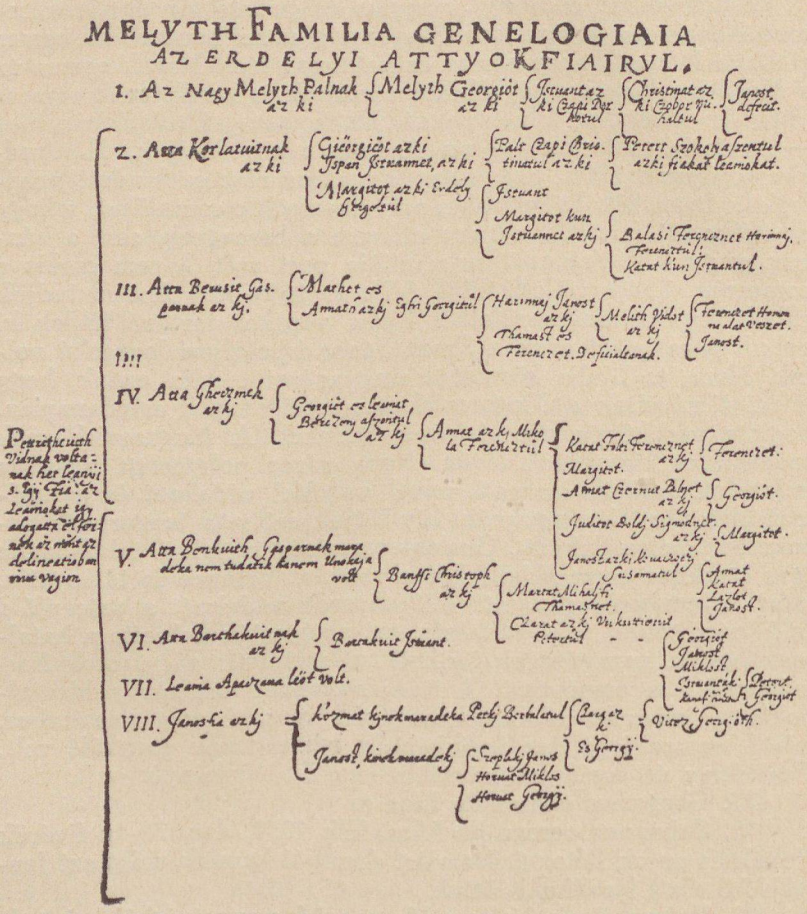

Petrichevich Vid utódainak leszármazása a XV—XVI. században, a brebiri Melith cs. levéltárából a gróf Zichy cs. zsélyi levéltárába került eredeti után.

MTAKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Melyth Familia genelogiaia.
Az erdelyi Attyokfiairól.

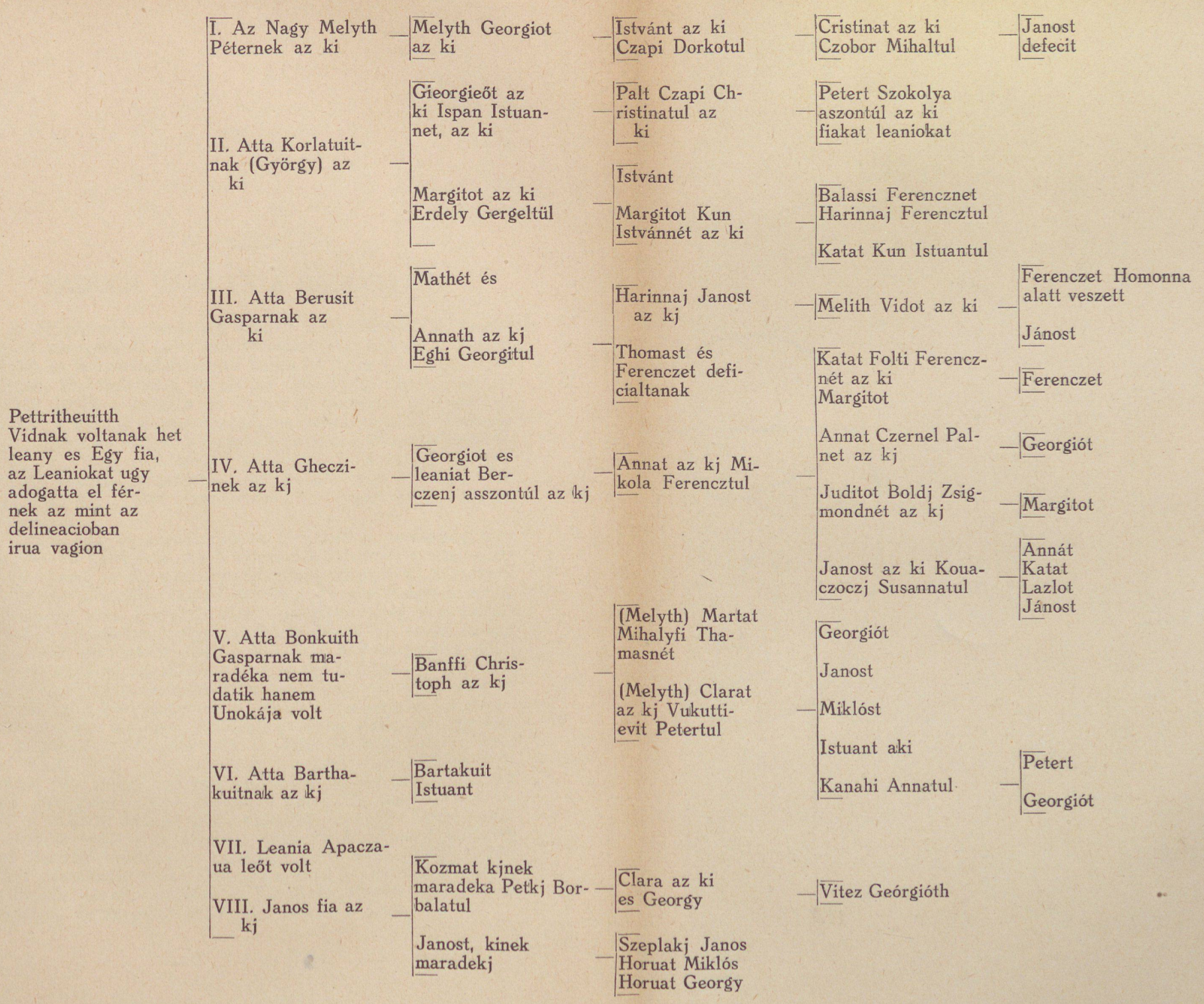

IV. FEJEZET.

RADUCH VÁRA ÉS A RADUCHIAK.

A Mogorovich nemzetség eredeti szállásbirtokáról Tenger Belgrad környékéről kelet felé terjeszkedett. Átlépte a Velebit hegyélét és leereszkedett annak keleti lejtőjére és a Lika folyó völgyébe. Pochitelj vára körüli ősi nemzetségi birtokai királyi földekké lettek s helyébe itt kapott új területet és foglalt is magának a gyengébb nemzetségek beolvasztásával. A Tugomerichek lassanként eltűnnek s egybeforradnak a Mogorovichokkal. Láttuk, hogy Bag (Carlopago) elfoglalása után (1322) a Tugomerichek hatalma megszűnik s ezután már mint a Mogorovich nemzetség egy része szerepelnek a Mogorovichok nemesi tábláján.

Amint nőtt és szaporodott a Mogorovich nemzetség, úgy terjeszkedett kelet felé. Az I. fejezetben felsoroltuk azon mintegy 50 község és vár nevét, melyben széttelepedtek. A nemzetség központja a XII. század derekáig Tenger Belgrad, ennek elpusztulása után Pochitelj vára volt. Ekkor még nem oszlott fel önálló családokra, melyeknek külön nevük lett volna, hanem még atyjok után neveztetnek a fiak és a nemzetség megjelölésével mutatják hovatartozásukat. Egy-egy hatalmasabb ős neve, vagy állása két generáción át is megmarad. Ahogy a magyar nemességnél a bánságot viselt ős fiai 2—3 generáción át Bánfiaknak hivatják magukat (Lindvai, Losonczi Bánfi-ak), így hívják Mogorovich (Petrichevich) Dujamot is Banich-nak, bánfinak, mivel apja, vagy nagyapja bánságot viselt. Diziszló és Beriszló fiai, mivel hatalmas apjok emléke tiszteletet szerzett nekik, két generáción át viselik e nevet, de nincs adat arra, hogy a későbbi hasonló nevű családok ettől a nemzetségtől származtak volna. Sőt alapos a feltevés, hogy mind Diziszló, mind Beriszló utódai más családnév alatt éltek tovább, mivel jó két évszázadig nem találkozunk sem a Disislavich sem a Berislavich névvel, utóbbiak a Túrmezőn tűnnek fel, a XVI. században, de magokat onnan Kis Mlakáról írják.

TÁRA

A Mogorovich nemzetség tagjai tehát kisebb-nagyobb várakban telepednek le. Az 1580-ból származó térkép (10. old.) még mutatja e várak helyét és nagyságát.

Nagyobbak: Pochitelj, Osztrovicza, Novigrad, Mogorovich, Barleta, Belaj és Raduch. Kisebbek: Ribnik, Meduc, Karin stb. E várak jórészben még a római korból maradt erősségek, melyeket részben kijavítottak, részben megkisebbítettek, mivel legtöbb helyt kisebb őrségek voltak szükségesek, mint a római birodalom korában, amikor is nagy hadjáratok folytak itt, most pedig legfeljebb apró csatározások. A tatárjárás tanulságain okulva itt is, mint egész Magyarországon, a várak és megerősített helyek jelentősége igen nagyra nőtt. A Dalmát partokon sikerrel álltak ellen a várak a várostromhoz nem értő tatár lovasoknak s IV. Béla várépítő tevékenysége itt is megteremte gyümölcseit. Nem véletlen és nem sporadikus jelenség az 1263. évbeli okirat, melyben a király Pochitelj várához tartozó földeket cserél a Mogorovichokkal s helyükbe Likában beljebb más királyi földeket ad; körülbelül ekkor éri el tetőpontját IV. Béla vár- (és ország-) építő tevékenysége.

Csaknem pontosan ugyanekkor (5 évvel később) jelenik meg az első írásbeli említés Raduch-ról. Feltehető, hogy az átköltözött Mogorovich nemzetség egy ága telepedett itt le ebben az időben s kezdte magát — főleg idegenben, a Dalmát városokban — vára után Raduchinak (de Raduch) hivatni.

1268. szeptember havában Zeng-en békességet kötnek Cernoslav zsupán és nemzetsége Arbe lakóival bizonyos vérontás után, s ezen egyességnek tanúi közt szerepel *Johannes de Raduch.*

Zeng. 1268. september.

Nos Cernosclauus çopanus filius de çupan Cernochi pro se et nepotibus suis, videlicet Miterino comiti (!), Georgio filio Lampre et Gregorio fratre dicti comitis Miterini, vice et nomine pro se et nepotum (!) suorum (!), cum tota nostra parantella et cum omni nostra generatione presente et futura, hiis litteris damus in futurum (!) memoriam vniuersis quibus scire expedierit, quod nos ad talem (!) pactum et pacem cum communitate Arbensi devenimus super facto sanguinis, que facta fuit per quendam hominem de Arbo in Radin qui dicitur Murco de nostra parantella et idem Radin presente (!) una cum fratribus suis Radac et Bratoe talem pacem et pactum affirmantes: quod per illa (!) effusione (!) sanguinis factam per dictum ciuem Arbensem dicto (!) Radin promiserunt dictus Cernosclauus pro se et nepotum (!) suorum (!) ac cum tota sua parentella et cum omni genera-

tione ipsorum; quod per illa effusione (!) sanguinis umcquam non offendent nec offendi faciet (!) alicui de ciuitate Arbensi aliquo modo uel ingenio, nec Arbenses non offendent nec facient offendi alicui (!) de progenie seu parantella dicti domini Cernosclaui natis et nascituris. Et si dictus dominus Cernosclauus cum omni sua parantella et generatione contra hec ire temptauerit seu contrafacient (!) cadat in pena alteri parti ducentarum marcarum argenti, de quibus centum marcas habeat et cadat in iudicio, scilicet ille qui dominator erit in Sclauonia, reliquis uero iniuriam pacienti. Et si dictam communitatem Arbensem (!) contra ea que dicta sunt superius dicto domino Cernosclauo (!) seu eius parantelle et progenie contra faciet, cadat in pena secundum consuetudines et statuta dicte ciuitatis Arbensis. Iterum super hec firmiter per ambe (!) partes dictam pacem stabilientes, ut quicquid damphi uel offensionis inter dictam comunitatem Arbensem et Cernasclauum et eius parantellam taliter, quod dampnum uel offensio fuisset euidens et manifestum, si qua pars contra faciet, cadat, prout dictum est superius, et quelibet pars unus alteri libere vadant, emant et vendant. Hec sunt nomina qui ad dictam pacem interfuerunt: Segniensis J. archidiaconus, Grassicius archipresbiter, iudices Tholomerus, Cricicus, Presatus, Dragosclauus, Dominicus, Radouanus et *Joannes de Raduc*, Vbicinus vicecomes, Tomasius tragovocius (!) domini P. Çagrabiensis, qui pro eo colligitur (!) tragouinam (!) Et ad maiorem firmitatem et euidenciam perpetuam pleniorem, presentes litteras sigillis pendentibus, videlicet communitatis Arbensis, communitatis Seniensis, Cernosclaui çupani, comitis Miterini et Gregorii fratris comitis Miterini munimine fecimus roborari. Sub anno domini millesimo ducentesimo sexagesimo octauo, indictione undecima, mense septembris; regnante inclito et illustri domino B[ela] dei gratia rege Hungarie et existente duci (!) Bele [iuni]ori tocius Sclauonie. Az eredeti pergamen a zágrábi országos levéltárban. (Smičiklas: Codex Diplomaticus. V. köt. 474. o.

Chernoch zsupán fia Chernosclavus, rokonaival, Miterinus comessel, Lampre fia Györggyel és Miterinus fivérével Gergelyleyl maguk, rokonságuk és egész nemzetségük nevében megbékélnek az arbeiekkel, hogy nem folytatják a vérontást (helyesebben nem alkalmazzák a vérbosszú, a talio elvét) s kötelezik magukat 200 ezüst márka bírság terhe alatt, hogy ezt az egyességet megtartják. Nem tudjuk, hogy milyen nemzetségről van itt szó, mivel a nevezetesebb horvát nemzetségekben ebben az időben hasonló nevű tagokat nem ismerünk.

Johannes de Raduch tehát 1268 szeptemberében Zengen tanú, és ő az első kinek Raduchi a neve s ezzel *Raduch* helység neve is először fordul elő a most ismert okirati emlékekben. Négy nemzedéken át tartják meg e nevet a Mogorovich nemzetség azon tagjai, kik ott telepednek le, az utolsó, kit még e néven említenek, az a Jakab, kinek Nápolyi László 1401-ben donatiós levelet ad, melyben már Petrichevichnek is nevezi, mint ezt fentebb 10. a. Jánosnál láttuk.

Raduch neve régi középkori horvát nyelven Radyna s a falu neve Radina-vas' (Radinavaz), így említi ezt a XV. században több oklevél, mint ezt alább látni fogjuk. Olaszosan Raduch-ot Radoch (Raducis, Raduquis), horvátosan a Raduchiakat egyetlen egyszer Radwzowyth (dictus)-nak írják. Petrichevich Jánost 1524. július 7. kelt okirat nevezi így. (Klaič: Acta Keglevichiana, 76. old.)

Hol volt Raduch vára és mi lett a sorsa? Erre a kérdésre könnyen megfelelhetünk. A község ma is létezik Lika Krbava megye gospići járásában a Gospić—ugolini vasútvonal mentén, a Lika folyó völgyéből kiemelkedő Velebit hegyláncolat keleti lejtője lábánál. A vár a hegyen volt a falutól északra, kb. 700 m magasban, de felette nyúlt égnek a Velebit egyik legmagasabb csúcsa, a csaknem 1800 m magas Babin vrh. Ennek keleti lejtőjére, 1017 m magasban épült a „Szent Iván a hegyen" zárda, melyről már hallottunk, s melyet a Mogorovichok alapítottak a XV. század közepén. Raduch váráról ebből a korból nincs leírásunk, de van a XVII. századból, mikor a törököt kiűzték Likából s ez a leírás némileg tájékoztathat. De, ha nem végzett volna a zengi püspök a XVII. század végén ú. n. canonica visitatiót, semmit sem tudnánk arról, hogy milyen volt Raduch vára. Szerencsére azonban Glavinich Sebestyén zengi püspök, amikor Lipót király 1691. március 3-án Likát egyházi tekintetben a zeng-modrusi püspökséghez csatolta, azon kéréssel fordult a pápához, hogy egyházmegyéjét vegye ki a magyar prímás joghatósága alól és rendelje a spalatói érseknek alá, mint ahogy az a régi időben is volt. Mert Lipót kinevezte ugyan Lika-Krbava püspökévé, de nagyszámú ellenségei kivitték, hogy röviddel megbízatása után Korbáviát Likától elszakították és Korbávia püspökévé Szelestevich István zengi nagyprépostot nevezték ki. Ebből aztán kánoni pör keletkezett a két püspök között s ennek eredménye Glavinich földrajztörténelmi munkája: Brevis et compendiosa duorum comitatum regni Croatiae: Liccae et Krbaviae descriptio. Ebben a leírásban Glavinich igen fontos adatokat közöl. Beutazta az egész Likát és a helyszíni szemléken szerzett személyes tapasztalatai alapján nyomban a török kiűzése után írta meg, ami különösen adatainak megbízhatóságát és a munka korhűségét kétségen felül emeli.

Glavinich elmodja, hogy sok vár állott akkor még fenn,

amelyek azonban a határőrvidék katonai kormánya alatt teljesen elpusztultak. Krbaviában a Perusich-vár, Budák-vár, a Sirókakula jókarban voltak; dícséri a Belaj-vár gyönyörű fekvését, de a vár már pusztulásnak indult. Rubnik vár sérült, de tornya és mecsete ép. Medák-várban telepedett le s Serajevóból menekült Ljubovich Athanáz görög keleti püspök. Raduch várát elfoglalták a szerb menekültek. Gracsácz-várban őrség volt a török ellen. Jókarban voltak Udbinja, Piszács, Bunics, Visucz, Curják, Podlapacs, Prozor, Farkasics, Kozár, Turjanszki, Omoljják, Brezovácz vára. Jókarban voltak, de teljesen elhagyottak: Mogorich, Szkelbár Vranics és Kumics vára. Pusztulásnak indultak Ostrovicza és Barletta. Likában a Novigrád vár már romokban hevert, azonban körülötte még fennállottak Buzsin, Krzmarics, Bogdanics, Szmilja, Ostroicza, Régi és Új Hotes, Obrovac és Badar, Kosnij-vára romokban hevert, erről azt írja a püspök, hogy itt régente a Glagol-nyomda állott fenn. Részletesen beszámol a kézirat a törökök által elpusztított templomokról, zárdákról, általában véve a hely topografiai pontos leírását tartalmazza. (Glavinich: A zeng-modrusi püspökség tört. 29—39. old.)

1696-ban Glavinich új jelentést tesz és ebben részletesen kiterjeszkedik Raduch helyzetére is. (Monumenta spect. his. slav. merid. XX. kötet, 45. oldal.) „Raduch Lika azon részén van, ahol a Velebit-hegy emelkedik. Ez a vár védelme alatt széles nagy földterületeket tart, amely egy napi járóföldnek felelhet meg. Szomszédságában folyik le a Raduchica folyó, áradványokat sodorván. A lakosok közül mintegy 50 szerb és szakadár rác, akik az uniótól eltértek, katonának alkalmas mintegy 100 ember."

„Raduch est ad eam partem ubi mons Velebit eminet; arx haec sub sua tutela habet ampla terrarum spatia, quae possent respondere unius diei itineri, vicinus decurrit fluvius Raduchicza, vertens molendina; habitatores Valachorum Ruscianum schismata ab unitate eclesiastica avulsorum 50 censentur, ad militandum prompti centum."

Az 1775. évben készített első részletes katonai térképen még egész jól látszanak Raduch várának romjai. A Velebit egyik emelkedésén száz évvel a török uralom megszünte után még hatalmas romok, torony- és falmaradványok állottak, melyeknek köveiből építették a következő évben (1776) a határőrségek egyik hadnagyi állomását és tiszti szállását. Hasonlóképen hatalmas romok voltak Mogorichon is az első katonai térképezés idejében, 1775-ben.

Az 1775—77. években készült katonai részletes térkép, melynek 48. szelvényét fényképmásolatban közöljük, még egész

világosan mutatja a régi Raduch vár romjait. A hozzátartozó leírás pedig így szól:

Raduch.

„Ist ein grosses zerstreutes Dorf, so sich von der Anhöhe Oblaj zur Seiten längst der Gospicher Strasse nach Grachacz bis unter den Berg Szamersan gegen eine Stunde weit erstreckt; und wovon die Haüser, so an der Kleinen Bach Orsliacha ligen, insgemein Media vode genent werden: das Officirs Quartir so fast in der Mitte des Dorfes liget, ist entfernt von St. Michel $1^1/_2$ Stunde, von Kik $1^1/_4$ Stund, von Dolny Kray Sectio 52. 1 Stunde.

Die aus dem Gebürge kommende vieler Orten traversable kleine Bäche Kerekovacz, Czerni Potok und Orsliacha formiren den hier vorbey fliessenden Bach Obszenicza, darüber hier an der Gospicher Strasse unter dem Officirs Quartir eine gute Brücke gehet, ohne welche und den durchgehenden Weege derselbe abwärts von der Brücke seiner hohen steilen Ufer wegen nirgends, oberhalb der Brücken aber verschiedener Orten zu Fuss traversiret werden kan, seine Breite betraget gegen 10 bis 12 Schritte, und die Tiefe bey ordinarem Wasser 2 bis 3 Schuhe, bey anhaltenden starken Regen, doch besonders bey schmeltzendem Gebürgs-Schnee trit dieser Bach über seine Ufer, wodurch die durch Passagen öffters etliche und mehr Täge lang aufhören.

Die kleine Neben Bache Todorovacz und Kosziak, die ihre Wasser dem Obsczenicza geben, sind im Sommer die mehreste Zeit trocken, an der Gospicher Strasse mit hölzernen Brücken versehen, und auch ohne solche vieler Orten zu Fuss und zu Pferde practicable. Der die mehreste Zeit trockene Bach Lyutik ist nicht nur auf denen durchgehenden Weegen, sondern auch mehr anderer Orten, wo es seine hin und wieder etwas hohe Ufer nicht verhinderen zu Fuss und zu Pferde traversable.

Die vom Dorfe gegen Abend liegende Waldung ist ein Theil von dem Gebürge Velebit vid. Sect. 47: hochstämmig schütter in jener Section voll steiler Anhöhen, Felsen und Steiner, nur sehr beschwehrlich auf die schlecht beschaffene durhcgehende Fuss-Steige zu passiren.

Der Berg, darauf noch die Rudera von dem alten Schloss Raduch befindlich dominiret das Dorf, welches auch noch von denen Abfällen des Czerni-Verh, so die höchste Anhöhe und sehr steil ist, dominiret wird.

Die Gospicher Strasse nach Grachacz so wohl, als alle andere sich in hiesiger Gegend theilende und vorbey-

gehende Weege sind mit Fuhrweesen practicable, und niemahls sehr morastig, und jene in das grosse Waldgebürge Sectio 47: und 52: führenden Weege sind von schlechter Beschaffenheit, in bemelter Section steil, steinig, schmal und nur Stuckweise zu reiten möglich.

Das Officirs-Quartir und die beede hier befindliche Kirchen sind ordinaire gemauerte Gebaüde.

Die Zufuhr der Lebens Mittel ist am bequehmsten auf der Landstrasse nach Gospich zu machen." — (Folio 664—67. Sectio 48. Nr. 2.)

Még a 19. század elején is Raduchon, Barletán és Mogorichon a régi horvát időkből való megerősített várak nyomai láthatók voltak, mely erődítmények köveit jórészben széthordták és felhasználták a katonai határőrvidék tiszti épületeinek felépítésénél. Már a törökök ezekből a várakból őrtornyokat (kula) építettek s ezen őrtornyok nyomai még 1835-ben is láthatók voltak.[1]

Amint nőtt a család, több tagja tanulni és állást vállalni kiköltözött a tengerparti városokba, hol ismerték őket, s hol valószínűleg már rokonságuk élt. Tudjuk, hogy a délszláv nemesség mily hamar beházasodik a dalmát városok előkelő patricius családjaiba. A közös érdekek, a szomszédság, a ráutaltság s a neolatin kultúrélet vonzó ereje a horvát nemesség igen tekintélyes részét teszi városi lakossá. A városok neolatin lakossága egy ideig tiltakozik ez ellen, sőt meg is tiltja a beköltözést, a beházasodást, de ez a tilalom csak papíron maradt meg, a valóság az lett, hogy erősen összeházasodtak. Velencéig, Anconáig kimutatható a horvát nemesség és a neolatin lakosság összekeveredése s a dalmát városok erősen szláv hatás alá kerülnek. Comeseik, judexeik, vezéreik, tisztjeik jórészben horvátokból teltek ki, s csak ha Velence erőszakosko-

[1] Raduss, Lieutenants-Posten, ein gr. n. u. Pfarrdorf am Ursprunge des Napridiak-Baches von 94 Häusern und 832 gr. n. u. Einwohnern, mit einem verfallenen Schlosse nahe beim Offiziers-Quartiere, welches im Jahre 1766 erbauet wurde. Oberstlieutenant Kallinich hatte hier seine Gebäude, die er aber im Jahre 1776 dem Aerario überlassen hat, und sich sodann nach Gospich und von de, nach Carlobago begeben hat. Hier findet man eine Gattung Schleifsteine. (Franz Julius Fras: Topographie der Karlstädter Militär-Grenze. Agram 1835. 204. oldal.)

Mogoroch, Fähnrichs-Posten am Bache-Jadova, ein gr. n. u. Pfarrdorf von 140 Häusern und 1476 Einwohnern; worunter sich blos 5 Katholiken befinden. Alda findet man zwei verfallene türkische Schlösser, unter dem Namen Mogorichka-Gradina. (Fras. i. m. 205. old.)

Barleta, am Flusze Jadava, von wo aus die Strasse über die Bergkette Verbachka Staza geht, ein Dorf mit 69 Häusern und 647 Einwohnern, wovon 226 kathol. die übrigen aber gr. n. u. Religion sind. Hier trifft man auch Ruinen von dem Schlosse Barleta und von der Kulla des Kermpotich an. (Fras. i. m. 219. old.)

dott, fogadták el az idegen (olasz) hivatalnokot. Minden valószínűség szerint így kerültek a Mogorovichok is Zárába, Zengbe, Trauba, Dubrovnikba, Spalatóba s viseltek ott állásokat és vettek részt a közéletben. Mogorovich (Goičić) Máté zengi síremlékén 1555-ből ez a felírás olvasható: „civis Segnie" (l. f. 55. o.).

Itt adunk egy kis családfa töredéket, mely nem tart számot teljességre, de mely megfelel a ma ismert adatoknak, hogy lássuk, kik voltak az első Raduchi-ak.

10. **Johannes**
de Raduch de genere Mogorovich
1240. máj. 15.
IV. Béla király udvari embere (miles)
és tanácsosa (principalis consiliarius)
adományt kap Ljuba várára, Regiane,
Veterinichi községekre.
1268. szeptember. Zengen

— — — — — — — — —

19. **Jacobus**
de Raduch
1350. márc. 2.
1358. jan. 18.
zengi iudex examinator.

— — — — — — — — —

30. **Franciscus**
de Raduch
zengi nemes 1449.

31. **Philippus**
de Raduch
1365. nov. 10.

— — — — — — — — —

34. **Boldizsár**
1449. nov. 24.

36. **Jacobus**
de Raduch 1372. nov. 1. 1369.
alias Jacobus Petrichevich de Petrich
1401. júl. 12. Nápolyi László király
főtanácsosa, jogi doctor, adományt
kap Ljuba várára, Veterinichi, Vissozane és Regiane falvakra, melyeket
szépapjának, Mogorovich Jánosnak
IV. Béla király 1240. május 15-én
adományozott.

— — — — — — —

42. **Jacobus de Raduchis.**
1449. nov. 24. zengi judex.

Ezek közül **Jánossal** 10. a. foglalkoztunk fentebb a Mogorovichoknál.

19. **Jacobus de Raduch.** 1350. márc. 2-án Frangepan Dujmo vegliai comes neje, Erzsébet azt a házat, melyet édesanyja, Helena banissa a zengi minoriták kolostorának épített,

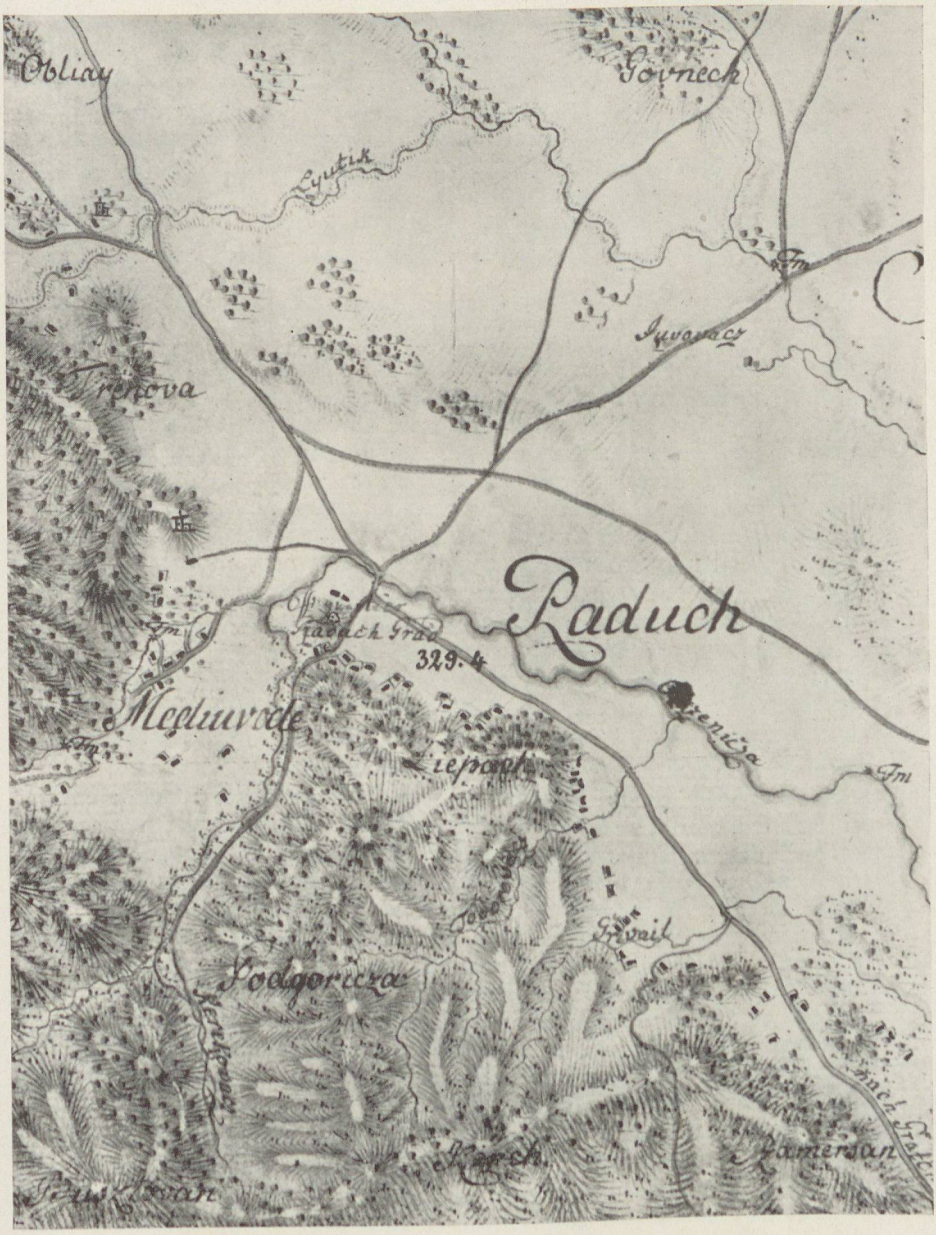

Raduch vára az 1775—77. évbeli részletes katonai térképen.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

ezeknek ajándékozza. A tanúk közt említtetik *„Philippus de Raducis"* s a szövegben egy *Jacobus iudex*. Ez nem más, mint Raduchi *Jakab*, mert egy másik 1358. június 18-án ugyancsak Zengen kelt okiratban névszerint megneveztetik *Jacobus de Raduch olim judex* és egy 1365. nov. 10-én Zengen kelt okiratban megneveztetik Fülöp, mint *„filius judicis Jacobi de Raduco"*. Ezen adatok egybevetéséből megállapíthatjuk, hogy Raduchi Jakab zengi judex volt 1350. március 2-án, 1358. január 18-án már nem judex, de tanúja annak a jogügyletnek, mikor Venimbene három szőlőt elad Veglia szigetén Cosma judex fiának, Jakabnak.

Ezek az oklevelek itt következnek:

Zengg, 1350. március 2. In dei nomine amen. Anno natiuitatis eiusdem millesimo trecentesimo quinquagesimo, indictione tercia, die secundo mensis marcii temporibus equidem domini Ludouici dei gracia serenissimi regis Hungarie, venerabilis in Crhisto patris et domini fratris Porthyue eadem gracia episcopi Segniensis, magnificique viri domini Bartholomei Vegle comitis et ciuitatis Segnie perpetui potestatis Jacobi Veroli et Jacobi iudicum in ciuitate predicta. Actum in ciuitate Segnie in domo egregii viri domini comitis Gregorii, nati condam bone memorie domini Pauli Croatorum bani, presentibus domino Stephano millite (!) filio domini Mathei Segniensis vicarii, Marino filio ser Cerni de Faffogna de Jadr(a), Francisco condam Nicolai Pauonis de Veneciis et aliis testibus ad hec vocatis, habitis et rogatis. Ibique magnifica domina domina Elizabet relicta olim bone memorie domini comitis Duymi dedit, tradidit, atque donauit ecclesie fratrum Minorum de Segnia unam domum positam in ciuitate Segnie apud domum Jacobi Dessinich et prope domum que fuit Nighe uxoris Yoachimi de Bescha, et a duabus lateribus sunt vie publice, vel si qui sunt veriores confines; quam domum domina Elena genetriz (!) dicte domine Elizabet, olim Croatorum banissa eidem ecclesie in suo testamento legauit, ut emereretur (!) ad habendum, tenendum, possidendum, ita tamen, quod reditus dicte domus in utilitatem et commodum dicte ecclesie et fratrum residentium in loco fratrum Minorum de Segnia pro speciali elemosina et necessitate perpetuo convertendum; quam quidem domum fratres eiusdem loci vel procurator eorum ullo modo, ullo ingenio, aut fraude possit dictam domum vendere, donare, alienare, permutare ita, quod ipsius domus dominium in possesionem alium (!) transferatur; quam quidem donationem ipsa domina Elisabet promisit firmam et ratam habere, attendere et obseruare et non contrafa-

cere vel venire aliqua ratione, causa vel ingenio, per se vel per alium, nec de ipsa donatione fratribus in dicto loco residentibus litem, questionem vel molestiam ullo tempore non inferre nec inferenti consentire.

Ego *iudex Phylippus de Raducis* examinator manum misi.

Ego Andreas condam Francisci de Feraria imperiali auctoritate notarius predictis omnibus dum agerentur interfui, eaque rogatus scripsi et publicaui meoque signo solito roboraui.

(Eredetije Tersato levéltárában no. 6. E. — Smičiklas, Cod. Dipl. Croatiae, Dalm. Slav. XI. 584—85. old.)

1358. januar 18. Zengg. In dei nomine amen. Anno a nativitate eiusdem millesimo trecentesimo quinquagesimo octauo, indicctione vndecima, die octauo mensis ianuarii, temporibus domini Loduici serenissimi regis Ungarie, honorabilis patris et domini fratris Prothiue episcopi Segniensis, magnifici viri domini Bartholomei comitis Vegle, Modrusse atque Gezche necnon ciuitatis Segnie domini naturalis, nobilis militis domini Andree vicecomitis, necnon Jacobi Vexoli et Jacobi iudicum Segnie. Actum Segnie in plathea comunis presentibus domino Nicolao Galli vicario Segnie, *Jacobo de Raduch olim iudice*, Baiocio de Bacca çupis de Anchoma atque Georgio de Georgio de Jadra habitatoribus Segnie et aliis ad hec convocatis specialiter et rogatis, testibus. Ibique Benvenutus condam Venimbene olim iudex Segnie dedit, tradidit et vendidit iure conditicio sicut inferius apparebit in perpetuum iudici Jacobo predicto, filio condam iudicis Cosme pro se et suis heredibus et successoribus recipienti et ementi duas vineas contiguas, positas in insula Vegle in contrata sancti Rumini districtus Besche, quarum ab una parte possidet Chranacius filius condam Bauselle de Bescha, ab alia parte possident heredes condam Chregne de Bescha a tercio et superiori latere est terra inculta, a quarto vero latere est terre ecclesie sancti Rumini predicti, a quarto vero latere versus mare est eciam terra inculta, et ex hiis duabus vineis sew earum redditibus septimum omni anno debetur ecclesie prenotate; item vendidit sibi iure proprio in perpetuum vnam terciam vineam positam in dicta insula et in dicto districtu Besche vbi dicitur ba . . . cuius a duabus partibus possidet Crisatius Cantaruch de Bescha, a parte superiori sunt alpes moncium, a parte autem inferiori sunt litora maris ut ibi dicebatur et si qui alii dictarum et cuiuslibet earum forent ueriores confines, ad habendum tenen-

dum et possidendum et quicquid ipsi emptori et suis heredibus ac successoribus deinceps placuerit perpetuo faciendum cum omnibus et singulis iuribus, proprietatibus et pertinenciis, usibus, actionibus et requisitionibus dictarum possessionum et cuiuslibet ipsarum omnique iure earum proprio et cum accessibus et egressibus earum et cuiuslibet ipsarum vsque in uias publicas, saluo ut premittitur septimo ipsius ecclesie de duabus vineis supradictis, pro precio ducentorum et quatraginta (!) ducatorum auri iusti ponderis, quod precium dictus Benuenutus fuit confessus et contentus se a dicto emptore pleniter habuisse et recipisse, excecioni non habiti et recepti ut dictum est ab eodem iudice Jacobo emptore precii supradicti et omni alii auxilio, excepcioni et defensioni iuris vel facti aut cuiuscumque consuetudinis uel statuti, quibus posset huic contractui modo quolibet opponi uel in aliquo derogari expresse renuncians et promittens idem Benuenutus per se et suos heredes et successores dicto iudici Jacobo emptori pro se et suis heredibus et successoribus supradictam venditionem et omnia et singula supra et infrascripta perpetuo firma et rata habere atque tenere, et per se uel alios non contrafacere uel venire aliqua ratione uel causa seu ingenio, iuris uel facti et ipsas vineas et quamlibet earum eidem iudici Jacobo emptori et suis heredibus ac successoribus ab omni homine et universitate legittime defendere et discalumpniare ac disbrigare sub pena dupli precii sepedicti stipulatione premissa refectione omnium dampnorum et expensarum ac interesse litis et extra, cuius pene medietas curie coram qua fient quomodo de premissis, et reliqua medietas emptori deveniat prenotato et sub obligatione omnium bonorum dicti venditoris presentium et futurorum vbilibet existentium, et pena commissa, soluta uel non semel uel plus, presens contractus perpetuo duret firmus, hoc inter ipsos reseruato, quod ipse Benuenutus debet habere omni anno donec uixerit medietatem tocius profectus et utilitatis proueniencium ex vineis supradictis dando et faciendo singulo anno donec ipse Benuenutus vixerit medietatem expensarum que ponerentur in laborere iis vinearum ipsarum, et si ante tempus vindemiarum ipsum Benuenutum mori contingeret, quod tunc totum vinum, quod haberetur ex ipsis cum suis profectibus debet esse ipsius iudicis Jacobi reficiente scilicet ipso iudici Benuenuto medietatem suam expensarum, quas in dicto laborerio posuisset. Ego Bartholomeus ollim (!) iudex Senie, examinator manum misit. (Signum not.) Ego Stefaninus filius condam Stefani notarii de Vegla, publicus imperiali auctoritate notarius et nunc comunis Segnie officialis iu-

ratus predictis omnibus interfui, rogatus scripsi, publicaui et corroboraui.

(Az eredeti pergamenen a jugoszláv akadémia levéltárában Zágrábban. — Smičiklas: Codex Dipl. XII. köt. 446—47. old.)

1365. november 10. Zengg. Hoc est exemplum cuiusdam note reperte in quaternio communis Segnie scripte manu olim Michini notarii. Cuius quidem note tenor per omnia talis est, nil addito aut diminuto, nisi fuerit punctum vel sylaba: In dei nomine amen. Anno domini a natiuitate eiusdem millesimo trecentesimo sexagesimo quinto, indictione tercia, die decimo mensis nouembris; temporibus equidem domini Lodouici, dei gracia serenissimi regis Ungarie; venerabilisque patris domini fratris Porthive, eadem gracia episcopi Segniensis; magnificorumque virorum dominorum Stephani et Johannis Vegle, Modruse, Gezche ac Vinodolli comitum ac ciuitatis Segnie dominorum generalium, nobilis militis domini Andree vicarii Segnie, *Phylippi filii iudicis Jacobi de Raduco*, Moysis filii iudicis Bartholi et Jacobi condam iudicis Phylippi, iudicum ciuitatis predicte. Actum in ciuitate Segnie, in ecclesia sancti Francisci prope altare sancti Marci, presentibus Marino condam Desse de Tragurio, Nicolao Cuniz de Zagrabia, Nicolao filio Jacobi Pellencouiz, Philippo condam episcopi et aliis testibus, ad hec vocatis, hibitis et rogatis. Ibique discreti viri ser Beneuenutus et Jacobus condam iudicis Vidi, olim iudicis Segnie, atque magister Bartolomeus condam Thomassi cancellarii de Mutina, sindici et procuratores, ut asserebant, conuentus et monasterii sancti Francisci, intendentes circa utilitatem monasterii prouidere ac de voluntate, conscilio, consensu et assensu fratris Duymi, guardiano dicti loci ac fratris Johannis de Parentio loco, vice et nomine dicti loci per dictos fratres et eorum successores, qui pro tempore fuerint in dicto officio, dederunt, concesserunt et transtulerunt et locauerunt Paulino filio condam Baldi de Veneciis, habitatori Segnie, pro se suisque heredibus, posteris et successoribus et cui cedere voluerit ius suum stipulatum proprio et imperpetuum, saluo iure census dicto conuentui, medietatem unius domus cum balladurio exteriori, que fuit olim dicti Baldi condam patris ipsius Paulini, infra hos confines, videlicet: est simul et semel cum domo dicti Paulini, ab alio vero latere adheret domui Zaniny condam Luce Zanis de Veneciis, a tercio latere a parte interiori est via publica; a quarto latere est domus iudicis Bartholi condam iudicis Moysis vel iuxta allios, si qui sunt veriores confines, — ad habendum,

tenendum et superhedificandum, gaudendum, possidendum, obligandum, dandum, donandum, permutandum, vendendum, alienandum, pro anima et corpore iudicandum et quicquid dicto Paulino et suis heredibus vel cui alii contulerit dictum ius et dictam medietatem domus et balladurii deinceps placuerit perpetuo faciendum, cum ingressibus et egressibus suis in viam publicam et cum omnibus et singulis suis pertinenciis, coherenciis, adherenciis, proprietatibus, vtilitatibus suis et quolibet iure suo ad dictam mediam domum et balladurium spectantibus uel pertinentibus quomodo (!). Promittentes insuper dicti sindici et procuratores pro se ipsis suisque successoribus ac vice et nomine dicti conuentus et pro ipso conuentu dicto Paulino pro se et suis heredibus uel cui cesserit ius suum in dicta media domo et balladurio ei uel eius heredibus, posteris uel successoribus uel cui commiserit litem, questionem, controuersiam uel molestiam aliquam non inferre, nec inferenti consentire, set ipsam mediam domum cum balladurio ei et suis heredibus et conductoribus eiusdem ab omni et quolibet homine, persona et universitate in iudicio et extra legittime deffendere, disscalumpniare et insolidum dissbrigare dicti monasterii et conuentus propriis sumptibus et expensis; et dictam lacacionem, obligacionem, allienationem et omnia et singula suprascripta et infrascripta perpetuo firma et rata habere et tenere, attendere et obseruare et contra non facere uel venire per se uel alium, aliqua racione, causa uel ingenio, de iure uel de facto; et hoc ideo, quia dictus Paulinus per se suosque heredes, posteros et successores aut cesserit dictum ius solempni stipulatione et sine aliqua exceptione iuris aut facti promisit dare et soluere dicto conventui vel guardiano, qui pro tempore fuerit, aut eorum vicem gerenti omni anno in festo sancti Martini pro censu, affictu et pensione dicte medie domus et balladurio ducatos quatuor de auro bono et iusto pondere; nec liceat tamen dicto Paulino vel suis heredibus vel successoribus vel cui cederet ius suum dare, cedere, allienare, vendere vel locare dictam mediam domum cum balladurio alicui domino, potenti monasterio vel alicui, qui ius affictus et census dictorum fratrum Minorum aliquo minuatur, — videlicet in festo sancti Martini annuatim, ut dictum est, quatuor ducatos de auro bono et iusto pondere.

Et si forte elapso uno anno dictus Paulinus vel sui heredes non facerent solutionem, ut promisit, tunc dicta media domus cum balladurio et suis pertinenciis debeat dicto monasterio et conuentui libere deuenire et dictus Paulinus perdat iura sua.

Que quidem omnia et singula pars parti insimul et ad inuicem attendere et obseruare promiserunt sub pena dupli tocius rei petite vel eius de quo foret deffectus et reffectione omnium dampnorum et expensarum et interesse litis, et extra; et sub obligatione omnium suorum bonorum mobilium et inmobilium, presentium et futurorum, cuius quidem pars media curie, coram qua questio fieret de premissis, et altera media pars deveniat predicta observanti a parte non obseruante deveniat, — que pena comissa, soluta uel non, rata et firma maneant omnia et singula superscripta et in hoc contractu contenta.

Ego Beneuentus vicecomes Segnie, examinator manum misi.

Ego Nicolaus condam Dominici de Vegla, imperiali auctoritate notarius et nunc communis Segnie scriba iuratus, predicta omnia et singula, sicut in predicta nota reperi sic ex mandato et licentia nobilis militis domini Thome, vicarii Segnie fideliter exemplaui, nil addito vel diminuto, quod sensum mutet aut variet intellectum, nisi fuerit punctum aut silla[ba] et demum vnam (!) cum originali ex... et quia utrumque concordare inueni, ideo me subscripsi et meo solito et consueto signo corroboravi, sub M°. CCC°. LXXX. nono, indictione decima, die quinto mensis aprilis.

(Az eredeti Tersatoban a kolostori ltárban Nr. 10. E. alatt. — Smičiklas: Codex Dipl. XIII. köt. 482—84. o.)

Bővebb megvilágítást igényel a judex, bíró állásnak. illetve méltóságnak meghatározása a dalmát városokban, melyeket még római eredetű szóval civitasnak neveznek. A legelső méltóság a prior, a későbbi comes volt. Kb. megfelel a Hansa városok, mint község-államok elnökének, mert Velence s Raguza példája után a legtöbb tengerparti város olyan széleskörű autonómiával bírt, mely őt csaknem függetlenítette más állam főhatalmától. — Külpolitikailag mindig függtek valakitől, Bizánctól, Velencétől, a horvát, vagy a későbbi magyar királyságtól, de oly széleskörű privilégiumokkal bírtak, melyek befelé teljesen független állami életet biztosítottak számukra. Ezen község-államok pl. Zára, vagy Raguza, amint a politikai függés bővült, valamely környező hatalommal szemben, kiváltság levelekben mind több és több szabadságot biztosítottak maguknak. Így tettek minden impérium változáskor is, példa erre Kálmán király szabadságlevele Zára részére 1108-ból, vagy IV. Béla kiváltságlevele Trau városának 1242-ből.

Brasnics Mijo: A városok a horvát államban a nemzeti dinasztia idejében. Rad. XXXII. 83—103. 1875., a városok autonómáijáról és fejlődéséről a következőket írja:

„Midőn a horvátok Dalmáciát elfoglalták, a tengermelléki városok és szigetek román eredetű lakosai teljes községi önkormányzattal birtak, mely a horvát uralom alatt még megerősödött; a byzanci fenhatóság Zára, Trau, Spalató, Raguza, Veglia, Arbe, Absari felett névleges volt, utóbb a horvát királyok is épségben hagyták autonómiájukat, melyet ezektől féltettek s inkább a görög császárhoz és Velencéhez húztak. A kedvező helyzet a kereskedelemnek kedvezett s ennek folytán a szorosan véve horvát területen is kereskedelmi emporiumok keletkeztek, mint Horvát-Belgrád (Tenger-Belgrád, Zara Vecchia), Nona (Nin), Klissa."

Vojnović: A raguzai köztársaság állami szervezetéről, Rad. 103. k. 24. l. írja, hogy Raguza állami szervezete voltaképen Velence állami szervezete mintájára készült. Mindkét község-állam szervezete kezdetben demokratikus volt s lassanként alakult át arisztokratikussá. A velencei doge-nak megfelel a raguzai comes, a tizek tanácsának megfelel a kis tanács. Az állam feje a comes, knéz, 1130-ban a prior, 1258-ban a comes, azontúl pedig a rector nevet viseli, uralkodása kezdetben 1, ½ év s 1 hónap. A nagy tanács választotta kezdetben a legfőbb bírót is, de utóbb a kis tanács 5 tagja vele együtt végezte a bírói teendőket. Annyira féltékenyek voltak hatalmára, nehogy egyeduralomra törjön, hogy midőn Mátyás király 1462-ben archirector címet s arany sarkantyút adományozott, sem a címet, sem a jelvényeket nem volt szabad soha viselni.

Hivataloskodása alatt nem távozhatott palotájából, kivéve tanácsülésre vagy ünnepélyre, ekkor egy fekete bársonycsíkkal kivarrt piros palástot viselt, előtte zenekar ment, nyomában pedig az összes főtisztviselők és 24 udvari őr. Egész pompával temették, a város kapuit bezárták, a nagy tanács harangja egész nap szólt, jelvényeit ravatalára helyezték, az érsek és 4 püspök temette. Ekkor, mert halott volt, már nem féltették tőle szabadságukat.

A kis tanács (Concilio minore) Raguzában ősrégi intézmény, majdnem egykorú a várossal. Elnöke a comes; 11 tagból áll, 5 bíróból és 6 tanácsnokból. A nagy tanács választja, hivataluk egy évig tart, a következő évben nem választhatók újra, egy családból egynél több nem választható bele; egy ideig e tanács választotta az összes tisztviselőket, sőt volt eset, midőn a tanács választását a kis tanács erősítette meg (1314). A XIV. században ez volt illetékes a belügy és külügy összes ágaiban, a XV. századig a legfelső fórum minden bíráskodásában. A kegyelmi kérvényeket a szavazatok háromnegyed részével döntötte el, ha a rector vétett ez ellen, 200, ha tanácsbeli, 100 raguzai arany bírsággal sujtották. (Egy raguzai arany 109 fillér;

egy aranyban negyven grosetti, garas, egy garas 2 fillér és 70/100 értékű volt. Egy perper 31 és fél fillér.) E tanács a rectorral élén képviselte az államot bel- és külügyi dolgokban, fogadta a követeket, adott ki okleveleket („Nos rector et consiliarii reipublicae Ragusianae"), a legifjabb a tanácsban volt annak jegyzője. E tanács gyakorolta a tisztviselők felett a fegyelmi jogot, továbbá az erkölcsök feletti cenzori hatalmat. (Margalits: Horvát Történelmi Repertorium. Bp. 1902. II. 57. o.)

A velencei doge méltósága életfogytiglan tartott, a raguzai rectoré egy hónapig; az egyes testületek hatásköre nem volt pontosan elkülönítve, de a proveditorok őrködtek az illetékes hatáskörök felett és döntöttek benne vitás esetekben, úgy hogy ezer év alatt nem volt összeütközés miatt egyenetlenség. Senkinek sem volt szabad valamely állami szolgálatot visszautasítani, vagy arról lemondani, különben elvesztette nemességét. A polgárság soha sem lázongott az arisztokratikus kormányzás miatt, mert az önzetlen, hazafias és igazságos volt. Patricius nem nemes lányt nem vehetett el, különben nemességét vesztette, de a dalmát nemességgel összeházasodhatott; az elvesztett nemességet csak a nagy tanács egyhangú határozatával nyerhette vissza. (Margalits: i. m. II. 60. old.)

Zeng város statutumai szintén arról tanúskodnak, hogy itt is a római eredetű alkotmány szervezetet vették át némi módosítással. Ismerjük Zeng 1388. évből való statutumát, mely azonban jórészt a régibb eredetű szervezeti szabályok korszerű átültetése. A város felett a védúri hatalmat ekkor a Frangepani knézek gyakorolták, úgy hogy a magyar király neve meg sincs említve. Ők adtak a judexekből egyet, míg a másik két judexet (itt a judex examinator, büntető bíró és legfőbb igazságügyi hivatalnok, amolyan igazságügyminiszter a községállamban) két család adta.

A városi alkotmány idevonatkozó része így szól:

> Item, in ciuitate Segnie debent esse tres examinatores nobiles iurati, qui debent examinare omnia maleficia confecta in ciuitate Segnie et ultimas uoluntates, si sunt ualida de iure et secundum consuetudinem ciuitatis Segnie, et postea se subscribere ad maiorem fidem; et de istis examinatoribus dominus comes ponebat unum, *secundum fiebat de domo de Raduchis*, tercius illorum de Moysis.
>
> Item, quod in ciuitate Segnie fiunt tres terme seu custodie pro igne: *unam habet domus illorum de Raduchis;* aliam habet domus illorum de Moysis; terciam habebat illa de cochouic que fuit attributa iudici Anthonio.
>
> (Arkiv za Povjestnicu Jugoslavensku. u Zagrebu, 1854. III. 168—69.)

Mogorich vára az 1775—77. évbeli részletes katonai térképen.

M.T. AKADÉMIA KÖNYV-TÁR

A „Raduchiak háza" tehát azzal a kiváltsággal bírt, hogy az egyik judex examinator mindenkor belőle volt választandó. Hogy ennek a kiváltságnak gyökere csak a család (ház) kivételes hatalmi helyzetében keresendő, az nyilvánvaló, mivel semmi indok felhozva nincs. Ahogy tehát a Fragepanok adták a comest és az egyik judexet, úgy adták a Raduchiak az egyik és Moys háza a harmadik judex examinatort. Tényleg az okiratok egész sorozatát ismerjük, hol e két ház bírái szerepelnek a XIV. század csaknem egész tartama alatt.

Hogy azonban megérthessük e kor történetét, röviden ismertetjük a horvát tengerpart gazdasági, politikai és társadalmi állapotát.

Rački Ferenc: *Horvátország belső állapota a XII. század előtt:* Birtokviszonyok és gazdasági állapotok Horvátországban. Rad. 105. kötet 202—237. lap. (Nutarje stanje Hrvatske prije XII. stoljeca.) írja:

> A megyei lakosság részben a megye várában és elővárosaiban, részben a megyei kerületekben, viceispánságokban és kapitányságaiban (satnia) lakott és pedig kisebb-nagyobb csoportokban vérrokonságok szerint (nemzetségek, bratsztvok, családok). *E vérrokonsági csoportok annál kevésbbé laktak másokkal vegyesen, minél régibb időre megyünk vissza.* A horvát lakosság kisebb része a megyei joghatóság alul kivéve a dalmát tengerparti városokban lakott, melyeknek külön városi autonómiájuk volt közgyűléssel, városi tanáccsal és elöljárósággal. A megyék szervezete horvát, a városoké olaszos volt.
>
> A megyei lakosság a tengermelléki vármegyékben elég sűrű volt, a mint egy pár megőrzött adatból tudjuk.
>
> A tengermelléki horvát vármegyék akkor igen népesek, népesebbek voltak, mint ma. A városi lakosság számra nézve elmaradt a megyeivel szemben, mert a falakkal bekerített városok nem voltak nagy kiterjedésűek; a horvát jellegű és saját közigazgatással bíró városok közül csak Belgrád supra mare említtetik, a többi horvát város, mint Nin (Nona), Knin (Tinin) és Sebenico, megyei székhelyek voltak. A városokhoz tartozott mindenek előtt maga a város falain belül lakó lakosság. Spalató város a X-ik század közepén négyszögletes terméskő fallal volt megerősítve, az egyes terméskövek vassal erősítették egymáshoz; akkor e várfalak még nem voltak tornyokkal ellátva. Zára várfalait is említik a század végével; a városokhoz tartozott a falakon kívüli külváros is, mely azonban nem igen volt nagyterjedelmű.
>
> Adataink leginkább csak a tengerparti városokról és az ezek megett elterülő részekről vannak; ezek szerint a

lakosság főfoglalkozása a városokban kereskedés és a tengeri szállítás, a belső területeken pedig földmívelés és állattenyésztés volt, — ez utóbbiakkal a horvátok már Kárpátokon túli őshazájokban is foglalkoztak, mit bizonyítanak a gazdászat különböző ágaira vonatkozó, magukkal új hazájukba hozott műszavak sokasága, melyek azonosak a többi szlávokéval, tehát azokat csak őshazájukból hozhatták magukkal.

Az iratok kétféle földről tesznek említést: „terrae cultae et incultae", ez utóbbiakhoz tartoztak az erdők, legelők és hegyek.

A művelt föld az iratokban „terra, terra culta, ager, campus" név alatt fordul elő, míg a kaszáló mint „pratum" szerepel. Vetettek búzát (triticum), árpát (hordeum), zabot (avena); a kertészet is nagyon el volt terjedve (hortus), hol a vereshagyma termelést és a gyümölcstenyésztést nagyban űzték, — a szőlőmívelést, olajfatenyésztést és mandulatermelést csak új hazájukban tanulták annak régi román lakosságától. Olajfatenyésztés különösen Zára, Tenger-Belgrád és Pasman szigetén virágzott; az olajfát sorokban vagy külön, vagy egyéb veteményekközé ültették.

Tenyésztettek lovakat és disznókat; a hegyes vidéken ez volt a gazdászat főága és a földmívelés a mellékes.

A földbirtokot természetes határok (tenger, folyó, patak, tavak, mocsarak, völgyek, erdők, hegyek, élőfák) vagy mesterséges jelek határolták (megjelölt határkövek: ferro signati). Határmegjelölések az egykorú oklevelekben sűrűn fordulnak elő. A határjárást (deambulatio) a hatóság eszközölte és a határsértéseket is ez torolta meg szigorú büntetéssel. A földbirtok vagy a koronáé, vagy az egyházé, községeké, magánosoké volt. A koronabirtokok el voltak szórva az egész országban; oklevelekből csak azokat ismerjük, melyek a Krka és Neretva között voltak, nevök: „regale territorium, vagy terra regalis".

A másik jelentékeny birtokos Horvát-Dalmátországban az egyház volt; úgy a püspöki, káptalani, mint a rendházak birtokai nagykiterjedésűek voltak.

A szerzetes rendek birtokai még sokkal terjedelmesebbek voltak, mint a püspöki és káptalani birtokok. Az Isztártól a Neretváig minden fontosabb ponton bencés apátságok voltak, a X. és XI. században tizenöt, hol férfi, hol apáca apátságot ismerünk e területen.

Az egyes városoknak, mint erkölcsi testületeknek is kisebb-nagyobb birtokai voltak, ezekkel csak a polgárság beleegyezésével intézkedhetett a városi hatóság. A többi földbirtok egyes családok kezén volt.

A horvátoknál a földbirtoknak nem az egyes egyén, hanem a család, a vérrokonsággal egybekötött házközösség volt az igazi tulajdonosa, a mely házközösség a nemzetségi szervezeten alapult, azért a földek elidegenítésére vonatkozó iratokon a házközösség tagjai is felemlíttetnek, annak kiemelésével, hogy az elidegenítéshez hozzájárulnak. Megtörtént, hogy az adományozó halála után gyermekei visszakövetelték az elajándékozott földet, mert az adományozó az adományozáskor nem kérte ki ehhez hozzájárulásukat, azért kívánták az adományban részesülők, hogy az adománylevélen az összes tulajdonjoggal bírók neve és hozzájárulása meg legyen, és ha ez nem volt meg, azon voltak, hogy ezen hozzájárulást az adományozó elhúnyta után megszerezzék.

A házközösségben a birtokjog tekintetében mindkét nembeli tagok teljesen egyenjogúak voltak, ezért találjuk mi a földbirtokról és vagyonról általában rendelkező okiratokon a feleségnek, anyának, nővérnek, leánynak nevét is, mint a vagyonnal együttesen a férjjel, atyával, fivérrel, fiúval rendelkezőket, sőt midőn a feleség zárdába lép, külön okiratban hatalmazza fel férjét, hogy az ő vagyonával rendelkezhessék. A feleségnek a férjjel egyenlő joga van a birtok kezelésében, berendezésében. Az örökség közös birtoka a családnak, a családfő vezeti a gazdálkodást, de a vagyonnal önállólag nem rendelkezik, ehhez az egész házközösségnek van szava; a család bármely tagja csak a vagyon azon részével rendelkezik szabadon, melyet ő maga szerzett; ha a család tagjai a vagyont maguk között felosztották, mire szintén több példa van, akkor minden fél szabadon rendelkezik az ő részével. Az egykorú iratokból kiderül, hogy a házközösségben élő családtagok egymásért kezesek.

A vérrokonság kötelékével egybekapcsolt családokat az egykorú oklevelek „genus" és „tribus" néven nevezik, míg tagjai „consanguinei, cognati". Ez a soktagú vérrokonság képezte a „genus"-t; a „tribus" a fivéreket, nővéreket és ezek gyermekeit foglalta magában: a genustól és tribustól különbözött a „familia", ennek feje a genus vagy tribus egy tagja, mint családfő és apa, tagjai pedig felesége és gyermekeik; a szorosan vett „család" feje, a férj is, csak felesége és gyermekei hozzájárulásával rendelkezhetett vagyonával. Több familia egy genust vagy tribust, több genus és tribus együtt egy „generatio"-t (bratstvo) képezett, több bratstvo együtt egy „nemzetséget" alkotott, melynek falvai, városai egy külön megyét „zsupa"-t foglaltak el. Kérdés, hogy a vagyonközösségben élő családi birtokokon kívül, illetőleg ezek mellett voltak-e

közös földbirtokai a generációnak, nemzetségnek és az ezek által képezett falvaknak, községeknek, megyéknek is?

A délszlávok szokásaikban és intézményeikben igen konzervatívek; ősi szokásaik még ma is változatlanok Montenegróban s így fenti kérdésre, minthogy közvetlen okmánybeli adataink nincsenek, a montenegrói állapotok analógiájából következtethetünk. Itt sem községi, sem állami földbirtok nincs, a föld a nemzetségek és egyes házközösségek tulajdonát képezi, a családfő azzal családjával egyetértőleg rendelkezik, de ős időkből fennmaradt szokás, hogy mielőtt valaki földbirtokát idegennek eladná, megvételre előbb rokonainak és nemzetségbelieinek felajánlja, és csak akkor adhatja el idegen nemzetségbelinek, ha az övéből azt seki megvenni nem akarja, de ezen esetben is nemzetsége vagy írásbelileg vagy szavahihető tanúk előtt felhatalmazást ad az illető tulajdonosnak a földbirtok eladására. Ritka eset, hogy valaki idegen nemzetség területén földbirtokhoz jusson, mert minden nemzetség azon van, hogy ősi birtoka saját kezében maradjon. A nemzetségnek mint ilyennek egyetlen közös ingatlana a legelő és az erdő — ez nincs felosztva, hanem mindenkinek, ki a nemzetséghez tartozik, egyenlő joga van a közös legelők és erdők kihasználására. Ilyen volt az állapot kétségkívül a régi Horvátországban is, azonban azon különbséggel, hogy a közös legelők és erdők mellett még egyeseknek saját birtokuk területén külön és az ő kizárólagos tulajdonát képező erdeik és legelőik is voltak.

Donációkat leginkább az egyháziak kaptak, a XII-ik századig számos ilyen donációlis levelünk van, ezeket nagyobb jogerő miatt gyakran a hatóságok előtt állították ki, vagy a templomban az oltárra helyezték. A birtok a törvény és a hatóságok oltalma alatt állott és jogvédelemért végső esetben a királyhoz fordultak; a birtokperben az oklevelek mellett legfontosabb volt a tanúk bizonyságtétele. Erkölcsi testületek birtokaira vonatkozó összes okleveleiket egy könyvben (Libellus policorion, libellus tipicus) gyüjtötték össze.

A Velebiten túl ettől a Neretváig több volt a kisbirtok a nagybirtoknál, mely utóbbi a királyi család, nehány főúr és az egyház birtokában volt. A nagybirtok neve az oklevelekbn: territorium, posessio, praedium, alodium. Az előbbi három egyaránt nagybirtokost jelentett, a birtokos „dominus", alattvalói „homines domini" és maga az egész birtok a rajta levő jobbágyokkal (kmet) „dominium". Az alodium oly nagyobb birtokot jelentett, mely minden adótól és tehertől mentes, és amely a birtokoson kívül más urat nem ismert. A földbirtok gyakran „curtis" és „villa"

néven fordul elő; curtis néven értik a birtokon levő curia épületét (casa, casata), melyben a földesúr vagy gazdasági megbízottja lakott, továbbá az összes gazdasági épületeket, jobbágyházakat a birtokhoz tartozó összes földekkel. Szvinimir király oklevele 1076-ból Salona mellett említ „villa regalis"-t, mely több „curtis" birtok összeségét jelenti, melyeknek egy „dominus" volt a birtokosa. Itt lakott Szvinimir király családostól. A „curtis" birtok nagysága igen különböző volt volt. Egy-egy jobbágy családra átlag 30—60 hold földet számítottak. A latifundiumon jobbágyokon kívül sok rabszolga is dolgozott és a mit ezek meg nem győztek, azt a birtokos falusi parasztoknak adta haszonbérbe.

A földet a horvátok nem a szerint mérték, mennyit képes egy eke egy nap felszántani és így nem ez a mérték volt az adózás alapja, — hanem egy orsóra való (wreteni unius terrenum) fonállal mérték (funiculus terrae), magát a fonalat pedig könyökkel vagy lépéssel mérték. Ez a mérték még a későbbi századokban is divatban volt (Kukuljevics szrint egy wreten 12 öles volt), e fonalat utóbb lánccal pótolták a mérésben. Van eset, midőn a föld nagyságát azon mag mennyisége szerint határozták meg, mely bevetésére szükséges volt.

A föld azonkorbeli értékét igen nehéz megállapítani. Kresimir király idején egy falusi alodium, mely állott egy udvarházból (curtis), három más épületből (casae), két darab földből, 40 román aranyon (240 pengő forint) kelt el. Ilyen adatunk több van, de sehol a földterület nagysága nincs megjelölve. A földet nemcsak pénzért adták el, hanem egyebekért is elcserélték, így Szidragában egy darab földet egy lóért, másutt borért stb. cserélték el. Egy ló ára 6—40 arany szoldi (romanatus), egy rabszolgáé átlag 40 szoldi volt. Mértékegység volt a búzára nézve a modius, a borra nézve a galeta, de ezek igazi nagysága nehezen állapítható meg, mert vidékenkint változott.

A dalmát partvidéken a kereskedelmi hajózás nagyban virágzott Isztriától egész a Neretváig. A IX. század közepétől a X. század végéig az Adrián való elsőségért Horvátország és Velence versenyeztek. A neretvánok (narentaiak) veszedelmes kalózok voltak. A X. század első felében a horvátoknak 120 kisebb-nagyobb hadihajójuk volt és Velence évi adóval váltotta meg tőlük hajói számára a biztonságot az Adrián. A XI. század elején Velence kerekedett felül és Horvátország védelmi harcra szorult és főképen kereskedelmi hajózásra szorítkozott. A sagenán 40, a galleán 20 matróz volt. (Margalits i. m. II. 71—81. old.)

Így fogjuk megérteni, hogy milyen szerepet játszottak a Raduchiak a dalmát városokban, s hogy általában hogyan egyeztethető össze a horvát-dalmát partvidék államjogi helyzetéről általánosan elterjedt azon felfogás, miszerint az magyar fennhatóság alatt állott, a tényleges állapottal, mert bizony még olyan nagyhatalmú uralkodó alatt is, mint Nagy Lajos, néha ez az összefüggés inkább morális és jogi, sem mint valóságos. Ezen államok a maguk önálló községállam életét élték, követeket küldtek, béketraktákon vettek részt (pl. Zára Turinban 1381-ben), államjogi szerződéseket kötnek Velencével, a horvát knézekkel, s csak arra van gondjuk, hogy függetlenségüket és önállóságukat megóvják, szövetségi szerződéssel, avagy pénzzel, nemritkán a leghatalmasabb protektor kiválasztásával. Ekkor már az olasz (neolatin) lakosság a városokban kezd háttérbe szorulni a horvát lakossággal szemben, ezt az okiratokban mindinkább szereplő horvát nevek mutatják. Így költöztek be az előkelőbb horvát nemzetségek a dalmát partvidéki városokba, és összeházasodván az ott élő nemes patricius családokkal, házat szereznek, hivatalt viselnek, s lassanként elhorvátosítják a városokat. Egyiket hamarabb, másikat később. Zára és Raguza maradnak utolsóknak. Családunk tagjai Zárában és Zengen játszanak a XIII—XV. században szerepet, mint ezt látni fogjuk.

30. **Franciscus de Raduch** és fia 34. **Boldizsár** nemesek és zengi polgárok. Említve van nevök a következő adás-vételi szerződésben Zengen:

1449. november 24. „in platea Segne apud appotecam Luce Pesse".

„Ioannes filius domini Antonii de Sachis de Laude" közjegyző, „iudex ordinarius et nunc notarius et cancellarius communis Segne" előtt *nemes Raduch-i Ferenc fia Boldizsár zengi polgár* eladja húsz arany dukátért az Üdvözítőről nevezett pálos kolostornak (Illés prior) egy zengi merischium-át, amely néhai Bora-i Gáspár háza és a pálosok háza mellett fekszik. — „Presentibus *iudice Iacobo de Raduchis*, Laurencio remerio, Marchexio de Trunlio et Martino Soporouag druornico", valamennyien zengi polgárok.

Olasz hártyán, közjegyzői jeggyel, Márton bírónak Radugouoz Jakab bíró nevében tett megerősítésével. Dl. 34.398. (Conv. S. Salvatoris prope Segniam. nr. 14.)

(*Levéltári Közlemények 1928.* március-decemberi számának 193-ik oldalán.)

Mint érdekességet említjük meg, hogy a tanúként szereplő Márton bíró kollégája, Raduchi Jakab nevében, mikor az okiratot aláírja, ennek nevét horvátosan Radugouz (Radugovich)-nak írja. Hogy ez a Jakab nem Raduchis-i (mint ezt a Ltári Közl. közli), hanem ez csak latinos alak, igazolja az u. o. 186.

oldalon közölt okirat, hol már de Raducho-nak írják, szintén latinosan declinálva a szót. De láttuk fentebb a zengi statutumokban, hogy a bírák mind egy házból választattak, s ezek közül a legkorábban ismert családtag a 20. a. említett Johannes 1268 szept. havában még horvátosan de Raduc-nak íratik. Később aztán latinos és olaszos alakban kezdték néha a nevet írni de Raduchis, de Raducho, ahogy a latin nyelv szabályai és a mondat szerkezete megkívánták.

31. **Philippus de Raduch** említtetik a Zengen 1365. nov. 10-én kelt oklevélben a zengi akkori előkelőségek között, mint Jakab bíró fia s egyike a három judexnek. Egyebet nem tudunk róla.

1375. szeptember 22. Zeng „sub porticu domus habitacionis ser Francisci Paonis". kelt oklevél szerint már néhai.

Vegla-i Domonkos fia Miklós császári közjegyző, „nunc comunis Segnie officialis" előtt Jakab „prior monasterii salvatoris ad Glubotinnam", a zengi egyházmegyéből, Tamásnak, a pálosrend generálisának és Istvánnak, az egész rend vicariusának felhatalmazása alapján Ancona-i Massolus fia Miklósnak bérbe adja Szt. Mihály-napkor fizetendő évi öt dukátért a kolostornak Zengen levő házát, amely „apud cassale *heredum condam iudicis Iacobi de Raducho*, apud cassale heredum iudicis Iacobi de Cusina, apud domum domini Moysis militis" fekszik. — Tanúk: Bartholus, volt bíró fia, Moyses bíró, zengi nemes polgár, Jakab fia Zarottus „de Justinopuli" kereskedő, zengi lakos és Gudinus zengi polgár.

Olasz hártyán, közjegyzői jeggyel, két megerősítő záradékkal, melyek közül az első Jakab volt bíró fia, Miklós bíróé, a másik pedig glagol-írású. Dl. 34.376. (Conv. S. Salvatoris prope Segniam, nr. 3.)

(*Levéltári Közlemények* 1928. március-decemberi számának 186. oldalán.)

36. alatti **Raduchi Jakabot,** ki Petrichevichnek is nevezetik, mint e néven az elsőt, a következő fejezetben fogjuk tárgyalni.

42 **Jacobus de Raduch,** kiről szóló zengi oklevél kivonatot 1449. nov. 24-ről fentebb, 30. alatt, Raduchi Ferencnél közöltük, ebben az időben zengi judex volt.

Ez az oklevél, melyről, sajnos, aláírása hiányzik, mivel helyette bírótársa írta azt alá, egész terjedelmében így szól:

Zeng, 1449. nov. 24.

In Christi nomine amen. Anno natiuitate eiusdem milesimo quadringentesimo quadragesimo nono, indicione XII. die vero vigesimo quarto mensis novembris Im platea Segne apud appotecam Luce Pessc. Regno Ungarie

vocante. Sed tempore reverendissimi in Christo patris et domini domini Andrae de Duracio ordinis minoris sacre theologie doctori, deij gratia episcopi civitatis Segne, tempore etiam magnificorum et potentorum dominorum dominorum Nicolai, Stephani, Bartolomey, Doymi Martini Sigismondi et Johannis fratrum de Frangiopanibus Veglia Se[gn]e Modrusieque comitum et... Et nobilium virorum Tome quondam Lodovici et Antonii quondam judicis Duiny de Moisis ad presens honorabilis judicis huius civitatis Segne. Presentibus *Judice Jacobo de Raduchis.* Laurencio remerio, Marchexio de Trunlio et Martino Soporovag druornico pristao dato im presenti instrumento vendicionis per suprafactos dominos judices Secundum ritum Segne, omnibus civibus et habitatoribus Segne, testibus ad hec infrascripta habitis vocatis specialiter et rogatis, ibique nobilis vir ad civis Segne Baldesar quondam domini Francisci de Raduchis per se suosque heredes et successores jure proprio im perpetuum vendidit tradidit et alienavit venerabili viro domino fratri Philipo priori ecclesie sancti Salvatoris ibidem presenti stipulanti et recipienti pro se suisque prioribus successoribus nomine dicte ecclesie sancti Salvatoris unum suum Merischium positum Segne apud domum olim... Gasparis de Bora consulis in [S]egna procuracione Veneciarum et apud domum dicte eclesie sancti Salvatoris item et a duabus partibus via publica et juxta alios si qui sint veriores et meliores confines, cum omnibus et singulis suis juribus habenciis et pertinenciis et cum omnibus suis introytibus et exitibus ipsi merischio vendito pertinentibus et spectantibus a celo usque in abissum ad habendum, tenendum, usufructandum, locandum donandum emphiteoticandum et posidendum et pro anima et corpore judicandum et quicquid dicto venerabili fratri Philipo priori emptori ibidem presenti stipulanti et recipienti pro se suisque prioribus succedentibus nomine predicte eclesie sancti Salvatoris deinceps perpetuo placuerit faciendum absque [....] sine contradictione alicuius persona. Et hoc pro precio et nomine precii ducatorum viginti boni et justi ponderis [.....] otum predictum precium dictus Baldesar venditor per se suosque heredes et successores im presentia dictorum testium et mey notarii infrascripti confessus fuit habuisse et recepisse integraliter sine aliqua excepcione dictos viginti ducatos auri a dicto venerabili viro domino fratre Philipo priori eclesie predicte sancti Salvatoris ibidem presente stipulante et recipiente pro se suisque prioribus successoribus dicte eclesie sancti Salvatoris, idem Baldesar venditor per se suosque heredes et successores

Barletta az 1775—77. évbeli részletes katonai térképen.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

excepcioni non dati non habiti et non numerati precii sibi ac omni alii legum auxilio penitus renuncians. Quod quidem merischium venditum dictus Baldesar venditor per se suosque heredes et successores im presentia dictorum testium et mei notarii infrascripti tam im proprietate quam im possessione dicti merischii venditi legitime defendere, disbrigare et discalumpniare promisit am omni persona communi vel colegio seu universitate et ab omni colecta et angaria proprii expensis quomodoque dicto venerabili viro domino fratri Philipo ibidem presenti stipulanti et recipienti pro se suisque prioribus successoribus dicte eclesie antenominate sub pena dupli et refectione damnorum et expensarum litis et extra litem ac interesse. Et hoc sub litigacione omnium bonorum tam presencium quam futurorum existentium hic et alibi mobilium et in mobilium, promittentes idem Baldesar venditor per se suosque heredes et successores atendere et observare omnia suprascripta et habere rata et firma et non umquam contravenire sub predicta pena, qua pena soluta vel non soluta nihilominus presens instramentus suum optineat firmamentum. Ego judex Martinus ...nd.... nomine judicis Jachobi Radugouz examinator manum misi. Közjegyzői jegy. Ego johannes filius domini Antonii de Sachis de Laude imperiali auctoritate notarius ac judex ordinarius et nunc notarius et cancellarius communis Segne, hiis omnibus suprascriptis interfui et rogatus [.....] scripsi. Et in cuius fidem meum signum tabelionatus apposui et me subscripsi. (Orsz. Lt. D. L. 34398.)

V. FEJEZET.

AZ ELSŐ PETRICHEVICHEK.

Raduchi Jakab legelőször Petrichevichnek Nápolyi László király 1401. júl. 12-i birtokadománylevelében van nevezve, mely oklevelet egész terjedelmében a 87—88. oldalon közöltük. A többi okiratok, melyek a Petrichevich nevet említik, a XV. század közepén keltek (1439—1459). Úgy látszik a Raduchi nevet és a Mogorovich-nemzetség megjelölését akkor cserélik fel. Egyszerre jelenik meg e név több ágazatnál. A raduchi főágnál említve van Mihály és fia Miklós (1439), a Lusei (de Lusan) ágból, András (1454), Demeter (1454), Balázs (1454) a Mogorovich-nemzetség által Raduch melletti Szent Iván, a hegyen alapított zárda alapítói közül Dujmo (1439, 1441), Franko likai comes (1449), a Dresneki ágból pedig János (1475) tűnnek fel. Ettől az időponttól, a XV. század közepétől, kezdve aztán minden más elnevezés eltűnik s csak a patronimikus *Péterfiak = Petrichevich* név marad meg. Nem értenők meg azt a folyamatot, mely a XV. század második felében kezdődött és a XVI. század második évtizedében fejeződött be, s melynek eredménye a nagy kiköltözés lett az ősi földről, ha nem ismertetnők azt a nagy átalakulást, mely Európa ezen részén egy új hódító népnek, a töröknek, megjelenésével ment végbe.

A török lépésről-lépésre haladva elfoglalta csaknem az egész Balkán-félszigetet, de végső célja Bécs volt, melynek elfoglalása miatt kellett Horvátország és Magyarország meghódítása. Abban a gigászi küzdelemben, melyet a keresztény magyar és horvát nemzet vívott a nyugati Európa védelmében e vitéz és ravasz hódító néppel, őrlődött fel mind a magyarság, mind a horvát nemzet életereje, s ha nem is pusztultak el teljesen, de számbelileg úgy megkevesbedtek, hogy nem lévén képesek a túl nagyra dimenzionált országot benépesíteni, oly népfajok keveredését és bevándorlását voltak kénytelenek eltűrni, melyek vitális nemzeti érdekeikkel ellentétes célokat munkáltak s ezáltal elhanyatlásuk egyik főokai lettek.

A török már a XIV. század végén hatalmas seregekkel tör Magyarország felé s Európa fel is ismeri a veszélyt, mely a nyugati civilizációt fenyegeti, hiszen a keresztes haddal komolyan meg akarja segíteni Zsigmondot a török elleni nagy hadjáratában 1395-ben, de a nikápolyi rettentő csatavesztés ezt a nagy erőfeszítést semmivé tette. Végzetessé válhatott volna a győzelmes Bajazid előnyomulása a magyar és horvát nemzetre, népre, ha a végzet ezúttal Timur-Lenk képében 1402-ben meg nem semmisíti Bajazidet s hosszabb időre tehetetlenné nem teszi a legyőzött törököt arra, hogy európai hódító hadjáratra induljon. A Hunyadiak fényes korszaka alatt a török hódító sem tudott komolyabb eredményeket elérni s csak Mátyás halálát követő nagy züllés idejében újul meg a török veszély s lesz végzetessé reánk nézve.

A Petrichevich-család rokonsága azokból a családokból állott, amelyek a régi Lika megyében laktak, s melyek részben a Mogorovich, részben a szomszédos Subich nemzetséghez tartoztak így a Brebiri Melith, az Utjessenich, a Perusichi Perusich, a Karini Corlatovich, a Plavnoi Benkovich, a Karini Nesmenich, a Draskovich, stb. E családok a XV. század végétől kezdve a török elleni hadakozásban tűntek ki. Közülük több vitéz hadvezér, így Benkovich Miklós, Petrichevich Péter és Gáspár, Perusich Gáspár és János. Tudjuk, hogy a régi Horvátországban igen sok vár volt, melyek fő erősséget képeztek a folyton megújuló török támadások ellen. E várak fenntartása és védelme igen nagy terhet jelentett, ezért a tulajdonosaik gyakran szabadulni igyekeztek tőlük. Ilyen szerződést többet ismerünk. Így adja át 1524. május 15-én Lévai (Cseh) Zsigmond pl. Sagovina várát Petrichevich Simonnak, gondosan kikötvén, hogy ő felelős a várért ő felsége a király előtt. A horvát nemzetségek történetének legfényesebb lapjai a török elleni küzdelmek. Ezekből a Petrichevich-család derekasan kivette részét. Így már 1495-ben olvassuk egyik okiratban, hogy a Mogorovich-nemzetségbeli nemesek táblájáin, mely önálló autonom törvénykezési és közigazgatási fórum volt, Raduchi Petrichevich Péter azért, hogy fiát kiválthassa a török fogságból, Szebidrazsen bizonyos nemesi földbirtokát eladja Milechich Györgynek 44 aranyért. Valószínűleg abban a nagy csatában került fogságba, melyet a Korbáviai mezőn 1493. szeptember 11-én vívtak a horvátok a törökök ellen, s hol több, mint 1300 horvát nemes esett el — köztük Frangepán János, Dercsini bán — és jutott fogságba, úgyhogy az egykori krónikaíró szerint: Chorvateum nomen prope extinctum est (Tubero). Ezen rettenetes vereség után a török vezér, Jakab boszniai basa, rabolva, égetve vonult végig az egész Likán és Korbavián. Ekkor keletkezett az a dalmát közmondás, hogy ahova a török lovának patkója lép, ott többé fű nem nő. (Tubero raguzai krónikás VI. 130.) Ezt a csapást soha ki nem

heverte a horvát tengermellék, mivel a magyarországi belső viszályok miatt a török ellen támadó hadjárat indítására gondolni sem lehetett. A Petrichevich-család egyik közeli rokonát Plavnoi Benkovich Miklóst óhajtották megnyerni a török elleni küzdelem vezérének, ki Korvin János seregeinek volt fővezére, de ez a terv meghiusult pénz és egyetértés híján. A horvát várak pedig, az előkelő nemesség fészkei, a XVI. század elején egymás után kerülnek véres csaták és súlyos ostromok után török kézre s gazdáik, a dúsgazdag, hatalmas nemesek, koldusbotra. Így esik el 1514-ben Novigrad mellett egy kastély, honnan 400, Karin vára, honnan 300, jórészt idemenekült úri nőt ejtettek foglyul. Korlatovics vára elesik, de Perusich várnál visszaverik a támadó törököket. Likát a török nem egyszerre, hanem lépésről-lépésre hódítja meg. Hogy Raduch vára mikor esik el, pontosan nem tudjuk, de alighanem 1514—16. között, mivel 1517-ben találkozunk a Petrichevich-család oly tagjaival, kik kiköltöztek a család régi települési helyéről, Likából és Horvátország biztosabb helyein keresnek új elhelyezkedést. Sőt a XVI. század elején, 1528-ban Magyarországon már donációt kap Raduchi Petrichevich János.

Foglalkoznunk kell azzal a kérdéssel, hogy történt a család kivándorlása eredeti lakóhelyéről, Likából, s hogy egyes ágak merre vették útjokat. E tekintetben meglehetősen hiányosak voltak adataink mindaddig, amíg a túrmezei nemesség történetének tanulmányozása közben Laszowsky Emil dr. alapvető standard munkáját, az úgynevezett „Codex Turopoliensis"-t négy kötetben ki nem adta (Zágráb, 1904—08). Ez a munka általában véve az egész horvát nemesség történetére oly becses adatokat tartalmaz s akkora tömegét közli az okiratoknak, hogy belőlük csaknem önállóan össze lehetne állítani a XV. és XVI. századbeli horvát birtokos nemesség történetét.

A Petrichevich-család költözésének egyik iránya a tengerparti megerősített és védett városokba, főleg Zárába, Raguzába, Zengbe és Spalató felé volt, amely városok lakóival évszázados kapcsolatok fűzték őket egybe. Hiszen már a XIII. századbeli okirati emlékek mutatják, hogy családunk több tagja e városokban hivatalt viselt s az ottani patricius családokkal rokoni kapcsolatban állott. Ez tulajdonképpen állandó jelenség, mivel a tengerparti városok neolatin lakossága meglehetősen összekeveredett a horvát, dalmát és szlovén lakossággal, úgyhogy néha tiltó rendelkezéseket is hoztak a szláv elem beköltözése és a velük való összeházasodás ellen. Mindez azonban mit sem használt s végeredményben e városok lakossága éppen ebben a korban kezd erősen elszlávosodni és ekkor alakul ki főleg Raguzában az a kevert dialektus, amely félig neolatin-olasz, félig szláv, amelyet általában raguzai nyelvjárásnak neveznek. A másik költözési irány észak felé történt, a Túrmező felé. Zág-

ráb irányában, ahol a török által nyugtalanított területek horvát lakossága összezsúfolódott. A török kíméletlen kegyetlenséggel irtotta a hódoltsági vidékek előkelő lakosságát, főleg a birtokos nemességet és ezeknek embereit, úgyhogy az az egyetlen biztos védekezés, amely a föld népe számára nyitva állott, tudniillik: a *behódolás*, a töröknek a horvát nemességgel való ellenséges magatartása és a katolikus horvát nemesség tudatos vallási és faji averziója folytán meghiusult.

A Zágráb előtt elterülő úgynevezett Túrmező (Turopolje) kevés kivétellel termékeny síkság, amely több vár védelme alatt meglehetősen gyéren lakott falvakból állott. Ez a terület önként kínálkozott a menekült horvát nemesség letelepedésére, amit az országos hatóságok annál nagyobb örömmel mozdítottak elő, mert kezdettől fogva szemük előtt lebegett az a cél, hogy a déli végvárakban katonailag kitűnően iskolázott, nagy harckészségű horvát nemességet fogják elsősorban felhasználni a török elleni védekezésre, ébren tartva bennük a pogány elleni ősi gyűlöletet, amelyet most már a saját elveszett birtokaik visszaszerzésére irányuló egyéni törekvéseik is erősen fűtöttek. Elsősorban telepednek le itt a délről menekült nemesek s köztük a Mogorovich-nemzetség számos tagja. Köztük a Petrichevich-család is. Itt találjuk a Bartakovich, másként Utjessenich, a Bedekovich, Berislavich, Busich, Bukovachki, Goichich, Mernyavchich, Draskovich családok tagjait.

A Petrichevich-család már megelőzőleg a túrmezei Lusán (Luse, Lwse) községben birtokos volt, s úgy látszik, hogy rokoni kapcsolatok fűzték számos ottani előkelő birtokos családhoz. 1454 körül Petrichevich András és két fia: Demeter és Balázs élnek s a lukavici Troppse nagybirtokos családdal házasodnak össze. Valószínű, hogy ezek a már korábban fennállott rokoni kapcsolatok vonzották Túrmező felé családunk tagjait, akik itt aránylag rövid pihenőt tartottak, mert már a XVI. század közepén senkisem él Túrmezőn, holott e század elején több mint tíz felnőtt férfi-tagja a családnak tartózkodott a Lukavecivár környékén.

Tudjuk jól, hogy a túrmezei nemesség milyen elkeseredett harcot vívott nemesi előjogaiért, sőt szabadságáért is, mert a nagyhatalmú várurak, elsősorban a Zrinyiek, Frangepánok és Brandenburgi György is, mindent elkövettek, hogy az ősi birtokaiktól megfosztott és folyton szegényedő, katonai szolgálatot teljesítő túrmezei nemességet jobbágyszolgáltatások teljesítésére kényszerítsék. Ismeretes az a nagy per, amelyet a túrmezei nemesek Zrinyi Miklós, a szigetvári hős ellen indítottak, aki korának egyik legkiválóbb hadvezére, de egyik legerőszakosabb és vagyongyűjtés szempontjából majdnem skrupulus nélküli egyénisége volt. E pör, amelyet I. Ferdinánd király számos szemé-

lyes döntésével végül is a túrmezei nemesség javára döntött el, Zrinyire nézve kedvezőtlenül végződött, bár a szigorú ítélet, amely őt jószágvesztésre ítélte, soha végrehajtva nem lett s mint az az akkori időkben szokásos, inkább csak kíméletlen fenyegetés volt, hogy hagyjon fel a horvát köznemesség sanyargatásával és ez a fenyegetés célját el is érte.

Idevonatkozóan közlünk néhány rövid részletet ebből az érdekes percsomóból. Különös játéka a sorsnak, hogy míg családunk két tagja: Petrichevich Pál és Lőrinc, majdnem állandóan ott szerepelnek a Zrinyi ellen fellépő túrmezei nemesek sorában, addig egy másik tagja a családnak: Petrichevich György, aki ősapja után Hreljac-nak is neveztetik, az udvari szolgálatból mint nemes apród kilépvén, Zrinyi Miklós familiáriusa, később udvarmestere lesz s így családunk többi tagjaival nyilvánvalóan ellenségeskedésben élt. A küzdelem azonban — az igazságnak megfelelően, ezt meg kell állapítanunk — nem Zrinyi birtoklásával vette kezdetét, hanem annak eredete jóval korábbi időre, a XV. század végére nyúlik vissza s voltaképpen ebben a nagy küzdelemben nyert igazi jelentőséget, amely Corvin János birtoka körül folyt. Akkor Brandenburgi György őrgróf a horvát nemesség megnyerésére felhasználta azokat a szimpátiákat, amelyeket egyéniségével a horvát nemességben keltett, úgyhogy őt a legelőkelőbb túrmezei nemesség vezéréül fogadja mintegy hálából az ország érdekében kifejtett működéséért.

Ennek a Brandenburgi Györgynek egyik igen sokat szereplő főember szolgája Petrichevich Tamás, aki 1513-tól 1520-ig terjedő időben azokban a perekben gyakran szerepel, amelyeket a túrmezei nemesek Brandenburgi György ellen vagy fordítva, folytattak annak a kornak szokásos tipikus erőszakoskodásai miatt, aminők például az udvarházak megrohanása, magtárak, csűrök felverése, gazdasági felszerelés és állatok elhajtása, erőszakos foglalások s nem ritkán az önbíráskodásnak abban az időben általánosan divatba jött fajtái, minő az ellenfelek megveretése, megsebesítése, esetleg megölése. Ezekben a küzdelmekben a túrmezei nemesség egy része Brandenburgi György szolgálatában állott. Ezek mindenben védték, perekben mellette tanúskodnak, míg másik része állandóan panaszkodik és igazságát peres úton próbálja keresni.

Körülbelül ötven-hatvan évig élt családunk több tagja a túrmezei nemességgel, de már ezen idő alatt is érintkezést kerestek és találtak azokkal a családtagokkal, akik nem állottak meg Zágrábnál, hanem Kőrös, Varasd, Pozsega megyékbe költöztek avagy pedig Magyarországra telepedtek. Egy részük Itáliában keresett harcos foglalkozást. Okirati emlék van róla, egy 1546-ból kelt záloglajstrom, amely Raduchi Petrichevich Miklós és Brebiri Melith György arany és ezüst tárgyainak

felsorolását tartalmazza, amelyeket ezek Martinuzzi-Utjessenich Györgynél, a híres bíboros kincstárnoknál, egyébként közeli rokonuknál, elzálogosítottak s azokra mintegy ötszáz egynéhány forintot vettek fel. Ez a zálogkölcsön-szerződés, amelyet számunkra a leleszi konvent őrzött meg, világosan mutatja, hogy mind Petrichevich Miklós, mind Melith György olyan díszfegyverekkel bírtak, ezüst tőr, ezüst sisak, stb., amely az olasz condottieri tisztek díszfelszerelését képezte. Egészen biztosra vehető, hogy mindketten valamelyik olasz condottieri sereg szolgálatában állottak úgy, amint az abban az időben szokásos volt. Onnan hozták magukkal azokat az ezüst díszfelszerelési tárgyakat, amelyeket itt elzálogosítottak. Megerősít ebben a felfogásunkban két más körülmény is. Az egyik az, hogy Petrichevich Horváth Miklós életéről 40 éves koráig semmit sem tudunk. Ő 1499-ben született, amint ezt Petrichevich Horváth Kozma naplójából tudjuk és csaknem 40 évig nincs egyetlen egy írásos emlék sem róla, sem működéséről vagy életéről. Ettől az időponttól kezdve azonban az okiratoknak olyan tömege maradt ránk — több mint száz fontos okirat, sajátkezű levelei, stb. —, amelyek mind azt mutatják, hogy ő nagy tevékenységet kifejtő egyéniség volt, s ha a megelőző időkből róla semmiféle okirat nem maradt fenn, sem Horvátországban, sem Magyarországon, akkor ez azért volt, mert ő nem élt ezekben az országokban. Egyébként is tudjuk, hogy a tengerparti horvát nemesség igen keresett és nagyrabecsült katonája volt az olasz condottieri seregeknek és igen nagy zsoldot fizettek a rendszerint hozzátartozóikkal, rokonaikkal és jobbágyaikkal együtt leszerződött horvát nemeseknek, akik mint önálló seregparancsnokok működtek. Ezt a feltevést megerősíti az a körülmény is, hogy a fent felsorolt fegyverek között szerepel egy moglio nevű fegyver is, amely nem más, mint a horvátoknál divatos csákánybaltának olaszos elnevezése. Franciásan maillot, olaszosan moglio. Nyilvánvaló tehát, hogy e fegyvert onnan hozta magával és annak nevét is, ami e korbeli latinságunkban teljesen ismeretlen s tudomásom szerint nem fordul elő. De azt is tudjuk, hogy ezüstös sisakot beletűzött forgódísszel a horvát nemesség éppoly kevéssé viselt, mint ahogy erre az ottani életben szükségük sem volt. Ezek a díszes vértezetek és felszerelések csak ott voltak divatosak, ahol a kifínomodott városi élet megkövetelte, hogy az előkelő és gazdag condottieri tisztek a téli fegyvernyugvások alatt, vagy abban az időben, amikor nem voltak szerződtetve, vagy valamely város megszálló katonaságát képezték, mindenkor pompázatos harci díszben, ezüst vérttel, ezüst sisakban jelenjenek meg. Ez emelte az olasz községállamok díszét, tekintélyét s főleg az abban a korban élt apróbb zsarnokok: a Sforzák, a Mediciek, a Borgiák, stb. nagy örömmel segítették elő zsoldos seregük díszes felsze-

relését, mert abban udvaruknak és újdonsült dinasztiáiknak előkelőségét látták kifejezésre juttatni.

Ez az érdekes oklevél így szól:

1546. július 15. Fassionales Georgii Melith de Bryber et Nicolai Petrichevich de Raduch.

Nos Capitulum Ecclesiae Varadiensis. Memoriae commendamus per praesentes... quod Egregii Georgius Melith de Bryber et Nicolaus Pettrycheuyth de Radwch, coram nobis personaliter constituti, sponte et libere confessi sunt in hunc modum. Quomodo ipsi his superioribus diebus, magnis et arduis necessitatibus compulsi, ad redemptionem et deliberationem quorundam bonorum et jurium, portionumque possessionariarum de manibus Egr. Balthasaris Bornemyza de Arthanhaza factam a Reverendissimo Domino fratre Georgio, Episcopo praescripto videlicet Waradiensi, thesaurario et Locumtenenti Regio, ac in Regno Hungariae et partium Transsylvanicarum judice generali,item domino et praelato nostro gratiosissimo, quingentos florenos Hungaricales paratis in pecuniis, et sales, centum florenos valentes, omnino sexingentos florenos facientes, ex quibus sexingentos florenos iidem Georgius Melith et Nicolaus Pettrychewyth praefato Reverendissimo domino Episcopo tredecim florenos et septvaginta quinque denarios paratis cum pecuniis ad praesens persolvissent, pro reliquis vero quingentis et octvaginta sex florenis ac viginti quinque denariis, unum circulum, Karyka vocatum argenteum absque auro, novem marcas ponderantem singulam marcam pro florenis duodecim, item unam cwppam Koronas (?) deauratam, marcas duas cum media et pisetas tres ponderantem, singulam marcam pro florenis novem, ittem alteram Cwppam deauratam cooperimentum cheze habentem, duas et mediam marcas, ac tres pisetas ponderantem, singulam marcam pro florenis duodecim, ittem duas cathenas argenteas, ad frenum valentes, tres marcas et octo pisetas ponderantes valentes triginta octo, ittem unam serleg, unam et mediam marcas minus duabus pisetas ponderans, singulam marcam, pro florenis octo, ittem alterum serleg deauratam quadraginta pisetas ponderans, estimatam ad florenos novem, ittem duodecim cochlearia argentea, duas marcas et pisetas sex ponderantia, singulam marcam pro florenis novem, ittem unam cheze, marcam unam minus sex pisetis ponderans, estimatam ad florenus septem, ittem mediam libram et tres pisetas auri pro florenis triginta sex, ittem *unam fremeam acutam hegyesthew vocatam, continentem tres marcas argenti, singulam marcam pro florenis decem,*

ittem unam galeam seu cassidem, argento dispositam et deauratam, quinque et mediam marcas argenti continentem et ponderantem pro florenis sexaginta sex, ittem unam magyl (?) *continens sex picturas et solium* (?) *unum, quatuor marcas argenti ponderans, pro florenis quadraginta, ittem unum conum argenteum, unam et mediam marcas ac duas pisetas ponderantem, pro flor. quindecim et denarios quadraginta,* ad manus ejusdem Revdmi Domini Episcopi inpignus dedissent et assignassent, et aliunde quot dum temporum in processu eisdem Georgio Melith et Nicolao Pettrychevyth facultas redimendi suppetierit et praescriptas res argenteas et aureas, a praefato Rdmo domnio Episcopo redimere voluerint, extunc idem dominus Episcopus, rehabitis prius praescriptis quingentis et octvaginta sex flor. ac denariis viginti quinque pecuniis scilicet suis, eadem eisdem in specie reddere et restituere debeat et teneatur, absque omni dificultate. Harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediante. Datum in festo Divisionis Apostolorum. Anno Dmi millesimo, quingentesimo, quadragesimo sexto.

(Leleszi konvent. Act. 1546. fasc. 2. n. 80.)

De van egy adat arra még, amely egész világosan mutatja, hogy Raduchi Petrichevich Miklós Magyarországra történt beköltözésekor is tulajdonképpen zsoldos sereggel jött, s mint annyi más rokona Martinuzzinak, a Draskovichok, Perusichok, a Melichek, az Ukchevichek, az Utjeszenichek, stb., ők képezték gerincét és erejét annak a hatalmas seregnek, amelyet a lángeszű katona-politikus, Fráter György azért tartott, hogy vele Erdély függetlenségét a két hatalmas birodalom: a török és a német között megoltalmazhassa. Ismerünk fizetési jegyzékeket, amelyekből látjuk, hogy Fráter György a horvát nemességben s főleg rokonaiban — hiszen ő is a Mogorovich-nemzetségből származott — látta a legfőbb biztosítékát hadserege megbízhatóságának, vitézségének és hűségének. Nem próbálkozott tehát olyan szedett-vedett zsoldosokkal, aminők az akkori kornak legmegbízhatatlanabb seregét képezték. Elég, hogy ha Dózsa György keresztes seregére, Zápolya János első seregeire s azokra a gyülevész hadakra gondolunk, amely ma itt, holnap amott teljesen megbízhatatlan hordaként futott széjjel, ha nem tüzelte őket az egyéni bosszúállás, vagy a rablási vágy. Martinuzzi seregénél sem lázadás, sem hűtlenség nem fordult elő, mert azok a horvát alvezérek, akik szolgálatában állottak, ragaszkodással, hűséggel és nagy egyénisége iránti hódolattal szolgálták.

Mikor Petrichevich Miklós eladja a felesége, Csáholymonostori Csáholyi Katalin jogán megszerzett csáholyi uradalom-

nak felerészét sógorának és unokafivérének, Brebiri Melith Györgynek, 1548-ban, szerződésben kiköti, hogy zsoldosai élelmezését és fizetését hogyan intézzék az átmeneti időre. Tehát 1548-ban is megvolt Petrichevich Miklós zsoldos csapata s csak mikor Erdélybe beköltözik, adja azt át Melith Györgynek, akitől — mint a későbbi levelezésekből látjuk — ennek fiai örökölték.

Erről szól a nagyváradi káptalan előtt 1548. márc. 22-én felvett szerződés:

> Nos capitulum ecclesie Waradiensis memorie commendamus per presentes, quod egregius Nicolaus Pethrythyewith de Radwch coram nobis personaliter constitutus sponte et libere est confessus in hunc modum. Quomodo generosa domina Catherina filia Egregii condam Emerici de Chahol consors scilicet sua deo sic volente optimo, cuius nutu cuncta reguntur, ex hac luce absque prole decessisset, considerans idem Nicolaus Pethrythyewyth, quod bona ipsius consortis sue non ipsum, sed generosam dominam Annam egregii Georgii Melyth de Brybyr consortem iure sanguinis concernere dinoscerentur, eandem dominam Annam consortem prefati Georgii Melyth ammonuisset, ut bona et jura porcionesque possessionarias prefate condam domine Catherine coniugis sue defuncte in possessionibus Mathezalka, et curia nobilitaria lapidea ibidem habita ac Chahol, Gebe, Meggyes Paraznya, Sandor, Remethe Zeg, Kyskochord cum theloneo Naghkochord, Thwnyog, Gherghtheleke, Bothpalad, Kispalad, Somkad et praedio Erdewzada, in Zathmariensi, item Berekzazardo et Derchen, in de Bereg, comitatibus existentium habitas et adiacentes, ad se recipere et iusta racione posita, de expensis suis ad prosecucionem causarum et reobtencionem eorundem bonorum, juriumque et porcionum possessionariarum factis et erogatis ipsum contentare et eidem satisfacere deberet ipseque, rehabitis prius pecuniis suis, eadem bona ad manus prefate domine Anne consortis antelati Georgii Melyth dare et assignare promptus esset et paratus. Tandem inter se habita justa racione et calculacione expensarum et solutionum dicti Nicolai Pethrythyewyth, per eundem ad persecucionem causarum, ut premittitur, et reobtencionem bonorum prescriptorum, factarum idem Georgius Melyth eidem Nicolao Pethrythyewyth mille septingentis flor. remansisset debitor, de quibus idem Georgius Melyth eundem Nicolaum Pethrythyewyth plenarie (ut per se idem Nicolaus coram nobis fassus est retulit) contentasset superindeque memoratum Georgium Melyth et dominam Annam consortem suam

quittos, expeditos ac modis omnibus absolutos reddidisset et commisisset, immo reddidit et commisit nostri in presencia tali condicione, quod usque festum Penthecostes proxime venturum in prescriptis porcionibus possessionariis in possessionibus superius specificatis, habitis, idem Nicolaus pacifice permanere easdemque possidere, nullam tamen taxam ordinariam vel extraordinariam aut aliam quamcumque solucionem de medio jobagionum exigere et percipere valeat, hoc quoque non pretermisso, sed per expressum declarato, quod antelatus Nicolaus Pethrythyewyth universa sementa sua autumnalis frugum scilicet et siliginum in eisdem porcionibus possessionariis per ipsum seminataria pretacto Georgio Melyth dedisset et concessisset prout dedit et concessit similiter coram nobis talimodo, quod pro segetibus frugum ducentos et quinquaginta cubulos tritici puri cum cubulo de Zalka mensurendo similiter pro frumentis siliginum centum et quadraginta cubulos siliginum cum eodem cubulo de Zalka, dare *ac insuper mercenariis ipsius Nicolai Pethrythyewyth pro eorum serviciis annualibus usque festum Pasce proxime venturum quadraginta octo florenos et quinquaginta quatuor denarias idem Georgius Melyth solvere debeat et teneatur* harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediantibus. Datum feria quinta proxima post festum beati Benedicti abbatis anno domini millesimo quingentesimo quadragesimo octavo.

Eredetije papírra írva, hátlapján a kápt. ovális alakú pecsétjének töredékével, a gr. Zichy-család zsélyi lvt.-ban, f. 10. n. 62. alatt.

Még egy emberöltő után is élénk levelezést folytatnak az Erdélybe szakadt Petrichevichek a Melith-fiúkkal s a sok jövő-menő főember szolga, apród, csatlós, katona között mind megtaláljuk azoknak a horvát családoknak a sarjait, akik hatalmasabb vezéregyéniségek vonzása következtében telepedtek le Magyarországnak Szatmár, Nagyvárad, Mátészalka közti részén. Ilyenek voltak elsősorban a Draskovichok, ilyenek voltak a Bartakovichok, azaz Utjessenichek, a Szvacsichok, a Kollatovichok, a Perusichok, Melithek, stb., stb. Oly nagy volt a horvát nemesség Magyarországra szakadt tagjai között a rokoni és nemzeti kapcsolat, hogy ameddig a közös hazából való kiköltözés gondolata épen élt bennük, nem szűntek meg soha az ott maradottakkal is — amint gyakran írják, a tótországi atyafiakkal — levelezni. Jól tudott dolog, hogy ebben a korban magyar nyelven Horvátországot Tótországnak nevezték, beleértve Horvátországnak a tengerparti és ezzel közvetlen kapcsolatban álló részeit is, kivéve néhány neolatin lakosságú ten-

gerparti várost és környékét, mely megtartotta régi Dalmatia nevét.

Magyarországra került még egy tagja a családunknak az 1540-es évek elején, mint egész ifjú apród, a később oly nagy tekintélyre került Petrichevich-Horváth Kozma, a Báthoryak hűséges bizalmasa, előbb Vécsvár, majd Gyulafehérvár, végül Fogaras főkapitánya, zarándi főispán és fejedelmi tanácsos. Ő azonban nem úgy került ki, hogy a törökök általi nyugtalanítás volt volna kiköltözésének oka, mert az ő atyja, Petrichevich György már oly területen lakott, ahová a törökök elérni nem tudtak. Miketinc vára Horvátország kőrösmegyei részében jól védett helyen fekszik s itt éltek Kozma szülei, Petrichevich György és anyja, Miketinci Gerebeni Klára.

Úgy látszik, Kozma atyja a XV. század utolsó éveiben, lehet, hogy csak a szerencsétlen korbáviai mezőn lefolyt ütközet után, költözött ki és telepedett le Hunyadi Mátyás híres ellensége, később megbékélt jóembere, Bitovecz vagy Vitovecz János horvát bán unokájánál, akik akkor magukat Gereben váráról Gerebenieknek — Grebenszki-nek — nevezték. A család hatalmas birtokait lányok örökölték, mert fiágban Vitovecz János két fiával a család kihalt.

Petrichevich György egyike lett a megye leghatalmasabb földesurainak. Fiai mind nagy országos pozíciót töltenek be, bár ő korán árván hagyta őket: Péter zágrábi országgyűlési követ, János ítélőmester, Horvátország főjegyzője és Kozma, aki a Báthoryakhoz megy nemes apródnak, Báthory István, a későbbi lengyel király, testvéréhez, (de hogy melyikhez, azt nem tudjuk) s a Báthoryakkal kerül aztán Erdélybe és az erdélyi közéletbe, ahol országos jelentőségű szerepet visz.

A családnak harmadik ága is elkerül Magyarországra a XVI. század harmadik évtizedében. Raduchi Petrichevich János I. Ferdinánd királytól a Borsod megyében hűtlenségbe esett Farkas György birtokait nyeri adományul. Azt azonban, hogy vele mi lett és átvette-e ezt a birtokot s kiköltözött-e Magyarországba, megállapítani nem tudjuk.

A Horvátországban maradt Petrichevichek csakhamar elszóródtak az ország egész területén és birtokaik nagy számából arra következtethetünk, hogy azokat jórészt abban az időben szerzik meg, amikor már Túrmezőről szétköltöznek.

Négy központja van a család településének. Az egyik a zágrábmegyei Felső-Stubica, híres fördő és megerősített hely, a második Miketinc Körös megyében, szintén megerősített hely, a harmadik pedig Sagovina vára Pozsega megyében, míg a negyedik Fületinc és Kamarcsa Észak-Horvátországban. Ezek a települések középpontjait képezik számos és kiterjedt birtokaiknak s ezek közül kettő: a stubicai és a miketinci körülbelül kétszázötven évig a családi élet központja maradt, míglen az-

tán leányágra került a birtokok legnagyobb része, mert a XIX. század elején a család ismert férfitagjainak kihalását biztonan megállapíthatjuk. Sagovina és Fületinc — úgy látszik — nem hosszú ideig maradt meg a család birtokában s azok a családtagok, akik itt éltek, visszaköltöztek Kőrös megyébe. Valószínűnek látszik, hogy Pozsega megyében ma is elszórtan élő Petrichevich-ek valamelyik ottan élt ősünk leszármazói, de bár bennük a nemesi származás tudata él, okiratilag az összeköttetést családunk ismert tagjaival ma már kimutatni nem tudjuk. Lehet azonban az is, hogy a nevet csak tiszteletből vették fel, amint ez a XVIII. században szokás volt, mikor kormányrendelet következtében családi nevet kellett azoknak a jobbágyaknak választani, akik eddig ilyennel nem bírtak. Miután a név jelentősége etimológiailag nem más, mint „Péterfiak", az is lehet, hogy ilyen patronimikus nevet a nélkül vettek fel, hogy a név használatára nekik egyéb jogigényük lett volna, mint hogy apjukat vagy nagyapjukat szintén Péternek hívták.

A történelem későbbi folyamán aztán Magyarországon két ág, és pedig a Széplaki és a Komlódi, Horvátországban egy ág, a Miketinci maradt meg. Szerepel még rövid ideig Pozsony megyében egy Petrichevich, aki ha kissé elrontott formában is, de a Miketinci ág címerét használja, akinek 1741-ben azon érdemeiért, amelyeket az államigazgatás terén szerzett, a „szászi" előnevet adományozzák, nyilvánvalóan azért, mert ott volt birtoka. Ez az ág azonban csak három generáción át él Pozsony megyében, s a XVIII. század vége felé eltűnik.

A későbbiek folyamán tehát tulajdonképpen három ággal fogunk foglalkozni, amelyek közül kettő: a Széplaki és a Miketinci több évszázadon keresztül — a Széplaki immár négy, a Miketinci három — és a Komlódi, amely nem egészen egy századig szerepel, tagjaik révén családi történelmünkben. Az előneveknek különben a családok történetében jelentősége Magyarországon nem sok van. Nálunk még annyi gondot sem fordítottak az előnevekre, mint például Németországban, ahol a „von und zu" megkülönböztetés némi reális tartalmat adott az előneveknek. Nálunk az előnév felvétele törvényesen szabályozva egyáltalában sohasem volt s bizony néha egészen önhatalmúlag s néha csak közönséges szóhasználatban vették fel az előneveket a nélkül, hogy vizsgálgatták volna ennek az eljárásnak jogosságát. Nálunk adózási szempontból voltaképpen csak a nemességhez, később a címerhasználathoz való jogigény képezte a vizsgálat tárgyát, de az előnevekkel nem sokat törődtek. Úgyhogy kivált a XVI. és XVII. században gyakran változtatják előneveiket oly családok tagjai is, amelyeknél az előnév már bizonyos történelmi jelentőséget nyert a család tagjainak megelőző közszereplése révén. Így történik aztán az, hogy Petrichevich Kozma, akinek atyja Petrichevich György, magát

eleinte de Raduch írja, majd felesége, Miketinci Gerebeni Klárával való házassága és a miketinci uradalomba való behelyezkedése után magát „miketinci"-nek is nevezi, kikerülvén Magyarországra, magát csak Petrichevich Kozmának, néha Petrichevich Horváth Kozmának írja és a miketinci ág griffes három pólyás címerével pecsétel. Erdélyben részben donáció, részben vásárlás útján megszerzi a kolozsmegyei Komlód birtokát, de ő magát még nem írja Komlódról. Halála után fiai általában a Horváth családnevet és a Komlódi előnevet használják. A „Széplaki" előnév első használata Petrichevich Horváth Miklóssal kapcsolatban kezdődik, aki midőn felesége, Csáholyi Katalin, elhalálozott, magyarországi birtokait eladta sógorának és unokafivérének, Brebiri Melith Györgynek és kiköltözött Erdélybe, ahol számos atyafia lakott. Ott volt elsősorban Melith Klára, Bánffy Bernaldné, ott voltak az Utjessenichek, ott voltak Mikeszászán a Zápolya-rokonság, a mikeszászi Horváthok, ott voltak a Perusichok, az Ukchevichek. Petrichevich Miklós a Mikola-családhoz megy látogatóba, ahol Mikola Ferencné Melith leány volt. A másik Mikolának, Lászlónak, aki erdélyi alvajda volt, a felesége Gibárti Kesserű Erzsébet, szintén horvátországi ismerős és rokon. Ez a Kesserű Erzsébet előbb Both Jánosnak, aki magát Széplakról írta s valószínűleg székely eredetű volt, a felesége. Both Jánostól két leánya született, az egyik Anna, a másik Erzsébet. Both János korán elhalálozott fiutódok hátrahagyása nélkül és a két lányt királyi kegyelemmel fiúsították. Az asszony pedig nemsokára férjhez megy Szamosfalvi Mikola Lászlóhoz, aki az erdélyi közéletben ekkor igen fontos szerepet töltött be. Horváth Miklós csakhamar nőül veszi Mikola László mostohaleányát, Széplaki Both Annát s ezáltal a Széplaki Both-jusst megszerzi. Az egyéb széplaki birtokrészeket a magával hozott 1700 arany forintból megveszi, mert ennyit kapott Brebiri Melith Györgytől a csáholyi fél jószágáért. Rendbe hozza a széplaki udvarházat és ott letelepszik, de magát Széplakinak sohasem írja. Okiratokban azonban már ekkor hivatalos használatban gyakran fordul elő a Széplaki előnév. Ám megmaradt tőle egy sajátkezű nyugta 1556. augusztus 20-ról, ebben ő magát még mindíg Horváth Miklós Petrichevichnek nevezi.

Mindezekből megállapítható, hogy itt is a Széplaki előnév felvétele úgy történt, mint az ebben az időben történni szokott, nem öntudatosan és abból a célból, hogy az illető magának quasi egy új nevet adjon, hanem csak mintegy visszamutatólag aplikálják ezt az elnevezést a hivatalos és magánstílusban, mintegy megkülönböztetőleg egy másik egyéntől, aki azonos nevű, de aki máshelyt birtokos vagy más helyen lakik. Horváth Miklós utódai azonban már magukat kivétel nélkül Széplakinak írják, elhagyván a Raduchi előnevet gyakran, úgyhogy mikor a rang-

emelések kora elérkezik, sem a bárói, sem a grófi diplomában a Raduchi előnév megemlítve nincsen, a nélkül azonban, hogy az előnévhez való jogát a család bármikor feladta volna, amit nem tett és nem is tehetett, hiszen az élő történelmi valóság, amelyet megváltoztatni nemcsak nem szabad, de nem is lehet.

Foglalkozni kell azzal a kérdéssel, hogy foglalta el a török Likát, mikor és minő körülmények között. Károlyi Árpád írja Bihácsvidéki bevándorló vlahok és cigányok a XVI. század végéről című munkájában (Turul 10. kötet, 60. oldal):

„Eddigelé nem tudtuk bizonyosan, hogy mikor foglalta el a török Likát. Miután Bosznia teljesen csak 1528-ban került osman hatalom alá, általános és eléggé indokolt volt is az a nézet, hogy Lika elfoglalásának 1528 után lehetett csak történnie. A napokban a bécsi állami levéltárban egy datálatlan levél akadt a kezem közé, amelyet az utolsó korbáviai gróf intézett Ferdinánd főherceghez, tőle hadi és pénzbeli segélyt kérvén. A levél minden egybevágó jel szerint 1526-ban s még Ferdinánd királylyá választása előtt iratott, mert János gróf még nem nevezi Ferdinánd királynak. Benne a következő nevezetes passzus fordul elő: Elvesztettem két tartományt, az egyiket tudniillik Korbáviát, a másikat pedig a Lika nevezetűt."

Tulajdonképpen a török egész biztosan tudta, hogy neki a szerb hatalmat kell megtörnie, hogy szabadon álljon az út Szerbián keresztül nemcsak Magyarország, de Bosznia és főleg Horvátország felé. Ezért törekvése mindenkor az volt, hogy döntő ütközeteit Szerbiában vívja meg, úgyhogy a töröknek ezt a törekvését Hunyadi Mátyás felismerte és hasznára is fordította. Természetesen Hunyadi halála után a hanyatlás korszakában már nem volt elég erős a magyar birodalom arra, hogy a törököt Szerbiában állítsa meg és ott sujtson le reá s ezzel tulajdonképpen el is vesztette a küzdelmet a török ellen, mert a török áttette a küzdelem székhelyét magyar, illetve horvát területre. A szerencsétlen korbáviai csatavesztés 1493-ban Derencsin bán alatt a legszörnyűbb veszteség, amelyet a horvátok elszenvedtek s voltaképpen e csatavesztés után megtört a horvát ellenállás, hiszen az ország színe-java ott maradt a korbáviai csatamezőn. Ha méreteiben nem is olyan nagy volt ez az ütközet, mint a mohácsi, kihatásában és jelentőségében épp olyan végzetes Horvátországra nézve, mint a mohácsi Magyarországra. S amint a mohácsi csatavesztés a kulcsa a későbbi török hódoltságnak, amely voltaképpen csak tizenöt év mulva kezdődik el, épp úgy kulcsa Horvátország elvesztésének a kor-

báviai csatavesztés, jóllehet csak harminchárom év mulva következik be, hogy a török tényleg birtokába is veszi Horvátországot, illetve annak úgynevezett hódoltsági részét.

Magyarország szomorú közállapotai, az a züllöttség, amely polgári és katonai közigazgatásában, egyéni és társadalmi életében jelentkezik, a királyi hatalomnak árnyhatalommá való süllyedése, a főurak önző pártoskodása: mind-mind csupa olyan tényező, amely előre vetette fenyegető árnyékát, — ahogy Magyarországon meggyengült a királyi hatalom s vele az ország ereje, azonképpen gyengült meg Horvátország ellenállása is. Az a maroknyi vitéz nép semmiféle körülmények között sem lehetett elegendő ahhoz, hogy a hatalom tetőpontján álló török hódítóval szemben helyét megállhassa egyedül. Kitűnő harcos elemet képezett volna a horvátság egy általános nagy hadseregben, főleg az úttalan sziklás hegyek között folytatott guerillaháborúban, de arra sem ereje, sem harcias szervezete, sem felszerelése, főleg semmi technikai felkészültsége nem volt, hogy önállóan szálljon szembe még a boszniai basák kisebb seregeivel szemben sem. Meg kell értsük tehát, hogy miért esnek el rendre a horvát nemzetségek ősi várai az azokat ostromló török sereg előtt, s mint terjed a török hódítás keletről nyugatra csaknem a tengerpartig, északon a Kulpa folyóig. Szomorú korszaka ez a horvát-magyar történelemnek, azért ha röviden is, de foglalkozni kívánunk vele.

Hunyadi Mátyást nagyvonalú politikai tervei állandóan erős hadsereg tartására kényszerítették. Ez a hadsereg azonban csak voltaképpen Mátyás hadvezéri és politikai zsenijének köszönhette fennállását és sikereit. A Mátyás halálát követő szomorú hanyatlási korszakban e főleg zsoldosokból kialakult hadsereg lezüllött és nem a rend fenntartója, hanem a belső villongások, sőt később a pórlázadás okozója lett. Ami Mátyás erős kezében kard volt, amellyel az országot és nagyhatalmi állását megvédte, az utódai alatt kétélű fegyverré vált, amely kifelé megcsorbult, befelé azonban halálos sebet ejtett a nemzeten. A török a maga bámulatosan megszervezett kémkedéseivel és az akkori idők szokása szerint ide-oda járkáló kalauzai, pribékjei s kereskedés ürügye alatt ki-bejáró kémei révén biztos tudomást szerzett a magyarországi eseményekről és nem késett azt saját hasznára fordítani. A horvát tengerparti területek fölött pedig megindult egy nagy alkudozás Velence és a török között. Mindkét hatalomnak az volt a célja, hogy mentül többet biztosítson az Adria melletti területekből s csak míg Velence a tengerparti városok birtokáért versengett, addig a török a szárazföld belsejét is igényelte. Velence bár magát a kereszténypárthoz számította, nem átallott török zsoldosokat tartani s a törököt, ahol lehetett — a saját céljai érdekében ugyan, de támogatni.

A XVI. század első évtizedeiben Velence kezet tett Dalmáciára s II. Ulászló éppen azáltal akarta kikényszeríteni a dalmát tengerpart birtokát, hogy megfenyegette Velencét, hogy az ellene kialakult hatalmas ligához fog csatlakozni, amelynek három feje: a pápa, XII. Lajos francia király és utóbb Miksa császár voltak.

Velence a szövetségesek ellen jórészt a tengerparton toborzott sereggel küzdött. A pápa erősen szorította Ulászlót, hogy csatlakozzék szövetségükhöz Velence ellen s II. Ulászló megpróbálta a magyar urakat rávenni arra, hogy Dalmácia visszahódításáért hadba induljanak, de az urak egyáltalán nem engedelmeskedtek a királynak. Le is voltak kötelezve Velencének, hiszen Velence évente 30.000 aranyat adott a török elleni harcokra.

Velence harcaiban hadseregének legnagyobb részét dalmáciai birtokain toborozta, főleg Lika déli részében és ezek mentették meg Spalatót és Velence dalmát birtokainak nagy részét a török beütései alkalmával. Amíg Velence török csapatokat vett zsoldjába, még gyakrabban törnek be Dalmáciába a török rabló csapatok, mert a fegyverfogható nép Velence hadaiban szolgált, az otthon védtelen és így családjaik készültek Dalmáciából kiköltözni (Sanudo Archiv, VI—341.). A törökök rabolva, gyujtogatva járták be Dalmáciát, s mikor Nyutyák várát felgyujtják, a spalatói comes azt írja Velencébe: hogy „jobb, hogy elpusztult a vár, mert úgyis a keresztény hősök temetője volt, akik védelmezték". A török rablótámadás elleni védelmet a megerősített apró kastélyok és váracskák képezték és a dalmát polgárok engedélyt kérnek Velencétől, hogy Zára, Trau és Spalató között több ilyen erődítményt a saját költségükön fölépíthessenek. A magyar rendek nem tudják elhatározni magukat, hogy ebben a küzdelemben Velence mellé álljanak-e, avagy csatlakozzanak a Velence elleni ligához. Ugyanígy van ez Horvátországban is, ahol Both András bán 1510. február végével Potocsászban országgyűlést hív egybe, hogy a horvát urakat Velence ellen, Miksa császárral való együttműködésre bírja, mert azt remélte, hogy visszaszerzi Dalmáciát és megmenti Horvátországot a töröktől. Ám a horvát urak nem tudták magukat elhatározni és semmi sem történt. A Velence elleni harcias pártnak Beriszló Péter a vezére, akinek Dalmáciában előkelő nemzetsége, sok rokona és barátja volt, el is határozták, hogy megtámadják Velencét, azonban folyton húzódott a Velence elleni háború. 1512-ben Perényi a bán s a török sereg súlyos vereséget szenvedett Jajca körül, azonban csak múló sikereket értek el, mert már a következő évben egész sereg dalmáciai és horvátországi várost foglalnak el. A török támadások célja főleg Klis vára és Scardona volt.

A török beütések miatt a horvát bánság nagyon terhes

tisztség volt, nem is kapkodtak rajta. Kimagasló egyéniség e korban Beriszló Péter, aki nemcsak nagyszerű szervező, hanem kiváló katona is. Ő teremtett rendet Horvátországban, ahol bánsága elején, 1513. augusztus 16-án Bliny vára közelében nagy győzelmet aratott a török felett. A diadal nagy dicsőséget szerzett Beriszlónak, a pápa kardot és sisakot küldött neki, II. Ulászló vránai perjellé és Dubica főispánjává nevezte ki. Sajnos, a pénz- és emberhiány a nagyobb hadseregek gyüjtését megakadályozta s már voltaképp csak apróbb csatározásokban küzdöttek a törökkel, aminek eredménye az volt, hogy a szívósabb török egymásután foglalja el a horvátországi várakat, kastélyokat. A török már várakat is kezd építeni Dalmáciában s ezekből pusztítja a környéket. Ilyen várat építenek Zeng mellett; Neográd mellett egy kastélyt foglalnak el; elesik Karin, amelyet három napi ostrom után vesznek be, ahonnan 300 jórészt ide menekült úri hölgyet hurcolnak el. Korlatovich György vára négy napi ostrom után kerül török kézre és csak Perusich alatt sikerül őket megállítani.

Divnics György nónai — nini — püspöknek Sándor pápához küldött jelentése — eredetije a velencei Szent Márk-könyvtárban — részletesen tudósít a korbáviai síkon 1493-ban történt csatáról. Divnicset a horvát urak kérték fel, hogy tegyen jelentést a csatáról, mert egyedül csak a pápától várhatnak segítséget. Divnics jelentését az ütközet utáni tizenhatodik napon írta meg, 1493. szeptember 24-én Likából. Divnics szerint a török seregnek Hadun basa volt a vezére és igen nagy sereggel rendelkezett. A török sereg rabolva vonult végig Horvátországon egészen Miksa császár birtokáig, s amikor nagy zsákmánnyal visszafelé jöttek, támadta meg őket a Derencsin bán vezetése alatt álló horvát sereg. A csata helyét szerencsétlenül választották meg a horvátok s így aztán teljes vereség érte a horvát-dalmát sereget, amelyet János csetini gróf, Frangepán Miklós és Frangepán Bernardin vezettek, míg a fővezérletet Derencsin bán tartotta. Derencsin elesett és a fogságba került horvátok számát 13.000-re teszik. Divnics jelentését a pápához külön horvát követség viszi, s hogy milyen nagyjelentőségű volt ez a csatavesztés a horvát nemzetre nézve, azt két történetírójuk: Tomasich János bodányi minoritának és Tuberónak írásai bizonyítják. Tomasich szerint ezen ütközet „fuit prima destructio regni Croatiae, ibique tota nobilitas corruit Corbatiae". Tubero szerint pedig a korbáviai síkon csaknem eltörölték a horvát nemzet nevét.

Ez a korbávai ütközet bennünket főleg azért érdekel, mert a már említett 1495-ben (hó és nap megjelölve nincsen) kelt okirat mutatja, hogy családunknak szintén súlyos szerencsétlen-

séget hozott ez az ütközet. 1495-ben Skurinán, a Mogorovich-nemesek táblájan felveszik a következő jegyzőkönyvet:

Mi, Malich Péter, a királyi nemesek táblájának knézje Likában és mi, ugyanennek a királyi táblának esküdt bírái, név szerint Rachich Iván a Rachich-házból és Zsdribich Jurjan a Ribnicsánokból és Nelkovich Gergely a Vrchovlanokból, és Vidák a Telicsánokból és Szuchich a Tugomerekből, — tudtára adjuk mindenkinek és mindeneknek, akiknek színe elé ez a mi nyílt levelünk eljut, hogy amidőn mi knéz és bírák és hatóság a kihallgatás szokásos napján együtt ülénk a Szent György alatt Szkurinában, hétfői napon, igazságot és törvényt adván mindeneknek, akik ezt tőlünk kérik, íme elénkbe járul a teljes királyi táblához egy nemes ember, *név szerint a Radinából való Petrichevich Péter* és tisztességgel általunk megkérdezve előadá: knéz és bírák és törvénytevők, uraim, törvényt kérek Istennél és nálatok, hogy megadnátok nekem azt, ami a ti törvényetek; akarnám ugyanis eladni nemesi jószágomat és szeretném *kiváltani fiamat a török kezéből.*

És mi, knéz és bírák és törvénytevők, teljes megegyezéssel kiadtuk neki a törvényt: vedd magad mellé a mi hites törvénybiztosunkat és hívd fel a közeli és távolabbiakat, akiket ez a mi törvényünk szerint illet. És felhívta a közelieket és távolabbiakat, akiket illet, háromszor a mi törvényünk szerint, de senki sem akart hozzá sietni. És itt megszólalt *Petrichevich Péter:* knéz és bírák és törvénytevők, uraim, ime hallátok esküdt törvénybiztostoktól, hogy magam eljártam és felhívtam a ti törvénytek szerint és hogy senki sem akart hozzám sietni, ezért adjátok ki nekem a törvényt.

És mi, knéz és bírák a törvénytevőkkel egyetemben, teljes tanácsot és megbeszélést tartván magunk között, kiadtuk neki a törvényt: Te pedig add el, akinek tudod. És itt megszólalt *Petrichevich Péter:* Uraim, hogyha ez a ti törvénytek, én eladom a Szebidrázseban lakozó Milechich Györgynek valamennyi nagy kötél földemet, amelyek száz és húsz uzsnyit foglalnak magukban, amelyen Lalkovich Márkó ült, és még más ugyancsak nagy kötélföldet teljes harmadrészben és mindazokat, amik csak tartoznak a fentebb mondott földekhez a szebidrázsi járásban, mezőket és szénafüveket, legelőket és egyéb területeket, erdőket és ligeteket és favágó helyeket, vizeket és kutakat, malmokat és vízfolyásokat hozzájuk, ezenfelül még eladtam valamennyi házas telkemet, az egész harmadrésznyi jószágomat, ami engem atyámfiai révén megillet és ami a Dui-

macs-osztályt teszi ki. Mindezeket eladám Milechich Györgynek negyven és négy dukátokért jó mértékben és tiszta aranyban, neki és az ő maradváinak örökös joggal.

És még ígéré *Petrichevich Péter* önmagától és a maradvái nevében Milechich Györgynek és az maradváinak, hogy ha valaki őt háborgatná és szomorítaná, hogy tartozik majd őt védelmezni és szabadítani.

És íme elibénk járula a teljes királyi táblához Milechich György és azt mondá: knéz és bírák és törvénylátók, uraim, ímé hallottátok, hogy vettem meg a fent mondott földeket Petrichevich Pétertől a vétel törvénye szerint, ezért is kérlek, adjatok erről nékem levelet.

És íme, knéz és bírák és törvénylátók, teljes tanácsukban, látván a megállapodást e kettő között, és megtekintvén Milechich Györgynek méltó kérelmét, kiadtuk neki erről a mi nyilt levelünket szokásos függő pecsétünk alatt, a dolog nagyobb hitele okából pedig adtuk neki még hozzá a mi hites törvénybiztosainkat, név szerint a lucsáni Zoranich Fülöpöt és a zachumicsi Jakovchich Petrichet. Iratott és kiadatott Szkurinában a Szent Györgynél, az Úrnak folyó 1495-dik esztendejében.

A hat pecsét közül kettő épségben. A pergamenre glagolicával írott eredeti meg volt a Kukuljević-féle gyüjteményben. — Kukuljević: Acta Croatica, CXLVIII. szám.

Ebből az oklevélből megtudjuk, hogy Raduchi Petrichevich Péter azért akarja eladni felsorolt birtokait, hogy kiváltsa fiát a török fogságból. Nagyon jól tudjuk, hogy abban az időben milyen nagyarányú kereskedés folyt az előkelőbb és gazdagabb hadifoglyokkal. Ebben a tekintetben aztán nem volt különbség magyar és török, keresztény és pogány között. Valóságos jövedelmező üzletnek tekintették a rabfogást, és a rabtartó mindent elkövetett, hogy mentül nagyobb váltságdíjat csikarjon ki, s hajlandó volt előkelőbbnek, gazdagabbnak és vitézebbnek tartani foglyát csak azért, hogy ezen a réven nagyobb váltságdíjat követelhessen. Viszont maguk a foglyok és hozzátartozóik mindent elkövettek, nem ritkán külön híradók útján, hogy alacsony származásukról és szegénységükről meggyőzzék rabtartójukat, és a váltságdíj leszállítását elérjék. 44 aranyat kap pedig Petrichevich ezért a birtokáért, ami abban az időben hallatlanul nagy érték volt, mert egy pár ökör ára 2—2 és fél forint volt.

Nem tudjuk, mert az említett okirat nem őrizte meg Péter fiának nevét, de valószínűleg a család azon ágához tartozott, amelyből Petrichevich Pál három évvel ezelőtt, 1492 Hamvazószerdáján Budán megpecsételi azt az okiratot, amelyben a horvát rendek a Habsburg-ház trónörökösödési igényét elismerik.

Lika ebben az időben még horvát kézen volt, de a helyzet mind veszélyesebbé vált. Amennyire nehezedik a nyomás a likai nemességre, úgy iparkodnak az ott élő horvát urak Magyarország felé költözni. Egy részük azonban a dalmát tengerparti városokba megy, s 1500 augusztus 5-én Zeng városában mint királyi ember említtetik Raduchi Vid nemes, judex, aki az akkori hivatali rang szerint a városi autonómia feje volt.

Úgyszintén gyors egymásutánban találkozunk a család olyan tagjaival, akik az ősi lakóhelyet elhagyták. 1506-ban és 1507-ben Petrichevich Gál, Petrichevich Péter és Petrichevich Gergely Luzsánban vannak, 1513-ban Michael de Miketinc de genere Petrichevich Horvát-Szlavonország helyettes főjegyzője, 1517-ben Raduchi Petrichevich Simon és felesége, Fületinci Anna, Fületinc és Kamarcsa birtokában vannak Kőrös megyében, 1518-ban Petrichevich Tamás és Pál Zágráb megyében birtokosok, 1520-ban Raduchi Hreljac aliter Petrichevich Péter, Frangepán Ferdinánd azon nemes emberei közt említtetik, akik lipicai Jasztrebarszka zágrábmegyei város kastélya körül Bakócz Tamás esztergomi érseknek nagy károkat okoznak.

1520. április 12-én a Túrmezőn Petrichevich Tamás és György több más nemessel együtt Brandenburgi György őrgrófnak engedelmességet fogadnak. 1522. június 2-án a Kőrös megyében fekvő Sibelinc községben birtokos, 1524. május 31-én Drezneki Petrichevich András, János fia Pozsega megyében birtokot cserél, május 15-én pedig Lévai Cseh Zsigmondtól Sagovina várának és a környező birtokoknak bizonyos részét, valamint Svecsaj várát szerzi meg azzal a kötelezettséggel, hogy a vár védelméről gondoskodni tartozik, s ezért a király őfelsége előtt felelősséget vállal. 1524. július 7-én Pribinyiben Thallóczy Bánffy György Raduchi Horváth Jánost mint Keglevich Péter familiáriusát említi. 1528. február 22-én Raduchi Petrichevich János, mint Zalaházi Tamás egri püspök és kancellár udvarmestere, a hűtlenség bűnébe esett, Farkas György borsodmegyei birtokából Parlagi Bertalannal együtt negyven jobbágyra szóló királyi adományt nyer.

De lássuk az első Petrichevicheket.

36. **Petrichevich,** másként **Raduchi Jakab.**

1372. nov. 1. Zárában de Matefaris Ferencz és Miklós elismerik, hogy a szent Kozma és Damyan monostortól 21 aranyat felvettek azon 44 arany adósság résztörlesztésére, mellyel a nevezett kolostor egykori vicariusa Gergely, testvérüknek, Matefaris-i Benedeknek tartozott. Az ügylet és oklevél egyik tanuja *Jacobus de Raduchis* judex examinator, a másik pedig Paduai János fia, Bartholomeus zárai juratus és közjegyző.

Az oklevél teljes szövege ez:

In Christi nomine amen. Anno incarnationis eiusdem millesimo tricentesimo septuagesimo secundo, indicione undecima, die primo mensis novembris, regnante serenissimo principe et domino nostro naturale domino Lodouico, dei gratia rege Hungarie, Polonie et Dalmacie nec non illustre principe et domino Karolo de Duratio, duce Dalmacie et Crohacie temporeque reuerendi patris domini fratris Dominici archiepiscopi Jadrensis ac magnifici viri domini Raphaelis de Surdis de Placencia comitis Jadre. Ibique viri nobiles ser Francischus et Nicolaus, fratres de Mathafaris, fuerunt contenti et confessi se habuisse et recepisse a reuerendo patre domino fratre Petro, abbate monasterii sanctorum Cosme et Domiani, florenos viginti unum auri boni de debito florenorum quatraginta quatuor auri, in quibus dominus frater Gregorius, vicarius olim dicti monasterii sanctorum Cosme et Damiani, dare tenebatur Benedicto de Mathafaris, fratri dictorum ser Francisci et Nicolai; ut patet scriptura facta et scripta manu proprie (!) dicti fratris Gregorii et ipsius sigillo sigillata in millesimo tricentessimo quatragessimo nono, indictione secunda, die decimo nono mensis augusti, a me notario vissa et lecta. Protestantes tamen et asserentes dicti fratres se ipsos florenos viginti unum recepisse, saluo tamen iure suo in residuo dicti debiti, quod est florenorum viginti tres auri; renuntiantes super hec excepcioni sibi non datorum non salvatorum et non numeratorum dictorum florenorum viginti unius auri et omni alii legum et iuris auxilio; nec non promitentes per se et suos heredes et successores solempni stipulatione dicto domino Petro, abbati prefati monasterii, pro se et successoribus suis stipulanti litem uel questionem aut controversiam ei uel monasterio aut successoribus suis predictorum occaxione ullo tempore non inferre, nec inferrenti consentire set predicta omnia et singula firma et rata habere et tenere et non contrafacere uel uenire aliqua ratione uel causa, de iure uel de facta, sub pena quarti dicte pecunie quantitatis et obligatione omnium suorum bonorum; qua pena soluta uel non predicta omnia et singula firma perdurent. Actum Jadre. presentibus presbitero Johane, capelano supradicti domini abbatis et ser Johanne Cose de Prode, testibus uocatis, rogatis et aliis. (L. sig.) Ego *Jacobus de Raduchis* iudex examinator examinaui et me subscripsi. (Signum not.) Ego Bartholameus filius Johannis de Padua, imperialli auctoritate notarius et Jadre iuratus, hiis omnibus interfui et rogatus scripsi et roboraui.

Az eredeti pergamenen a zárai kormányzósági levéltárban. Smičiklas: Codex Diplomaticus XIV. köt. 458—59. old.

Ugyanezen évben és hóban, 1372. nov. 25-én Zárában Budislavus Brebiri Jurislav fia és Matheus Sloradisi Vulcina fia egymás között megegyeznek, hogy a házaik közötti fal közös tulajdonuk legyen s mindaz, amit azon építenek vagy támasztanak, a város törvényei szerint. Az ügylet tanúi: *Jacobus de Raduchis* judex examinator és Perençanus Petrus Paduai Lemicetis Aço fia, közjegyző és zárai esküdt jegyző.

In Christi nomine amen. Anno ab incarnatione eiusdem millesimo trecentesimo septuagesimo secundo, indicione undecima, die vigesimo quinto mensis novembris; regnante serenissimo principe et domino nostro naturale domino Lodovico, dei gratia inclito rege Hungarie, Polonie et Dalmacie nec non illustri principe domino Karulo de Duratio, Dalmacie et Croacie duce temporeque reuerendi patris et domini fratris Dominici, dei et sancte sedis apostolice gratia archiepiscopi Jadrensis ac egregii viri domini Raphaelis de Surdis, ciuitatis Jadre comitis. Cum vnus murus iactat inter confinia domus Budislaui condam Jurislaui de Breberio et confinia domus Mathey condam ser Vulcine de Sloradis, cuius Jadre, quapropter dicti Budislauus et Matheus sponte, libere et ex certa sciencia et non herore ducti, set animo uero, puro, quieto et sincero in presencia iudicis examinatoris, testium et mei notarii infrascripti vnanimiter comuniter et concorditer dixerunt et asseruerunt dictum murum inter ipsos ambos comunem fore et esse et quemlibet ipsorum ipsi muro se astringere posse et leuare et in eo laborare ac hedifficium ponere et construere secundum ordinem ciuitatis Jadre, ut tanquam in rem comunem inter ipsos ambos. Rogantes infrascriptum *Jacobum de Raduchis*, iudicem examinatorem, ut ad memoriam sempiternam hoc se subscribat et manum ponat et me notarium infrascriptum ad hoc, ut de hiis semper ueritas habeatur prefactis Budislauo et Matheo duo publica conficere deberem instrumenta insimul consonancia et eorum cuilibet unum exibere. Actum Jadre iuxta logiam magnam comunis presentibus ser Miche condam ser Stephani de Rasol et ser Dobrole condam ser Grixogoni de Begna ambobus ciuibus Jadrensibus, testibus vocatis, rogatis et aliis (L. s.). *Ego Jacobus de Raduchis*, iudex examinator, examinaui et me subscripsi. (monogr. not.) Ego Petrus dictus Perençanus condam domini Aconis de Lemicetis de Padua, imperiali auctoritate

et comunis Jadre notarius iuratus, hiis omnibus interffui et rogatus predicta bona fide scripsi.

Az eredeti pergamenen a zárai kormányzósági levéltárban. Smičiklas: Codex Diplomaticus XIV. köt. 471—72. old.

1372. novemberben tehát Raduchi Jakab Zárában volt judex examinator. Úgy látszik, nagy tekintélyű s főleg diplomáciai jártasságú férfiú volt, mert mikor 1381-ben Turinban megindulnak a nagy béketárgyalások Nagy Lajos magyar király s Velence között, Zára városának egyik követe volt *Jacobus de Raduchis* legum doctor (mindkét jogtudomány, az egyházi és világi jog tudora), a másik követ Paulus de Georgiis miles (udvari vitéz). A béketárgyalások nagy jelentőségét mutatja az arra kiküldött követek nagy száma és előkelősége. Tudós és tapasztalt diplomaták, nagytekintélyű jogászok s katonai személyiségek egészítik ki a tárgyaló megbízottak számát egész kis sereggé, hiszen a névszerint felsorolt követek száma is több a félszáznál s sokan nincsenek megnevezve.

Érdekességénél fogva e kevéssé ismert béketárgyalási jegyzőkönyv bevezető részét közlöm:

In nomine sancte et individue trinitatis, patris et filii et spiritus sancti, et gloriose virginis matris eius ac totius curie supernorum feliciter amen. Anno dominice nativitatis millesimo, trecentesimo octuagesimo primo, indictione quarta, die iovis octavo mensis augusti ante et circa horam vesperarum, in civitate Taurini provincie Pedemontium, in castro, in quo illustris et magnificus princeps et dominus Amadeus commes, Sabaudie princeps, dux Chablaysii et Auguste, et marchio Italie suam residentiam faciebat, et (sic) in aula maiori dicti castri, presentibus reverendis in christo patribus dominis Johanne episcopo Tauriensi, Phylippo episcopo Trosellano, Guidone abbate sancti Michaelis Clusini; illustribus viris Amadeo de Sabaudie, domino Brerssie et Vallis bone, inclito genito domini comitis memorati, Amadeo de Sabaudia principe Achaye, Ludovico de Sabaudia ipsius domini principis germano; presentibus etiam honorabilibus et egregiis viris domino Donato de Aldigeriis legum doctore, Johanne Cambii et Marco Benvenuti, oratoribus et ambaxiatoribus communis Florentie; et presentibus magistro Antonio Marcellini, ordinis minorum sacre pagine magistro, oratore et ambaxiatore communis Ancone; viris egregiis et potentibus dominis Ybleto de Chalant, domino Montisioveti, Amadeo domino Vrterianum, Girardo de Stres cancellario Sabaudie, Gaspardo de Montemaiori, domine Vilarii Saleti, Stephano de Balma,

Aymone Bonivardi, Bartholomeo de Chignino, Phylippo domini Collegii, Girardo de Novocastro, Richardo Musardi, Johannardo Pronane, militibus, Savino de Florano, Surleono de Mediis Barbis, Thomino Borgesii, Romeo Canalis, Milone Gruati, legum doctoribus; Johanne domino Miolani, Bernardo nato domini et comitis Vallislangini, Bartholomeo et Vieto, condominis sancti Georgii ex comitibus Blandrate, Vieto et Bertheto condominis Ailladii ex comitibus sancti Martini, Georgio condomino Feruczasci, Aymone de Mentone, Petremando Ravasii, Guliemo de Seravalle, Sybueto Revoyrie, Cavallino de Cavallis, Joannino Provane condomino Durventi, et Petro Vicini de Confleto, et pluribus aliis testibus ad infrascripta vocatis specialiter et rogatis.

Hinc est, quod ad fidelem tractatum procurationem, promotionem et deliberationem felicem eiusdem preclarissimi et christianissimi principis et domini domini Amedei Sabaudie comitis memorati ipsis partibus de remotis regionibus ad ipsius domini comitis presentiam non sine variis sudoribus et expensis propterea convocatis, visis etiam et studio frequenti, matura deliberatione pensatis ac examinatis proinde petitionibus, demandis et singulis questionibus et querelis hinc et inde, ipse partes, videlicet reverendi in christo patres et domini, dominus Valentius Quinqueecclesiensis decretorum doctor et dominus Paulus Zagrabiensis, episcopi, procuratores, actores, nuntii et legati serenissimi et invictissimi principis et domini domini Ludovici, dei gratia Ungarie, Polonie, Dalmatie, Croacie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie, Bulgarie, Comanieque regis, principis Salernitani et Honoris montis sancti Angeli domini, procuratorio et actorio nomine prefati domini regis habentes ad infrascripta plenum et sufficiens mandatum, prout constat publicis literis regiis magno sigillo maiestatis regie sigillatis in pendenti, datis Bude in palacio regali decima tercia februarii millesimo trecentesimo octuagesimo primo, quarum tenor inferius est insertus; cum quibus dominis procuratoribus regiis fuit presens egregius dominus Johannes Dominici de Postoh, miles aule regie, qui cum dictis dominis ambaxiatoribus fuerat ad ea, sicut asseruerunt, per regiam maiestatem transmissus; et cum eis fuerunt etiam presentes egregii viri domini Paulus de Georgiis miles et *Jacobus de Raduchis legum doctor, communis Jadre ambaxiatores,* ut asserebant, ex una parte, et honorabiles et egregii viri dominus Leonardus de Montalto, legum doctor, Franciscus Embriacus, Neapolionus Lomellinus et Matheus Marucius, cives Janue, sindici actores, procuratores, ambaxiatores et nuntii specialis il-

lustris et magnifici domini domini Nicolai de Guarco, dei gratia Januensis ducis et populi defensoris et eius consilii et communis Janue nomine et vice prefatorum illustris et magnifici domini ducis, consilii et communis, habentes ad infrascripta plenum et sufficiens mandatum, ut patet publico instrumento scripto manu Baldasaris Nicolai de Pineto, imperiali auctoritate notarii et prefatorum illustris domini ducis eius consilii et communis Janue cancelarii, sub anno dominico nativitatis millesimo trecentesimo octuagesimo primo, indictione tercia secundum cursum Janue die nono maii, hora paulo ante tercias, cuius tenor inferius est insertus ex una alia parte; et egregii viri domini Thadeus de Azoguidus miles Bononiensis, Antonius de Zechis de Montecalerio et Jacobus Turchetus, legum doctores, actores et procuratores, ambaxiatores et nuntii speciales magnifici et excelsi domini domini Francisci de Carraria Padue etc. imperialis vicarii generalis, filii quondam recollende memorie magnifici domini Jacobi de Carraria, olim domini Padue, et magnifici domini Francisci iunioris, nati ipsius domini Francisci de Carraria, nomine et vice ipsorum et cuiuslibet eorundem; et dictus dominus Jacobus Turchetus sindicus, actor et procurator communis et universitatis dicte civitatis Padue nomine et vice dicti communis, habentes ad infrascripta plena et sufficientia mandata, prout apparet tenore duorum publicorum instrumentorum, unius videlicet prefatorum dominorum patris et filii scriptu manu Bandini filii Angeli notarii de Bandino de Brazis civis Padue, imperiali auctoritate notarii, ipsius magnifici domini Padue scribe sub anno nativitatis domini millesimo trecentesimo octuagesimo primo, indictione quarta, die iovis decima octava mensis aprilis, et alterius, scilicet communis Padue scripti manu Johannis de Bassanello filii ser Rolandi civis Padue, imperiali auctoritate notarii, sub anno nativitatis domini millesimo trecentesimo octuagesimo primo, indictione quarta, die sabbati vicesimo mensis aprilis, quorum tenores inferius sunt descripti dictis nominibus ex una alia parte; et venerabiles et egregii et circumspecti viri domini, Georgius de Tortis de Papia iuris utriusque peritus, decanus ecclesie Aquilegiensis, Fredericus de Savorgnano miles et Nicolaus Zerbini de Utino, pudici, actores, procuratores, ambaxiatores et nuncii speciales egregii et venerabilis viri domini Frederici commitis de Porciliis, Aquilegiensi sede vacante, vicedomini generalis patrie Fori iulii ac dominorum ... consilii, parlamenti, prelatorum, nobilium, communitatem et capituli ipsius patrie, nomine et vice predictorum habentes ad infrascripta plena et sufficientia mandata, ut

apparet ex forma duorum publicorum instrumentorum scriptorum, unius videlicet manu Anthonii quondam Nicolai olim ser Guarnerini de Sonunbergo, publici imperiali auctoritate notarii et iudicis ordinarii, nec non et patriarchalis curie spiritualis acquilegiensis officialis et scribe, sub anno dominice nativitatis millesimo trecentesimo octuagesimo primo, indictione quarta, die nona mensis aprilis, et alterius manu Johnnis quondam Lancelotti de Cucanca, aquilegiensis diocesis clerici, imperiali auctoritate notarii et notarii capituli Acquilegiensis sub anno nativitatis domini millesimo trecentesimo octuagesimo primo, indictione quarta, die undecimo mensis ianuarii, sigillo dicti acquilegiensis capituli sigillati impendenti, quorum tenores inferius sunt inserti, ex una alia parte. Et honorabiles et egregii viri domini Zacharias Contareno, Johannes Gradonico et Michael Mauroceno procurator ecclesie santi Marci, cives venetiarum, sindici, procuratores, actores, ambaxiatores et nuntii speciales illustris et magnifici domini domini Andree Contareno dei gratia ducis Venetiarum etc. etc. ... consiliorum eius et communis Venetiarum nomine et vice prefatorum, illustris et magnifici domini ducis, consiliorum et communis Venetiarum, habentes ad infrascripta plenum et sufficiens mandatum, ut patet publico instrumento scripto manu Leonardi de Anzollellis de Venetiis notarii, sub anno domini millesimo trecentesimo octuagesimo primo, indictione quarta, die quinto mensis aprilis, cuius tenor inferius est insertus dictis nominibus ex una altera parte. Ad infrascriptam pacem, transactionem, compositionem, conventiones, et pacta solemnibus stipulationibus hinc inde mutuo et vicissim interpositis, concedente domino perpetuo duraturas, pervenerunt et pervenisse dictis nominibus et quolibet dictorum nominum singula singulis refferendo confitentur in forma infrascripta.

Velencei ltár., eredetije pergamenen. Közli Ljubić Listine IV. k. 119—163.

Nagy Lajos király ugyanis, hogy az adriai tenger feletti uralmát biztosíthassa, Velencét akarta legyőzni, ami, sajnos, sok derék vitéze élete árán sem sikerült s nem volt szerencsés szövetségese Genua sem, kivel szemben a velencések döntő tengeri ütközetet nyertek meg. A hosszas háborúskodás sem vezetett a kívánt eredményre. A béke legfőbb pontja az 1358. évi zárai békekötés megerősítése lett. A magyar főkövetek Alsani Bálint pécsi, Horváti Pál zágrábi püspök és Pásztohi Domokos fia, János, udvari vitéz a Rátót nemzetségből voltak, míg Dalmátországból De Georgiis Pál (Pór Antal szerint talán

Gyorgyević) és De Raduchis Jakab (Pór Antal szerint talán Radučić) jogtudós voltak, kik már 1381. febr. 13-án kapták megbízó leveleiket kézhez. Érdekes, hogy Pór Antal, ki még semmit sem tudhatott a Raduchiakról, a Mogorovich-nemzetségről is igen keveset, ezelőtt csaknem félszázaddal, mikor könyvét írta, igen helyes nyomon jár, mikor az olasz oklevél írnok által ellatinosított De Raduquis (Raduchis) névben Raduć-helyiség nevét véli feltalálni. A turini békében legtöbbet a dalmát városok s főleg Zára nyert. Megengedtetett a dalmátoknak, hogy 35.000 magyar arany értékű árut vámmentesen vigyenek be Velence területére, ott vele szabadon kereskedjenek s 700.000 magyar arany értékű árut vihessenek ki Velencéből. Azért, mivel a sót kizárták a szabadforgalmú árukból, Velence a magyar királynak évi 7000 aranyat fizet minden évben Szent István napján. A dalmátok semmi vámot vagy egyéb adó-szolgáltatást nem fizetnek Velencének, a hadifoglyokat kölcsönösen kicserélik s Velence átadja a háború folyamán elfoglalt Cattaro várost és várát. Velence Zengben konzult tarthat. A béke megszövegezése elég gyorsan történt, hiszen azon kor legnagyobb nevű jogászai és oklevélszerkesztői vettek részt e munkában. Raduchi Jakab állandóan Turinban volt, ott több nemzetközi ügyletnél tanú. Így, mikor 1381. aug. 16-án a velencések által De Georgiis Pál udvari vitéznek, mint a magyar király megbízottjának Cattaro átadását a magyar követség elismerte, az ügylet tanúi voltak: Raduchi Jakab, Vasmudi Rudolf pécsi kincstartó, Bartholomeo Antonio velencei marsal és többen mások. Marchiandi Gorigo, Savoia grófjának titkára, császári jogosított közjegyző hitelesítette az oklevelet. A turini békekötést a velencei doge 1381. október 4-én ratifikálta, mely alkalommal a magyar királyt követei képviselik a doge palotában, köztük Raduchi Jakab is, kit ezúttal a jegyző Zárainak nevez ugyan, de a „legum doctor" jelző világosan mutatja, hogy ő az. A velencei köztársaság fényes ünnepséggel fogadta a magyar király követeit s megvendégelésükre 300 aranyat utalt ki.

Raduchi Jakab 1381. október 11-én is még Velencében van, s mint tanú szerepel azon ünnepélyes aktusnál, mikor a magyar követeket fogadják s megállapodnak az évente fizetendő 7000 arany módozataiban.

A fenti tényekre vonatkozó okleveleket — mint köztörténeti fontosságúakat is — közöljük.

Anno a nativitate domini millesimo trecentesimo octuagesimo primo, indicione quarta, die decimo sexto mensis augusti, per presens publicum instrumentum cunctis appareat evidenter, quod cum in tractatu pacis inter serenissimum et excellentissimum principem et dominum dominum regem Hungarie seu reuerendos in christo patres

et dominos dominus Valentinum Quinque-ecclesiensis decretorum doctorem et Paulum Zagrabiensem episcopos, prefati serenissimi domini regis procuratores, actores, legatos et nuncios speciales, ut patet presentibus litteris patentibus regiis magno sigillo regie maiestatis in pendenti sigillatis, datis Bude in palacio regali decimo tercio februarii MCCC octuagesimo primo, procuratorio et actorio nomine supradicto ex una parte; et illustrem et magnificum dominum ducem et communem Venetiarum, seu egregios et honorabiles viros dominos Zachariam Contareno, Johannem Tradonico et Michaelem Mauroceno procuratorem ecclesie sancti Marci ambaxiatores, syndicos et procuratores, actores et nuntios speciales predicti illustris domini ducis et communis Veneciarum ex altera parte, facte et celebrate, firmate et iurate hoc presenti anno, indiccione, mense, die jovis octavo eiusdem, inter cetera actum fuerit specialiter et conventum inter dictas partes, quod dicto domino regi restituantur omnes terre, loca et castra, que per communem Veneciarum tenentur, que dicto domino regi ablata fuissent per Venetos tempore presentis guerre, et specialiter civitas et castrum Cathari etc., ut in ipso capitulo continetur; et quia prefati ambaxiatores et nuncii supradicti domini regis personaliter accedere nequentes mittant egregium militem dominum Paulum de Georgiis de Jadra in eorum nunciam ad accipiendum nomine domini regis predicti tenutam castri Cathari et etiam civitas, si dicti Veneti tenerent, quod dicti Veneti tenent et habent in suis manibus et custodia, etillud custodiendum et servandum nomine quo supra, quod castrum et civitatem, si tenerent predicti nucii et ambaxiatores illustris domini ducis et communis Veneciarum, ad requisitionem dictorum dominorum ambaxiatorum et procuratorum prefati serenissimi domini regis fuerunt et sunt contenti et promittunt solenniter secundum formam et tenorem predicte pacis et capituli predicti nominibus quibus supra eidem domino Paulo militi tradi et libere designari facere nomine domini regis prefati et dictorum dominorum ambaxiatorum suorum, dummodo eis fiat promissio et obligatio per dictos dominos ambaxiatores regios, quod, tradito dicto castro Cathari seu possessione ipsius et civitatis, si tenerent, in manibus prefati domini Pauli, prefatus dominus rex solleniter liberabit, absolvet et quietabit prefatum dominum ducem et commune Venetiarum ab omni restitutione predicte civitatis et castri Cathari, ad quam prefatus dominus dux et commune Veneciarum tenetur et obligati sunt predicto serenissimo domino regi vigore prefate pacis et capituli supradicti. Idcirco supradicti reve-

rendi in christo patres et domini domini Valentinus Quinque-ecclesiensis et Paulus Zagrabiensis episcopi procuratores, actores et nuncii supradicti domini regis procuratorio et actorio nomine supradicto solemnibus stipulationibus intervenientibus hinc inde solenniter promiserunt prefatis dominis ambaxiatoribus et syndicis prefati domini ducis et communis Veneciarum stipulantibus et recipientibus nomine et vice predictorum domini ducis et communis Veneciarum, quod si et in quantum restitutio, designatio seu traditio dicti castri Cathari et civitatis, si tenerent seu possessio eius fiat, detur et tradatur et designetur in manubis prefati domini Pauli militis, quod predictus serenissimus dominus rex eosdem dominum ducem et commune Veneciarum, facta dicta restitutione et assignatione libera castri predicti Cathari et civitatis, si tenerent, ut est dictum, dicto domino Paulo, sollenniter liberabit, absolvet et quietavit per publicum instrumentum seu per publicas patentes litteras dicti serenissimi domini regis bulla regia bullatas ab omni et qualibet obligatione, ad quam predicti dominus dux et commune Venetiarum eidem domino regi tenentur et obligati sunt restituere civitatem et castrum predictum Cathari vigore dicte pacis et capituli memorati cum omnibus solemnitatibus, promissionibus, cautelis necessariis et opportunis; et nichilominus ex nunc prout ex tunc predicti domini dux commune Veneciarum, facta designatione et restitutione predicta dicti castri et civitatis, si tenerent, predicto domino Poulo militi, sit et esse intelligatur ab obligatione predicta et restitutione dicte civitatis et castri Cathari fienda pro forma dicte pacis capituli predicti liberatus, absolutus et penitus quietatus, et ipsi domini ambaxiatores et procuratores regii ex nunc prout ex tunc, facta restitutione et designatione predicti castri Cathari et civitatis, si tenerent, dicto domino Paulo, predictos dominum ducem et commune Venetiarum ab obligatione predicta per acceptilationem et aquilianam stipulationem, legittimis et sollenibus verbis interpositis, solenniter liberant et absolvant. Ita tamen, quod predicta liberatio sive absolutio non sortiatur effectum, nisi prius habita per dictum dominum Paulum possessione libera dicti castri Cathari et civitatis, si tenerent, ut est dictum. Ceterum cum predicti domini ambaxiatores regii ex una parte et ambaxiatores domini ducis et communis Venetiarum ex altera insimul ad invicem et vicissim convenerunt, quod predictus dominus Paulus de Jadra miles in traditione, restitutione et assignatione castri Cathari sibi nomine domini regis recipienti facienda per dictum dominum ducem et commune Venetiarum seu per eos

nuncios pssit in se nomine domini regis de munitione dicti castri illud, quod voluerit, retinere, hoc per acto et conditione, quod totum illud, quod retinuerit et retinere voluerit, debeat extimari, et de receptione eius, quod taliter retinuerit et extimatum fuerit, dictus dominus Paulus debeat et teneatur illis,qui nomine domini ducis predicti et communis Venetiarum castrum predictum dabunt et restituunt et assignabunt, eisdem ut supra facere publicum instrumentum, et quod predictus dominus rex dare et solvere debeat et teneatur extimationem totius eius, quod per dictum instrumentum apparebit dictum dominum Paulum habuisse et recepisse de munitione predicta ad valorem ipsius secundum extimationem predictam domino duci et communi Venetiarum, aut defalcere et dimittere eidem domino duci et communi Venetiarum de prestatione presentis anni septem millium ducatorum, quam solvere tenetur et debet prefato domino regi vigore pacis predicte Ideo predicti domini ambaxiatores et procuratores regii procuratorio et actorio nomine, nomine predicto, solemnibus stipulationibus hinc inde intervenientibus, solenniter promiserunt dictis dominis ambaxiatoribus et procuratoribus domini ducis et communis Venetiarum stipulantibus et recipientibus dare, solvere et restituere extimationem et valorem totius eius, quod per dictum instrumentum apparebit dictum dominum Paulum habuisse et recepisse de munitione dicti castri, ut superius dictum est, aut tantam quantitatem defalcare et diminuere domino duci et communi Venetiarum de presentatione predicta, quam dominus dux et commune Venetiarum solvere debent et tenentur pro anno presenti, quanta fuerit extimatio supradicta et fuisse apparuerit per instrumentum predictum; promittentes procuratorio et actorio nomine predicti domini regii ambaxiatores, solennibus stipuationibus hinc inde intervenientibus dictis ambaxiatoribus domini ducis et communis Venetiarum nomine predicto dimini ducis et communis Veneciarum recipientibus predicta omnia et singula firma et rata habere, tenere, observare et non contrafacere vel venire aliqua ratione vel causa, de iure vel de facto sub pena et obligatione omnium bonorum in dicti domini regis presentium et futurorum. Acta fuerunt hec Thaurini in aula domus heredum Mathei de Panarelio. Presentibus ad ea vocatis testibus: *domino Jacobo de Raduquis de Jadra, legum doctore,* domino Rodulpho Vasmudi thesaurario Quinque-ecclesiensis, Antonio Bartholomeo marescalco de Venetiis, et pluribus aliis. Ego vero Gingo Marchiandi, illustris domini comitis Sabaudie secretarius, imperiali auctoritate notarius publicus, qui unam

cum prenominatis testibus ad premissa, dum sic fiebant, interfui, hoc publicum instrumentum rogatus recepi, manu mea propria subscripsi, et signum meum apposui consuetum in roburis et veritatis testimonium contentorum in eodem, ac tradidi, facti substantia non mutata.

Pactorum VI., 105.

A velenczei köztársaság ratificalja a turini békekötést. Velenczében 1381. október 4-kén.

In Christi nomine Amen, Anno Nativitatis ejusdem millesimo trecentesimo octuagesimo primo, indiccione quarta, die Veneris, quarto mensis Octobris. Illustris et Magnificus dominus dominus Andreas Contareno Dei gracia Dux Venecianum etc. de voluntate et consensu suorum Consiliorum Minoris, Rogatorum, Quadraginta et Addicionis ad sonum campane more solito vocatorum et congregatorum. Et ipsa Consilia una cum ipso domino Duce tam nomine suo, quam Communis et singularium personarum de Veniciis et fidelium et subditorum suorum et dicti Communis, in quibus Consiliis affuerunt prefatus Illustris dominus Dux Veneciarum; et inter alios de dictis Consiliis nobiles et sapientes viri sex Consiliarii ejusdem domini Ducis, videlicet domini Nicolaus Lauredano, Andreas Donato, Johannes Miani, Lucas Gradonico bone memorie domini Johannis Gradonico Ducis Veneciarum, Thomas Minoto et Johannes Barbo; et tria capita de Quadraginta, scilicet nobiles viri domini Johannes Gradonico Sancti Leonis, Andreas Mauroceno, et Blancus Aymo. Qui quidem dominus Dux et Consilia habent ad infrascripta et alias exercenda omnimodam potestatem, volentes pacem, et pacta, et convenciones et remissiones generales, et omnia et singula, que in ipsa pace, seu in instrumentis ipsius continentur, observare, factis et firmatis per Reverendos in Christo patres, dominos Valentinum Quinque-Ecclesiensem Decretorum, et Doctorem, et Paulum Zagrabiensem Episcopos, procuratores, actores, nuncios, et legatos Serenissimi et Invictissimi Principis et domini Ludovici Dei gracia Hungarie, Polonie, Dalmacie, Chroacie, Rame, Servie, Galicie, Lodomerie, Bulgarie, Comanieque Regis, Principis Salernitani et Honoris Montis Sancti Angeli Domini, nomine et vice prefati domini Regis, cum quibus erat et fuit presens egregius dominus Johannes Dominici de Postoch, Miles aule Regie, qui cum dominis ambaxiatoribus fuerat ad ea, sicut asseruerunt, per Regiam Majestatem transmissus ex una parte; et nobiles et sapientes viros dominos Zachariam Contareno, Johannem Gradonico et Michaelem Mauroceno, Procuratorem Ecclesie Sancti Marci, cives Veneciarum, syndicos, procu-

ratores, actores, ambaxiatores, et nuncios speciales prefati Inclyti domini Ducis, Consiliorum et Communis Veneciarum ex altera parte, interventu et laudabilibus operibus Excelsi et Illustris Principis domini Amadei, Comitis Sabaudie anno Domini millesimo trecentesimo octuagesimo primo, indiccione quarta, die Jovis, octavo mensis Augusti proxime preteriti in castro Taurini; de cujus quidem pacis instrumentis conficiendis, ejusdem tenoris fuerunt rogati Notarii infrascripti, videlicet Johannes Rauaysii Secretarius Illustris domini Comitis Sabaudie, Antonius de Credencia Notarius Janue, Baudinus filius Angeli Notarii de Bragis Paduanus, Galuanus quondam ser Bartholomei de Castro Baldo Notarius Reverendi patris domini Episcopi Quinque-Ecclesiarum, Antonius quondam Nicolai olim ser Guarnerii de Sonunbergo Notarius Furlanorum, et Bon Johannes de Brixariis Notarius Ducalis Dominacionis Veneciarum. Cujus quidem pacis tenor per omnia talis est, videlicet successive:

Cum guerre ... nec dicto domino Regi in aliquo diminutum.

Idcirco prefatus Inclitus dominus Dux Veneciarum una cum supra scriptis suis sex Consiliariis, tribus Capitibus de Quadraginta et quinque Sapientibus Consilii guerre, cum omnibus aliis de dicti Consiliis; et ipsi Consiliarii Capita et Sapientes, et omnes et singuli de dictis Consiliis, sponte et ex certa animi sciencia et non per errorem, et omni modo, jure, forma et causa, quibus melius et efficacius potuerunt et possunt, ipsam pacem et suprascriptum capitulum, pacta, convenciones, finem, et remissionem, et omnia et singula in dictis pace et capitulo, seu instrumentis ipsius pacis contenta ,in presencia prefatorum Reverendorum patrum dominorum Quinque-Ecclesiarum et Zagrabiensis Episcoporum, procuratorum et legatorum Regie Majestati Hungarie ibi presencium, stipulancium et recipiencium procuratorio nomine prefate Regie Majestatis, habencium ad infrascripta plenum et sufficiens mandatum, prout constat publicis litteris Regiis magno sigillo Majestatis Regie sigillatis impendenti, datis Bude in palacio Regali XIII. Februarii millesimo trecentesimo octuagesimo primo, a me Notario infrascripto visis, et lectis, ratificaverunt, laudaverunt, admiserunt, approbaverunt et confirmaverunt, ac emologaverunt, atque ratificant, laudant, admittunt, approbant, confirmant et emologant; promittentes nomine suo et successorum suorum, et Communis Veneciarum, et fidelium et subditorum suorum suprascriptis Reverendis patribus, dominis Quinque-Ecclesiarum et Zagrabiensi Episcopis, procuratoribus et legatis supra-

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

scriptis, ac procuratorio nomine suprascripto stipulantibus et recipientibus ipsam pacem et capitula, pacta convenciones et remissiones, et omnia et singula in instrumentis dicte pacis contenta perpetuo firmiter attendere et observare, et attendi et observari facere sine aliqua excepcione vel dolo, et non contrafacere vel venire aliqua racione, vel causa, modo, vel ingenio. Insuper prelibatus dominus Dux ac omnes et singuli de dictis Consiliis corporaliter tactis scripturis *juraverunt ad Sancta dei Evangelia* predictam pacem, et suprascriptum capitulum, et pacta et convenciones ac remissiones, et omnia et singula in instrumentis dicte pacis attendere et observari facere absque excepcione vel dolo in pena et sub pena contenta in contractibus pacis predicte, ac sub obligacione bonorum omnium Communis Veneciarum; renunciantes super omnibus et singulis suprascriptis excepcioni doli mali et in factum, condiccioni sine causa vel ex injusta causa, fori privilegio et omnibus juribus civilibus, canonicis, municipalibus, quibus possent contra predicta, vel aliquod predictorum quomodolibet se tueri. De prodictis autem omnibus et singulis rogati fuerunt Notarii infrascripti conficere unum et plura ejusdem tenoris et consonancie publica instrumenta; videlicet providi viri Stephanus Archidiaconus Camercensis de Ecclesia Zagrabiensi; Gregorius Canonicus Ecclesie Sancti Spiritus Tasiensis (így) Collegiate Zagrabiensis Ecclesie, Imperiali auctoritate Notarius, et ego Guillielmus de Vincenciis Imperiali auctoritate Notarius et Ducatus Veneciarum scriba. Actum Veneciis in *Ducali palacio presentibus domino Michaele* Milite de Charna, domino Nicolao germano quondam domini Nicolai Episcopi Quinque-Ecclesiensis, *domino Jacobo de Jadra Legum Doctore,* ac nobili et circumspecto viro domino Raphayno de Caresinis Cancellario Communis Veneciarum; et providis viris ser Amadeo de Bonguadagnis, ser Desiderato Lucio, ser Petro quondam ser Jacopini de Rubeis, et ser Nicolao de Gerardo, Notariis Ducatus Veneciarum, testibus ad premissa vocatis specialiter et rogatis et aliis. In premissorum autem fidem et evidenciam pleniorem prefatus Illustris dominus Dux presens instrumentum ratificacionis et juramenti fieri mandavit, et bulla sua plumbea pendente muniri.

Ego Guillielmus de Vincenciis publicus auctoritate Imperiali Notarius et Ducatus Veneciarum scriba, premissis omnibus et singulis presens fui stb.

(Történelmi Tár. XI. kötet. 72—75. old.)

A magyar király követeinek elfogadása. Velenczében 1381. október 11-kén.

In Christi nomine Amen. Nativitatis ejusdem millesimo trecentesimo octogesimo primo, indiccione quarta, die undecimo mensis Octobris, Veneciis in campo Monasterii Sancti Georgii Majoris, *presentibus sapientibus viris domino Jacobo de Raduchis de Jadra Legum Doctore*, domino Rodolpho licenciato in Decretis et thesaurio Quinque-Ecclesiensi, ser Luca de Medio et provido viro ser Amadeo de Bonguadagnis Notario Ducatus Veneciarum, testibus ibi vocatis specialiter et rogatis, et aliis. Cum contractu pacis nuper, scilicet die octavo mensis Augusti proxime elapsi celebrate et firmate in civitate Taurini, interventu et laudabilis operibus Excelsi et Illustris domini domini Amadei Comitis Sabaudie inter Reverendos patres, dominos Valentinum Quinque-Ecclesiensis et Paulum Zagrabiensis Ecclesiarum Episcopos, procuratores et legatos Serenissimi et Invictissimi Principis, domini domini Ludovici Dei gracia Hungarie etc. Regis, procuratoris nomine prefati domini Regis ex una parte; et nobiles ac sapientes viros dominos Zachariam Contareno, Johannem Gradonico et Michaelem Mauroceno, Procuratorem Ecclesie Sancti Marci, honorabiles ambaxiatores, syndicos et procuratores Excelsi et Illustris domini domini Andree Contareno, Dei gracia Ducis Veneciarum etc., et Communis Veneciarum syndicario et procuratorio nomine ejusdem domini Ducis et Communis Veneciarum ex altera parte, inter cetera contineatur, quod dictum Commune Veneciarum dare et solvere debeat dicto Serenissimo domino Regi et eius successoribus in Regno et Corona, et ipsi Corone representati Regnum, et presidentibus pro ipsa Corona in perpetuam annuatim ducatorum septem millia boni auri et in auro, et boni et justi ponderis, solvenda dicto domino Regi et eius successoribus et Corone, et presidentibus predictis vel thesauriis ipsorum, et cuilibet alii habenti ydoneam potestatem recipiendi solucionem predictorum septem millium ducatorum, et de ipsa solucione quietacionem, absolucionem et liberacionem debitam faciendi, per procuratorem seu syndicum dicti Communis in festo Sancti Regis Stephani vigesimo die Augusti cuiuslibet anni, vel ante dictum festum; verum de prestacione dictorum septem millium ducatorum fienda prefato domino Regi pro anno presenti, quia propter temporis brevitatem non poterat fieri ad terminum ordinatum, conventum et contentatum fuit per utramque partem, quod prelibatus dominus Comes Sabaudie de termino dicte prestacionis fiende posset sta-

tuere sicut vellet. Qui dominus comes statuit et ordinavit, quod dicta solucio primi anni fieret in festo Nativitatis Domini proximo vel ante, si fieri posset, sub modis et formis contentis in capitulo dicte solucionis. Idcirco prefati Reverendi patres domini Quinque-Ecclesiensis et Zagrabiensis Episcopi procuratorio nomine prelibati domini Regis, volentes et intendentes recognoscere bonam fidem ad evidenciam predictorum, in presencia providi viri Guillielmi de Vincenciis filii ser Thomasini, Imperiali auctoritate Notarii et Ducatus Veneciarum Scribe; et mei Galuani Notarii infrascripti, et testium predictorum, sponte et ex certa sciencia asseruerunt, et affirmaverunt predicta omnia et singula vera esse, et quod predictus dominus Comes Sabaudie ex auctoritate sibi tradita ab utraque parte statuit et prorogavit terminum solucionis, quod primo anno, qui erat ad diem vigesimum Augusti proxme preteriti ad Nativitatem domini proximam, vel ante si fieri posset; alie autem soluciones dictorum septem millium ducatorum fieri debent per dominum Ducem et Commune Veneciarum annuatim in suprascripto termino vigesimo diei Augusti. Preterea cum prefati domini Episcopi procuratorio nomine suprascripto elegerint et deliberaverint pro honore et bono Regie Majestatis Hungarie reverti in Hungariam per iter Segnie super una galea domini Ducis et Communis Veneciarum, super qua vadunt Segniam nobiles et sapientes viri domini Leonardus Dandolo et Fantinus Georgio milites, ambaxiatores prefati domini Ducis et Communis Veneciarum, qui domini ambaxiatores secum portant ducatorum septem millia assiganda predicte Regie Maiestati pro primo anno, qui quod solucionem incipit die vigesimo Augusti millesimo trecentesimo octuagesimo primo proxime preterite, et qui annus, quoad solucionem complebitur die vigesimo Augusti anni dicti millesimi tricentesimi octuagesimi secundi, juxta formam dicti capituli in dicta pace, contenti ipsi Reverendi Patres Episcopi procuratorio nomine suprascripto, quod sicut dicta pecunia, si fuisset portata Jadram, debeat esse in Jadra ad risicum et periculum Regie Majestatis Hungarie, et conduci a Jadra in Budam ad risicum et periculum predicte Regie Majestatis; ita predicta septem millia ducatorum, que nunc sunt, portentur Segniam, ac sint et esse debeant in Segnia, et portari a Segnia in Budam ad risicum et periculum prefate Regie Majestatis cum omnibus modis et condicionibus, quibus esse portari debebat ex forma dicti capituli solucionis in Jadra, et a Jadra in Budam, salva et reservata forma dicti capituli solucionis in omnibus et per omnia in facto solucionum de cetero annuatim fiendarum. Ex pre-

dicta omnia et singula promiserunt prefati domini Episcopi procuratorio nomine suprascripto nobili et sapienti viro domino Rafayno de Carasinis Cancellario Veneciarum, syndico et procuratori prefati domini Ducis et Communis Veneciarum ad hec et alia specialiter constituto, ut instrumento syndicatus scripto manu Johannis Plumacio Imperiali auctoritate Notarii publici et Ducatus Veneciarum scribe, suprascriptis anno, indiccione, mense et die a me Notario infrascripto viso et lecto, ibi presenti, stipulanti et recipienti, nomine. quo supra, attendere et observare bona fide et sine fraude, et non contrafacere, vel venire sub pena in infrascriptis dicte pacis contenta, et sub obligacione omnium bonorum mobilium et immobilium prelibati Serenissimi domini Regis. Et de premissis ego Galuanus Notarius infrascriptus per dictas partes una cum provido viro Guillielmo de Veneciis filio ser Thomasini, Notario suprascripto, rogatus fui conficere unum, et plura ejusdem tenoris et consonancie publica instrumenta.

Ego Galuanus quondam ser Bartolomei de Castro Baldo publicus Imperiali auctoritate Notarius, et Judex ordinarius, atque prefati domini Episcopi Quinque-Ecclesiensi scriba premissis omnibus interfui et rogatus scribre fideliter scripsi.

(Történelmi Tár. XI. kötet. 79—81. old.)

Nagy Lajos halála után Velence fizette egy ideig az évi 7000 aranyat, de amint Nápolyi László és Zsigmond között kitört a küzdelem a magyar trónért, az óvatos Velence állandóan hátrálékban maradt. Zsigmond többévi kifizetetlen összegért sürgeti, ki azonban a magyar urakkal is elrontotta a dolgát s ezért be is börtönözték előbb Világos, majd Siklós várában. A folytonos intrikák, melyekkel az ország főnemessége egymásra való féltékenységében a királyt magának akarta megnyerni, súlyos belső harcokra vezetett, melyeknek eredőjeként Nápolyi Lászlót hívták be ellenkirályként. Ide-oda ingadoztak az urak s maguknak folytonosan újabb és újabb előnyöket iparkodtak kicsikarni. Zsigmond első neje Nagy Lajos leánya, Mária elhalálozván, Cillei Borbálát vétetik el vele az urak, ezáltal kiszabadul fogságából s játékszerré vált a Cilleiek és rokonságuk kezében. Az elégedetlenek Nápolyi László mellé állottak, kinek eddig csak a dalmát partvidék volt támasztéka.

Az elégedetlenkedő országnagyok 1402 karácsonyán Nagyváradon, Szent László sírjánál adtak egymásnak találkozót s ott a szent ereklyére tett kézzel esküdtek meg, hogy Zsigmondot, mint arra méltatlant, trónjától meg-

fosztják és László nápolyi királyt, az Árpádok és Anjouk törvényes fiági örökösét királyuknak ismerik el és őt őseink trónjára segítik. A főpapok közül Kanizsai János prímás, Szepesi János kalocsai érsek, Ludányi Tamás egri, Crévi Lukács váradi és Upori István erdélyi püspökök, a főnemesség köréből Bebek Detre volt nádor és Bebek Imre perjel, volt országbíró, Csáki Miklós és Marczali Miklós volt vajdák, Marczali Dénes, felsőlendvai Herczeg Péter — Szécsi Miklós volt nádor ifjabbik fia — s a szlavóniai dúsgazdag Pekri-család tagjai álltak a mozgalom élén. Egész rokonságukkal csatlakoztak hozzájuk a Kanizsaiak, Drugetek, Alsólendvai Bánfiak, Csákiak, Debrőiek s rajtuk kívül sokan a tiszántúli, felvidéki és dunántúli nemességből. A Felső-Tisza vidékén az egri püspök és Debrői István, Tiszántúl és Erdélyben Csáki és Marczali, Dunántúl Herczeg Péter, Bánfi László és testvérei, Kanizsai Miklós és István álltak a felkelő seregek élére. A délvidéki hadak vezérletét Bebek Imre vette át s hamarosan leverte és foglyul is ejtette Zsigmond bánját, Bessenyei Pált. A fővezérek pedig, élükön a prímással, a dalmát tengerpartra indultak. Útközben Pozsega várában a drávántúli nemességgel tartott ülésükből új követséget küldtek Nápolyba és Lászlót újra meghívták Magyarországra s ugyanekkor véd és dacszövetséget kötöttek Zsigmond ellen a lengyelekkel is.

IX. Bonifác közben apostoli követül Acciajuoli bíbornokot küldte Magyarországra, hogy László nápolyi király trónfoglalását előkészítse és pártját megszervezze. Az ő kötelességévé tette Zsigmond legodaadóbb papi hívének, Eberhard zágrábi püspöknek elmozdítását, az oda visszakívánkozó Szepesi János visszahelyezését és a kalocsai érsekségre ennek helyébe kinevezett Krizogon traui püspök beiktatását. Maga László a pápai legátussal június derekán érkezett Zárába. Kíséretüket és a hadi népet huszonnégy hajó hozta s velük jött a király testvére, Johanna hercegnő is, akinek esküvőjét magyar földön készültek megtartani Habsburg Vilmossal. A magyar urak László késedelme miatt aggodalmaskodva, tüstént útra akartak kelni, hogy a koronázást Székesfehérvárott végrehajthassák, de a király apja példáján okulva, egyre késleltette az elindulást s mivel időközben Zsigmond híveinek sikeres ellentámadásairól jött hír, végül is Zárában koronáztatta meg magát. A szertartást kénytelen-kelletlen Kanizsai prímás a legátus által fölszentelt koronával végezte, holott ő maga és párthívei jól tudták, hogy a szentkorona nélkül végrehajtott koronázás érvénytelen.

(Hóman—Szekfű, Magyar történet III. k. 217—218. o.)

Zára és a tengerparti részek szívbelileg közelebb állottak Nápolyi Lászlóhoz, mint Zsigmondhoz; lehet, hogy a közös olasz műveltség, lehet, hogy az Anjou név varázsa volt az oka, de tény, hogy sem a horvátok, sem a dalmátok soha lelkileg nem rokonszenveztek Zsigmonddal, s őt mindig idegennek, zsarnoknak tekintették. Másként voltak Nápolyi Lászlóval. Őt valahogyan Róbert Károly és Nagy Lajos utódaként tekintették. *Raduchi Jakab* is szívvel, lélekkel csatlakozott hozzá. Egyik legbensőbb szeretett híve és főemberszolgája, udvari vitéze, fejedelmi tanácsosa és jogtudósa volt (miles, principalis consiliarius, legum doctor, fidelis familiarius dilectus), kinek tanácsával él is, valahányszor dalmát vonatkozású kérdés kerül döntésre. Így látjuk azon csekély számú megmaradt oklevélből, melyek Nápolyi Lászlótól az idők viszontagságai között fennmaradtak (Zára részére 1403. febr. 16-án a só tekintetében adott kedvezményekről, 1403. június 26-án Novigrad adományozása Zára részére a magyar korona részére való megszerzésében tanúsított szolgálataiért, stb.). De már 1401-ben, mint fentebb, 87—88. oldalon láttuk, nagy és maradandó szolgálatokat tett s ezeknek jutalmazására neki birtokadományt ad. Különösen érdekes ezen oklevél azon része, melyben Zsigmondról emlékszik meg.

A donátió tárgyát képező birtokok egy részét Radislaus (Budislavus?) fiai vesztették el, mivel hűtlenség bűnébe estek, mint a Brandenburgi őrgróf hívei (notorio hosti nostro olim occupanti regnum nostrum Ungariae et alia regna sibi annexa ac eius fautoribus sequacinis et adherentibus fuerunt et sunt), ezért adományozza a birtokokat, melyek Raduchi most már Petrich után Petrichevichnek nevezett Jakabnak, mert ez neki hasznos, gyümölcsöző és elfogadott szolgálatokat tett és tesz a jelenben is s reméli, hogy a jövőben jónál jobbat fog tenni s ezért különös kegyelmét óhajtja neki kimutatni.

Míg Nápolyi László Dalmáciában a magyar király jogát gyakorolta, Petrichevich (Raduchi) Jakab mellette volt és több fontos állami aktusnál szerepelt.

Döntő fordulat állott azonban elő, mikor Nápolyi László a magyarországi események következtében ott mindjobban kezdett talajt veszíteni — lehet, hogy Nápolyi László fantasztikus terve, ki a gyűlölt török szultán, Bajazid leányát óhajtotta feleségül venni, lehet, hogy Zsigmond második házassága Cillei Borbálával s a velejáró új horvát-dalmát rokonságok elpártolása volt az oka, de a tény az, hogy a XV. század első évtizedében Nápolyi László uralma, mely még néhány évvel ezelőtt csaknem az egész Magyarországra nézve a magyar urak óhajtott terve volt, összezsugorodott Dalmácia parti részeire.

Nápolyi László, hogy megmentse, ami menthető, biztosai útján 1409. július 9-én Zára várát, városát, a laureani földdel,

várral és minden szigettel, ide értve Pagot is, Novigrad várát és az egész Dalmáciára vonatkozó birtokjogait százezer aranyért eladja Velencének. (A szerződés eredetije 3 m hosszú és mintegy fél méter széles hártyán a bécsi állami levéltárban.) Velence azonnal megtette intézkedéseit Dalmácia birtokbavételére, bár a vételárat csak két év mulva fizette le. Legelőbb Zárába küldte biztosait Steno Mihály velencei doge, s hogy a záraiakat megnyerjék, részükre a velencei polgárjogot adományozzák s tíz előkelő nemest és polgárt jelölnek ki, hogy a többiek nevében hűségesküt tegyenek. Ezek között van a már korábban ismert Matafaris Guido, De Georgiis Pál, *Raduchi Jakab* és De Detricho Simon, kik spectabiles és nobiles milites-nek említtetnek.

Az eskü tételéről szóló oklevél egész terjedelmében így szól:

Velence, 1409. szeptember 5.

A velenceiek a záraiaknak polgárjogot adnak, ha tízenkét előkelő nemes és polgár, köztük Raduchi Jakab jogi doktor is — hűségesküt tesznek.

Michael Steno dei gracia dux Venetiarum etc. Universis et singulis tam amicis quam fidelibus et tam presentibus quam futuris presens privilegium inspecturis salutem et sincere dilectionis affectum. Ducalis nostra nostrorumque celebris providencia precessorum in liberalitatis et graciarum operibus solita celeberime conversari solertibus semper studiis consuevit eos, quos ad nostri status et culminis augmentum sincera fidelitate et constanti devotione aspirari cognovit, amplis favoribus et dignis honoribus prevenire, eoque magis, quo eorum fidelitas maior et devocio constancior speratur, et exinde eorum animos laudabilesque propositos augere, ac se et sua in nostris honoribus exponere non formidant, ceterique huiusmodi considerantes ad id simile se disponant. Attendentes igitur fidelitatis et devocionis integerime plenitudine, quam in egregios nobiles cives et universam communitatem civitatis nostre Jadre vera experientia comprobamus, et in futurum maiorem et fervenciorem reperire non dubitamus; volentes, quod eorum fidem et devocionem dignis retribucionibus compensare, vobis omnibus et singulis harum serie volumus esse notum, quod prefatos universos nobiles cives et fideles nostros Jadrenses in Venetos et cives nostros de intus graciose recepimus, et Venetos et cives nostros de intus fecimus, et pro Venetis et civibus nostris in civitate nostra Veneciarum habere et tractare et haberi volumus et tractari ipsos et eorum quolibet,

sincere benevolencie brachiis amplexantes, et firmiter statuentes, quod singulis libertatibus, beneficiis, immunitatibus, privilegiis et honoribus quibus alii Veneti et cives nostri de intus gaudent et perfrui dignoscuntur, prefati nobiles cives et fideles nostri Jadrenses in Venetiis perpetuo gaudeant et utantur. Cum autem nobiles et communitas nostra Jadra ad presenciam nostre dominicationis transmiserint duodecim nobiles civitatis nostre Jadrensis in suos ambasciatores honorabiles et solemnes ad inclinandum nostro dominio, certas alias gratias similiter implorando sub credentialibus literis et commissione eisdem a nobilibus et communitate Jadre exhibitis, quos benigne et graciose suscepimus et allacriter vidimus uti carissimos et devotissimos nostros, decem ex oratoribus suprascriptis, infirmantibus aliis duobus, in conspectu nostro constituti, nomine suo proprio et nomine ceterorum nobilium et civium ac fidelium nostrorum Jadre nobis in signum constancioris fidelitatis et devocionis solemniter ad sancta dei evangelia prestiterunt fidelitatis debitum iuramentum. Nomina quidem dictorum nobilium jurancium sunt hec, videlicet: spectabiles et nobiles milites Guido de Matafarris, Paulus de Georgiis, *Jacobus de Raduchis legum doctor* et Simon de Detricho, ac viri nobiles et prudentes Michael de Soppe, Thomasius de Petrizo, Simon de Fanfogna, Simon de Zadulinis, Cressius de Zivalellis et Simon Cose de Begna; spectabilibus et nobilibus viris Anthonio de Grisogonis milite et Cressio Reynerii de Varicassis propter infirmitatem absentibus. In cuius rei fidem et evidenciam pleniorem presens privilegium fieri iussimus, et bulla nostra aurea pendente muniri. Datum in nostro ducali palacio anno dominice incarnationis millesimo quadringentesimo nono, mensis septembris die quinto, indictione tercia.

(Ducali e terminazioni. Libro I. c. 1. Zárai ltár.)

Úgy látszik, hogy Velence hatalmának és birtokjogának biztosítása céljából a zárai előkelő nemesek és polgárok soraiból túszokat szedett s ezeknek szabad mozgását korlátozta. Velencében tartoztak lakni és onnan csak a signoria engedélyével távozhattak. Raduchi Jakab is Velencében lakik 1410-től kezdve. 1410. május 3-án 170 arannyal másodmagával kivált a fogságból több lesne-i polgárt, s mikor ezek a váltságdíjat nem fizették vissza, a velencei tanács elrendeli ezen összeg behajtását. A foglyokat Nápolyi László tengerészei ejtették de Aldemarischis Lajos admirális vezetése alatt, s két zárai vezető előkelőség, a sokszor említett Raduchi Jakab és Detrici Simon nemes lovagok (vitézek) váltották őket ki. 1410. május 3-án úgy dönt

a velencei állam, hogy a váltság díjának megtérítésére a lesneieket a hajóhad kapitányának kell reá szorítani „oly szavakkal és magatartással", melyek neki erre alkalmasnak látszanak.

1410. die tercio maii. Capta. Cum anno elapso per galeas serenissimo domini regis Ladislai, existentes in partibus Dalmatie, capti fuissent aliqui cives Lesne, et conducti captivi Jadram, et nobiles viri *dominus Jacobus de Raduchis* et dominus Simon de Detrico milites, cives Jadre, constituissent se plezios et solutores pro dictis captivis pro redemptione sua domino Ludovico de Aldemaruschis capitaneo dictarum galearum de ducatis ducentis auri, et deinde constitutis dicto domino Ludovico et dominis pleziis coram omnibus provisoribus nostris Jadre super facto solutionis dicte redemptionis, dictus dominus Ludovicus de Aldemaruschis ad preces et complacentiam dictorum provisorum contentus fuisset de dictis ducatis ducentis habere et recipere a dictis pleziis solum ducatos CLXX et retinere, alios ducatos triginta remittere, dicti *dominus Jacobus* et dominus Simon fuerunt contenti dare et solvere, et sic dederunt et solverunt dicto domino Ludovico dictos ducatos CLXX solutos pro liberatione sua ad omnem eorum requisitionem et de hoc fieri fecerunt publicum et autenticum instrumentum, et hoc facto, fuerunt libere relaxati. Cumque deinde elapsis pluribus mensibus dicti nobiles et per suos nuntios et literas proprias et per literas dictorum provisorum Jadre scriptas regimini et comunitati Lesne requiri fecerunt, sibi fieri solutionem et restitutionem pecunie predicte exbursate et solute per eos ita liberaliter in redemptione sua predicta, et dicti debitores ac dicta comunitas Liesne dissimulaverint et dilataverint istud factum, nec videantur curare velle restituere denarios suprascriptos; et sit iustum et conveniens dare subventionem dictis nobilibus, subditis et fidelibus nostris per modum, quod rehabeant dicits suos denarios; vadit pars, quod committatur capitaneo nostro culphi, quod cum fuerit in illis partibus Dalmatie, debeat facere notificari dicte comunitati Liesne, cui debeat mittere nostras literas, que sibi scribantur super ista materia, quod ob debitum iuris et nostri amoris intuitum vellint effectualiter providere, quod dicti sui subditi, qui sunt debitores de dictis ducatis CLXX, quos promiserunt tam efficaciter solvere et restituere dictis duobus nobilibus Jadre per publicum instrumentum, debeant absque longiori dilatione temporis solvere et restituere dictis nobilibus, nam faciendo sic, facient rem gratam et acceptam nostro dominio. Quando autem dissimularent solvere illos, ut fecerunt usque modo,

debeat dictus capitaneus facere sibi notum, quod non possemus cum honore nostro facere cum minori quam providere ad indemnitatem nostrorum subditorum, ut nobis videretur opportunum esse. Et circa hoc debeat procurare dictus capitaneus quantum fuerit sibi possibile cum illis verbis et maneriebus, que sibi videbuntur pertinentes, quod dicti nostri subditi perveniant ad solutionem debiti suprascripti.

((Misti, XXXXVIII. 139. Velencei ltár.)

Úgy látszik, Raduchi Jakab Velencében tétlenségre kényszerítve (Zárától távol lévén) kéréssel fordult a signoriához, hogy engedje meg neki, hogy Itáliában magának megfelelő állást, hivatalt szerezzen, mire őt nagy műveltsége (legum doctor), csaknem negyvenévi diplomáciai tapasztalata és főleg a politikai viszonyok alapos ismerete alkalmassá tette. A tanács enged e kérésnek s 1410. április 15-én kiadja következő decretumát:

1410. die quintodecimo aprilis. Capta. Cum egregius doctor dominus *Jacobus de Raducho* nobilis civis Jadrensis, devotus fidelis noster, vellett licenciam et concessionem a nobis possendi, si eligeretur, ire ad regimina Florentie, Bononie, Marchie et cuiuslibet alius terre et loci, qui forent amici nostri dominii, quia hoc redundaret in honorem et utilitatem suam, et posset etiam, ubi esset, facere et operari ea, que forent de beneplacito nostro; vadit pars, consideratis predictis et quia ipse et de aliis nobilibus Jadrensibus sunt preteritis temporibus consueti ire ad similia regimina, ut videat et cognoscat, quod diligimus honorem et comoditatem suam, et facimus fidem de devotione sua; quod concedatur dicto domino *Jacobo de Raducho*, qui secundum peticionem suam possit ire rector et officialis in terras, civitates et loca predicta et alia, que sint in amore et benevolentia cum nostro dominio; dicendo ei, quod de his et aliis honoribus et comoditatibus suis sumus et semper erimus leti et contenti. Verum quia de tempore in tempus occurrunt de rebus, pro quibus nostrum dominum oportet habere advertentiam super conversatione nostrorum civium fidelium et subditorum in terris alienis, scribatur ei, quod erimus contenti et placebit nobis, quando acceptaverit aliquam electionem alicuius regiminis vel officii, quod de hac faciat noticiam nostro dominio, ut possimus ipsum reddere provisum de hiis, que nobis videbuntur pro honore nostro et bono suo.

(Secreta cons. rog. IV, Velencei ltár.)

Raduchi Jakab tehát elsősorban Firenzében vélt alkalmas állást találni, mint jogtudós és diplomata, s ha netalán megválasztatnék, előre kikérte a velenceiek engedélyét és ajánlását. Az ajánló levél (mely egyúttal útlevélféle is) szerint Raduchi Jakab azt kérte, hogy mint rector vagy officialis (tehát kormányzó vagy hivatalnok) olyan tartományokban, városokban, helyeken, melyek a velencésekkel jó viszonyban élnek, állást vállalhasson. A titkos tanács kiemeli, hogy eddig is a záraiak közül mind a folyamodó, mind más nemesek között szokás volt idegen országokba menni, hogy azokat meglássák és megismerjék, mivel Raduchi Jakab tisztességét és könnyebbségét elő kívánják mozdítani, hitet tesznek hívségéről, azért is, mert nemcsak az ő tisztességét és hasznát emeli, hanem ott olyant is tehet, ami az ő tetszésükkel találkozik, ezért megengedik neki azt, amit kér. De meg kell neki mondani, itt mindenkor örvendeni fogunk, ha ott vagy máshol, az ő tisztessége és kényelme felett meg lesznek elégedve. S mivel időnként történnek események, melyekről a mi kormányunknak hív alattvalóink és polgáraink beszédjeiből kell tapasztalatot nyernie, irassék meg neki, hogy megelégedettek leszünk és tetszésünkre lesz, ha valamely megválasztást elfogad valamely kormányzat vagy hivatal részéről s kérjük, hogy erről értesítsen minket, hogy tudjuk őt idejében figyelmeztetni oly dolgokra, mi neki javára s nekünk tisztességünkre lehet. Így ír a ravasz Signoria.

Nem tudjuk, hogy sikerült-e Petrichevich Jakabnak valahol Olaszországban állást vállalnia, mivel erről sehol okmányi emlék nem maradt fenn. Csak négy évvel később, 1414-ből (közelebbi dátum nélkül) maradt fenn a velencei levéltárban egy oklevél, mely szerint a velencei uralom biztonsága érdekében Trivisano Jakab comes és Venesio Miklós zárai kapitány, valamint a dalmát részek provisorai, Miani Vitalis, Lauretano Péter és Capello Lőrinc kijelölték azon zárai nemeseket, kiknek Velencébe kell költözniök. Ezek között van Raduchi Jakab is két fiával. A polgárok között pedig ki van jelölve Cucich János, ki egyszer Raduchi Jakab úr famulusa volt.

Ezek tehát túszokként költöztek át Velencébe, hogy ott személyükkel és életükkel feleljenek azért, hogy Zárában a velencéseknek bántódásuk ne történjék.

Petrichevich Jakab azonban nem volt Zárában s ugyanezen év (1414) szept. 17-én a velencei tanács elhatározza, hogy az Ankonában időző Raduchi Jakabnak írni kell és tudósítani, hogy sem neki, sem fiainak nem kell visszatérniök Zárába a velencei doge levele és különös engedélye nélkül, mivel az ment határozatba, hogy ők Zárán kívül maradjanak s majd közelebbről fogják őket oda küldeni. Hogy ez aztán mit jelentett, a száműzetés végét, vagy újabb száműzetést, azt nem tudjuk. Több oklevél nem maradt fenn Petrichevich Jakabról s nem

tudjuk, hol végezte be érdekes és nagy eseményekben gazdag életét. Zárában nyugszanak-e hamvai, melyért annyit tett és annyit fáradott, vagy Velencében hajtotta örök pihenőre fáradt fejét, hol előbb mint a magyar király követe, majd Zára képviselője, később pedig mint a város nemességének egyik előkelő tagja, túszként élt, biztosítékként azért, hogy a Nápolyi Lászlónak, kinek ő annyi szolgálatot tett, kifizetett 100.000 arany fejében a kalmár város hosszú időn keresztül élvezhesse a megvásárolt Dalmácia gazdasági előnyeit. Erre ma felelni nem tudunk. De töredékes élettörténete, melyet a fennmaradt oklevelekből állítottak össze, korának egyik kimagasló egyéniségeként mutatják őt be, s családunknak nagy dicsőségére válik, hogy mai tudomásunk szerint ő viselte először a Petrichevich nevet, melyet utána mai napig immár hatodfélszázad óta viselnek családunk tagjai.

A két oklevél fentemlített szövege ez:

1414. Velence.

Infrascripti sunt nobiles Jadrenses, quos determinatum fuit per dominos Jacobum Trivisano comitem et Nicolaum Venerio capitaneum Jadre, et dominos Vitalem Miani, Petrum Lauredano et Laurentium Capello provisores ad partes Dalmatie debere venire habitatum Venetias:

Dominus *Jacobus de Raduchis iudex cum duobus filiis,* Johannes Andree de Grisogonis dictus Scode, Simon de Cadolinis, Peregrinus de Pomo, Colanus de Vitcor, Petrus Damiani de la Calcina, Georgius Ruosa, Benedictus filius Colani de Gallellis, Andreas de Cesamis, Cressolus de Cressava cum Nicola eius filio, Marinus de Cressava, Cressolus de Gallellis, Caninus Simonis de Gallo, D. Cressolus de Zadolinis miles, Georgius et Franciscus fratres, filii maiores Georgii de Zadolinis dicti Travasa.

Populares ,quos ut supra determinatum fuit venire habitatum Venetias:

Johannes Georgii draperius, Cressolus dictus Paclessa, Jacobus Johannis dictus Vodonich, Georgius de Ventura, Pripicus berberius aliter mercadente, Johannes Cucich *olim famulus domini Jacobi de Raduchis,* Johannes Michaelis vel Michovilis, Bilsa marangonus, Alegretus Coloturus marangonus Doimus piliparius Marcus marangonus, Thomasius sartor Franciscus Stravillo marangonus.

(Commemorialium X. 136, velencei levéltár. Közölve Monumenta spec. hist. Slav. merid. VII. köt. 182—183. o.)

1414. szeptember 17. Velence.

Quia dominus *Jacobus de Raduchis* est unus ex illis, quos magnifici domini comes, capitaneus et provisores suprascripti determinaverunt concorditer secundum eis traditam libertatem esse Venetias transmittendos una cum duobus eius maioribus filiis, est iturum potestatem Anchone, deliberaverunt memorati domini et concluserunt, quod cum ipse dominus Jacobus recesserit et applicuerit ad suam postestariam predictam cum suis filiis antedictis, magnificus dominus comes Jadre debeat ipse domino Jacobo scribere, sicut per dictos dominos determinatum fuit, quod nec ipse dominus Jacobus nec dicti eius filii debeant reverti Jadram completo suo regimine sine literis et expressa licentia serenissimi nostri ducalis dominii. Nam determinatum est, ipsos stari extra Jadram ut supra sicut alios de Jadra in proximo transmittendos.

(Ducali e terminazioni I. könyv, a zárai levéltárban. Közölve Mon. spec. hist. Slav. merid. VII. kötet 172. oldal.)

De Paulo Pál (Pavlović) zárai patricius naplójából tudjuk, hogy 1402. október 19-én Nápolyi László király helytartója és főkapitánya, Nápolyi Aldemarisco Alajos, három gályával és ötven lovassal elfoglalta Ljuba várát. Ezt a várat adományozta volt Nápolyi László király Petrichevich Jakabnak több más tartozékkal együtt. Úgy látszik, időközben a vár kikerült Nápolyi László és a záraiak birtokából s ezért kellett Aldemariscónak ismét elfoglalnia.

Miután Raduchi Petrichevich Jakab életének igen sok, addig ismeretlen mozzanatát eleveníti fel De Paulo naplója, idevonatkozó részét közlöm időrendben.

1381. augusztus 15. Raduchi Jakab és követtársa jelentik, hogy a turini békét megkötötték.

Die augusti venerunt Iadram litterae a nuntiis nostris, videlicet domino *de Raduchis* et domino Paulo de Georgiis, de confirmatione pacis inter dominum regem, Ianuenses et Venetos, que confirmata fuit die 8. dicti mensis.

1389. december 1. Raduchi Jakabot zárai rectorrá választják.

Die primo mensis decembris factus fui rector civitatis Iadrae una cum domino *Iacobo de Raduchis* et cum ser Ioanne de Grisogonis, qui ser Ioannes die 17. mensis ianuarii renuntiavit offitio, causa absentandi se ex districtu pro negotiis suis, in cuius loco eodem die cessit in rectorem una nobiscum, scilicet cum domino Iacobo praedicto (et me), ser Ioannes de Victor.

1393. november 15. Raduchi Jakab egyik megbízott a János zengi gróf és a záraiak közti béketárgyalásnál.

Die mercurii 12. mensis novembris applicuerunt Iadram Domini Nicolaus episcopus corbaviensis et Ioannes episcopus nonensis pro tractanda pace et concordia inter dominum banum Ioannem, comitem Segniae, et communitatem nostram. — Die vero sabbati sequenti, electus fui una cum dominis *Iacobo de Raduchis*, ser Crescio de Nassis et ser Cose de Begna per concilium sapientium ,pro parte nostrae communitatis.

1394. január 27. Raduchi Jakab követtársaival Butcho bánnal és Károly korbáviai gróffal megköti a békét.

Die 27. mensis ianuarii in Iadra in domo illorum de Saladinis, fecimus et firmavimus unionem cum magnifico domino bano Chroatiae et Dalmatiae, scilicet domino Butcho, et comite Carolo de Corbavia, pro eis et fratribus eorum, et iuravimus ibidem super reliquias perpetuam amicitiam et ligam contra aemulos domini nostri regis et nostros utriusque partis, inter praedictos dominum banum et comitem nominibus supra, et nos scilicet dominos. Gregorium de Nassis, Andream de Grisogonis et Georgium de Rosa tunc rectores, cum sex nobilibus ad haec fienda deputatis, videlicet dominis *Iacobo de Raduchis*, Cresolle de Nassis, Simeone de Cuzilla, Marino Ginano, Cosa Begna et me Paulo de Paulo.

1394. június 2. Raduchi Jakab Velencébe követségbe küldetik.

Die martis 2. iunii, dominus *Iacobus de Raduchis*, ser Damianus de Nassis et Marinus de Ginano, ambasciatores ad ducale dominium Venetorum, recesserunt a Iadra.

1396. június 26. Raduchi Jakab egyik teljhatalmú megbízott, hogy Pago szigetén rendet teremtsenek.

Die lunae sequenti 26. mensis iunii sex nobiles, videlicet dominus Paulus de Georgiis, dominus *Iacobus de Raduchis*, ser Damianus de Nassis, ser Andreas de Grisogonis, ser Cosa de Begna, ac ego Paulus de Paulo creati fuimus provisores super facto Pagensium cum plenissima auctoritate et bailia, concessa nobis per generale consilium cuncta, scilicet in omnibus quam idem consilium habet.

1396. július 29. Raduchi Jakab egyik megbízott a spalatói és klissai határrendezésnél.

Die sabbati 29. mensis iulii recessimus a civitate Iadrae una cum domino *Iacobo de Raduchis*, causa eundi Spaletum pro videndis metis inter Spalatenses et Clissienses, constituti super hoc una cum dominis Paulo vicebano et episcopo traguriensi et Thomasio Thomasii et Saraceno Radovani de Sibenico, die Lunae proxime venimus in Spaletum et cras die martis primo augusti pervenimus iuxta fluvium Salonae pro ipso negotio explendo. Die mercurii 9. augusti reversi fuimus Spaletum et die dominico proxime inde recessimus et die martis 15. augusti pervenimus Iadram.

1397. február 21. Zsigmond király lefoglaltatja Zárában a főbb emberek, köztük Raduchi Jakab vagyonát is.

Die iovis 22. mensis februarii venerunt Iadram Adamus castelanus tininiensis et Petricia familiaris domini Nicolai de Gara, Dalmatiae et Chroatiae bani, cum litteris credentialibus scriptis in Toplicia die 13. praedicti mensis februarii, una quarum directa ipsi bano, alia rectoribus commnuis nostri, pro intromittendo omnia bona domini archiepiscopi iadrensis, domini Guidonis (de Matefaris), domini *Iacobi de Raduchis* et ser Ludovici de Matafaris pro parte regia, existentibus rectoribus iadrensibus dominis Andrea de Grisogonis, Mazolo de Gallo et Georgio de Zadulinis, qui cum eorum secreto consilio dederunt eis facultatem eadem die intromittendi ea iuxta regium mandatum.

1402. augusztus 27. Aldemariscot, Nápolyi László király helytartóját Zárába nagy ünnepséggel viszik be az urak, köztük Raduchi Jakab is.

Die 27. mensis augusti, existentibus rectoribus civitatis Iadrae, videlicet domino Guidone de Matafaris et Paulo quondam domini Francisci de Georgiis, ac ser Simone de Fanfogna, duobus eorum absentibus a civitate, scilicet praedictis dominis Guidone et Paulo, militibus, qui una cum ser Damiano de Nassis et ser Georgio de Rosa die praecedenti iovis, scilicet 24. eiusdem mensis augusti iverunt ambasciatores pro communi Iadrae ad Horvoye vayvodam sub castro Istrovise existentem et eorum loco duobus examinatoribus, videlicet ser Crescio de Grubogna et Gabriele de Nosdrogna ut moris est tesseram subrogatis usque ad reversionem praenominatorum Guidonis et Pauli rectorum, ut supra, in consilio Iadrae generali celebrato in ecclesia Sancti Stephani martyris de Iadra, in quo fuerunt septuaginta octo consiliarii, posito per bal-

lotas et pissides, quarum non sincere fuerunt tres, de non quinque, per reliquos septuaginta captum fuit, quod dominus Aloysius vicarius illustris principis domini Ladislavi regis Hierusalem et Siciliae, ac capitaneus quinque galearum et unius brigantini eiusdem domini regis, existentium ante portum Iadrae, cum paucis suorum sociorum ingrederetur Iadram et tunc elevetur vexillum praedicti domini regis et vexillum regni Ungariae simul et semel, quo capto praeceptum fuit domini *Iacobo de Raduchis*, ser Andreae de Grisogonis, ser Georgio de Zadulinis, ser Simoni Detrico, ser Thomasio de Petrizio et mihi Paulo, ut introduceremus ipsum solemniter cum tubis et cetera, et sic fecimus. Quo ingrediente per portam Sancti Grisogoni, primo et ante omnia ingressus est ecclesiam Sancti Grisigoni de Iadra in medio reverendissimorum patrum dominorum archiepiscopi iadrensis et domini abbatis Sancti Grisigoni petivit plateam et euntibus secum usque ad domum ser Michae de Soppe praedictis dominis, rectore et examinatoribus cum magna comitiva nobilium et ignobilium et tunc immediate elevata fuerunt vexilla regis et regni antedictorum una simul cum vexillo Sancti Grisigoni cum magna solemnitate et vociferatione laudis; et nocte sequenti fuerunt magni ignes per totam civitatem in signum laetitiae et cras ante prandium processio solemnis et missa in ecclesia Sancti Grisigoni cum praedicatione unius fratris minorum et post prandium tripudia et chorea in domo ser Lodovico de Matafaris in logia et per plateam cum dominabus Iadrensium.

1402. szeptember 5. Aldemarisco De Paulo Pált Nápolyi László familiarisává és magánügyvédjévé nevezi ki.

Die martis 5. mensis septembris, dominus Aloysius Aldemarisco de Neapoli, vicarius generalis in partibus Dalmatiae, Chroatiae et cetera et capitaneus generalis praedicti domini regis Ladislavi litteris suis datis Iadrae praedicto, constituit me familiarem advocatum civilem dicti domini regis, ac procuratorem eius et omnium suarum camerarum trentesimae et talis in partibus Dalmatiae et Chroatiae existentium.

1402. október 18. Aldemarisco elfoglalja Lyuba várát Nápolyi László királynak.

Die Mercurii 18. mensis octobris idem capitaneus cum circa 50 equis et tres galeae eius, iverunt sub castrum *Lyube* et cras die iovis habuit illud castrum et die veneris iam in crepusculo rediit Iadram.

1403. március 10. Raduchi Jakab visszatér Zárába.

Die sabbati 10. mensis martii ultrascriptus dominus abbas Rogove cum duobus nobilibus una cum domino duce Trojae, scilicet domino Perecto, et cum nostris ambasciatoribus, scilicet domino *Iakobo de Raduchis* et Simone Detrico, in galea praedicti domini capitanei et una cum domino Anzulino, fratre euisdem domini capitanei, reversi sunt Iadram.

1389. dec. 1. Raduchi Jakabot Rectorrá (kormányzóvá) választják Zárában.

Conscriptio Rectorum. 1389. dec. 1. Jacobus de Raduchis. Joannes de Grisogonis. Paulis de Paulo.

((Memoriale Pauli de Paulo patritii Jadrensis 1371—1408. Közli a Horvát Arch. Egylet közlönye, VI. kötet 4—56. oldal.)

Raduchi Jakab 1378-ban Trogir város (Trau) comese, 1397. január 22-én mint Zára város egyik meghatalmazottja van jelen Spalatóban, hogy a traui nemesség és polgárság között dúló polgárháborúnak és egyenetlenségeknek véget vetendő, békét kössenek, ami sikerült is.

„Acta fuerunt haec Spalatii in civitate nova in ecclesia sancti Laurentii presentibus nobilibus et egregiis legum doctori domino Jacobo de Raduchi nob. viri ser Cresio de Nassis et ser Simone de Detrico civibus Jadrensibus etc."

1406-ban Nápolyi László király uralkodása alatt ismét Trau comese s mint ilyen, résztvesz a város törvénykezési jogának újbóli megállapításában.

A fellebbezésekről — De appellationibus — szóló törvényszöveg így kezdődik:

„In Christi nomine Amen. Anno a nativitate eiusdem millesimo CCCC° sexto, XIIII indictione, die vigesimo septimo mensis augusti regnante domino nostro Ladislavo, Dei gratia serenissimo rege Hungarie Jerusalemi, Sicilie, Dalmatie, Croatie etc., temporibus quidem reverendi in Christo patris domini domini Simonis, Dei et apostolice sedis gratia episcopi traguriensis, ac spectabilis et egregij legum doctoris domini *Jacobi de Raduchis* de Jadra, honorabilis comitis civitatis Tragurij, suorumque iudicium virorum dominorum Donati de Caxotis, Johannis Duymi de

Zegis, Simonis Nicole, Jacobi et Michaelis Nicole Vituri etc."

(Monumenta Historico-Juridica Slav. Merid. X. p. LXXXVIII. 196—97., 265—366.)

Raduchi Jakab tagja volt Zárában a legfőbb törvényszéknek is (curia major ad civilia), s mint ilyen, 1390. febr. 16-án ítélkezik a Szent Chrisogon zárda egy száz aranyat érő kelyhe felett. (Starine XIX. 117. old.) Hogy mikor halt meg, nem tudjuk, de úgy látszik, nemcsak ő, hanem családja is Velencében maradt, mivel Velencéből 1426. jún. 3-ról fennmaradt egy pergamen oklevél, mely szerint zárai Nassis-i Benedek jegyajándékát, melyet Raduchi Jakab Pirij (Biri?) leányának adott, miután a jegyességet felbontották, visszaveszi. —

(Zárai Orsz. ltár. pergamenen a rogova-i zárda iratai közt, Br. 151. sz. alatt. Vjesnik, a H. Arch. Egyl. közlönye III. 79. p.)

Olyan mozgalmas és tevékeny életet élt, oly sokfelé fordult meg, s oly fontos szerepet töltött be, hogy ez az első szerény kísérlet, hogy élettörténetét megírjam, hézagos és vázlatos marad. Bizton hiszem, hogy a zárai és főleg a velencei levéltárakban még igen sok ismeretlen okirat van róla, melyek majd csak később fognak napfényre kerülni.[1]

---

[1] Vele is úgy fogunk járni, mint Mogorovich Novákkal, kiről csak később került elő az Esterházy grófok kismartoni levéltárából a Frangepán-iratokkal (Repos. 42) számos új adat, melyeket a mü teljessége kedvéért kénytelen vagyok most és itt jegyzetben adni, mivel már nyomdatechnikailag lehetetlenné vált kellő helyen közölni.

Az alább közölt oklevelekből megtudjuk, hogy *Mogorovich Novák* I. Lajos király felette kedvelt híve, Magyarországon Salgó várának várnagya volt, kivel szemben a király nem győz eléggé kifejezést adni elismerésének s nagy adományokkal mutatja meg azt, mennyire értékeli hűséges szolgálatait.

1351. március 29-én Endre király halálának megtorlásáért viselt olaszországi hadjárat alatt tanúsított érdemeiért (considerantes fidelitates ac fidelium servitiorum preclara et multimoda merita) Ostrovica vár körül Novaki, Porugh, Bebci falvakat (utóbbinak felét Pochitel királyi vár alatt), továbbá Tepali, Dolyani és Hutvane felét, Bihorigot egy Besane falucskával adományozza Péterfia (Disislavich) Novákoknak, udvari vitézének s fivéreinek, Gergelynek és Jánosnak.

1371. január 11-én Diósgyőrött kelt oklevelében Nagy Lajos király megemlíti „fideli nostro magistro Novak castellano de Salgo" hűséges szolgálatait, s ezért a neki adományozott Oslyan, Hazzanen és Cruzzwige (Zwonigrad vár alatt Odra megyében) birtokra vonatkozó adományozás ellen Pál tinnini püspök a törvény előtt el akarván járni, a király meghagyja Szepesi Jakab országbírónak, hogy a püspökre hallgatást parancsoljon s tudassa vele, ha az adományozás ellen volna valami sérelme, azt vele, a királlyal szemben és ne Novákkal szemben érvényesítse.

1371. január 13-án Visegrádon, mikor megjelenik Pál püspök ügyvédje, Sebestyén tinnini főesperes s előadja, hogy a kérdéses birtokok (Oslave, Hrusvich és Hysane) a tinnini egyházhoz tartoznak, Novák előmutatja a király levelét s Jakab országbíró leszállítja illetékességét s a püspöknek hallgatást parancsol (silencium imposuimus).

35. **Petrichevich Mihály** és fia 39. **Miklós** a Petrichevich házból (od hize Petričević). 1439-ben a Mogorovich nemes urak királyi táblájan Steničnak községben tartott ülésszakban a bírák között helyet foglalt Mihály fia Miklós a Petrichevich-házból, s a bíróság előtt Petrichevich Dujam (Dujmo) Vladisich Péternek pénzt kölcsönöz, s ezért zálogba veszi Vladisichnek Felső-Likában levő némely birtokait. Az oklevelet egész terjedelmében közöltük az 50—51. oldalon. Mihály, ki Miklósnak apja volt, a XIV. század második felében élhetett, Miklós pedig kb. a század végén születhetett, mert csak élemedett korú ember lehetett a nemesi táblán ítélőbíró. Ez az a

40. **Petrichevich Dujam,** aki Vladisichnek 36 aranyat és 10 balancsát kölcsönöz, és ez azonos azzal a Petrichevich Dujam knézzel, kiről a római vatikáni könyvtárban levő régi misekönyvben talált bejegyzés szól.

A római vatikáni gyüjteményben ugyanis (Sign. Mus. Borg. P. F. Illirico 8./L—VII—8.) új jelzés alatt van egy 24×17.2 cm nagyságú, 282 lapot tartalmazó pergamen codex „missale in caracthere Sancti Hyeronimi inchoatum scribi anno Christi 1435. a presbytero Marco in usum presbyteri Blasio sub episcopo Natali et forse in zupania et provintia Lica" latin jelzéssel.

Ebben a 157. lapon glagol írással ez a bejegyzés olvasható:

1441.

„To pisa pop Marko popu Blažu v Obrovi, kapelanu svetago Jure li v Obrovi, dobru možu i ophodniku (ohhodniku) gospodina biskupa, gospodina Anadala. A tagda biše gospodin Anadal otegnul desetinu vsu ličku po isti Asel viku vikom', i takoie to li va to vrime gospoda Mogorovići daše županiju v sveti Ivan na Gori vsi kupno za

---

1377. február 9-én Visegrádon Ostrovicai Novák mester Péterfia Disislo fia a Mogorovich nemzetségből, Nagy Lajos udvari vitéze, testvérei, Gergely és Jánosnak vallja némely likamegyei jószágát testvéri szeretetből 200 márka ezüst kötbér mellett Bergzaberni Vilmos pécsi püspök s a király kancellárja előtt.

A bécsi udvari könyvtárban őrzik azt a glagol misekönyv kéziratát, amelyet 1368-ban írt Novák. A kézirat végén Novák knéz önmagáról így ír: „1368 év nyara. Én Novák knéz, Péter knéz fia, a nagy és hatalmas Lajos magyar király vitéze és az ő palotavitéze, ebben az időben a magyar *Salgó* és a dalmát *Nin* knéze, az én lelkiüdvösségemért írtam ezt a könyvet és hogy majd annak a templomnak adják, ahol majd örök nyugalmamat fogom tölteni. És minden keresztény gondoljon arra, hogy az élet véges és minél jobban szereted, annál hamarabb veszted el; és aztán gondolja mindenki, mi lesz belőlünk azután, ott, ahová a lélek félelemmel tér és tetteidet elrejteni nem lehet. Mindenki igyekezzék jó tettekkel az örök és hatalmas bíró elé járulni. És most kérek minden papot és diákot, akik ezt a könyvet olvasni fogják, hogy kérjék a kegyelmes és drága jó Istent az ő imáikkal és kérjék az ő irgalmát. (Surmin: Hrvatski spomenici I. p. 85—86.)

svoie grihe i za svoih mrtvih duše, a pisah te kvaterni stoiê na Lice u svetago Luke na lêt gospodnih 1441."
A 208/b. oldalon pedig ez a bejegyzés van:

1449.

„V ime Hristvo amen. Ja pop' Blaž plemenêm' Bobinac, vikar v Lici pod gaspodinom Anadalom biskupom ninskim stoiê u svetago Ivana v Kasezih, prodah ta misal crikvi svete divê Marie na Drenovaci (20) ter (7) dukat'; i dae knez Duêm Petričević vse gotove na vkup', a tada biše ta isti knez Duêm odvetnik te crikve, a tada biše ban Petr' v Hrvatih, a pod nim biše knez Franko Petričević v Lici i to va lêto se naćiniše vsi Mogorovići s knezom Dui mom Banićem za županiju ličku i daše (2) sti dukat' a on nim županiju pusti v Lici vikuvičnim zakonom, a oni ju daše crikve svetago Ivana na Gori vikuvičnim zakonom tekuće lêt gospodnih (1449) i tagda dihu: da hoće ot božicca veliki rim, nastati."

(Hrvatska glagolska bibliografija. Ivan Milčetić. Starine 33. kötet 516. p. — Mindkettőnek magyar fordítását közöltük a 28. oldalon.)

Petrichevich Dujam knézről tehát a Bobinac nemzetségbeli Balázs pap 1449. évben azt írja, hogy a drenovaci zárda pártfogója volt és 27 aranyért megvette azt a misés könyvet s azt nevezett egyháznak ajándékozta.

Ekkor volt Likában

41. **Petrichevich Frankó** knéz (comes), írja ugyancsak Balázs pap a Bobinac nemzetségből, likai vicarius Anatol nin püspök alatt Kazezében. A misszálét pedig a Drenovac-i egyház számára vette Petrichevich Dujam, melynek pártfogója volt. Melyik lehetett ez a Drenovac-i egyház? Megkapjuk a feleletet, ha egy pillantást vetünk a katonai térképre. Raduch mellett közvetlen közelében ma is látszik Drenovac nevű község, melynek határában épült a Velebit hegység egyik keletre nyúló hegylábán a zárda és egyház, melyről szó van. Az 1775—77. évbeli katonai térképen is jelezve van a zárda és temploma romja (később azonban újból felépítették), de itt még a régi latin névvel van jelölve Ternava=Ternevia (hármas út), mivel ott tényleg három útvonal fut össze. Ebből lett Drenova, Drenovac elhorvátosított alakban. A zárda neve „Szent Iván a hegyen" volt, olaszosan Santa Zuane, amint ez az 1580. évbeli térképen jelezve van. A legutóbbi katonai térképen Sv. Ivan jelzéssel van a templom felvéve. Kétségtelen tehát, hogy az 1449-ben említett Drenovac-i egyház nem más, mint a Raduch melletti Szt. Iván a hegyen levő zárda és templom, mivel más templom ott nincs,

csak jóval később építettek a szerb menekültek egy görög nem egyesült templomot bent a faluban.

Mind a két Petrichevichet knéznek nevezi a bejegyzés. Mit jelent ez? Láttuk fentebb, hogy a knéz szó azonos a Kuning= König szóval s voltaképen fejedelmet jelent. Így is hívták a szlávoknál a legfőbb hatalom birtokosát; később, amint Nagy Károly nevéből kifejlődött a kralj = király szó, s evvel kezdték a szlávok megjelölni a legfőbb hatalom birtokosát, a knéz szó jelentőségében csökkent és valószínűleg a comes elnevezésnek felelt meg. Amint a comes is jelentett hivatali rangot (comes curialis, comes castrensis), de jelentett kiváló, előkelő származású főnemest is, épenúgy kezdik a knéz szót is használni a hivataloknál. Jelentett ez hivatalos rangot, kb. gaugrófnak megfelelő közigazgatási vezetőt. Horvátországban a knéz szó értéke nem devalválódott annyira, mint a ruténeknél, oláhoknál, ahol kisebb pásztorcsapat vezetőit, egy-egy letelepült kisebb község elöljáróját nevezték kenéznek. A Magyarországra telepedett oláh nemességnél, aki nem magyar királytól kapott nemességgel élt, hanem mint szabad bojár költözött be, minden a nemesi szabadsághoz hasonló jogokkal élő szabad birtokost kenéznek neveznek. Így látjuk ezt főleg a hunyadmegyei, máramarosi, beregi oláhoknál s némileg a Fogarasföldön is, bár itt tartották meg legtovább a bojár nevüket, hiszen a fogarasföldi főkapitány még a 16. század végén is, mikor törvénykezési ülést tart, sohasem kenézeknek, hanem bojároknak nevezi nemes esküdtjeit, „cum duodecim bojaronibus nostris". Hunyad megyében pedig a legkisebb hátszegvidéki, vagy vajdahunyadkörnyéki szabad birtokos kenéznek neveztetett. Hasonlót látunk Krassó-Szörény megye némely részeiben is.

Ezzel szemben a horvátoknál a knéz szó csak annyi devalváción ment keresztül, hogy többé nem a fejedelmet jelölték vele, hanem a legfőbb helyi hatalom birtokosát, a comes-t. A zsupán szó, mely inkább szerb szójárás, teljesen azonos értelmű a 12—14. századig terjedő időben a knézzel. A zsupa elöljárója volt a zsupán, a comes, a gaugraf, ispán és ezt horvát nyelven knez-nek írták és nevezték. A zsupa és zsupán szó mind ritkábbá válik s a neolatin és raguzai nyelvjárásokban marad fenn legtovább jupanus alakban, melyet ők valószínűleg zsupanusnak ejtettek ki. De kneznek nevezték az előkelő főnemességet is, mivel gyakran találkozunk horvátnyelvű okiratokban azzal a megkülönböztetéssel, hogy a felsorolt nemesek közül némelyek knéznek említtetnek, bár nincs hivatalos állásuk, tehát nem hivatali állásuk után hivatnak így, míg a többiek csak úrnak, gospodin-nak neveztetnek, ami azt jelenti, hogy a kettő között rangbeli különbség van. A fentemlített misszálén levő bejegyzés is mutatja ezt, mikor felsorolja, hogy ebben az időben Péter (Talovec) volt a horvát bán s alatta volt knéz Likában Petri-

chevich Frankó. Ez tehát a szokásos s az írás hitelességét támogató felsorolása a főhatalmat gyakorló urak nevének. Ez tehát annyit tesz, hogy Petrichevich Frankó likai comes volt, de ugyanakkor Petrichevich Dujmot is knéznek nevezik, de nem mint hivatalnokot, vagy rangviselőt, hanem mint előkelő urat, kinek ez a címzés kijár. Ezen bejegyzésben felsorolt mindkét Petrichevich knéznek neveztetik: Dujmo mint előkelő főúr, Frankó (Ferenc) mint likai ispán

52. **Petrichevich Pál.** A Hunyadi Mátyás halálát követő zavaros idők egyik legnehezebb kérdése a magyar trónkövetelők vetélykedése volt. Az ország rendei a szabadkirályválasztás elvi álláspontján a Mátyás és Frigyes közti 1463-iki szerződést nem véve figyelembe Ulászló mellé állottak, bár hatalmas pártja volt Miksa osztrák főhercegnek is, főleg a horvátok között.

„különösen Frangepán Kristóf gróf, Székely Jakab, a kis-Horvátok, a Beriszlók, Thallóczyak, Elderbachok, nehány Bánffy, Széchy Miklós, Osthfy László, Hagymássy Miklós, Bornemissza János sat. s Zágráb városa valának; melly utóbbit azonban Corvin János és Egerváry László 1491-ben visszahóditották Ulászlónak. S midőn Maximilian pártja Magyar-országban is mindinkább szaporodni kezdett, 1491-ki augustus 22-én hat tagból álló Bizottságot nevezett ki Ulászló, a béke alkudozásoknak Fridrik császár és Maximilian osztrák főherczeg küldötteiveli megkezdése végett. Az utóbbiak, midőn az alkudozó felek Pozsonyban megnyiták tanácskozásaikat, a Mátyás és Fridrik között 1463-ban kötött szerződés alapján, Magyarországot Maximilian részére követelték. A két hónapon át elhuzódott értekeződés végre november 7-kén a béke megalakultát eredményezé. A mindkét részről aláirt egyezkedési oklevél, egyebek között, azt is tartalmazza: mikép ha Ulászló figyermek nélkül maradna, avagy ha figyermekei egyenes örökös nélkül találnának elhalni, akkor Magyar-ország a magyar koronához tartozó valamennyi országokkal, tartományokkal és uradalmakkal a római királyra, vagy egyenes ágon levő utódaira szálljon. S Maximilian ezen jogának biztositására Ulászló minél előbb ország-gyülést tartson, mellyen a Rendek nagyobb számmal,

---

[1] *Kenezius, knez, knjaz* eredetileg a szlávoknál fejedelmet jelentett, ki mind világi, mind vallási ügyeket vezetett; később megkülönböztettetett a fejedelemtől a pap (popa, sacrificulus, svjascenik). Azoknál (tót, cseh, morva, lengyel), a kiknél a szláv liturgiával együtt elnyomatott a popa nevezete, a knez szó lelkészre alkalmaztatott; a kiknél (orosz, bolgár, szerb, oláh) a kyrill liturgia megmaradt, a knez vagy knjaz nevezet fensőbb vagy alsóbb rangú tisztet (fejedelem, elöljáró) jelent. — Glossarium. Sasinek Ferencz. Történelmi Tár. 1893. évf. 12. old.

de a római király követei is megjelendenek, s melly a jelen szerződést ünnepélyesen elvállalni fogja. Ennek következtén

1492-ki Vízkereszt napján kezdettetett meg az országgyülés, de mellynek áprilig elhuzódott végzései a Maximiliannal kötött békét csak nehány szóval, mintegy mellesleg emlitik ugyan, azonban március 7-én az ország nagyjai, kik között a horvát-országi nagyok is névszerint megnevezvék; — külön oklevél által ismerték meg Maximiliannak örökösödési jogát, a pozsonyi egyezkedés illető pontját hittel és irásban fogadván. — Mint rendkivülit emlitjük itt fel, az ezen ország-gyülésen szinte jelen volt Horvát-országi Rendeknek, Maximilián örökösödési jogát illetőleg, külön szerkesztett okiratát, mellynek 63 pecséttel ellátott eredetije a bécsi cs. titkos levéltárban létezik, s Szalay fordítása szerint következő tartalmu:

1492. március 7-én Budán.

Mi Egerváry László, Dalmát-Horvát-Slavonországok bánja, stb. Frangepán Bernát Zeng, Veglia és Modrus grófja továbbá Frangepán Miklós, János és Mihály szintén Zeng, Veglia és Modrus grófjai, Károly korbói gróf, Blagai István és Mihály grófok, Zrini Péter és Pál, szomszédvári Hening János, balsa-szentszávai herceg, Battháni Boldizsár, Bocskai Péter, Rohfi Bernát, Pogány Péter, Mikolicsics György, Kerben Mihály, Szempcsei György, Mogorics Tamás, Gudóczi Péter, pernyai Szubics Kristóf, Kasztellánffy György, Thurbelt Miklós, Martinuzevics Jakab, Guzics György és Máté, Lónyai Albert, Bocskai Miklós, Brukovics György, Perusith Gáspár, Farkasics Gáspár, Szubics György, Martinuzevics Tamás, Herkfi Miklós, Hasségi Imre, Peszén János, Pogány György, Bucsics László, Mindszenti János, Buncsincsi Illés, Bolkovics Pál, Krucsics György, Orlovcsics György, Jeskovics János, Keglevics János, Sztubiczai László, Pekri László, Bezics Miklós, Plavicsevszki György, Maretics Vojko, Otnics Szidán, *Petrythevyth Pál*, Orros Miklós, Orecsóczi György, Cseszteczi János deák, Gerecsi Péter, Orlics János, Kernyák János és Orecsoczi János, s Horvát és Szlavonországok többi bárói, főnemesei és nemesei megismerjük és tudtára adjuk mindenkinek, hogy miután a közelebb mult napokban mindazon háboruskodások, egyenetlenségek, meghasonlások és ellenségeskedések, melyek a fenséges és magasságos fejedelmek és urak, Ferdinánd császár és Maximilián római király urak ő hatalmasságuk között egyrészről, valamint néhai Mátyás, Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát, stb. országok dicső emlékezetű királya, a mi legkegyelmesebb urunk, következésképpen tehát ő felsége

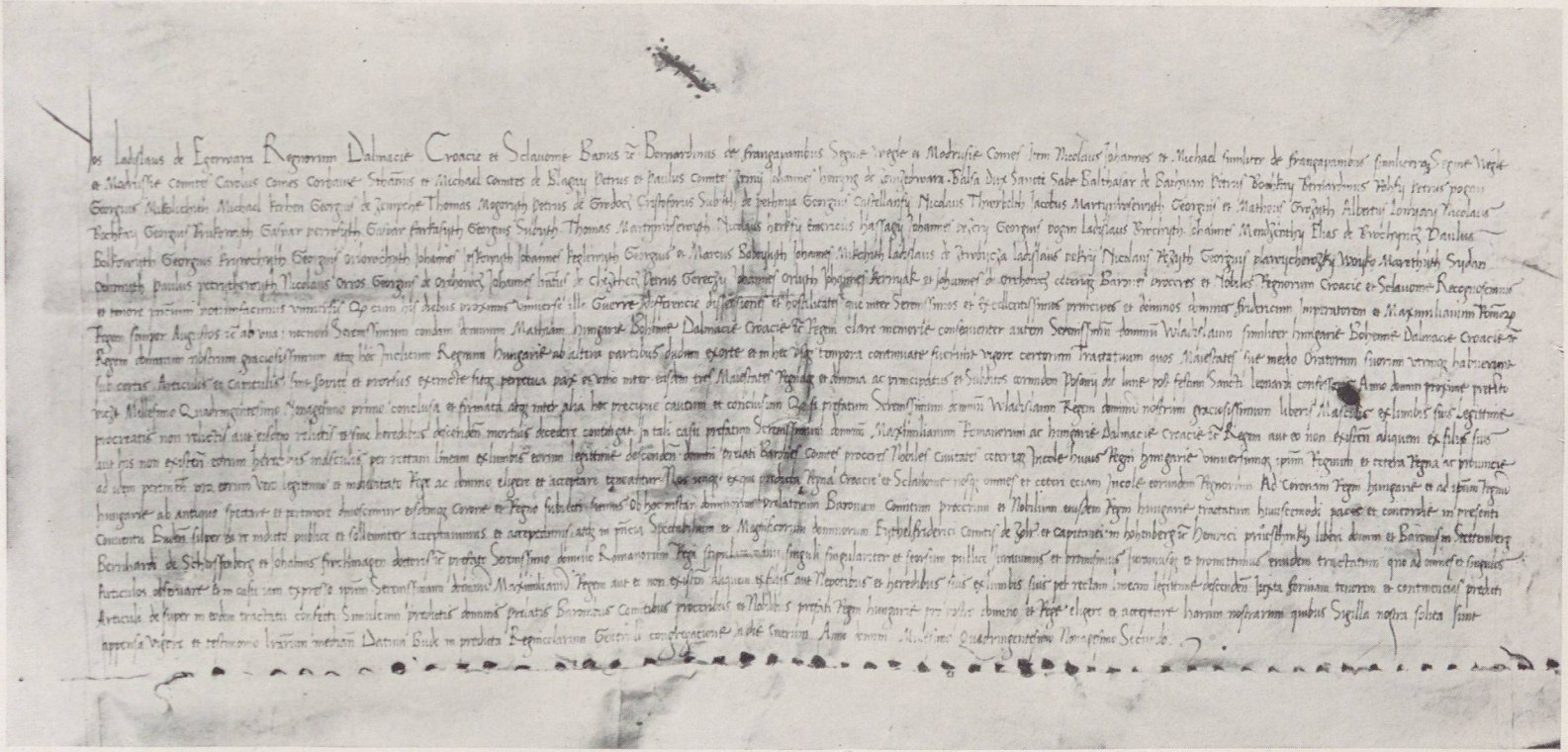

A Horvát Rendek – köztük Petrichevich Pál – elismerik a Habsburgház trónöröklési jogát 1492. március 7-én.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

Ulászló, hasonlóképpen Magyar, Cseh, Dalmát, Horvát országok királya, a mi legkegyelmesebb urunk, és Magyarország között a másik részről, régebben támadtak és egész a jelenkorig folytatattak, bizonyos szerződések erejénél fogva, melyekre ő Felségeik követeik által, kölcsönös értekezlet folytán léptek, néminemü feltételek és alkupontok mellett lecsillapittattak, és épen megszüntek; s minthogy Pozsonyban Szent Lőrinc hitvalló napja utáni hétfőn az Urnak 1491-ik esztendejében a mondott három felség s országaik és uradalmaik, fejedelemségeik és alattvalóik között örökbéke és egyezség köttetett és megerősittetett; és egyebek közt kivált az ment határozatba és végzésbe, ha a mondott felséges Ur Ulászló király, a mi legkegyelmesebb urunk, ágyékából törvényesen nemzett figyermekek nélkül találna kimulni, vagy ilyeneket maga után hagyván, azok tőle származó örökösök nélkül haláloznának meg; azon esetben a mondott fenséges Urat, Maximilánt a rómaiak és Magyar Dalmát Horvátországok királyát, vagy ennek nem létében, valakit fiai közül, vagy ezeknek nem létében ágyékaikból egyenes ágon törvényesen származó fiörököseik közül valakit Magyarország főpapjai, bárói, grófjai, főbbjei, nemesei, városai és egyéb lakósai, ugy maga az összes ország s az ehez tartozó országok és tartományok valóságos, törvényes és kétségbe vonhatatlan királyukúl és urukúl tartozzanak választani és elfogadni. Mi tehát, mivel hogy a mondott Horvát és Szlavonországok s mi valamenynyien valamint ezen országok többi lakósai is Magyarország koronájához s magához Magyarországhoz tartoznak tudnivalóképen régtől fogva és ezen koronának és országnak alá vagyunk vetve ez okon, valamiképen a mondott Magyarország egyházi urai, bárói, grófjai, főbbjei és nemesei, az e végre egybehivott jelen budai gyülésben nyilvánosan és ünnepélyesen elfogadtuk és elfogadjuk ezen béke és egyezkedési szerződést. Kelt Budán a rendeknek mondott Közgyülésében hamvazó szerdán, az Urnak 1492-ik esztendejében.

(Palugyai Imre: A kapcsolt részek történelmi és jogi viszonyai Magyarországhoz (Pozsony, 1863) művéből 41—43. oldal.)

Ezt az okiratot, melynek fényképmásolatát közöljük, pecsételte meg Petrichevich Pál az ország bárói és főbb nemesei társaságában.

Ez az egység új helyzetet teremtett Horvátországban s ennek következménye lett aztán, hogy Korvin János hatalmi helyzete nem erősödött meg oly mértékben, hogy apja által örökségül hagyott nagy célját: a töröknek Boszniából és Szerbiából

való kiverését véghez tudta volna vinni. Így következett be a következő évben, 1493-ban, a rettentő csatavesztés a Korbaviai síkon, mely — akárcsak Mohács a magyar nemzetnek — a horvát nemzet hajdani dicsőségének temetője lett. Ebben a csatában résztvett családunk egyik tagja, de nem tudjuk, hogy hívták, csak annyi maradt meg egy 1495-ben kelt oklevélben (171. oldal), hogy azon Petrichevich Péternek volt a fia, ki eladja Lika megyében Szebidrázsei járásban levő földjét 44 aranyért azért, hogy fiát kiválthassa a török fogságból. Az említett oklevél említi, hogy az ú. n. Duyma-cs (Duymo-féle) osztályrészt adja el, ebből következik, hogy azon Petrichevich Duymo után örökölt birtokról van szó, akiről a római misszálében 1449-ből levő feljegyzés megemlékezik.

A Budán, 1492. év hamvazószerdáján (március 7-én) kibocsátott oklevél eredeti szövege ez:

> Nos Ladislaus de Egerwara, regnorum Dalmacie, Croacie et Sclavonie banus etc. Bernardinus de Frangapanibus Segnie, Wegle et Modrusie comes, item Nicolaus, Johannes et Michael similiter de Frangapanibus similiterque Segnie, Wegle et Modrussie comites, Carolus comes Corbauie, Stephanus et Michael comites de Blagay, Petrus et Paulus comites Zriny, Johannes Henyng de Zomzedwara, Balsa dux Sancti Sabe, Balthasar de Bathyan, Petrus Bochkay, Bernardinus Rohfy, Petrus Pogan, Georgius Mikolichith, Michael Kerhen, Georgius de Zempche, Thomas Mogoryth, Petrus de Gwdovcz, Cristoforus Subith de Pernya, Georgius Castellanfy, Nicolaus Thwrbelth, Jacobus Martinwsewyth, Georgius et Matheus Gwzyth, Albertus Lonyay, Nicolaus Bochkay, Georgius Brukowyth, Gaspar Perwsyth, Gaspar Farkasyth, Georgius Subyth, Thomas Martynwsewyth, Nicolaus Herkfy, Emericus Hassagy, Johannes Mendzenthy, Elias de Bwchincz, Paulus Bolkowyth, Georgius Orlowchyth, Johannes Jeskowyth, Johannes Keglewyth, Georgius et Marcus Boboylyth, Johannes Mikchith, Ladislaus de Stwbycza, Ladislaus Pekry, Nicolaus Rezyth, Georgius Plawychewzky, Wojko Marethyth, Sydan Otmyth, *Paulus Petrythewyth,* Nicolaus Orros, Georgius de Orehowcz, Johannes Literatus de Chezthcz, Petrus Gereczy, Johannes Orlyth, Johannes Kernyak et Johannes de Orehowcz ceterique barones, proceres et nobiles regnorum Croacie et Sclavonie recognoscimus et tenore presencium notum facimus universis quod cum his diebus proximis universe ille guerre, differencie, dissonancies, et hostilitates, que inter serenissimos, et excellentissimos principes et dominos, dominos Fridericum imperatorem et Maxmilianum Romanorum regem semper augustos etc. ab una, nec non

serenissimum condam dominum Mathiam Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie etc. regem, clare memorie, consequenter autem serenissimum dominum Wladislaum similiter Hungarie, Bohemie, Dalmacie, Croacie, etc. regem, dominum nostrum graciosissimum, atque hoc inclitum regnum Hungarie ab altera partibus dudum exorte et in hec vsque tempora continuate fuerunt, vigore certorum tractatuum, quos majestates sue medio oratorum suorum utrinque habuerunt, sub certis articulis et capitulis sint sopite et prorsus extincte, sitque perpetua pax et vnio inter easdem tres maiestates regnaque et dominia ac principatus et subditos eorundem Posony die lune post festum sancti Leonardi confessoris anno domini proxime preterito videlicet millesimo quadringentesimo nonagesimo primo conclusa et firmata atque inter alia hoc precipue cautum et conclusum: quodsi prefatum serenissimum dominum Wladislaum regem, dominum nostrum graciosissimum, liberis masculis ex lumbis suis legitime procreatis non relictis aut eisdem relictis, et sine heredibus descendentibus, mortuis decedere contingat, in tali casu prefatum serenissimum dominum Maximilianum Romanorum ac Hungarie, Dalmacie Croacie etc. regem, aut eo non existente aliquem ex filiis suis aut his non existentibus eorum heredibus masculis per rectam lineam ex lumbis eorum legittime descendentibus domini prelati, barones, comites, proceres, nobiles ciuitates, ceterique incole huius regni Hungarie universumque ipsum regnum et cetera regna ac provincie ad idem pertinentes pro eorum veri legitimo et indubitato rege ac domino eligere et acceptare teneantur. Nos itaque ex quo predicta regna Croacie et Sclavonie, nosque omnes et ceteri eciam incole eorundem regnorum ad coronam regni Hungarie et ad ipsum regnum Hungarie ab antiquo spectare et pertinere dinoscimur eisdemque corone et regno subiecti sumus ob hoc instar dominorum prelatorum baronum comitum procerum et nobilium eiusdem regni Hungarie tractatum huiusmodi pacis et concordie in presenti conuentu Budensi super ea re indicto publice et solenniter acceptauimus et acceptamus atque in presencia spectabilium et magnificorum dominorum Eythel Friderici comitis de Zolern et capitanei in Hohenberg etc., Heinrici Prueschinkh liberi domini et baronis in Stettemberg, Bernhardi de Scherffenberg et Johannis Fwchmagen doctoris etc. prefata serenissimo domino Romanorum regi stipulata manu singuli singulariter et seorsum publice jurauimus et promisimus, juramusque et promittimus eundem tractatum quo ad omnes et singulos articulos obseruare, et in casu iam expresso ipsum serenissimum dominum Maximilianum regem aut eo non existente

aliquem ex filiis aut nepotibus et heredibus suis ex lumbis suis per rectam lineam legittime descendentibus juxta formam tenorem et continencias predicti articuli desuper in eodem tractatu confecti, simulcum predictis dominis prelatis baronibus comitibus proceribus et nobilibus prefati regni Hungarie pro nostro domino et rege eligere et acceptare. Harum nostrarum quibus sigilla nostra solita sunt appensa vigore et testimonio literarum Mediante. Datum Bude in predicta regnicolarum generali congregacione in die cinerum anno domini millesimo quadringentesimo nonagesimo secundo. (Eredetije a bécsi titkos ltárban.)

46. **Petrichevich Tvertko.** 1487. ápr. 19-én Likában Buzsében Jakov ispán elnöklete alatt a Mogorovich nemesek táblája tanúkihallgatást foganatosít bizonyos perhoćevi nemes birtok tulajdona felett. Erről felveszik az alábbi jegyzőkönyvet, melynek horvát nyelvű glagol betűs eredetije a zágrábi Délszláv Akadémia gyüjteményében van:

1487. év április 19. Kelt Buže-ban.

A bužei bíróság tanúkihallgatása a perhočevi (kaseki járás) nemesi birtok felől.

Isten nevében amen. — Az 1487-dik évben április hó 19-ik napján csütörtöki napon. Ennél jelen volt Jákov ispán és a likai buseki táblának öt birája: elsőben Perichich Mátyás, Sztarac Iván, Nevkovich Gergely, Pripkovich Simon, Kachich István,: esküdt pedig kettő volt: Budisich György, Vukanich István Buzsánból, királyi gyülekezet.

Ezek azon nemes emberek, mesgyés szomszédok, akik megesküdtek a szent keresztre legelőbb:

Rera, Doklisich Balázs, Butkovich Iván, Petrichich Pál, Vidovich Máté, Ljudchich Vid, Moksa, Vidovich Márton, Bukovác, Marsan, Dugich, Broz Vocsáchich, Ankovich Matko, Zoranich Fülöp, Tomasich Péter, Kovács Mátyás, Krajach Radosich, Telicseszlov Vidák, György fia, *Petrichevich Tvrdko, Petrichevich Relác, Szopchich Jákó*, Doklisich Vid, Chlapchich Petrica.

Rera Iván mondá, hogy hallotta, miszerint Csrnota megvette, de nem tudom kitől, az iratokról pedig mit sem tudok. Doklisich Balázs mondá; hogy hallotta az apjától, hogy Csrnotich megvette és hogy békésen bírta eddigelé, az írásokról pedig hallottam, hogy meg voltak nála, de nem tudom, hová lettek.

Butkovich Iván, Prichich Pál és Vidovich Máté azt mondá, hogy ezt Csrnotich megvette és hogy ez a nemesi birtok Prchocsevában van, az iratokról pedig, hogy meg

voltak nála, de nem tudom, hogy hol vannak. Ljudchich Vid úgy mint Máté. Moks is, hogy ez az első Prchocsev vétele és hogy a kaszeki járásban van, az iratokról pedig úgy mint fennebb. Vidovich Márton, hogy Prchocsev vevője az első és hogy a kaszeki járásban van, az iratokról pedig mint fennebb. Bukovác azt mondá, hogy Prchocsev vevője az első és hogy leányának, Marinának, adatott és hogy az ő veje Grde, és a Prchocsev része, de az írásokról nem tudok semmit, csak azt, ami fentebb.

Marsan mondá, hallotta, hogy Prchocsevet első vette meg úgy, mint a többit, az írásokról pedig hallottam, hogy elvesztek és hogy ezekkel szabadította magát herceg Dujámtól István knez előtt. Dugich mondá ,hogy Prchocsevet az első vette meg, az írásokról pedig úgy, miként a többiek. Broz úgy mondá, mint a többiek fennebb, Matko mondá, hogy Prchocsevet első vette meg és mind úgy, mint fentebb.

Zoranich Fülöp úgy mint a többi. Tomasich Péter ugyanúgy, Matas ugyanúgy, Krajacs Máté ugyanúgy, hogy Csrnotich a vevő és hogy odaadta leányának, Marinának. Vidák ugyanúgy, Jurjan ugyanúgy, *Tvrdko* ugyanúgy, *Chrelac* ugyanúgy.

Szopchich Jákó azt mondá, hogy ez az első Prchocsev vétele, Doklisich Vid, hogy ez a vétel úgy mint fennebb, Chalapchich Petrica ugyanúgy.

Ellenmondás Prchocs: ezer dukát, és Radchich is ezer dukát.

Ispán, bírák és az esküdtek (kimondták): Nem veszszük el Radchich Iván knez-re a végzést, mert a kikérdezettek az igazságot eldöntötték: egyik és másik félnek vélekedése, hogy az első ítélet ne semmisíttessék meg, tehát a leányé sem.

És feleknek határidőt adtunk a királyi kérdezők előtt a királyi udvar jelenlétében és pedig Szent György hava első oktávájára.

Kelt csütörtökön Szent György napja előtt az 1487-dik esztendőben.

A glagolica betűs eredeti papíron a zágrábi Jugoszláv Akadémia gyüjteményében. Monumenta historico-juridica Slavorum Meridionalium tom. VI. pars I. pag. 323—324.

A per, úgy látszik, Radchich János és Csernotich közt folyt, és a per tárgya ezer aranyat ért. A bíróság voltaképen perújítási kérelmet tárgyalt, de az első ítéletet nem semmisítették meg. Az ítéletet megfellebbezték. A kihallgatott tanúk közt szerepel a többi nemesek között, mint mesgyés szomszéd, *Petrichevich Tvertko*, ki vallomást tesz, hogy a peres ingatlant Csernotich vette s adta leányának, Marinának. Hasonlóan vallott

Petrichevich Hreljac (Chrelac) és *Sopchich Jakab* is, kit *Petrichevichnek* nevez az 1497. okt. 30-án Cernoj faluban felvett bírói ítélet. Valószínűleg a negyedik helyen említett Petrichich Pál csak téves írás Petrichevich helyett, mivel Petrichichek ezen a területen nem éltek; s ez a glagolica írás tele van hibával, magát a Csernochich nevet is háromféleképen írják, a birtok nevét pedig szintén.

A 24 nemes közt, kiknek esküdniök kellett, ott találjuk a Mogorovich nemzetség sok ismert családjának tagját: a Budisich, Vidovich, Zoranich, Tomasich, Petrichevich, Hlapchich családok tagjait. Petrichevich Tvertkoról több adatunk nincs. Petrichevich Hreljacról később lesz szó a Raduchi Petrichevichek közt.

47. **Petrichevich Jakab** (kinek néhol a Sopchich vagy Sobchich melléknevet adják=Sopko fia) legelőbb az 1487. évi április 19-én Buse-ban felvett tanúkihallgatási jegyzőkönyvben szerepel, melyet fentebb egész terjedelmében magyar fordításban közöltünk, mint egyike a 24 nemes tanúnak, kiket a Radchich és Csernotich közti perben szintén kihallgatnak. Másodszor találkozunk nevével a Skurina melletti Szent György városban, 1490. június 29-én kelt táblai jegyzőkönyvben, hol mint a Mogorovich urak nemesi táblájának egyik bírája szerepel, mikor Radchich Iván a maga és fivére Márton nevében eladja Alsó Zažicen levő nemesi birtokát száz aranyon Draskovich Máténak. (22. old.) Sobchich Jakab Ribnican-i birtokosnak van említve, de már 1497. okt. 20. Cernoj faluban tartott ítélkező széken Sopchich Jakab „od Petrichevich"-nek, tehát Petrichevichekből valónak (azt hiszem od [hize] Petrichevich = a Petrichevichek házából) van írva.[1] Az érdekes horvát nyelvű glagol betűkkel írt oklevél bevezetése ez:

> God 1497. na 30 listopoda. u Crnoj Vasi. Stol lički rješovo pravdu Mihala Škoblića s Lagodušićiuna.
>
> Mi Jurai Slodoević budući span meju plemenitimi ludi Mogorovići v Lici, i mi sud' ci rot' ni li togae plemenitoga s'tola i pitanja Kraleva po imemu Jakov Sopčić, od Petričević, i Jakov Račić od Ždrazic, i Ivan Starac od Vrhovlan, i Grgwr Nevković od Poknežimić, i Peter Ludčić od Tugomerić, mi više rečeni špan i sudci damo na znan' e v' sim i vsakomu, Komu se dostoi i pred kih obraz ta n[a]š list otvoren pride, Kadi mi' sijahomo s' mnozimi plemenitimi ljudi v' dan navod' ni pitan' je n' [a]šega, u s[ve]te Marie v Črnoi v[a]si etc.

[1] Hasonlóképen od hize Petrichevich (a Petrichevich házból) megjelöléssel szerepel az 1439-ből való oklevélben Petrichevich Mihály fia Miklós, mint ezt 50. p. alatt láttuk.

1497. okt. 30 Cernoj faluban.

A likai tábla ítél Skoblich Mihály és a Lagodusichok közti perben.

Mi Slodoevich György a Mogorovich nemesek közt Likában ispán és mi felesküdt bírái ezen nemes királyi ítélő táblának névszerint Sopchich Jakab a Petrichevichekből, Račic Jakab a Zdralichichekből és Starac János a Verholjanokból és Nevkovich György a Poknezimichekből és Sudchich Péter a Tugomerichekből tudtára adjuk stb.

62. **Petrichevich János.** 1520. okt. 4-én a zágrábi káptalan jelenti,[2] hogy azon perben, melyet a turmezei nemesek folytattak Brandenburgi György őrgróf ellen azért, mivel ez tőlük különféle szolgáltatásokat követelt, tanúkihallgatást foganatosított. Ebben a perben 428 tanút hallgatnak ki, köztük mint 341-iket Petrichevich Jánost is, ki vallja ,hogy a turmezei nemesek soha sem saját személyükben, sem jobbágyaik által semmiféle szolgálatot nem teljesítettek, hanem erre néha erőszakkal akarták őket kényszeríteni. Hogy ez a Petrichevich János a Lusáni ágból való lett volna, arra nézve nincs adatunk, róla tehát itt emlékezünk meg. Lehet, hogy azonos a 61. alatti Petrichevich Jánossal, ki tíz évvel később veszprémi provisor, ki már delfines pecséttel pecsétel, de erről majd később lesz szó a Raduchi ágazatnál.

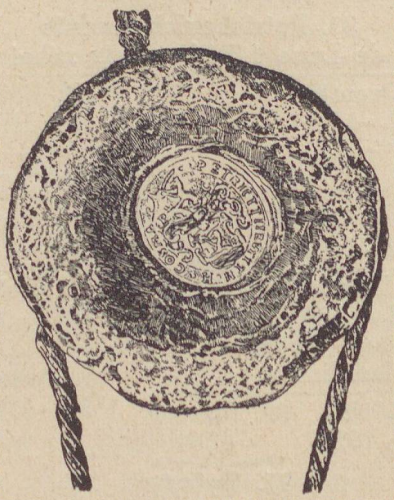

Petrichevich Horváth Kozma griffes függő pecsétje. 1582.

[3] M. O. D. L. 38.060.

VI. FEJEZET.

A LUSEI PETRICHEVICHEK.

Egy Zágrábban 1454 április 1-én kelt oklevél említi Petrichevich Demetert de Luse, kinek atyja 33. András akkor már néhai, tehát az az András szintén valamikor a XIV. század második felében születhetett, s kortársa volt 36. Petrichevich Jakabnak és 35. Mihálynak. Ez az András fia Demeter és testvére Balázs az ú. n. Lusei (de Lwse, de Lusan) ágazatnak megalapítói, s három nemzedéken keresztül figyelemmel kísérhetjük ezt az ágat, míg aztán eltűnik.

A töredékes leszármazás ez:

33. **Petrichevich András**
de Lwse 1454-ben már néhai

- 37. **Demeter** 1454—1466
  - 44. **Péter**
    felesége Lukaveci Troppse Margit 1487—1507
    - 64. **Tamás** 1513—1520
      Brandenburgi György őrgróf familiárisa
      - 80. **Miklós** 1544
      - 81. **Lőrinc** 1549—1556
      - 82. **Márton** —1544
        - 97. **György** 1547
- 38. **Balázs** 1459. III. 19. 1496—1507
  - 45. **Gál** 1466. aug. 22. 1499—1513
    - 65. **György** 1507—1523
      - 78. **Antal** 1556—1560
      - 79. **Máté** 1540—1546
        - 96. **István** 1552—1560
- 63. **Pál** 1518

Legelőbb ezekkel fogunk foglalkozni, mivel ez az ág csakhamar eltűnik, kihal vagy beolvad más ágba, nem tudjuk, de többet velük nem találkozunk.

Lássuk tehát a *Lusei* ágat!

Ide vonatkozó okleveleket csak tartalmi kivonatban közlöm, kivéve egy-kettőt, melyben nemcsak mint szomszéd birtokosok vannak a Petrichevichek megemlíve. A Petrichevich név írása az egyes oklevél-szerkesztők fogyatékos tudása és anyanyelve szerint a legkülönbözőbb variánsokat mutatja, de az azonosság a nagy tömegű okiratokban szereplő egyes egyénekre nézve könnyen megállapítható.

A Turmezőn lakott Petrichevichekre vonatkozó oklevelek tartalmi kivonatai az 1454—1570 évekre ezek:

1454. április 1. Zágráb.

Koriloveczi Jakab turmezei gróf fia Pál fia Imre előtt Lusáni Miklós fia Valentin a Markusewrg-en levő szőllőjét eladja István zárai plébánusnak 12 arany forintért, hol Lusáni Peturcheycz András fiai Demeter és Balázs („et ad Demetrium, Blasium filios Andrae cognominati Peturcheycz de prefata Lusan") mint szomszédok és mesgyések említtetnek. (Eredetije a zágr. Délszláv Akadémia levéltárában. Laszowsky: Cod. Turp. I. 312—14.)

1455. június 16. Zágráb.

Kostibol Ulrik és Felső-Lukaweczi Iganych Benedek fia turmezei grófok előtt Gyulatinczi Benedek fiának Mihály deáknak kijelölik a leánynegyedet, többek közt keleten („inter terram Demetrii Peturchewych ab oriente etc.) Peturchevych Demeter földje mellett. (Orsz. Ltár. D. L. 32945. Laszowsky: Cod. Turp. I. 346—48.)

1456. március 29. Zágráb.

Felső-Lukaweczi Jagnycz János turmezei gróf előtt Lusani Lubnyk Miklós fiai Pál és György bizonyos kaszálót Lusánban elzálogosítanak Chehy Kaybar Markónak 5 forintért és 3 pensáért, s délen (inter fenilia Demetrii Peterchewycz a meridionali et inter fluvium Mochirad etc.) Peterchewycz Demeter kaszálója stb. szomszédságában. (Orsz. Ltár. D. L. 31946. Laszowsky: Cod. Turp. I. 362—63.)

1456. augusztus 11. Zágráb.

Chwdorowych János és Felső-Lukaweczi Jagnych János turmezei grófok jelentik néhai Lusáni Kathowych György utódainak: Pál, Péter, Benedek, Fábián, Valentin, Benedek, György, Mátyás, Tamás és Urbánnak egy leánynegyedi birtokba való beiktatását, hol (in eadem Lwsan intra terram Demetrii Petherchewych ab oriente etc.) Petherchewych Demeter is birtokos

szomszéd. (A zágr. káptalan transsumptumában a zágrábi Délszláv Akadémia levéltárában. Laszowsky: Cod. Turp. I. 368—371.)

1458. szeptember 25. Zágráb.

Mylakoycz Boganecz és Felső-Lukaweczi Jagnycz János turmezei grófok jelentik Lusáni Kopoz Márkus fia István leányainak, Ágnes és Ursula nemes úrnőknek az ő leánynegyedükbe való beiktatását, egyfelől (inter terram Demetrii Peturchewycz ab oriente etc.) Peturchewych Demeter földje által is határolva. (Orsz. Ltár. D. L. 32947. Laszowsky: Cor. Turp. I. 382—85.

1459. március 19. Zágráb.

Felső-Lukaweczi Jagnych János túrmezei gróf előtt István zárai plébánus leánya Margit eladja a Markusewrg-en levő szőllőjét 5 forintért Chehy Plawe Kelemennek, hol („item Demetrii, Blasii filiorum Andree Petrechewych de Lusan etc.) Lusáni Petrechewych András fiai Demeter és Balázs is említtetnek a szomszédok között. (Zágr. Orsz. Ltár. Doc. medi. aevi a. 1459. Laszowsky: Cor. Turp. I. 389.)

1466. augusztus 22. Zágráb.

Bitowecz János szlavon bán előtt a túrmezei nemesek procuratorjaikat megnevezik, s a megjelentek közt szerepel „Demetrius Petrichyewycz" is. (Laszowsky: Cod. Turp. I. 454—57.)

1482. március 11. Lukavecz.

Ebresi Máthé túrmezei gróf előtt Lusáni Peturchewycz Péter (a Lusáni P. András fiának Demeternek a fia („nobilis vir Petrus filius Demetrii filii Andrae Cognominati Peturchewycz de Lusan,) a Markusewrg-en levő, bizonyos szőllőültetésre alkalmas földjét Cornako Luciánra és Kis-Mlakai Luciánra ruházza. (Orsz. Ltár. D. L. 32948. Lasz. Cod. Turp. II. 25.)

1484. június 21. Lukavecz.

Kis Mihály és Ebresi Mátyás túrmezei grófok jelentik Lusáni Troppse György lányának és unokájának Margitnak és Istvánnak a Troppse-féle birtokoknak fele részébe való beiktatását, hol Troppse Margit, mint (nobilis domina Margaretha filia condam Georgii cognominati Troppse de Lukavecz, consors vero legitima Petri Peturchewycz de Lusan) Lusáni Peturchewycz Péter felesége szerepel. (Orsz. Ltár. D. L. 32997. Lasz.: Cod. Turp. II. 35—37.)

1487. május 28. Lukavecz.

Berizlawlicz István és Nagy-Mlakai Benedek túrmezei grófok jelentik Ágnes fiának Péternek, valamint Istvánnak és testvéreinek a Márkus fiainak beiktatását a nagyapjukról és dédapjukról Felső-Lusáni Lubbnych Miklósról rájuk szálló birtoknegyedbe, hol mint birtokos szomszéd szerepel (... nobiles viros videlicet ... Gallum filium Blasii Andree filii Peturchewych de predicta Lusan etc.) nemes Lusáni Peturchewych Gallus András fiának Balázsnak a fia. (Orsz. Ltár. D. L. 32932.

1488. november 17. Lukavecz.

Wrgrekai Berizlawlicz István és Nagy-Mlakai Benedek túrmezei várgrófok jelentik: Péter, Máthé, Dezső, Fábián, Matko, Antal és Máthé beiktatását hajdani Lusáni Kathowycz György birtokaiba, s a beiktatásnál jelen van a többi nemes között (infrascriptis nobilis viris ... Gallo filio Blasii Peturchewicz dicto de eadem etc.) Peturchewicz Gallus, a Balázs fia Lusanról. (Orsz. Ltár. D. L. 32956. Lasz.: Cod. Turp. II. 56—58.)

1494. március 17. Lukavecz.

Berizlawlich István és Székely Miklós túrmezei grófok, valamint Felső-Lomppnyczai Mayehnycz Pál jelentik Cshigan György unokáinak Margit, Borbála, Heléna, Lujza, Heléna és Anna úrnőknek nagyapjuk Felső-Lomppnyczai birtokaiba való beiktatását, az aktusnál részt vesz (... nobilibus viris ... etc. Gallo Petrichewych de Lusan ... iobagionibus nostris fidedignis etc.) Lusáni Petrichewych Gallus is több nemessel egyetemben. (Lasz.: Cod. Turp. II. 125—128.)

1494. október 13. Lukavecz.

Székely Miklós és Schitáriói György túrmezei várgrófok, valamint Mlakai Tamás túrmezei gróf előtt a királyi biztosok megszüntetik egyfelől Berizlawlich István és Mladenchich Miklós, másfelől Damagowych Péter közt bizonyos birtokok ügyében felmerült pert és viszályt, hol a tanúk közt (Testes ... Stephanus Dewanych de Lusan, Gallus Petruchewich ... de eadem ... vicini et commentanei.) szerepel Lusáni Petruchewich Gallus is mint birtokos szomszéd. (Orsz. Ltár. D. L. 33001. Lasz.: Cod. Turp. II. 134—136.)

1495. július 25. Zágráb.

Corvin János herceg bán átírja István szlavóniai bán 1256. okt. 18-án kelt oklevelét Berizlawych István, Petrachewych Péter és testvére Gallus (... Stephanus Beryzlawych, Petrus Pet-

rochewych, Gallus frater eiusdem ... pro ipsisque et eorum heredibus etc.) s utódaik mint ezt kérők részére, mellyel a Volkuta és nemzetsége, valamint Mirizlaus közti örökségi földek ügyében támadt ellentétet eme föld békés felosztásával megszünteti. (Orsz. Ltár. D. L. 32887. Lasz.: Cor. Turp. II. 155—156.)

1495. november 9. Lukavecz.

Summogi László és András, valamint Nagy-Mlakai Benedek túrmezei grófok jelentik a Jarebichi nemzetségnek a Cwilkowo nevű birtok fele részébe való beiktatását, s a beiktatási aktusnál, mint kijelölt nemes (nobiles viros Gallum Peturchewycz de Lusan ... etc.... destinassemus) szerepel Lusáni Peturchewycz Gallus is. (Lasz.: Cod. Turp. II. 158—159.)

1496. július 18. Lukavecz.

Summogy András és Benedek lukaveczi várnagyok, valamint Jagnych Péter túrmezei gróf előtt Péter zsupán bizonyos Felső-Lomppnyczában levő szántóföldjét eladja Lusáni Petrichewych Péternek az András fia Demeter fiának 7 forintért (Petro filio Demetrii filii Andree dicti Petrichewych de Lusan et eius heredibus et posteritatibus ... etc.) (Horvát orsz. ltár. Zágráb. Doc. med. aevi a. 1496. Lasz.: Cod. Turp. II. 166—167.)

1496. november 7. Lukavecz.

Summogy András és Benedek, valamint Jagnych Péter a túrmezei nemesek grófjai jelentik Erzsébet úrnő beiktatását bizonyos Lusánban és Markusewrg-en fekvő s neki odaítélt birtokba, hol (. . . Petrum Peturchewych dictum de eadem Lusan, ut in causam attractum) Lusáni Peturchewych Péter, mint alperes szerepel, Lusani Balázs fia Gallus (... nobiles viros Gallum filium Blasii de predicta Lusan ... etc.) pedig a hivatalosan kirendelt nemesek közt említtetik. (Orsz. Ltár. D. L. 33005. Lasz.: Cod. Turp. 172—174.)

1499. március 11. Lukavecz.

Blasychewycz András túrmezei gróf és Nagy-Mlakai Modych Tamás túrmezei zsupán előtt Beryzlawycz István bizonyos birtokait eladja néhány — névszerint felsorolt — felső-lomnyczai nemesnek, hol a kirendelt nemesek közt (nobiles viros ... Gallum Petterchewych ... iobagiones videlicet nostros fidedignos de sede nostra etc.) említtetik Petterchewych Gallus is. (Lasz.: Cod. Turp. II. 180—182.)

1506. augusztus 3.

Obresay György lukaveczi várnagy és Wolanyck Péter túrmezei gróf jelentik Hraschai Koskonnich Antal leányának, Margitnak dédapja, nagyapja és apja birtokába való beiktatását, melyhez a hivatalosok közt (... dedimus ... videlicet nobiles viros Gallum Petrichewych de Lwse ... etc.) Lusei Petrichewych Gallust is kirendelik. (Lasz.: Cod. Turp. III. 229—230.)

1507. július 3. Zágráb.

A zágrábi káptalan jelenti Beryslawych Istvánnak és fiának Györgynek Ulászló király rendeletére történt beiktatását Babchw, Busskwche, Nowak, Markwsewech, Lwzye, Chehy Odra, Bwzyn és Lwchenych birtokokba és tartozékaiba, hol említtetik a birtokos nemes szomszédok közt (vicinis et commetaneis ... nobilibus Gallo Petrychewych de Lwse, Petro similiter Petrychewych, Gregorio modosimili Petrychewych de eadem etc.) Lusei Petrychewych Gallus, Péter és György is. (Orsz. Ltár. D. L. 33049.)

1513. február 20. Zágráb.

Peréni Imre bán Alapi Boldizsár Brandenburgi György őrgróf elleni perében az őrgróf megbízásából néhány túrmezei nemes által elkövetett hatalmaskodás következtében Alapi Boldizsárnak eskütételt ítél meg; a hatalmaskodók között említtetik (nobiles ... Gallo Petrychewych, Georgio filio eiusdem Petro similiter Petrychewych, Thoma filio eiusdem de Lwse ... etc.) Pethrychewych Gallus, György, az ő fia és Petrychewych Péter és fia Tamás, valamennyien lusei nemesek. (Orsz. Ltár. M. O. D. L. 37826. Lasz.: Cor. Turp. 320—324.)

1517. július 28. Zágráb.

A zágrábi káptalan jelenti II. Lajos magyar királynak, hogy a Lukavecz és Medvecz környéki túrmezei nemesek milyen szolgálatot tesznek. A nemesek közt említtetik (Gwurko Peterchewych de Lws . . . etc.) Lusi Peterchewych György is. (Orsz. Ltár. M. O. D. L. 33845. Lasz.: Cod. Turp. II. 379—81.)

1518. május 6. Zágráb.

A zágrábi káptalan előtt Lusáni Pethrychewych Tamás és Pál bizonyos „Malo breska" nevezetű földjeiket elzálogosítják 9 forintért Beryzlawych Györgynek (nobiles Thomas et Paulus Petrychewych vocati de Lwsan ... etc.) (Orsz. Ltár. M. O. D. L. 32977. Lasz.: Cod. Turp. II. 386—37.)

1518. október 20. Bács.

II. Lajos király tanúságtételt rendel el a túrmezei nemesek és Brandenburgi György őrgróf közti peres ügyben, a felemlített felperes nemesek közt (... fideles nostri nobiles ... etc. Georgius Petherchewyth de Loos) szerepel Loósi Petherchewyth György is. (Lasz.: Cor. Turp. II. 390—391.)

1519. szeptember 16. Zágráb.

Páris János, Barylowych János és Schytharói Mihály zágrábmegyei szolgabírák bizonyos szőllő feletti tanúvallomásokról számolnak be, mely szőllő miatt per támadt Beryzlawych György és Dyankowych Pál közt. A tanúk közt (nonus testis Georgius Petrychewych de Lwsse . . . decimus tercius testis nobilis Thomas Petrychewych de Lwsse, homo illustrissimi domini marchionis . . . etc.) említtetik: Lussei Petrychewych György és nemes Lussei Petrychewych Tamás, a Brandenburgi György őrgróf embere. (Orsz. Llát. M. O. D. L. 32933. Lsz.: Cod Turp. II. 421—23.)

1520. április 12. Túrmező.

A zágrábi káptalan előtt a túrmezei nemesek Brandenburgi György őrgrófnak engedelmességet fogadnak, s említtetnek köztük (nobiles ... Thomas Petrychewych, Georgius idem ... de Hraschye etc.) Hraschyei Petrychewych Tamás és György nemesek is. (Orsz. Ltár. M. O. D. L. 38051. Lasz.: Cod. Turp. II. 426—27.)

1520. október 4. Zágráb.

A zágrábi káptalan bizonyságlevele 428 tanú vallomásáról, kik, mint Medve-várhoz és Lukavecz-kastélyhoz tartozó túrmezei nemesek azt vallják, hogy sohasem voltak szolgálattételre, adó és hadisegedelem fizetésére kötelezve, itt említtetik (in medium nobilium ... Georgii Petrechewych de Losa etc.... qui videlicet cum eodem domino marchione in lite non fuerunt, sed modo quoque iuxta antiquam eorum consuetudinem in pace extiterunt . . . etc. 341. testis Johannes Pethrychewych, iuratus, fassus est etc.) a felemlített felperes nemesek közt Lósi Petherchewych György több társával, kik nincsenek perben Brandenburgi György őrgróffal, hanem vele régi szokásaikhoz híven békességben élnek. Pethrychewych János, mint 341-ik tanú szerepel. (Orsz. Ltár. M. O. D. L. 38060. Lasz.: Cod. Turp. II. 452—479.)

1523. október 26. Lukavecz.

Lábathlany György túrmezei gróf és Thernynych György túrmezei zsupán bizonyítják Buzyni Brebrych Tamás és fia Máthé beiktatását a Dragonosczyban lévő birtokokba, s a beiktatásnál a hivatalosok közt (nobiles viros... Georgium Petrichew[ych] de Lwsse... iobagiones videlicet nostros fidedignos de sede iudicaria [solita] Lukaweczensi) említtetik Lusei Petrichewych György is. (Lasz.: Cor. Turp. II. 514—515.)

1540. május 16. Zágráb.

A zágrábi káptalan előtt Mlakai Beryzlawych György eladja birtokát Bwsewczet a lukaveczi járás közbirtokosságának 70 forintért, s a vevők közt (nobilibus... Matheo Pethechewych de Lwsse... et per eos toti universitati tocius Campi Zagrabiensis ad castellum Lwkavecz vocatum pertinentibus etc.) említtetik Lusei Pethechewych Máthé is. (Cod. Turp. III. 77—78.)

1544. április 25. Zágráb.

A zágrábi káptalan előtt Lósi Petherchewych Miklós eladja bizonyos Markusew bércen levő szőllőjét, mely a Petherchewych Máthé és Antal szőllője közt van — édes testvéreinek Lőrincznek és Mártonnak vagy bárki másnak terhét magára vállalván — Odrai Matheychychy Vitkónak és Mihálynak 2 forintért és 60 dénárért. (Cap. Zágr. loc. cred. Protocollum XXVIII. p. 107. Lasz.: Cod. Turp. III. 95.)

1546. november 14.

Lósi Petricheych Péter a Markusew bércen fekvő szőllőjének felét eladja Odrai Kolarych Antalnak és fiainak, Valentinnak és Fábiánnak 3 forintért és 70 dénárért, a szomszédok közt (inter vicineas nobilium Mathei similiter Petrycheych etc....) említtetik egy Petricheych Máthé is. (Cap. zagr. loc. cred. Protocollum XXVIII. p. 135. Lasz.: Cod. Turp. III. 126—27.)

1547. július 2. Zágráb.

A zágrábi káptalan előtt Dragonosczi Radenych Fülöp és testvérének Péternek fia Márton bizonyos Dragonosky bércen levő Zwhodal nevezetű szőllőjüket eladják Cheska -Obresi Endreyanewych Pálnak és fiainak Antalnak, Máthénak és Mártonnak, hol szomszédként (orientali vinea Martinii filii Gregorii Petrycheych) említtetik a Petrycheych György fia Márton is. (Cap. zagr. loc. cred. Protocollum XXVIII. p. 146. 147. Lasz.: Cod. Turp. III. 130.)

1549. június 18. Zágráb.

A zágrábi káptalan jelentést tesz gróf Zrinyi Miklós bánnak a gróf Blagay István özvegye Dorottya és Baxych Antal közti per folyamáról, s a tanúvallomásokról, hol említtetik mint tanú (nobiles et cives eiusdem oppidi ac pertinenciarum sub castro Gwozdanzky vocato etc... Thomas Petrychewych etc.) Petrychewych Tamás is. (Lasz.: Mon. Habsb. III. 336—340.)

1549. augusztus 7. Pozsony.

Ferdinand a Torquatus János által leigázott s utána idősebb Zrinyi Miklós, ennek fiai János és Miklós által paraszti munkára, sertés-tized s másféle fizetésekre kényszerített, továbbá Derszanics Gáspár lukaveczi várnagytól többrendbeli hatalmaskodást szenvedett túrmezei nemesség panaszára Zrinyi Miklós bánt a zágrábi káptalannal törvénybe idézteti. (Orsz. Ltár. N. R. A. 31916. 31916.)

1549. augusztus 20. Zágráb.

A zágrábi káptalan előtt Loósei Petherchewych Márton teljes jószágrészét, egy Loóséban levő nemesi udvarházát elzálogosítja Odra-Szent-Gergelyi Mathechazyn Mihálynak és testvérének Vidnek 4 arany forintért, Miklós és Lőrinc testvéreinek (oneribus Nicolai et Laurencii fratrum suorum in se assumptis) magára vállalván terheit. (Cap. zagr. loc. cred. Protocollum XXVIII. p. 255. Lasz.: Cod. Turp. 168.)

1549. november 6. Pozsony.

I. Ferdinánd magyar király meghagyja a zágrábi káptalannak, hogy elégtételadásképen foglalja le a gróf Zrinyi Miklós javait a túrmezei nemesek részére. A nemesek közt (pro nobilibus... Laurentio Pethrychewych de Los... etc.) említtetik Lósi Pethrychewych Lőrinc is. (Orsz. Ltár. N. R. A. 319. No. 13. Lasz.: Cod. Turp. III. 178—82.)

1549. november 6. Pozsony.

I. Ferdinánd magyar király megparancsolja a zágrábi káptalannak, hogy gróf Zrinyi Miklós bán javaiban foganatosítandó végrehajtást tiltsa le és vonja vissza, s a gróf Zrinyi ellen fellépő túrmezei nemeseket idézze a királyi szék elé. A megidézettek közt szerepel (nobiles... Laurencius Pethrychewych de Los...) Lósi Pethrychewych Lőrinc is. (Orsz. Ltár. N. R. A. 319. No. 14. Lasz.: Cod. Turp. 182—184.)

1549. december 26. Zágráb.

A zágrábi káptalan jelentése a királyi helytartónak a gróf Zrinyi Miklós elleni perbehívásról. A megjelent nemesek közt említtetik (nobilem Laurencium Pethrychewych de Loos ... etc.) Loósi Pethrychewych Lőrinc is. (Orsz. Ltár. N. R. A. 319. No. 14.)

1551. február 7. Pozsony.

I. Ferdinánd király ítéletlevele a túrmezei nemeseknek Zrinyi Miklós gróf elleni peres ügyében. A nemesek közt (inter nobiles ... Laurencium Pethrychewych de Loos ...) említtetik Loósi Pethrychewych Lőrinc is. (Lasz.: Cod. Turp. III. 235—37.)

1551. május 16. Ormosd.

A zágrábi káptalan jelentésében, a gróf Zrinyi Miklós ellen felperesként fellépett túrmezei nemesek közt (Laurentius Pethrychewych de Loos) Loósi Petrichewych Lőrinc is említtetik. (Orsz. Ltár. N. R. A. 316. No. 16. Lasz.: Cod. Turp. III. 278—79.)

1552. március 28. Goricza.

Therczel Márton túrmezei gróf ítélkezik a Hraschyai Koskowychok és Lósei Dewanych János, valamint György nemesek vitás ügyében, egy makkos erdőben történt zálogolás miatt, hol mint (et Petrum Petherchewych de eadem Lose; item Stephanum filium quondam Matthei Petherchewych de eadem, et Martinum similiter Petherchewych etc. in causam attractos) alperesek szerepelnek Lósi Petherchewych Péter, István a néhai Petherchewych Máthé fia, valamint Petherchewych Márton. (Lasz.: Cod. Turp. III. 297—301.)

1556. május 10. Zágráb.

A zágrábi káptalan előtt a túrmezei nemesek osztályostársul fogadják Zalathnoky, máskép Zlatinszki Máthét és testvérét, és kijelölt birtokot ajándékoznak számára. A nemesek közt (nobiles ... Martinus Petherchewych de Lose ... etc.) említtetik Lósei Petherchewych Márton is. (Orsz. Ltár. C. L. d. B. etcta. Turp. Lasz.: Cod. Turp. III. 378—82.)

1556. május 11.

Tanúkihallgatások Felső-Lukaveczi Zthanylowych György felesége Anna , Felső-Lukaveczi Franczekowych András felesége Margit, s Blagai Lakowych György felesége Dorottya, Felső-Lukaveczy Baloban Péter unokáinak mint felpereseknek, vala-

mint Krbylychi Dyankowych Péter, Balentin, Mihály és Simon, mint alperesek birtokügyében, hol mint tanú (testis nobilis Anthonius Petherchewych de Lwse) említtetik nemes Lusei Petherchewych Antal is. (Lasz.: Cod. Turp. III. 502—519.)

1559. március 16.

A zágrábi káptalan előtt a túrmezei nemes közbirtokosság Bwszewcz községben levő közös birtokukból mintegy 50 holdnyit Gregoriancz Ambrus albánnak és fiának Istvánnak ajándékoznak. A közbirtokos nemesek (nobiles ... et Anthonius Petherchewych de Los ...) közt említtetik Lósi Petherchewych Antal is. (Lasz.: Cod.: Turp. III. 415—417.)

1560. február 15.

A zágrábi káptalan előtt a túrmezei nemesek egymást kölcsönösen testvéreknek és osztályrészeseknek fogadják, s megnevezik közbirtoklásuk alapját, köztük (nobiles ... item Anthonius et Stephanus Petherchewych ...) Petherchewych Antal és István is említtetik. (Lasz.: Cod. Turp. III. 439—445.)

1560. február 15. Zágráb.

A zágrábi káptalan előtt a túrmezei nemesek a folyó (1560.) évre beiktattatják prókurátoraikat. A nemesek közt említtetik (nobiles ... Anthonius Petherchewych de Lwse ...) Lósi Petherchevich Antal is. (Lasz.: Cor. Turp. III. 445—47.)

1569. december 21. Nagy Goricza.

Zalathniki Máthé túrmezei gróf s a túrmezei közbirtokosság Alapi Miklós, István és Gáspár testvérré fogadását visszavonják és megsemmisítik. A nemesség közt (nobiles ... Stephanus Petherchewych de Lose ...) említtetik Lósi Petherchewych István is. (Lasz.: Cod. Turp. IV. 17—19.)

1570.

A túrmezei felelősségre vonandó nemesek összeírása, kik nem vonultak háborúba. A lósi nemesek közt említtetik.

(Lose.
Benedictus Petherchewych. Ambulavit.
Relicta idem.
Petrus idem. etc.)

Petherchewych Benedek és Péter is, kik azért nem jelentek meg, mert elköltöztek. (Lasz.: Cod. Turp. IV. 21—24.)

Az egyes családtagokról nem sokat tudunk. A Lukaveci Troppse családba házasodott be 37. **Demeter** fia 45. **Péter** s ezáltal nagyobb birtokot szerzett, melyekbe feleségét 1484. január 21-én vezették be. A család ezen ágának élete folytonos nyugtalanság és harc. Egyrészről a török elleni nagy nemzeti küzdelem miatt, másrészről a szomszédos oligarchák hatalmi túlkapásaival szemben. Védeni kell a nemesi szabadságot is, a hazát is. Úgy látszik, beleunnak ebbe az áldatlan küzdelembe, mert elköltöznek a Túrmezőről. 1570-ben már senki sincs ott. Közben adnak, vesznek apró földeket, leginkább szőlőket, tanúskodnak és főleg perlekednek Brandenburgi György őrgróffal és a Zrinyiekkel, de a per végül is a túrmezei nemesek győzelmével végződik. Ám azért sok keserűséget és kiadást okozott, melytől megszabadulandók nagy tömegben költöznek biztosabb és csendesebb helyekre. Minden valószínűség szerint a túrmezei Petrichevichek Miketincz és Stubicza környékére költöznek, hol a család hatalmasabb ágai élnek s ott beleolvadtak és eltűntek teljesen, mert többet a Luse-i előnévvel nem találkozunk. — Mint némi jelentőséggel bíró okleveleket közöljük az alábbiakat, főleg annak megvilágítására, milyen nagy tömegben élt a török által kiüldözött horvát nemesség a Túrmezőn.

1454. április 1. Zagrab.

Nos Emericus filius Pauli filii Jacobi de Korilouecz comes terrestris Campi Zagrabiensis memorie commendamus tenore presencium significantes quibus expedit universis, quod cum nos ad instantem peticionem nobili viri Valentini filii Nicolai de Lusan, nobilem virum Valentinum filium Damyani de Lusan, iobagionem videlicet nostrum fidedignum, de sede nostra iudiciaria solita Zagrabiensi, videlicet feria secunda proxima ante festum beati Gregorii pape, nunc proxime preteritum, ad infra scriptam amonicionem legitime destinassemus, tandem idem iobagio noster fidedignus in quindenis predicte ferie secunde exinde ad nos reversus et per nos diligenter requisitus, nobis eo modo retulit fidedigne, ut dum ipse ad Stephanum filium Marci dicti Kopoz et Domkonem filium eiusdem Stephani; item ad Thomam filium prefati Marci de Gyletyncz, et *ad Demetrium, Blasium filios Andree cognominati Peturcheycz de prefata Lusan;* item ad Marcum, Petrum filios Blasii Devanycz et Paulum, Georgium filios prefati Nicolai; item ad Damyanum filium Iwani Nozowycz et filios suos, videlicet Benedictum, Clementem et Dyonisium, et ad alios quoslibet fratres consangvineos et proximos, nec non vicinos et commetaneos, tam propinquos quam remotos, ad quos decens et opportunum fuit accessisset, et eosdem in eo amonuisset, ut ipsi aut quispiam ez ipsis, vineam montalem suo empticiam prefati Valentini in Markusewrg

vocato ac pertinenciis Labitam, quovis nomine vocitatam, cum eius utilitatibus et pertinenciis universis, pro se ipso emere sew comparare voluisset omnino, qui omnes et singuli supradicti prefatum fidedignum a iobagione nostro eo modo retulerunt fidedigne, ut ipsi predictam vineam prefati Valentini in Markusewrg plantatum nullo modo ad se emere sew comparare voluerint, videlicet ipsi Valentino cuicumque voluerit liberam remisissent empcionis sew comparandi facultatem, vigore et testimonio mediante. Datum Zagrabie, feria secunda proxima ante festum annunciacionis virginis gloriose, anno etc. L.° quarto. De qua facta huiusmodi amonicione prefatus Valentinus filius ipsius Nicolai in sua [necnon] heredum suorum omne unus et gravamen eiusdem, in se ipsum per omnia assumpmens, ut ipse predictam vineam [montalem] in predicta Markusewrg vocato, inter vineas Marci et Petri filiorum prefati Blasii ab orientali, ac inter vineam prefati Damyani ab occidentali, ipsum videlicet Valentinum iuridice concernentem, simul cum omnibus eiusdem vinee sue montalis utilitatibus, usibus proventibus fructuositatibus et pertinenciis universis, pro duodecim florenis auri et boni iusti ponderis, domino Stephano plebano ecclese sancti Georgii martiris in Odra fundatam, ac per eum eorum heredibus heredumque suorum successoribus vendidisset, tradidisset et assignasset, ymmo vendidit, tradidit et assignavit coram nobis iure hereditario perpetuo possidendum et irrevocabiliter tenendum pariterque et habendum. In cuius rei memoriam atque testimonium firmitatemque perpetuam, presentibus sigillo nostro de more alias consveto feci appendendum. Et ob hoc prefatus Stephanus filius ipsius Marci dicti Kupoz, in medio nostri exurgens, eidem domino Stephano, plebano pretacte ecclesie beati Georgii in Odra, a pluribus retroactis temporibus, predecessoribus et parentibus eorundem, propter plurima servicia ac meritoria et multa laudedigna beneficia et temporibus occurrentibus, in recompensam ipsius servicii sui et beneficiorum suorum, aliquo remuneracionis antidoto gratanter obviare, totalem censum et proventum ipsius vinee dicte empticie, wlgo zlewa dictum, ac alium quemvis reditum sew censuale emolimentum quodcumque, quem vel quod idem dominus Stephanus autem heredes sui sive successores sui universi, a vineis ipsius in monte Markusewrg vocato, et pertinenciis suis universis, iam plantatis vel in futurum plantandis, per ipsum dominum Stephanum aut successores suos universos, emptis vel qualitercumque aquirendis, quocumque temporum in processu hucusque dare et persolvere debuisset sew debuissent autem tenerentur, prefato domino Stephano aut heredibus suis universis modo in antea semper et in ewum ac in perpetuum dixit et relaxavit, ymmo omnino relaxavit, ac insuper eundem dominum Stephanum ac cunctos heredes suos universos, racione eorundem proventuum, censuum et emoli-

mentorum eorum in perpetuum reddidit et commisit ac reliquit fore expeditos, liberatos, exemptosque et per omnia absolutos, vigore et testimonio iam dicte litere nostre et sigillo nostro munimine roboratum. Datum Zagrabie, feria secunda proxima ante festum beati Ambrosii confessoris, anno predicto etc. etc. quinquagesimo quarto.

Originale membraneum, a zona sericea viridis et violacei coloris pendet attritum sigillum, exhibens lilium. Inscriptio circa idem currens, legi non potest. In arch. accad. scien. Slavor. merid. Zagrabiae.

Codex Turopoljensis I. 312—314.

1466. augusztus 22. Zágráb.

Bitowecz János szlavon bán előtt a turmezei nemesek procuratorjaikat megnevezik.

... memorie commendamus, quod Paulus Skrylecz, Valentinus Koskowycz, Anthonius frater eiusdem de Superiori Hraschyan ... ycz, Egidius filius Emerici, Mathko filius Petri, Nicolaus filius Johannis Paulus filius Blasii, Anthonius Zlepychycz ... Paulus frater eiusdem, Petrus, Georgius de Plezo Georgius filius Thome, Paulus frater eiusdem, Valentinus Themycz ... Petrus frater eusdem de Rakarya, Anthonius filius Thome, Benedictus, Chyaganych, Mathias, Georgius, ... Mathey, Valentinus, Gwran, Mathey de Kwbylycz, Blasius de Babchya. Mathey Brwmycz, Georgius ... Thomsa Petrus filius Anthonii, Paulus Chyernchych, Fabianus filius Gregorii, Jakobus filius Thome, Urbanus ... Paulus Chywnchycz, Anthonius frater eiusdem, Petrus Myrenycz, Fabianus le Kwchya, Valentinus filius Georgii, ... us, Fillypus, Gregorius Koprenycz, Gallus filius Simonis, Blasius filius Jacobi, Paulus filius Clementis, ... Quirinus Bwsycz, Thomas Marenycz, Valentinus frater eiusdem, Blasius, Antonius filius Valentini, ... Sebarycz, Briccius Ilonycz, Nicolaus filius Clementis, Petrus filius Emerici, Thomas, Lucas, Nicolaus Bizerycz, ... ei(usdem) Petrus frater eiusdem Laurencii, Paulus Scherpchewycz, Petrus, Marcus, Waskwsewycz de Korylowecz, Philippus, ... us, Valentinus Spykowicz, Andreas filius Jacobi, Marcus, alter Marcus, Paulus filius Gregorii, Mathyas, ... filius Symonis, Valentinus Swazthowycz, Petrus Chyankowycz, Emerikus Wezewh, Gregorius Mayhynchycz, ... A)rbanazycz, Stephanus frater eiusdem, Mathias filius Petri, Petrus Mayhyn, Johannes, Benedictus Zthepanycz, ... us, filius Nicolai, ... ac ... us Gerdenycz, ac Blasius filius Petri, ... Petrus Kyschycz, Georgius Gywrko, ... (fili) us Kirini, Nicolaus frater eiusem, Mathyas ... es eiusdem de Inferiori Lompnycha, Paulus Kys de Superiori Lompnycha, Benedictus Myxych, Thomas ... us, Perwosewycz, Clemens ... Ant)honius Perwosewycz, de Inferiori Lokawecz, Demetrius Zthenethycz,

Emericus frater eiusdem, Andreas filius ... filius Valentini, Stephanus, alter ... us Petkowych Laczko filius Stephani, Michael frater eiusdem Johannes filius Clementis, Gregorius Gayzky ... eiusdem, Bartholomeus, Michael filius ... Paulus filius Petri, Georgius, Dionysius filius Thome, Anthonius, Benedictus filius Georgii, Marcus filius Benedicti, ... alycz, Johannes Iagnycz, Petrus filius ... a)lter Petrus filius Michaelis, Paulus, Woikwycz Mathyas filius Valentini, Fabianus filius, Michaelis, Paulus, Woikwych, Mathyas filius Valentini, Fabianus filius Michaelis, Vrbanus ... Gregorius filius Georgii, Nicolaus de ... Lu)kawecz, *Demetrius Petrichyewycz, Gallus,* Petrus Dewanych, Marcus frater eiusdem, Georgius Lwbnycz, Thomas ... Valentinus filius Valentini, ... eiusdem, Marcus Traybar, Georgius Kopozycz, Paulus Iaychechycz de Lwsan, Mathews Kwssewycz, ... eiusdem, Thomas filius Ladislai, Petrus ... Debranycz, Andreas, Barnabas, Georgius, Benedictus, Benchyecz, Thomas, Georgius, Clemens ... de) Debrancz, Andreas Dwchyowycz, Thomas, Gallus filius Johannis, Johannes Petrus Thwpycz, Anthonius Petermanycz, Anthonius Preynar, Michael ... filius Anthonii de Gwsthynnycha, Symon Chwethkowycz, Jacobus, Petrus, Georgius, alter Georgius, Gregorius Christophorus, Gregorius, Demetrius, ... Andreas Malchevycz, Valentinus, Jacobus Kwnycz, Petrus filius Petri, Paulus filius Symonis, Valentinus, Johannes frater eiusdem, Marcus, Gregorius Iwkowycz ... s Perwonosecz, Petrus Iwechycz, Vrbanus Valentinus Prewonosecz, Martinus Wrasylowycz, Blasius frater eiusdem, Petrus Thomas Ilycz, Georgius ... de) Jarebycz, Emericus Kresnawycz, Fabianus Andreas, Valentinus, Georgius, Vrbanus, Thomas, Valentinus. Iankowycz, Michael Thomas Gregorius, ... tinus Wkomerycz, Vrbanus filius eiusdem, Benedictus, Clemens Jagathycz, Vrbanus Ogorelycz, Vitus, Johannes, Elyas Gayzky de Wkomerycz, ... z, Georgius filius Petri, Dionisius, Barnabas, Philippus, Paulus Preprowycz, alter Paulus Zmolkowycz, Anthonius, Georgius filius Andree, ... de) Bykowschyak, Kirinus, Paulus, Benedictus, Valentinus, Paulus, Petrus, Symon, Johannes frater eiusdem, Mathews, Emericus et Georgius filius Valentini, ... cz, nobiles Campi Zagrabiensis, coram nobis personaliter constituti, in omnibus causis ipsorum et earum articulis, tam per ipsos contra alios quam per alios (quoslibet contra) ipsos in quibuslibet terminis coram quovis iudice et iusticiario regni, ecclesiastico videlicet et seculari a data presencium per anni curriculum motis (vel movendis) se mutuo; item primo discretum et nobiles viros dominum Fabianum Myxycz dictum de Inferiori, et Gallum Gywngycz dictum, nec non Johannem ... de Superiori Lwkawecz, Paulum Kys et ... cum literatum dictum Herenycz de Lompnycza, Paulum Pethe de Wegagh, Martinum literatum de Habasy, Michaelem literatum We-

gagy, Georgium literatum Wagy, Matheum Syker Zeghedy (dictum), Petrum literatum de Lak Paulum Chrestek de Gathalowcz, et Emericum filium condam Jacobi wayvode de B(re)zthowcz, fecerunt, constituerunt et ordinaverunt ipsorum veros et legitimos procuratores, ratum atque firmum se promittendo habituros, quitquid per eosdem alterum aut per predictos ipsorum procuratores simul vel divisim, exhibitorem sew exhibitores presentium, actum, factum et procuratum fuerit in causis ipsorum universis. Presentes autem sigillo egregii Johannis de Gepew, comitis nostri Zagrabiensis fecimus consignari. Datum Zagrabie, feria sexta proxima post festum sancti regis Stephani, anno domini millesimo quadringentesimo sexagesimo sexto. — Inferius in dext. margine: Lecta et correcta. In dorso: Lecta et correcta per magistrum Pe(trum).

Originale Chartaceum, in superiori sinistra parta mancum, a tergo appressi parvi sigilli vestigium.

(Laszowsky: Codex Turopoljensis, I. köt. 454.)

1482. március 11. Lukauecz.

Nos Mathyas de ebres comes terrestris Capmi Zagrabiensis memorie commendamus per presentes, quod nobilis vir, *Petrus filius Demetrii filii Andree cognominati Peturchewycz de Lusan*, in sua et fratrum suorum carnalium ac heredum suorum personis, omne onus gravamen in se ipsos per omnia assumpmens, nostram veniendo in presenciam, dixit et confessus est in hunc modum, ut ipse ob amorem et dileccionem, ac propter plurima servicia et merita laude beneficia, locis et temporibus occurrentibus, quandam terram suam montalem, scilicet amplam ad plantandum vites in possessione Markusewrg vocata, in territorio videlicet eiusdem Lusan, iuxta vineam prefati Petri a septemtrionali habitam, ad duas dimensiones wlgo methy dictas in se continentem, simul cum omnibus eiusdem terre sue ample sew purgate ad plantandum vites, iuribus, usibus, fructuositatibus et pertinenciis universis, nobili viro Luca Cornako et alteri Luca, sororio suo de Minori Mlaka dedisset, donasset et apropriasset sew propinasset ipsis et eorum heredibus in perpetuum sine censu et emolimento vinearum seu proventuum wlgo zlewa dicta, ymmo ex consensu et admissione cunctorum vicinorum et fratrum proximorum, tam propinquorum quam remotorum dedit, donavit, propinavit et apropriavit iure perpetuo possidendam, vigore et testimonio presencium mediante, Datum in Lukauecz, feria secunda ante festum beati Gregorii pape anno domini millesimo quadringentesimo octuagesimo secundo.

Originale membraneum, a zona sericea rubri coloris pendet attritum sigillum. In archivo regni Hungariae Budapestini. M. C. D. L. 32.948., olim N. R. A. fasc. 134. No. 23.

Codex Turopoljensis. II. 25—26.

1484. június 21. Lukauecz.

Nos Michael Kis castellanus in Lukauecz et comes Campi Zagrabiensis ac Mathyas de Ebres comes terrestris eiusdem Campi memorie commendamus per presentes, quod *nobilis domina Margaretha filia condam Georgii cognominati Troppsse de Lukauecz, consors vero legitima Petri Peturchewycz de Lusan;* item Stephanus filius domine Elizabeth filia prefati Georgii Troppsse de Lusan, consors vero legitima Marci Dewanycz de eadem Lusan, in nostrum iudiciarium conspectum, dum nos in sede nostra iudiciaria solita Zagrabiensi, feria secunda proxima ante festum beati Iohannis baptiste, unacum pluribus regni et Campi predicti nobilibus in iudicio pro tribunali consedissemus, personaliter advenientes, nobis eo modo significare curarunt, ut ipsis de universis possessionibus et porcionibus possessionariis prefati condam Georgii Troppsse, patris olym dominabus, videlicet Margarethe et Elizabeth, awy ipsius Stephani, medietas, tam de empticiis quam de inpignoraticiis in predicta Lukauecz et alias ubivis, tam in montibus quam in campis et in aquis ac quibusvis aliis locis quovis nomine vocatis habitis et existentibus, iuxta regni consvetudnem rite et legitime cedere dinoscitur et provenire; in cuius quidem medie partis possessionarie dominium ipsi, videlicet domina Margaretha ac Stephanus vellent separari et statuere et introire, et ob hoc idem nos instantissime super eo postulaverunt, ut eos ipsos in dominium dicte medie possessionarie, per iobagiones nostros fidedignos de more alias consveto introducere, separare et statui facere dignaremur perpetuo possidendam. Et cum tandem nos ipsius peticionibus tamquam iustis iurique congruis annuentes adque consencientes, hys infrascriptis vobis viris Benedicto Krupicz de Mlaka, et Matkone filio Valentini de predicta Lusan, iobagionibus nostris fidedignis, certis litteris nostris preceptoriis ad facies predictarum omnium possessionum et porcionum possessionariarum ipsius Georgii Troppsse, patris ipsarum dominarum Elizabeth et Margarethe, awy ipsius Stephani in predicta Lukauecz et eius campo ac territorio et pertinenciis habitarum et existencium, quovis nomine vocabulo vocatarum, vicinis et commetaneis universis earum inibi legitime convocatis et presentibus accedere, et dictam mediam partem omnium possessionum et porcionum possessionariarum eiusdem Georgii Troppsse, et ipsos introducentes in dominium medie partis, eisdem separare et statuere debuissent, contradictore quorumlibet non obstante, et post ipsarum introduccionis, separacionis et statucionis seriem nobis in quindenis ipsius ferie secunde exinde redeuntes nobis referre debuissent; tandem prenotati iobagiones nostri fidedigni in predictis ipsius quindenis predicte ferie secunde exinde ad nos reversi, et per nos diligenter requisiti, nobis eo modo retullerunt, ut ipsi feria tercia proxima post ipsum festum beati

Iohannis baptiste, nunc preteritum, et aliis diebus ad id aptis et sufficientibus, ad facies predictarum omnium possessionum et porcionum possessionariarum ipsius Georgii Troppsse, vicinis et commetaneis ipsarum universis inibi legitime convocatis et presentibus accessissent, et dictam medietatem veram, rectam et equalem separarunt; et primo ad quandam sessionem in territorio eiusdem Lukauecz, iuxta fluvium Lomppnycza, inter sessionem Vrbani Chiganyz ab occidentali, et inter sessionem Valentini filii Malchecz ab orientali, una et media metk in se continens, et octo minores dimensiones wlgo wdilnycze habitam; item alyam sessionem in possessione Mozochana vocata, iuxta sessionem prefati Valentini ab orientali et inter sessionem annotati Vrbani Chiganycz ab occidentali habitam, tres dimensiones wlgo methy, et minores wlgo wdilnycze octo in se contniens; terciam vero sessionem empticiam in dicta Lukauecz iuxta silvam wlgo Gay dictam, inter sessionem prefati Valentini ab occidentali, et inter viam communitatis ab orientali, due methe in se continens; in campo terras arabiles primo quandam terram fimossam, inter sessionem Valentini ab orientali, et inter terram heredum Ztanchycz ab occidentali, septem dimensiones wlgo methy in se continens; item terram arabilem in campo iuxta terram Valentini ab orientali, et inter terram Vrbani Chiganych ab occidentali, et inter viam communitatis, qua itur versus de ecclesia beati Georgii martiris versus Lomppnycam, due et media dimensio wlgo meth in se continens; item in fenilibus empticiis incipendo a Dobowa mlaka usque silvam Gay vocatam, iuxta fenilia Valentini ab orientali, ad III fallaores se extendens, in fenilibus Melinysche vocata in Dobrawa usque fenilia heredum Ztanchicz ad duos falcatores se extendens; item in vinea montis Mozochana vocata, porcio Margarethe et Stephani concernit ab orientali inter viam communitatis, alia medietas Georgium filium Thome fratris eiusdem Margarethe, et in ommi loco monte vinearum semper medietas; item de vineis plantatis semper proventuum vinearum medietatem, aliam medietatem proventuum vinearum annotato Georgio, et predictam medietatem ipsarum possessionum et porcionum possessionariarum modo premisso specificatarum, cum omnibus suis utilitatibus et pertinenciis universis, eidem domine Margarethe et Stephano et eorum heredibus, pro plena media porcione, ipsos in dominium introducendo separantes, statuerunt perpetuo possidendas, nemine penitus contradictore neque apparente, tribus diebus continuis et legitimis iuxta regni consvetudinem moram ibidem facientes personalem. In cuius rey memoriam adque testimonium firmitatemque perpetuam, presentibus sigilla nostra de more alias consveto duximus appendenda. Datum in dicto Lukauecz, feria secunda proxima ante festum beati Ladislay regis, anno domini millesimo quadringentesimo LXXX. quarto.

Originale membraneum dependent duae zonae sericeae rubrae, quarum solum dextrae attritum sigillum adhaeret. In archivo regni Hungariae Budapestini. M. C. D. L. 32.997. olim N. R. A. fasc. 139. Nr. 9.

Codex Turopoljensis II. kötet. 35—38. oldalig.

1518. október 20. Bács.

Ludouicus dei gracia rex Hungarie et Bohemie etc. fidelibus nostris universis et singulis egregiis et noblibus Zagrabiensis et Crisiensis comitatuum homnibus salutem et graciam. Quoniam fideles nostri nobiles Thomas Pogledych de Korylocz, Iohannes Laczkowyth de Mlaka, Blasius de Mraczlyn, Martinus Hrwsyth de Kothye, Quirinus Koskowyth de Hrasthye, Nicolaus de Inferiori Lomnycza, Gregorius Hungarus de eadem, alter Gregorius Thrompsethyth de Lukawecz, Paulus Dyankowith de Kobylyth, Anthonius Chwethkowyth de Iarebygh, Georgius Kwschyth de Kys Obrys, Gregorius Popelygh de Plezo, et alter Gregorius Therbyth de eadem, *Georgius Petherchewyth de Loos*, aliique nobiles prediales Campi Zagrabiensis, cum fidele nostro illustrissimo domino Georgio marchione Brandenburgensi, consangvineo nostro, nunc in lite existentes, contra eundem dominum Georgium marchionem quandam attestacionem de nostra iudiciaria deliberacione et commissione super eo, utrum castellum Lwkawecz prefati nobiles prediales Campi Zagrabiensis per se ipsos et in tutellam, defensionemque eorum pro semet ipsis erexerint, et illud tandem magnificus condam Johannes Thwz de Lak violenter pro se usurpaverit, nobilesque ipsos ad idem castellum demum servire, eciam et census solvere coegerit, et ab eo tempore usque modo iidem nobiles semper coacte et violenter, et nunquam sponte ac libere ad ipsum castellum servicia exhibuerint, censusque consvetos solverint, vel autem iidem nobiles a tempore pelibati condam Johannis Thwz, et deinde regnante serenissimo principe condam domino Mathia rege etc. felicis reminiscencie, tam eidem domino Mathie regi quam eciam post eius obitum illustri condam domino Johanni Coruino, duci, ac tandem generose domine Beatrici de Frangepanibus eius relicte, consequenterque ad castellum eorum Lwkawecz predictum, semper libere, sponteque servicia solito exhibuerint, censusque consvetos solverint, et antefato dumtaxat domino marchioni rebellare ceperint, vestri per medium celebrari facere haberent; formidarent tamen iidem exponentes, ne aliqui ex vobis favore forsitan partis alterius allecti, sese a dicenda veritate abstraherent, communem iusticiam eisdem per hoc abnegando; que cum nemini debeat abnegari, ideo fidelitati vestre et vestrum cuilibet harum serie firmissime committimus et mandamus, quatenus octavo die festi Epiphaniarum domini proxime

venturi, aliisque diebus immediate sequentibus, ad id scilicet aptis et sufficientibus, sub onere sedecim marcarum gravis ponderis, per nos super eos, qui requisiti attestacioni huiusmodi interesse, inibique de interrogatis veritati testimonium perhibere recusaverint, vigore generalis decreti huius regni nostri immediate et irremissibiliter exigendi, in presenciam fidelium nostrorum nobilium magistri Petri de Komlos, minoris cancellarie nostre, ac Emerici de Fyzes Megyer, palatinalis, et Petri Wratissa de Wratyssyncz, iudicis curie nostre notariorum, hominum scilicet nostrorum, per nostram maiestatem specialiter ad id deputatorum, personaliter accedere, ibique ad fidem vestram deo debitam, fidelitatemque nobis et sacre corone nostre observandam, omni odio, favore, premioque et timore postpositis, qualis vobis de premissis constat certitudo veritatis, suo modo fateri, dicereque et referre debeatis atque teneamini, super qua quidem fassione vestra litteras tandem prefatis exponentibus necessarias, per egregium magistrum Stephanum de Werbewcz, personalis presencie nostre locumtenentem, sub sigillo nostro iuridico apud ipsum habito, ad relacionem prenominatorum hominum nostrorum, ad id modo antelato deputatorum, dari volumus et mandamus; secus itaque pena sub premissa facere non presumatis; presentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Bachie, feria quarta proxima post festum beati Luce ewangeliste, anno domini millesimo quingentesimo decimo octavo.

Originale chartaceum, subtus in cera rubea papirea charta tecta, appressum est sigillum. In archivo commun. nob. de Turopolje.

Codex Turopoljensis II. 390—391.

VII. FEJEZET.

A DRESNEKI PETRICHEVICHEK.

Feltűnik a XV. század második felében egy 49. **Petrichevich János**, kit *Dresnekről* írnak, kinek gyermekei voltak:

49. **Petrichevich János de Dresnek**
1475. aug. 16.
1487.

67. **András**	68. **László**	69. **Anna** asszony	70. **Krisztina**
1524.	1524.	1524.	leány 1524.

Eldöntendő volna, hogy melyik Dresnek (Drežnik)-ről van szó. Kettő jöhet figyelembe. Egyik a Terzactól délnyugatra, mintegy 10—12 kilométerre fekvő Drežnik, mely ma Modrus Fiume megyében, akkor Zágráb megyében volt, s a másik, melyik Pozsega megyében Sagovinától keletre van, mintegy 14—15 kilométerre. De az 1475. aug. 16-án kelt, közölt beiktató tanúsítvány szerint Frangepán Miklóst Tersacz vára és többek közt a Dresneki kerületben Kuzmics és Runcza faluba iktatták be, ezek pedig a zágrábmegyei Tersacz melletti Dresnik körül vannak, így nyilvánvaló, hogy a beiktatásnál említett Petrichevich János ebből a Dreznekből való szomszédos birtokos. Elesik tehát a pozsegamegyei Dresnik, mint lehetőség, habár első tekintetre megtévesztő, hiszen Sagovina vára s a Haraszti örökösöktől vett birtokok ehhez igen közel feküsznek.

Dresnik (Zágráb megyében) voltaképen topográfiailag Felső-Likához és Korbaviához tartozó hegyvidéken fekszik s valószínűnek látszik, hogy ide már jóval a törökök beütése előtt költözött fel a Petrichevich-család egy ága. Lehet, hogy közel rokonok az ú. n. Hreljác ággal, mert ezek is a Frangepánokkal igen jó viszonyban élnek s 1520-ban Petrichevich Péter Frangepán Bernát familiárisa, ennek apja Petrichevich Hreljác (Cregliac) pedig a korbaviaiaktól vesz földet s Dresnik épen Felső-Korbavia határán van. Dresnik megerősített hely volt s a

későbbi török háborúk alatt mint a Frangepánok egyik erőssége jelentékeny szerepet játszik. De nincs róla tudomásunk, hogy Petrichevich János és gyermekein kívül más tagja családunknak ott élt volna.

Az első oklevél, mely ezen ágról megemlékezik, 1475. aug. 16-án kelt s Petrichevich János mint szomszédos birtokos említtetik.

1475. aug. 16.

A zágrábi káptalan Frangepán Miklóst Tersácz vára és városa, továbbá Novigrád és Dresnik kerületek s Kuznics és Runcza faluk birtokába beiktatja.

Capitulum ecclesie zagrabiensis, omnibus Christi fidelibus, presentibus et futuris, presentium notitiam habituris salutem in salutis largitore.

Quoniam labente temporum curriculo rem gestam celat oblivio discretorum, proinde adinvenit prudentia sua facta posteris reservanda patrocinio litterarum perhemnare.

Propterea ad universorum, presentium et futurorum notitiam harum serie volumus pervenire, quod nos litteras seremissimi principis et domini nostri, domini Mathie Dei gratia regis Hungarie, Bohemie etc. introductorias et statutorias, nobis preceptorie loquentes et directas, obedientia et honore quibus decuit recepimus in hec verba: Mathias Dei gratia rex Hungarie, Bohemie ... — idézi I. Mátyás király 1475. jún. 29-én kelt iktató parancsát. —

Nos igitur mandatis dicti domini nostri Mathie regis semper obedire cupientes ut tenemur, unacum memorato Benedicto Radosewyh de Klokoch, homine euisdem domini nostri regis predicto nostrum hominem, videlicet honorabilem magistrum Michaelem de Reyffnych, socium et concanonicum nostrum ad premissa fideliter peragenda nostro pro testimonio transmisimus fidedignum, qui tandem exinde ad nos reversi nobis uniformiter retulerunt eo modo, quomodo prefatus homo dicti domini nostri regis, memorato nostro testimonio presente, feria quarta proxima post festum ad vincula beati Petri apostoli proxime preteritum ad facies dictorum castri Thersecz et oppidi similiter Thersecz nuncupatorum, necnon districtus sive generationis Newgrad et *Dresnyk* et earundem pertinentiarum, ac possessionum Kwznych et Rwncza vocatarum, in dicto comitatu zagrabiensi existentium habitarum, vicinis et commetaneis eorundem universis inibi legitime convocatis, quibusdam vero ex eisdem puta Iwano Thompych, Gaspare similiter Thompych dictis, Francone Wyndrysky, altero Francone Lazynzky, Martino Kelemenych, *Iwano Petrichewych* et altero Iwano Zlyth presentibus persona-

liter, accedendo introduxisset memoratum spectabilem et magnificum Nicolaum, filium condam domini Bartholomei comitis de dicta Frangapanibus in dominium eorundem castri, oppidique ac generationis et possessionum, statuissetque idem et easdem eidem simulcum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet prefate regie donationis titulo ipsi incumbenti perpetuo possidenda, ipsis itaque regio et nostri hominibus in facie dictorum castri, oppidi, generationis seu districtus et possessionum congruis et legitimis horis et diebus, iuxta regni consuetudinem, permanentibus et moram facientibus nullo penitus contradictore apparente.

In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentibus sigillum nostrum duximus appendendum.

Datum quintodecimo die diei introductionis et statutionis premissarum, anno Domini millesimo quadringentesimo septuagesimo quinto supradicto.

(A Frangepán-család oklevéltára. II. 129. o.)

1524. május 15-én a garamszentbenedeki monostor konventje előtt megjelent nagyságos (magnificus) Lévai Zsigmond úr, Bars megye főispánja, néhai feleségétől, Haraszti Ferenc leányától Haraszti Katalintól származó Gábor fia és leányai, Margit és Krisztina különös (specialis) gyámjaként, valamint megjelent Lévai Zsigmondnak ugyancsak Haraszti Krisztinától való Zsófi leánya, ki (egregius) Gymesi Forgách Ferenc felesége, s ott (egregius) Dresneki Petrichevich András hűségéért és hűséges szolgálataiért, melyet nevezett még néhai Haraszti Ferencnek s ennekutána Lévai Zsigmondnak és örököseinek különböző helyeken és időkben, nem kímélvén vagyonát és személyét, különösen az utóbbi években Szvecsaj vár gondviselésében „omni cum fidelitate cum omnique animi sui propensitate" tanúsított, ezer régi forintért Petrichevich Andrásnak vallják és örökítik Pozsega megyében Sagovina vár felét minden tartozékaival, valamint Werhowch, Krayanch, Bresan, Velikawz, Benedychkoselo, Kaprovyno, Sumetaych ugyancsak pozsegamegyei birtokok őket illető felerészét, azzal a feltétellel, hogyha nem tudnák őt ezen birtokokban megtartani és megoltalmazni, Lévai Zsigmond tolnamegyei Kebly, Zalatna és Hylye birtokait Petrichevich András vagy örökösei minden bírói beavatkozás nélkül elfoglalhassák.

Ezenfelül átadja Lévai Zsigmond Zwechay vára felerészét is Petrichevich Andrásnak azzal a kikötéssel, hogy ezentúl ő legyen felelős e vár megvédelmezéséért, s ha, mitől Isten óvjon, a vár elveszne, ne ő (Lévai Zs.), hanem Petrichevich András és örökösei feleljenek ő felsége a király előtt s ők adjanak érte

számot. Ha ellenben Petrichevich András nem tudna a fentemlített birtokokhoz hozzájutni, a vár (conservatio) védelme ismét visszaszáll Lévai Zsigmondra, ha azonban Petrichevich Andrásnak sikerülne a vár terheitől szabadulni a király ő felsége előtt, akár eladás, akár maga mentesítése révén, a többi birtokok és Sagovyna vár békés birtokában Petrichevich András továbbra is megmarad.

Az érdekes oklevél, melyből még néhány köztörténelmileg is használható következtetést kísértünk meg levonni, így szól:

Garamszentbenedek, 1524. május 15.

Nos conventus monasterii Sancti Benedicti de juxta Gron, memorie commendamus per presentes, quod magnificus Sigismundus de Lewa comes comitatus Barsiensis, specialis tutor magnifici Gabrielis filii ac puellarum Margarethe et Cristine filiarum suarum ex generosa quondam domina Catherina filia olim Francisci de Harazth procreatarum nec non generosa domina Sophya filia eiusdem Sigismundi Lewai ex eadem quondam domina Catherina progenita, consors egregii Francisci Forgach de Gymes, idem Sigismundus Lewai ipsius Gabrielis filii ac puellarum Margerethe et Christine filiarum scilicet suarum prenominatarum in se ac super bona sua hereditaria levatis et assumptis oneribus et quibusvis gravaminibus coram nobis personaliter constituti, sponte et libere sunt confessi in hunc modum, quomodo ipse consideratis fidelitate et fidelibus serviciis egregii *Andree Pethrychewych de Dresnek*, quibus idem Andreas Pethrychewych tum prefato quondam Francisco de Harazth tum vero eciam prefato Sigismundo Lewai ac heredibus suis prescriptis pro locorum et temporum varietate non parcentibus rebus et personis suis omni cum fidelitate complacere cum omnique animi sui propensitate studuit et precipue in castri Szwechay a certis annis iam elapsis conservacione, ob hoc idem Sigismundus de Lewa et domina Sophya volentes eundem Andream Pethrychewych aliqua munificencia remunerare, directam et aequalem mediam partem totalis castri Sagowyna simul cum cunctis eiusdem utilitatibus et pertinenciis ad eundem castrum spectantibus et pertinere debentibus videlicet directas et aequales medietates possessionum Werhowch, Krayanch, Bresan, Welykawz, Benedychkozelo, Koprowyno et Summethaych vocatarum omnino in comitatu de Posega existencium habitarum simul cum cunctis earundem utilitatibus et pertinenciis quibuslibet, terris ut puta arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, pascuis, foenetis, silvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis vinearumque promonthoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis,

molendinis eorumque locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinencium eorundem integritatibus, quovis nominis vocabula vocitatis ad easdem de jure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, prefato Andree Pethrychewych suisque heredibus et posteritatibus universis pro florenis mille paratis in pecuniis moneta antiqua dederunt et contullerunt et inscripserunt jure perpetuo et irrevocabiliter, tali tamen condicione mediante, quod prefatus Andreas Pethrychewych de Dresnek curam et conservacionem directe et aequalis medietatis totalis castri Zwechay predicti cum omni onere ad se et heredes suos assumpsit et si casu quo castrum predictum Zwechay periret (quod deus avertat) extunc non prefatus Sigismundus de Lewa aut sui heredes superinde coram regia majestate respondere et rationem dare debeant, sed prefatus Andreas Pethrychewych de Dresnek et heredes sui, hoc adiecto, quod si prefatus Sigismundus de Lewa aut heredes et posteritates sui memoratum Andream Pethrychewych in eisdem tenere et conservare nollent, non curarent aut fassioni prefate contradicerent quovismodo, ex tunc prefatus Andreas Pethrychewych aut sui heredes solum vigore presencium absque omni regio, palatinali vel alterius conventus vel capitulari homine in dominium totalium porcionum possessionariarum eiusdem Sigismundi de Lewa in pertinenciis Kebly p[uta] Zalathna et Hylye in comitatu Tholnensi existencium habitarum pro se occupandum (!) et tandiu tenendum (!) donec et quousque de prescriptis mille florenis eidem satisfactum non fuerit, quoad plenum, omnisque conservacio prescripti castri Zwechay in eundem Sigismundum Leway et suos heredes condescendere debeat eo facto, hoc eciam non pretermisso quod si prefatus Andreas Pethrychewych aut sui heredes vel posteritates curam prescripti castri Zwechay quocunque modo coram regia maiestate a se alienare et se exonerare possent, ideo prescriptam medietatem castri Sagowyna cum omnibus suis pertinenciis pacifice et quiete uti valeat atque possit, jure perpetuo et irrevocabiliter in realique dominio permaneat, assumens nichilominus prefatus Sigismundus de Lewa ac prefata domina Sophya prefatum Andream Pethrychewych in pacifico dominio directarum et equalium medietatum prefati castri Sagowyna in predicto comitatu de Posega ac possessionum Zalathna et Hylye in pertinenciis possessionis Kebly in comitatu Tholnensi existencium habitarum modo premisso eidem statuendarum contra quosvis impetitores propriis ipsorum expensis et laboribus defensare et protegere. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum in

festo Penthechosten, anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto. — 1524. május 15. — Eredetije az esztergomi főkápt. orsz. ltárban. Garamszentbenedeki rész, Fasc. 1., 2. és 3. —

Mindenek előtt hol volt Zvechay vára?

Zvechay nevű várat a horvát történelemben többet ismerünk. Volt Zágráb megyében, volt Boszniában is. Itt a Boszniában Jajca és Banjaluka közti Zwechay váráról van szó, mivel adataink vannak arra, hogy Haraszti Ferencnek ezen a vidéken volt vára s a Petrichevich Andrásnak vallott birtokok pedig nem Lévai (Cseh) féle, hanem Haraszti birtokok, ami a tulajdonosok felsorolásából látszik. Ebben az időben nem is lehet más várról szó, mint amelyik nagyon is veszélyeztetve volt, hiszen azért állítják Petrichevich András, mint új felelős védelmezőt a Haraszti örökösök helyébe, hogy a szorongatott helyzetben levő vár védelmével járó nagy költségtől és felelősségtől szabaduljanak. Jajca és vidéke Likához közel van és tudjuk, hogy Petrichevich András még Haraszti Ferenc életében védte és erősítette a várat, hiszen az oklevél ezen érdemét külön kiemeli.

Haraszti Ferenc nagy és fényes pályát megfutott férfi volt, ki 1486-ban szörényi bán és aradi főispán, 1490—93-ban pedig macsói bánságot viselt. Azon birtokai közt, melyeket 1518-ban leányainak a fentemlített Haraszti Katának Lévai Cseh Zsigmondnénak és Annának Bakos Mihálynénak 25.000 forintért bevallott, ott szerepelnek a pozsegamegyei Sagovyna, Koprovno, Werhovch, Krayancz, Welkavacz, Benediczkoszelo és Symethyacz is. — (Garamszentbenedeki konvent. Prot. 3. p. 163.)

Tudjuk, hogy a XV. század utolsó éveiben a török annak ellenére, hogy fegyverszünet volt, egymásután támadja meg és foglalja el a boszniai várakat. Így vesztette el Haraszti Ferenc a Verbacz folyó mellett Vienac, magyarosítva Koszorúvárt, melyért őt országos törvényben megrótták. (Corp. juris 1498. évi 42. t.-c.)

Már három évvel ezelőtt 1495. évben a 33. törvénycikkben megállapították azok felelősségét, kiknek rossz gondozásuk miatt a végvárak elvesztek. Úgy látszik, Haraszti Ferencéknek ez a törvénykönyvben való megrovás íze még a szájokban volt, s azért siettek megszabadulni ettől a súlyos kötelezettségtől oly formán, hogy ezt átvétették Petrichevich Andrással. Persze a törvényes felelősséget is párt és hatalmi szempontok szerint állapították meg. A két ellenkirály, Ferdinánd és Zápolya vetélkedéséből fakadt a sok nóta-per, s ha valaki átállott a másik király mellé, emitt hamarosan megnótázták. Így lesz ez a jelen esetben is, mint alább látni fogjuk.

Hogy megértsük a végvárak súlyát, előbb lássuk a törvényeket:

II. Ulászló 1495. évi decretuma. II. 33. cikkely.

A végvárak gondos ellátásban részesüljenek, és azok elvesztői essenek hűtlenség bűnébe.

Minthogy az ország végvidékein levő és fekvő várak és erősségek, rossz gondozásuk miatt, az országlakosok súlyos kárára, már nagy számban kerültek török kézre, a még meglevőkről pedig tudjuk, hogy többnyire olyan elhagyottak és omladozó félben levők, emberekben, élelmiszerekben és hadi felszerelésben annyira fogyatékosak, hogy naponként veszedelemtől kell tartanunk.

1. §. Ennélfogva, hogy ezek a várak a jövőre kellőkép el legyenek látva, méltóztassék a királyi fenségnek e végvárak fenntartása végett azok élelmiszereiről, felszereléséről és egyéb szükségleteiről gondoskodni és azok ban nem más, hanem olyan tiszteket tartani, akik javakban is bővelkednek és a hadi mesterségben is jártasok.

2. §. Ha ő felsége alkalmas tiszteket rendelt oda és ezek a tisztek kellően el lettek látva, és azokból valamit veszni hagytak, mint hűtleneket kell őket marasztalni és javaikat a királyi fiscusnak kiszolgáltatni.

3. §. Azok pedig, kik azokból valamit veszni hagytak, az elveszésnek okát adni tartoznak.

II. Ulászló király 1498. évi decretuma. III. 42 cikkely.

A végvárakat veszni hagyó tiszteket a királyi kegyelem megvonásával kell megbüntetni.

Mivel vannak némely tisztek, kik hanyagságuk és a kellő felügyelet elmulasztása miatt némely végvárakat veszi hagytak és ez annyira jelentős s ennek az országnak káros veszteségek után, nemcsak büntetlenek maradnak, hanem ezen felül még fizetés mellett más várakat is tartanak kezükön:

1. §. Miért is határoztuk, hogy a királyi felség azoknak, kik valamely végvárakat hanyagságuk vagy gondatlan felügyeletük miatt veszni hagytak vagy jövőre veszni hagynak, az országlakosok beleegyezése nélkül ne adjon kegyelmet, hanem a decretum tartalmához képest fenyítse és büntesse meg őket, amint megérdemlik.

2. §. Azok pedig, akik a várak elveszítésével az országnak jelentékeny károkat okoztak, ezek: ugyanis a néhai Egervári László Terzacz és Neretva várát: *Haraszti Ferencz Koszoruvárt*, Popovigh György pedig szintén Komothin várát hagyták veszni a királyi felség idejében.

II. Ulászló király 1498. évi decretuma. III. 43. cikkely.

A végvárak megvizsgálása a nádorra és országbíróra, vagy ezek embereire tartozik.

Az ország két bírája, tudniillik a nádor úr és a királyi udvarbíró, köteles a király embere mellett saját embereit (kik a rákosi esküintára megesküdtek, hogy igazat fognak mondani és a királyi felségnek a személyeknek való kedvezés nélkül híven fognak jelentést tenni) évenként kiküldeni, hogy ezek a végváak viszonyait, állapotát, és az építkezéseket, vagy azok őrzését és gondozását, nemkülönben a hadi eszközöket, műveket és élelmiszereket, valamint a rendelkezésnek megfelelően tartandó zsoldosokat és egyéb kézműveseket vagy mestereket évenként kétszer megvizsgálják s a királyi felségnek hűséges jelentést tegyenek.

1. §. Akképen, hogy akik a végvárakat megszemlélik, más-más időben és ne együttesen és egyszerre, hanem külön-külön menjenek, olyan-

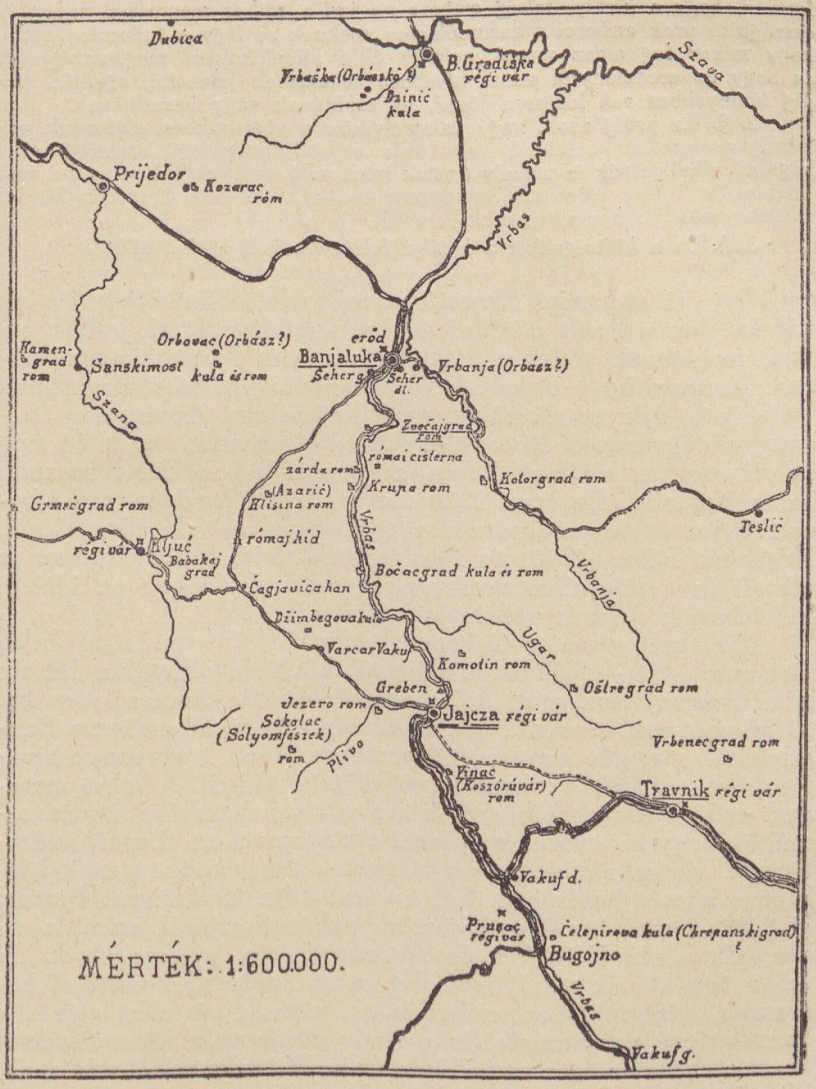

Svecsaj vára Jajca mellett.

formán, hogy a királyi felség embere ne tudja, mikor mennek a nádor és országbíró urak emberei s hasonlóképen ezeknek se legyen tudomása arról, hogy mikor fog amaz menni, nehogy őket ajándékokkal megvesztegessék és hogy az eredményről annál hívebben tehessenek jelentést, egyúttal pedig könnyebben reá lehessen jönni, ha csalnának vagy hazudnának.

2. §. Ha pedig azok, vagy valamelyikök a végvárakban előfordult valamely mulasztást és hiányt, vagy akár az ott alkalmazott személyek kihágásait elhallgatnák és némely tisztek iránt való kedvezésből híven be nem jelentenék: legott főbenjáró büntetésbe essenek és összes javaik királyi adományozás alá háramoljanak.

3. §. De a költségekkel a királyi felségnek kell ezeket ellátnia.

Úgy Viénac, mint Komotin vára a Jajca mellett, ettől kb. két óra járásra volt s a Jajca körüli erődövezetnek voltak részei, melyeknek védelme alatt Jajcát nem lehetett megközelíteni. Tudjuk, hogy Jajcát I. Mátyás 1463-ban visszafoglalja a törököktől, kik az utolsó bosnyák fejedelmet, Tomasevics Istvánt, ott ugyanezen évben elfogták és kivégezték. Jajca 64 évig volt a magyar királyok kezén, míglen 1528-ban Uzref boszniai basa elfoglalta. De épen 1520 óta a török állandóan próbálkozott Jajca és várerődövezete elfoglalásával — bár sikertelenül. Keglevich Péter (1520) és Frangepán Kristóf (1525) kétszer is elhárítják a közvetlen veszélyt. Úgy látszik, ebben az időben Petrichevich András védelmezte Svecsajt.

Mellékelt vázlatos térképen, melyet Thallóczy Lajos Jajca története 1450—1527 című művéből közlünk, világosan látszik mind Svecsaj vára, mint Jajca és erődövezete. Svecsaj vára kb. 50 kilométerre fekszik Jajcától és mintegy 10 kilométerre Banjalukától s egyike azon erődövezeti váraknak, melyeknek hivatásuk volt a szűk Verbacz folyó völgyét védeni. A folyó meredek, sziklás partok közt folyik s a völgy helyenként úgy összeszűkül, hogy kis erővel meg lehet akadályozni az ellenség előretörését. Ma már csak romjai látszanak a szvecsaji várnak Ljubacevo község határában. Ezt a várat adta át Haraszti Ferenc, ki 1493. június havában leköszönt nehéz tisztjéről, mint jajcai bán, Dresneki Petrichevich Andrásnak és gyermekeinek, ki aztán úgy látszik gondját viselte, mert a vár nem esett el hamarabb, mint 1528-ban, mikor is a török Jajcát elfoglalta s a hozzátartozó erődövezetet is a fővár eleste után könnyűszerrel bevette. Ezért még meggyűlik a baja Petrichevich Andrásnak, kit néhol csak Dresneki Andrásnak neveznek, mert mikor erre alkalom kínálkozik, megnótázzák érte. Ez az alkalom nem is késett sokáig, hiszen a két ellenkirály vetélkedése megindult a horvát koronáért s vele a politikai intrikák és hadjáratok végtelen sorozata, mely a csetini gyűléssel 1527. júniusában kezdődik s a nagyváradi békekötéssel ér véget 1538-ban.

Mikor a Ferdinand pártiak látták, hogy Petrichevich András János király híve lett, Nádasdi Tamás javaslatára megnótázzák és elveszik tőle Sagovina várát és a két hozzátartozó

falut, Alsó- és Felső-Sagovinát, hetven jobbágytelekkel, tehát mintegy 3000—3500 holdnyi területtel. A királyi könyvekben (X. p. 166.) ezt olvassuk:

1528. február 10. Esztergom. Anno domini quingentesimo vigesimo octavo, Strigonii in festo beatae Scholasticae virginis et martyris, ad relationem domini Thomae Nadasdi, castellani Budensis, datae sunt literae, quibus mediantibus maiestas castellum *Sagowynya* vocatum, una cum duabus possessionibus Also et Felső similiter Sagowynya vocatis, septuaginta colonus continentibus, in comitatu Posega existentibus, quae nobilis *Andreae Drezneky* praefuissent, sed per notam infidelitatis ejusdem, in quam idem Andreas ob ammissionem arcis finitimae Zwechan vocatae incurrisse dinoscitur, simul cum cunctis suis utilitatibus, et pertinentiis quibuslibet egregio Nicolao Ozthrosyth de Ghylethyncz ipsiusque haeredibus ac posteritatibus universis, pro fidelibus servitiis, quae idem sacrae coronae et maiestati regiae cum omni fidelitatis constantia pro locorum et temporum varietate exhibuit et impendit, salvo iure alieno contulit. — (T. d. r. s. I. p. 17. — Lib. reg. I. p. 166.)

Dresneki Petrichevich András birtokait Ghiletinczi Ostrosith Miklós kapta 1528. február 10-én, ki Ferdinánd kassai kapitánya volt 1536-ban, s ki 1542-ben Pest ostrománál török puskagolyó által esett el. (Lehoczky: Stemm. II. 265. és Thallóczy: Jajca. CCLXI. és Fraknói: Magyar Orszgy. emlékek. I. 601.) Pedig Petrichevich András szorgalmasan vásárolta a birtokokat, hogy a Haraszti örökösöktől vett birtokát kikerekítse. 1524. május 31-én ugyancsak a garamszentbenedeki konvent előtt három szerződést köt.

Dresneki Miklós neje (néhai Dresneki Gregorychevych Miklós Orsolya leányának leánya) Ruychevich Anna adja dresneki egy negyedrész jószágát és egy fél jobbágytelkét minden tartozékaival Dresneki Petrichevich János fia Andrásnak 75 magyar forintért azzal a kikötéssel, hogy ha András utódok nélkül halna el, fivére, Petrichevich László és nővérei, Anna asszony és Krisztina leány örököljék a szerzett birtokot. Az erről szóló oklevél ez:

1524. május 31.

Omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presencium noticiam habituris conventus monasterii sancti Benedicti de iuxta Gron salutem in salutis Largitore. Prudens humane nature condicio sagaciter adinvenit ut ea que aguntur in tempore ne simul labuntur cum eo-

dem scripturarum testimonio fulciantur proinde ad universorum noticiam harum serie volumus pervenire quod nobilis domina Anna consors egregii Nicolai de Dresnek filia videlicet nobilis condam domine Ursule filie olim Nicolai Gregorychewych de prefata Dresnek oneribus et quibuslibet gravaminibus universorum fratrum, sororum proximorum et consanguineorum suorum in subscriptis super se assumendo et levando coram nobis personaliter constituta sponte et libere est confessa in hunc modum, quomodo ipsa pro quibusdam arduis suis necessitatibus ipsam ad presens summe urgentibus evitandis directam et equalem quartam partem totalis possessionis predicte Dresnek, et medietatem sessionis mardurinarie in qua ad presens providus Nicolaus Boroyewycz iobagio resideret in comitatu de Posega existentis habitam simul cum cunctis eiusdem utilitatibus et pratis fenetis silvis rubetis nemoribus montibus vallibus vineis vinearumque promonthoriis aquis fluviis aquarumque decursibus piscinis piscaturis molendinis et eorundem locis, generaliter autem quarumlibet utilitatum et pertinenciarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis ad eandem de iure ab antiquo spectantibus et undique pertinere debentibus omni scilicet eo iure quo ad prefatam dominam Annam ac progenitores eiusdem spectare et pertinere dinoscitur *egregio Andree filio condam Johannis Pethrychewych de Dresnek* pro septuaginta quinque florenis auri puri boni hungaricalibus ut dixit ab eodem iam plene habitis et receptis dedisset vendidisset et inscripsisset immo dedit vendidit et inscripsit coram nobis iure perpetuo et irrevocabiliter per eundem tenendam possidendam pariter et habendam nil iuris nilque proprietatis et dominii idem domina Anna pro se aut suis posteris in eadem relinquendo sed totum et omne ius suum omnemque iuris et dominii proprietatem quod et quam in quarta parte totalis possessionis iam dicte Dresnek et medietate sessionis mardurinarie habuisset in prefatum Andream transtulisset hoc declarato quod si temporum in eventu nutu Divino quo omnia reguntur prefatum Andream sine heredum solacio ab hac luce decedere contingerit extunc prescripta quarta pars porcionis possessionarie in neminem alterum derivari et condescendi valeant neque possint nisi solum *in nobilem Ladislaum fratrem ac dominam Annam et puellam Cristinam sorores eiusdem Andree carnales* et eorum posteritates assumendo nichilominus prefata domina Anna memoratum Andream heredesque et posteritates suos in pacifico dominio prescripte directe et equalis quarte partis sew medietatis sessionis mardurinarie

contra quoslibet legitimos impetitores causidicos et actores tueri protegere et conservare propriis suis laboribus et expensis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostrsa privilegiales pendentis et autenci sigilli nostri munimine roboratas prefato Andree de Dresnek superinde in testimonium duximus concedendas. Datum feria tercia proxima post festum beati Urbani pape anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto.

Eredetije az esztergomi főkáptalan országos levéltárában, Garamszentbenedeki rész: Prot. B. pag. 56—7.

Ugyancsak 1524. május 31-én ugyanott cserél Petrichevich András néhai Dresneki Rugachewych János fiával Miklóssal és ennek nejével Ruyechevich Annával (ki néhai Gregorychevych Miklós Ursula leányának leánya) bizonyos birtokrészeket ugyancsak Pozsega megyében a Sagovina várhoz tartozó részen. Éspedig a Rugachewych házaspár átadja Petrichevich Andrásnak Dresnek, Thopolia és Raskowycha birtokokat, melyek néhai Dresneki Gregorychevich Gergely fia, néhai Imréé voltak, a Dresnek községben lévő nemesi udvarházzal, melyben azon időben Andrychewych Márton és Sakothynzeth Péter jobbágyok laknak, minden tartozékaival. Viszont Petrichevich András átadja neki Thopolia pozsegamegyei községben levő minden birtokát. Mivel ez kisebbértékű föld annál, mit ő kapott, Petrichevich András még fizet a cserélő másik félnek 125 magyar arany forintot. Ugyancsak kikötik azt is, hogyha Petrichevich András utódok nélkül haláloznék el, a birtokot testvérei öröklik, mint fent.

Ekkor állítják ki ezt a csereszerződést:

1524. május 31.

Omnibus Christi fidelibus presentibus pariter et futuris presencium noticiam habituris conventus monasterii sancti Benedicti de iuxta Gron salutem in salutis Largitore. Cum labilis mundi condicio caduca sit et gestarum rerum memoria propter brevem hominum vitam caligine oblivionis obfuscata nequeat in evum perdurare, ideo provida nature solicitudo adinvenit humane, ut ea que in tempore geruntur ne simulcum tempore labantur, litterarum testimonio solidantur. Ad universorum proinde noticiam harum serie volumus pervenire litterarum, quod egregius Nicolaus filius condam Johannis Rwgachewych de Dresnek ac nobilis Anna consors eiusdem filia videlicet olim domine Ursule filie condam Nicolai Gregoricheuych ab una et *egregius Andreas filius condam Johannis Pethrychewych de Dresnek* partibus ab altera coram nobis personaliter constituti eedemque ambe partes oneribus et qui-

buslibet gravaminibus universorum fratrum, sororum, proximorum et consanguineorum suorum in subscriptis super se assumendo sponte et libere sunt confessi in hunc modum, quomodo ipsi maturo tractatu et bona inter se deliberatione prehabita pro parcium comodo et ulteriori usu sibi consulere cupientes talem de infrasciptis fecissent ordinacionem et concambialem permutacionem, quod videlicet prefatus Nicolaus de Dresnek et domina Anna consors eiusdem totales porciones suas possessionarias in possesionibus videlicet Dresnek, Thopolia et Raskowycha vocatas (sic) que alias condam Emericy filii olim Gregorii Gregorychewycz dicti de eadem Dresnek perfuissent simulcum domo et curia nobilitari eorundem in eadem possessione iam dicta Dresnek et in comitatu de Posega existenti habitis, in qua ad presens providi Martinus Andrycheuycz et Petrus Sakothynzeth vocati iobagiones ad presens residerent simulcum cunctis earundem utilitatibus et pertinenciis quibuslibet terris scilicet arabilibus cultis et incultis agris pratis fenetis silvis rubetis nemoribus montibus vallibus pascuis vineis vinearumque promonthoriis aquis fluviis piscinis piscaturis aquarumque decursibus molendinis et eorum locis, generaliter autem quarumlibet utilitatum et pertinenciarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocatis ad easdem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus memorato Andree Pethrychewycz suisque heredibus et posteritatibus universis iure perpetuo et irrevocabiliter dedissent donassent et inscripsissent. E converso vero idem Andreas Pethrychewycz totalem porcionem suam possessionariam in prescripta possessione Thopolia vocata in prescripto *comitatu* de *Posega* existenti habitam simulcum cunctis eiusdem utilitatibus et pertinenciis quibuslibet, terris scilicet arabilibus cultis et incultis agris pratis fenetis pascuis silvis nemoribus rubetis montibus vallibus vineis vinearumque promontoriis molendinis et eorum locis aquis fluviis piscinis piscaturis aquarumque decursibus generaliter autem cum omnibus utilitatibus et pertinenciis quibuslibet ad eandem spectantibus et pertinere debentibus antefatis Nicolao de Dresnek et domine Anne consorti eiusdem in concambiali permutacione similiter iure perpetuo et irrevocabiliter dedisset, donasset et inscripsisset immo eedem partes dederunt donaverunt et inscripserunt coram nobis et insuper ex quo secundum estimacionem et consideracionem ipsorum parcium dicte porcionis possessionarie prefati Nicolai et domine Anne maioris valoris videbantur, quam antedicta porcio possessionaria prefati Andree Pethrychewych ideo idem Andreas centum et viginti quinque florenos auri

puri hungaricales eisdem Nicolao et domine Anne plenarie et effective dedisset super addidisset et persolvisset hoc manifeste declarato quod si nutu Divino quomina reguntur prefatum Andream sine herede sublato ab hac luce decedere contingerit extunc prescripte porciones possessionarie ac domus et curia nobilitaris in neminem alterum derivari condescendi valeant neque possint sed solum in *nobilem Ladislaum fratrem ac dominam Annam et puellam Cristinam sorores eiusdem Andree carnales* assumentes nichilominus eedem ambe partes se se et heredes eorum mutuo et vicissim in pacifico dominio prescriptarum porcionum possessionariarum ac domus et curie nobilitaris possessionibus in prescriptis habitarum contra quoslbet causidicos et legitimos impetitores conservare protegere tuerique et defensare propriis ipsorum laboribus et expensis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas eisdem partibus superinde duximus concedendas. Datum feria tercia proxima post festum beati Urbani pape anno Domini millesimo quingentesimo quarto.

Eredetije az esztergomi káptalan országos levéltárában, Garamszentbenedeki rész. Protocollum B. pag. 53—4.

Végül 1524. május 31-én ugyancsak a garamszentbenedeki konvent előtt néhai Dresneki Rwgasewycz János fia Miklós elad egy dresneki jobbágytelket minden tartozékaival 50 magyar forintért Petrichevich Andrásnak, s kikötik, hogy utód nélkül történendő elhalálozása esetén testvérei örököljék ezt is.

A kötött szerződés így szól:

1524. május 31.

Nos conventus monasterii sancti Benedicti de iuxta Gron memorie commendamus per presentes quod egregius Nicolaus Filius condam Johannis Rwgasewycz de Dresnek oneribus et quibuslibet gravaminibus quorumlibet in se levatis et assumptis sponte et libere est confessus in hunc modum, quomodo ipse pro quibusdam arduis suis necessitatibus ipsum ad presens summe urgentibus evitandis unam sessionem suam mardurinalem in possessione Dresnek in comitatu de Posega existenti habitam, in cuius una medietate alias providi Jaxa in secunda vero medietate Cosma iobagiones residenciam habuissent ad presens autem providi Nicolaus Mykacz Emericus Sakotha Johannes Wochycz et honesta Dorothea relicta condam Gregorii ad presens residenciam iobagionalem facerent, simulcum cunctis suis utilitatibus et pertinenciis quibuslibet terris scilicet

arabilibus cultis et incultis agris pratis fenetis silvis rubetis nemoribus montibus vallibus vineis vinearumque promonthoriis aquis fluviis aquarumque decursibus piscinis piscaturis molendinis et eorum locis generaliter autem quarumlibet utilitatum et pertinenciarum suarum integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis ad easdem de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus omni scilicet eo iure quo ad prefatum Nicolaum ac progenitores eiusdem spectare et pertinere dinoscitur *egregio Andree filio condam Johannis Pethrychewycz de Dresnek* pro florenis quinquaginta auri puri Hungaricalibus ab eodem ut dixit iam plene habitis et recepitis dedisset vendidisset et inscripsisset immo dedit vendidit et inscripsit coram nobis iure perpetuo et irrevocabiliter per eundem tenendam possidendam pariter et habendam nullum ius nullamve iuris et dominii proprietatem idem Nicolaus pro se aut posteris suis in eadem relinquendo sed totum et omne ius suum omnemque iuris et dominii proprietatem quod et quam in prefata sessione in antelatum Andream transtulisset tali condicione mediante quod si temporum in eventu nutu Divino quo omnia reguntur *prefatum Andream* sine heredum solacio ab hac luce decedere contingerit extunc prescripta porcio possessionaria in neminem alterum derivari et condescendi valeant neque possint nisi solum *in nobilem Ladislaum fratrem ac dominam Annam et puellam Cristinam sorores eiusdem Andree carnales* et eorum posteritates assumendo nichilominus idem Nicolaus de dicta Dresnek antelatum Andream de iamfata Dresnek heredesque et posteritates suos universos in pacifico dominio prescriptarum contra quoslibet legitimos impetitores causidicos et actores tueri protegere et conservare propriis suis laboribus et expensis. In cuius rei memoriam firmitatemque perpetuam presentes litteras nostras privilegiales pendentis et autentici sigilli nostri munimine roboratas prefato Andree de Dresnek superinde in testimonium duximus concedendas. Datum feria tercia proxima post festum beati Urbani pape anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo quarto.

Eredetije az esztergomi főkáptalan országos levéltárában, Garamszentbenedeki rész, Protocollum B. p.55—56.

Petrichevich András — mint láttuk — Szapolyai Jánoshoz csatlakozott és az 1527. március 17-ére összehívott gyűlésen a pozsegamegyei előkelő nemesek (primores) sorában jelenik meg. Ferdinánd tudniillik felszólította János király híveit, hogy álljanak hozzá s kilátásba helyezte fivérének, V. Károlynak, segítségét a török ellen. Ám a Budán egybegyűlt rendek nem tán-

torodtak meg János iránti hűségükben és ötvenhárom megye, tíz királyi város, Tót- és Erdélyország képviselői egyhangúlag fogadták el a kiküldött bizottság által tett javaslatot. Minden ingó vagyonból egy tizedet szavaztak meg az ország védelmének költségére. Felhívták a királyt, hogy fogadjon hadakat, foglalja vissza a várakat, vásároljon hadi szereket. Meghatározták az élelmi cikkek árait, nehogy drágaság legyen az országban. A perekre nézve megengedik a zavaros idők miatt az újrafelvételt. Akik valamely erősséget gondtalanul elhagytak, hűtlenség bűnébe essenek s még a király se adhasson nekik javaik elkobzása alól kegyelmet, csak életüknek kegyelmezhessen, javaik pedig érdemes hazafiaknak adományozandók. Megengedik és előmozdítják a Törökországból való bevándorlást s az ilyen bevándorlókat (pribékek) senkinek sem szabad bántania. De az országgyűlési végzések egy része egyenesen Ferdinánd és pártja ellen irányult.

„Hogy a Ferdinánd ellen indítandó háború jogossága teljesen kétségtelennek tünjék fel, a rendek felkérték János királyt, hogy az 1505-ik évi rákosi végzeményt — mely megállapítja, hogy idegenek a magyar trónt el nem nyerhetik — megerősítse; ekként ezen végzemény érvényességét elismerték. (XXXV. czikk.) Ezen alapon „hűtleneknek, a haza közjava, az ország szabadsága és a szent korona ellenségeinek" bélyegezték azokat, kik Ferdinánd megválasztásában részt vettek; János királyt felhívták, hogy ezeknek javait kobozza el és saját híveinek adományozza; a katonáknak pedig, kik „azon hűtlenekkel tartanak" tűzzön ki határnapot, s ha virágvasárnapig nem hódolnak meg neki, szintén fossza meg javaiktól. Végre azok, kik a Ferdinánd által szétküldött, irott vagy nyomtatott leveleket, „melyekkel a köznyugalmat felzavarni iparkodik" elfogadják, elolvassák, vagy másoknak átadják; úgyszintén Ferdinándtól követségeket vállalnak el: mint felségsértők a hűtlenség büntetésével sujtassanak. (XIII. XIV. XV. czikkek.)

E törvények kihirdetése alkalmával, midőn a Ferdinánd párthivei ellen alkotott czikk felolvastatott, külön megneveztettek az urak, kiket a törvény sujtott; élükön: Báthory István nádor, Thurzó Elek országbíró és Szalaházy Tamás cancellár. Battyány Ferenczet nem említették, mivel reménlették, hogy önkényt fogja elhagyni Ferdinánd pártját.

A rendek ekként tényleg válaszoltak Ferdinánd levelére, melyben őket felhivta, hogy hozzá csatlakozzanak, s mely mind a királyi tanácsban, mind az országgyűlésen felolvastatott. Azonban irásban is kivántak felelni. Csudál-

kozásukat fejezik ki a felett, hogy Ferdinánd őket alattvalóinak, magát Magyarország királyának, és János királyt erdélyi vajdának czimezi; mert nem ismerhetik el királyuknak. „Tudja meg felséged, hogy Magyarország sem jegyajándékul, sem hűbérül el nem adományozható; hanem bármely külfejedelem hatalmától független ország, melyet sem előbbi királyaink, sem saját őseink nem voltak feljogositva bárkinek örökségül adni." De őseink nem tették ezt, sőt esküvel kötelezték magukat, hogy idegent nem fognak királyukká választani; kérik tehát Ferdinándot, ne czimezze magát Magyarország királyának, ne avatkozzék az ország kormányzásába, adja vissza az általa nem rég elfoglalt városokat, és ne akadályozza őket készületeikben, melyeket a török ellen viselendő háborúra tesznek; sőt inkább lépjen barátságos viszonyba királyukhoz, és igyekezzék vele együtt a kereszténység közös ellenségének leküzdésére.

Hogy e levél nagyobb hatással birjon, a főrendek és a megyei követek mindannyán ellátták aláírásaikkal." Fraknói: Magyar országgyűlési emlékek. I. 108—109. old.

1527. március 24-én adta meg tehát a választ az országgyűlés Ferdinánd 1527. február 7-iki levelére s a levelet aláírták mind a megjelent főpapok, főnemesek, Tót- és Erdélyország követei. Köztük *Petrichevich András*, kit Dresneki Andrásnak írnak:

Serenissime Princeps, Domine, et vicine nobis honorande!

Quam ab urgentissimas necessitates hujus Regni Hungarie de mandato Serenissimi Principis et Domini Domini Johannis, Dei Gratia Regis Hungarie, Dalmatie, Croatie etc. necnon Marchionis Moravie, ac Lusatie, ac utriusque Slesie Ducis, Domini nostri clementissimi in unum convenissemus, et in hoc Conventu nostro generali ad Dominicam Reminiscere novissime transactam indicto, constituti fuissemus, atque super tutela, et defensione huius Regni, nec non expeditione in Turcos, Christiani nominis hostes, instauranda tractare caepissemus, allate sunt nobis bine litere Excellentissimi Principis Domini Caroli Romanorum electi Imperatoris, ac Hispaniarum etc. Regis Altere Serenitatis Vestre nomine, quarum tenoribus perlectis, et intellectis non potuimus non mirari, unde, et quorum consilio Majestas Vestra mota, nos et generaliter et sparsim in domibus nostris constitutos, non modo istis, verum aliis plurimis literis suis per impressorum manus exculptis, sigilloque suo, et apposi-

tione manus sue proprie obsignatis, sollicitat, requirit, expulsat, illisque nescimus, que mandata nobis imponit, et injungit, nosque Subditos suos appellat, et Regem Hungarie se intitulat, atque denominat. Serenissime Princeps! ad literas prefati Domini Caroli Imperatoris, per nunctium proprium, vel per literas nostras respondebimus; quantum tamen ad literas Serenitatis Vestre attinet, rerum, et libertatum nostrarum conditio, statusque videtur postulare, ut eadem ex nunc responsum condignum a nobis habeat; undecunque igitur Serenitas Vestra, vel persvasione paucorum eorum Hungarorum, alias Fratrum, et Amicorum, nunc vero emulorum nostrorum, qui fidelitatis ipsorum Patrie, Sacre Corone hujus Regni Hungarie debite immemores, Patrieque, et Sangvinis eorum obliti, nunc Posonii vagantur, vel aliorum consilio inducta, certe nec antefatum Serenissimum et Excellentissimum Dominum nostrum Johannem Regem per nos unanimi voto, et suffragio riteque et legitime coronatum, Wajvodam Transylvanum nominare, et Regie Sue Dignitatis titulum, quo ipse iuste fungitur, adimere, nec se ipsam Hungarie Regem intitulare, neque nos Subditos suos appellare debuisset, quum nos Serenitatem Vestram nedum pro coronato, legitimoque Rege, verum ne pro electore cognovimus, nec recogniturі sumus etiam in futurum; habemus enim, ut premisimus, Regem et Dominum nobis gratissimum, unanimi voto, et consensu electum, Sacroque Regio Diademate dudum insignitum, a quo ejus vita durante separari nullo rerum eventu, fortuneque casu volumus. Contendit preterea Serenitatis Vestra Jus quoddam successionis in hoc Regno se habere; sciat Majestas Vestra, Regnum hoc Hungarie vel dotalitium, vel tributarium, vel venalaque nunquam fuisse, sed liberum, et a cujuslibet externi Principis Jurisdictione exemptum semper extitisse, et modo quoque esse, et illud neminem Regum, ac Principum nostrorum, etiam legitime coronatorum, neminem etiam Progenitorum, ac Predecessorum nostrorum contra publicam libertatem nostram cuipiam ad successinem obligari potuisse, imo externum Principem pro nobis in Regem nunquam assumere communi omnium Sententia, Consensu, et Decreto, literis, et Sigilis nostris, ac Predecessorum, et Progenitorum nostrorum, statuimus, ordinavimus, jurejurandoque firmavimus, et ejusmodi constitutionem nos violare neque possumus, neque volumus. Proinde Serenitatem Vestram hortamur, et rogamus, velit se de cetero temperare, nolitque se Regem Hungarie, et nos Subditos suos appellare, et in Jurisdictionem huius Regni se vel inani titulo, vel alio quovis modo peramplius intromittere. Ceterum preteritis die-

bus occupavit Majestas Vestra duas Civitates a Sacra Corona Domini nostri gratiosissimi Regis Hungarie absque ulla diffidatione, quod non merebamur, propter bonam vicinitatem, quam cum Majestate Vestra habuimus; velit igitur easdem illas nobis restituere, et nos a concepto contra infideles bello non amovere; nam, si abstraheremur, nolumus ab utraque parte incommoda pati, verumtamen, si Serenitas Vestra bona vicinitate cum ipso Domino nostro Rege uti, frui, atque contra Christiane Reipublice communem hostem Turcam, qui etiam Regna Serenitatis Vestre sepenumero vastavit et vastare non desinit usque modo, agere, armaque capessere voluerit, speramus, Regiam Majestatem Dominum nostrum clementissimum in ejusmodi expeditione ac cura salutari Vestre Majestati non defuturam. In reliquo eandem Majestatem Vestram bene valere optamus. Datum Bude in predicta nostra Congregatione generali 24. Martii Anno 1527.

Paulus de Warda Archiepiscopus Strigoniensis, Regni Hungarie Primas, Legatus natus, Summusque Cancellarius Regius etc. Simon de Erdewd Agriensis, Emericus Czybak Waradiensis, Georgius Swlyok Quinqueecclesiensis, Stephanus Podmanyn Nitriensis, Gabriel de Homonna Jauriensis, Joannes Chanadiensis, Stephanus Brodaryth Sirmiensis, et Franciscus Segniensis, Ecclesiarum prelati, necnon Laurentius Albensis, Joannes Statilius Budensis, et Joannes Scepusiensis, Ecclesiarum prepositi. Item Petrus de Peren Comes perpetuus Abawywariensis, Waywoda Transiluanus et Siculorum Comes, Cristophorus Segnie, Weglie, Modrussieque Comes, ac Regnorum Dalmatie, Croatie, et Sclavonie Banus, Generalisque Capitaneus Regie Mattis, Stephanus de Werbewcz Secretarius Cancellarius Regius, Franciscus de Homonna Tauernicorum, Gregorius de Pesthyen Curie Regie, Emericus Orzag de Gwth cubiculariorum regalium Magister, Joannes de Thah gubernator prioratus Aurane, Wolfgangus Comes de Sancto Georgio, et de Bozyn, Petrus Erdewdy de Monyorokerek, Andreas de Bathor Zathmariensis, Joannes Banffy de Lyndwa Werewczensis, Gaspar de Raska Newgradiensis Comites, Anthonius de Lossoncz, Stephanus Zeechy de superiore Lyndwa, Magister Benedictus de Beken personalis presentie Regie Majestatis locumtenens, Joannes Doczy provisor Budensis, Valentinus Thewrek, Joannes Warday, Emericus Chaholy, Michael Chaky, et Joannes Zokoly Barones, Ceterum Stephanus Bathory de Somlyo Zobolchiensis, Joannes de Dombo Tholnensis, Michael Imreffy Albensis, Gaspar Paxy Orodiensis, Joannes similiter Paxy Solthensis, Emericus de Pwthnok Borsodiensis, Joannes

Desewffy Posegaiensis, et Petrus Abranffy Bekesiensis Comitatum Comites. Item Michael Kathay, Michael Kenderessy Pesthiensis, Laurentius Wydffy, Ladislaus Tholdy, Ladislaus Lypthay Newgradiensis, Georgius Syraky, Johannes Balogy Honthensis, Sigismundus Zaloky, Michael Body Hevesiensis, Thomas Zenth Myhaly, Nicolaus Kywrthy Comaromiensis, Franciscus Forgach, Mathias Wyfalwffy Nitriensis, Benedictus Bayony, Nicolaus Parlagy Zabolchiensis, Blasius Arthandi, Joannes Zolomy Byhoriensis, Gaspar Wyhely, Franciscus Orozy Wgochiensis, Petrus Petroway Maromarwsiensis, Emericus Wyhely Beregiensis, Nicolaus Herczeg, Joannes Kapolnay Baranyaiensis, Leonardus Ispan, Stephanus Horwath Bekesiensis, Benedictus Maysay, Ladislaus Bankewy Zarandiensis, Nicolaus Derenczeny, Oswaldus Janoky, Stephanus Zyny, ac Sigismundus Thybold Borsodiensis, Franciscus Nyary, Egidius Zantho Simigiensis, Melchior Kapy, Martinus Bertholdy Sarosiensis, Georgius Myssynczky, Georgius Oztrwlwkay Zoliensis, Magister Nicolaus Thwroczy, Benedictus Ersewk Thwrocziensis, Georgius Paloczy, Mathias Kwbiny Lypthouiensis, Joannes Pwthnoky, Georgius Soldos Gemeriensis, Mathias Karchay, Lazarus Konde Posoniensis, Damianus Naghlwchey, Sebastianus Rausar Mosoniensis, Franciscus Wathay, Anthonius Radoczy Soproniensis, Michael Jekeffalwy, Melchior Warkooh Scepusiensis, Franciscus Essegwary, Joannes Mathwsnay Wesprimiensis, Michael Zemere, Johannes Syssary Abawiwariensis, Balthasar Barson, Michael Bodmery Albensis, Augustinus Septhey, Michael Logody Castriferrei, Leonardus Kwbiny Aruensis, Nicolaus Orozlankewy, Michael Marsoczky Trinchiniensis, Franciscus Pesthyeny Chongradiensis, Stephanus Gywlaffy, Dionisius Hassaghi, Blasius Chany Zaladiensis, Franciscus Regy, Stephanus Morgay Tolnaensis, Joannes Fanchy, Joannes Fekethe Werwczensis, Michael Warday, Ludovicus Swlyok Bodrogiensis, Joannes Kwzegy, Nicolaus Nadasdy Thornensis, Franciscus Kalnay, Georgius Thapolchany Barsiensis, Joannes Chaholy, Franciscus Phylpessy Zathmariensis, Christophorus Ewdemffy, Joannes Zabranchy Wnghyensis, Michael Nemay, Melchior Poky Jauriensis, Michael Was, Michael Wesseny Zolnok exterioris, Ladislaus Paxy Orodiensis, Petrus Thethemy Sotensis, Michael Wolkowyth, Petrus Rachyth Walkowiensis, Georgius de Megche Pilisiensis, Blasius Swlyok, Nicolaus Dragy Bachiensis, Joannes Lewkws, *Andreas Dresneky Posegaiensis*, Ladislaus Kewressy Craznensis, Michael Jakchy Zolnok mediocris, Stephanus Sysmann, Joannes Haghmassy Themessiensis,

Franciscus Kerey, Nikolaus Fekethe Chanadiensis, et Nicolaus Kywrthy Strigoniensis (Comitatum) primores, Ceterique nobiles et proceres Regni Hungariae vniuersi in presenti eorum generali Conuentu et Dieta Bude constituti, Preterea Michael Kesserew, Ladislaus Rathkay, Gaspar Keczer, Joannes Thuroczy, Mathias Broderyth Sclavonie, Item Michael Zoby Wolfgangus Apaffy, Franciscus et Wolfgangus Balassa, Paulus Podwynya Transilvanie Regnorum, necnon Budensis, Pesthiensis, Cassouiensis, Lewczouiensis, Bartzffa, Eperies, Zebyn, Thyrnauiensis, Albensis et Strigoniensis, Ciuitatum Liherarum, Saxonum insuper omnium Transiluanensium Nuntij et Oratores. (Egykorú másolat a bécsi cs. és kir. titkos levéltárban. Hibásan és az aláírások nélkül kiadta Kovachich, Supplementum. III. 115—118. ll.) Történelmi Emlékek I. 125—130.

Ezzel aztán lezárul a sora azoknak az okirati emlékeknek, melyek a Petrichevich család pozsegamegyei ágazatára vonatkoznak. Valószínűnek tartom, hogy ez az ág a mohácsi vészt követő zürzavarban elpusztult, vagy pedig elszegényedett. De biztosat nen tudunk. 300 év mulva jelentkeznek erről a vidékről Petrichevichek, kikben él a Raduchi-ággal való közösség hagyománya, de ma még okirati kapcsolat helyre nem állítható az ott élő Petrichevichek és a többi ágazatok között. Minden valószínűség a mellett szól, hogy a határőrvidék szervezésekor ott szolgáló, magukat többszörösen kitüntetett *vitéz* Petrichevich nevű nemes katonák ebből a Dresneki ágból származnak.

VIII. FEJEZET.

A RADUCHI PETRICHEVICHEK.

Úgy látszik, hogy a Petrichevich család azon ága, mely legtovább maradt meg az ősi birtokon Raduchban s onnan csak akkor jött el, mikor a török Likát csaknem egészen elfoglalta, meg is tartotta ezt az előnevet. Láttuk, hogy egyik ágazat magát Lusánról, a másik Dreznekről írta, de ezek kétségtelenül mind a Likából származtak, mivel a horvát történelem folyamán más hasonló nevű család 1848-ig nem jelentkezik. Már 1495-ben Petrichevich Péterről a Mogorovich nemes urak táblájáu felvett jegyzőkönyv így emlékezik meg „iz Radinavasi" — Raduchból, mivel népies nyelven Raduchot Radinának hívták. Ő az első, kinél a Petrichevich név mellett, mint előnév szerepel Raduch. Láttuk ugyanis, hogy mikor még nem oszlott külön nevű családokra a Mogorovich nemzetség, egyik ága magát Raduchiaknak nevezte, de akkor még nem használják a Petrichevich nevet. Raduchi Jakab, kit Nápolyi László király 1401. évbeli birtokadománylevelében Petrichevichnek nevez, nem használja a Raduchi előnevet. Az első Raduchi Petrichevich tehát 51. Petrichevich Péter 1495-ben.

Utána aztán következnek 43. Vid és leszármazói, fia 61. János, unokái 73. György, 74. Vid, 75. Miklós, 77. János, majd 66. Simon és azok a Petrichevichek, kik magukat egyik ősük Hreljac után így is nevezik, de magukat szintén Raduchról írják: az 53. Hreljác fia 72. Péter s ennek fia György, ki címer megerősítő levelet kap II. Rudolf királytól.

A Raduchi főágazatból ezekkel fogunk tehát foglalkozni, mivel ez a főágazat viszi tovább a Petrichevich családot s belőle válnak ki a nagy szerepet játszó: Raduchi és Széplaki, Raduchi és Komlódi, Raduchi és Miketinczi, Raduchi és Barletai Petrichevichek.

Az első kettő: a *Széplaki* és *Komlódi* Erdélyben, a másik kettő a *Miketinczi* és *Barletai* pedig Horvátországban játszott több századon át jelentős szerepet. A XVI. századbeli missilis

MTA AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

levelekből tudjuk, hogy a Likából menekült nemesség okleveleit a dalmátparti városokba, főleg Zárába és Raguzába mentette. Igy sikerült pl. a Subich-törzsbeli brebiri Melith családnak leveleit Petrichevich Vid egyik leányának megmentenie s azokat Magyarországra ki is hozták. De sajnos a Mogorovich és a Petrichevich család oklevelei odavesztek jórészben s ma a mohácsi vész előtti időből csak az van meg, mi a tengerparti városokban hiteles helyeken, vagy idegen családoknál maradt. Igen valószínű, hogy a likai várakban, melyeket a török a XVI. század elején egymásután foglal el, odaveszett az értékes oklevélanyag s azért oly csekélyek ebből a korból okirati emlékeink. De még így is — Istennek hála — csaknem nyomon tudjuk követni okirati emlékek segítségével a Petrichevich család minden ismert tagjának életét, melyek híven és tipikusan fejezik ki annak a nemzedéknek életét, mely új hazát keresni indult neki szegényen és megtizedelve a rettentő török invázió eredményében.

A XVI. században Lessina szigetén is él a Petrichevich család egy ága, palotájukat az arsenállal, több más épülettel és templommal 1571 augusztus 17-én a törökök pusztítják el és rabolják ki, midőn egy török hajóhad megtámadja a szigetet. Leégett az egész város, mint ezt Cachich Demeter comes jelentésében olvashatjuk.[1] Melyik ága volt ez a Petrichevich családnak?, nem tudjuk.

A Raduchi Petrichevichek között időrendben az első:

51. **Petrichevich Péter** (iz Radinav'si). 1495-ben Skurinán a Mogorovich nemes urak táblájan megjelenik Petrichevich Péter nemes ember (clovik) és előadja, hogy fiát elfogták a törökök s szeretné kiváltani török fogságból, e miatt kényszerítve van, hogy eladja bizonyos földjeit, melyek Szebidrázse járásban vannak. Mivel a horvát nemzetségi szervezet törvényei szerint öröklött földet elsősorban a vérrokonoknak kellett megvételre felajánlani s csak, ha ezek nem tartottak igényt a földre, lehetett azt más, de szintén a nemzetséghez tartozó vevőnek eladni, Petrichevich Péter is tehát legelőször azt igazolja a nemzetségi ítélőszék előtt, hogy eladó birtokát felkínálta vérrokonainak, de azok azt megvenni nem óhajtották, ennélfogva kéri, hogy a nemzetségi ítélőtábla engedje meg neki, hogy azt Miletich Györgynek eladhassa 44 aranyért és 10 bolencsáért. Ezt az

---

[1] Fu abbrucciato il arsenale co tutto vi si trovava dentro, il palazzo, la cancellaria, la casa di misser Steffano Luschoevich, quella di *Petrichevich*, del corpus domini, del Scrivanich, quella di sopra in Golava, de Gariboldi, de Staglichi . . . e posso dire mezo il borgo, tutti li magazeni e case attorno loro, te chise e monasteri, che principalmente doveva dire co tanta violenza, che non so como la maesta di Dio comporti tanta rovina e tanta disoluzione di questo povero e derelitto loco.

ítélőszék meg is engedi és kiküldi a két felesketett adjunktust (pristav) az ügylet végrehajtására. Az ülésről jegyzőkönyvet vesznek fel, melyet az ügyben eljárt bírák, névszerint Rachich Iván a Rachich házból, Zsdribich Jurjan a Ribnichanokból, Nelkovich Gergely a Vrchovlanokból, Vidák a Telichánokból és Szuchich a Tugomerekből, függő, gyűrűs pecsétükkel megerősítették.

A birtokrész, melyet Petrichevich Péter eladott százhúsz uzsnyi és egy nagy kötél föld minden tartozékaival, néhány házas telek, tehát az ősi jussa teljes harmadrésze a szebidrázsei járásban s ezt a helyszíni viszonyokkal ismerős nemzetségi ítélőbírák előtt úgy nevezik, hogy Dujmácsrész (Dujmo rész, örökség). Nyilvánvaló, hogy itt azon Petrichevich Dujmóról van szó, akiről megemlékezik az 1439-ben felvett Mogorovich nemesek ítélőtáblájának jegyzőkönyve, midőn pénzt kölcsönöz Vladisich Péternek és Györgynek, valamint, aki a római misszálében levő feljegyzés szerint a Raduch melletti Drenovác egyháznak volt jótevője s 24 aranyért megvásárolta ezt a misekönyvet s odaajándékozta a „Szent Iván a hegyen" egyháznak. Mindebből valószínű, hogy ez a Petrichevich Péter, vagy fia, vagy közeli vérrokona volt Petrichevich Dujmónak, kitől földbirtokot, közte a most eladottat örökölte. Sajnos nem tudjuk, hogy hívták Petrichevich Péter fogságba esett fiát s így azt se tudjuk, hogy kiszabadult-e a fiú a török fogságból, bár a vételár nagysága, 44 arany elegendőnek látszik arra, hogy kiválthatták vele. Valószínű, hogy Petrichevich Péter fia is, vagy a szerencsétlen emlékezetű Korbáviai síkon vívott ütközetben esett fogságba, mikor is a horvát nemesség szine java elpusztult, avagy pedig abban a nagy rabló hadjáratban, melyet a török ezen ütközet után folytatott, végig rabolva és pusztítva az egész Likát és Korbáviát. Szerepel még egy Petrichevich Péter ebben az időben a 16. századd legelején, de az nem azonos evvel a Péterrel, az a turmezei, Lusei ághoz tartozik. Bár az ilyen megállapításokkal nagyon óvatosan kell élni, mert ebben az időben elég volt, ha valaki lakóhelyét megváltoztatta ahhoz, hogy néhány évi ott tartózkodás után már új lakóhelyéről nevezzék.

53. **Petrichevich Hreljac** (Cregliac). 1465 május 22-én Gradac-on Károly korbaviai gróf elismeri, hogy szükségében Petrichevich Cregliac nemes úrnak 24 velencei arany dukátért a likamegyei Bukovich községben eladott egy jobbágytelket, melyben Millum nevű falusi van, örökáron s kötelezi magát, hogy úgy őt, mint utódait megvédi minden oly háborgatás ellen, mely akár az ő nemzetsége részéről, akár más részéről érhetné. Az okiratot függő, gyűrűs pecsétjével látja el.

Az oklevél teljes szövege ez.

1465. május 22. Gradač.

Nos comes Carolus Corbavie etc. natus comitis Caroli etiam comitis Corbavie etc. Significamus omnibus et singulis quorum interest et coram quibus presentia hec nostre litere pervenerint, qualiter nos quibusdam nostris indigentiis magnis, sine quibus in illo tempore esse non poteramus et habuimus a nobili viro *Cregliaç Petrichievich* viginti quattuor ducatos auri boni et legalis ponderis Venetorum, et pro ipsis suprascriptis ducatis vendidimus unam sortem terre nostre nobilitatis perpetuis temporibus pro nobili sibi et suis heredibus in nostra villa vocata Buchovichi in Liccha, supra qua sorte residet vilicus nomine Millum, quod ipse et sui heredes possint tenere, gaudere vendere, donare et pro anima dare, cum omnibus pertinentiis, quomodocumque pertinentibus eidem uni sorti, quemadmodum quibuscumque aliis in illa villa existentibus, et possit manutenere sicut quamcumque aliam terram suam, cum omnibus aquis, campis, pascuis et comunibus et cum omnibus pertinentiis, ut superius continetur. Et si aliquis de nostra parentella molestaret vel aliquis alius, quod nos debemus et nostri heredes coram quocumque iudicio deffendere. In quorum omnium testimonium pro maiori fide sibi concessimus has nostras litteras sub nostro sigillo pendente. Date et sigillate in Cotuchia in Gradaç currentibus annis domini 1465. mensis maii in die sancte Elene imperatricis. „Ducali e terminazioni" II. c. 61. retro, Zara Korm. ltár. (Mon. Spect. Hist. Slavorum Meridionalium XXII. Vol. 325 pag.)

Ugyanez a Hreljac szerepel 1487. április 19-én a Buzeban felvett tanukihalgatási jegyzőkönyvben, melyről fentebb Petrichevich Sopchich Jakabnál már volt szó, hol mint tanut hallgatják ki a Radchich és Csernotich közti perben. Ez a Petrichevich Hreljac lesz az őse és megalapítója a Petrichevich család ú. n. Hreljac ágának, melynek címermegerősítő levele szolgáltatja a legfőbb okirati emléket a Petrichevich család likai szerepléséhez. Ennek az 1599-ben kelt királyi címermegerősítő levélnek teljes latin szövegét már közöltük a 60. oldalon. Most azokat a részeket közöljük magyarul, melyek a családnak régebbi, tehát kb. Hreljac idejében való szerepéről szólnak.

Ezen oklevél ú. n. epistolaris formában van tartva s a király (II. Rudolf) megállapítja sok nem jelentéktelen egyéniség tanusága alapján, hogy a Petrichevichek Horvátország Lika megyéjéből származnak tiszteletreméltó és nemes ősöktől, kik vagyonban és hadi dicsőségben fénylettek, de kiket a török zsarnokság ősi lakhelyükről kiűzött. Ennek a Cregliacnak unokája

az a Petrichevich György, kinek részére II. Rudolf ezt az adománylevelet adja, a kiről megállapítja, hogy ősrégi valódi és kétségtelen nemesek sorába tartoztak, kik négy apai és négy anyai őst mutatnak fel s megengedi nekik a királyi kegy, hogy mint ezelőtt is, mint nemesek, minden oly nemesi szabadsággal és megkülönböztetéssel éljenek, mik ezen nemeseket megilletik. Különösen megengedi, hogy régi címerüket, mely nem más, mint a Mogorovich nemzetség ősi címere, az öt hullámos pólyával átszelt paizs, továbbra is használhassák.

1599. november 24. Pilzen.

Második Rudolf Isten kedvező kegyelméből mindenkor felséges választott római császár, Németország, Magyarország, Csehország, Dalmácia, Horvátország, Szlavonia, Ráma, Szerbia, Galiczia, Lodomeria, Kunország és Bulgária stb. királya, Ausztria főhercege, Burgundia, Brabant, Styria, Karinthia, és Krajna hercege, Morvaország őrgrófja, Luxemburg, Alsó- és Felső-Szilézia, Württemberg és Teschen hercege, Svevia fejedelme, Habsburg, Tyrol, Ferrete, Kyburg és Görcz grófja, Elsass tartomány grófja, a római szent birodalom, Borgau, Alsó- és Felső-Lausitz őrgrófja, a vend őrgrófság, Pordenone és Salzburg stb. ura. Neked hívünk vitézlő *Hreljácz György, kit máskép Petrichevichnek hívnak*, üdvöt s a mi császári, királyi szeretetünk és kegyelmünk irántad való folytonos növekvését. Bármely kiváló és bölcs fejedelemnek arra kell törekednie mindíg a legnagyobb gonddal, hogy a reábízott országok kormányzatát oly hivatásszerűen intézze, mérlegelje és irányítsa, hogy a legkiválóbb erényű tulajdonságokat, melyek az Isteni gondviseléstől jutnak az emberekbe s melyeknek ápolása nélkül országok és birodalmak fenn nem állhatnak, az alárendelt népekben ne csak kutassa, szemlélje és csodálja, hanem méltó elismerésekkel is jutalmazza, még pedig, úgy örökérvényű dicséretekkel, mint bizonyos ösztönzésekkel. S habár tőle telhetőleg mindenkivel szemben illik bőkezűnek és szeretetteljesnek lennie, azokkal szemben mégis busásabb ajándékozást kell gyakorolnia, kik azonkívül, hogy erényben, származásuk ragyogása tekintetében a többieket felülmúlják, nem kerülve semmi fáradtságot, semmi gondot, semmi őrködést s a közérdeket mindjobban a magánérdek elé helyezve, arra törekszenek örökösen, hogy kedveltek és elismertek legyenek fejedelmeik előtt. Így tehát mi is tényleg, akár, mivel ez természetünk, akár, mivel elméletből és gyakorlatból ismerjük, hogy végeredményben ezek az országok legszilárdabb támaszai és erősségei s hogy ezeket a fejedelmek kegyes volta és fenkölt gondolkozása plántálja az emberek lelkébe, ezért semmit sem tartunk előbbrevalónak, vagy értékesebbnek, mint őseink szent és tiszteletreméltó szokását utánozni, tudniillik, hogy a kegyességben, tanácsadásban, bátorságban és más

kiváló lelki tulajdonságokban jeles férfiakat erényeik örök emlékezetére hírességeikhez méltó kitüntetésekkel tiszteljük meg. Azok soraiból pedig méltónak bizonyultál arra, hogy a mi császári, királyi bőkezűségünk ékesítsen. Ugyanis megtudtuk sok nem jelentéktelen tanunak bizonyságtételéből, hogy te tisztességreméltó és Horvátországunk Lika megyéjébe való nemes szülőktől származol, kikről azt tartják, hogy vagyonra és hadi dicsőségre nézve fényeskedtek, de téged a török zsarnoksága ősi fészketekből elűzött s még zsenge korban a mi Magyar- és a hozzákapcsolt tartományi országunkba jöttél át s megvetve nyugalmat, tétlenséget, ifjú korod virágát a szabad emberhez méltó foglalkozásoknak szentelted s azokban kellőképen kiképeztetvén, először a néhai felséges fejedelmek, első Ferdinánd és második Miksa római császár urak, urunk, nagyatyánk és apánk, a mi igenkedves elődeink udvarába jöttél, ahol tehetségedhez mérten a hűségedre és tevékenységedre bízott ügyekben és ügyes-bajos dolgokban, jó nehány éven át, mint művelt nemes ifjúhoz illik, hűségesen, szorgalmasan és derekasan teljesítetted velünk szemben kötelességedet, s midőn ők elhaláloztak és te is érettebb korú lettél, néhai tekintetes és nagyságos ifjabb gróf Zrinyi Miklóshoz szegődtél, ott hasonlóképen több éven át, mint az ő udvarmestere dicséretreméltóan végezted hivatásodat, később, midőn ő is elköltözött az élők sorából, a mi hívünknek tekintetes és nagyságos gróf Zrinyi Györgynek is szolgálatába állottál s ő a nála hasonlóan sok éven át teljesített hűséges munkádat és buzgalmadat úgy hálálta meg, hogy habozás nélkül kedves familiárisai közé fogadott, aztán fentemlített országainknak, úgy Magyar-, mint Horvát-, és Szlavonországnak végein különböző (megpróbáltatásainkban) majdnem harminc év óta, egészen a mai napig, a keresztény név ádáz ellenségei, a törökök elleni kisebb csatákban és nagy hadjáratokban, vagyonodnak legnagyobb kockáztatásával és véred hullásával, bátran, férfiasan, katonásan harcolva, állandó hűséget és derekasságot tanúsítottál. Azt beszélik rólad károlyvárosi őrhelyünkön, hogy bárminemű katonai dologban még most is épp oly szorgalommal és serénységgel forgolódsz, úgy, hogy amit a haza és irántunk való tevékenységedről, éberségedről, hűségedről és kitartásodról nemcsak hozzávetőleg, de határozott és szilárd meggyőződéssel reménylenünk kellett, már eddig elég fényesen bebizonyítottad előttönk. Tehát, hogy eme üdvös és közismert buzgólkodásodnak, a mi császári és királyi jótékonyságunk folytán, ezután is minél kitartóbban való folytatására legyen okod s utókorod pedig mindig követendő példaként tartsa szemei előtt a te erényeidet, császári és királyi hatalmunk teljességénél fogva és különös kegyelmünkből téged Barlétai és Radinaváczi Hreljácz Györgyöt, kit másképen Petrichevichnek neveznek, valamint a te érdemeidért fiaidat Miklóst és Farkast, nemkülönben leányaidat, Ilonát, Margitot,

meg Orsolyát és édesapai és anyai testvéredet, Mihályt, ki szintén Hreljácz, s tudniillik a már megszületett és születő mindkétnemű összes örököseidet és összes utódaidat újonnan a mi mondott Magyarországunk és kapcsolt részeinek négy apai és anyai őstől származó, valóságos, ősi és kétségbevonhatatlan nemeseinek társadalmába, sorába és rendjébe veszünk fel, odaszámítunk és iktatunk be, tehát akarjuk és megparancsoljuk, hogy titeket mindenki, bármily rangú, állású, méltóságú és tisztségű előkelőségek legyenek, (ilyeneknek) valljanak, nevezzenek, tartsanak és higyjenek; elhatározván, hogy ti és fentnevezett, már megszületett és születő gyermekeitek, valamint mindkétnemű örököseitek és utódaitok, mint ezelőtt, úgy ezután is a jövőben és örökidőkön át mindazon kegyeket, tiszteleteket, tiszteltetéseket, szabadságokat, jogokat, előjogokat és kiváltságokat gyakorolhassák, élvezhessék s (annak) örvendhessenek, melyeket említett Magyarországunk és kapcsolt részeinek többi valódi és kétségbevonhatatlan nemesei bármely ősi jog és szokás alpján gyakorolnak s (melynek) örvendenek. Irántad való kegyelmünk és nemesszívűségünk bizonyságául pedig valódi és régi nemességed jelvénye, ez a te ősi címered, mint a nemesség jelképe némely részben kibővíttetett és ékesíttetett: Természetes kékszínű függőleges hadi paizs, melyen át öt hullámzó folyam látszik keresztül sietni, illetőleg folyni. A paizs fölé helyezett rostélyos és nyilt hadi sisak királyi koronával van ékesítve, melyből egy félig (kiemelkedő) táltott szájú, kinyujtott nyelvű és széttárt szárnyú aranyos griff látszik, (amint) bal lábával ragadásra kész, felemelt jobb lábával pedig egy törzset, illetőleg hármas lombjától megfosztott s görcsösen szorított galyat tart. A tetejéről pedig, vagyis a sisak csúcsáról mindkétfelöl fehér és kék foszlányok s szalagok folynak alá a sisak aljáig s azt kellően díszítik, amint mindezek a mi kiváltságlevelünk homlokzatán, vagyis elején művészi kézzel és festéssel is szemeink elé van tárva és saját szineiben díszesen megfestve látható. Úgy neked Hreljácz György, máskép Petrichevich, valamint érdemeidért, mondott fiaidnak és leányaidnak testvérednek és mindkétnemű összes örököseiteknek és utódaitoknak újonnan kegyesen adni és kiadni határoztuk. A mi biztos belátásunk és mély megfontolásunknál fogva, elhatároztuk és megengedjük, hogy te Hreljácz György s általad mondott fiaid, leányaid és testvéred ezen címert, mint a nemesség jelképét, valamint erényeid szemmellátható emlékét, bárhol csatákban, üközetekben, ökleléseknél, tornákon, párviadaloknál, bajvívásoknál és minden más egyéb nemesi és hadi játékoknál, nemkülönben pecséteken, takarókon, függönyökön, kárpitokon, gyűrűkön, edényeken, képeken, zászlókon, pajzsokon, sátrakon, házakon, sírboltokon, emlékműveken s általában bárminemű dolgok és vállakozások alkalmával, tiszta, régi, hamisíthatatlan és kétségbevonhatatlan nemesség címén

hordhassátok, viselhessétek, azokat gyakorolhassátok, élvezhessétek s örvendezhessetek (neki) örökké, ezt tehessék, bírhassák már megszületett és születő mindkétnemű összes örököseitek és utódaitok is. Minek emlékére és örök érvényére titkos és függő pecsétünk erejével, melyet mint Magyarország királya használunk, megerősített jelen kiváltságlevelünket, úgy neked Hreljácz György, mint általad fentemlített fiaidnak és leányaidnak, valamint testvérednek és mindkétnemű összes örököseiteknek és utódaitoknak kiadni és átruházni határoztuk. Kelt a mi kedvelt hívünk tisztelendő Hethesi Pethe Márton választott győri püspök s azon hely örökös ispánja, tanácsosa, és magyarországi udvarunk kancellárja kezei által a mi királyi városunkban, Pilzenben, az Úrnak ezerötszázkilencvenkilencedik (évében). November hó huszonnegyedik napján. Római országlásunk huszonötödik a magyar- és másországiak huszonnyolcadik s a csehországink szintén huszonötödik évében. Főtisztelendő és tisztelendő atyák a Krisztusban, Kuttasy János választott esztergomi érsek, Szuhai István választott egri, Zelniczey Miklós választott zágrábi, Náprágy Demeter választott erdélyi, Mikács András választott váradi, Zalathnoky György választott pécsi, Monoszlóy András választott veszprémi, ugyanazon Pethe Márton választott győri, Ghimesi Forgách Ferencz választott nyitrai, Radovics Péter választott váczi, Verancsics Faust választott csanádi, Bartalics Simon testvér, választott szerémi, Draskovics Mátyás választott tinini, Újlaky Lajos választott boszniai egyházi püspök urak, Isten egyházait szerencsésen kormányozván, a kánonilag egyesített bácsi, és kalocsai érsekségek s a zengi és modrusi egyházi székek üresek lévén. Szintúgy tekintetes és nagyságos Báthori István országbírónk, Trakostyáni Draskovics János Dalmát-Horvát- és Szlavonországaink bánja, gróf Szécsy György tárnokmester, gróf Nádasdi Ferencz fólovászmester, gróf Monyorókeréki Erdődi Tamás főétekfogómester, Erdődi Pálffy Miklós főkamarásmester, Illésházy István főudvarmester, Kisasszonyffalvi Istvánffy Miklós főajtónállómester, Bethlenffalvi Thurzó György főpohárnokmester, s ugyanazon gróf Erdődi Pálffy Miklós pozsonyi ispán és még többek igen sokan, országunk ispánságait és méltóságait viselők,

Rudolf.

Pethe Márton választott kalocsai érsek, győri püspöki helytartó.

Himelreich Tiborcz.

Petrichevich Hreljacnak fia **72. Petrichevich — Hreljac — Péter**, ki 1520-ban Frangepán Bernát vegliai gróf familiárisa. Bakócz Tamás esztergomi érsek ugyanis panaszt emelt amiatt, hogy 1520 február 15-én Frangepán Ferdinánd (Bernát fia) apja várnagyait és nemes familiárisait összegyüjtve fegyveres

kézzel megtámadta Lipócz vára és Jasztrebarszka kastélyhoz tartozó helységekben az érsek embereit s azokon hatalmaskodtak. Azon nemesek közt, kik részt vettek ebben a hatalmaskodásban említve van Petrus Hreljac de Raduch. (Az Erdődy család galgóczi leltárából közölve a Frangepán cs. oklevéltárában. II. 323. p.)

1520. febr. 16-án

Registrum factum super certis dampnis actibusque potentiariis in bonis et possessionibus reverendissimi domini Thome cardinalis strigoniensis etc., per spectabilem et magnificum dominum Ferdinandum comitem, filium videlicet spectabilis et magnifici domini Bernardini similiter comitis de Frangepanibus, ad castrum ipsius reverendissimi domini cardinalis Lippowcz et castellum Jatsrebarzka vocata spectantibus, in comitatu videlicet zagrabiensi existentibus habitis in anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo factis et patratis.

Videlicet primo, quomodo feria quarta in crastino videlicet beati Valentini martyris proxime elapsa preteriti spectabilis et magnificus dominus Ferdinandus comes, nescitur unde motus, de speciali commissione et permissione prefati domini Bernardini comitis, patris sui, assumptis secum nobilibus Bartholomeo Gozpodych in Zkrad, Gregorio Seffkowych in Dwbwcz, Blasio Dyankowych in Ozel, Nicolao Bachych in Rybnyk, Gasparo Dezpothoych in Lyppa, Mathia Walkowych in Novygrad castris suis et dicti patris sui vocatis, omnino in predicto comitatu zagrabiensi existentibus habitis castellanis ipsorum, per eosdem castris in eisdem constitutis, nec non Stephano Baxych de Prybych, Georgio Wydachych de Zamabor, Georgio Mylchych de eadem, Marco Pyzecz, Georgio Nowakowych de Bedra, Petro Wytharich, *Petro Hrelacz de Radwch*, Georgio Mankowych de Bochach, Elia Zerblyn, Johanne Jezeranyn, Johanne Markowych, Marco Thwnecz, Marco Mezyna, Martino Wokowych, Nicolao Orlowchych de Pech, Mathia Orlowchych de eadem, Mathia Thotharych de Mlaka, Johanna Thomesych de Belay, Michaele Barylowych de Gorycza, Johanna Barylowych de eadem, Bernardo Barylowych de eadem, Georgio Zymych de eadem, Johanne Orsych de eadem, Bartholomeo Bwdachych, Elia Zwhorzky, Martino Walenthychewych, Christophoro Walenthychewych, Georgio Spirko, Georgio Baykowych, Anthonio Gowoznycha, Urbano Kosawych et Nicolao Zemenych ceterisque quampluribus hominibus et familiaribus suis equitibus, armatis et potoentiariis manibus ad prefatum eppidum Jazthre-

barzka vocatum hostiliter irruisset, inibique domum providi Georgii fabri irruens abindeque unum equum cum sella et freno, acuas XXV, pelles XXXII, porcos magnos quinque recipi, abigi et depelli, item confractis hostiis, fenestris, se ampnis et fornace universa clenodia et utensilia domus videlicet pulvinaria duo, linteamina VI, linum ligaturas XXV, scutellas sex, discos XXV, aratrum unum cum vomere, tres saccos magnos plenos farina triticea recepi et auferri, insuper coniugem eiusdem vestibus suis spoliari et denudari ac turbam suam cum decem florentis tunc apud eandem habitis abscidi, recipi, auferri et asportari, item duo dolia magna repleta milio reseccari, dissipari et in nihilum redigi fecisset potencia mediante. etc. etc.

Ennek a Hreljac Péternek fia

34. **György,** ki kb. 1520 körül születhetett, mert mikor Likából menekültek szülei, ő még igen zsenge korban volt s ki I. Ferdinándnál és Miksánál volt udvari apród. Figyelembevéve, hogy Ferdinánd 1527—1564-ig uralkodott s hogy Hreljac György még Miksát is szolgálta mint udvari apród, s később Zrinyi Miklós, a szigeti hősnek volt udvarmestere, († 1566) s ennek halála után fiának Zrinyi Györgynek, de az 1599-ben kelt királyi címermegerősítő levél szerint, ekkor már több mint 30 éve királyi hadi szolgálatot tett, s Károlyvárosban szerzett nagy érdemeket: megállapíthatjuk, hogy ez az a Petrichevich Hreljac György, ki a későbbi Obres körül lakó Petrichevich Hreljac ágazatnak megalapítója, kinek utódai még a XIX. század elején élnek, s kiknek birtokából kerültek a család régi iratai s a címermegerősítő levél a zágrábi országos levéltárba. Vele és utódaival is majd később fogunk foglalkozni.

66. Petrichevich Simon.

1517. febr. 3-án Körösön Berisló Péter veszprémi püspök, horvát bán és zengi kapitány oklevelet ad ki, melyben írásba foglalják azt az egyezséget, melyet az egymással egyenetlenségben és perben álló Fületinczi és Kamarcsai családok tagjai Fületincz és Kamarcsa birtokok fölött kötöttek több jó embereik közbenjárása folytán. Az egyezséget, mely két hatalmas és gazdag család hosszas viszálykodásának vetett véget, a két al-bán: Batthyány Boldizsár és Alapi Boldizsár pecsételik meg.

Ebből az oklevélből merített leszármazási táblázatot itt adjuk:

1517. felperesek: Fületinczi János; Fületinczi Anna Petrichevich Simonné; Fületinczi Pál; Orsolya Wecheczlaich Mihályné; Anna Kamarcsai Pálné; Dorottya Mikcheich Péterné; Kata Gasparich Jánosné Viktorino; István (Kamarcsai); Péter (Kamarcsai); János (Kamarcsai)

alperesek: Naszmanith György (de Karin, és bátyja Naszmanith János özvegye Katalin Margit

(A két nő valószinűleg Fületinczi leány volt.)

Az egyezkedők között szerepel Raduchi Petrichevich Simon és neje Fületinczi Anna (János leánya). Az egyezség lényege, ami Petrichevich Simont és nejét érdekli az, hogy Karyni Nasmanith György és neje (Fületinczi?) Katalin, valamint érdektársaik átengedik és átadják minden birtokukat, Fületincz és Kamarcsa birtokokra vonatkozólag az összes idevágó oklevelekkel Petrichevich Simonnak és nejének Fületinczi Annának, valamint érdektársának, különösen pedig Ulászló király donátios levelét, mely úgy látszik, az egész jogvita oka volt. Viszont Petrichevich Simon és neje megigérik, hogy minden évben adnak Naszmanith Györgynek és nejének 20 akó bort, és negyven akó mustot, amíg él, holta után pedig annak, akinek ezt hagyja, fizet Petrichevich Simon huszonöt forintot. Megsemmisítik és hatálytalanítják az összes addig kibocsátott bírói határozatokat, okleveleket s azoktól elállanak. Ellenben, ha sikerül a körösmegyei Drogalyva prediumot (ez Béla apátság várának tartozéka) idegen kézből bíróilag kiszabadítani, akkor fele legyen Naszmanith Györgyé, fele a Petrichevich Simoné és Simonnéé, azzal a feltétellel, hogy ha valamelyik fél utódok hátrahagyása nélkül haláloznék el, a másik fél illetve utódai öröklik azt.

Az erről szóló oklevelet itt adjuk:

1517. február 3. Körös.

Nos Petrus Berizlo episcopus ecclesie Wesprimiensis necnon regnorum Dalmacie, Croacie et Sclavonie banus ac capitaneus Segniensis memorie commendamus, quod nobiles Gregorius Nasmanyth de Karyn pro se personaliter et pro nobilibus dominabus Katherina consorte eiusdem et Margaretha relicta condam nobilis Johannis similiter Nasmanyth de eadem Karyn glote sua cum nostris ab una ac Georgius Grexyth de Grexyncz pro nobilibus *Simone Pethrycheych de Radynyawaz* ac dominabus *Anna*

consorte eiusdem *filia videlicet nobilis condam Johannis de Fylethyncz* nec non altera Anna relicta condam Pauli Literati de Kamarcza filia videlicet nobilis condam Pauli dicta Fylethyncz ac Dorothea nobilis Petri Mykcheych de Mykchowcz et Ursula Michaelis Wecheczlaych de Wechezlowcz consortibus item Stephano, Petro et Johanne filiis praefate domine Anne filie condam Pauli de dicta Fylethyncz similiter cum nostris litteris procuratoriis, necnon Victorino filio nobilis Johannis Gasparych de praedicta Mykchowcz ex nobili condam domina Katherina filia dicte domine Anne filie annotati condam Pauli de Fylethyncz procreato sine litteris procuratoriis partibus ab alia coram nobis constituti per eosdem sponte et libere confessum extitit pariter et relatum in hunc modum quod licet partes praenotabe contra sese et in alterutrum utputa praefatus Gregorius Nansmanyth et dicte domine Katherina ac Margaretha racione certorum iurium possessionariorum in dictis possessionibus Fylethyncz et Kamarcza vocatarum ac pertinenciarum earundem in comitatu Crisiensi existentium habitarum, annotati vero *Symon Petrycheych et domina Anna consors eiusdem* et alii praedicti, praetextu litterarum et litteralium instrumentorum factum earundem possessionum Fylethyncz et Kamarcza vocatarum ac pertinenciarum earundem tangentium et concernentium, diversarum litterarum causalium capituli ecclesie Chasmensis videlicet inquisitoriarum, amonitoriarum evocatoriarum et instrumentoriarum vigoribus, nostram in praesenciam convenerint in causam in eisdemque causis ipsorum in alterutrum juridice procedere voluissent, tamen eodem partes ordinacione et composicione nonnullorum dominorum et amicorum ipsorum pro pace et concordia inter easdem laborantium intervenientibus sopitis prius et condescensis praescriptis universis causis et litibus, causarumque et litium processibus ac aliis quibusvis differenciis inter easdem partes hactenus quandocunque et qualitercumque in alterutrum motis, suscitatis et exortis ad talem pacis et concordie devenissent unionem, prout devenerunt coram nobis eo modo, quod primo praelibati Gregorius Nasmanyth et domine Katherina consors eiusdem ac Margaretha relicta dicti condam Johannis similiter Nasmanyth totum et omne jus ipsorum, omnemque juris et dominii proprietatem, quod et quam ipsi in dictis porcionibus possessionariis in praetactis possessionibus Fylethyncz et Kamarcza vocatis ac pertinenciis earundem vigore litterarum donationalium serenissimi principis condam domini Wladislai dei gracia alias regis Hungarie et Bohemie etc. superinde confectarum haberent aut in

futurum habere sperarent quovismodo puta in dicta Fylethyncz et pertinenciis eiusdem habitam *praelibate domine Anne consorti dicti Simonis Pethrycheych eiusdemque heredibus et* posteritatibus universis in praetacta vero possessione Kamarcza et similiter pertinenciis eiusdem annotatis domine Anne relicte dicti condam Pauli Literati necnon Dorothee ac Ursule filiabus item Stephano Petro et Johanni filiis praefate domine Anne ac Victorino, filio dicte domine Katherine, in quarum scilicet pacifico domino *iidem Simon Petrycheych ac domina Anna consors eiusdem* et alii praedicti essent et existerent, dedissent, donessent annuissent et consensissent pretactas quoque universas litteras et quelibet litteralia instrumenta utputa donacionales, statutorias fassionales, obligatorias et alias quaslibet, factum earundem porcionum possessionariarum in dictis possessionibus Fylethyncz et Kamarcza vocatis ac pertinenciis earundem habitarum tangentes et concernentes eisdem *Simoni Petrycheych ac domine Anne consorti eiusdem* necnon ceteris praescriptis, jam de facto reddidissent et restituissent super quaquidem restitucione praetactarum litterarum et litteralium instrumentorum praelibati *Simon Pethrycheych et domina Anna consors eiusdem* ac alii praescripti annotatos Gregorium Nasmanyth ac dominas Katherinam consortem eiusdem et Margaretham relictam dicti condam Johannis similiter Nasmanyth quittos et expeditos reddidissent ac modis omnibus absolutos commisissent. Et insuper iidem *Simon Pethrycheych et domina Anna consors* eiusdem ipsorumque heredes in recompensam praemissorum omnium annotato Gregorio Nasmanyth de praesenti viginti cubulos vini in futuris autem autumnis semper successivis temporibus, vita tamen dumtaxat durante, dicti Gregorii Nasmanyth quadraginta cubulos musti tempore vindemiarum dare, post decessum autem eiusdem Gregorii Nasmanyth viginti quinque florenos paratis in pecuniis illi vel illis, cui scilicet vel quibus ipse Gregorius Nasmanyth tempore obitus sui commiserit vel testamentaliter legaverit, plenarie et sine defectu solvere deberent et tenerentur. In super partes praescripte universas litteras inquisitorias evocatorias insinuatorias et alias quaslibet causales racione praetactarum porcionum possessionariarum contra sese et in alterutrum quandocumque, quomodocumque, qualitercumque et ubicumque emanatas, vanas, cassas mortuas et viribus earum carituras reliquissent et commisissent, voluerunt etiam praefati *Simon Pethrycheych et domina consors eiusdem,* necnon Gregorius Nasmanyth, quod predium Dragalyva vocatam in pertinentiis castri abbacie Bela vocati in comitatu Crisiensi existens habitum simul-

cum jobagionibus et promontorio ac aliis utilitatibus ad idem predium pertinentibus ipsam dominam Annam jure hereditario concernens nunc apud manus alienas habitum idem Gregorius Nasmanyth cum communibus expensis, ordine judiciario reasquirere et a manibus alienis reoptinere valeat atque possit, reaquisitumque et a manibus alienis reoptentum in duas directas et equales partes dividere et sequestrare deberent, quarum una directa et equalis medietas annotate *domine Anne consorti dicti Simonis Pethrycheych*, alia vero similiter directa et equalis medietas eiusdem predii praelibato Gregorio Nasmanyth devenirent in portiones tali tamen sub condicione, quod si aliqua parcium praescriptarum sine heredum solacio utriusque sexus, quod deus avertat, ab hac luce decedere contingeret, extunc porcio talis partis decedentis in partem superviventem ac heredes et posteritates eiusdem, condescendi et derivari valeat atque possit. Ad que praemissa et quevis praemissorum singula firmiter observanda, praelibatus Gregorius Nasmanyth se personali sua astantia annotatas aliter dominas Katherinam consortem eiusdem et Margaretham relictam dicti condam Johannis similiter Nasmanyht idem cum praefatis litteris procuratoriis nostris, praefatus siquidem Georgius Grexith praelibatos *Simonem Pethrycheych ac dominam Annam consortem eiusdem* item alteram Annam relictam dicti condam Pauli Literati de Kamarcza, filiam, ut praemittitur, praefati condam Pauli de Fylethyncz, necnon Dorotheam et Ursulam filias ac Stephanum, Petrum et Johannem filios eiusdem domine Anne virtute et auctoritate procuratoria ipsorum praenotata sponte obligarunt coram nobis, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediantibus, quas sigillis egregiorum Balthasar de Bathyan et alterius Balthasar de Alap vicebanorum et comitatum nostrum Crisiensium fecimus consignari. Datum Crisii feria tercia proxima post festum purificationis beatissime Marie virginis. Anno Domini millesimo quingentesimo decimo septimo.

(Orsz. Ltár. M. O. D. L. 32830.)

Hogy ezek a birtokok hol voltak, azt ma csak körülbelül tudjuk meghatározni. Mindkét község elpusztult, de azon a területen voltak, mely Körösmegyében a Dráva jobbpartján Ludbreg, Belovár, a Cázma patak és Gyurgyevac között terül el, valószínűleg közelebb Gyurgyevachoz, mint Belovárhoz. Kamarcsa, a hasonnevű főesperességnek, ezen igen nevezetes egyházi hatóságnak, a székhelye volt, de hogy hol feküdt, ma már csak hozzávetőleg tudjuk megállapítani. Igen sok horvát község a szerb bevándorlás és terjeszkedés következtében nevet változtatott s a régi név feledésbe ment. Igy van ez Fyle-

thinczczel és Kamarcsával is. A régi horvát lakosság elpusztult a török elleni harcokban, kivándorolt, vagy rabságba hurcolták s mikor a török uralom megszünt, nem tudta újból benépesíteni a régi falvakat. Jöttek a szerb bevándorlók és megváltoztatták a vidékek néhai képét. A római katholikus vallás helyébe jött a görög keleti, a horvát nevű községek helyébe újak keletkeztek, s mivel az új bevándorlók a régi elnevezésekről mit sem tudtak, egész más nevet adtak a községeknek s ma már igen sok esetben csak szorgos kutatás tudja kideríteni, hogy egyik, másik történelmi nevezetességű hely hol is volt. Talán az oklevélkutatás előbbre haladtával még előkerülhetnek olyan adatok, melyekből megállapíthatjuk mi is, hogy Pethrichevich Simon két birtoka Kamarcsa és Fülethyncz, melyik mostani község határában feküdt, de ma erre még határozottan felelni nem tudunk.

43. **Petrichevich Vid** és leszármazói. Raduchi Petrichevich Miklós a Mogorovich és unokatestvére Brebiri Melith György a Subich nemzetségből nemcsak mint rokonok, de mint bajtársak is halálig tartó barátságot fogadtak. Együtt harcoltak, együtt szereztek birtokokat és együtt házasodtak. Csaholyi Imre két leányát választották élettársukul, Annát vette el Melith György, Katalint pedig Petrichevich Miklós. Ennek köszönhetjük, hogy családunknak a mohácsi vészt közvetlenül megelőző és követő történetéről, a magyar és horvátországi ágak összefüggéséről, pontos adataink vannak. A Melith család levéltára őrizte meg számunkra ezt a leszármazást, melyet minden valószínűség szerint még az öreg Melith György írt s fia, István, a későbbi szatmári főkapitány egészített ki a XVII. század első két évtizedéig. Eredetije ívnagyságú papíron, melynek hátlapján írva: „Az Melyth Familianak Erdelyben kik legienek Attiokfiay arrul való Genealogia az Signaturaban" Két példányban is, mindkettő a 17. századból származik, egyik a másik után másolva, a gr. Zichy-cs. zsélyi levéltárában, f. 10. n. 434. alatt.

Voltaképen három ilyen leszármazási tábla maradt fenn, melyek csekély eltérést mutatnak, de ez nem vonatkozik a Petrichevichekre, ezért a már hasonmásban (128. old.) közölten kívül csak ezt az egyet adom, mely a legteljesebb valamennyi között s legjobban olvasható. Ebből a leszármazási táblából megtudjuk, hogy az 1499-ben született Petrichevich Miklósnak nagyapja volt Petrichevich Vid, (NB. Miklósnak neve hiányzik a tábláról, mivel ott hibásan Jánosnak van nevezve) tehát Vidnek valamikor 1420 körül kellett születnie. Ez egyezik a többi adatokkal is, nevezetesen: leányai férjhez mentek Brebiri Melith Pálhoz, Ghiczy-hez, Plavnoi Benkovich Gáspárhoz és Bartakovich alias Utjesenich Péterhez, s ezek a vők mind a XV. század második felében már jelentős állásokban szerepelnek, úgy, hogy a század közepén születhettek, következéské-

pen feleségük szintén 1450—70 körül. Petrichevich Vid életéről egyebet nem tudunk, mint azt, hogy ő még lent élt Likában s abból, hogy leányait a legelőkelőbb nemesekhez adta nőül, következtethetjük, hogy társadalmi és politikai helyzete kiváltságos volt. Egyik veje, Perusich Gáspár kora leghíresebb hadvezére, a másik veje, Bartakovich Utjesenich Péter György barát nagybátyja, Brebiri Melith Pál pedig a Subich nemzetség egyik kiváló tagja, kit családi krónikáik, mint nagy-ot említenek.

A már eddig felsorolt adatokból nyilvánvaló, hogy a család közvetlenül a mohácsi vész előtti időben, amikor tehát a török Likát folytonos beütéseivel, rabló hadseregeivel nyugtalanította, biztosabb területekre költözött s ott új életre rendezkedett be. Családunk ezen törekvése egyáltalában nem különálló jelenség ebben a korban s voltaképen közös az akkor szereplő nevezetesebb dalmáciai és horvátországi családok sorsával. Tudjuk nagyon jól, hogy mindazok a nemes családok, amelyeknek ősi lakóhelye a törökök által elfoglalt terület volt, ugyanezt az utat járták. Elég, ha csak háromról emlékszem meg: a Draskovichokról, az Utjeszenichekről, akik mindketten a Mogorovich nemzetségből eredtek és a Melithekről, akik viszont magukat Bribirről írták és a Subich-nemzetség sarjai voltak.

A Draskovich család dalmáciai eredetű, Svacsics, Csetina, Spalato körül voltak birtokai. 1522-ben csak az egy Draskovich Bertalan volt életben, aki a török által mindenétől megfosztva, Horvátországba költözik. Három fiának: Györgynek, Gáspárnak és Jánosnak csak kardját és bölcs tanácsait hagyományozhatja. Györgyből bán, kalocsai érsek és bibornok lesz. Ez felemeli a családot.

Draskovich Bertalan az, aki a családnak fényét megalapította. Ennek fia Drachenstein, horvátosított alakban — Trakostyán — várára nyert adományával csaknem mint új családalapító jelenik meg, írja, hogy a nagy összeomlásban, midőn a török ősi lakóhelyéről kiűzte, egy szál kardnál egyebet magával hozni nem tudott. Ezzel az egy szál karddal szerezte meg a családnak azt a pozíciót, amely sokkalta fényesebbé vált, mint azelőtt volt. Ezzel szerzett nagy vagyont, dicsőséget, magas állást és lett megalapítója e katonai és politikai dicsőségben és fényben páratlan nagy családnak.

Utjeszenich-Mogorovich György, a kinek ősei szintén igen előkelő szerepet vittek Likában s akiknek Kamicsacz várában az akkori idők szokása szerint előkelő udvartartásuk volt, úgy elszegényedik, hogy idegenbe kerül és bárha nemes apród is, de nehéz és küzdelmes testimunkát folytat, nevelését úgy elhanyagolják, hogy csak felserdült korában tanul meg írni. Nem igazak azok a mesék, mintha ő nemtelen, alacsony szár-

mazású ember volt volna, azok a kályhafűtő meg hasonló históriák a nemes udvari és familiárisi szolgálat félreismeréséből erednek. Ő maga a legilletékesebb arra, hogy a család eredetéről beszéljen:

Verancsics Antal gyulafehérvári püspöknek, midőn őt megkéri, hogy írja meg életrajzát, mert azt fel akarja kortörténetéhez írott kommentárban használni, — a következőket írja: „Születtem ősrégi horvát nemes úri családból, szülőhelyem a hírneves Kamicsász vár. Apám Utjeszenich Gergely volt. Honáért vitézül harcolt és a török elleni harcban esett el. Három fivérem volt: Miklós, jeles katona, Máté, aki tudományosan képzett férfi és Jakab, aki a török elleni harcban Belgrád Nyebojsze — (Ne félj!) — tornyánál 1521-ben vitézségével kitűnt és el is esett." A Nyebojsze toronyról azt mondja: Turris quam Kewles lingua nosta vocant. Ebből azt következtethetjük, hogy magyar volt az anyanyelve, vagy legalább is jól beszélt gyermekkorában is magyarul. Továbbá azt írja: „nyolc éves koromban, 1490-ben elhagytam otthonomat és elmentem Corvin János harcos udvarába. És ez elküldött Erdélybe, várába, Hunyadra, ahol tizenhárom évig maradtam. Nem kis alkalmatlansággal házi dolgokkal foglalkozván; húsz éves koromban eljutottam megboldogult János király anyjának tisztes udvarába. Midőn megúntam az udvari életet, elmentem a Remete Pálosok kolostorába, akik egészen műveletlenek voltak. Rendökben négy évig voltam, azután a tudományokra adtam magamat egy jámbor tudós Pálos remete útmutatása mellett. Letettem a fogadalmat és felszenteltetvén, némely rendházak nem viszályok nélküli főnökévé lettem."

Egy krónikaíró írja, hogy Györgyöt apja kérelmére vette fel udvarába Corvin János, Verancsics pedig, hogy a család barátainak ajánlatára ott hagyja Corvin Jánost és Tesseni Hedvig, Zápolya János anyjának, Zápolya István nádor özvegyének udvari szolgálatából kilépve, Pálos rendházba lép. Abban kétségtelenül tévednek, hogy Zápolyának házában a legszolgaibb munkával terhelték, így például, hogy kályhafűtő lett volna, mert noha az apródokat mindenféle házi szolgálatra alkalmazták, de a fűtés nem volt „aulica vita", amelyről maga Fráter György beszél. Valószínű, hogy a kályhafűtők felügyelője is volt. Így ír Utjeszenich Ognyoszláv nagynevű őséről. (Lebensgeschichte des Cardinals Georg. Utiesenović. Wien, 1881.) Verancsics elmondja, hogy miért volt neki rossz dolga a Hunyadiházban, miképp nevelték fel a magyar urak gyermekeit mint apródokat úri házakban, hogy testileg megerősödjenek és illendőséghez szokjanak. Tesseni Hedvig kegyesen fogadta és a főúri apródok közé sorozta. Igen megszerette, bár még akkor nem volt tudományosan képzett, azonban eszes, tehetséges, komoly és megbízható volt. Megajándékozta őt ruhával, pénzzel,

szolgákkal, három lóval és katonái közé sorozta. Huszonkét éves korában, 1504-ben már vitézi hírt szerzett. A törökök és a németek ellen hadakozott Zápolyi János erdélyi vajda szolgálatában, ahol rettenthetetlen vitézsége folytán lovassági csapatparancsnok lett. (A bécsi császári titkos levéltárban levő olasz kézirat nyomán.) György barát körül egy egész kis rokonsági kör alakult ki azoknak a családoknak sarjaiból, akik az ő hatalma árnyékában keresték boldogulásukat. Legelsősorban a Draskovichok, akiket egészen ellátott és neveltetett. Aztán a Perusichok, a Bribiri Melithek és a Raduchi Petrichevichek is. Az ő befolyásának volt köszönhető, hogy a horvát menekültek aránylag rövid idő alatt tisztességes megélhetéshez tudtak jutni s főleg katonai állásokban és méltóságokban helyezkedtek el. Természettől fogva vitéz, hadakozó népfaj lévén, amely századokon keresztül a folytonos harcokban megedződött, megbízható, komoly elemet szolgáltattak a horvát menekültek Martinuzzi nagyratörő terveinek végrehajtásához. Nem tévedünk, ha azt állítjuk, hogy ebben a körülményben leli magyarázatát az a tény, hogy Martinuzzi serege sem föl nem lázadott, sem meg nem szaladt és hogy elég erősnek bizonyult a reá bízott feladatok megoldására. Az a tekintély és az az erő, amelyet Erdély ez alatt az idő alatt reprezentált, amíg a dolgokat ő vezette, az ő nagy kormányzói és diplomáciai lángeszén kívül a horvát tisztek által vezetett hadseregében gyökeredzett.

A Petrichevich-család rokonságához tartoztak a Perusich, a Benkovich, a Korlatovich, a Bartakovich (alias Utjeszenich), Szvacsics, Melith családok. Amint II. Rudolf király 1580. február 24-én kelt címerújító levelében felsorolva látjuk, néhai Melith György fiai közül István és Pál és ezek unokatestvérei, Vid és Melith Péter, az elhalt János fia, élnek. Ezeket valamennyiöket ott találjuk Nagyvárad környékén, amely György barát diplomáciai és katonai terveinek középpontja volt, majd pedig a Szatmár, Nagykálló, Nagyvárad közti területen, később pedig, Martinuzzi halála után, Erdélyben. Ezek közül magasan kiemelkedtek a Brebiri Melithek, akik közül István szepesi kamarai ispán, szatmári főkapitány lett és igen nagy megbecsülésnek örvendett a bécsi udvarnál.

Érdekes adatokat tartalmaznak a Martinuzzi környezetéhez tartozott horvát zsoldos katonaságnak fizetési jegyzékei, amelyeket a szerencsés véletlen megőrzött számunkra és amelyekből láthatjuk, hogy mennyi horvát tiszt szolgált Fráter György hadseregében.

Ezek közül a Perusichok és Korlátovichok, csakúgy mint a Barthakovichok, Melichek és Petrichevichek közeli rokonságban állottak Fráter Györggyel. 1317 forintot fizetett ki az alábbi jegyzék szerint Pesthy Imre kezükhöz, valószínűleg 2 havi zsold-

ban. Ebben a feljegyzésben megemlíti, hogy Melith Pállal 6000 forintot urának beküldött:

1550. Distributio pecuniae domini revmi Varadini per Emericum Pesthi, — Georgio Horváth, Korlatowyth, Perusyth, singulis ducenti flor. dandi sunt..... — VI^{c}. — Centum et quinquaginta peditibus cum domino Georgio Horváth intromissis ..... fl. — III^{c}. XVII. — Georgio Horvát ratione mutui et expensarum .... fl. — II^{c}. — Domino Perusyth ad solutionem familiarum .... fl. — II^{c}. (Történelmi Tár, 1879. 506—507. old.)

1526 a mohácsi vész éve és ebben az évben foglalja el a török Likát is. Ezzel aztán megszünik családunk számára jelentőséggel birni. Néhányan Ragusába, (horvátul Dobrovnik) menekültek. Itt még a XVI. század végén is él egy 90 éves öreg nő, Barbarich Ferencz ragusai nemes özvegye, Petrichevich Ilona, aki két levéllel keresi fel Magyarországra szakadt rokonait: a Petrichevicheket és a Melitheket. Közöljük ezt a két levelet mint érdekes kortörténeti dokumentumokat.

1577. október 4.

Drága üdvözlet István[1] knéznek és Pál[2] knéznek tőlem, a ti szerencsétlen nénétektől. Tudjátok meg fiaim, hogy nagyon szerencsétlen özvegy és öreg vagyok s leányaim elkergettek, elvettek tőlem mindent, amiből éltem, legyen mindenért hála az Istennek. És amikor hallottam, hogy atyátok[3] meghalt és az én fiaim szerelméről és mindenről és a ti nagybátyáitokról, nagyon szomorú voltam és mai nap is nagy szomorúságban vagyok az ő halála miatt és kérem az Úristent, hogy titeket tartson meg és bízom az Istenben, hogy így lesz és hogy jó hírnevetek van.

Nem emlékezett meg rólam senki, csak a ti atyátok. Az Isten emlékezzék meg róla azon a másik világon és bízom benne, hogy meg fog emlékezni rólatok is, kik még itt vagytok a földön.

Zárába jött Ladischich Pál Hrvatin (rab)[4] knéz, akit maga Jézus Krisztus hozott házunkba, aki mesélt nekem Miche-ről[5] és rólatok s a ti helyzetetekről és a többiekről, akiket ő ismer, kik ott vagytok azokban az országokban.

Alig bírtam magam kibeszélni vele, könnyek közt a vágyakozástól, ajánlom nektek is őt.

Hallottam boldogult anyámtól, hogy rokonotok nektek és hogy nemes atyja és anyja után. Ajánlom Mikult[5] nektek, mint

[1] Melith
[2] Melith
[3] Melith György †1574.
[4] Török fogoly volt. A bosnyák Hervatin-családból.
[5] Barbarich Miklós a levélíró fia.

anyátok, mint a ti húsotokat, tudom, hogy mindent megtettetek és megtesztek neki.

És tudjátok meg, hogy levelet írtam *Petrichevich Kuzma knéznek*, annak már két éve és írtam az én szerencsétlenségemről és szűkös helyzetemről, ajánlva magamat neki is, kérve őt, hogy ajánljon engem nektek mindnyájatoknak. Elég későre kaptam csak tőle választ, azután még írtam neki egy szeretetteljes levelet.

A többek közt azt írja nekem, én jól tudom, hogy az nagy gyalázat mindnyájotokra nézve, engem olyan szerencsétlenségben hagyni, hogy csak az Isten tudja, ha közelebb volna, hogy levenné rólam az én nyomorúságomat és felöltöztetne és ha távol vagyunk is. . . .

Esküvő lesz, Melich Anna[6] férjhez adja leányát egy nemes és tekintélyes emberhez, Csernel Pálhoz, az esküvő pedig Keresztelő Szt. János napján lesz és akkor összegyüjti a barátokat és rokonokat, kik Magyarországon és Erdély-földén vannak, hogy akkor megbeszéljük, milyen segítséget küldjünk és jó segítséget fogunk küldeni Vukicsevics Péter knéznek, a mi testvérünk keze által.

Annak már két éve mult, hogy én valakivel érintkeztem. Az Istenért ne felejtsetek el engem, s az én szerencsétlenségemet, a félelem hajt engem, hogy írjak, hányan és hogy vagytok és a legjobban fogja nektek elmesélni s elmondani Ladiscsics Pál Hervatin rab, knéz, aki velünk itt volt nehány napig és mindent higyjetek el neki, amit nektek mond a mi részünkről és ő igérte nekem, hogy hoz nekem a néhai Géci Farkas knéz nejétől Barátol, aki a ti és mi leányunk, csak küldjetek őszintén és sürgősen, arra kérlek és ne hagyjatok el engem az Istenért. — Az öreg Melichék nálam levő leveleit magamnál tartom és őrzöm mint a fejemet, ám ez a fej keveset ér, de a levelek értékesek, most a ti tisztségetek és becsületetek szempontjából. És ezen levelek leghelyesebben nálatok volnának és akitől közületek levelet kapok, annak fogom azokat adni, annak akarom adni. És üdvözöljétek Stefan[8] knézt, a ti feleségeteket és az én leányomat és a nagyon kedves menyasszonyt és a többi rokonságunkat, amelyik ott van. Uram és fiaim ezennel ajánlom magamat nektek, mint nagyon kedves és szeretett fiaimnak és kérem az Uristent gyakran és szívből, hogy tartson meg titeket sok évig egészségben és vígságban és hogy őrizzen minden rossztól és veszélytől és a fosztogató és a pogány kezektől. És ha eddig nem küldtetek, jelentkezzetek Kuzma knéznél,[9]

---

[6] Mikola Ferenczné (Melith Anna) leánya.
[7] Budacsky Barbara
[8] Melith István szepesi kamaraispán és kir. tanácsos.
[9] Petrichevich Horváth Kozma fogarasi főkapitány.

a mi Istenünk ihlessen meg, hogy végre küldjetek valamit és hogy veletek együtt ő is küldjön valamit.

Zadar, 1577. okt. 4.

Kívül: Helena Barbarellichia a ti szerencsétlen nénétek. És bezárom és egészben nagyrabecsült Melich István és Pál kenézeknek, mint az én drága fiaimnak adassék át ott, ahol találhatók.

A második levél 26 évvel később kelt s írója csaknem 90 éves.

1603. augusztus 18.

Ego infelix una orphana cum meis pupillis Helena Barbarella uxorque domini Franciscy Barbarella[1] patricii Jadretini filia comitis *D. Viti Petricheuich fratris Domine Chaterine auie Dominacionis*, que modestissime egregie dominacioni vestre me commendo. Scire cupio dominacionem vestram, me ineffabili gaudio corripi quoties de rebus vestre Dominacionis aliquid mihi boni significatur divinamque clemenciam maiestatemque exoro, ut res vestras quam diutissime secundet ex litteris vestris non (!) intellexi Dominacionem vestram filium, filiamque vestram in matrimonium collocasse, que res magnum mihi gaudium peperit, Deumque Optimum Maximum oro ac deprecor, ut sic reliquos quoque filios vestra Dominatio collocet et cum iisdem diuturnam ac felicem ducat vitam. Franciscus meus nepos me orphanam ac pauperem (ac Deus qui est papater omnium maxime orphanorum, ipse nobis omnibus providebit) multa quidem est probitare conspicus in studium virtutis litterumque incumbit, et in omnibus meo desiderio satisfaciet. Delicte mi domine ac aetate fili, peto a vestra Dominacione maiorem in modum ut infelicibus pupillis filiis ac uxori Nicolai filii mei omnibus in rebus quantum vestra dignitas patietur commodet nec mei quoque mestissime orphane ac prope nonagenarens vetulae vestreque Dominacioni sanguine coniuncte, obliviscatur. Preterea Dominacionem vestram sicuti dominum meum dulcissimum oro ut mihi sub litteras significet num ad huc aliquis ex Michaelis Petrichieuich[2] mei fratris et Comes Petrichieuich hac lucis atara fruatur, salutate meo nomine Stephanum Vuchichieuich eique dicat dominacio vestra, me ad huc superstitem esse verum tristem ac miseram. Franciscus nepos

[1] Szül. 1520. körül, Barbarich Ferencz neje, Petrichevich Helena, fia: Miklós (1603-ban már nem él), unokája Ferencz 1603.

[2] 1519-ben Michel de Miketincz de gen. Petrichevich Horvátország főjegyzője. Lásd. Lehoczky Stemmatografia 100. old.

meus mihi narravit vestram dominacionem illi dixisse quasdam V. D. possessiones esse Sibenici, recte quidem sed scire debet, eas in presenciarum Turcas posidere, Triginta et tres anni sunt elapsi, exquo novissimum cum Republica Veneta et othomana Domo bellum intercessit, si dominacioni vestrae placuerit ad me scribere, tuas litteras diriget Illustrissimo antistiti Verantio[3] V, D. benevolentissimo amico. Nec plura. Curet interim dominacio vestra bene valere salutetque meis verbis omnes tuos Domesticos, quibus omnibus me tota mente commito ac commendo.

Jad. XV. Kal. septembris 1603.

D, V.

Helena Barbarelle vestre
Dominacionis orphana

(Külcím:)Admodum nobili et generoso Comiti domino Paulo Melich uti filio dilectissimo, in Ungariam.

Eredetije papírra írva, az ív 1—2. oldalára írva, a 4. oldalon címzéssel és viaszba nyomott pecséttel, található a gr. Zichy cs. zsélyi levéltárában f. 10. n. 434. alatt.

A levélben szereplő Petrichevich Vid nem az 1420 körül született 43. Vid, hanem a 74. Vid, ki Zeng körül lakott 1500. aug. 5—8 között s kinek özvegye Clara 1547. november 8-án még él s Regianeban Zára megyében birtokos. Ennek a leánya ez az Ilona, ki Barbarich Ferenc raguzai nemes felesége. A 74. Vidről tudjuk, hogy édes testvére volt 73. Györgynek s így a 45. alatti Vidnek unokája. A levélben címzett Melith Pál apja volt Melith György, (1500—1574), anyja pedig Csaholyi Anna, apai nagyapja Melith Pál (a nagy), atyai nagyanyja Petrichevich Katalin.

Petrichevich Vid

Petrichevich Katalin (ennek fivére) Petrichevich János
férje: Melith Pál
(a nagy)

Melith György
Csaholyi Anna

Melith Pál
(a címzett)

Petrichevich Vid
felesége: Clara
leánya:

Petrichevich Ilona (a levélíró)
Barbarich Ferenczné

[3] Veranchich Faustus (1540—1617) Sebenicoi nemes, előbb csanádi püspök, később Pálosrendű szerzetes.

Barbarich Ferenczné tehát csak abban téved, hogy Melith Pál nagyanyjának Petrichevich Katának nem az ő (P. Ilona) apja volt a testvére, hanem a nagyapja. Másodízbeli unokatestvérek voltak, tehát ugyanilyen rokon volt Petrichevich Horváth Kozmával is a levélírója.

Ezekből a levelekből az is nyilvánvaló, hogy a családi okleveleket — és így elsősorban a Melith levelekről van szó — a török beütés elöl a tengerparti városokba vitték megőrzés végett. Erre vonatkozóan írja az öreg matróna, hogy a leveleitek itt vannak és küldjetek értük embert, mert azok mindennél többet érnek. Ugy látszik, a Melitheknek sikerült is ezeket a leveleket kimenteniök, melyek közt voltak régi királyi donációk: 1223-ból, 1251-ből, 1345-ből, 1356-ból, 1366 és 1412-ből. Petrichevich Horváth Kozma levélváltásából azt is megtudjuk, hogy a horvátországi ott maradottak és a kiköltözött családtagok között állandó volt az érintkezés és hogy tudósításaikat nem ritkán a török megszállás alatt lévő területen keresztül közlekedő futárokkal és alkalmi küldöncökkel bonyolították le. A hosszas hódoltság folytán a véghelyeken a törökkel való állandó érintkezés következtében amolyan háborús békeállapot alakult ki, amely szerint egymásnak kölcsönös szivességeket tesznek, úgynevezett privát szivességeket. A végvárak kapitányai és a török bégek, basák kisebb ajándékokat küldtek egymásnak s lovagias, habár ellenséges érintkezés volt köztük. Így például megengedték bizonyos személyeknek az átutazást, kíséretet adtak küldönceik mellé, hogy a haramiáktól és az útonállóktól megvédelmezzék. Így például Belgrádban egész postaváltás volt. Dalmáciából Belgrádig jött a küldönc, Magyarországból vagy Erdélyből meg elébe utazott az itteni küldönc, átvette tőle a leveleket, nem ritkán a küldött tárgyakat, főleg lovat, stb., nem feledkezvén meg ilyen alkalmakkor a török basa vagy bég számára megfelelő ajándékról sem. Ez annál könnyebben megtörténhetett, mert mint tudjuk, abban az időben igen sok renegát keresztény szolgált a török hadseregben, főleg balkáni s ezekkel az érintkezés már csak azért is sokkal könnyebb volt, mert a nyelvet jól beszélték.

Ha pedig, ami ugyan ritkábban, de mégis előfordult, hogy horvát vagy dalmát nemes ember állott át a törökhöz, az igen hamar magas méltóságra emelkedett. Nemcsak Szokoli Mehmed nagyvezér példájára gondolunk, hanem egy egész sereg, boszniai, belgrádi, üszkübi basára, akikről gyakran úgy emlékeznek meg a horvát urak egymással folytatott levelezésükben, mint atyjafiról. Ezt egyébként egy ízben Petrichevich Horváth Kozma is megemlíti. Az a pontos értesülés, amellyel a horvát végvárakban s például Erdélyben Fogaras földjén a töröknek minden mozdulatáról tájékozva voltak, főként annak a barátságnak köszönhető, amely a török és magyar, illetve horvát urak

között — főleg fegyvernyugvás vagy békesség idején — kifejlődött.

Nem osztjuk azt a felfogást, amely ebben a törökkel való cimboraságot látja. Ez túlzás és a véghelyeken való élet félreismeréséből ered. Aki ismeri azt a lelkiállapotot, amelyet nem állandóan elfoglalt területen a hadi szerencse változásai szerint a bizonytalanság az ott élő lakosságban kelt, ahol sohasem tudja egyik fél sem, hogy ami ma magyar, az holnap nem válik törökké, és megfordítva, — az tudja, hogy ilyen helyen a kölcsönös érdekekből és egyenlő kockázatból kialakul egy olyan tolerancia egymással szemben, amely nem cimboraság, hanem a helyzet reális értékelése. Nem kell abban semmi gyanusat lelni, hogy a török basák és a magyar vagy horvát végvárparancsnokok levelezésében egy illedelmes, lovagias tónus alakult ki, amely egymás személyének megbecsülését és a közérdek sérelme nélkül jogos magánérdekeinek előmozdítását is jelentette. Hogy az most sincs másképp, ezt főleg az orosz harctéren tapasztalhattuk, ahol míg az orosz hadsereg a maga virágjában fönnállott, az állandó, hosszabb ideig szemben álló ellenséggel szemben egy bizonyos lovagias kölcsönös tolerancia jelentkezett, természetesen ez nem gátolta egyik felet sem abban, hogy a hadműveleteket a legkérlelhetetlenebb erővel ne folytassák, ha erre sor került.

A horvát várak, erősségek és falvak a török kezén hamar elpusztultak és tönkrementek. 80 évi török uralom alatt lerongyolódtak, és csaknem lakatlanokká váltak. Csak a fontosabb hadászati helyeken őrizték meg. Erről érdekesen számol be egy névtelen szemtanú jelentése Laibachból.

1613. március 20.

> Durchleuchtister erzherzog, gnedigister herr und landtsfürst. Was demnach dieses e. f. D. angehörige Krainland samt desselben hinterlegenen beiden Crabatischen und Meergränizen anbelangt, in was stand und vermögen sich zur zeit dieselben befinden, was und wie weit sich zur zeit unfridens und des barbarischen mächtigen ertzfeindes etwo fürkehrenden feindlichen einfällen oder uberzügen, als im fall der höchsten noth auf sie zu verlassen, zu vertrösten und zu verhoffen seye das ist e. f. D. von zeit zu zeit von einer ersamen landschaft in denen landtags- und andern schriften zum öfternmal ausführlich mit klagen, bitten und flehen gehorsamst angedeutet und eröffnet worden. . . . . (48—49. old.)
>
> Wir wollen der andern umliegenden gränizhäuser und ortfleken in Crabathen als Ogulin, Hoysitsch, *Radotschisch*, Warilouitsch, Kamensko, Goymerie und dergeleichen, wie auch der hin und wieder gelegenen skarthäuser

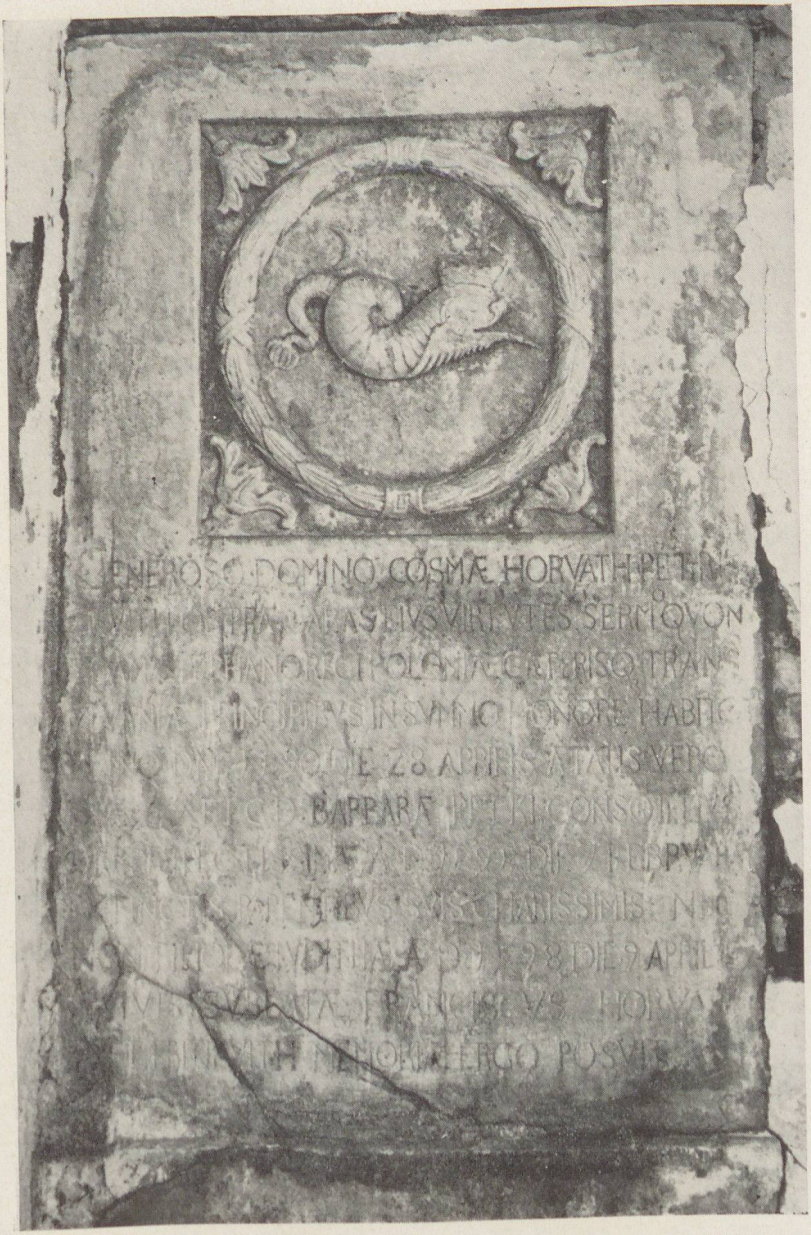

Petrichevich Horváth Kozma, fogarasi főkapitány, fejedelmi tanácsos síremléke a komlódi templomban.

(Dr. Balogh Jolán felvétele.)

M. T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

samt des derselben orten dienenden kriegsvolks jeziger beschaffenheit nicht gedenken; welche gleich so baufällig, zerrissen, arm und bedürftig als das Carlsstädteriesche sey.

Was nun mit solchen erarmten, hungerig, nakenden und leblosen kriegsvolk, welches bei solcher hart empfindender vermanglung aller notdurft und niederdrückender armuth nicht viel lust, lieb, noch herz zum kriegen haben kann, als lang es entgegen mit der bezahlung und proviant nicht wieder erquickt, erfrischt, frölich und freudig gemacht wirdet, wieder des erzfeinds oftmal unvorsehene feindliche über- und einfäl fruchtbares auszurichten, sey kann männiglich leicht ermessen und bei sich bedenken, zumalen in andern und civilsachen auch selten etwas wohl und nuzlich verrichtet, was mit guten freyen und ohnbezwungen willen nicht beschieht.

(Mon. Slav. Merid. 16. k. 48—51. old.

A jelentés, mely Ferdinand főherceghez szól, megemlíti Raduch várát is, melyről szintén megállapítja, hogy omladozó, és tatarozást igényel. Úgylátszik kijavították, mert 80 évvel később Glavinich püspök jelentése szerint lakható s a török kiűzése után elfoglalták a szerb menekültek.

Ennek a kornak s a korbeli horvát és magyar nemességnek jellemzésére közlök néhány levelet, melyet Petrichevich Horváth Kozma fogarasi főkapitány és fejedelmi tanácsos írt vagy kapott. Bár ezek már a XVI. század második feléből keltek s így voltaképen már túlhaladják azt a kort, melyet ebben a kötetben ismertetünk, de mivel a Petrichevich család magyarországi ágának elhelyezkedésére rendkívül jellegzetesek, ez a kis anachronizmus elnézhető.

A levelek, melyeknél az eredeti helyesírást tartottuk meg, a következők:

1574. július 16. Gyulafehérvár.

Zolgalathomnak ayanlasanak wthanna zerelmes Wram es bathyam az Wr ysthen akarathya | bol my ydebe jo egesegben wagywnk| kjth nagy zyuǫnk zerynth kjuanonk| thy k. thek felǫljs hallanonk.

Thowaba en ez holnapy napon kǫldǫm| keth zolgamath az ember erth oda | nandor feyer warra es kj hozathom, | az mynth ennek elǫtheys meg yrtam | the .k. nek wyseljen ymar .k. erre | olj gondoth ky legyen .k. nek haznos |es kesedelem ne essek benne az| mjth eben kel cyelekǫdnj merth| ha kj hyrhezyk felek hogy ezeth| wezthyk. az erth .k. thwgya eben mynth | kel .k. nek cyelekodnj yo

lehet myeg | azon walyk el ha el yew es mj | thanwsagal yọth az athjathwl.

Thowaba hyrth .k. nek nem thwdok egyebeth | Irnom moldwaban az wayda mynth | yarth hjzem hogy .k. erthethe foglja | eseth es thewek labajra kothozthek | azok zagathak el az theorokok thatharok | thobeth wythek el moldowabol zaz erzer (!) | leleknel az begler beg az dwnajg | yewth wolth de hogy kezben akadoth es | meg werthek az wajdath cyazar wyzza | hywatha zarazonys hadath yndeth az | olazok ellen, wyzy eroth nagyoth | boczjathath walamjnth yarnak ymar | wezthene oda ysten mjnd ewketh .k. deth kerem erthesen .k. engem lewelel | ez nandor feyerwarj dolog felol es yryon .k. ferency wram felol | tharczja meg az wr ysthen .k. deth | mjnden yawajwal yrtham gyula | feyer warth Zenth yakab hawanak | 16. napyan, 1574.

.k. zolgaya
pethrythyewyth kozma
m. p.

(Kívül:: Egregio domino Georgio Melyth de Bryber etc. domino fratri mihi observandissimo et confidentissimo.)

(Eredetije ív papirosra írva, 4-ik lapján címzéssel és viaszba nyomott papírpecséttel a Gr. Zichy cs. zsélyi lvt.-nak Missilisei között P. betű alatt.) A levél végig P. H. Kozma kezeírása, kivéve a címzést.

1583. augusztus 27.

Wythezlọ nemes wram es ennekem byzo | dalmas zerethethel walo athjamfja | az en elthemjg walo zolgalathomnak | ayallasanak wthanna az wr ysthenthọl | kjwanok thy .k. theknek mjnd az en | byzoth azzonjomal es .k. thek zerelmes | gyermekjwel egyethemben kjketh az wr ysthen meg zaporethoth az thy | .k. thek kjwansaga zerynth es az mj | remensegonk zerynthjs megh atha | az warando wendegeth mjnd | azokat es ezwthan walokaljs algya | meg es tharthcya meg mjnden yawaj | wal sok yo ezthendejglen. |

Meg ada ysthok az meljthj pal wram | ynasa az the .k. leweleth kjs azzonj | hawanak 24. napyan yth fogarasban | kith nagy zerethethel wethem es | olwastham mjerth hogy ez falka ydọben semy byzonjos hjrth thy .k. thek felọl nem hallotham | wgyan mjndyarasth azon napon | hozanak *thoth orzagboljs* | *az athjafjak* | *thwl byzonjos leweleketh mjnd* | bathjamthwl es *otcsiemthol yanos* | *wramthwl* es hogy myndenjk lewel | ben semjth egyebeth nem olvastham | yonal

ygen ǫrwendethem rajtha | hogy az wr ysthen azok felǫl mjnden | yoth engedeth hallanom es erthenem az | kjk felǫl leg felljeb kjwantham. |

Magwnk allapathja felol .k. nek ezth | yrhathom legyen hala az | wr ysthennek | mj magwnk bekewel wagywnk de | gyermekjnk byzonj ygen betheges | kednek, ywdjth zep leyanjomath | ollja thartham mjnth ha az wr | ysthen wyoban atha wolna ez | wylagra az kysebyk leyankankath | azon kepen masthan ferkǫ betheges | kǫdjk de az wr ysthen hyzem hogy mjnd | yol agyja etc. |

az thǫb athja fjakjs bekewel wannak | csak hogy wokjcyewyth pether | wramne zerthelen betheg wala de | masth yothek wala yde pyzthrangerth | es mondak hogy kǫnyeben wagyon.|

Wokjcyewyth yanos fazokath thǫrth | wdwarnal, haborgoth kjben ha | az en kycyn thekjnthethem nem | lǫth wolna nem yol eseth wolna | dolga kjth az thanacy wrakys | byzonjoson yrnak ym azon | lezek ha leheth le cyendezecyem | kjn eleg bwswlasom wagyon mjerth | hogy majd oknekol cyelekodoth de | am yaryon. |

yrya .k. keth lewelemeth wythek ez napokba | egyik az halap dolgarol masykath | az ywacyko wram dolgarol es | wtharol ym erthem hogy nem | menth .k. thek felǫl de mjnd az | athal az thy .k. thek yo baráthyath | meg zolgalom .k. theknek hogy | gongya leth wolna reya ha | arra menth wolna etc. |

yr the .k. mjwel gjakran thorthjnnek | kj menthem hol hwzra hol kow | warban meg lathogathnam .k. theketh | az wagy ha thelen nem lehethne | hjrre adnam es the .k. nem resthel | ne az mwnkath meg keresne byzonj | wram az nekem few ǫrǫmem | mikor .k. theket lathathom de | wram olljan heljre wagyan nem | kjwanom .k. deth hywathnom merth | en magamjs alig warom hogy | az fele heljrǫl kj zaladhasak | az sok wadlas panazolkodas | es sok ygazgathas mjath de | wram az mjkor az wr ysthen engedj hazwnknal keresowk meg egymasth | az wagy yth fogarasban megys | thǫb mwlatsagwnk lehethne .k. thekel. |

ym erthem wram mjth yr .k. az kǫzthethek | walo allapath felǫl sok okokból ez | ydeyg halladekban wolth es hogy | wgyan byzonjoson nem lehethne | egyeb benne ha nem az ozlasnak | meg kellene lennj, mykor en thy | .k. thekel zemben woltham azth en ezenben wethem hogy annak meg | kel lennj masth sem thwdok | egyebeth mondanom bathor meg legyen | az ozlas cyak maragyon meg | kozthethek az athyafywy zeretheth | es yo akarath merth ha az meg | nem marad az yozagot sem | thwdom me

cyelnek ha cyendez | niwgodalmathok es elethethek | egy masal nem lezen etc. |

.k. meg botcjason hogy zakmar dolgarol | thwdakoztham nem thutham hogy wethek | legyen ez wthan beketh hagyok nekj | de y th yol ercyowk azerth myben | legyen etc. |

magam allapathja felǫl ezth yrhathom | .k. nek byzony sok yarasom sok | nywghathathlansagom wagyon az | maga mdolgaihoz keweseth erkezhethem | ym ma harmad napja hogy yde yǫwek | es ym ma hozak az feyedelem leweleth | hogy brasoban menjek az ythjlǫ | mestherel es assesor djlekthor wray | mal az feyedelem kepeben kǫzthǫk | legyek walamj ygen nagy hawos | es hatharnak el ygazethasaban | en magamnak penjg ym kjs | azzonj napyara ygen nagy hathar yarasom wagyon kornjs farkassal | az keth zekelj falwn hathararol | kjhez ez ydejgys wgy nem lathha | tham az mjnth kelleth wolna.|

annak folothe ym mjnden thjztharthok zam wethele rajtham wolna az | hwzthjthwl meg walwa merth az | zamoth ada cyak yelenthem .k. nek | ha keth feyem wolnays gondoth | thalalnek de mjnd az athal | az mjhez az wr ysthen segeth | meg ygyekezǫm tharthanj az | feyedelem kedweth es yo akarathjath | hozzam sokan wadnak kjk kjwannjak | ez fele galjbath de en yo rezeth nekjk | engednem ha lehethne. |

az mj hjreynk wadnak kjwalth kepen | thǫrǫkǫk allapathja felǫl ym | meg yrtham .k. nek |

hyrth .k. nek ezth yrhathom az kozakok | ygen ember kǫthǫk kjn cyazar ygen | bwswlth nezther feyer warnak | az warasath thǫb warasakal | egyethemben mjnd el rablothak | egethek az napon walagathas | nekol elegyewel mjnd le | wagthak thǫbeth hyz ezer leleknel | kjk bekewel wyzza menthek mjnden | njeresegel masth cyazar kjraljra | haragzyk erethe kjkre kjralj rajok | kǫldoth de hjzem hogy meg ozzak | magokath, kazwl basawal | penjg semj fygye njncy | cyazarnak soth wyoban ez | masthany hadanakjs yob rezeth | ygen meg werthe kazwl es masth |wyob nepeth hajthanak az had | wthan kjketh az wr ysthen | wezesen mjnd oda |

the .k. ayallja zolgalathwnkath azzo | njomnak es cyapy gergelj wramnak | tharthja meg az wr ysthen thj | .k. theketh mjnden hozza tharthozo | ywal egyethemben yrtham | fogaras waraban kjs azzonj | hawanak 27. napyan, 1583.

.k. zolgaja es athjafja
pethrythjewyth kozma

(Kívül: Generoso ac egregio domino Stephano Melith de Bríber etc. domino fratrique observandissimo atque confidentissimo.

Eredetije 2 ív papírra írva, a 8-ik üres külső oldalán címzéssel és pecsét töredékével, a gr. Zichy cs. zsélyi ltárában, Missilisei között. P. betű alatt.

A levél mindvégig Petrichevich Horváth Kozma sajátkezű írása.

Vid leszármazói közül, fia

61. **Petrichevich János** (Horváth János dictus Radwzowyth) Keglevich Péter familiarisa és bizalmi embere. A Keglevich Péter és Zápolya János szepesi gróf és erdélyi vajda közti egyenetlenségben és perben Thalóczi Bánffy György előtt is megjelenik. Klaič: Acta Keglevichiana 76. p.)

Petrichevich János 1528 február 22-én Zalaházy Tamás egri püspök, magyar kancellár udvarmestere (magister curiae) s mint ilyen I. Ferdinand királytól a Zápolyával való egyetértés miatt hűtlenségbe esett Farkas György borsodmegyei és bárhol másutt található birtokaiból Parlag Bertalannal együtt negyven jobbágyra birtokadományt nyer hűséges szolgálataiért. (pro fidelibus servitiis). A donatios levél elveszett, de a Királyi Könyvekben fennmaradt a következő bejegyzés:

1528. február 22.

1528. Donacio per notam infidelitatis Georgii Farkas quadraginta colonorum pro egregiis *Johanne Pethrythyewygh de Radwch* magistro curie reverendi domini Thome episcopi Agriensi cancellarii ac Bartholomeo de Parlag. Anno Domini quo supra Strigonii, in festo cathedre beati Petri apostoli ad relationem magistri Francisci Wylaky, prepositi Posoniensis, secretarii regie Majestatis, date sunt littere, quibus mediantibus Maiestas sua, de bonis nobilis Georgii Farkas, tam in Borsodiensi, quam aliis quibuscunque huius regni Hungarie comitatibus existentibus et habitis, ad numerum quadraginta colonorum, ex eo idem Georgius postposita eius fidelitate, ipsi et sacre corone debita, Joanni de Zapolya notorio hosti ac infideli suo et huius regni adhesisse, plurimaque dampna in hoc regno commisisse neque ad decimum quintum diem festi beati Martini episcopi et confessoris, iuxta suam et totius regni ordinationem pro prestanda fidelitate ad eandem venisse, sed in hunc diem partes dicti Joannis de Zapolya pertinencissime sequi dicitur, egregiis *Joanni Pethrythyewygh de Radwch*, magistro curie reverendi in Christo patris, domini Thome episcopi Agriensis, cancellarii sue Maiestatis[1] ac

[1] Zalaházy Tamás egri püspök, magyarországi kancellár.

Bartholomeo de Parlag, ipsorumque heredibus ac posteritatibus universis, simulcum omni iure suo regio ac utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, pro fidelibus serviciis eorundem contulit, salvo iure alieno.

(Liber Reg. I. k. 106. old.)

1530. szept. 26-án kiállítja Alsólendván a következő levelet:

Ego Johannes Petrichewych prouisor Wespremiensis dedi hoc anno in persona domini mei gratiosissimi in arrendam decimas sew cutelos Noua et Zepetnek, tum fruges, tum eciam vinum, ac alia omnia, que decimari solita sunt, magnifico domino Antonio Banffy de Alsolendua, pro florentis trecentis et octuaginta, de qua enim supradicta summa idem magnificus dominus Antonius Banffy de Alsolendua hodie ad manus meas dedit sew asignauit florenos centum et quinquaginta, promisit autem et mecum ita concordauit idem magnificus dominus Antonius Banffy, quod residuam partem, hoc est florenos ducentos et triginta mihi vel homini meo ad hoc deputato ad festum sancti Martini episcopi in bona moneta persoluet integre et sine dafectu, super quam concordiam ego istas meas literas manu mea scriptas et sigillo meo munitas dedi. Datum in Alsolendua feria secunda ante festum beati Michaelis Archangeli, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo etc.

Originale chartaceum, subtus sigillum anulare appressum etc. Arch. B. H. S. Zagrab.

Ebben tudatja, hogy mint veszprémi provizor Alsólendvai Bánffy Antalnak, kiadta bérbe a zalai főesperesség két tized körletében Nova faluban és Szepetneken úgy a gabona, mint a bor tizedet évi 380 forintért, melyből 150 forintot fel is vett, míg a hátralékot Szent Márton napján fogja megkapni. A levelet megpecsételi a Petrichevichek delfines pecsétjével, melynek rajzát adjuk. Azt hisszük, hogy a király kancellárjánál szerzett érdemei szerezték meg számára azt a befolyást, melyet Ferdinánd udvarában élvezett. Ezt főleg abból látjuk, hogy mikor fia, Miklós a Csaholyiak idegen kézben levő hatalmas uradalma kiszabadításáért megindítja Melith Györggyel együtt a nagy harcot és végnélkülvaló perlekedést, a királyi udvar állandó támogatását élvezi, mely végül is győzelemre vitte ügyét. Erről majd Petrichevich Miklósnál bővebben.

Petrichevich Vid leányairól ennyit tudunk: A legidősebb leány, annak keresztnevét is tudjuk, 54. **Petrichevich Katalin, brebiri Melith Pálnak,** kit kirtársai „nagy"-nak neveznek, úgy látszik kiváló egyéniségéért, volt a felesége. A brebiri Melithek

a Subich törzsből származnak és őseik voltak a brebiri grófok, kiket ezideig kizárólag a Zrinyieknek ajándékozott oda a közfelfogás. Nem óhajtok e kérdéssel most és itt érdemlegesen foglalkozni, csak néhány olyan tényt említek, mely engem gondolkodóba ejtett s melyből úgy látom, hogy a Subich törzsből még a XIV. század első felében, legelébb a Melith nemzetség vált ki s ezek voltak azok a brebiri grófok, kiket Nagy Lajos különösen kedvelt. Abból a tényből, hogy a Melith család részére 1580. február 24-én II. Rudolf király kiadott oklevelében megerősíti II. András 1223. IV. Béla 1251. Nagy Lajos 1345., 1356., és Zsigmond 1412. évbeli birtokadományleveleit, melyek a legrégibb Subich nemzetségbeliek javára szólnak, azt kell következtetnünk, hogy azok a Melithek, kiknek II. Rudolf donatiós levele szól, azoknak a Subichoknak egyenes leszármazói. Itt tévedés annál kevésbbé lehet, mert az okiratban említett kancellár ekkor Draskovich György kalocsai érsek volt, Zrinyi György pedig tárnokmester, kik mindketten személyesen ismerték a Melithek leszármazását. Az első mint rokon, a Bartakovich-Utjeszenichek révén, hiszen Petrichevich Vid másik leányát Bartakovich alias Utjesenich Péter vette el, Zrinyi György pedig szintén Subich nemzetségből való volt s ugyanazt a sasszárnyas címert használta, mint a Melithek, mert ez a Subich genus eredeti címere volt. Úgy látszik azonban a sasszárny nem lebegett mindig a levegőben, hanem a sas karmai alatt egy oroszlán (liliom?) volt, melyet a sas karmaival megragadott. II. Rudolf aztán egyesíti a Csaholyiak (a Káta nemzetség) 6 küllős kerekes címerét a Subich törzs címerével s ezt használják a Melithek ettől kezdve. Megerősíti őket a király minden eddigi donátiójukban s jus gladii-t adományoz nekik. Aligha vélünk tévedni, ha ebben a szokatlanul nagy királyi kegyelemben azon érdemek megjutalmazását is látjuk, melyeket nemcsak a Melithek ,de rokonságuk is szerzett, a Draskovichok, a Várdayak, Istvánffyak, Petrichevichek etc. A Melithek Magyarországra jött ágának leszármazása ez:

Brebiri Melith Pál a „nagy"
Raduchi Petrichevich Katalin
a Raduchi Petrichevich Vid leánya

Clara Wokichevich Péterné 1578	György 1500—1574. 1. Csaholyi Anna 2. Sálffy Anna	Ferencz †1575	János †1580 előtt
Az első feleségtől: István cs. kir. tanácsos, szepesi Kamara prefectusa 1587	Pál Báthory Miklós familiárisa 1579	Péter 1580 Szokolyi Erzsébet	1580 Vid

A Turul VII. k. p. 142 közli:

„A brebiri Melith-családnak a XVI. század második felében élt férfitagjai, úgymint Melith Györgynek és nejének Csáholyi Annának, családja utolsó sarjának, fia: István és Pál, továbbá unokatestvérök Melith Vid azon kéréssel járultak Rudolf királyhoz, hogy ősi címerüket, úgymint a brebiri Melithekét és anyai részről a Csáholyiakét egyesítse, bővítse és címerújításként adományozza nekik és utódainak, tehát az egész Melith családnak. Az oklevél szerint: . . . „ex speciali nostra gratia et munificentia antiquae ipsorum nobilitatis tam paternae familiae Melyth de Bryber quam maternae familiae videlicet Chaholiorum generationis insignia, in unum collecta et aliquantulum aucta ac illustrata ipsis, eorundemque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis iam natis et inposterum nascituris, adeoque universae familiae Melyth de Bryber denuo clementer conferre dignaremur." Ugyanekkor régi, II. Endre, IV. Béla, I. Lajos és Zsigmond királyoktól eredő okleveleiknek átírását és megerősítését is kérik a királytól.

Rudolf király 1580. február 24-én kelt fényes kiállítású oklevelében eleget tesz e kérésnek; megerősíti régi okleveleiket, egyesíti és pontosan leírja a Melithek és Csáholyiak czímerét. Az átírt oklevelek közt Zsigmond királyé 1412. évből a brebiri Melitheket egész határozottan a Subichok nemzetségéből (de generatione Subiciorum) eredőnek mondja. Ime tehát az egyik, heraldikai úton nyert feltevést oklevél is bizonyítja.

A két családnak egyesített címerét az oklevél ekkép írja le: Vörös mezőben zöld halmon koronás szárnyas angyal, hosszú kék ruhában, mellén keresztbe tett vörös stólával, karjai mezteleneк, lábai keresztbe vannak téve, kinyujtott jobbjában arany koronát tart, melyből két fekete sasszárny emelkedik ki (a Subich nemből eredő Melith család czímere), a korona alatt arany félhold és ez alatt arany csillag; baljával egy fa kocsikerékre (Csáholyi czímer) támaszkodik. Sisakdísz: két fekete sasszárny között, melyeknek egyike a félholddal, másika a csillaggal van megrakva, kinövő angyal. Takaró: arany-vörös, arany-fekete. Az oklevél szavai szerint: Scutum videlicet militare erectum, pupurei seu rubri coloris, cuius fundum viridis monticulus occupat, cui sub humana effigie angelus in veste oblonga et coelestini coloris lucida, stola rubea in formam crucis a collo per pectus defluente praecinctus, sparsis crinibus, corona regia insignitis, alis discoloribus, viusque delectalibus expansis, brachiisque nudis prominentibus et pedibus in formam similiter crucis positis insistere, manuque sinistra rotam currus ligneam, dextra vero in dextrum scuti extensa coronam auream cum eminente ex alia duplici ala aquilina nigra tenere, subtus vero coronam lunae, sphaera media et sub ea stella, utraque aurei coloris ordine posita esse conspiciuntur. Scuto incumbentem galeam mili-

tarem craticulatam sive apertam regio diademate alterum angelum inter duas nigras alas aquilinas hinc luna, illinc stella radiante ornatas, umbilicotenus conspicuum, priorique per omnia similem proferente ornatam. A summitate vero sive cono galea laciniis seu lemniscis hinc aurei et rubri, illinc aurei similiter et nigri colorum in utramque scuti oram defluentibus, illudque decenter exornantibus."

Az oklevél szövege hivatkozik az elején lefestett címerre, mint a melylyel ez a leírás teljesen megegyező. A címer kifestése azonban a könyvalakban kiállított díszes diplomából elmaradt."

A Melith család tagjai igen szép pályát futottak be, csakhamar országos, történelmi szerephez jutottak, nagy birtokokat szereznek és mint a bécsi udvar hűséges hívei legelőkelőbb családaink sorában élnek. Férfiágon a XVIII. század elején a család kihal, de leányágon a gr. Zichy és Kállay családban élt tovább s ezért kerültek a család levelei e két család levéltárába. Érdemes volna behatóan foglalkozni a brebiri grófok történetével az újabb kutatások eredményeinek felhasználásával, mert szilárd meggyőződésünk, hogy sok balítéletet kell eloszlatni és sok közönségesen elfogadott megállapítást megváltoztatni. Egy bizonyos már most is, hogy ha a Zrinyiek tényleg Subich nemzetségből eredtek, úgy közös eredetüek, vagy talán azonosak is a Melithekkel, ez még megvizsgálandó kérdés, de hogy a Melithek ősei voltak a brebiri grófok, ez ma már aligha vitatható. Vajha akadna ennek a kérdésnek megfelelő kutatója!

Petrchevich Vid második 55. **leányát**, kinek keresztnevét nem tudjuk, **Karini Korlatovich György** vette feleségül. A Korlatovichok valószínűleg a Lapchanok Karinjani ágából származnak s előkelő nemzetség. Korlatovich György 1525 február 3-án Ormány vár várnagya (II. Lajos király számadás könyve Magy. Tört. Tár. XXII. 70—73.) Valószínűleg ennek fia volt az a Korlatovich Péter, György barát kedvelt csapatvezére és rokona, kinek esküvője 1550. februárban volt Kolosmonostoron Izabella királyné jelenlétében.

Petrichevich Vid harmadik leánya 66. **Zapletai Perusich Gáspárné.** Perusich Gáspár 1484-ben báni helytartó. Ennek fia lehetett az a Perusich Gáspár, ki 1558 szeptemberében, a darabontok vezére, mikor a két Kendyt, Antalt és Ferenczet, valamint Bebek Ferenczet megölik, mert a némettel cimboráltak. A Perusich család Lika megyéből származik a hasonnevű várból. Perusich Gáspár, az öreg, megpecsételi 1492-ben a pozsonyi békét elfogadó oklevelet a horvát rendek nevében, mint egyik kiküldött nemes. Címerök jobbra fordult oroszlán. Úgy Perusich Gáspár, mint János kitüntették magukat a török elleni harcokban. Mint Frater György sógora, csapatkapitánya jelentékeny szerepet játszott a XVI. század közepén és birtokado-

mányként Bihar megyében Hosszúpályin volt birtoka. Leszármazója — talán unokája — volt Perusich Máté, ki 1603-ban Székely Mózes mellett esett el a Barczaságon vívott csatában. Anna leányát Égli György vette el. Horvátországban a Perusichok egy ága a XV. és XVI. században igen nagy szerepet vitt, főleg a török elleni harcokban. Perusich várát többször (1514) eredménytelenül ostromolta a török, míg aztán 1526-ban ez is elesett. 1524-ben Carlopago kapitányai a két Perusich knéz (gróf) János és Gábor kis őrségükkel betörtek török területre és Skrodin környékét felégették. A török visszaadta a látogatást és Carlopagónál megverte a horvát sereget, elfogta a két Perusichot is 1525. február 27-én több tekintélyes horvát főúrral együtt, mintegy 300-at. A Perusichok a Mogorovich nemzetséghez tartoztak.

A római prop. fidei könyvtárban van egy 400 oldalas breviárium horvát-glagol betükkel a XIV. századból. A naptár részben levő sok feljegyzés közt ez áll 1507-ből:

„Ezen évben az újév után a második héten meghalt Perusich Gáspár úr Zárában és ezen évben nem volt harc az urak között és Perusich Iván gróf a magyaroknál járt és Péter gróf bánnal Perusich Gáspár fiai is. Volt pedig ennek két fia, Gáspár és Gergely, mindkettő még fiatal volt." (Arkiv IV. p. 305.)

Perusich Gáspár 1534-ben a csanádi püspökség javainak igazgatását kapta I. Ferdinandtól.

A negyedik leány 67. **Ghyczyné** volt. Melyik Ghyczy lehetett az, erre feleletet nem kapunk, még a nagy gonddal egybeállított Ghyczy család történetében sem, (Nagy Miklós: A. Ghiczyek a magyar nemzet történetében, Turul 43. évf. p. 11.) Minden valószínűség szerint a Ghiczy család horvátországi ágából származott, talán az 1519-ben, mint királyi ember szereplő Lénárt apja volt. Ezt onnan gondoljuk, mivel Ghiczy János († 1589) a későbbi erdélyi gubernator igen melegen tartotta a rokonságot Petrichevich Horváth Kozmával és a Melithekkel, mint ezt számos misszilis levélből tudjuk. Iván pedig Lénárt fia volt s testvére Farkasnak (1572), ki szteniznyáki kapitány volt Horvátországban, onnan nősült is. A Ghiczyek családfája meglehetősen hézagos a XVI. századig, s csak egyes családtagokat ismerünk, de a rokonsági összefüggést nem. A zsélyi levéltárban levő leszármazási tábla szerint Ghiczy György, kinek neje Bercsényi asszony (Zsuzsánna), fia lett volna a Petrichevich leánynak. Ugy látszik Ghiczy Farkas kétszer nősült. Egyik neje Budácsky Borbála volt.

A Petrichevich Vid ötödik leánya 68. **Plavnoi Benkovich Gáspárné.** A Benkovichok a horvát ősnemességhez tartoztak, 1491-ben Benkovich Gergely zágrábi várispán. Benkovich Miklós Corvin János hadvezére, hires vitéz volt, kit 1499-ben Ve-

lencében a török elleni hadjárat vezéréül óhajtottak megnyerni, de ő úgy látszik nem akart velencei zsoldba állani. A Benkovich család igen gazdag volt, míg a török el nem foglalta birtokait. Benkovich Miklós 1508-ban Corvin özvegye Frangepán Beatrixnak 1000 arany forintot kölcsönöz s megveszi tőle Egydovecz és Gyurgyekovecz birtokokat. Ennek a Benkovich Gáspárnak csak unokáját ismerjük, Losonci Bánffy Kristófot s ennek leányági leszármazóit a 128. oldalon közölt XVII. századbeli leszármazási táblázat szerint.

A hatodik Petrichevich leány 69. **Bartakovich Péterné** volt. Bár férje leszármazását nem tudjuk pontosan, egy igen fontos adat került elő a családi levéltárban levő egyik levélben, hogy t. i. *a Bartakovichok voltaképen Utjessenichek* (Utjessenovich, Utjesewich). Frater György nagybátyja volt Utjessenovich Bartok, testvére Györgynek, a barát apjának. Ezek magokat anyjuk után Martinusevicheknak, olaszosan Martinuzzinak nevezték. Bartók után magukat Bartók fiaknak = Bartakovichoknak.

Bartakovich Péter első neje Biczonjdoljnics Borbála volt, ettől származott egy leánya, Bartakovich Borbála; de azt hiszszük, hogy az a Martinusevich Péter, kit 1551 július 23-án Castaldo Ferdinánd nevében a küküllői főesperességben megerősít, szintén Bartakovich Péter fia volt. Egy másik fiúról, vagy unokájáról is tudunk, ez Bartakovich István. Bartakovich Jánosnak János király, kinek híve volt Biharmegyében Fehértó birtokot adományozta 1552 előtt. 1581. július 7-én kelt levelét Bartakovich alias Uthessewyth Jánosnak, itt közlöm, mivel ezt köztörténelmileg is fontosnak tartom, ezáltal a Bartakovichok eredete és az Utjessenich családdal való azonossága el van döntve.

1581. július 7.

Kegelmednek mynt wramnak es athiam fianak eletemyg walo szolgalathomat ayanlom mynth wramnak es szerelmes wchem wramnak kjwanom az kegelmed egesseget es hoszw jdeyg walo eletét mynd az en Ismeretlen szerelmes azzoniomal es az kegelmed édes magzatywal eghetemben, magam alla pathia felól, knek azt jrhathom hog' az my kegelmes Isteneonknek légen nagj halla w szent felsegenek, hogj szent fyaért ennekemys mostan agéséget adot mynd gazdam azzonnal, egétemben de knek azt jrhatom hog' az germek meg nem bant engemet Thowaba meg erthetem en az kmed lewelléből, hog kmed jria hog' fel kellene Eczedben menem es oth kellene procurathort walanom mert az jt walo requisitorok lewelének nem adnanak helt nynczen myt thennem ha az wr Isten w felsége halalommat halastya hat ez thakarodas wthan fel mégiek Eczedben es az procwrator lewelet en kmed kezéhez kwl-

deom Kmedet mynt szerelmes wramat es athiamfyat kérem hog knek légén gongia rya es Kmed walamyt rya kwlt en myndeg fylleryg meg elegithem az Kmed kwlczegerol cziak hogj kmednek légén szorgalmathos gongia rya Thowabba jm erthem az kmed lewlyból, hog' Szwtha Janos azt mongia wolt Kmednek hog' Ewek wolna eorek kepen, mert wk athak wolna my nekwuk durante bene placito, de nem thwom az jambor sogorom hog' ha weszj ezében.

De meeg w akor szembent lakjk wala es az Homona wrak jobagia wala az mykor az en szegeny athiamal egétemben my byrthwk wgj mynt sajat jozagonkat mert az en Anniamnak eossjthól maradot wolt. Jol léhet hog az Swtha Janos fellessegenek az Annianal wolt szalogban Kozmaj Ferencznenal es athwl valthotha wolt meg az en szegen é(des) athiam... welem wagion, Im az lewelnekys maseat kwltem knek melbol kegelmed meg thwdhathia hog' ha ennime wag Szwtha Janosse, azt jmar el hythem hog' az magar nemszetségben az athia fyw szerethet cziak adjg thart myg emberel szemben wagion mert Swtha Janosalys wgy wegezek hog' kmednek szollion felóle es kmed Balog thamas kezethol es Domyk Menyharthethol kj wegie hog' ne byrnak Idegennek de kdet kerem hog' kmed wegie kj es légen inkab the kmnel hog' nem mynt mas jdegennel, Ha Isten jltet en kdet meg ellegithem az kmed kwlczegeról, az myt kmed rya kwlt mert en nem Szwthanak keresek hanem magamnak az myg ellek maga germekjhez job szandékal walek de jgen meg haborodam az w szawajn, mert sem az en athiam sem en nem woltunk Szwtha szolgaja hogy wk athak wolna mjnekwnk.

De ez lewel massabol kmed megj erthethj hog' kj wolt mert az lewel wg' tharthia hog' Horvat Marthonnak es fellesegenek Kathalinnak ki ennekem edes aniam wolt jm az geniologiatys knek kwltem, azert kdet kerem, hogj Kmed keresse meg knek wgj mjnt en magamnak mert ha Isten ez wylagbol kj wezenjs knek halok es Illyek mert Ithis Isten emek az en kegelmes wraym wthan adot anyt hogj knek szolgalhathok. Kmed meg boczasson, de az Szwtha bezeden haborodam meg es azert jrok Knek jlen bw bezedel. Isten tarczia meg kdet mynd azzonyomal egethembe es Kmed magzathiawal egethembe. Kólth Waradon 7 dye Julj, Anno 81.

Kmed szegen szolgaya és athia fja

Barthakowyth Janos
masnewel *Wthessewyth*
m. propria

Kívül: Egregio domino Stephano Melyth de Bríber etc. domino et fratri suo semper confidentissimo.

A Bartakovich családról még csak azt, hogy Lika megyében nagy birtokaik voltak a XVI. században. Övék volt Bartók vár is, valószínűleg a család egy Bartók nevű tagjáról elnevezve. A nép e család tagjait biskupi (püspök) melléknévvel illeti, valószínűleg Frater Györgyre való visszaemlékezésül. (Viennac. 1884. p. 220.)

Petrichevich Vid legkisebbik leánya 70. **nevét** *nem ismerjük* **apáca** lett. Életéről egyebet nem tudunk.

A továbbiakban Petrichevich Vid fiának 61. **János**nak leszármazóival fogunk foglalkozni.

61. **János**

73. **György** † 1537 előtt felesége Mikethinczi Gerebeni Klára az ú. n. *Mikethinczi* és *Komlódi* ágak őse.

74. **Vid** *1500.* aug. 5—8. él, neje Clára 1547. nov. 8. Zára megyében birtokos özvegy.

75. **Miklós** 1499—1563. 1. Csaholymonostori Csaholyi Katalin. 2. Széplaki Both Anna az ú. n. *Széplaki ág őse.*

76. **Dorottya** Svachich Istvánné 1552.

77. **János** nagyváradi székesegyházi főesperes kanonok 1543.

74. **Petrichevich Vidről** nem sokat tudunk. Ő Zára megyében maradt az ősi birtokon. Hiszen láttuk 36. Jakabnál, hogy Regiane már a 10. János óta 1240-től a Mogorovich nemzetség, illetőleg a Petrichevich család ősi birtoka. Vid ott élt, özvegye Clára, családnevét nem ismerjük, szintén. Közöltük 89. oldalon azt az oklevelet, mellyel Petrichevich György gyermekei átengedik ebből a birtokból őket megillető részüket Petrichevich Vid özvegyének. Ez a döntő bizonyíték a mellett is, hogy a Mogorovich nemzetségbeli 10. János egyenes felmenő ősük volt, mint ezt már fentebb kimutattuk. Nem tudjuk, hogy hol volt ez a község, csak azt tudjuk, hogy Zára megyében, valószinűleg Veterinichi közelében Ljuba vár tartozéka volt ez is.

66. **Petrichevich Dorottya** Svachich István neje volt s 1552-ben halt meg, mint ezt Petrichevich Miklós egy sajátkezű elismervényéről tudjuk, melyet teljes szövegében adunk. A Svachich család és nemzetség egyike volt a legkülönbb horvát nemzetségeknek. Belőle volt az utolsó nemzeti király is. Svachich Istvánné életéről nem sokat tudunk, úgy látszik ők is kimenekültek a törökök elől s a többi rokonokkal Kisvárda táján éltek, hol sok horvát előkelő menekült élt a Ráskai, Várdai, Csaholyi atyafiság körében.

76. **Petrichevich János** magát már Horváthnak is írja, mint itt közölt tiltakozásában olvasható. Bunyitai V. nem tud róla a nagyváradi püspökségről írott alapvető munkájában, pedig ebből az oklevélből nyilvánvaló, hogy élt és tevékenykedett testvére Petrichevich Miklós és unokatestvére Melith György érdekében abban a nagy perben, melyet ezek a Csaholyi uradalomért folytattak. Petrichevich János a nagyváradi székesegyház főesperese és kanonok volt. Életéről egyebet nem tudunk.

IX. FEJEZET.

A MIKETHINCZI PETRICHEVICHEK.

Hátramaradt családunk azon két tagja, kik e családot tovább vitték.

73. **György** és 75. **Miklós.** Az első az ú. n. *Mikethinczi,* a másik a *Széplaki* ág megalapítója. Mivel azonban a Mikethinczi ágból kivált egy tag, Petrichevich Kozma és Erdélybe költözött s ott mint komlódi birtokosnak utódait *Komlódi*nak nevezték, voltaképen ez a horvátországi ág is adott egy magyar új ágat, mely azonban — sajnos — Kozma fiaiban kihalt s csak leányágon maradt fenn a Thoroczkószentgyörgyi Thoroczkaiakban, a bikalyi Vitézekben, uzoni Béldiekben.

Mindenek előtt el kell oszlatni egy homályt, mely eddigelé a családtörténelemben megvolt, hogy t. i. *egy család-e a horvátországi ú. n. Mikethinczi Petrichevich család az erdélyi Széplaki Petrichevich családdal.* Bojničić Iván úgy érezte, mikor a Siebmacher Wappenbuchjának horvátországi részét írta, hogy mindkét család a Mogorovich nemeztségből származik, de azt nem merte állítani, hogy a két család egy volna. Szerény kutatási munkáim eredményében nekem jutott a szerencse, hogy ezt beigazoljam.

Elmellőzve azokat a részbizonyítékokat, melyeket címertani és birtokadományozási alapon gyüjtöttünk, két döntő tényt említünk meg. Az egyik a zsélyi levéltárból előkerült s a Melith család erdélyi atyafiairól szóló leszármazási táblázat, melyet a 128. oldalon közöltünk; a másik pedig egy fontos oklevél, melyet itt közlünk:

1537. február 9.

Nos capitulum ecclesie Zagrabiensis memorie commendamus per presentes, quod nobilis domina Barabara Raskay, relicta nobilis condam Lowranth de Bresyncz, oneribus et quibuslibet gravaminibus universorum et quorumlibet fratrum, consanguineorum et affinium suorum, quos infrascriptum tangit sew tangere posset negocium quoquo

modo in futurum, in se ipsam per omnia assumptis et levatis coram nobis personaliter constituta, sponte et libere oraculo vive uocis sue dixit et confessa est in hunc modum, qualiter ipsa consideratis maxime modernorum temporum difficultatibus illis etiam complacenciis, quibus *nobilis domina Clara relicta egregii quondam Georgii Pethrychewych de Raduch, alias de Mykethyncz,* eidem domine Barbare hactenus in diuersis rebus et necessitatibus suis adfuisset, imposterum quoque et antea sibi subvenire, eamque vt et tamquam matrem suam vita sibi durante tenere, fouere, uestire et in omni necessitate adesse, honorificeque vita functa sepelire promisisset, hys itaque respectibus mota et inducta, atque in recompensam illorum centum florenorum, quos memorata domina Clara relicta sibi in certis suis necessitatibus accomodasset, quandam unam integram sessionem iobagionalem populosam, in qua quidem Andreas Rohoych et Martinus similiter Rohoych, fratres patrueles iobagiones, pro nunc residenciam facerent personalem in possessione Rohowa Goricza vocata, in districtu Felsewzthwbycza, et comitatu Zagrabiensi existenti habita, ipsam dominam Barbaram relictam certo iuris titulo concernentem, simulcum uniuersis rebus et bonis mobilibus, et clenodiis suis, atque quadam vna vinea Therkowschyak appelata, in promontorio Hom vocato, in districtu eiusdem possessionis Felsewzthwbycza et similiter eodem comitatu Zagrabiensi existenti habito; et item unacum cunctis eiusdem unius integre sessionis iobagionalis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, terris utputa arabilibus cultis et incultis, agris, pratis, campis, pascuis, fenetis, siluis, nemoribus, montibus vallibus, vineis, vinearumque promonthoriis, aquis fluuiis, aquarumque decursibus, piscuis, piscaturis, pisciumve clausuris, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentiarum eiusdem integritatibus quovis nominis vocabulo vocitatis, ad eadem integram sessionem iobagionalem populosam et vineam de iure et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus, sub earundem veris metis et antiquis limitibus, *memorate domine Clare relicte, necnon Petro, Cosme et Johanni filiis ac puellis Katherine et Magdalene filiabus eiusdem,* heredibusque et posteritatibus ipsorum universis dedisset, tradidisset ascripsisset et perpetuasset; immo dedit, tradidit, ascripsit et perpetuauit coram nobis iure perpetuo et irrevocabiliter tenendam, possidendam, pariter et habendam eo facto. Harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum feria sexta, in profesto sancte Scholastice virginis, anno domini millesimo quingentesimo tricesimo septimo.

(Eredetije papíron a zágrábi országos levéltárban, az Orsich-cs. iratai között, fasc. 29. p. 18.)

Ez az oklevél világosan mutatja, hogy Petrichevich György, aki az ú. n. Mikethinczi ág megalapítója, magát eleinte „de Raduch" nevezte s csak később, mikor a neje révén megszerzett Stubicai uradalmat s Prikraj vár alatt Mikethinczet is hosszabb ideig birja, kezdi magát Mikethinczinek nevezni. Az oklevelek egész sorozata (több mint 40) tartalmazza Petrichevich György neje és fiai birtokait pereit, osztozkodásait, s midőn előkerült végre oly oklevél is, mely Petrichevich Horváth Kozmáról elmondja, hogy jobb szerencsét próbálni ment Erdélybe, teljessé vált a bizonyítékok láncolata s helyre lehetett állítani a leszármazás azon hiánytalan összfüggését, melyet az 1420 körül élt Vidtől okiratok alapján megszakítás nélkül tudunk adni. Ez által a két ágnak az összkötteése teljessé lett, s *ma már eldöntött tény, hogy a Mikethinczi és Széplaki ágak ugyanegy családnak, a Raduchi Petrichevich családnak két ága.*

Ez az oklevél így szól:

1612. július 18.

Comes Thomas Erdődy de Monorokerek Montis Claudii et Comitatus Varasdiensis Comes perpetuus et Comitatus Varasdiensis Comes perpetuus; Regnorum Dalmatae, Croatiae et Sclavoniae Banus ac Sacrae Imperatoriae Regiaeque Majestatis Consiliarius etc. Egregio Petro Polchich Judlium Comitatus Zagrabiensis salutem cum favore. Expositum est Nobis in persona Egregii Nicolai Mikulich de Brokmoch et nobilis dominae Helenae, consortis suae, filiae vero Egregii quondam Gasparis Boynichich ex nobili quondam domina Dorotea Uuzarczy, consortis suae, filiae vero Egregii quondam Gasparis Boynichich ex nobili quondam domina Dorothea Huzarczy, consorte sua, filia autem Egregii olim Georgii de Huzarcz *ex Generosa quondam domina Catherina Petrichevich,* sorore vero carnali et uterina egregiorum quondam *Cosmae, Petri et Joannis Petrichevich de Miketinch* progenita:Qualiter dictus quondam *Cosma Petrichevych in Transilvania feliciori rerum statu usus volens,* dictae dominae quondam Dorotae (!) quondam Huzarczy, ex sorore nepoti suae et annotato Gaspari Boynichich marito eiusdem, affini autem suo, gratificari, eiusdemque absens in necessitate ipsorum opitulari, -unam sessionem suam colonicalem, cum omnibus pertinentiis et observationibus, providi videlicet Stephani Dragossa in Dragosinczki verh, aliter Terklanczy vel Huzakouchy in portione sua possessionaria possessionis Felső Ztubicza et hoc Comitatu Zagrabiensi existentem habitam, ipsum iure avitico ma-

terno concernentem dedisset et contulisset dominiumque aprehendere permisisset. Quem quidem Stephanum Dragossa colonum una cum solitis laboribus et obventionibus excepto solimodo iure montano, a vinea, apud quam resideret, annatim provenire debente, circa festum Beatorum Petri et Pauli Apostolorum, cuius iam citra vel ultra trigesima instaret annualis revolutio, iidem Gasparus quondam Boynichich et domina Dorotea Huzarczy consors sua ad instantissimas petitiones annotati olim Petri Petrichevich vita sua solomodo durante, causa lignationis ex beneplacito ipsorum dedissent et concessissent. Quem siquidem colonum cum praemissis solitis laboribus et obventionibus idem Petrus Petrichevich modo praemisso, vita sua durante, tenuisset ac possedisset. Intereaque temporis memorati quondam Gasparus Boynichych et domina Dorotea Huzarczy ex hoc seculo decessissent ipsaque domina exponens in tenera et pupilari aetate remansisset suisque rebus et bonis prospicere non valuisset; et ipse quoque Petrus Petrichevich mortem obivisset, filiusque eiusdem, egregius quondam Nicolaus Petrichevich in hereditatem successisset, idemque colonus apud manus suas et dominae Euffrusinae, consortis suae remansisset. Et licet eadem domina exponens dum in praemissa puppilari aetate constituta fuisset, rebus et bonis suis, ut par esset, invigilare dictumque colonum repetere et rehabere non potuisset; eundem tamen cum praemissis laboribus et obventionibus, cum ad maturam aetatem pervenisset, post mortem et decessum annotati quondam Nicolai Petrichevich a praelibata domina Euffrosina Vugrina vocitata, relicta sua, naturali autem et legitima tutrice nobilium Thomae, Georgii et Petri, filiorum suorum ex praefato quondam Nicolai Petrichevich domino et marito suo susceptorum saepius sibi restituti et remitti, utpote praemissis conditionibus iam dudum expletis, repetivisset. Quem tamen colonum cum praesciptis laboribus memorata domina Euffrosina, relicta dicti quondam Nicolai Petrichevich haeredesque sui ad hodiernum usque diem annatis exponentibus remittere et resignare nolluissent, prout etiam de praesenti minime vellent in grave praeiudicium et damnum dictorum exponentium manifestum. Requisiti itaque sumus nomine et in persona saepefatorum exponentium debita cum instantia, ut eisdem circa praemissa de opportuno remedio provideremus, praemissumque colonum cum praescriptis laboribus et obventionibus, authore iudice, eisdem tanquam proprietariis dominis restituti faceremus. Cum autem iuxta petenti non sit denegandus assensus et alioquin iustitia communis unicuique, quod suum est,

reddi iubeat: pro eo te harum serie hortamur ac requirimus te nihilominus authoritate nostra iudicaria, qua fungimur, banali tibi committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus et rebus sic, ut praefertur, stantibus et se habentibus, in uno certo et conpetenti termino partibus ipsis praefigendo per te, ad faciem praemissae sessionis colonicalis accedere ibidemque comperta mera rei veritate, saepefatum Stephanum Dragossa colonum cum praemissis solitis laboribus et obventionibus iisdem exponentibus tanquam dominis eiusdem proprietariis, quibusvis iuridicis remediis et protelationibus obstare non valentibus, tradere et assignare modis omnibus debeas ac tenearis. Secus non facturus, praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum Vido . . . sabbato proximo ante festum beati Jacobi Apostoli Anno Domini Millesimo Sexcentesimo duodecimo. — Lecta. — P. H.

Hátlapján: 1612. die dominico proximo post beati Jacobi Apostoli mihi Petro Polchych Judlium Comitatus Zagrabiensis praesens mandatum suae Illustrissimae (dominationis) in Alsózchwbycza est exhibitum, cui ego obtemperare volo. Idem Judlium m. p. et terminum praefigo partibus 30 diem praesentis mensis augusti in facie loci.

Eredetije az Országos levéltárban N. R. A. fasc. 20. Nr. 60. jelzet alatt.)

A mohácsi vész idejében válik kétfelé a Petrichevich család s Petrichevich Vid unokái (János két fia) 73. **György** és 75. **Miklós** lesznek megalapítói anak a két ágnak, mely századokon keresztül tartotta fenn a családot. Mindketten magukat eleinte Raduchról írták, de aztán Györgyöt Mykethynczről, Miklóst pedig Széplakról nevezték, s előbbi a *Mikethinczi Petrichevichek*, utóbbi a *Széplaki Petrichevichek* őse lett. A Mikethinczi ágból Györgynek második fia Kozma Erdélybe jött s ott alapított családot s ezek magukat a kolozsmegyei Komlódról, *Komlódi Petrichevich Horváthoknak* nevezik, bár ők voltaképen szintén Raduchiak, illetve Mikethinczieck voltak.

A *Mikethinczi ág 1522-től 1826-ig tehát több mint 300 éven át virágzott, ekkor Petrichevich Antallal fiágon kihalt.*

A Komlódi ág Kozmával (1523—1590) kezdődik s fiágon kihalt, utolsó férfi sarja az 1633-ban elhalt György, ez az ág tehát, mintegy 120 évig élt, mivel az utolsó leány, Petrichevich Horváth Anna Barcsay Ákos első felesége 1645-ben halt meg.

A *Széplaki ág Miklóssal veszi kezdetét (1499—1563) s ma is él, tehát csaknem ötödfélszázada virágzik.*

73. **Petrichevich György,** ki magát eleinte de Raduch írta, 1490 körül született, 1522-ben már nős, feleségül vette Gerebeni Bitovecz (vagy Vitovecz) János és Felsősztubicai Ráskay Do-

rottya leányát Mikethinczi Gerebeni (Grebinszky) Clarát. A Bitoveczek cseh eredetűek. Ian Bitovecz de Gereben, comes Zagoriae, Mátyás király alatt híres vitéz és 1465-68 közt horvát bán volt s a körösmegyei Gereben várát bírta. Bitovecz Jánosnak 2 fia volt, György és János, ennek a Jánosnak leánya volt Clara, Raduchi Petrichevich Györgyné. Petrichevich György feleségét az oklevelek mindig de Mikethincz-nek nevezik s eleinte Petrichevich Györgyöt de Raduch írják, később már de Raduch alias de Mikethincz-nek írják, míg lassanként elmarad a Raduchi jelzés. Mi is közlünk néhány oklevelet, melyből ez a változás kiolvasható. Petrichevich György igen gazdag ember volt maga után is, felesége után is. A birtok feje Körös megyében Felső-Sztubica környékén feküdt Prykray vár alatt, a mai Spiraneč községben, melyet akkor Mikethincznek neveztek. A birtok complexuma Sztubicza, Prykray, Rawen és Spiranecz közt terült el.

Itt alapított új otthont magának Raduchból a török foglalás miatt menekülni kényszerült család. Petrichevich Györgyné anyja Ráskay leány volt, a hatalmas Guth-Keled nemzetségből, mely több országnagyot adott a hazának, s úgy Ráskay jusson, mint édesapja Vitovecz János után sok és értékes birtokot örökölt. Ezt a későbbi osztozkodásoknál látjuk. Itt csak azt említjük még meg, hogy egyik Ráskay leány Csaholyi Imre felesége volt a XVI. század első felében s ettől származott leányát Csaholyi Katalint vette feleségül Petrichevich Miklós, a György testvére. Így aztán megértjük azt is, hogy miért házasodott Petrichevich Miklós Magyarországról s miért fognak hozzá Melith Györggyel — ki később a másik Csaholyi leányt, Annát vette nőül — a Csaholyi Imre után maradt hatalmas, 48 faluból álló Csaholyi-uradalomnak visszaszerzéséhez még mielőtt a lányokat elmátkásítanák, melyet a szomszédos, jórészben rokon hatalmaskodók foglaltak el. Sógorsági kötelék fűzte őket a Csaholyiakhoz a Ráskay atyafiság révén s ez az oka annak, hogy házasodni mindkét, már élemedett, korú (43—44 éves) unokafivér olyan messzire eljött Horvátországból.

Petrichevich György és neje szorgalmas birtok szerző volt. Az ősi birtokot folytonosan gyarapították. Erről szól három fennmaradt szerződés is.

1522. június 2. Körös.

Nos Petrus Fynthyth de Poljana judex Nobilium Comitatus Crisiensis memorie commendamus per praesentes, quod Nobilis domina Ilka relicta condam Pauli Sybelych de Sybelincz coram nobis personaliter constituta onera et quelibet grauamina omnium prolium et haeredum suorum ad infrascripta firmiter obseruanda in se ipsam assump-

mendo sponte et libere dixit et est confessa in hunc modum, quomodo ipsa pro quibusdam suis et earundem proelium suorum arduis necessitatibus ipsos ad praesens nimium urgentibus euitandis, quoddam pratum seu fenetum suum ad tria plaustra feni faciens sub silua Sybylynschyna vocata in territorio porcionis seu possessionarie Sybelyncz praedicta et in comitatu Crisiensi existenti habitum simul cum ipsius feneti utilitatibus fructuositatibusque et pertinentiis quibuslibet *Nobilibus Georgio Pethrychewych et domine consorti sue de Mykethyncz* pro VII. florenis hungaricalis monete sicuti dixit prefata domina Ilka jam ab eodem Georgio Pethrychewych plene et integre leuato et percepto pignorj dedisset, immo obligauit et impignorauit coram nobis tali modo ut cum ocius et quam primum dicta domina Ilka vel ipsi sui heredes ab eisdem Georgio et domina consorte sua eundem fenetum ipsorum predictum redimere poterint, mox idem Georgius Pethrychewych vel domina consors sua prius rehabito dicto (!) florenis VII ipsorum eundem pratum eidem vel eisdem absque litis mocione aliquali remittere debebunt et tenebuntur, assumendoque nihillominus annotata domina Ilka relicta memoratos Georgium et dominam consortem suam in pacifico et quieto dominio dictj sui pratj vsque tempus redempcionis eiusdem contra quoslibet impetitores tueri, protegere et defensare suis propriis laboribus et expensis similiter coram nobis testimonio praesentium mediante. Datum Crisy feria secunda proxima post festum Ascensionis Domini. Anno eiusdem Domini millesimo quingentesimo vigesimo secundo.

(Eredetije papíron a zágrábi Orsz. Ltárban, az Orsich cs. ltárában fasc. 17. n. 48. hátlapján rányomott pecsét nyomával.)

1522 június 2-án Körösön Polyanai Fynthyth Péter körösmegyei szolgabíró előtt — Sybelynczi Sybelyncz Pál özvegye Ilka asszony nagy szükségében a Sybylynschyna erdő alatt a körösmegyei Sybelyncz községben egy három szekérnyi szénát adó kaszálóját hét magyar forintért Mykethynczi Petrychewych Györgynek és nejének zálogbaadja, magára vállalván a birtokban való megoltalmazását a zálogbavevőknek minden háborgatókkal szemben.

1528. szeptember 19. Körös.

Nos Johannes Gerdak de Fylethyncz judex Nobilium comitatus Crisiensis memorie commendamus per praesentes, quod Nobilis domina Elena Arky de Polyana relicta condam nobilis Thome Horwath de Czethyna coram nobis personaliter constituta onera et quelibet grauamina prolium et

heredum suorum ad infrascripta firmiter obseruanda in se ipsam assumpmendo sponte et libere dixit et est confessa in hunc modum, quod ipsa quibusdam suis proliumque suorum arduis necessitatibus ipsam ad praesens nimium urgentium euitandis quasdam terras arabiles circa curiam suam nobilitarem in Prykray porcionem suam possessionariam habitam pertinentem unam penes cerasas ad iugera quattuor, aliam penes Lypycza ad iugera duo, in territorio predicte porcionis sue pessessionarie Prykray vocate, in comitatu Crisiensi existentis et habite, simul cum cunctis ipsarum terrarum utilitatibus fructibusque et pertinentijs quibuslibet, *nobili Georgio Petrycheych et consorti sue domine Clare de Myketyncz* prolibusque et heredibus ipsorum pro florentis sex bone monete sicuti dixit praefata domina Elena jam a dicto Georgio Petrycheych ipsos sex florenos plene et integre leuasse et recepisse, pignori dedisset, imo dedit, obligauit et impignorauit coram nobis tali modo vt cum cicius et quam primum dicta domina Elena suique heredes ab eodem Georgio et domina consorte sua dictas terras redimere poterint, extunc ipsi prius rehabitis dictis sex florenorum pecunijs videlicet eorum eidem vel eisdem absque omni litis mocione ipsas terras remittere debeant et teneantur, assumpmens nichilominus praenotata domina Elena memoratos Georgium Petrycheych et dominam consortem suam prolesque eorundam, in pacifico et quieto dominio dictarum terrarum usque tempus redempcionis, contra quoslibet impetitores, legitimos et illegitimos tueri, protegere et defensare proprys suis laboribus et expensis testimonio praesentium mediante. Datum Crisy sabbato proximo ante festum Beati Mathei Apostoli et ewangeliste. Anno Domini millesimo quingentesimo vigesimo octauo.

(Eredetije papíron, hátán rányomott pecsét nyomaival a Zágrábi Orsz. Ltárban. az Orsich cs. levéltárában fasc. 26. n. 37.

1528. szeptember 19-én Körösön Fylethynczi Gerdák János körösmegyei szolgabíró előtt néhai Czethynai Horváth Tamás özvegye Polyani Arky Ilona elzálogosít hat forintért a körösmegyei Prykray nevű birtokából a nemesi udvarháza körül levő szántóföldekből két darabot, egy négy holdnyi terjedelműt a cseresznyés mellett, egyet a Lypycza mellett két holdnyit Mikethynczi nemes Petrychewych Györgynek és nejének Mikethynczi Klára asszonynak, valamint örököseiknek, magukra vállalván azt a kötelezettséget, hogy a zálog tartókat a birtokban minden háborgatással szemben megoltalmazzák.

1531. május 30. Körös.

Nos Joannes Gherdak de Ghilethincz, judex nobilium comitatus Crisiensis, memorie commendamus per presentes: quod Nobiles Joannes et Mathias Maysych, fily condam Petri Maysych de Domankussocz personaliter coram nobis constituti, confessi sunt in hunc modum, quomodo ipsi de matura sciencia et animi deliberacione, oneribus et quibusuis grauaminibus Nobilium Thome fily ipsius Joannis, exponentes ac Francisci et Iwan, patruelum ac aliorum fratrum et proximorum, quos presens negocium tangit, aut quovis modo tangere possit, per omnia super se assumendo quandam terram arabilem duarum dietarum, prope domum seu curiam nobilitarem *egregiorum Georgy Petrichewych, et domine Clare, consortis eiusdem, filie quondam Joannis Gherebeny*, in possessione ipsorum Sterbakowcz vocata, in eodem comitatu Crisiensi existentem habitam, cui quidem terre, arabilis, ab orientali, quedam via, de praefata curia nobilitari ipsorum Georgy et domine Clare tendens versus possesionem Rawencza alio nomine Hrwschycza vocatam, a meridionali vero et australi, terre arabiles eorundem Georgy Petrichewych et domine Clare consortis eiusdem, elapsis temporibus a Nobilibus Joanne Horwath Swgnethych et domina Margaretha consorte sua filia uero olim Martini Jemecz, per quoddam concambium comparate et apropriate, ab occidentali enim partibus quedam via communis et publica veniens de possessione Mykethyncz tendens versus praefatam possessionem Rawencza, in contigua et adherenti vicinitate adiacerent, ipsos exponentes jure paterno et avitico legittime concernentes, eo quod huiusmodi terra, nimium longe, a loco residencie ipsorum exponencium esset sita: Vellent loco illius, vtiliores terras et hereditates, propius, pro se et filys ac successoribus ipsorum ordinare et emere: memoratis Georgio Petrychawych, domine Clare consorti, ac Petro, Cozme et joanni, filys, necnon Catherine puelle filie eiusdem, ac universis et singulis posteritatibus et successoribus ipsorum: pro octo florenis bone antique hungaricalis monete coram nobis numeratis ut effectiue, per ipsos exponentes leuatis imperpetuum vendidisset et ascripsisset, prout vendiderunt et ascripserunt, perpetuo et irreuocabiliter tenendas possidendas pariter et habendas, nullum jus, nullumve juris proprietatem illius apud se reservando totam juris proprietatem in ipsos Georgium et dominam Claram cosortem eiusdem ac filios et filiam prescriptos, ipsorum successores uniuersos perpetuo transferando harum nostrarum sigillo nostro a tergo consignatarum vigore et testimonio literarum

mediante. Datum Crisy feria tercia Penthecostes, anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo primo.

(Eredetije papíron, hátlapján rányomott pecsét nyomaival a zágrábi orsz. ltárban, az Orsich cs. iratai közt fasc. 21. n. 4.)

1531. május 30-án Körösön Ghilethinczi Gherdák János szolgabíró előtt Maysich János és Mátyás néhai Domonkusczi Maysich Péter fia maguk és János fia Tamás, valamint rokonaik Ferencz és János nevében egy két napi szántásnyi szántóföldet Petrichewych György és neje néhai Gherebeni János leánya Clara nemesi kúriája mellett Sterbakowcz körösmegyei községben 8 magyar forintért eladnak Petrichewych Györgynek és nejének, valamint Péter, Kozma, János fiuknak és Katarina leányuknak. A föld határai, keleten az út, mely Petrichewych György kúriájától Rawencza, másnevén Hryschycza község felé vezet, délről és északról Petrychewych György és neje egy földje, mely földet Petrichewych György és neje Sygnethyczi Horváth Jánostól vettek, nyugatról pedig ismét egy út, mely Mikethynczről Rawencza felé vezet.

Petrichevich György nem élt sokáig. 1537-ben már néhai. Özvegye túlélte, mert még 1543-ban is szerepel. 1539-ben török fogságba esik s 300 arannyal váltják ki. Gyermekei közül Kozmának tudjuk születési évét a Komlódi templomban lévő síremlékről, 1523. Ő vol a középső fiú, Péter idősebb volt, János, a későbbi Horvát-Szlavon-Dalmátországok főjegyzője és helyettes ítélőmestere fiatalabb volt.

Raduchi P. Vid delfines pecsétje a XV. század közepéről.

Raduchi Petrichevich János delfines pecsétje 1530.

Petrichevich Horváth Kozma delfines pecsétje 1579.

A leszármazás ez:

73. Petrichevich György (1490—1537) Mikethinczi Gerebeni Clara férjhez megy 1522 előtt, † 1547 után nemsokára.

—

86. Péter báni kapitány 1522—1559.

91. Kozma Fogarasi várgróf és főkapitány, zarándi főispán (1523—90)

88. János Horvát-Szlavon-Dalmátország *főjegyzője*, h. ítélőmester † 1585.

87. Dorottya Sonych Györgyné

89. Magdalena

90. Katarina Huszarich Györgyné † 1612 előtt

Nem akarjuk itt életét részletesen ismertetni, mivel ez későbbre tartozik, de úgy vele, mint Miklóssal és Kozmával annyiban foglalkozunk, amennyi szükséges ahhoz, hogy a Petrichevich családnak három ágra való szétválását megérthessük és nyomon követhessük.

Petrichevich Györgyné Gerebeni Clara úgy látszik tevékeny életet élt, számos oklevélben van nyoma annak, hogy korán özvegységre jutván (1537 előtt) hat gyermekének, 3 fiú és 3 leánynak gondozása, nevelése sok gondot és költséget okozott neki. De azért inkább szerez, sem mint elad.

1538. augusztus 17. Körös.

Fylythynczi Gerdak János körösmegyei szolgabíró előtt Wrbowcz-i Borotwa Kristóf Gáspár fia és Katalin, Anna leánya

nevében is, zálogba adja Petrichevich Györgynének és fiainak Péter, Kozma, Jánosnak 13 forintért egy puszta jobbágytelkét Mikethynczen, más néven sub Prykray, községben Körösmegyében. Ebben az oklevélben tehát Myketyncz Prykray alatt-inak neveztetik. Nem tudjuk, hogy a későbbi megerősített kastély, melyben a Petrichevichek laktak, azonos volt-e Pykray-várral, vagy nem. Ebben az oklevélben úgyanis egyszer az is előfordul, hogy Mykethyncz más néven Prykray volt volna. De ez csak toll hiba, a „sub" szó tollában maradt az oklevélírónak.

1538. augusztus 17. Körös.

Nos Joanes Gerdak de Fylethyncz, judex nobilium comitatus Crisiensis, memorie comendamus per praesentes, quod nobilis Cristophorus Borothwa de Wrbowcz omnia onera et quaeuis grauamina, Gasparis fily, Catherine et Anne filiarum suorum, (!) ac aliorum quorumlibet quos infrascriptum negocium tanget aut in futurum quomodo tangere posset, prius in seipsum assumendo, coram nobis personaliter constitutus oraculo viue vocis sue sponte et libere est confessus in hunc modum, quomodo ipse pro quibusdam suis arduis necessitatibus ipsum ad praesens nimium urgentibus euitandis quandam unam sessionem suam jobagionalem desertam et edificys domorum omnino destitutam suam hereditariam in porcione sua possessionaria *Mikethyncz aliter sub Prykray* vocatam, in qua alias quidam prouidus Jacobus Kwczhet jobagio moram fecisset personalem, cum omnibus eiusdem sessionis deserte utilitatibus et pertinencys vniuersis, videlicet terris arabilibus cultis et incultis fenetis pratis pascuis siluis nomoribus, aquis aquarumque decursibus, generaliter vero quarumlibet vtilitatum et fructuositatum integritatibus et pertinencys, ad eandem sessionem jobagionalem desertam semper et ab antiquo spectantibus et pertinere debentibus sub eius veris et antiquis metis et limitibus, omnium ad dictam porcionem eiusdem *Mikethyncz alias Prykray* vocatam et in comitatu Crisiensi existentibus et habitis nobili et generose domine *Clara relicte quondam egregy Georgy Pethrychewych*, de dicta Mikethyncz, ac Petro, Cosme et Johanni filys eiusdem, pro decem et tribus florenis bone monete vsque tempus redempcionis, pignorj obligasset, imo obligauit et impignorauit tali modo, ut dum et quamprimum dictus Cristophorus Borothwa aut suj heredes, dictam sessionem jobagionalem desertam redimere voluerint et poterint, semper redimendi habeant et habebunt potestatis facultatem, annotata vero domina Clara aut fily sui prescripti rehabitis dictis suis decem et tribus florenis dictam sessionem jobagionalem de-

sertam absque omni litis mocione remittere debeunt et erunt obligati, assumendo nichilominus dictus Cristophorus Borotwa annotatam *dominam Claram ac Petrum, Cosmam et Johannem filios eiusdem* in pacifico et quieto dminio dicte sessionis deserte vsque tempus redempcionis eiusdem, contra quoslibet legitimos impetitores causadicos et actores, intra et extra judicium suis proprys laboribus et expensis protegere et deffensare, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum Crisy Sabato die proximo post festum Assumptionis Beatissime Virginis Marie, Anno Domini millesimo quingentesimo tricesimo octauo.

Eredetije papíron, hátlapján rányomott pecséttel, a Zágrábi Orsz. Ltárban, az Orsich cs. iratai közt fasc. 22. nr. 34.

Nagy csapás érte a családot 1539-ben, mikor Petrichevich Györgyné a török fogságba került s csak tetemes pénzáldozattal, 300 arany forinttal tudták kiváltani gróf Zrinyi János, az aurániai perjelség kormányzójának közbenjárása útján és fáradozásával, ki a 300 forintot a töröknek kifizette. Ezért 1539. december 30-án a zágrábi káptalan előtt kötelezik magukat a már kiszabadult Clara asszony és Péter fia, hogy ezt az összeget 1540. husvét napján gróf Zrinyi Jánosnak megfizetik, mit ha nem tennének meg, jogot adnak neki arra, hogy bárhol található birtokaikat elfoglalhassa s addig tarthassa, míg adósságukat meg nem fizetik. Különösen lekötötték a körösmegyei Mykethyncz és Scherbakowcz s a zágrábmegyei Felső-Sztubica birtokaikat és az utóbbi két helyen levő nemesi udvarházaikat is. A 300 arany forintot megfizették, mivel többet erről sehol említés nincs s az említett birtokok továbbra is a Petrichevich család háborítatlan birtokában maradtak. Az oklevél ez:

1539. december 30.

Nos capitulum ecclesie Zagrabiensis memorie commendamus per presentes, quod nobilis domina *Clara relicta, et Petrus filius egregii condam Georgii Pethrychewych de Radwch*, filia vero egregii condam Joannis Gerebeny de Mikethyncz, eadem domina *Clara Cosme et Joannis filiorum necnon Catherine et Magdalene filiarum suarum* oneribus et quibuslibet grauaminibus in se ipsam per omnia assumptis et leuatis coram nobis personaliter constituti sponte et libere dixerunt et sunt confessi in hunc modum. Quod quia estate proxima preterita deo et adversa fortuna prefate domine Clare volente, ipsa domina in manus et captiuitatem Thurcarum incidisset, vnde non aliter sed labore et opera spectabilis et magnifici domini Johannis perpetui comitis de

Zrinio, ac gubernatoris prioratus Aurane, sub pacto solucionis trecentorum florenorum aureorum hungaricalium boni et iusti ponderis, quos prefatus dominus comes prenominatis Thurcis de propriis persoluisset exire et eliberary potuisset. Quos siquidem trecentos florenos auri annotati domina Clara et Petrus filius eiusdem prefato domino Johanni comiti de Zrinio ad festum Pasche domini proxime venturum plenarie et effectiue persoluere promisissent, immo promiserunt coram nobis ea lege et condicione mediante, quod si prelibati domina Clara relicta et Petrus filius eiusdem, prescriptos trecentos florenos auri ad prefatum festum Pasche domini proxime venturum ipsi domino Johanni comiti soluere nollent, non posset aut non curarent quovis modo, extunc mox elapso predicto festo Pasche domini proxime venturo, memoratus dominus Johannes comes vniuersas et quaslibet porciones possessionarias eorundem domine Clare relicte et Petri filii eiusdem in possessionibus Mikethyncz et Scherbakowcz in Crisiensi, et Felsew Zthobycza, vocatis, in Zagrabiensi comitatibus existentes habitas, simulcum cunctis eorundem porcionum possessionariarum utilitatibus, fructuositatibus et pertinenciis quibus libet, terris scilicet arabilibus cultis etc. necnon cum curiis nobilitaribus in pretactis possessionibus Scherbakowcz et Felsew Zthobycza vocatis habitis, solum vigore presencium occupare, occupatasque tamdiu titulo pignoris tenere et possidere, fructusque et utilitates earundem percipere possit et valeat, donec et quosque prenominati domina Clara relicta, et Petrus filius eiusdem prefatos trecentos florenos iam fato domino Johanni comiti persoluerint pleno cum effectu. Immo idem dominus Jahannes comes prefatos dominam Claram relictam, et Petrum filium eiusdem eciam in personis defendere et pro suo libito conseruare, plenam liberam et absolutam habebit potestatis facultatem.

Feria 3 cia in profesto beati Siluestri 1539.

(Protocollum loci cred. cap. Zagr. XXVI. p. 374.)

X. FEJEZET.

A SZÉPLAKI ÉS A KOMLÓDI PETRICHEVICHEK.

75. **Miklós** (1499—1563) a Petrichevich-család erdélyi ágának megalapítója, ki magát mindig Raduchi-nak nevezi, de mások Erdélybe költözése után a küküllőmegyei Széplakról Széplakinak nevezik. Nincs róla oly okmány, melyben magát Széplaki Petrichevichnek írta volna, még 1560. május 31-én is Raduchi Petrichevichnek írja magát (Br. Jósika ltár. F. XII. nr. 7.), de olyan van több, hol hivatalosan Petrichevich Horváthnak írják „de Széplak". (1554. okt. 29. M. N. Múzeum gr. Bethlen-cs. ltr. 1554. cs. Izabella királyné és János Zsigmond több oklevele. 1559. június 15. M. N. Múzeum törzsanyag 1559. 487. Fasc. 1561. március 11. a p. 1561. csomó, Magy. Orsz. Ltr.) Ő még Likában élt és minden valószínűség szerint résztvett a török elleni harcokban, mert harcos és katona volt, kiről láttuk, hogy olyan díszes ezüstözött fegyverzete volt, melyet csak hivatásos katonák viseltek. Úgy látszik, hogy a mohácsi vész után nem maradt az országban, hanem Itáliába ment, hol keresték a vitéz horvát tiszteket. 43 éves koráig egyetlen sor feljegyzés, levél nem maradt utána, holott ezen idő után több, mint száz oklevél és missilis. Ebből arra következtethetünk, hogy nem élt itthon. Ősi birtokát, Raduchot elfoglalta a török, itthon a két ellenkirály, János és Ferdinánd, közt megindult a nagy vetélkedés, ebben sem vett részt, legelőbb 1543. március 18-án kelt oklevélben említtetik, mint a két Csaholyi leány birtokperében szereplő meghatalmazott. Ám ekkor már elmult 43 éves. Petrichevich Horváth Miklós 1682. jún. 1-én kelt családi emlékiratában olvassuk ugyanis róla, hogy „néhai Petrichevich Horváth Miklós, aki Horvátországból származott volt Erdélybe, holt volt meg Széplakon in anno 1563. die 14. februari, életének 63. esztendejében és fekszik a széplaki templomban". „Ez a Petrichevich Horváth Miklós jött volt Erdélyországba az amaz híres vitéz Horvátországból egy testvér atyafijával Petrichevich Horváth Kozmával, mely Petrichevich Kozma fogarasi főkapitány telepedett volt mezőségre Komlódra."

Petrichevich Horváth Kozma 1668. nov. 17-én írja családi emlékiratában erről a Petrichevich Horváth Miklósról: „néhai Raduchi Petrichevich Horváth Miklós, aki Dalmáciából származott volt Erdélyben, mint ezt a maga temetése felett való faragott kövön a Széplaki templomban láttam. Ez a Horváth Miklós Erdélyben származván szállott Széplakon s itt vette el néhai Both Jánosnak leányát Annát."

Ám ez már 1548 után történik, de előbb elveszi Csaholyi Katalint, az Anna nővérét s ő és unokatestvére, Melith György, visszaszerzik a hatalmas Csaholyi uradalmat. Ez a pereskedés 1543—1548-ig tartott s végül is a Csaholyi leányok javára dőlt el. Ebben nagy, sőt döntő része volt Petrichevich Miklósnak. Az első oklevél, melyben neve megjelenik 1543. március 18-án kelt, melyben Bydy Mihályt, Munkács várispánját (praefectus), kit a törvényes 15 napos határidőn belül bizonyos birtokok elfoglalása miatt meginteni elmulasztottak s kit e miatt a felperes Cristina asszony (Raskay Krisztina néhai Csaholyi Imre özvegye) és leányai Anna és Katalin felperesek keresete alól felmentettek, újból perbe fogják. A király megtiltja a leleszi konventnek, hogy az ítéletlevelet, mely Bydy javára szólott, ennek kiadja és elrendeli, hogy a per újból felvételére bizonyos időn belül a király ő felsége személyes jelenlétében újból jelenjenek meg.

Az eredeti oklevél, melyben Petrichevich Miklós „egregius Nicolaus Horvath de Raduch"-nak iratik, így szól:

1543. március 18.

Ferdinandus divina favente clemencia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. rex semper augustus, infans Hispaniarum, archidux Austrie etc. fidelibus nostris conventui ecclesie de Lelez, salutem et graciam. Noveritis, quod nobis feria secunda proxima post dominicam Reminiscere proxime transactam, instante scilicet termino celebracionis judiciorum octavi diei festi Epiphaniarum domini proxime preteriti, ad quem scilicet terminum universe cause regnicolarum nostrorum iuxta publicam constitucionem adiudicari solite, generaliter fuerant prorogate, hic Posonii constitutis et existentibus, *egregius Nicolaus Horwath de Raduch* in personis nobilium dominarum Christine relicte ac puellarum Anne et *Katherine filiarum condam Emerici de Chahol*, nostram personalem veniendo in presenciam protestatus est in hunc modum: Quomodo alias ipse exponentes egregium Michaelem Bydy prefectum arcis Mwnkach racione occupacionis certorum jurium possessionariorum et actum potenciariorum contra se in curiam nostram regiam, nostram scilicet personalem in presenciam, ad quintumdecimum diem legittime ammoueri facere procuraverint, Ni-

chilominus tamen prefate domina et puelle actrices certis ex causis ad dictum quintum decimum diem terminum videlicet celebracionis predictorum judiciorum dictam nostram personalem in presenciam nec personaliter venire, neque procuratorem earum mittere valuissent. Idem Michael Bydy in causam attractus ob non veniendam, non comparacionem ipsarum actricum, quasdam litteras nostras adiudicatorias pariter et absolucionales ac super satisfaccione judiciorum regalium executoriales, pro sui parte excipere et emanari facere, quarum vigore se ab impeticione dictarum actricum causa in premissa absolvi, et easdem actrices in singulis judiciis regalibus convinci facere procurasset in earundem preiudicium et dampnum manifestum. Cum tamen ... prelibate domina et puella actrices cause earum premisse debito tempore invigilare finissent, sperassent se causam earum premissam contra iamfatum Michaelem Bydy obtinere potuisse, prout posse sperarent eciam de presenti. Unde facta huiusmodi protestacione annotatus Nicolaus Horwath in personis earundem actricum allegavit eo modo, quomodo eedem domina et puelle actrices pro habendo in premissis judicio prefatum Michaelem Bydy contra se nostram personalem in presenciam legittime evocari facere et cum eo gravamine, quo de regni nostri Hungarie consuetudine conveniret, causam suam premissam prosequi presto essent et parate. Et quia allegacio prefati Nicolai Horwath in personis predictarum domine et puellarum actricum facta, justa et juri consona fore videbatur, pro eo fidelitati vestre harum serie firmiter precipiendo committimus et mandamus, quatenus ad executionem huiusmodi litterarum nostrarum adiudicatoriarum pariter et absolucionalium testimonium vestrum mittere minime audeatis, vel si iam defacto exmisissetis, super exequucionem (!) eorundem litteras vestras relatorias eidem extradare minime presumatis. Quinpocius vestrum mittatis hominem pro testimonio fidedignum, quo presente Joannes Bossoway vel Mathias Bekany aut Valentinus similiter Bekany, neve Stephanus de Hethes, aliis absentibus homo noster, evocet prefatum Michaelem Bydy contra annotatas dominam et puellas actrices ad decimum quintum die diei evocacionis huiusmodi exhinc fiende conputandum nostram personalem in presenciam prescriptas litteras nostras adiudicatorias pariter et absolucionales simulcum cunctis processibus suis exhibiturum, causasque in premissa judicium recepturum, litis pendente, si qua foret inter ipsos non obstante, insinuando ibidem eidem ut sive ipse termino in prescripto coram dicta personali presencia nostra cum prescriptis litteris nostris adiudicatoriis et absolucionalibus compareat,

causaque in premissa judicium recipiat sive non, eadem nostra personalis presencia ad partis comparentis instanciam id faciet in premissis, quod dictaverit ordo iuris. Et post hec huiusmodi inhibicionis, evocacionis et insinuacionis seriem, ut fuerit expediendum, cum evocati nomine terminum ad prescriptum dicte nostre personali presencie fideliter rescribatis. Datum Posonii secundo die termini prenotati. Anno domini millesimo quingentesimo quadragesimo tercio.

Kívül: Fidelibus nostris conventui ecclesie de Lelez pro nobilibus domina Christina relicta ac puellis Anna et Katherina filiabus condam Emerici de Chahol contra egregium Michaelem Bydy ad terminum infrascriptum inhibitorie, evocatorie et insinuatorie.

Eredetije papírra írva, hátlapján viaszba nyomott nagy kerek záró pecséttel a gr. Zichy-cs. zsélyi levéltárában f. 10. n. 21. alatt.

P. Miklós és Melith György együttes kitartó munkásságának végeredménye az lett, hogy sikerült csaknem teljes egészében visszaszerezni az ú. n. csaholyi uradalmat, mely a következő községekben terült el: Csaholy, Mathészalka, Jármi, Gebe, Meggyes, Paraznya, Remeteszeg, Sándor, Kis-Kocsord, Nagy-Kocsord, Thunyog, Györthelek, Sali, Angyalos, Ujfalu, Csenger, Jánossi, Szárazberek, Magasliget, Nagy-Palád, Kis-Palád, Bot-Palád, Sonkad, Erdőszáda Szatmár megyében, Panit, Oláh, Csaholy, Magyar-Csaholy, Közép-Csaholy, Zölcze közép Szolnok megyében, Gerbed, Atyás és Madaras Bihar megyében. Közben a két Csaholyi leány férjhez ment P. Miklóshoz és M. Györgyhöz, s a két unokatestvér, most már sógor is, ahol nem tudtak perlekedéssel célt érni, nagy összegeket áldoztak a sajátjukból, hogy a részben elfoglalt, részben elzálogosított birtokrészeket visszaszerezhessék. Közben előkelő barátaik és pártfogóik egyezkedéseket folytattak s ennek eredménye lett, hogy 1000 forint lefizetése ellenében Árthánházi Bornemissza Boldizsártól és Valkóy Miklóstól 1546. febr. 12-én visszaszerezték. Ha elolvassuk az alább egész terjedelmében közölt oklevelet, látni fogjuk, hogy őket ebben a törekvésükben a György barát körül csoportosult horvát atyafiság, valamint ezeknek időközben beházasodás révén magukhoz kötött magyar atyafisága segítette. A békeszerzők között első helyen említtetik Fráter György váradi püspök, kincstartó és országos helytartó, Gyalui Vas Mihály helytartó helyettes, Tinnini Horváth György, Kerekszállási Márkus Péter, Horváth Ferencz tordai kamara ispán, Perusich Gáspár, Kárini Korlátovich Péter, Nagy-Mihályi Eödönffy László, Kis-Kállói Vitéz János és még mások. Hogy az ezer forintot, melyet azonnal le kellett fizetni, előteremthes-

sék, zálogba tették Fráter Györgynél arany és ezüst marháikat, köztük a többször említett, ezüst díszfegyverzetüket is, amit a 160. oldalon közölt okiratból láthattunk. P. Miklós nem sokáig élvezhette nagy küzdelmének gyömölcseit, bár közben mind őt, mind Melith Györgyöt Csaholyi György és Gáspár testvérül fogadja, zálogba veszi feleségétől ennek birtokrészét, nyilvánvalóan abból a célból, hogy a birtok visszaszerzésére fordított pénzét biztosítsa. Melith Györggyel megosztoznak s a mátészalkai udvarházba költözik, ahonnan több levél kelt, de a kérlelhetetlen sors az egész számítást keresztülhúzza. Nem egészen két év mulva, 1548. év elején meghal Csaholyi Katalin, valószínűleg gyermekágyban (a házasságból élő gyermek nem maradt). P. Miklós elkedvetlenedik, hívják Erdélybe, ahol fontos szerepet szánnak neki, s mindez arra bírja, hogy 1548. márc. 22-én eladja felesége után őt illető birtokjussát sógorának és unokatestvérének, M. Györgynek, ki ezen alkalommal 1700 forintot fizet még ki, mint amely összeggel adós maradt P. Miklósnak a birtok visszaszerzésére fordított költségekből. Az eladás indokául a váradi káptalan előtt felvett okiratban azt adja elő P. Miklós, úgy érzi, hogy neje leszármazók nélkül való elhúnyta következtében a vérség jogán ezek a birtokok nem őt, hanem nejének életben levő nővérét, Csaholyi Annát, Melith Györgynét illetik meg, ezért Mátészalkán levő birtokát és nemesi kőudvarházát Csaholy, Gebe, Meggyes, Paráznya, Sándor, Remeteszeg, Kis-Kocsord, Nagy-Kocsordi vámmal, Tunnyog, Györtelek, Botpalád, Kis-Palád, Somkad és Erdőszáda praediumot, valamennyit Szatmár megyében, Beregszász-Ardó és Dercsén beregmegyei községekben levő birtokait Melith Györgynek és nejének örökáron eladja. Erre vonatkozó adásvételi szerződést már közöltük a 162. oldalon. Az erre vonatkozó oklevelekből néhányat itt közlünk:

1544. április 6-án Pozsonyban I. Ferdinánd király meghagyja Báthori Andrásnak, az országos főkapitánynak, hogy Csaholyi Imre leányainak, Annának, Melith Györgynének és Katalinnak, Horváth Miklós mátkájának atyai birtokait: Csenger, Jánossi, Gebe, Angyalos, Ujfalu, Sali, Nagypalad, Kispalad, Botpalad, Sonkad, Magasliget, Szárazberek és Jármi szatmármegyei községekben Bornemissza Boldizsár és Valkai Miklós kezéből, kik azt erőszakosan foglalták el, a besztercebányai országgyűlés végzései értelmében foglalja vissza s nevezetteket e birtokokban védje meg.

1544. április 6.

Mandatum Regium in causa portionum possessionariarum Emerici de Chaholy, filiabus suis restituendarum.

„Ferdinandus ... Andreae de Bathor ... Comiti ac generali capitaneo Regni ... Hungariae, Salutem ... Ex-

ponitur maiestati nostrae in personis fidelium nostrorum *Egregiorum Georgii Mylyth et Nicolai Horwath Pethrychywyth,* ac generosarum dominarum Annae, consortis dicti Georgii Mylyth et puellae Katherinae, sponsae eiusdem Nicolai Horwath, filiarum videlicet Egregii quondam Emerici de Chahol, quod quamvis superioribus diebus totales ipsos portiones possessionarias eiusdem quondam Chaholy, patris ipsarum Annae et puellae Katherinae exponentium in possessionibus Chynger, Jánossy, Gebe, Angyalos, Wyffalu, Saaly, Nagh Palad, Kyspalad, Bothpalad, Sonkaad, Magslygeth, Zarazberek et Jarmy vocatis, omnino in Cottu Zathmariensi ... habitas, quas alias post obitum utpote serenissimi principis quondam ... Ludovici Regis ... Egregii Bornemyza et Nicolaus de Walka, ab ipsis domina Anna et puella Katherina exponentibsu per potentiam occupassent, a manibus eorundem Balthasaris Bornemiza et Nicolai Walkay, vigore articulorum Novizoliensium reoccupaveris, nihilominus tamen, easdem ipsis exponentibus, usque in praesentiariarum (!), minime remisisses, in earundem exponentium praejudicium et dampnum manifestum. Cum autem juxta praedictam publicam constitutionem Novizoliensem ejusmodi bona et jura possessionaria, per potentiam adempta, per dominos capitaneos generales de manibus violenter reoccupari et spoliata restitui debent, pro eo fidelitati tuae, harum serie firmiter praecipiendo committimus et mandamus, quatenus acceptis praesentibus, praescripta bona et jura possessionaria ... quondam Emerici Chaholy, possessionibus in praedictis habita, de manibus ut praefertur praedictorum violenter per se, ut praemittitur occupata, ... exponentibus, veluti spoliatis ... restituere, ac tandem eosdem in dominio earundem, contra quovis illegitimos impetitores deffendere et protegere, modis omnibus debeas et tenearis ... Datum Posoni. In dominica Ramispalmarum (opr. b.) Anno Domini millesimo, quingentesimo, quadragesimo quarto. (L. I.)

Leleszi konvent ltárában, Act. O. 1544. Nr. 24.

1544. április 7. I. Ferdinánd király megparancsolja Báthori Andrásnak, Szatmár, Szabolcs, Bereg vármegyék főispánjának és országos főkapitánynak, hogy Melith György és Horváth Miklós nejeinek, néhai Csaholyi Imre leányainak panaszára Bydy Mihálytól, ki erőszakkal elfoglalta volt néhai Csaholyi Imre Ardó és Dercsén beregmegyei birtokait s az elfoglalt birtokoknak csak fele részét bocsátotta vissza, a másik felerészt a besztercebányai országgyűlési végzések értelmében vegye ki Bydy Mihály kezéből és adja át a panaszlóknak s őket a további háborgatással szemben védje meg.

1544. április 7.

Ferdinandus divina favente clemencia Romanorum, Hungarie, Bohemie etc. rex semper augustus, infans Hispaniarum archidux Austrie etc. fideli nostro magnifico Andree de Bathor, Zathmariensis, Zabolch et Bereg comitatum comiti ac generali capitaneo regni nostri Hungarie etc. salutem et gratiam. Exponitur maiestati nostre in *personis egregiorum Georgii Mylyth et Nicolai Horwath ac generosarum domine Anne consortis dicti Georgii Mylyth et puelle Katherine sponse* filiarum utpote egregii condam Emerici de Chahol, quomodo alias videlicet post obitum serenissimi condam domini Ludovici regis predecessoris ac sororis nostri charissimi pie memorie egregius Michael de Byd ignoratur quibus respectibus totales porciones prefati condam Emerici Chaholy patris, et per consequens dicte domine Anne et puelle Katherine exponencium in possesionibus Ardo et Derczen nuncupatis in comitatu de Beregh existentibus habitis, a manibus earundem exponencium pro se minus iuste et indebite occupasset, occupative tenuisset et conservasset, quarum medietatem iam ipsis exponentibus remisisset, alterum vero medietatem earundem, prout juxta constitucionem Novizoliensem debuisset, remittere minime curasset, prout non curaret ac teneret et conservaret etiam de presenti potentia mediante, in ipsarum exponencium preiudicium et dampnum manifestum. Cum autem juxta contenta articulorum Novizoliensium huiusmodi bona et jura possessionaria per quospiam occupata per capitaneos generales regni nostri Hungarie rectificari debeant, pro eo fidelitati tue harum serie firmiter percipiendo committimus et mandamus, quatenus acceptis presentibus, receptis prius ab universitate nobilium dicti comitatus de Beregh super premissa potenciaria occupatione bonorum et jurium possessionarium iuxta vim et formam publice constitutionis Novizoliensis litteris testimonialibus, prescriptas quoque medietates portionum possessionarium annotati condam Emerici Chaholy patris ipsarum exponencium in pretactis possessionibus Ardo et Derczen habitarum de manibus predicti Michaelis Bydy recipere, eisdemque exponentibus reddere et restituere ac easdem in dominio earundem contra quovis illegitimos impetitores deffendere modis omnibus debeas et tenearis justicia ita requirente, secus non facturi, presentibus perlectis exhibendi restitutis. Datum Posony feria secunda proxima post dominicam Palmarum. Anno domini millesimo quingentesimo quadragesimo quarto.

Eredetije papíron, első lapjára nagy kerek pecsét nyomva, az írás alatt: „Lecta" kanc. szignálás, kívül egy-

korú írással: „1544 feria quinta inter octavas Pasche presentes exhibite sunt nobis in Lyzko", a gr. Zichy-cs. zsélyi ltárában f. 10. n. 34. alatt.

1546. február 12-én a nagyváradi káptalan előtt Melith György, Petrichevich Miklós és Bornemissza Boldizsár egyezséget kötnek több főúr és barát közbenjötte mellett azon perekben, melyeket néhai Csaholyi Imre leányait illető ú. n. csaholyi uradalom felett folytattak. Ezen egyezség értelmében a pereket, melyeket egymás ellen indítottak, Bornemissza Boldizsár, Melith György és Petrichevich Miklós nejük nevében kölcsönösen leteszik s ezen perekben nyert ítéletleveleket s egyéb határozatokat semmisnek tekintik. Bornemisszának és társának, Valkai Miklósnak, fizetnek Melith György és Petrichevich Miklós 1000 forintot, mely összeget azok még néhai Csaholyi Imrének adtak kölcsön s melynek erejéig zálogbavették a birtokokat. Bornemissza Boldizsár visszabocsátja az összes elfoglalt birtokokat, illetve örökre vallja Melith Györgynek és Petrichevich Miklósnak és nejeiknek, Csaholyi Annának és Katalinnak. Mivel az egyezkedők közül sem a két feleség, sem Valkai Miklós nincs jelen, kötelezik magukat az egyezkedő felek, hogy őket kéthónapos határidőn belül valamely hiteles hely elé állítják, hogy ezt az egyezséget ők is elfogadják. Addig is ennek biztosítására lekötik Melith György Halápi, Bornemissza Boldizsár Ábránfalvi birtokaikat.

1546. február 12.

Nos Capitulum Ecclesiae Varadiensis memoriae commendamus, tenore praesentium significantes, quibus expedit universis; quod Egregii Georgius Melyth de Zecchén ab una et Balthasar Bornemisza de Arthanhaza ab alia partibus coram nobis personaliter constituti, sponte et libere sunt confessi in hunc modum: Quod quamvis inter ipsas partes ratione et praetextu bonorum et jurium, portionumque possessionariarum Egregii condam Emerici de Chahol in possessionibus Chenger, Ujfalu, Sali, Angyalos, Chebe, Nagypalad, Kispalad, Bodpalad, Magasligeth, Sonkath, Zárasberek, Chenger, Jánossi, Chahol et Jarmi vocatis, omnino in Comitatu Zatmariensi existentium, habitarum et adjacentium nonnullae lites et differentiae, dissensionumque materiae et odiorum fomites motae fuerint et suscitatae, ac in Curia Serenissimi Principis et Domini Domini Ferdinandi, Divina favente Clementia Romanorum, Hungariae, Bohemiae etc. Regis semper Augusti, Infantis Hispaniarum, Archiducis Austriae etc. diuitius ventillatae extiterint, atque dictus Georgius Melyth pro sui parte contra praefatum Balthasarem Bornemisza sententiam re-

portaverit, vigore cujus sententiae se in dominium praescriptorum bonorum juriumque et portionum possessionariarum introduci, ac eadem et easdem sibi ipsi statui facere voluerit et praetenderit, temporeque hujusmodi introductionis et statutionis, per praefatum Balthasarem Bornemisza repulsio facta extiterit; tamen partes eadem ordinativa compositione Reverendissimi Domini Fratris Georgii Episcopi praescriptae Ecclesiae Varadiensis, Thesaurarii et Locumtenentis Regii ac Regni Hungariae et Partium Transprovintianarum Judicis Generalis etc. Domini et Praelati nostri gratiosissimi, necnon Egregiorum Michaelis Vas de Gyalu, Personalis Praesentiae dicti Domini Locumtenentis, ac Georgii Horváth de Thyninio, Petri Markus de Kerekszallas, Francisci Horváth Camerarii salium Reginalis Majestatis Thordensium, Casparis Peresich (!), Petri Korlatthyovith de Karin, Ladislai Eudenffy de Nagy Mihaly et Joannis Vitéz de Kiskallo aliorum etiam nonnullorum Dominorum et Nobilium pacem partium amantium interveniente, ad talem pacis et concordiae devenissent unionem, prout devenerunt nostri in conspectu tali modo: Quod sedatis prius ac complanatis, sopitisque et mortificatis e medio partium quibuslibet litibus, rixis et differentiis, litiumque processibus, hactenus inter ipsas partes qualitercunque motis et suscitatis, cassatis etiam et annullatis, viribusque carituris et exhibitoribus nocituris relictis quibusvis literis ammonitoriis, adjudicatoriis, sententionalibus et aliis omnibus causalibus hactenus inter easdem partes qualitercunque, undecunque et sub quibuscunque verborum formis praevia ratione confectis et emanatis, annotatus Balthasar Bornemisza praescripta bona juraque portiones possessionarias, possessionibus in praeschriptis existentes et habitas antelato Georgio Melyth et *Egregio Nicolao Petthrytthevith de Raduch,* ac Generosis Dominabus Annae, dicti Georgii Melyth, et Catharinae, ejusdem Nicolai Petthrytthevich consortibus, ipsorumque haeredibus et posteritatibus universis pro eadem summa mille florenorum, pro qua videlicet eidem Balthasari Bornemisza ac Egregio Nicolao de Valko per Egregium condam Ladislaum de Chahol, oneribus et quibusvis gravaminibus Georgii et Gasparis Chaholy, fratrum suorum natu minorum, super se assumptis, data fuissent et inscriptae, dedisset, vendidisset, contulisset et inscripsisset, imo dedit, vendidit contulitque et inscripsit coram nobis jure perpetuo et irrevocabiliter tenendas, possidendas pariter et habendas, manus suas et dicti Nicolai de Valko idem Balthasar Bornemisza de eisdem penitus excipiendo, universasque literas et quaelibet literalia instrumenta, quibus

mediantibus ipse Balthasar Bornemisza dicta bona, juraque et portiones possessionarias tenuisset, eisdem Georgio Melyth ac Nicolao Pettrichevich et praefatis Dominabus Annae et Catharinae in specie reddere debebit tenebiturque, voluerunt denique eaedem partes, quod infra spatium duorum mensium, a data praesentium computandum, praenominati Georgius Melyth et Nicolaus Pettrichevich praefatas Dominas consortes ipsorum, annotatus etiam Balthasar praefatum Nicolaum Valkay ad aliquem locum credibilem adducere, ibidemque cum eisdem super praesentem ordinationem et compositionem praecise huiusmodi fassionem facere sint adstricti. Interim vero, donec ipsa fassio super praesentem ordinationem per praefatas Dominas et antedictum Nicolaum Valkay in aliquo loco, ut praemittitur, credibili facta fuerit, pro hujus assecuratione praetitulatus Georgius Melyth, Halap in Bihariensi, antelatus vero Balthasar Bornemisza, Abranfalva possessiones vocatas in de Zabolch Comitatibus existentes et habitas sibi ipsis mutuo et alternatim obligarunt similiter coram nobis; nec hoc praetermisso, sed per expressum declarato, quod annotatus Georgius Melyth praescriptas literas adjudicatorias sententionales et quaslibet causales, praescripta bona litigiosa concernentes, praefato Balthasari Bornemisza in specie reddere et assignare debebit, e converso vero ipse etiam Balthasar Bornemisza literas novi judicii super eisdem bonis litigiosis per ipsum extractas eidem Georgio Melyth similiter in specie restituere et tradere tenebitur, harum nostrarum vigore et testimonio literarum mediante. Datum feria quinta proxima post festum Beatae Scolasticae Virginis, Anno Domini 1546.

(Magyar Nemzeti Múzeum levéltári osztálya, gr. Barkóczy-cs. 1548. évi iratai között.

1546. november 28-án Bydy (Büdy) Mihály munkácsi várispán és Bereg megye főispánja értesíti és meghagyja a beregmegyei Ardó és Dercsén községbelieknek, hogy miután közte és Horváth Miklós úr közt az ország főurai és bizonyos barátok békét szereztek, amint eddig az ő hatalma alatt állottak s neki engedelmeskedtek, jövőben nevezett urat szolgálják.

1546. november 28.

Nos Michael Bydy castri Munkach prefectus et comitatus de Beregh comes. Universis et singulis judicibus juralis et omnibus colonis in possesionibus Ardo et Derchen residentibus, hactenus sub manu potestaque nostra existentibus positis, salutem. Quia nos iuxta illam concordiam,

quam inter nos et egregium dominum *Nicolaum Horwath domini magnates certique amici conciliaverant*, vos eidem domino Nicolao Horwath tenendos et possidendos remissimus et relaxavimus, manusque nostras e medio vestri excepimus. Proinde a modo deinceps suam d. auscultare, ipsique prout vestra consuetudo antiquo dictaverit, morem gerere inservireque habeatis. Datum in castro Munkach die dominico proximo ante festum divi Andree apostoli. Anno domini 1546.

Eredetije papírra írva, első lapján gyűrűs pecsét nyomaival, a gr. Zichy-cs. zsélyi ltárában f. 10. n. 56. alatt.

1548. április 16-án I. Ferdinánd királyi beleegyezését adja ahhoz, hogy Csaholyi György és Gáspár néhai Csaholyi Ferenc fiai azon birtokokat, melyek reájuk, mint fiörökösökre néhai Csaholyi Imrétől szállottak, s melyeket Melith György és Petrichevich Miklós nagy fáradsággal és 1000 forint költséggel Árthánházi Bornemissza Boldizsártól visszaszereztek, s melyek fiágat s nem leányágat illetnek, a testvérökül fogadott Melith György és Petrichevich Miklós, valamint a fiúsított Csaholyi Anna és Katalinnak vallják.

1548. április 16.

Consensus super prefectione in masculinum sexum nobilium Dominarum Annae et Catharinae Chaholy nec non maritorum earundem in fratres adoptione. Anno quo supra, in Ciuitate Wratislauia, decima sexta die mensis Aprilis Datae sunt literae Regiae majestatis, in pergameno privilegialiter confectae, manusque sua subscriptae et secreto sigillo pendenti communitatae, quibus mediantibus sua majestas literas Capituli Ecclesiae Waradiensis in simplici papyro patenter confectas, sigilloque ipsius a tergo impressiue communitas, Quibus continebatur Nobiles Georgium, et Gasparem, filios quondam Francisci de Chahol, in bonis eorum ab Egregio quondam Emerico Chaholy ad ipsos iure sanguinis et successionis deuolutis, in oppido Chenger vocato, ac portionibus possessionariis in possessionibus Chahol praedicta, Mathezalka, Jarmy, Gebe, Meggyes, Paraznya, Remethezeg, Sandor, Kyskochord, cum thelonio ibidem exigi solito, Naghkochord, Thwnyog, Gyewrthelke, Saly, Angyalos, Wyfalu, Chenger-Jánossy, Zarazberek, Magaslygeth, Naghpalad, Kyspalad, Bothpalad, et predio Erdewzada, in Zathmariensi, item Panyk, Olahchahol, Magyarchahol, Kewzepchahol, ac predio Zewlche, in Zolnok mediocri Comitatibus existentibus, habitis, alias per Egregios Georgium Melyth et *Nicolaum Pethry-*

chewyth in Curia Regia causa superinde mota magnis sumptibus, fatigisque et expensis et tandem per compositionem sumam (!) mille florenorum, ab Egregio Balthasare Bornemyzza de Arthanhaza reobtentis et eliberatis, quae videlicet ad ius saltem masculinum et non femineum pertinuissent. Nobiles Dominas Catharinam ipsius Georgii Melyth de Brybyr, et Catharinam dicti Nicolai Pethrychewyth de Radwcz consortes, filias prefati Egregy quondam Emerici de Chahol, sorores ipsorum necnon Georgium Melyth, et Nicolaum Pethrychewyth praedictos, earundem dominarum maritos, in fratres adoptatos, ipsorumque haeredes, et posteritates, utriusque sexus universas in veros haeredes masculini sexus praefecisse, et constituisse, ragas (!), gratas et acceptas habentes, praescriptae haeredationi et masculinum sexum praefationi, atque fraternali adoptioni, suum Regium consensum, pariter et assensum benevolum, cum toto jure suo Regio prebuit, et contulit saluo jure alieno.

Orsz. Ltár. Lib. Reg. II. 174—175. old.

1548. május 16-án Brybyry Melith György és neje, Csaholyi Anna, elismerik a nagyváradi káptalan előtt, hogy Radwch-i Petthrythyewyth Miklós a nekik eladott birtokokat hiánytalanul a velük kötött szerződés értelmében átadta s ezért felmentésére kiadják neki e menedéklevelet.

1548. május 16.

Nos capitulum ecclesie Waradiensis memorie commendamus per presentes, quod egregius Georgius Melyth de Brybyr et nobilis domina Anna Chaholy consors eiusdem coram nobis personaliter constituti sponte et libere sunt confessi pariter et retulerunt nobis in hunc modum. Quod quia egregius *Nicolaus Petthrythyewyth de Radwch* illa bona juraque et porciones possessionarias in aliis litteris nostris fassionalibus superinde confectis et emanatis denominatas et specificata iuxta tenorem et continenciam earundem litterarum nostrarum fassionalium eisdem Georgio Melyth et domine Anne consorti sue remisisset et resignasset, manibusque eorundem, prout debuisset, assignasset, ob hoc iidem Georgius Melyth et domina Anna consors sua super ipsa remissione et resignacione prescriptorum bonorum juriumque et portionum possessionariarum per omnia contenti, eundem *Nicolaum Petthrythyewyth* superinde quittum expeditum modisque omnibus absolutum reddidissent et commisissent, immo reddiderunt et commiserunt nostri in presencia, harum nostrarum vigore et testimonio litterarum mediantibus. Datum feria quarta proxima

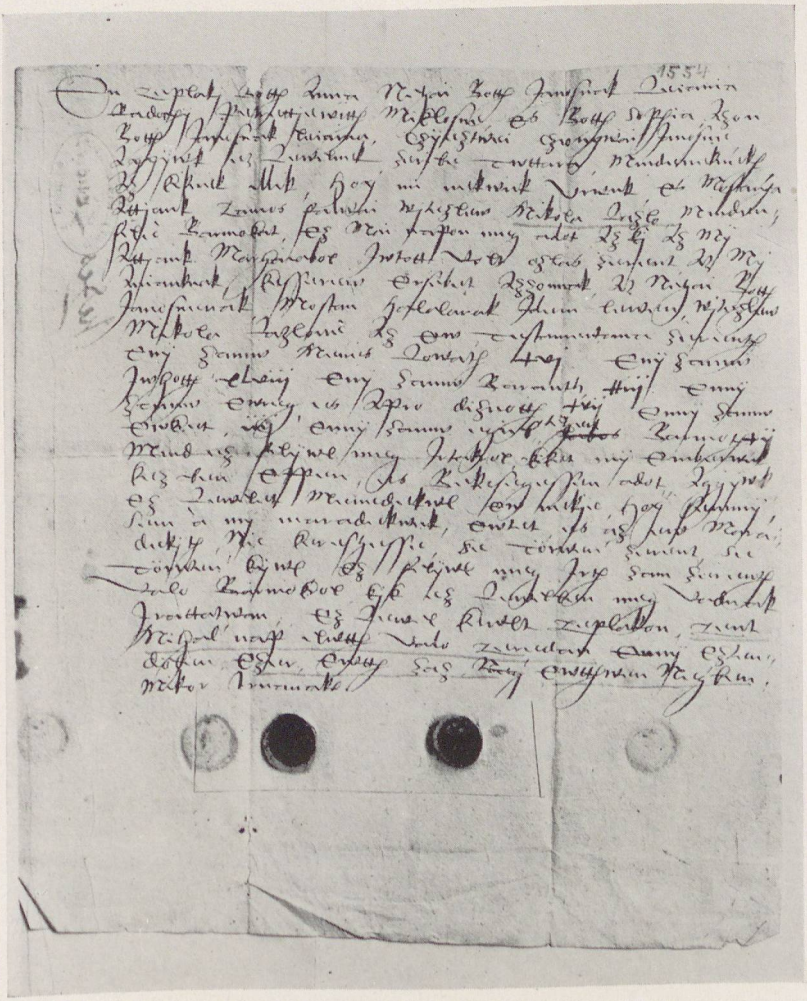

Raduchi Petrichevich Miklósné Both Anna menedéklevele
mostohaapjának Mikola Lászlónak 1554.

M.T. AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

post festum beate Sophie vidue, anno domini millesimo quingentesimo quadragesimo octavo.

Eredetije papírra írva, hátlapján a káptalan ovális alakú pecsétjének töredékeivel, a gr. Zichy-cs. zsélyi ltárában, f. 10. n. 63. alatt.

Úgy látszik, P. Miklós nemsokára elköltözik Erdélybe s csak néha-néha tér vissza Magyarországra ügyeit intézni, mert még megmaradtak ott birtokrészei; Várday Mihálynál Kisvárdán a várban helyezi el értékes ingóságait, melyeket később onnan elhoz s ez alkalommal adja neki menedékül 1556. augusztus 20-án az itt közölt menedéklevelet, nyugtatványt, 1552. március 28-án pedig sajátkezű írásával az itt hasonmásban közölt nyilatkozatot állítja ki Halápon valami borok dolgában, mikor Várday Mihályért Melith Györgynek kezességet vállal.

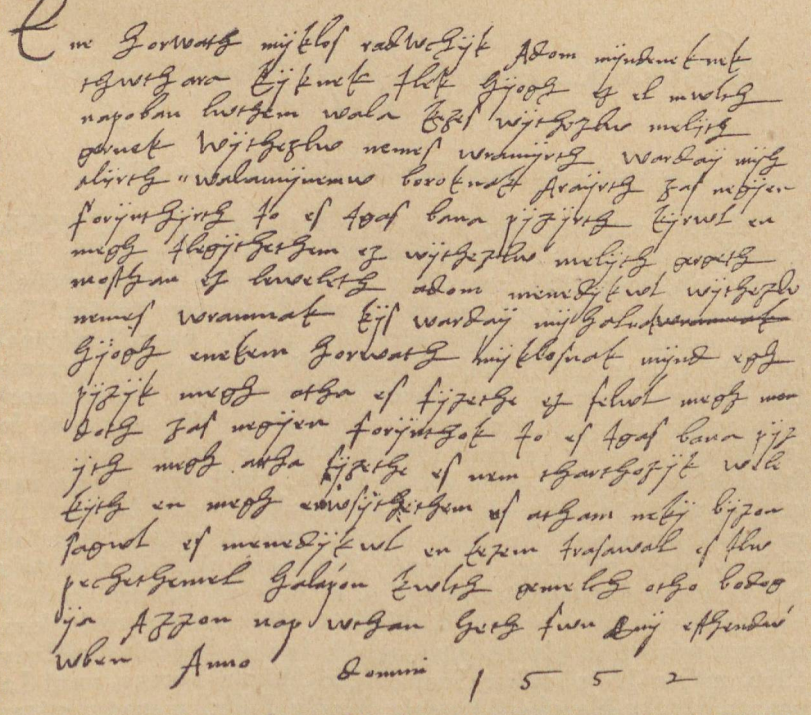

Raduchi Petrichevich Horváth Miklós levele 1552.

1556. augusztus 20.

En Horvath mychlos petrychewyth adom myndeneknek | thwthara az kyknek Ilek hyogh enekem vythyzlo | es

nemes wram kys warday myhal wram mynden en | marhamot akyth en ew nala hatham wolth bystho | mban ez el molth Ideben Ja[m]borwl es hywen mynden | kar nekwl maghatthak awal egethemben Az en me | gh holth zerelmes nenem marhayathys pethrychew | yeth dorothak azzonyth nyhay swathith esthwanyet | egh zekrynth egh ladath Azyrth enekem ez may | nap mynd meg athak ezeketh enys menedykel | attham neky ez en lewelemeth hyogh sem en sem | en felesegyem germekem atthafyay sem senki ne kerestese | ez wythezlw vramon ez felwl megh Irth marhath | se thorwyn zerinth se thorwyn thelen ez lewel kelth | kys warda warasaban zenth berthalam Aposthol nap | elwth walo chethertheken. Anno do. 1556 |

Eredetije papírra írva, első oldala alsó része felhajtva, rajta rányomott papír pecséttel, a gr. Zichy cs. zsélyi levéltárában f. n. 10. n. 98. alatt.

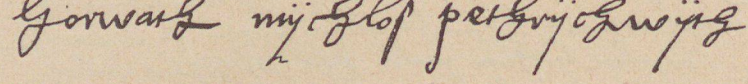

Raduchi Petrichevich Horváth Miklós aláírása 1556.

Közben azonban már Erdélyben tevékenykedik, az 1555-iki decemberi kolozsvári országgyűlésről Kendy Ferenc írja Ferdinándnak, hogy 1555. november 28-án Horváth Miklós szóbelileg jelentette a felségnek mindazt, ami Erdélyben történt.[1] Úgy látszik, csakhamar Izabella királyné kisebb kancelláriájának lesz tagja, mert 1559. június 15-én kelt okiratban így neveztetik. Közben megnősül másodszor is (vagy talán harmadszor), mert valószínűnek tartjuk, hogy Csaholyi Katalin nem első felesége volt, miután az nem egyeznék meg e kor szokásaival és felfogásával, hogy 43 éves koráig valaki, kinek erre módja van, meg ne nősüljön. Széplaki Both Jánosnak Gibárthi Kesserű Erzsébettől származott leányát, Annát, veszi feleségül, megvásárolja a másik leánytestvér részét, Széplakra költözik s *megalapítója lesz a Petrichevich-család ú. n. Széplaki ágának.* Erdélyben tevékeny részt vesz a közéletben, többször szerepel okiratokban, mindig az atyafisággal együtt. Így pl. Székelyvásárhelyt 1560. május 31-én, mikor Szamosfalvi Mikola Ferenc, mint Lasonczi Bánffy Menyhért gyámja Bánffy Pállal a magyarrégeni malom peres ügyében egyezséget kötnek, a fogott bírák Koronkai Mihályfi Tamás, Brebiri Melith György és Raduchi Petrichevich Miklós.[2]

[1] Erdélyi Országyűl. Emlékek. I. k. p. 558.
[2] Br. Jósika ltár. Kolozsvár. 1560. év. F. 12. Nr. 7.

Életével nem kívánunk részletesen foglalkozni most, az későbbi feladat. 1563. február 14-én halt meg Széplakon, egy fiút és két leányt hagyott maga után. Fia, P. János viszi tovább a családot, mely idestova 400 éve lakik Erdélyben s bírja az ősi széplaki udvarházat, melyet alapjaiból P. Miklós építtetett fel.

Petrichevich Horváth Miklós 2. feleségének anyja Gibárthi Kesserű Erzsébet férjének Both Jánosnak halála után másodszor megy férjhez Szamosfalvi Mikola Lászlóhoz, ki erdélyi alvajda és Fráter György egyik legbizalmasabb embere volt, de nem sokkal élte túl első férjét, mert már 1554 szeptember 26-án javaiban leányai osztoznak, mint ezt az itten hasonmásban közölt levél tanúsítja, mely a Both Anna írása. Szól ez az ú. n. menedéklevél így en:

1554. szeptember 26. Széplak.

En Zeplakj Botth Anna Nehai Botth Janosnak Leinia Radochy Petrettjewitth Miklosne es Botth Sophia Azon Botth Janosnak leiania czyeztwiei chiongwai Janosne Aggywk ez Lewelnek zeriebe twttara Mindeneknekh vrwnk és Mostaha Attjank Zamos falwai Witezlew Mikola Lazlo Mindenfele Barmokat ez mai napon meg adot Az kj az My Attjank Marhaiabol Jwtott volt ozlas zerent Az My Anianknak kesserew Ersebet Azzonnak, az Nehai Botth Janosnenak, Mostan halalanak Idein lewen, Wjtezlew Mikola Lazlone Az ew testamentoma zerenth eny zamw Menes Lowath XVI. eny zamw Jwhotth XLVIII eny zamw Baranth XXIII enny zamw ewreg es Apro diznotth XVII enny zamw ewkret IIII enny zamw egieb tehent Barmoth XII Mind ez felywl meg Irtakrol, kiket my Emberwul kez ben Eppen es Bekesegessen adot, Aggywk ez Lewelet Menedekwl Ew nekje, hoy Semmy, sem a my maradekwnk Ewtet es az ew Maradekyth Ne kereshesse, se törwen zerenth, se törwen kywl ez felywl meg Jrth zam zerenth valo Barmokrol kjk ez Lewelben meg vadnak Jrattatwan. Ez Lewel kewlt Zeplakon Zent Mihal nap elwtth valo zeredan Enny Eztendöben, Ezer Ewth zaz Ewtthwen Negben Mikor Jrtanak.

(Br. Jósika cs. hitbizom. ltár. Mikola iratok.)

Foglalkoznunk kell egész röviden, hogy a leszármazást megérthessük, a Petrichevich-család ú. n. *Komlódi* ágával is. Komlód Erdélyben a Mezőségen, annak keleti szélén fekszik s ide költözött Raduchi, máskép Mikethinczi Petrichevich 73. Györgynek középső fia, P. **Kozma,** valószínűleg mint Vécsvárnak gondviselője. P. Kozma Báthory István erdélyi fejedelem és lengyel király családjánál volt familiáris. Valószínűleg úgy került a Báthoryakhoz, hogy ezeknek Horvátországban, Mikethinczhez kö-

zel nagykiterjedésű birtokaik voltak és Kozmát anyja, ki Ráskai vérség révén a Várdayakkal, Báthoryakkal távoli rokonságban volt, adhatta e nagyhatalmú családhoz apródságra. Az, hogy Kozma a Báthoryaknál kora ifjúságától kezdve, mint familiáris szolgált, Báthory István 1576. február 23-án kiadott birtokadományleveléből látható.

1576. február 23-án Báthori István erdélyi fejedelem és lengyel király Vaday Dánielnek, Köpeczy Jánosnak, Máté deáknak, a fejedelmi tábla e célból kiküldött felesketett jegyzőinek, valamint Székely Éliásnak, a fejedelmi szék bírájának, továbbá Szászzsombori Székely Jánosnak, Ispán Antalnak, Ambrózy Jánosnak, Kisdevecseri Balai Orbánnak meghagyja, hogy *Horváth Kozmát*, Gyulafehérvár várispánját (provisor), iktassák be a kolozsmegyei Nyulas, Szentmihálytelke, Septér birtokokba és a medggyesszéki Büzd birtok fele tizedének jogába, melyek Halabori Pálé voltak, de melyeket ez a Bekes Gáspár-féle zendülésben való részvétele miatt elvesztett. Kiemeli a király, hogy Horváth Kozma emlékezetre legméltóbb erényekkel, hűséges és igen kedves szolgálatokat kora ifjúságától kezdve mind a királynak, mind fivéreinek, minden dologban és veszélyek közepette, jó és balszerencsében egyaránt, nem kímélve személyét, javait és vagyonát, legyőzhetetlen bátorsággal mindenkor teljesített, s mivel a király bizonyos szükségében, midőn Lengyelországba ment Erdélyből, hogy ez országot magának megszerezze s ott uralkodjék, 1500 forintért, melyet nevezett Horváth Kozma neki adott, adományozza az említett birtokokat. Halabori Pált azért, mert az elmult (1575) nyáron, mikor Bekes Gáspár, az ország száműzött ellensége, a király vetélytársa és ellenfele német hadakkal és a magyarországi végek katonáival némely pártütő erdélyi nemes támogatásával titkon és alattomosan Erdélybe betört, de kit a Kerelőszentpáli kastély közelében, a Maros gázlójánál a király levert és megfutamított, nevezett Halabori Pál is résztvevén a pártütésben, a király és az ország ellen fegyvert fogott, amiért az ország rendei Kolozsvárt, 1575. július 25-én tartott országgyűlésen fejének és mind az ő, mind neje és gyermekei javainak elvesztésére ítélték, s minek következtében vagyona, birtokai a királyra szálltak, ki ezeket Horváth Kozmának adományozza, úgy azonban, hogy ha a király, vagy utódai az 1500 forintot neki visszafizetik, tartozik Horváth Kozma vagy utódai az adományozott birtokokat visszaadni, de másként nem.

1576. február 23.

Stephanus Dei gratia Electus Rex Poloniae, Magnus Dux Litvaniae, Rwssiae, Prussie, Moraviae, Samogitiae, Kyoviae, Voliniae, Podlachiae, Livoniaeque etc. Princeps Transylvaniae etc. fidelibus nostris egregiis et nobilibus

Danieli Vaday, Joanni Keopeczy, Matheo Literato, iuratis notariis sedis nostrae iudiciariae de curia nostra ad infrascriptam executionem peragendam per nos specialiter transmissis, item Heliae Zekely iurato assessori sedis nostrae iudiciariae, Joanni similiter Zekely ad Zazsombor, Anthonio Ispan, Joanni Ambrozy, Urbano Balay de Kysdewecher, salutem et gratiam. Cum nos cum laude memoriaque honesta dignissimas virtutes necnon fidelia et gratissima servitia fidelis nostri *egregii Cosmi Horwat provisoris nostri Albensis* diligentius perpendentes, quae ipse inde a primo iuventutis suae tempore nobis et dominis fratribus nostris in omnibus rerum discriminibus ac fortunae flatibus et reflatibus, non parcens personae, aut bonis et rebus suis, ad omnes occasiones constanter et *invicto pectore* exhibuit et impendit, tum vero pro certis necessitatibus nostris atque arduis et urgentibus evitandis hoc potissimum tempore, quo Deo optimo maximo ita disponente, ad regendam et moderandam Rempublicam Polonam, capessendumque ipsum Regni Poloniae nobis delatum ex hoc regno Transylvaniae concessuri sumus: Totales igitur et integras portiones possessionarias, alias Pauli Halabori rebellis et infidelis nostri in possessionibus Nywlas, Zentmyhalytelke et Septer vocatis, omnino in Comitatu Colosiensi existentes habitas, quae ex eo, quod dum aestate proxime transacta Gasparem illum Bekes notorium et proscriptum regni nostri hostem, aemulumque et adversarium nostrum, copiis Germanicis ac finitimis Hungarorum militum ac etiam factiosorum nonnullorum huius regni Nobilium adiutum, clam et fraudulanter in hoc regnum irrumpentem ad vadum fluvii Maros prope castellum Divi Pauli Deo propitio fundaremus et fugaremus, idemque Paulus Halabori factionis Bakesianae particeps arma contra nos et publicum regni statum sumere veritus non sit, per hocque publico dominorum regnicolarum iudicio et decreto in comitis eorum generalibus, ad vigesimum quintum diem Julii, festum videlicet Beati Jacobi Apostoli, in civitate nostra Coloswar celebratis facto, amissione capitis et omnium bonorum tam propriorum, quam uxoris et liberorum legitime condamnatus sit, ad nos, consequenterque collationem nostram rite et legitime devolutae esse perhibentur et redactae, simul cum cunctis earundem utilitatibus et pertinenciis quibuslibet, terric scilicet arabilibus cultis et incultis, agris pratis, pascuis, campis, fenetis, sylvis, nemoribus, montibus, vallibus, vineis, vinearumque promontoriis, aquis, fluviis, piscinis, piscaturis, aquarumque decursibus, molendinis et eorundem locis, generaliter vero quarumlibet utilitatum et pertinentium suarum integritatibus, quo-

vis nominis vocabulo vocitatis, de iure et ab antiquo ad easdem spectantibus et pertinere debentibus, insuper decimisque earundem portionum possessionariarum ac totali medietate decimarum possessionis Bwzd in sede Meggyesiensi existentis habitae, eidem *Cosmo Horwat,* haeredibusque et posteritatibus suis utriusque sexus universis in et pro summa mille quingentorum florenorum Hungaricalium, ab ipso Cosmo Horwat per nos plene et integre levatorum et per ipsum Cosmum Horwat realiter persolutorum, vigore aliarum literarum nostrarum inscriptionalium superinde confectarum, in perpetuum salvo iure alieno Clementer ea conditione dederimus, inscripsimus et obligaverimus, quod dum et quando temporum in processu, nos aut successores nostri principes, aut vajvodae Transylvaniae, vel quorum interest, seu intererit, praescriptas portiones possessionarias, simul cum decimis praescriptis a praedicto Cosma Horwat aut heredibus et posteritatibus suis rehabere et recipere voluerint, extunc non prius, nisi persolutis in totum praescriptis mille quingentis florenis eisdem Cosmo Horwat, aut haeredibus et posteritatibus suis recipere valeant; quibus quidem persolutis, ydemque Cosmus Horwat aut haeredes et posteritates eius easdem portiones possessionarias, cum decimis praescriptis, nobis aut successoribus nostris, vel quorum interest, seu intererit, citra omnem iuris strepitum, vel quemvis quesitum colorem remittere et restituere debeant mox et de facto; velimusque eundem in dominium earundem medio vestri legitime facere introduci. Super quo harum serie committimus et mandamus vobis firmiter, quatenus acceptis praesentibus, simul vel duo vestrum, sub oneribus alias in talibus observari solitis, ad facies praescriptarum possessionum Nywlas, Zentmyhalytelke et Septer consequenterque portionum possessionariarum annotatarum in eisdem habitarum, vicinis et commentaneis earundem universis inibi legitime convocatis et praesentibus, accedendo, introducatis praefatum Cosmum Horwat in dominium earundem portionum possessionariarum, statuatisque easdem eidem, ipsiusque haeredibus et posteritatibus utriusque sexus universis, simul cum cunctis suis utilitatibus et pertinentiis quibuslibet, insuper decimis quoque earundem portionum possessionariarum ac totali medietate decimarum praefatae possessionis Bwzd praemissae inscriptionis nostrae titulo ipsi incumbentibus perpetuo conditione praemissa possidendas, si non fuerit contradictum. Contradictores vero si qui fuerint, evocetis eosdem contra annotatum Cosmum Horwat ad decimum quintum diem a die huiusmodi contradictionis eorundem exhinc fiendae computando, in curiam

nostram, nostram scilicet in paesentiam, rationem contradictionis reddituros efficacem. Et tandem vos huiusmodi introductionis et statutionis vestrae seriem cum contradictorum et evocatorum, si qui fuerint, vicinorumque et commetaneorum, qui praemissae, statutioni intererunt, nominibus et cognominibus terminum ad praedictum, ut fuerit expediens, nobis fide vestra mediante referre vel rescribe debeatis et teneamini. Secus non facturi, praesentibus perlectis exhibenti restitutis. Datum in civitate nostra Alba Julia vigesima tertia die Februarii. Anno Domini millesimo quingentesimo septuagesimo sexto.

Hátlapján későbbi írással: Tekintetes Petrityevith Horváth Kozma uram posteritassit illeti in utrumque sexum. Nemes Kolos vármegyében Nyulas, Sz. Mihálytelke és Septéren introducaltattya az akkori fejedelem Báthori István, mint per notam elvesztett jószágiban Halabori Pálnak. Költ Anno 1576-ban 23. Febr. 1500 forintokig mellyeket adott vólt Horváth Kozma uram a fejedelem szükségére.

(Eredetije rányomott papírfedelű pecséttel, a Magyar Nemzeti Múzeum Levéltárában: Törzsanyag, 1576. évi, 519. sz., fasc.

Rádul havasalföldi vajda Nádasdy Tamáshoz Szilágysomlyóról 1553. december 9-én kelt levelében említi, hogy ő most Somlyói Báthory András várában van, s hogy elküldték onnan hozzá nemes Kozma familiárisát Báthory Andrásnak, kéri Nádasdit, hogy amit Kozma mondani fog az ő nevükben, annak teljes hitelt adjon. Azt hiszem, nem tévedek, ha ezen keresztnevén említett familiárisban P. Kozmát vélem megtalálni, figyelemmel Báthory István donátiós levelében foglaltakra, melyben az áll, hogy P. Kozma őt és fivéreit kora ifjúságától kezdve híven szolgálta. P. Kozma a Báthoryiak alatt gyorsan haladt, előbb Vécsvár gondviselője, majd Gyulafehérvár városparancsnoka lesz, ebben a minőségében találja a Bekes Gáspár-féle pártütés, s a kerelőszentpáli csatában Bekes felett megsemmisítő győzelmet aratott Báthory István P. Kozmát értékes szolgálataiért fejedelmi bőkezűséggel árasztja el adományaival. Tudjuk, hogy Bekes Fogaras várából megszökött, s ekkor Báthory a várat P. Kozma őrizetére bízta, ki fogarasi várispán, Fogaras földének főkapitánya, zarándi főispán és fejedelmi tanácsos lett. Meghalt 1590 április 28-án, 67 éves korában, tehát születési éve 1523-ra tehető. Csak egy nejének nevét ismerjük, Dersi Petky Bóráét, pedig valószínűnek tartom, hogy ezelőtt volt még egy felesége. Nem lehetetlen, hogy ez az a Komlódi Orsolya, ki 1536 május 27-én új adományt kap Komlód, Oroszháza, Nagynyulas birtokokra, Kozmatelke, Faragó községekre, s aki 1545 okt 17.

MAGYAR NEMZETI MÚZEUM TÁRA

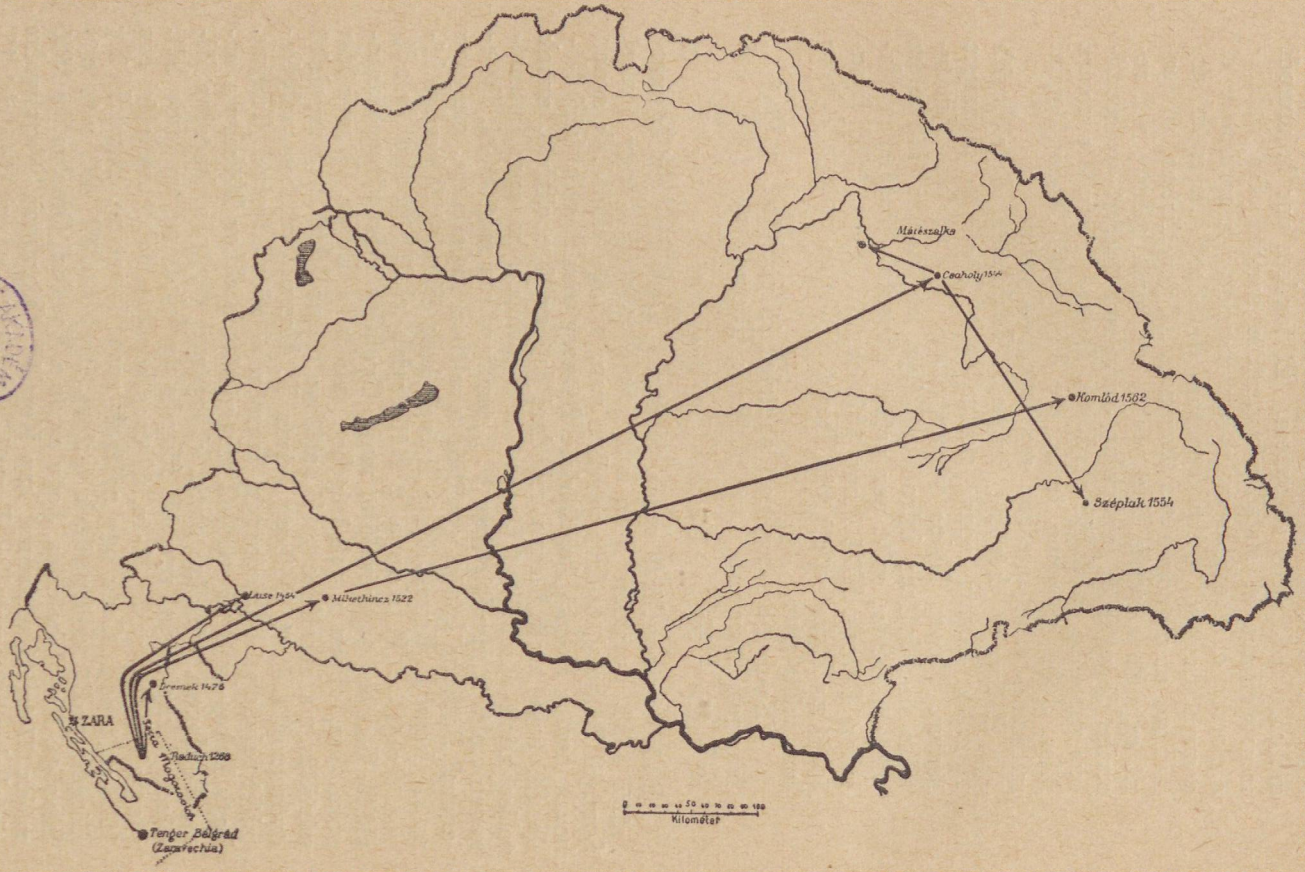

A Petrichevich család településének sematikus térképe.

Gerday Demeter felesége. Ezt a feltevésünket támogatja a családi hagyomány, mely évszázadokon keresztül Komlódi Orsolyát úgy tekintette, mint egy Petrichevich-Horváthnak 16. században élt feleségét. Igaz, hogy legtöbbször halotti beszédekben és feljegyzésekben úgy vélték, hogy Komlódi Orsolya a 75. P. Miklósnak lett volna a felesége, s ebből a házasságból származott volna P. H. Kozma. Az oklevelek rácáfoltak arra, hogy Kozma 75. Miklósnak lett volna fia, ám megvilágítatlanul maradt mindmáig az a kérdés: hogy került a Komlódi Orsolya neve a családi hagyományokba, s főleg hogy jutott Komlód P. Kozma birtokába. Miután ezidőszerint sem vételről, sem adományozásról nem tudunk, azt kell következtetnünk, hogy házasság révén jutott birtokába. Az is bizonyos, hogy Dersi Petky Bórát élemedett korban, 40—42 éves korában vehette el, s nem valószínű, hogy addig ne lett volna nős. Az Oroszfái Mikó család iratai között fennmaradt egy feljegyzés, mely szerint Mikó Balázs és P. H. Kozma mint ifjú gavallérok jöttek be Erdélybe, s ott őket a fejedelem gazdagon megházasította.[1] Sem állítani, sem cáfolni nem lehet egész bizonyossággal, hogy vajjon tényleg nem Komlódi Orsolya volt-e a P. Kozma első felesége, s hogy Komlód

---

[1] Circum annum 1550 P. Horvath Kozma és Mikó Balás ki jőnek mint gavallerok Horváth Országból és akkori erdélyi fejedelemnél gavallérioskodnak, midőn visza menő szándékjokat jelentenék a fejedelemnek, javasolya a' fejedelem, hogy maradgyanak meg Erdélybe, feleséget szerez nékik, e' szerint meg maradnak. Mikó Balás veszi feleségül Apaffi Magdolnát, az Apaffi István leányát, ez után sok jószágot kap, de a' fejedelem is adott néki, Mikó Balás holt meg 1573., maradott egy fia, János. Erdélynek lévén fejedelme 1599-be Bátori András kardinális, szurta a' szemeket a' kalvinistáknak, eők akkor azon százba kellvén fel, nagy tüzzel voltak, öszve sugnak Mihálly vajdával és eő nagy haddal ki jő Erdélybe, az erdélyi kalvinistaságnak nagyob része (de a pápisták is, mivel azok ölték meg Csikba a' cardinalist) Mihály vajda mellé állván, azok között Mikó János is, végit teszik a' cardinalisnak, az után való esztendőben Básta kiüzi Mihály vajdát Erdélyből (a' mi a' kalendáriumban is feltétetik) s a kik melléje állottak volt, el mennek velle Moldovába, nagy Mikó János is feleségivel, egy Péter nevű fiával, a' kinek Mihály vajda oda bé jószágot is adott volt. Mikó János azon esztendőben meghalt Molduvába a' Neszter folyó vize mellett, felesége s a fia Péter megmaradván, üdőre Mikó Péter kijő Moduvából, Bereczkbe megtelepedik, el veszi Istok Margitot, szép jószágu leányt, az édes annya is üdőre meghalván, Molduvába a vajda adta jószágot Mikó Péternek két 3. izig le birták a' posteritassi Bereczkből be. Mind ezeket én levelekből olvastam, de Oroszfáján irás tudó emberek e' szerént meg felelték.

Horvát Kozma is meg házasodott, de kit vett volt, nem lévén szükségem tudásához, nem is tudakoztam, hanem bizonyos az, hogy a' fejedelemnek consiliariussa volt, mert vagyon nálam egy abba az üdőbe néki 1589. titulált missalis levél.

Hátlapján: Mikó Péter ki jövetele.

(Körülbelül a XVIII. sz. második feléből való feljegyzés a Magy. Nemzeti Múzeum Levéltárában id. letett Pálmay-féle gyüjteményben: XIX/2861. sz.)

így került a Petrichevich család ezen ágához, melytől Kozma fiai előnevüket vették.

Hogy szemléltetőbbé tegyük a Petrichevich család egyes ágainak települését, birtokszerzését, vázlatos térképet közlünk, melyen a település helyeit a kiköltözések irányát s az egyes ágak elhelyezését okirati adatok alapján megjelöljük.

A mohácsi vész után tehát a Petrichevich család egyes ágainak helyzete ez:

Az eredeti települési helyen, *a Mogorovichok földjén még él egy-két tagja a családnak Zára közelében,* egy részük a szigetekre költözik, a családnak ez a része azonban kihal a XVI. század végén.

Horvátországban Felsőstubiczán és Mikethinczen él és virágzik a Mikethinczi Petrichevich ág, mely Horvátországnak több nagyhírű államférfit és katonát adott, hogy csak Péter báni kapitányt, János helyettes ítélőmestert és Gáspár al-bánt, zágrábi és varasdi főispánt említsem meg.

Magyarországon Szatmár, Bereg, Bihar és Szilágy megyékben összefüggően elterülő, ú. n. *Csaholyi uradalomban telepszik le az az ág, mely innen Erdélybe költözve a Petrichevich család Széplaki ágát alkotja,* s melyből származnak a ma élő Széplaki báró Petrichevich Horváthok, valamint a Széplaki Nagyszalontai- és Fekete-Bátori gróf Horváth-Tholdyak.

S végül *Erdélyben a Mezőségen telepedik le a Raduchi, illetve Mikathinczi ág egy hajtása, a Komlódi Petrichevich Horváthok,* mely ág azonban a 17. század közepén férfi és női ágon egyaránt kihalt.

Mindezek történetével e munka későbbi folyamán fogunk foglalkozni.

* * *

Végére értünk ez alkalommal kitűzött célunknak. Ismertettük a Mogorovich nemzetségen át a Petrichevich család történetét egészen a XVI. század közepéig, mikor is új hazát találtak a család ősi lakhelyükről kiüldözött tagjai.

Iparkodtunk minden szubjektív érzéstől és ebből folyó kedvezéstől mentesen — néha talán túl ridegen is — foglalkozni feladatunkkal. Úttörő munkát végeztünk, s ez sohasem mentes tévedésektől és hibáktól. Ám inkább tartózkodóan viselkedtünk sok felvetődött kérdéssel szemben, mivel meggyőződésből fakadó vezérgondolatunk volt, *nem mesét, hanem történetet írni.*

A horvát ősnemesség története a magyar családtörténetírás előtt ha ismeretes is volt, vele alig foglalkoztak. Ez azon nemzeti hibáink egyike, melyek odavezettek, ahol most vagyunk. Nyolcszázesztendős együttélés után idegenül és megértetlenül

AKADÉMIA KÖNYVTÁRA

szemléljük nemzeti történelmünk alakulását. Ha pedig írtunk egymásról, a „homoiusion" és „homousion" kicsinyes szempontjai vezettek.

Ez a könyv a mult nagy mulasztásainak egy kisterjedelmű, de jószándékú jóvátétele is akar lenni, elébetárva magyarnak, horvátnak egyaránt, hogy *nemzeti történelmünk egymástól elválaszthatatlan szálakkal van egybeszőve.*

Tizenhárom százada annak, hogy őseim a „Mogorovichok földjén" letelepedtek. Ma-holnap 900 éves lesz az első okirati emlékünk. De e megdöbbentően hosszú idő nem homályosította el bennünk a faji és nemzeti öntudat egyetlen szikráját sem, bár ötödfélszáz éve él a Petrichevich család Magyarországon és teljesen beleolvadt a politikai értelemben vett magyar nemzetbe.

Megmaradtunk annyi század vérzivatarjai közt, mert sohasem felejtettük el, s ennek mindenkor tanújelét is adtuk, hogy a nyugati kultúra hagyományain nevelkedve, tekintetünket mindig nyugatra irányítva keressük a jobb jövő útjait, s pillanatnyi balszerencse el nem csüggesztett, a sikerek nem tettek gondatlanná.

De bármit is hozzon a sors, „*Invicto pectore*" megyünk egy minden eddiginél nehezebb korszak és felette bizonytalan jövő felé.

Széplaki Petrichevich Horváth János pecsétje. 1583.

MTA KÖNYVTÁRA

NÉV- ÉS TÁRGYMUTATÓ.

A. Á.

Aba nemzetség 56.
Abdank lengyel nemzetség 56.
Abránfalva község Bihar megyében 316, 317.
Ábránffy Péter békési ispán (1527) 255.
Acciajuoli bíboros (1402) 190.
Ádám tinini várnagy (1397) 200.
Ágnes túrmezei nemes asszony 219.
Ágoston bíbornok (1103) 96.
Alapi Boldizsár horvát albán (1527) 221, 266.
— Gáspár túrmezei nemes 226.
— István túrmezei nemes 226.
— Miklós túrmezei nemes 226.
Albert nürnbergi várgróf (1373) 125.
Aldemarisco Alajos Nápolyi László főkapitánya (1402) 198, 200, 201.
Aldigerius Donát (Donatus de Aldigeriis) legum doctor (1527) 176.
Aladinić Tamás a likai vlach tábla adjunktusa (1433) 18.
Alegretus hajóács (marangonus) 197.
Alsáni Bálint pécsi püspök (1381) 179.
Alsólendvai Miklós horvát bán (1346) 117.
Alsó Zažic helyiség Likában 214.
Amadeus comes (1327) 176, 185, 187.
Ambrózi János 324, 325.
Álmos magyar herceg (dux) 185.
Anadol (Anatol, Natal) nini püspök (1435) 28, 204, 205.
Ancona helyiség 176.
Ancona-i Massolus 151.
— Miklós 151.
András erdélyi püspök (1352) 119.
András zengi jegyző (notarius Segniensis) 135, 138.
András zengi vikárius (vic. Segn.) (1365) 140.
András zengi alispán (vicecom. Segn.) (1358) 138.
Anjou-ház 113, 127, 190.
Ankovich Miklós likai nemes 212, 213.
Anna Zlathanylowych Györgyné 225.
Antonius minorita 176.
Anzodielli (de) Leonardus 179.
Apaffy Mihály erdélyi fejedelem 7, 64, 77.
Apaffy Farkas (Wolfgangus) (1527) 255.
Arbanazicz István turmezei nemes 229.
Arbe helyiség a hasonló szigeten 107.
Ardó helyiség Bereg megyében, Csaholyi birtok 315, 318.
Arky Ilona 301.

Árpád fejedelem 26, 49.
Árpádház 6, 74, 75, 79, 98, 99, 113, 190.
Arthandi Balázs bihari főúr (1527) 255.
Attila király 73.
Azoguidus (de) Thadeus 178.

B.

Babchia Balázs (B. de Babchya) turmezei nemes 229.
Babchw helyiség Turmezőn 221.
Babić család 19, 52, 116.
— Anton likai nemes 23.
— Máté likai nemes 22.
Babinac nemzetség 28, 205.
Babonosich (Babonozić, Babonich) nemzetség 19, 55—59, 102, 103.
— Boldizsár likai nemes 55.
— Bogdán likai nemes 103.
— Bonjamin likai nemes 103.
— Chervey likai nemes 103.
— Drazimich likai nemes 103.
— Gemizina likai nemes 103.
— István tengermelléki bán (1243) 102, 103.
— Juraj likai nemes 55.
— Karanychanych likai nemes 103.
— Ladyhovych likai nemes 103.
— Margaréta 58.
— Miklós likai nemes 23, 25.
— Race likai nemes 103.
— Radigoz likai nemes 103.
— Witez Hutinyanim likai nemes 103.
Baccai Boiocio (Boiocio de Bacca) zengi polgár 137.
Bachich Miklós 265.
Back falu Somogyban 72.
Bács helyiség 234.
Badar-vár 133.
Baduchevosello (Raduchevosello?) major Likában 21.
Baján avar kagán 12, 13, 29, 93.
Bajazid szultán 155, 191.
Bajony Benedek szabolcsi főúr (1527) 255.
Bakócz Tamás esztergomi érsek 173, 264, 265.
Balassa Ferenc (1527) 255.
— Farkas (1527) 255.
Balázs (Blaž) pap 25, 28, 101, 204, 205.
Balabon Péter (Felső-Lukaveczi) turmezei nemes 225.
Balai Orbán (Kisdevecseri) 324, 325.
Baldesar zengi nemes (Raduchi) 152.
— tinnini püspök 119.
Balmai István (Stephanus de Balma) 176.
Balog Tamás 291.
Balogy János hontmegyei főúr (1527) 255.
Balog-Semjén nemzetség 14.
Bandino Angelus fia (de Brazis) (1381) turini írnok 178, 185.
Bánffy család (Alsólindvai) 65, 70, 117, 190, 207.
— Antal 286.
— János verőczei ispán (1527) 254.
— László, Zsigmond elleni pártütő (1402) 190.
Bánffy család (losonczi) 129.
— Bernáld 166.
— Kristóf 291.
— Menyhért 322.
— Pál 322.
Bánffy György (Thallóczi) 285.
Banjaluka vár 47, 241, 243.
Bankban 65.
Banki fia István (Stephanus filius Bankij) likai nemes 34.
— Marin likai nemes 34.
Bankövy (Bankewy) László zarándi ispán (1527) 255.
Barbarich Ferenc raguzai nemes 275.

— Miklós raguzai nemes 275.
Barbo János 184.
Barcsay Ákos erdélyi fejedelem 8.
Barilovich Mihály (de Goricza) 265.
— János zágrábmegyei szolgabíró 222, 265.
— Bernát 265.
Barkus likai nemes 34.
Barletha vár Likában 18, 74, 130, 133, 135.
Barson Boldizsár főúr (1527) 255.
Bartakovich család (Utjessenich) 157, 163, 274.
— Borbála 291.
— János 291.
— Péter 272, 291.
Bartholomeo Antonio Veglia comese)1350) 137, 140, 151, 172, 180.
Basici falu Likában 24.
Bassanello János (Johannes de Bassanello) 178.
— Rolland 178.
Báthory család 70, 77, 164.
— András (ecsedi) 254, 313.
— István (somlyói) erdélyi fejedelem 1, 6, 7, 66, 75, 77, 254, 323, 324.
— István (ecsedi) országbíró (1599) 63, 164.
— Kristóf (somlyói) erdélyi fejedelem 77.
— Zsigmond (somlyói) erdélyi fejedelem 70.
Batthyány Boldizsár horvát albán (1517) 208, 210, 266.
— Ferenc 251.
Baxych Antal turmezei nemes 224.
— István turmezei nemes 224.
Baylata fia Druganus likai nemes 105.
Bebci falu Likában 203.
Bebek Balázs 125.
— Detre nádor (1402) 125.
— Ferenc 289.
— Imre perjel (1402) 190.
— István 125.
Bécs 64, 154.
Bedekovichok 65.
Begnai Koza (Cosa de Begna) 199.
— Grizogo zárai polgár 175.
— Dobrola zárai polgár 175.
Bekány Bálint 311.
— Mátyás 311.
Békeni Benedek (Benedictus de Beken) személynök (1527) 254.
Bekes Gáspár erdélyi trónkövetelő 7, 77, 324, 327.
Bekosevic Grgur likai vlach esküdt (1433) 18.
IV. Béla király 12, 15, 16, 20, 74, 76, 83, 84, 87, 104, 105, 109—111, 127, 130, 136, 142.
Belaj város Likában 18, 25, 130.
Belajski város Likában 18, 25.
Belgrad supra mare l. Tenger Belgrad.
Belcz vár 118, 123—125.
Benedichkozelo falu Pozsega megyében 238—241.
Benkovich család (Plavnói) 155, 157.
— Gáspár 290.
— Gergely zágrábi várispán (1491) 290.
— Miklós hadvezér (1500) 155, 156, 221.
— Péter 290.
Benkő József történetíró 64, 65.
Bennchiecz (Bennchyecz) turmezei nemes 230.
Beregszászardó község 160.
Bergzaberni Vilmos pécsi püspök (1377) 204.
Berislavich (Berislavic, Berizlawycz) család 16, 157.
— István turmezei gróf (1487) 218—221.

— György turmezei gróf 221—223.
Berisló család 207.
Berneker német szlávista 48.
Bertalan scardonai püspök (1207) 103, 112.
Bertholdy Márton sárosi főúr (1527) 255.
Besane falu Likában 203, 238, 239.
Beschai Bausella (B. de Bescha) vegliai polgár 138.
— Chregne vegliai polgár 138.
— Joachim zengi polgár 137.
— Jurislaw vegliai polgár 35.
— Pribislav vegliai polgár 35.
Bessenyei Pál h. bán (1402) 190.
Bethlen Gábor erdélyi fejedelem 7, 68.
Bezich Miklós 208, 210.
Biczonjdoljnics Borbála (Bartakovich Péterné) 291.
Bihác mezőváros 18, 25, 30, 47.
Bihorig falu Likában 203.
Bilković Simon likai vlach esküdt (1433) 18.
Bilsa hajóács 197.
Bilsane falu Likában 120, 123.
Bisići falu Likában 18, 23, 53.
Bitovecz (Vitovecz) János horvát bán (1466) 164, 218, 229, 300.
— János 300.
— György 300.
Bizserícz Miklós (Bižerycz) turmezei nemes 229.
Blagai István turmezei gróf (1492) 208, 210.
— Mihály turmezei gróf (1492) 208, 210, 224.
Blasicsevicz (Blasychewycz) András turmezei gróf (1499) 220.
Blini vár 170.
Bocskai család 70.
— Miklós 208, 210.
— Péter 208, 210.
Bodmery Mihály fehérvári főúr (primor albensis) (1527) 255.
Body Mihály hevesi főúr (1527) 255.
Bogdanics vár 133.
Boity nemzetség 14.
Bojničić Iván horvát történetíró 54, 73, 82.
Bojnichich Ilona 297.
— Gáspár 297.
Bolkovics Pál 208, 210.
Bon János (de Bixaris) 185.
Bogudagni András 186, 187.
Bonfini történetíró 97.
Bonoi István
Borai Gáspár 144, 152.
Borchinane falu Likában 120, 123.
Borgiák 159.
Bornemissza Boldizsár (Arthánházi) 160, 312—314, 317.
— János 207.
Borna gecskai zsupán (X. sz.) 94.
Borotva Anna (Urbovczi) 305, 306.
— Gáspár 305, 306.
— Kata 305, 306.
— Kristóf 305, 306.
Bossovay János 311.
Both András horvát bán (1510) 169.
— Erzsébet 166.
Both Anna (Széplaki) P. Horváth Miklósné 67, 69, 76, 81, 166, 323.
— János 69, 75, 166, 310, 322.
— Zsófia 323.
Botpalad falu Szatmár megyében 162.
Bözöd falu Udvarhely megyében 77.
Brandenburgi György őrgróf (1520) 157, 158, 173, 215, 222, 227, 234.

Brandenburgi Katalin fejedelemasszony 7, 8, 77.
Branići család 35.
— Dujam likai knéz (1400) 29.
— Jassinus 35.
— Péter 35.
— Robald 35.
Brankovichok 65.
Brasnics Mijó délszláv történetíró 142.
Brassó 9, 77.
Bratnan falu Likában 21, 111.
Bratulich Simon szerémi püspök (1599) 63.
Brebiri grófok 54.
Brebir község Likában 31, 54, 93.
Brebiri Budislav likai nemes 175.
— István likai comes 21.
— Jakab likai comes 21.
— János likai nemes 125.
— Jurislav likai nemes 177.
— Máté likai nemes 125.
Brebrich Tamás (Buzini) turmezei nemes 223.
— Máté turmezei nemes 223.
Brezovacz (Brezovica) vár Likában 56, 133.
Brezthovczi Jakab vajda (1454) 231.
— Imre turmezei nemes 231.
Brinjen falu Likában 47.
Brocusfia Márk likai nemes 103.
Brodarics (Brodaryth) István szerémi prelátus (1527) 254.
— Márton szlavoniai főúr 255.
Broz likai nemes 212, 213.
Brozano falu Likában 23.
Brukovics György 208, 210.
Brumiczi (de Brwmycz) Máté turmezei nemes 229.
Brussane falu Likában 110—112.
Bucsics László 208, 210.
Buda 7, 54, 76, 124, 188.
Budac vár Likában 133.
Budacsich Bertalan 265.
Budacsky Borbála 276.
Budisich (Budičić) család 19, 214.
— Franko (Mogorovich nembeli) 22, 23.
— Gergely likai nemes 50.
— György likai nemes 212.
— Budislav likai nemes 102.
Budkovich Iván likai nemes 212.
Budomerich nemzetség 111, 112.
Buga horvát törzs 26, 40, 42.
Bukovác likai nemes 212, 213.
Bukovachki család 157.
Bukovich község Likában 259, 260.
Buncsincsi Illés 208, 210.
Bunics vár 133.
Busaczi Nemanya likai nemes 103.
Buški nemzetség 25.
Busich (Bwsycz) család 157.
— Quirinus túrmezei nemes 229.
Buško (Buže, Buzane) vár és helyiség Likában 42, 54, 212, 214.
Busskovche helyiség Túrmezőn 221.
Butcho bán 199.
Buzani nemzetség 26, 42.
Buzd birtok 324, 327.
Buszevcz (Bwszewcz) község Túrmezőn 226.
Buzin helyiség és vár Túrmezőn 133, 221.
Büdinger német történetíró 98.
Büdy (Bydy) Mihály munkácsi várkapitány (1543) 310, 314, 318.

C.

Čaceleg l. Gaceleg.
Čahovići (Čehovići) falu Likában 18, 19, 23, 25, 53.
Caktinye falu Likában 50.
Cantareno András velencei doge (dux Veneciarum) (1381) 177.

— Márkus velencei doge (1248) 35.
— Zakariás 179, 181, 184, 187.
Capello Lőrincz 196, 197.
Caresini Rafael (Raphayanus) 186, 189.
Carin nembeli Márton (de gen. Carinensium) (XI—XII. sz.) 44, 101.
Carlopago (Bag, Scrisale) dalmát város 17, 52, 86, 113, 115, 116, 129, 135.
Carlovichok (Carini) 65.
Carrarai Ferenc 178.
— Jakab 178.
Castro-Baldoi Bertalan 185, 189.
Cattaro város és vár 180—182.
Cavallisi Cavallinus 177.
Caxoti Donát 202.
Čelopekan falu Likában 18.
Čeprnić Bartol likai vlach esküdt (1433) 18.
Cernosclav zsupán (çupanus) (1268) 130, 131.
Cesami András 197.
Cillei Borbála Zsigmond kir. 2. felesée 189, 191.
Chaholy (Chahol) falu és birtok Szatmár megyében 162.
Chaholyi család (Csaholymonostori) 310, 312.
— Anna (Brebiri Melith Györgyné) 76, 162.
— Gáspár 317, 319.
— Imre 162, 254, 300, 310, 314, 315.
— János 255.
— Katalin (P. Horváth Miklós első felesége) 75, 76, 81, 161, 162, 310—320.
— György 317, 319.
— László 317, 319.
Chaholyi uradalom 312—319.
Chalapchich Petrica likai nemes 212.
Chanyi Balázs zalai főúr (1527) 255.
Charnai (Chornai?) Mihály 186.
Chehi helyiség Túrmezőn 221.
Chehy Kaybar Markó túrmezei nemes 217.
— Plawe Kelemen túrmezei nemes 218.
Chignini Bertalan 177.
Chiankovich Péter túrmezei nemes 229.
Chierncsich Pál túrmezei nemes 229.
Chigan Anna túrmezei nemes lány 219.
— Borbála túrmezei nemes lány 219.
— György túrmezei nemes 219.
— Heléna túrmezei nemes lány 219.
— Lujza túrmezei nemes lány 219.
— Margit túrmezei nemes lány 219.
Chiganicz Urbán túrmezei nemes 233.
Chivncsicz (Chywnchycz) Pál túrmezei nemes 229.
Chlijevno l. Livno.
Chrestek Pál (Gathalovczi) túrmezei nemes 231.
Chuchacus nemzetség 44, 101.
Chudomerich (Cudomeric, Cudomerig, Cudombric) nemzetség 14, 17, 26, 28, 38, 44, 53, 90, 97, 113, 114.
— Saruga horvát bán 90, 91.
— Uste likai nemes 104.
Chudorovich (Chwdorowych) János túrmezei gróf (1456) 217.
Chvetkovich Antal (Jarebigi) túrmezei nemes 234.
— Simon túrmezei nemes 230.
Clára, Pethrichevich Vid özvegye (1547) 89, 104.
Clissa (Imota) város Likában 93.
Clissai Balázs likai nemes 35.

Clocsoi Stezlav likai nemes 103.
— Ulcsez likai nemes 103.
Cornaki Lucian túrmezei nemes 218, 231.
Corvinok 65.
Corvin János herceg 156, 158, 207, 209, 219, 273, 291.
Credenciai Antal 185.
Cressavai Cressolus 197.
— Miklós 197.
— Marin 197.
Crévi Lukács váradi püspök (1402) 190.
Cričić (Cricicus) likai nemes 131.
Črna (Cernij) falu Likában 18, 22, 23, 53, 214.
Cose Simon (Begnai) 193.
Csáki család 190.
— Mihály borsódi főúr (1527) 254.
— Miklós vajda (1402) 190.
Cseh Anna (Lévai) 241.
— Gábor 238, 239.
— Zsigmond 76, 155, 173, 238, 239, 241.
— Zsófia 238, 239.
Csernel Pál 276.
Cseszterczi György deák 208, 210.
Cucich János 197.
Cucancai János 179.
— Lancelot 179.
Cuniz Miklós zengi polgár 140.
Curjak vár 133.
Cusinai Jakab zengi bíró (1375) 151.
Cuzillai Simon 199.
Czinderiek 65.

D.

Dabriza a drenováczi zárda főnöknője (1069) 83.
Daczó Borbála, P. Horváth Farkasné 68.
Damagovich Péter túrmezei nemes 219.
Damianich Anna (M. Petrichevich Györgyné) (1640) 72.
Damján zárai comes (1197) 101.
Damjáni Péter (de la Calcina) 197.
Dandolo Lénart 188.
— velencei krónikás 99, 100.
Daniel család (Vargyasi) 68.
Danilović Franko likai vlach esküdt (1433) 18.
Daróczy Zoltán genealógus 74.
Debrőiek 190.
Debrői István Zsigmond elleni pártütő (1402) 190.
Debranicz Kelemen túrmezei nemes 230.
— Péter túrmezei nemes 230.
Demeter váradi püspök (1352) 119.
Dercsen falu Bereg megyében 162, 315, 318.
Derencsén (Dercsini) horvát bán (1493) 155, 167, 170.
Derencséniek 65.
Derencséni Miklós borsódi főúr (1527) 255.
Dersanics Gáspár lukaveczi várnagy (1549) 224.
Dessewffy János pozsegai ispán (1527) 254.
Desiderato Lucián 186.
Dessinich Jakab zengi polgár 137.
Dessai Barbon 35.
Despotovich Gáspár 265.
Detrád falu Torda megyében 77.
Detricsi (de Detrico) Ansulino (Zárai) 202.
— Simon 109, 193, 194, 201, 202.
Devanich Balázs túrmezei nemes 227, 265.
— György túrmezei nemes 225.
— István túrmezei nemes 219.
— János túrmezei nemes 225.
— Márton túrmezei nemes 227, 230, 232.

— Péter túrmezei nemes 227, 230.
Dezső fólovászmester (1352) 120.
— kalocsai érsek (1352) 119.
— túrmezei nemes 219.
Diankovich Balnetin (Krbilicsi) túrmezei nemes 226.
— Mihály túrmezei nemes 226.
— Pál túrmezei nemes 226.
— Péter túrmezei nemes 226.
— Simon túrmezei nemes 226.
Diósgyőr 203.
Divinics György nini püspök (1493) 170.
Dlamozanin nemzetség 14.
Doljane falu Likában 23, 203.
Dóczi János borsodi főúr (1527) 254.
Doganich (Doganity) nemzetség 14, 35.
Doklisich Balázs likai nemes 212, 213.
— Vid likai nemes 212, 213.
Dolenga lengyel nemzetség 56.
Domagoi zsupán (IX. sz.) 94.
Dombói János tolnai ispán (1527) 254.
Domchai Miklós 35.
— Ulcsina (Vlcina) 35.
Domonkos apát (1188) 101.
— likai nemes 131.
— macsói bán (1352) 119.
— zárai érsek (1372) 174.
Doimo kalaposmester 197.
Donat András 184.
Dorottya (özv. Blagai Istvánné) 224.
— (Lakovich Györgyné) 225.
Dózsa György 161.
Draginic község Likában 117.
Dragonosczi község Túrmezőn 223.
Dragosláv (Dragosclavus) likai nemes 131.
Dragossa István 297.
Dragy Miklós bácsi főúr (1527) 255.
Draskócziak 65.
Draskovich család (Trakostyáni) 18, 19, 22, 27, 65, 70, 155, 157, 161, 272,
— Bertalan 272.
— Gáspár 272.
— Grgur (1490) 22,
— György (1490) 22, 272.
— István (1490) 22.
— Iván (1490) 22.
— János horvát bán (1599) 63, 272.
— Karin (1490) 22.
— Márton (1490) 22.
— Máté (1490) 214.
— Mátyás tinini püspök (1599) 63.
— Mihovil (1490) 22.
— Péter (1490) 22.
— Simon (1490) 22.
— Tamás (1490) 22.
Drazan birtok (terra Drazan) Likában 20.
Drenovac község és egyház Likában 205, 295, 260.
Drezda 8, 9.
Dresnek (Dreznik) falu és vár Zágráb megyében 74, 236, 237, 247.
Dresneki András 252, 255.
— Miklós 245.
Drid (Mosor, Parathalassia) helyiség Likában 93.
Dremeljevo falu Likában 25.
Drogalyva mezőváros 267.
Drozge, Belcz-vár várnagya (1352) 125.
Druganus likai nemes 105.
Drugetek 190.
Dubicza város Likában 47.
Dubrovnik helyiség Likában 136.
Ducsiovicz (Dwchyowycz) András túrmezei nemes 230.
Dudulovich család 19.
— Juráj likai vlach esküdt (1497) 23, 24.

Dugich likai nemes 212, 213.
Dugosán falu Likában 18, 53.
Dujmo zengi gvardián 140.
Durazzói (de Duratio) András minorita 152.
— Károly herceg (1372) 174.
Dzilaosz magyar törzs 49.

E.

Eberhard zágrábi püspök 190.
Ebresi Máté túrmezei gróf (1482) 218, 231, 232.
Egerváry László horvát bán (1492) 208, 210, 242.
Egyed macsói bán (1273) 72.
Elderbach család 207.
Ellerbach Pupelin (Puppli) német lovag (1352) 125.
Embriacus Ferenc polgár 177.
II. Endre magyar király 53, 114.
Endre nápolyi kir. (Anjou) 203.
Endrejanevich Antal (Cseska-Obresi) túrmezei nemes 223.
— Máté túrmezei nemes 223.
— Márton túrmezei nemes 223.
— Pál túrmezei nemes 223.
Engel történetíró 66, 67.
Eödönffy Kristóf (Nagymihályi) ungvári főúr (1527) 255.
— László 312, 317.
Erdődiek 65.
Erdődy Péter (Monyorókeréki) (1527) 254.
— Simon egri püspök (1527) 254.
— Tamás horvát bán 63, 297.
Erdőszáda (Erdewzada) Szatmár megyében 162.
Érseök Benedek turóczi főúr (1527) 254.
Esszegváry Ferenc veszprémi főúr (1527) 255.
Erzsébet (Frangepán Dujmo vegliai comes felesége) 136.
— magyar királynő (1365) 32, 33, 45.
Esterházyak 73.
Eythel Fridrik zollerni gróf (1492) 211.

F.

Fábián túrmezei nemes 219.
Faffognai Cernus (Zárai) 137.
— Simon zárai rektor 193, 200.
Fancsy János verőczei főúr (1527) 255.
Farkas mester 112.
— György borsodi nemes 76, 164, 173, 285.
Farkasics Gáspár 208, 210.
— vár 133.
Farlati történetíró 99.
Fekete János csanádi főúr (1527) 255.
— Miklós csanádi főúr (1527) 255.
Felső-Lomppnicza falu Túrmezőn 220.
Felső-Lompniczai Mátyás 229.
— Miklós 234.
Felső-Stubicza falu Túrmezőn 164, 296, 297.
Feráriai Ferenc zengi polgár 138.
Ferdinánd I. magyar király 7, 56, 61, 79, 157, 164, 167, 209, 224, 226, 252.
Ferenc velencei polgár 137.
— zengi prelátus (1527) 254.
Fessler történetíró 30.
Florenc (Florentia) 176.
Florenoi Savin 177.
Fogaras vár 64, 75, 164.
Folthy Borbála (P. H. Kozmáné) (1641—1670) 8.
Forgács család (Ghimesi) 70.
— Ferenc 238, 239, 255.
— Ferenc nyitrai püspök (1599) 63.
Frangepán (Frankopan) család 34, 36, 65, 144, 145, 157, 236.

— Beatrix 234.
— Bernardin 170, 208, 210, 236, 264, 265.
— Bertalan 152, 238.
— Dujmo vegliai comes (1350) 136, 152.
— Farkas 264, 265.
— Ferdinánd 173.
— István 152.
— János 152, 155, 170, 208, 210.
— Juráj knéz (1548) 25.
— Kristóf 207, 244.
— Márton 152.
— Mihály 208, 210.
— Miklós 152, 170, 208, 210, 236, 238.
— Zsigmond 152.
Franczekovich András (Felső-Lukaveczi) túrmezei nemes 225.
Fras Franz Julius történetíró 135.
Fresne (du) Károly történetíró 65.
Frigyes császár 207.
Fuchmagen János doktor 211.
Fülethincz falu Körös megyében 76, 164, 165, 173, 267.
Fülethinczi Anna (Petrichevich Simonné) (1517) 173, 267—270.
— Anna (Kamarchai Pálné) 267, 268, 270.
— Dorottya (Mikchevich Péterné) 267, 268, 270.
— János 267, 268, 270.
— Orsolya (Weczeszlaich Mihályné) 267, 268, 270.
— Pál 267, 268, 270.
Fülöp likai nemes 117.
Fülöp zengi bíró 140.
— zengi püspök (1365) 140.
Füzes-Megyeri Imre királyi ember (1518) 235.
Fylpessy Ferenc szatmári főúr (1527) 255.
Fynthycz Péter körösmegyei szolgabíró 300, 301.

G.

Gaceleg falu Likában 18, 23, 53.
Gaizki Éliás (Ukomerczi) túrmezei nemes 230.
— Gergely túrmezei nemes 230.
Gallelis Benedek 197.
— Cressolus 197.
— Kálmán 197.
Gal fia Miklós zengi vikárius (1358) 138.
— Mozolus zárai rector (1392) 200.
— Simon 197.
Galvanus jegyző 185, 188, 189.
Garai Miklós horvát bán (1397) 200.
Garamszentbenedeki konvent 245—250.
Gaudinus zengi polgár 151.
Gebe falu Szatmár megyében 162.
Géczi (Ghyczy) család 70.
— Farkas 276.
Gepeöi (de Gepew) János zágrábi ispán (1454) 231.
Gerardói Miklós 186.
Gerdák János (Fülethinczi, Ghilethinczi) körösmegyei szolgabíró 301—306.
Gerde (Grde) likai nemes 213.
Gerdenicz túrmezei nemes 229.
Gerebeni György (Mikethinczi) 300.
— Klára, Petrichevich Györgyné (1540) 7, 164, 166.
Gerecsiek 65.
Gerecsi Péter 208, 210.
I. Gergely pápa (600) 41.
XI. Gergely pápa (1373) 125, 126.

Gergely, Szent Kozma és Damján kolostor vikáriusa (1372) 173, 174.
Georgio Fantinus 188.
I. Géza magyar király 98.
Gezekai Lampert likai nemes 103.
Ghyczy Farkas 290.
— György 290.
— János 290.
— Lénárd 290.
Ginano Marinus 199.
Givity nemzetség 14.
Glamozanus nemzetség 20.
Glavimich Sebestyén zengi püspök (1691) 132.
Goichich (Goičić) család 157.
— Máté lásd Mogorovich.
Goizone horvát bán (1069) 83, 87.
Gombocz Zoltán magyar nyelvész 48.
Gonešić család 19.
— Péter likai nemes 24.
Goricza (Rohova) helység, birtok Túrmezőn 225, 226, 296.
Gospich helyiség Likában135.
Gospodich Bertalan 265.
Gothaliak 65.
Govoznicha Antal 265.
Gozymala lengyel nemzetség 56.
Gracsács vár Likában 133, 134.
Gradac helység Likában 259, 260.
Gradonico János velencei doge 179, 184, 187.
— Lukács 184.
Grassicius zengi főesperes (1268) 131.
Grebenar falu és birtok Likában 21, 111, 112, 120, 125.
Gregoriancz Ambrus horvát albán (1559) 226.
— István túrmezei nemes 226.
Gregorichevich Gergely 248.
— Imre 248.
Grexich György 267.
Grisigonius (de Grisigonis) András 197, 199, 200, 201.
— Antal 193.
— János 198, 202.
Grubig György fia Tvertko 33.
Grubognai Crescius zárai judex-examinator (1402) 200.
Guarcoi Miklós herceg (1381) 178.
Gudóczi Péter 208, 210.
Guido, a Szent Mihály kolostor apátja (1381) 176.
Guido vegliai comes (1248) 35.
Gusich (Gucich, Gussich, Guszity) nemzetség 12, 14, 44, 54, 57—59, 84, 97, 104, 114, 117, 127.
— János 21.
— János 101.
— György 208, 210.
— Máté 208, 210.
— Pál ispán 44, 101.
Gusthynnycha Antal turmezei nemes 230.
Gut-Keled nemzetség 56, 300.
Gvozdnic (Gvozdnazki) vár és falu Likában 18, 224.
Gvozdnika százados 18, 22, 53.
Gylethinczi Tamás turmezei nemes 227.
— Márkus turmezei nemes 227.
Gywngich Gál turmezei nemes 230.
Gyorgyevics (de Georgiis) Ferenc 200.
— (de Georgio) György 138.
— (de Georgis) Pál lovag (miles) 176—182, 192, 193, 198, 199.
Győr nemzetség 56.
György comes 137.
György kanonok (1381) 186.
Györgyfia János 197.
— Stipkó likai nemes 117.
Győrtelek 162.
Gyulatinczi Benedek turmezei nemes 217.

— Mihály turmezei nemes 217.
Gyulaffy István zalai főúr (1527) 255.
Gyurko György turmezei nemes 229.

H.

Habasy Márton deák turmezei nemes 230.
Habsburg Vilmos 190.
Habsburgház 75, 76, 79, 155.
Hadun basa 170.
Hagymássy János temesi főúr (1527) 255.
— Miklós 207.
Halabori Pál a Bekes-féle pártütés egyik vezére 77, 324—327.
Haláp falu és birtok 316, 317.
Haraszti Ferencz (1524) 238, 239.
— Katalin 238, 239, 241.
— Krisztina 238, 239.
Hassághi Dénes zalai főúr (1527) 255.
— Imre 208, 210.
Huzzane falu Odra megyében 203.
Héder nemzetség 56.
Helena banissa 136, 137.
Hemin György Lapać nembeli nemes 102.
Henning János (Szomszédvári) balsa-szentszávai herceg 208, 210.
Herakleos görög császár (610—641) 12, 39, 41, 42.
Herceg Miklós baranyai főúr (1527) 254.
— Péter 190.
Herendic Iván knéz (1509) 18.
Herichartok 65.
Herkfi Miklós 208, 210.
Hermagoras 29, 47.
Herwoiák 65.
Hétur falu Brassó megyében 59.
Himelreich Tiborc királyi kancelláriai jegyző (1599) 63.
Hlapčić (Hlibčić) család 19, 214.
— Juráj likai nemes 23, 24.
Hóman Bálint magyar történetíró 93, 96, 97, 100, 123.
Homonnai Gábor győri prelátus (1527) 254.
— Ferenc tárnokmester (1527) 254.
Hont-Pázmány nemzetség 14, 56.
Horvát család (Horváti) 207.
— Pál zágrábi püspök (1381) 179.
Horváth család (Mikeszászi) 166.
— Ferenc tordai kamarai ispán 312, 317.
Horváth (Petrichevich) lásd Petrichevich alatt.
Horváth György (Tinini) 213, 317.
Horváth István békési főúr (1527) 255.
Horváth János (Sygnetinczi) 303.
Horváth János (Zedlaki) jajcai bán (1526) 67, 68.
Horváth-Tholdy család 77, 79.
— Jozefa 68.
— Lajos 68, 71, 78, 79.
— Rudolf 78.
Horvoia vajda (1402) 200.
Hotes vár (Régi és Új) 133.
Hrančić család 22.
Hreljac család l. P. György (1599).
Hrobatosz horvát törzsfő 26, 40, 42.
Hrusvich (Cruzzwige) falu Odra megyében 203.
Hrusich Márton (Kothiei) turmezei nemes 234.
Hunyadiak 73.
Huszarczy György 297.
Huszt vár 8.
Hutvane falu Likában 203.

Hylye falu Tolna megyében 238, 240.

I. J.

Iganich Benedek (Felső-Lukaveczi) turmezei gróf (1455) 217.
Iljikó zsupán (IX. század) 94.
Illésházy István udvarmester (1599) 63.
Ilona (Lepa-Heléna) Zwonimir horvát király özvegye 28, 97, 98.
Ilonycz Briccius turmezei nemes 229.
Ilycz Tamás turmezei nemes 230.
— Péter turmezei nemes 230.
Imre vegliai comes (1248) 35.
Imreffy család 70.
— Mihály fehérvári főúr (1527) 254.
Innsbruck 7.
Ischl város 68.
Ispán Antal 324, 325.
— Lénárd békési főúr (1527) 255.
Istrovicza (Istrovise) vár 200.
István horvát bán (1352) 119.
— kamarcsai főesperes (1381) 186.
— likai nemes 117.
— magyar király 97.
— nyitrai püspök (1352) 119.
— vegliai jegyző 139.
— zárai plébánus (1459) 218.
Istvánfia Ferenc likai nemes 117.
Istvánffy Miklós (Kisasszonyfalvi) főajtónállómester (1599) 63.
Ivecsicz Péter turmezei nemes 230.
Ivkovicz György turmezei nemes 230.
Izabella kirxlynő (Zápolya özvegye) 7, 67, 81.
Jablanac helyiség Likában 115.
Jagathicz Kálmán turmezei nemes 230.
Jagnicz János (Felső-Lukaveczi) turmezei gróf (1456) 217, 218, 230.
— Péter turmezei gróf (1496) 220, 230.
Jagusicziak 65.
Jajcza vár 169, 241, 244.
Jakab boszniai basa (1493) 155.
— a glubotinai kolostor priorja
— zengi nemes 137, 140.
— zengi bíró (1350) 137, 138, 139, 140, 151.
Jakch Mihály középszolnoki főúr (1527) 255.
Jáko brebiri knéz (1249) 16.
— likai ispán (1487) 212.
Jakovic (Jakovčić) család 19.
— Péter likai nemes 22, 172.
Jakubovich Emil magyar nyelvész 29.
Jamomet (Jamometich) nemzetség 14, 44, 97.
— nembeli János comes (XI—XII. század) 44, 101.
Jankovich turmezei nemes 230.
Jánoky Osvald borsodi főúr (1527) 255.
János csanádi prelátus (1527) 254.
— étekfogómester (1352) 120.
— macsói bán (1273) 72.
— szepesi prépost (1527) 254.
— turini püspök (1372) 176.
— vegliai comes (1365) 140.
— veszprémi püspök (1352) 119.
Jarebichi nemzetség 220.
— György turmezei nemes 230.
Jaroszló likai nemes 103.
Jassenicza falu Likában 20.
Jasztrebarszka kastély Zágráb megyében 173, 265.
Jaychechicz Pál (Lusani) turmezei nemes 230.

Jekelfalvy (Jekeffalvy) Mihály szepesi főúr (1527) 255.
Jelčić Márton likai vlach bíró (1433) 18.
Jeskovics János 208, 210.
Jezerane helység Likában 47.
Jezeranin János 265.
Jireček Constantin délszláv történetíró 14, 25, 29, 46.
Jósika Jozefa bárónő (Branyicskai) (P. H. Jánosné (1845) 68.
Juranich Miklós likai nemes 50.
Juričić család 19.
Jurislav család 19, 55.
Justinopuli Zorattus zengi kereskedő 151.

K.

Kacsich (Cačić, Kačić, Kacig, Kacsity) nemzetség 14, 26, 27, 28, 38, 44, 90, 113, 104.
— Demeter lessinai comes 258.
— Dragisa 25.
— Gura comes (XI—XII. század) 44, 101.
— István likai nemes 212.
— Marian horvát bán (X. század) 90, 91.
Kádár József történetíró 67.
Kállai család 289.
Kallinich alezredes (1776) 135.
Kálmán magyar király 6, 27, 30, 36—38, 43—46, 74, 75, 79, 95, 98—100, 105, 106, 142.
Kálmán győri püspök (1352) 119.
Kálnay Ferenc barsi főúr (1527) 255.
Kamarcsa falu Körös megyében 76, 164, 173.
Kamarchai István 267, 268, 270.
— János 267, 268, 270.
— Kata (Gasparich Jánosné) 267, 268, 270.
— Pál 267, 268, 270.
— Péter 267, 268, 270.
Kamičać vár Likában 84, 273.
Kanizsaiak 190.
Kanizsai István 190.
— János hercegprímás (1402) 190.
— Miklós 190.
Kapi család 70.
Kaprovyno falu Pozsega megyében 238, 239, 241.
Karácsonyi János történetíró 14, 104, 113.
Karchay Mátyás pozsonyi főúr (1527) 255.
Karin város és birtok 44, 45, 46, 84, 93, 114, 130, 156, 170.
Karini János 46.
— Marin 46.
— Miklós 227.
Karinjani nemzetség 44, 84, 114.
Karlović Iván knéz (1509) 18.
V. Károly császár 250, 253.
Károlyváros 266.
Károlyi Árpád történetíró 167.
Kaseg (Vidas- és Karin-) falu Likában 15, 18, 21, 23, 111, 112.
Kasztellánffy György 208, 210.
Káta nemzetség 75, 76.
Káthay Mihály pestmegyei főúr (1527) 255.
Kathovich Benedek (Lusáni) turmezei nemes 217.
— Fábián 217.
— György 217.
— Miklós 217.
— Pál 217.
— Péter 217.
— Tamás 217.
— Urbán 217.
— Bálint 217.
Kebli falu Tolna megyében 238, 240.
Keczer Gáspár 255.
Keglevich család 65, 70.
— János 208, 210.

— Katalin (M. Petrichevich Ferencné (1659) 8.
— Péter 244, 285.
Kelemenich Márton 237.
Kemény József gr. történetíró 72.
Kempelen Béla genealógus 67, 75, 78.
Kenderessy Mihály pestmegyei főúr (1527) 255.
Kendy Antal 289.
— Ferenc 289, 322.
Kerben Mihály 208, 210.
Kercselics horvát történetíró 99.
Kerey Ferenc csanádi főúr (1527) 256.
Kernyák János 208, 210.
Kesserü Erzsébet (Gibárti) 166, 322, 323.
— Mihály szlavon főúr (1527) 256.
Kézai (Kéza) Simon mester 97.
Kieystut litván fejedelem (1352) 124.
Kiss Bálint (Baczkamadarasi) genealógus 66.
Kis Mihály turmezei gróf (1484) 218, 232.
— Pál (Felső-Lompniczai) turmezei nemes 229.
Kischicz Péter turmezei nemes 229.
Kiskochord falu Szatmár megyében 162.
Kis-Mlaka helység Turmezőn 129.
Kis-Mlakai Lucián turmezei nemes 218.
Kisnyulas falu Kolozs megyében 77.
Kispalád falu Szatmár megyében 162.
Klaič Alajos horvát történetíró 15, 25, 29, 46, 52, 73, 100, 113, 116, 132.
Klaudia, Zvonimir horvát király leánya 45.
Klis helység és vár Likában 21, 169.
Klissa helység Likában 143.
Klokači nemzetség 114.
Klukász horvát törzsfő 26, 40, 42.
Kneschke Ernő Henrik német genealógus 68.
Knin (Tinin) helység Likában 91, 95, 97, 145.
Kobasić család (Mogorovich nembeli) 19.
— Jadrij knéz (1490) 17, 24, 55.
Kolarich Antal (Odrai) turmezei nemes 223.
— Bálint turmezei nemes 223.
— Fábián turmezei nemes 223.
Kolonichok 65.
Kolozsvár 65, 66, 67.
Komlód falu Kolozs megyében 116.
Komlódi Orsolya 70, 327, 329.
Komlósi Péter mester 235.
Komothin vár 242, 244.
Konde Lázár pozsonyi főúr (1527) 255.
Kopoz Ágnes (Lusáni) 218.
— Domkó turmezei nemes 227.
— István turmezei nemes 218, 227.
— Márkus turmezei nemes 218, 227.
— Orsolya 227.
Kopozicz György turmezei nemes 230.
Koprenicz György turmezei nemes 229.
Konstantin (Bíborbanszületett) görög császár 26, 39, 40, 42, 48, 92.
Korbava vár Likában 95.
Korbaviai (Korbavski) grófok 11, 25, 54, 114.
— Curják Gergely 102.
— Frankó (1436) 58.
— György (1446) 21.

— Iván (1446) 21.
— János (1526) 167.
— Károly (1243) 103.
— Károly (1394) 199, 208, 210, 259, 260.
Kariloveci Imre turmezei gróf (1454) 217, 227.
— Jakab turmezei gróf (1454) 217, 227.
— Pál turmezei gróf (1454) 217, 227.
Korlatovich család (Karini) 19, 155, 163, 274.
— György 170, 289.
— Juráj knéz (1499) 23, 24.
— Péter 289, 312, 317.
Korlatovich vár 156.
Kosences horvát törzsfő 26, 40, 42.
Kosić család 22.
— Anton 25.
Koskowich Antal (Hrascsai) turmezei nemes 221, 225, 229.
— Bálint turmezei nemes 229.
— Margit 221.
— Quirinus turmezei nemes 234.
Kosnij vár 133.
Kostibol Ulrich turmezei gróf (1455) 217.
Kovachicza falu Likában 117, 118, 119.
Kovács Mátyás likai nemes 212, 213.
Kozmai Ferencné 292.
Kozár-vár 133.
Kozavich Orbán 265.
Kozli falu Lika megyében 18.
Kőváry László történetíró 66, 67, 68.
Köpeczy János 324, 325.
Krajach Radosich likai nemes 212, 213.
Krajanch falu Pozsega megyében 238, 239, 241.
Kremeničan (Poljičani) nemzetség 114.
Kresimir l. Nagy Péter Kresimir.
Kresnavicz Imre turmezei nemes 230.
Kriscelko nemzetség 14.
Krichko zengi polgár 102.
Kristóf zengi comes (1527) 254.
Krizigon traui püspök (1402) 190.
Kročić Lackó likai nemes 25.
Krstinje város Likában 25.
Krizsavec helység Körös megyében 99, 100.
Krucsics György 208, 210.
Krupicz Bálint (Mlakai) turmezei nemes 232.
— Benedek 232.
— Matkó 232.
Krzmarics vár 133.
Kubilicz Mátyás turmezei nemes 229.
Kubiny Lénárd árvai főúr (1527) 255.
— Mátyás liptói főúr (1527) 255.
Kuchiai Fábián turmezei nemes 229.
Kukar (Cucar, Chuchar) nemzetség 14, 26, 28, 38, 42, 44, 90, 97.
— István bán (IX. század) 90, 91.
— Ugrin ispán 44, 101.
Kuklić család 50.
Kuklič falu 15, 18, 19, 53.
Kukuljević Iván horvát történetíró 20—27, 87, 104, 108, 109, 149, 172.
Kukulovicziek 65.
Kunycz Jakab turmezei nemes 230.
Kuzmics (Kumics) vár 133, 236.
Kurjakovich grófok 52, 54.
Kusich György (Kis-Obresi) 234.

Kussevicz Mátyás turmezei nemes 230.
Kutassy János esztergomi érsek (1599) 63.
Kürthy Miklós komáromi főúr (1527) 255.
— Miklós esztergomi főúr (1527) 256.

L.

Lábatlany György turmezei gróf (1523) 223.
Laczkovicsok 65.
Laczkovics János (Mlakai) turmezei nemes 234.
Ladisich Pál (Hervatin) knéz 275.
Lagodusić falu Likában 25.
Lagodusić nemzetség 17, 22, 23, 53, 114.
XII. Lajos francia király 169.
I. Lajos magyar király 7, 32, 45, 46, 116—118, 124—126, 136, 138, 150, 174—179, 184, 189, 191, 203, 204.
II. Lajos magyar király 221, 222, 234.
Laki Péter deák 231.
Lalković család 19.
— György (Blagai) turmezei nemes 225.
Lompért falu Kolozs megyében 77.
Lampra fia György likai nemes 130.
Lapća város Likában 44.
Lapcsán (Lapać) nemzetség 14, 44, 45, 46, 54, 84, 97, 101, 113, 114.
— Heme likai nemes 102.
László magyar király l. Ulászló
László (nápolyi) l. Nápolyi László király.
I. László magyar király 96—98.
IV. László magyar király 71.
Lasnich (Lasničić, Lasnicsity, Lisnichi) nemzetség 14, 44, 97, 101, 104, 113, 114.
— Juthros likai nemes 104.
— Obradus comes (XI—XII. század) 44, 101.
— Slavomir likai nemes 104.
Laszowsky Emil horvát történetíró 25, 52, 57, 58, 73, 156, 217—226, 231.
Lauradanus Miklós 184.
Lauretano Péter 196, 197.
Lázár Miklós gr. történetíró 71, 72.
Lazinzky Ferenc 237.
Lemicetis Aço (Páduai) zárai közjegyző (1372) 175.
Leőkös étekfogó mester (1352) 119.
— János beregi főúr (1527) 255.
Leustachiak 65.
Likai Jakab l. Mogorovich.
Limic (Poljicani) nemzetség 114.
Lipócz vár 265.
I. Lipót magyar király 77.
II. Lipót magyar király 6, 132.
Ljuba Désa likai nemes 101,
— Pál likai nemes 101.
— Petár likai nemes 20, 101.
Ljuba (Hljuba, Glube) vár Zára megyében 15, 20, 74, 75, 80, 81, 87, 104—106, 127, 136, 198, 201.
Ljubić Simon horvát történetíró 21, 109, 117, 179.
Ljubnich falu Likában 50, 51.
Ljubovich Athanáz püspök 133.
Ljudchich Vid likai nemes 212, 213.
Lobelosz horvát törzsfő 26, 42.
Logody Mihály vasvári főúr (1527) 255.
Lónyai Albert 208, 210.
Lopačić Radoszláv horvát történetíró 18, 25.
Lopušić család 19.

Loránfia Leusták udvarmester (1352) 125.
Lórántffy Zsuzsánna fejedelemasszony 8, 77.
Lovrenčić család 19.
— Péter 25.
Lovinecz vár Likában 18.
Lőrincz érsek (1069) 83, 87.
— fehérvári prépost (1527) 254.
— zengi polgár 150.
Lubnik György turmezei nemes 217, 230.
— Miklós turmezei nemes 217, 219.
— Pál turmezei nemes 217.
Lucián mester 35.
Lucius történetíró 98—99.
Lucsenics helység Turmezőn 221.
Ludányi Tamás egri püspök (1402) 190.
Ludčić Péter likai nemes 214.
Luka (Lucan, Nina) falu Likában 19, 53, 93.
Lukavecz helység Turmezőn 218, 222, 231, 232.
Lukaveczi Miklós turmezei nemes 230.
Lusan (Lusa, Luse, Lwzye) falu Turmezőn 74, 221.
Lusáni Bálint (Felső-Lusáni) turmezei nemes 217, 227.
— Damján turmezei nemes 227.
— György turmezei nemes 227.
— Miklós turmezei nemes 217, 227.
— Pál turmezei nemes 227.
Lypthay László nógrádi főúr 1527) 255.

M.

Majsay Benedek zarándi főúr (1527) 255.
Maksim szlavóniai érsek (600) 41.
Mala Kladuša falu Lika megyében 25.
Malchecz Bálint turmezei nemes 233.
Malić család 19.
— Juráj 15, 18.
— Petár knéz (1495) 17, 22, 171.
Marango Dessa mester zárai polgár 117.
Marchiandi Gingo 180, 183.
Marcali Dénes 190.
— Miklós vajda (1402) 190.
Marenicz Antal turmezei nemes 229.
— Balázs turmezei nemes 229.
— Bálint turmezei nemes 229.
— Tamás turmezei nemes 229.
Maretich Vojko 208, 210.
Margalits Ede történetíró 98, 100, 144, 149.
Margit, Franczekovich Andrásné 225.
—, István zárai plébánus leánya 218.
Mária Gorica község Likában 55.
Mária Terézia királynő 9.
Mária, Zsigmond király felesége 190.
Marina likai nemes leány 213.
Marinac föld Likában 22.
Marinčić falu Likában 18, 53.
Marinus zengi polgár 140.
Markovich György 265.
— János 265.
Márkus hajóács 197.
— pap (presbiter) (1441) 28, 204.
— turmezei nemes 219.
Markus Péter (Kerekszállási) 312, 317.
Markusewch helység Turmezőn 221.
Marosszék (sedes Maros) 72.
Marsan likai nemes 212, 213.

Marsoczky Mihály trencséni főúr (1527) 255.
Martinuzzi (Martinusevics, Utjessenich) György barát 67, 75, 76, 159, 160, 161, 272—274, 289, 291, 312.
— Jakab 208, 210.
— János 293.
— Péter 291.
— Tamás 208, 210.
Márton püspök 32.
Marton zengi bíró (1449) 150, 153.
Marucius Máté zárai polgár 177.
Matefarisi Benedek 173, 174.
— Demeter nini püspök (1373) 126, 127.
Ferenc 173, 174.
— Guido zárai rektor (1397) 200.
— Lajos zárai rektor (1397) 200—201.
— Miklós 173, 174.
Máté deák 324, 325.
Máté turmezei nemes 219.
— zengi vikárius (1350) 137.
Mátészalka 162, 163.
Matheicsich Vitkó (Odrai) turmezei nemes 223, 224.
— Mihály turmezei nemes 223, 224.
Mathusnay János veszprémi főúr (1517) 255.
Matko turmezei nemes 219, 229.
I. Mátyás király 143, 155, 164, 167, 168, 207, 210, 234, 237, 244.
Mauroceno Mihály 179, 181, 184, 187.
Mauricius fia Simon pozsonyi ispán (1352) 120.
Maychnicz Pál (Felső-Lompniczai) turmezei nemes 219.
Mayhynchicz György turmezei nemes 229.
Mayhyn Péter turmezei nemes 229.
Maysich Ferenc 303, 304.
— János 303, 304.
— Mátyás 303, 304.
— Péter 303, 304.
— Tamás 303, 304.
Mediciek 159.
Medioi Luca 187.
Medio-Barbisi Surlenus 177.
Meduc vár Likában 130, 133.
Medve vár Turmezőn 221, 222.
Meghcse György pilisi főúr (1527) 255.
Meggyes 162.
Megyer magyar törzs 26, 47, 49.
Melich János magyar nyelvész 47.
Melith család (Brebiri) 73, 155, 161, 163, 275, 287, 288, 289.
— Anna (Csernel Pálné) 276.
— Ferenc (1527) 287.
— György 75, 76, 158—163, 166, 271, 282, 287, 320, 322.
— Györgyné 1. Csaholyi Anna, 2. Sálffy Anna 287.
— István 276, 285, 287, 293.
— János 287.
— Klára 166, 287.
— Pál 272, 278, 282, 286, 287.
— Pálné Raduchi Petrichevich Katalin 286, 287.
— Vid (1580) 287.
Mentoni Aymo 177.
Mernyavcsich család 157.
Mezina Márkus 265.
Michinus zengi jegyző 140.
Michovilis János 197.
Mihalić család 19.
— Péter likai nemes 23.
Mihály skardonai püspök (1373) 125, 126.
— váci püspök (1352) 119.
Mihályffy Tamás (Koronkai) 322.
Miani János 184.
— Vitalis 196, 197.
Mikács Miklós váradi püspök (1599) 63.

Mikeszásza helység 166.
Mikethincz (Miketinacz) (sub Prikraj) falu és kastély Körös megyében 74, 76, 164, 227, 306, 307.
Mikethinczi Klára (R. Petrichevich Györgyné) 296, 300—303, 307.
Miklós egri püspök (1352) 119.
— erdélyi vajda (1352) 119.
— esztergomi érsek (1352) 119, 186.
— korbáviai püspök (1393) 199.
— nádor (1352) 119.
— pécsi püspök (1352) 119.
— szörényi (de Zeurenio) vajda (1352) 19.
— zágrábi püspök (1352) 119.
— zengi bíró (1375) 151.
Miklósfia Butkó likai nemes 117.
— Miklós vegliai nemes 35.
Mikó család (Oltszemi) 70.
Mikó Györgyné (Oltszemi) P. Horváth Klára 8.
— Balázs (Oroszfái) 329, 330.
— János 329.
— Péter 329.
Mikola család (Szamosfalvi) 166.
— Ferenc 166, 323.
— László erdélyi alvajda (1550) 75, 76, 166, 323.
Mikolicsics György 208, 210.
Miksa császár 61, 71, 169, 170, 266.
— főherceg 74, 207, 207, 208.
Mikulich Miklós 297.
Milakoicz Boganecz turmezei gróf (1458) 218.
Milčetić Iván történetíró 205.
Mile likai nemes 35.
Milječić (Milechich) család 19.
— György likai nemes 22, 155, 171, 172, 258, 265.
Milo Gruati 177.
Milunović Lukács likai vlah esküdt (1433) 18.
Mindszenti János 208, 210.
Minoto Tamás 184.
Miroslaus 220.
Miserić család 19.
— Iván likai nemes 23.
Mitarinić család 19.
— Máté likai nemes 23.
— Tamás likai nemes 23.
Miterinus likai comes (1268) 130.
Mladencsich Miklós turmezei nemes 219.
Mladocuit Buntics likai comes 110.
Modich Tamás (Nagy-Mlakai) turmezei zsupán (1499) 220.
Mogor (Mochor) horvát törzsfő 26, 42, 46, 47, 49.

Mogorovich (Murich, Murithi) nemzetség (Beriszlófiak):

Mogorovich Berislavić comes (1349) 21, 49, 110, 122, 123, 125, 127, 129.
— Marinus (1339) 21, 110, 117, 120, 123, 127.
— Miroslaus (1411) 21, 117, 127.
— Novák (1339) 21, 110, 117, 120, 123, 127.
— Péter (1339) 21, 110, 117, 120, 123.

(Diziszlófiak) 16, 53, 113.
Mogorovich Disislav comes (1334) 17, 49, 102, 118, 122, 129, 201.
— György comes (1349) 16, 17, 21, 117—120, 203, 204.
— János comes (1349) 16, 17, 21, 117, 118, 120, 123, 203, 204.

— János (1349) 117, 122, 127.
— Kurják comes (1322) 16, 17, 21, 102, 113, 120, 123.
— Novák comes (1340) 16, 17, 21, 102, 113, 116—120, 123—127, 203, 204.
— Péter comes (1339) Róbert Károly hűséges híve 16, 17, 21, 49, 52, 102, 113—120, 123, 204.
Mogorovich András (1339) 21, 113.
— Desoio (1348) 117.
— Dujmo (1207) 20, 103, 104.
— Gergely (1188) 20, 101.
— Grubognia (Grucogna) (1347) 117.
— György comes (1373) 125, 127.
— Hreljac (1349) 102, 113, 120.
— Jakab (1243) 102, 103.
— János (alias Raduchi) IV. Béla testőre (1240) 20, 74, 75, 80, 87, 89, 104, 106, 107, 109, 120, 130, 131, 132, 136.
— Lukács (1339) 21, 113, 120, 123.
— Máté (Goičić) (1555) 55, 136.
— Márton (1675) 55.
— Mergia (1197) 20, 101, 102.
— Miklós (1676) 55.
— Mogor comes (1373) 117, 125, 126.
— Péter (Petrich) bán (878) 6, 27, 48, 89, 90—92.
— Péter comes (1102) 6, 20, 27, 49, 53, 74, 75, 79—81, 95, 100, 101, 110.
— Péter (1373) 125, 126.
— Péter comes (1263) 49, 102, 110—112.
— Péter comes 21, 117.
— Tamás 208, 210.
— Tollimirus (1253) 102, 110, 113, 117, 123.
— Skoblić Mihac 25.
— Utjesenić Grgur 15, 25.
Mogorovichok földje (terra Mogorovich) 15, 21, 83.
— (Mogorich) vár Likában. 130, 133, 135.
Moksa likai nemes 212, 213.
Monoszlóy András veszprémi püspök (1599) 63.
Montalti Lénárd (legum doctor) (1381) 177.
Montemaiori Gáspár 176.
Morgay István tolnai főúr (1527) 255.
Moys család 145.
— zengi bíró 140, 151.
Mraczlini Balázs turmezei nemes 234.
Mukar, Kresimir király bírája (X. sz.) 90, 91.
Murula vár 115.
Mušković Dian likai vlach bíró (1433) 18.
Mutimir horvát király (892—910) 94.
Myrenicz Péter turmezei nemes 229.
Myssinczky György zólyomi főúr (1527) 255.
Myxich Benedek turmezei nemes 229.
— Fábián turmezei nemes 230.

N.

Nádasdy család 70.
— Ferenc fólovászmester (1599) 63.
— Miklós tolnai főúr (1527) 255.
— Tamás 244.
Nadbrdo falu Likában 18.
Nagy Iván genealógus 66.
Nagy Károly frank király 48, 206.
Nagy Lajos l. I. Lajos.

Nagy Péter Krešimir horvát király (1069) 15, 20, 28, 93, 93, 101, 149.
Nagy-Mlakai Benedek turmezei gróf (1487) 219, 220.
Nagykocsord falu Szatmármegyében 162.
Nagylucsey Damján mosoni főúr (1527) 255.
Nagyszőllős falu Nagyküküllő megyében 59.
Nagyvárad 163, 189.
Nalancz lengyel nemzetség 56.
Nápoly 108, 109.
Nápolyi László király 7, 74, 75, 80, 81, 86, 87, 104, 105, 107, 110, 132, 136, 189, 190—194, 197, 200, 201, 257.
Náprágy Demeter erdélyi püspök (1599) 63.
Nasmanich György 267, 268.
— János 267, 268, 270.
Nassisi Benedek zárai nemes 203.
— Crescius 199, 202.
— Damján 199, 200.
— György 199.
Neapolionus Lomellus 177.
Nelković család 19.
— Gergely (Grgur) likai nemes 22—24, 55, 171, 212, 214, 259.
Némay Mihály győri főúr (1527) 255.
Nemptiszeg falu Somogyban 72.
Nelipič Iván cetinei knéz (1365) 33.
Nesmenich család (Karini) 155.
Nicola Simon traui polgár 203.
Nigha Beschai Joachim neje 137.
Nini Dénes likai nemes 126.
Nin-Zermanja helység Likában 47.
Nona (Nin) helység Dalmáciában 93, 126, 127, 145, 204.
Nonai (nini) káptalan 21, 110, 113, 120, 122, 123.
Nosdrognai Gábor zárai iudex examinator (1402) 200.
— Simon zárai polgár 31.
Nosovicz Benedek turmezei nemes 227.
— Damján turmezei nemes 227.
— Dezső turmezei nemes 227.
— Iván turmezei nemes 227.
— Kelemen turmezei nemes 227.
Novaki falu és vár Likában 18, 203, 221.
Novákovich György 265.
Novigrad (Neograd) vár Likában 18, 108, 130, 133, 156, 170, 191, 192, 237.
Novocastroi Girardus 177.
Nyáry Ferenc somogyi főúr (1527) 255.
Nyeszterfehérvár 284.
Nyulas falu Kolozs megyében 324—327.

O.

Obres község Turmezőn 266.
Obresay György lukaveczi várnagy (1506) 221.
Obrovacz helység és vár Likában 28, 47, 53, 115, 133.
Odra helység Turmezőn 221.
Ogorelycz Urbán turmezei nemes 230.
Ogulin város 56.
Oliver tárnokmester (1352) 119, 120.
Omolják vár 133.
Oppelni László herceg (1352) 124, 125.
Orehocziak 65.
Orehoczi György 208, 210.
— János 208, 210.
Oresje község Likában 56.
Oreskiek 65.
Orlics János 208, 210.
Orlovchich (Orlovčić) család 19.
— György 208, 210,

— György likai nemes 22.
— Juraj knéz (1490) 17.
— Máté 265.
— Miklós 265.
Ormosd helység Turmezőn 225.
Orros Miklós 208, 210.
Oroszlánkőy Miklós trencséni főúr (1527) 255.
Orsich grófok 88.
— Ferenc gróf modrusi főispán (1681) 8.
— Ferenc gróf neje M. Petrichevich Erzsébet 8.
— János 265.
Országh Imre (Guthi) udvarmester (1527) 254.
Osalj helyiség Likában 56.
Oslyan (Oslave) falu Odra megyében 203.
Osthfy László 207.
Ostrosich Miklós (Ghilethinczi) 245.
Ostrovicza község és vár Likában 17, 84, 130, 133, 203.
Osztulukay György zólyomi főúr (1527) 255.
Otnics Szidán 208, 210.

P.

Paclessa Cressolus zárai polgár 197.
Paduai Bartholomeo 173, 174.
— János 173, 174.
Pagocsa falu Kolozs megyében 77.
Paksy Gáspár váradi ispán (1527) 254.
— János solti ispán (1527) 254.
— László váradi főúr (1527) 255.
— Menyhért győri főúr (1527) 255.
Pál horvát bán (1350) 137.
— likai nemes 102.
— tárnokmester (1352) 119.
— tinini püspök (1371) 203.
— traui püspök (1396) 200.
— zágrábi püspök (1381) 177, 181, 182, 187.
Paladinić család 19, 23, 24.
Parlagy Miklós szabolcsi főúr (1527) 254.
Pálffy Miklós (Erdődi) főkamarásmester (1599) 63.
Pálóczy György liptói főúr (1527) 255.
Palugyai Imre történetíró 209.
Panarelioi Máté 183.
Paprachne falu Zára közelében 21.
Paraznya falu Szatmár megyében 162.
Páris János zágrábmegyei szolgabíró (1518) 222.
Parlag Bertalan 285.
II. Pascal pápa (1103) 96.
Pásztói (de Poostoh) Domokos 177, 179, 184.
— János 177, 179, 184.
Pattaticsok 65.
Pauloi Pál (de Paulo) 198, 199, 201, 202.
Pauonis Miklós 137.
Pável vajda (1433) 18.
Peisker történetíró 46.
Pekri László 208, 210.
Pellencovicz Jakab zengi polgár 140.
— Miklós zengi polgár 140.
Pennis (de Penna) Antal, Nápolyi László király jegyzője (1401) 88.
Perectus zárai nemes 202.
Peregrinus boszniai püspök (1352) 119.
Perençanus Péter likai nemes 175.
Perényi Imre horvát bán (1513) 169, 221.
— Miklós 124.

— Péter erdélyi vajda (1527) 254.
Perneszy Barbara (Sztupáni, Osztopáni) 72.
— Benedek 70.
— György 71, 72.
— Imre 72.
— István 70, 72.
— László 70, 71, 72.
— Pál 72.
— Péter 20, 71, 72.
— Pető 71, 72.
— Sebestyén 70.
Perni Márton 35.
Perusich család (Perusichi) 155, 161, 163, 166, 224, 289.
— Anna (Égli Györgyné) 290.
— Gábor carlopagoi comes (1524) 290.
— Gáspár hadvezér (1526) 75, 76, 155, 272, 312, 317.
— Gáspár likai knéz (1501) 25, 208.
— János carlopagoi comes (1524) 155, 290.
— Márton likai nemes 25.
Perusich vár Likában 133, 156, 170.
Pervonosecz Bálint (Valentin) turmezei nemes 230.
— Urbán turmezei nemes 230.
Pervosevicz Antal (Felső-Lukaveczi) turmezei nemes 229.
Peseti Péterfia András likai nemes 103.
Pesse Lukács gyógyszerész 150, 151.
Pesthyeny (de Pesthyen) Ferenc csongrádi főúr (1527) 255.
— Gergely udvarmester (1527) 254.
Pesti Frigyes történetíró 71.
Peszen János 208.
Péter likai comes (1263) 15.
Péter spalatói érsek (1164) 83.
— turmezei zsupán (1496) 220.
Péter Kresimir l. Nagy Péter Kresimir.
Péterfia Nasman 45.
Petermanicz Antal turmezei nemes 230.
Pethe Márton (Hethesi) győri püspök (1599) 63.
— Pál (Wegaghi) turmezei nemes 230.
Pethők 65.
Petkovicz István turmezei nemes 230.
— Laczkó turmezei nemes 230.
— Mihály turmezei nemes 230.
Petky Bóra (Derzsi) P. Horváth Kozmáné 327, 329.
Petriçai Veselics fia István likai nemes 117.
Petricia, Garai Miklós familiárisa 200.
Petrichevich (Dresneki ágazat):
— András (1524) Sagovina vár ura 76, 173, 236, 241, 244, 245—255.
— Anna (1524) 236, 245, 249, 250.
— Iván (1475) 237.
— János (1524) 154, 173, 236, 237, 245, 249, 250.
— Kristina (1524) 236, 245, 249, 250.
— László (1524) 236, 245, 249, 250.
Petrichevich **(Komlódi** ágazat):
— Anna († 1645) Barcsay Ákos erdélyi fejedelem felesége 8, 77.
— Clára († 1641) (Oltszemi Mikó Györgyné) Brandenburgi Katalin és Lorántfy Zsuzsánna fejedelemasszonyok udvarmesternője 8, 77.
— Ferenc († 1603) 69, 70.
— Gábor (1599) 70.
— György († 1633) Bethlen Gábor és Brandenburgi Ka-

talin udvarmestere 7, 69, 70, 77.
— István (1599) 69, 70.
— Kozma (1523—1590) fogarasi főkapitány, fejedelmi tanácsos, zarándi főispán 6, 7, 64, 69, 70, 73, 75—77, 89, 104, 164, 165, 166, 215, 281, 282, 303, 323—330.
Petrichevich (**Lusei** ágazat):
— András (1454) 154, 216—220, 227, 231.
— Antal (1556—60) 216, 223, 226.
— Balázs (1459) 154, 157, 216—220, 227.
— Benedek (1570) 226.
— Demeter (1454—66) 76, 154, 157, 216—220, 227, 230, 231.
— Gál (1466) 173, 216, 219—221, 230.
— György (1507—23) 173, 216, 221—223, 234.
— István (1552—60) 216, 225, 226.
— János (1520) 222.
— Lőrincz (1549) 158, 216, 224, 225.
— Márton (1544) 216, 223—225.
— Máté (1540—46) 216, 223, 225.
— Miklós (1544) 216, 223, 224.
— Pál (1518) 158, 216, 221.
— Péter (1487—1507) 173, 216—221, 225, 227, 231, 232.
— Tamás (1513—1520) 76, 158, 173, 216, 221—224.
Petrichevich (**Mikethinczi** ágazat):
— Erzsébet (1656) Orsich Ferenc grófné 8.
— Ferenc († 1666) a szász választó lovas testőre 8, 72.
— Gáspár († 1601) zágráb- és körösmegyei főispán, horvát albán 7, 75, 77, 79.
— György († 1537) 72, 77, 83, 89, 104, 164, 275, 295, 296, 298, 299, 300—306.
— János († 1585) Horvátország ítélőmestere 7, 71, 75, 77, 79, 89, 104, 164, 296.
— Katalin (1531) 304.
— Kozma l. Komlódi P. alatt.
— Mihály (1519) Horvátország helyettes főjegyzője 173, 277.
— Miklós (1612) 298.
— Péter (1538) 83, 39, 104, 257, 298, 306.
Petrichevich (**Raduchi** ágazat:
— Dorottya (1552) Svachich Istvánné 294.
— Dujam (1439) 50, 51, 76, 204, 205, 207, 259.
— Dujmo (1441) comes 28, 210.
— Frankó (1441) likai knéz 28, 28, 74, 76, 205, 207.
— György (alias Hreljac) (1599) 7, 56, 61, 62, 73, 158, 257.
— Heléna (Ilona) (1599) 61, 262, 275, 278.
— Hreljac (Relac, Cregliac) (1487) 56, 212—214, 236, 259, 260.
— Jakab (Sopčić) (1487) Mogorovich nemesek táblájan bíró 22, 212—214, 260.
— János (1528) veszprémi provizor 7, 58, 75, 76, 79, 81, 164, 173, 215, 222.
— János (dictus Radwsowych) (1524) 285.
— Katalin brebiri Melith Pálné 286.
— Margit (1599) 61, 262.
— Mhiály (1439) 50, 51, 76, 154, 204, 214.

— Mihály (1599) 56, 61, 214, 263.
— Miklós (1439) likai nemesi táblán bíró 50, 51, 76, 81, 154, 257.
— Miklós (1599) 56, 61, 214, 262.
— Orsolya (Ursula) (159) 61, 263.
— Pál (1492) 7, 58, 71, 74, 76, 78, 79, 172, 207—210, 214.
— Péter (1495) 22, 155, 171, 210, 257—259.
— Simon (1517) 75, 76, 155, 173, 257, 266.
— Tvertko (1487) 212—214.
— Vid (1430) 73—75, 81, 83, 89, 257, 294.
— Vuk (1599) 56, 61, 262.
Petrichevich (**Raduchi** és **Széplaki** ágazat):
— Albert (1801—1874) báró, vbtt. főispán 7, 8, 68, 79.
— Arthur (szül. 1872) báró 78—79.
— Boldizsár (1714—1777) erdélyországi táblabíró 8, 78.
— Daniel (1769—1842) insurgens őrnagy, az erdélyi Magyar Nemzeti Színház egyik megalapítója 8, 78.
— Emil (szül. 1881) államtitkár, e mű írója 78.
— Farkas (1767—1816) 68.
— Ferenc az Apologia Fratrum Unitariorum szerzője († 1699) 7, 8, 64, 77.
— Ferenc (1732—1804) unitárius főgondnok 9.
— János (1556—1620) 7, 69, 77.
— János († 1662) Kemény János apródja 59.
— Kálmán (1840—1926) báró 78, 79.
— Károly (1776—1830) 8.
— Kozma (1735—1794) báró, altábornagy 6, 7, 8, 59, 68, 79, 80.
— Lázár (1807—1851) író, a Honderű szerkesztője 8, 78.
— Miklós (1499—1563) Izabella királyné kisebb kancelláriájának a tagja, a P. Horváth család széplaki erdélyi ágának megalapítója 7, 67—82, 158—166, 309—320.
— Miklós (1643—1702) az erdélyi országos tábla bírája, fejedelmi tanácsos 8, 77, 79.
— Mózes (1724—1776) 66, 70, 71.
— Kozma (1634—1690) az erdélyi országos tábla bírája, a Compilata Constitutio egyik szerkesztője 7, 8, 9, 66—69, 77.
Petrichevich *(Horváth-Inczédy)*:
— Miklós (1829—1895) báró, író 66, 78, 79.
— Ödön (1827—1906) báró 78, 79.
Petrichevich (**Horváth-Tholdy**) János Miklós báró és gróf altábornagy (1801—1865) 7, 68, 71, 78, 79.
Petrichich Pál likai nemes 212.
Petrizi Tamás 193.
Petrovay Péter máramarosi főúr (1527) 255.
Pilsen város 56, 63.
Pineti Boldizsár 178.
— Miklós 178.
Piričić család 19, 23.
— Jurislav 23.
— Mátyás likai nemes 22.
Piplich Iván likai nemes 51.
Piszács vár 133.
Plavčić család 22.
Plavicsevszki György 208, 210.
Pleva (Zagorje) helység Likában 94, 95.

Plezoi (Popeligh) György turmezei nemes 229, 234.
— Péter turmezei nemes 229.
Pliškocić család 19.
— Mátyás likai nemes 23.
Plumacio János velenczei írnok 189.
Podbursane község Likában 33.
Pochytel vár és birtok Likában 15, 18, 21, 84, 110, 111, 118, 127, 130, 203.
Podgorje birtok Likában 110.
Podhumac falu Likában 110.
Podknežinić család 19, 214.
Podlapacs vár 133.
Podmaniczky (Podmanyn) István nyitrai prelátus (1527) 254.
Podslum falu Likában 18, 23, 53.
Podwynya Pál 256.
Pogány György 208, 210.
— Péter 208, 210.
Pogledich Tamás (Koriloczi) turmezei nemes 234.
Póknembeli Móricz 125.
— Simon 125.
Pola lengyel nemzetség 56.
Polchich Péter zágrábmegyei szolgabíró 297, 299.
Poletičić nemzetség 44, 97.
— Pribislav comes (XII. század) 44, 101.
Polkovicz lengyel nemzetség 56.
Polyana község 302.
Pomi Peregrinus 197.
Popovigh György 242.
Pór Antal történetíró 124, 179, 180.
Porthyue zengi püspök (1350) 137, 138, 140.
Porugh falu Likában 203.
Porugh nemzetség 16, 20.
Posedaria város Likában 53.
Posedari Slavogosta knéz (1243) 16, 21.
Potocsacz falu 169.
Pozarić család 19, 23.
Pozor vár 133.
Pozsega vár 190.
Pozsony 65, 225.
Prasinskiek 65.
Pravišić Milota 18.
Prchocsev falu Likában 212, 213.
Prekovršje falu Likában 25.
Prepostváry család 70.
Presatus zengi bíró (1268) 131.
Preynar Antal turmezei nemes 230.
Pribinyi helység 173.
Pribislavić család 19.
Pribislo likai százados 125.
Pribicus berberius 197.
Pripkovich Simon likai nemes 212.
Prodei Cosa János 174.
Prueschinkh Henrik stettenbergi báró 211.
Prutichevich Iván (Starosvani) 110.
Prykray vár 306.
Pset helység Likában 94, 95.
Putnoki Imre borsodi főúr (1527) 254.
— János gömöri főúr (1527) 255.
Pyzech Márkus 265.

R.

Rachith Péter valkói főúr (1527) 255.
Rački Ferenc horvát történetíró 20, 28, 30, 40, 91, 98, 145.
Radac likai nemes 130.
Radchich (Račić, Radčić) család 22, 171.
— Iván likai nemes 19, 22, 25, 171, 213, 214, 259.
— Jakab likai nemes 22—24, 55, 214.
— János likai nemes 213.
— Márton likai nemes 214.
Radinich fia Pribiszló likai százados (satnik) (1349) 125.

Radislav (Budislav?) likai nemes 87, 191.
Radmančić Damján likai nemes 23.
— Miklós likai nemes 23.
Radoch likai nemes 102.
Radóczy Antal soproni főúr (1527) 255.
Radoinya fia Micho 102.
Radosevich Benedek (Klokochi) 237.
Radován likai bíró (1268) 131.
Radovics Péter váczi püspök (1590) 63.
Raduchi (Radusić, de Raducis, de Raducho, de Raduquis) család 22.
— Biri (Pirij) (1426) 203.
— Boldizsár (1449) 136, 150, 152, 153.
— Ferenc (1449) 136, 150, 151.
— Fülöp (1309) 80.
— Fülöp (1365) 74, 80, 136—138, 140, 150.
— Jakab (1350) 136, 138, 140, 152.
— Jakab legum doctor, fejedelmi tanácsos (1372—1414) 7, 74, 75, 80, 81, 86—89, 104—109, 117, 132, 136, 151, 154, 173—183, 186—187, 191—203.
— Jakab (1449) zengi bíró 136, 150, 152, 153.
— Vid (1500) 173.
Raduch (Radina v'si, Radynavaz) vár és község Likában 11, 18—22, 28, 53, 74—76, 81—84, 109, 129—135, 156, 205, 257, 259, 280, 281.
Radul oláh vajda 327.
Raguza város 86, 142, 143, 150, 156.
Rajner horvát püspök (1069) 83, 87.
Rakaryai Péter turmezei nemes 229.
II. Rákóczi Ferencz erdélyi fejedelem 8.
I. Rákóczi György erdélyi fejedelem 77.
Rambold fia Dessa 35.
Ráskay család 300, 310.
— Borbála Bresyncz Lorántné 295.
— Gáspár nógrádi főúr (1527) 254.
Raskovicza falu és birtok 247.
Rasohatica falu Likában 20, 83, 86.
Rasoli István zárai polgár 175.
— Mihály zárai polgár 175.
Ráthkay-ak 65.
Ráthkay László (Nagytábori) szlavoniai főúr (1527) 256.
— Pál 72.
Rátót nemzetség 125.
Rauayssi János 185.
Rausar Sebestyén mosoni főúr (1527) 255.
Rawencza (Hrwschycza) birtok Körös megyében 303, 304.
Regiane falu Zára megyében 15, 20, 74, 75, 80, 81, 87—89, 104, 136.
Regy Ferenc tolnai főúr (1527) 255.
Remeteszeg falu Szatmár megyében 162.
Rera Iván likai nemes 212.
Reyfnichi Mihály zágrábi káptalani kanonok (1475) 237.
Ribnichán család 171, 259.
Ribnik (Rubnik) falu és vár Odra megyében 15, 18, 19, 23, 24, 53, 130, 133.
Róbert Károly magyar király 6, 52, 115, 123.
Rodenich (Radenich) Fülöp (dragonosczi) turmezei nemes 223.
— Márton turmezei nemes 223.
— Péter turmezei nemes 223.
Rogona birtok 20, 101.

Rohfi Bernát 208, 210.
Rohoycz András 296.
— Márton 296.
Roland macsói bán (1273) 72, 111.
Róma 95.
Romanus Péter 35.
Rubeisi Jakab 186.
— Péter 186.
Rudolf magyar király 6, 56, 60, 257, 261.
Rugachevich János (Dresneki) 247, 249.
— Miklós 247, 249.
Runcza falu Korbáviában 236, 237.
Ruosai György zárai nemes 197, 199, 200.
Ruychevich Anna 245.
Ružić Juráj likai vlach bíró (1433) 18.

S.

Sabaudiai Lajos herceg 176, 184.
Sachisi János Antal fia zengi jegyző (1449) 150, 153.
Sagovina vár Pozsega megyében 76, 155, 164, 165, 173, 236—239, 244.
Salgó vár Gömör megyében 203, 204.
Salona 149.
Samson püspök (1263) 112.
Sándor család (Csikszentmihályi) 69, 70.
— Imre genealogus 66, 68, 80, 82.
Sándor község Szatmár megyében 162.
Sándor pápa (VI.) (1493) 170.
Sarajevo 133.
Sármellék falu Somogy megyében 72.
Sasinek Ferencz történetíró 207.
Savorgnanoi Fridrik lovag 178.
Scardona város 169.
Scerepeg falu Likában 112.
Sciernik Tamás zengi polgár 102.
Scherffenbergi Bernát 211.
Scherpchevicz Pál turmezei nemes 229.
Schitárói György turmezei gróf (1449) 219.
— Mihály zágrábmegyei szolgabíró (1519) 222.
Schmolofzi falu Likában 120, 123.
Scisia falu Likában 21.
Sclavogastus fia Jurislav 35.
Scolbic család 19, 23.
Scrisale l. Carlopago.
Sebaricz turmezei nemes 229.
Sebenikó város 99, 145.
Sebenikói (Sibenikói) Radován 200.
— Saracén 200.
Sebidrázse (Sebidraža) falu Likában 18, 22, 53, 155.
Seffkovich Gergely 265.
Septér falu és birtok Kolozs megyében 324—327.
Septhey Ágoston vasvári főúr (1527) 255.
Seravalli Vilmos (Guilielmus) 177.
Setra falu Likában 21.
Sforzák 159.
Sibelinc helység Körös megyében 173.
Sibrik család 70.
Sichieno falu Likában 120, 123.
Sidraga falu Likában 93, 149.
Simon Móriczfia pozsonyi ispán (1352) 120.
Singidum zágrábi püspök (1102) 99.
Sirokakula vár Likában 133.
Sišić Ferdinánd horvát történetíró 46, 48, 73, 84, 92.
Sisman István temesi főúr (1527) 255.

Siszáry János abaújvári főúr (1527) 255.
Skrylecz Pál turmezei nemes 229.
Skurina falu Likában 53, 214, 258.
Sladojević család 19.
— György (Juraj) likai span (1497) 17, 22, 214.
Slavaz horvát bán (X. század) 90, 91.
Slavić Péter horvát király 95.
Slavković család 19, 23, 24.
— Grgur likai nemes 23.
— Pável likai nemes 15, 18, 23, 24.
— Simon knéz (1439) 23, 50.
Šliskovic család 19.
Sloradisi Vulčine 175.
Smičiklas Tadeus horvát történetíró 25, 30, 101—103, 106, 111, 112, 117, 120, 122, 125, 126, 131, 138, 140, 142, 175, 176.
Smina, Zudinič Simon vegliai nemes özvegye 35.
Solardin (Slorado) András zárai prokurátor 117.
— Máté 175.
— Vid zárai polgár 117.
Somkad falu Szatmár megyében 162.
Sonunbergi Antal 179, 185.
— Gvarnerius 179, 185.
— Miklós 179, 185.
Sopčić család 19, 23, 24.
Sopković család 19.
— Grgur likai nemes 24, 55.
— Iván likai nemes 18.
— Jurić 24.
Soporovag Márton zengi pristav 150, 152.
Soppei Mihály 193, 201.
Spalato város 99, 136, 145, 156, 169, 200.
Spirko György 265.
Sprecia (de Nicola) fia Lassinus 35.
— Miklós 35.
Spykovicz Bálint turmezei nemes 229.
Starac István likai nemes 22, 23, 24, 212, 214.
Starci család 19.
Statilius János budai prépost (1527) 254.
Stella Sándor (Ugolini) zárai közjegyző (1348) 117.
Steno Mihály velencei doge (1409) 192.
Sterbakovcz birtok 303, 304, 307.
Stinica (Stinice) falu Likában 18, 22, 53, 115.
Stjepan szlavon bán (1248) 16, 20, 33, 111.
Stoislav likai nemes 34.
— fia Blagonia 34.
Stolac vár Likában 94.
Stravillo Ferenc hajóács 197.
Stresi Girardus Sabaudia kancellárja (1373) 176.
Stryse comes fia Jakab 34.
— — Mihály 34.
Stubicza helység Turmezőn 227, 307.
Stupetar falu Likában 23.
Stupich nemzetség 110.
Subich (Subig, Subinich, Szubity) nemzetség 11, 12, 16, 17, 28, 35, 38, 44, 52, 54, 65, 84, 90, 97, 113, 115, 127, 288.
— Bán 35.
— Bóra 36.
— János 35.
— Kristóf 208, 210.
— Marmogna zsupán 44, 101.
— Miklós 35.
— Mladen horvát bán 17, 52, 113, 116, 117.
— Pál likai főúr 116, 117.
Sudčić (Sučić, Sušić) család 19, 116, 259.
— Péter likai nemes 22, 171.

Suetopelag l. Zdeslav.
Suky család 9.
Sulyok család 70.
— Balázs bácsi főúr (1527) 255.
— György pécsi prelátus (1527) 254.
— Lajos bodrogi főúr (1527) 255.
Sumetaich falu Pozsega megyében 238, 239.
Summogy András turmezei gróf (1495) 220.
— Benedek turmezei gróf (1496) 220.
— László turmezei gróf (1495) 220.
Surdisi Rafael (Placenciai) zárai comes (1372) 174.
Surotvić család 19, 23, 116.
— Iván likai nemes 24.
Suta János 292.
Suzura Domokos 35.
Sümeg vár 105.
Svachich (Svacig, Szvaczity) nemzetség 14, 26, 28, 38, 44, 52, 90, 97, 113, 114.
— György comes 44, 101.
— István és neje Petrichevich Dorottya asszony 322.
— Péter horvát király 90, 91, 97, 98, 99.
Svecsaj (Zwechaj) vár 173, 238, 239, 244.
Svetago Ivana (Szent Iván) falu Likában 205.
Svetago Juraj (Szent György) falu Likában 17, 18, 22, 23, 24, 171.
Svete Marije (Szent Mária) falu Likában 17.
Svetice falu Likában 56.
Swazthovycz Bálint turmezei nemes 229.
Sybelich Pál 300.
Syker Máté (dictus Zeghedy) turmezei nemes 231.
Symethiacz falu Pozsega megyében 241.
Syzói András 35.
— Milo 35.

Sz.

Szalaházy Tamás egri püspök, kancellár 173, 251, 285.
Szalóky Zsigmond hevesi főúr 1527) 255.
Szánok helység Lengyelországban 124.
Szapolyai István nádor 273.
— János magyar király 161, 125, 250, 274, 285.
Szászfülpös falu Torda megyében 77.
Szatmár város 163.
Szechen György főtárnokmester (1599) 63.
Széchenyiek 73.
Széchi István 254.
— Miklós 125, 207.
— Péter Miklós bán fia 190.
Székelyek (Czikulini) 65.
Székely Éliás 324, 325.
— Jakab 207.
— János (Szászzsombori) 324, 325.
— Miklós turmezei gróf 219.
Székesfehérvár 99, 190.
Szekfü Gyula történetíró 93, 96.
Szeliga lengyel nemzetség 56.
Szemere (Zemer) Mihály abaújvári főúr (1527) 255.
Szempcsei György 208, 210.
Szent Anselm székesegyház 28.
Szent Domonkos zárda 117.
Szent Egyed konvent 72.
Szent Ferenc egyház Zengen 140.
Szent Grisigon egyház Zárában 201.
Szent György helység Likában 22, 28, 115, 214.

Szent György székesegyház Obrovában 28.
Szentgyörgyi és Bazini Farkas (Wolfgangus) gróf (1527) 254.
Szent István a hegyen, kolostor Likában 28, 76, 204, 205, 259.
Szent János monostor Zára megyében 102.
Szent Kozma és Damján kolostor Zárában 20, 101, 102, 104, 173.
Szent Lukács székesegyház Likában 28.
Szent Lőrincz egyház Spalatóban 202, 203.
Szent Márk egyház Velencében 184, 187.
Szentmárton falu 77.
Szentmihálytelke falu 324—327.
Szent-Mihályi Tamás komáromi főúr (1527) 255.
Szent Pál kolostor 18, 19, 22.
Szent Péter egyház 89, 91, 103, 112.
Szent Tamás kolostor 20, 83.
Szepesi Jakab országbíró (1371) 203.
— János kalocsai érsek (1402) 190.
Szepetnek falu tized-körzet 286.
Széplak falu és birtok Küküllő megyében 71, 80, 81, 323.
Szigetvár 9.
Sziny (Zyny) István borsodi főúr (1527) 255.
Sziraky György honti főúr (1527) 255.
Szkellár vár 133.
Szlavogoszt nemzetség 14.
Szlepowron lengyel nemzetség 56.
Szluniak 65.
Szmilja vár 133.
Szoby Mihály 255.
Sztubiczai László 208, 210.
Szuhay István egri püspök (1599) 63.
Szűz Mária zárda Likában 23, 24, 28, 96.

T.

Taković Antal knéz (1433) 18.
Talovać (Taloczi) Máté (Matija) horvát bán (1443) 31.
Tamás csanádi püspök (1352) 119.
— országbíró (1352) 119.
— pálosrendi generális (1375) 151.
— spalatói főesperes, horvát krónikás (1263) 13, 20, 30, 37, 39, 40, 43, 44, 98, 99, 100.
— szerémi püspök (1352) 119.
— (tragovocius) vásárvámszedő 131.
— zengi vikárius (1365) 142.
Tamás fia Tamás 200.
Tancs falu Torda megyében 77.
Tauordia fia Iván 33.
— Laczko 33.
Telić (Telić-selo) falu Likában 18, 25, 53.
Telicsán család 171.
Telicsáni Vidák likai nemes 22, 259.
Telicseszlov Vidák likai nemes 212.
Templarius káptalan 103.
Tenger-Belgrad (Tenger-Fehérvár, Zára vechia, Belgrad supra mare) Likában 12, 15, 20, 74, 75, 83, 84, 93, 96, 99, 110, 192, 143, 145, 146.
Ternava falu Likában 89, 205.
Terzacz (Tersato, Terzac) vár és helység 138, 236, 237, 242.
Tesseni Hedvig hercegnő, Szapolyai István nádor felesége 273.

Tethacsics birtok Likában 16, 20.
Thahy János auraniai perjelségi kormányzó (1527) 254.
Thallóczy család 65, 207.
Thaly Kálmán történetíró 69.
Thapolcsányi György barsi főúr (1527) 255.
Themicz Bálint turmezei nemes 229.
— Péter turmezei nemes 229.
Therbith György turmezei nemes 234.
Therczel Márton turmezei gróf (1552) 225.
Therninich György turmezei zsupán (1523) 223.
Theplussane falu Likában 110.
Thétényi Péter solti főúr (1527) 255.
Tholdy László nógrádi főúr (1527) 255.
Tholdy Sámuel gr. (Feketebátori és Nagyszalontai) 68, 78, 81.
Tholomer zengi bíró (1268) 131.
Thompich Gáspár turmezei nemes 237.
— Iván turmezei nemes 237.
Thoroczkay család 70.
Thököly Imre erdélyi fejedelem 7.
Thrompsethith György (Lukaveczi) turmezei nemes 234.
Thunecz Márkus 265.
Thupicz Péter turmezei nemes 230.
Thurbelt Miklós 208, 210.
Thuróczy János krónikás 97.
— János szlavóniai főúr (1527) 255.
— Miklós mester turóczi főúr (1527) 255.
Thurzó Elek országbíró 251.
— György főpohárnokmester (1599) 63.
Thuz János (laki) zágrábmegyei főúr 234.
Thybold Zsigmond borsodi főúr (1527) 255.
Timur-Lenk 155.
Tirpimir horvát király (852) 92, 94.
Tirpimirovics család 95.
Tišemir (alias Poljičani) 114.
Toldalaghi Barbara 72.
Tolovec (Taloczi) Péter horvát bán (1449) 206.
Tomasevics István bosnyák fejedelem (1463) 244.
Tomašić család 19, 214.
— Péter 25, 212, 213.
— Tamás 25.
Tomislav horvát király 94, 95.
Toplicha birtok Likában 105.
Topliczai káptalan 103.
Topolya birtok Pozsega megyében 247.
Tordković család 23.
Tordčić család 22.
Torquatusok 65.
Torquatus János (1549) 224.
Tortisi György (Papiai) aquiliai decan (1381) 178.
Totarich Mátyás 265.
Totil gót herceg 39, 41.
Török Bálint (Enyingi) 254.
— Heléna 72.
Tradonico János 181.
Traguri Dessa zengi polgár 140.
Traybar Markus turmezei nemes 230.
Trakostyán (Drachenstein) vár 272.
Trau város 99, 136, 142, 143, 169, 180, 202.
Trivisano Jakab comes (1414) 196, 197.
Troppse Erzsébet (Lukaveczi) 232.
— György turmezei nemes 218, 232, 233.
— István turmezei nemes 218, 232.

— Margit (Petrichevich Péterné) (1484) 216, 232.
— Tamás turmezei nemes 233.
Trunlio Marchexius zengi polgár 150, 152.
Tubero raguzai krónikás 155, 170.
Tuga horvát törzsfő 26, 40, 42.
Tugari falu Likában 42.
Tugomerich (Togomerich, Tugomerity) nemzetség 14, 23, 24, 26, 35, 42, 44, 50, 52, 53, 97, 113—116, 129, 171, 259.
— András (de Syzo) 35.
— Bora 35.
— Domonkos 35.
— Jurislav 35.
— Kozma knéz 52, 115.
— Lassinus 35.
— Milogna (de Syzo) 35.
— Mirognus comes (1102) 44, 101.
— Per Juras 25.
— Péter 35.
— Scrisge 35.
— Tolisius 52, 115.
— Vid 110.
Tuteus főajtónálló (1352) 120.
Tunnyog falu Szatmár megyében 162.
Turchetus Jakab legum doctor (1381) 178.
Turin 102, 150, 176, 185.
Turjanszki vár 133.
Tvrtković (Tortković) család 19, 24.

U.

Ubicinus likai vicecomes (1268) 131.
Udbinja vár Likában 133.
Udvarhely-szék 72.
Ugrin likai nemes 31.
Ugrinić Miklós likai nemes 31.
Új-Aquilea 29.
Ujfalussy (Wyfalwffy) Mátyás nyitrai főúr (1527) 255.
Ujhelyi Gáspár ugocsai főúr (1527) 255.
— Imre beregi főúr (1527) 255.
Ujlakyak 65.
Ujlaky Ferenc pozsonyi prépost, a király titkára (1528) 285.
— Lajos boszniai püspök (1599) 63.
Ukchevich család 161, 166.
II. Ulászló magyar király 31, 54, 87, 169, 170, 207, 209, 210, 221.
Upori István erdélyi püspök (1402) 190.
Ursiniak 65.
Utini (Zerbini) Miklós 178.
Utjessenich (Utišenić) család 19, 155, 163, 166.
— Grgur l. Mogorovich.
— Máté 273.
— Miklós 273.
— Ognyoszláv horvát történetíró 273.
Usref boszniai basa 244.

V.

Vaday Dániel 324, 325.
Valentin pécsi püspök (1381) 177, 180, 182, 184, 187.
Valkai Miklós 313, 314, 317.
Varasd város 73.
Várday Mihály 321.
Varicassisi Cressius 193.
— Rejner 193.
Vas László (Gyalui) 312, 317.
Vasmudi Rudolf pécsi kincstartó (1381) 180, 183.
Vécsvár 164.
Vekenega apáca fejedelemasszony (1103) 96.
Veglai Domokos 142, 151.
— Miklós közjegyző (1375) 142, 151.
Velence 86, 98, 99, 184, 187, 192—194, 197, 198.

Velikawz falu Pozsega megyében 238, 239.
Venecisi Baldus zengi polgár 140.
— Pál zengi polgár 140, 141.
Venesio Miklós zárai kapitány (1414) 196, 197.
Venimbene Benvenutus zengi bíró 137—142.
Venturai György 197.
Verancsics Antal gyulafehérvári püspök 273.
— Faust csanádi püspök (1599) 63, 278.
Veresegyháza falu Szolnok-Doboka megyében 77.
Verhovcz falu Pozsega megyében 241.
Vernich Mihály likai nemes 56.
Veroli (Vexoli) Jakab zengi bíró (1350) 137, 138.
Veszelichich család 52.
— Gergely likai nemes 50, 52.
Victori János 198.
Vid zengi bíró 140.
Vidachich György 265.
Vidović család 19, 214.
— Juraj likai nemes 23.
— Márton likai nemes 212, 213.
— Máté likai nemes 212.
Vienac vár 241, 242, 244.
Vigmand nemzetség 56.
Vincencisi Vilmos (Guillielmus) velencei írnok (1381) 186—188.
Virovnygh (Virevig) család 34.
— Tanso likai nemes 104.
— Trebezo likai nemes 104.
Viscina falu Likában 50.
Viseszlav nónai zsupán (IX. század) 94.
Visegrád 203, 204.
Vissohane (Vissozane) falu Likában 87, 136.
Visucz vár 133.
Vitéz család 70.
— János (Kiskállói) 312, 317.
Vitosavić család 19.
— Benko likai nemes 15, 25.
Vituri Jakab 203.
— Mihály 203.
— Miklós 203.
Vladić család 22, 50, 51.
— Fülöp likai nemes 23.
— Jakab likai nemes 23.
Vladisich György likai nemes 50, 259.
— Péter likai nemes 50, 51, 204, 259.
Vladiszlav gecskai zsupán (IX. század) 94.
Vlkotić Mátyás likai vlach bíró (1433) 18.
Vocsáchich likai nemes 212.
Vodinich Jakab 197.
— János 197.
Vojnović történetíró 143.
Volenchich Péter likai nemes 50.
Volkuta nemzetség 220.
Vranics vár 133.
Vragoviczok 65.
Vrhovac család 50.
Vrhovljan család 171, 214, 259.
— falu Likában 19, 53.
Vučić (Bučić) család 19, 24, 55.
— László likai nemes 54.
Vugrina Eufrozina (M. Petrichevich Miklósné) 298.
Vukanich István likai nemes 212.
Vukichevich István 277.
— János 283.
— Péter 276.

W.

Wagy György deák 231.
Walentichevich Márton 265.
— Kristóf 265.
Walkovich Mátyás 265.
Warday János 254.
— Mihály bodrogi főúr (1527) 255.

— Pál esztergomi érsek (1527) 255.
Warkoch Menyhért szepesi főúr (1527) 255.
Was Mihály külső szolnoki főúr (1527) 255.
Waskusevicz Markus (Karilovecz) turmezei nemes 229.
— Péter turmezei nemes 229.
Wathay Ferenc soproni főúr (1527) 255.
Wegagy Mihály deák 231.
Werbőczy István nádor (1518) 235, 254.
Werőcze (Werewche) város 105, 238, 239.
Wesseny Mihály külső szolnoki főúr (1527) 255.
Wezevh Imre turmezei nemes 229.
Winika likai nemes 44.
Wierzna lengyel nemzetség 56.
Wkomericz Bálint turmezei nemes 230.
Woikvicz Mátyás turmezei nemes 230.
Wolanich Péter turmezei gróf (1506) 221.
Wolchina zengi polgár 102.
Wrasilovicz Balázs turmezei nemes 230.
— Márton turmezei nemes 230.
Wratissa Péter (Wratissinczi) (1518) 235.
Wydffy Lőrincz nógrádi főúr (1527) 255.
Wyndrisky Ferenc 237.

Z.

Zabranchy János ungmegyei főúr (1527) 255.
Zabrdo falu Likában 18, 19, 24, 53.
Zadolinisi (Cadolinis) Cressolus 197.
— Ferenc 197.
— György 197, 200, 201.
— Simon 193, 197.
Zágráb 73, 76, 84, 88, 143, 156, 157, 190, 207, 217—219, 221—226.
Zágrábi káptalan 103, 104, 221—225.
Zahumiči falu Likában 18, 19, 23, 24, 53.
Zalatna falu Tolna megyében 238, 240.
Zalatnoky György pécsi püspök (1599) 63.
— (Zalatniki, Zlatinski) Máté turmezei gróf (1556) 225, 226.
Zamaticze falu Likában 117—119.
Zanisi Lucián (Velencei) 140.
Zantho Egidius (Szánthó Egyed) sümegi főúr (1527) 255.
Zapretich helység Likában 55.
Zára (Jadra) 7, 9, 15, 20, 32, 45, 52, 86, 88, 99, 101—107, 115—125, 136, 142—146, 150, 156, 169, 174—176, 180, 188, 190—205.
Zara vechia l. Tenger Belgrad.
Zazik (Žažično) falu Likában 18, 19, 23, 53.
Zbudalo Juraj likai nemes 51.
Zcychen falu Likában 111, 112.
Zdrubac (Zdribich) család 19.
— Juran likai nemes 22, 171, 259.
Zdeslav (Suetopelagus) horvát király (878) 27, 90, 94.
Zdvalić Mátyás likai nemes 23.
Zechisi Antal (Montecaleri) legum doctor 178.
Zegisi Dujmo traui polgár 202.
— János traui polgár 202.
Zelniczey Miklós zágrábi püspök (1599) 63.

Zemenich Miklós 265.
Zeng város 55, 86, 102, 107, 130, 132, 136, 137, 140, 144, 150, 151, 156, 170, 173, 180, 188.
Zengi minorita kolostor 136, 137.
Zerblin Illés 265.
Zichy grófi család 73, 75, 289.
Zivalellisi Cressius 193.
Zlepichicz Antal turmezei nemes 229.
— Pál turmezei nemes 229.
Zlith Iván 237.
Zlyvnyk vár Likában 18.
Zmolkovicz Pál turmezei nemes 230.
Zokoly falu 77.
Zokoly János 254.
Zolomy János bihari főúr (1527) 255.
Zoranić család 19.
— Fülöp likai nemes 22, 172, 212, 213.
Zrinyi grófok 65, 157, 227.
— György 61, 262, 266.
— János aurániai perjelségi kormányzó (1539) 8, 224, 307.
— Miklós horvát bán 61, 157, 158, 224, 225, 262, 266.
— Pál 208, 210.
— Péter 208, 210.
Ztanko Mátyás zágrábmegyei alispán (1644) 104.
Ztanislo fia Novák 34.
Zthanylovich György (Felső-Lukaveczi) turmezei nemes 225.
Zthenethicz Demeter turmezei nemes 229.
— Imre turmezei nemes 230.
Ztepanicz Benedek turmezei nemes 229.
— János turmezei nemes 229.
Ztrepsa falu Likában 117—119.
Zudarok 65.
Zudinić (Judinic, Zudinity) nemzetség 35.
— Domokos (de Suzura) 35.
— Jurislav 35.
— Máter (de Jano) 35.
— Mátyás (de Pereno) 35.
— Sclavogostus 35.
— Simon 35.
Zuhorsky Illés 265.
Zvonimir (Suenimir) horvát király (1076) 27, 28, 45, 46, 90, 91, 97, 149.
Zymich György 265.
Ždralić (Zdražic) család 19, 214.
Živković Mihály horvát albán (1459) 31, 32.
Zsigmond magyar király 87, 155, 189, 200.
Zsoldos György gömöri főúr (1527) 255.

AKADÉMIAI KÖNYVTÁR

KÉPEK, ÖNÁLLÓ MELLÉKLETEK ÉS TÉRKÉPEK JEGYZÉKE:

1. Raduchi Petrichevich-család címere (színes) 4—5. old. közt.
2. A vatikáni levéltárban őrzött missale Petrichevich Franko és Dujmora vonatkozó bejegyzésekkel. 24—25
3. Tamás spalatói főesperes Hist. Salonitana-jának azon oldala, melyen Mogorovich Péter comes említtetik az 1102. évben. 40—41.
4. Mogorovich nemzetségbeli családok címerei. 48—49.
5. Mogorovich Márton síremléke Sv. Goricában. 56—57.
6. Széplaki Petrichevich Horváth János fejedelmi apród síremléke 1662-ből, a nagyszőllősi csatatéren. 64—65.
7. A Mogorovich-nemzetség és a Petrichevich-család leszármazása a XVI. századig. 88—89.
8. A Melith familia genealógiája az erdélyi atyafiakról. 128.
9. Petrichevich Vid és leszármazóinak gen. táblázata. 128—129.
10. Raduch vára az 1775—77. évbeli részletes katonai térképen. 136—137.
11. Mogorich vára az 1775—77. évbeli részletes katonai térképen. 144—145.
12. Barlete vára az 1775—77. évbeli részletes katonai térképen. 152—153.
13. A Horvát Rendek, köztük Petrichevich Pál, elismerik a Habsburg-ház örökösödési jogát 1492. márc. 7-én. 208—209.
14. P. Horváth Kozma griffes függő pecsétje 1582. 215.
15. P. Horváth Kozma fogarasi főkapitány síremléke. 280—281.
16. Raduchi Petrichevich Vid, Raduchi Petrichevich János és P. Horváth Kozma pecsétje. 304.
17. R. P. Miklósné Both Anna levele. 320—321.
18. Raduchi Petrichevich Miklós levele 1552. 321.
19. Raduchi Petrichevich Miklós aláírása. 322.
20. Raduchi Petrichevich János pecsétje. 1583. 331.
21. A Mogorovich-nemzetség és a Petrichevich-család leszármazása (külön melléklet).

TÉRKÉPEK JEGYZÉKE.

1. Zára és környéke. 10. oldal.
2. A dalmát-horvát partvidék 1100. év körül. 85. oldal.
3. Svecsaj vára Jajca mellett. 243. oldal.
4. A Petrichevich-család településének sematikus térképe. 328. oldal.

PÓTLÁSOK ÉS SAJTÓHIBÁK.

Pótlás:

113. oldalon Curiacus comesnél: 1358. évben Spalato comese. Bullettino di Arch. X. p. 120.
117. oldalon Mogorovich Péternél: 1345. szept. 29-én a velencei Signoria sajnálkozik azon károk felett, melyet M. Péternek Velence német zsoldosai okoztak.
123. oldalon felülről a 8. sorban János fiai: Janko, Jakab, Péter, Gergely. (1420.)
315. oldalon felülről a 10. sorban sponse után: cuiusdem Nicolai Horvath.

Pótlás a nagy leszármazási táblán:

146. szám. Anna † 1645.
147. „ István * 1629.
148. „ Margit * 1637.
149. „ Katalin * 1633.
150. „ Zsigmond * 1628.
216. „ János † 1816 őszén.
234. „ Dániel † 1816.
277. „ Karolin esk. 2. férjével 1826. május 14.

Sajtóhibák:

7. oldalon alulról az 1. sorban Barlata helyett Barleta.
10. „ felülről a 11. sorban 1552. helyett 1555.
28. „ felülről a 6. sorban I. László helyett Kálmán.
28. „ felülről a 3. sorban Slavic helyett Svacsics.
55. „ alulról a 18. sorban Goicicich helyett Goichich.
63. „ alulról a 7. sorban magistratis helyett magistris.
74. „ alulról a 7. sorban nápolyi helyett Nápolyi.
135. „ felülről a 3. sorban de helyett da.
135. „ felülről a 9. oldalon Mogoroch helyett Mogorich.
152. „ felülről a 16. sorban ad helyett ac.
155. „ alulról a 19. sorban Simon helyett András.
184. „ felülről a 13. sorban Venetianum helyett Venetiarum.
186. „ alulról az 1. sorban Tört. Tár. helyett Magyar Tört. Tár.

189. „ felülről a 24. sorban Tört. Tár. helyett Magyar Tört. Tár.
189. „ felülről a 23. sorban scribre helyett scribere.
189. „ alulról a 15. sorban Világos helyett Visegrád.
205. „ alulról a 18. sorban nin helyett nini.
265. „ alulról a 8. sorban Johanna helyett Johanne.
265. „ alulról a 10. sorban Johanna helyett Johanne.
297. „ alulról a 18. sorban Uuzarczy helyett Huszarczy.
303. „ alulról a 13. sorban Petrychavich helyett Petrychevich.
304. „ alulról a 3. sorban vol helyett volt.
308. „ alulról a 6. sorban Jahannes helyett Johannes.
314. „ alulról a 13. sorban opr. b. helyett ápr. 6.

Név- és tárgymutatóban:

Alapi Boldizsárnál 1527 helyett 1517 olvasandó
Aldigerius Donatnál 1527 helyett 1381 „
Albert nürnbergi várgrófnál 1373 helyett 1352 „
Amadeus comesnél 1327 helyett 1381 „
Álmos magyar hercegnél 185 helyett 98 „
András zengi polgárnál 135 kihagyandó
Baccai Boiocionál 137 helyett 138 olvasandó
Benkovich Miklósnál 221 elhagyandó.
Bertalan scardoniai püspöknél 112 elhagyandó.
Borai Gáspárnál 144 elhagyandó.
Brebiri János comesnél 177 helyett 175 olvasandó.

TARTALOM.

Előszó. 5
I. Fejezet: A horvát nemzetségek és a Mogorovich nemzetség. 11
II. Fejezet: A Petrichevich család története a szakirodalomban. 64
III. Fejezet: A Mogorovichok földje és az első Mogorovichok. 83
IV. Fejezet: Raduch vára és a Raduchiak. 129
V. Fejezet: Az első Petrichevichek. 154
VI. Fejezet: A Lusei Petrichevichek. 216
VII. Fejezet: A Dresneki Petrichevichek. 236
VIII. Fejezet: A Raduchi Petrichevichek. 257
IX. Fejezet: A Mikethinczi Petrichevichek. 295
X. Fejezet: A Széplaki és a Komlódi Petrichevichek. . 309
Név- és tárgymutató. 332
Képek, önálló mellékletek és térképek jegyzéke. . . . 369
Pótlások és sajtóhibák. 370

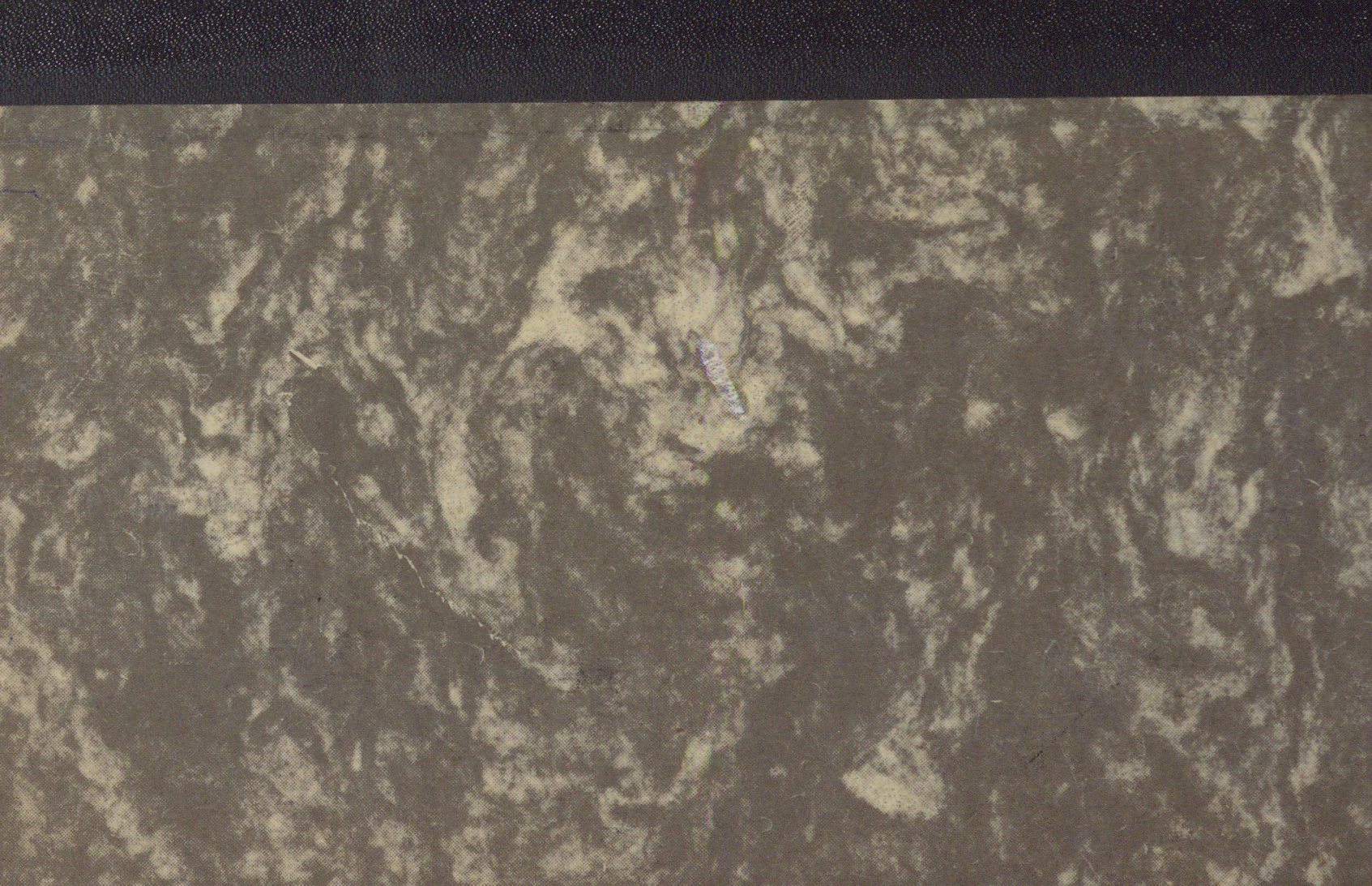

443.404

PETRICHEVICH

PETRICHEVICH
CSALÁD

I
1

MTA